

อารยธรรมลุ่มน้ำสะแกกรัง : กระบวนการพัฒนาเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธา

Sakae Krang Basin Civilization: The Development Process for a Faith-Based
Tourism Attraction

พระปลัดพุฒิพงษ์ พุทธิวิโส (กล่ำหวี)¹ ประคอง มาโต² พระวชิรสุตสุนทร³ และ
พระครูอุเทศธรรมสาทิส⁴

Prapalad Phutti Phong Puttiwiso (Klamthawi), Prakong Mato, Phravajirasutthasunthorn
and Phrakru UthesThammasathit

Received: September 14, 2024

Revised: December 03, 2024

Accepted: January 06, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์อารยธรรมลุ่มน้ำสะแกกรังเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธา 2) สร้างกระบวนการการท่องเที่ยวตามอารยธรรมลุ่มน้ำสะแกกรัง และ 3) พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามอารยธรรมลุ่มน้ำสะแกกรัง เป็นรูปแบบวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งใช้เกณฑ์เลือกผู้ให้ข้อมูล เป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญ ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวและความสนใจในการให้ข้อมูล สัมภาษณ์จำนวน 20 คน ประชุมกลุ่มย่อย จำนวน 12 คน โดยการจัดกิจกรรม และการจัดเวทีเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กระบวนการการท่องเที่ยวตามอารยธรรมลุ่มน้ำสะแกกรัง พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามอารยธรรมลุ่มน้ำสะแกกรัง โดยการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชน และนำมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ความสัมพันธ์ ผลการวิจัย พบว่า 1) อารยธรรมลุ่มน้ำสะแกกรังเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธา มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและมนุษย์สร้างขึ้น มีทั้งขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน 2) กระบวนการการท่องเที่ยวตามอารยธรรมลุ่มน้ำสะแกกรัง เป็นกระบวนการทำงานระหว่างชุมชน หน่วยงานรัฐ และเครือข่าย โดยมีการจัดตั้งคณะทำงานร่วมกัน มีกิจกรรมวิถีชีวิตริมแม่น้ำสะแกกรัง สถาปัตยกรรมของวัดและวัฒนธรรมของชุมชน การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

¹⁻⁴ วิทยาลัยสงฆ์อุทัยธานี; Uthai Thani Buddhist College

Corresponding author, e-mail: phutti phong.kla@mcu.ac.th

มีกิจกรรมทางน้ำ กับกิจกรรมทางบก และ 3) พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามอารยธรรมลุ่มน้ำสะแกกรัง การพัฒนาบริบทด้านพื้นที่การพัฒนาศาสนสถาน การพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากร การพัฒนา กิจกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอารยธรรมลุ่มน้ำสะแกกรังด้วยการมีส่วนร่วมดำเนินการของ ชุมชนและภาคีเครือข่าย

คำสำคัญ: อารยธรรม,ลุ่มน้ำสะแกกรัง,การท่องเที่ยว

Abstract

The purposes of this research article were 1) to analyze the Sakae Krang River Basin civilization for a faith-based tourism attraction; 2) to create a tourism process based on the Sakae Krang River basin civilization; and 3) to develop tourism attractions based on the Sakae Krang River Basin civilization. This research was a qualitative research using the criteria for selecting informants who had knowledge, expertise, experience related to tourism development, and willingness to provide information. The interviews consisted of 20 people and 12 people in focus groups. The activities and seminars were organized to exchange knowledge on the tourism process based on the Sakae Krang River Basin civilization and development of tourism attraction based on the civilization of the Sakae Krang River Basin with the participation of temples and communities. The data were analyzed using content analysis of relationships. The research results found that 1) Sakae Krang Basin civilization for a faith-based tourism attraction had both natural and man-made tourism resources, including customs, cultures, traditions, and community lifestyles, 2) the process of tourism according to Sakae Krang Basin civilization was a process of working between the community, government agencies, and networks by establishing a joint working group, with activities of life along the Sakae Krang River, temple architecture, and community culture. Cultural tourism had water activities and land activities, and 3) developing tourism attractions according to Sakae Krang Basin civilization, developing the context of the area, developing religious sites, developing

religious individuals or personnel, and developing activities to promote tourism in Sakae Krang Basin civilization with the participation of the community and network.

Keywords: Civilization, Sakae Krang Basin, Tourism

บทนำ

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีความหลากหลายซับซ้อน สภาพแวดล้อม และบริบทต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เช่น สถานการณ์การเมืองของประเทศ นโยบายภาครัฐ การปรับตัวของเอกชน สภาพการแข่งขันของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ความต้องการ และความคาดหวังของนักท่องเที่ยว (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2566) ซึ่งการท่องเที่ยวของจังหวัดอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานีมีความโดดเด่นด้านการท่องเที่ยวด้านวิถีชุมชน วัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวประวัติศาสตร์วิถีชุมชน วัฒนธรรมเช่น วัดอุโปสถาราม วิถีชีวิตชาวแพลุ่มน้ำสะแกกรัง ชุมชนคนบนน้ำแหล่งสุดท้ายที่สมบูรณ์ที่สุดของเมืองไทย มีรายได้จากการท่องเที่ยว ปี พ.ศ.2563 เนื่องด้วยสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จังหวัดอุทัยธานีเป็นจังหวัดที่มีรายได้จากการท่องเที่ยวจำนวน 786 ล้านบาท โดยลดลงจากปี พ.ศ.2562 คิดเป็นการหดตัวร้อยละ -48.58 เมื่อพิจารณาจำนวนผู้มาเยี่ยมเยือนและพบว่ามีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง จำนวนผู้มาเยี่ยมเยือนในปี พ.ศ. 2563 รวมทั้งสิ้น 480,646 คน ซึ่งน้อยกว่าปี พ.ศ.2562 ด้วยอัตราเปลี่ยนแปลงที่ร้อยละ -39.91 สำหรับรายได้จากการท่องเที่ยวส่วนใหญ่มาจากผู้เยี่ยมเยือนชาวไทย (จังหวัดอุทัยธานี, 2566)

เหตุผลให้คณะผู้วิจัยมีแนวคิดในการที่จะทำวิจัยเกี่ยวกับประเด็นการท่องเที่ยวทางอารยธรรม เพราะจังหวัดอุทัยธานีเป็นจังหวัดเล็กๆ ที่ยังคงความเป็นเอกลักษณ์แห่งความเป็นเมืองพุทธภูมิ ในฐานะเมืองพระชนกจักรี ที่มีกลิ่นอายของวิถีชีวิตไทยชนบทดั้งเดิม มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย น่าอยู่ น่าสัมผัส มีแหล่งธรรมชาติที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ จังหวัดอุทัยธานีตั้งอยู่ ตอนล่างสุดของภาคเหนือบนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำสะแกกรังมีพื้นที่ 6,730 ตารางกิโลเมตร ห่างจากกรุงเทพมหานคร ประมาณ 222 กิโลเมตร มีคำขวัญประจำจังหวัดว่า “อุทัยธานี เมืองพระชนกจักรี ปลาแรดรสดี ประเพณีเทโว สัมโอบ่านน้ำตก มรดกโลกห้วยขาแข้ง แหล่งต้นน้ำสะแกกรัง ตลาดนัดดังโคกระบือ” และอีกคำกล่าวเล่าขานที่ว่า “แม้ใครได้ดำนํ้าสามพุด ก็ไม่หลุดไม่จากอุทัย” บนถนนสาย 333 ซึ่งการเดินทางที่สะดวก และรวดเร็ว สถานที่พักผ่อนมากขึ้น สะดวกสบายขึ้น จึงทำให้จังหวัดอุทัยธานีมีความเหมาะสมอย่างลงในตัวในการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม ใน

ฐานะที่เมืองอุทัยธานี เป็นเมืองเก่าแก่ทางวัฒนธรรมของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ เมื่อประมาณ 3,000 ปี จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในสถานที่ต่าง ๆ เช่น ภาพเขียน โครงกระดูก เป็นต้น ตำนานเก่าเล่าว่า ในสมัยสุโขทัยเจริญรุ่งเรืองนั้น “ท้าวมหาพรหม” ได้เข้ามาสร้างเมืองที่บ้านอุทัยเก่า คือ อำเภอหนองฉางในปัจจุบันนี้ แล้วพาคนไทยเข้ามาอยู่ท่ามกลางหมู่บ้านคนมอญ และคนกะเหรี่ยง จึงเรียกว่า “เมืองอุไทย” เรียกชื่อตามกลุ่มที่อยู่หรือที่อยู่ของคนไทย ซึ่งพากันมาตั้งบ้านเรือนอยู่อย่างหนาแน่น มีพืชพันธุ์ และอาหาร ที่อุดมสมบูรณ์กว่าแห่งอื่น การศึกษาพื้นที่ลุ่มน้ำสะแกกรังมีความสำคัญเพราะเป็นศูนย์รวมของศาสนา วัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว อีกทั้งยังสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทยในเชิงคุณค่าและยั่งยืน ที่ช่วยสร้างความเชื่อมโยงระหว่างคนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวจากทั่วประเทศ

คณะผู้วิจัยจึงเลือกพื้นที่ชุมชนเมืองอุทัยธานี อารยธรรมลุ่มน้ำสะแกกรัง เป็นพื้นที่ในการศึกษาวิจัยเนื่องจากพื้นที่ชุมชนเมืองอุทัยธานีซึ่งมีทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านอารยธรรม วัฒนธรรม วิถีชีวิต และภูมิปัญญา เป็นสิ่งสะท้อนถึงความสามารถของผู้คนในท้องถิ่นอันเกิดจากการสั่งสมสติปัญญาความรู้เพื่อปรับตัวผสมผสานให้เกิดความกลมกลืนกับธรรมชาติแต่คงไว้ซึ่งความยั่งยืนของชุมชน ซึ่งมีความเก่าและมีคุณค่าทางประวัติและศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจยิ่ง ๆ ขึ้นไปได้อีก

วัตถุประสงค์

1. เพื่อวิเคราะห์อารยธรรมลุ่มน้ำสะแกกรังเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธา
2. เพื่อสร้างกระบวนการการท่องเที่ยวตามอารยธรรมลุ่มน้ำสะแกกรัง
3. เพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามอารยธรรมลุ่มน้ำสะแกกรัง

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาในเชิงเอกสาร ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูล จากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม เอกสารแสดงให้เห็นถึงอารยธรรมลุ่มน้ำสะแกกรัง ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี สังคม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิต

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในเชิงคุณภาพ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลของชุมชนโดยเลือกพื้นที่แบบเจาะจง โดยเลือกพื้นที่ วัดพิชัยปุณาราม วัดธรรมโฆษก วัดอุโปสถาราม วัดขวิด และวัดธรรมโคกิต ลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์เชิงลึกพระสงฆ์ ผู้นำชุมชนในการพัฒนาพื้นที่ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกเลือกกลุ่มที่เกี่ยวข้อง จำนวน 20 คน ประกอบด้วยพระสงฆ์ จำนวน 6 รูป หัวหน้าหน่วยงาน จำนวน 2 คน ผู้นำชุมชนจำนวน 4 คน ประชาชนจำนวน 2 คน ผู้ประกอบการจำนวน 2 คน ประชาชน

และนักท่องเที่ยวจำนวน 4 คน และการสนทนากลุ่มย่อยจำนวน 1 ครั้ง 12 คน เพื่อศึกษาแนวคิด รวมเสนอแนะแนวทางการพัฒนา การจัดการกระบวนการกิจกรรมในรูปแบบวิธีการท่องเที่ยวอารย ธรรมลุ่มน้ำสะแกกรัง

ขั้นตอนที่ 3 เครื่องมือและวิธีการใช้ในการศึกษาวิจัย ได้แก่ แนวทางการสังเกตพื้นที่ ชุมชน แนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึก และแนวทางการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยสร้างเครื่องมือเชิงคุณภาพ จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย กำหนดประเด็นการสร้างแนวทางการ สร้างเครื่องมือ บริบทพื้นที่ การจัดการ แนวทางกระบวนการกิจกรรม การพัฒนาพื้นที่ ส่งเสริมการ ท่องเที่ยวเชิงอารยธรรม

ขั้นตอนที่ 4 การรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยรวบรวมจากการสังเกต และจากผู้ให้ข้อมูลหลัก ด้วยการบันทึกเสียง ภาพ วีดีโอ และการจดบันทึก

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา การจัดหมวดหมู่ของข้อมูล จัดทำข้อมูล เพิ่มเติมและลดทอดข้อมูล

ขั้นตอนที่ 6 สรุปผลการวิจัย นำเสนอผลการวิจัย รายงานผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

1. วิเคราะห์อารยธรรมลุ่มน้ำสะแกกรังเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธา จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าจังหวัดอุทัยธานีมีความโดดเด่นด้านการท่องเที่ยวในด้านต่างๆ ข้อมูลการท่องเที่ยวของจังหวัดอุทัยธานี ข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยว ภายใต้อาณาเขตของแหล่งท่องเที่ยวทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและมนุษย์สร้างขึ้น รวมถึงขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตความเป็นอยู่วิถีชีวิตชาวแพสะแกกรัง และเพื่อให้ชุมชนสามารถมองเห็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่มีอยู่ภายในชุมชนของตนเอง บริหารจัดการเป็นแหล่งท่องเที่ยว เพื่อช่วยหนุน “การท่องเที่ยวโดยชุมชน”

1.1 วัดพิชัยปุณาราม เป็นวัดเก่าแก่แห่งหนึ่งในตัวเมืองอุทัยธานี รูปแบบศิลปะขององค์พระพุทธรูปชัยสิทธิ์และสถาปัตยกรรมของวิหาร ภายในโบสถ์มีงานจิตรกรรมฝาผนัง เดิมชื่อวัดกร่าง หากพิจารณาจากรูปแบบศิลปกรรมที่ปรากฏในโบสถ์ สันนิษฐานว่าน่าจะสร้างขึ้นในช่วงสมัยอยู่ทองหรือ อโยธยาจนถึงสมัยอยุธยาตอนต้น ได้รับการบูรณะซ่อมแซมหลายครั้ง ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นวัดพิชัยปุณาราม แต่ชาวบ้านนิยมเรียกโดยย่อว่าวัดพิชัย ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาในปี พ.ศ. 2418 ช่วงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สิ่งน่าสนใจ พระพุทธรูปชัยสิทธิ์ หรือหลวงพ่อ

พ่อชัยสิทธิ์ เป็นพระพุทธรูปปางวิชัย มีซุ้มเรือนแก้วประดับรอบองค์คล้ายกับพระพุทธรชินราช (พระครูอุทัยกาญจนคุณ, 2566, 4 กันยายน)

1.2 วัดธรรมโฆษก (โรงโค) เป็นวัดร้างหลังกรุงแตก เคยเป็นที่รวมโคก่อนนำไปขายที่บางกอก สร้างขึ้นในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ตั้งอยู่ที่ถนนศรีอุทัย ตำบลอุทัยใหม่ เคยใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยาของข้าราชการเมืองอุทัยธานี และเป็นลานประหารนักโทษ (พระมหาโอภาส สมจิตโต, 2566, 4 กันยายน)

1.3 วัดอุโปสถาราม (โบสถ์) ภาพชีวิตชาวบ้านที่เกี่ยวกับพุทธศาสนา เสนาหินสี แดงหน้าโบสถ์ที่มีความเก่าแก่มาแห่งหนึ่ง ตู้พระธรรมและตู้ใส่ของเขียนลายกนกเกลายดอกไม้ และหงส์ยอดเสาที่มีความงดงามไม่แพ้กัน บาตรฝาประดับมุกที่ได้รับพระราชทานจากรัชกาลที่ 5 ซึ่งเป็นฝีมือช่างสิบหมู่ มณฑปแปดเหลี่ยม ลักษณะผสมแบบตะวันตก มีลายปูนปั้นคล้ายไม้เลื้อยที่กรอบหน้าต่าง และมีพระพุทธรูปปูนสลักนูนสูงอยู่ด้านนอกอาคาร เจดีย์หกเหลี่ยม เจดีย์ย่อมุมไม้สิบสองทรงรัตนโกสินทร์ หอประชุมอุทัยพุทธสภา มีลักษณะเป็นศาลาทรงไทย ที่นี้ใช้เป็นหอสดมนต์ หน้าบันประดับลวดลายปูนปั้นสวยงามน่าชม แพนโบล่น้ำ ซึ่งตั้งอยู่หน้าวัด สร้างขึ้นเพื่อรับเสด็จพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งเสด็จประพาสมณฑลฝ่ายเหนือใน พ.ศ. 2449 (พระครูอุเทศธรรมโฆษิต, 2566, 22 ธันวาคม)

1.4 วัดขวิด อุโบสถตั้งอยู่กลางตลาดสดสะแกกรัง โดยพื้นที่การใช้งานของตลาดได้รื้อล้าอุโบสถของวัดขวิดทั้ง 4 ด้านจนไม่เหลือที่ว่างรอบ ๆ เลย แม้ว่าชาวบ้านจะให้ความเคารพนับถือหลวงพ่อกว้างใหญ่ที่ประดิษฐานอยู่ภายในอุโบสถมากเพียงไรก็ตาม ชาวบ้านหลายคนไม่รู้ว่ววัดที่อยู่ในตลาดสดแห่งนี้เดิมคือวัดขวิด จะรู้จักกันเพียงในนาม “โบสถ์หลวงพ่อกว้างใหญ่” เท่านั้น ส่วนวัดทุ่งแก้วเมื่อรับเอาวัดขวิดเข้ามารวมด้วยก็เปลี่ยนชื่อเป็น “วัดมณีสถิตกปิฏฐาราม” (พระปลัดภาณุวัฒน์ ฐานิสโร, 2566, 5 กันยายน)

1.5 วัดธรรมโศภิต (โคง) ตามประวัติศาสตร์กล่าวว่าพระกรวดโคง เป็นพระเครื่องที่หลวงตาจันนำมาจากวัดพลับ (ราชสีหธาราม) เพื่อมาบรรจุไว้ที่พระเจดีย์ริมน้ำในจังหวัดอุทัยธานี เพื่อเป็นพุทธรูปบูชา ภายหลังได้ถูกนักขุดของมีค่าในเจดีย์ขโมย ทุกวันนี้พระกรวดโคงจึงค่อนข้างหายากในปัจจุบัน (พระครูอุทัยปริยัติโสภณ, 2566, 6 กันยายน)

2. กระบวนการการท่องเที่ยวตามอารยธรรมลุ่มน้ำสะแกกรัง ส่วนใหญ่แหล่งท่องเที่ยวตามอารยธรรมลุ่มน้ำสะแกกรัง อำเภอเมืองอุทัยธานี จะเป็นวัดและแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ ส่วนในอำเภอเมืองการท่องเที่ยวตามอารยธรรมลุ่มน้ำสะแกกรังจะเป็นบ้านโรงน้ำแข็ง เปรียบเสมือนแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เนื่องจากมีแม่น้ำสำคัญล้อมรอบอยู่ทั้งสองฝั่งของพื้นที่ เป็น

วิถีชีวิตริมแม่น้ำสะแกกรัง ในขณะนี้มีการพัฒนาในการทำ โฮมสเตย์เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวในอำเภอเมืองมีไม่มาก เพราะอำเภออุทัยธานีเป็นพื้นที่เล็กเป็นเมืองเรียบง่ายสบาย ๆ และเป็นพื้นที่ที่ไม่สามารถขยายเมืองไปได้อีกเช่น วิถีชีวิตริมแม่น้ำสะแกกรัง สถานที่ท่องเที่ยวส่วนใหญ่ คือ วัด เนื่องจากเป็นเมืองที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมจุดเด่น ด้านวัฒนธรรมอื่น ๆ ก็เหมือนกับจังหวัดภาคกลางทั่วไปตลาดก็จะเป็นที่อยู่อาศัยของชาวจีนหมู่บ้านด้านนอกก็จะเป็นชาวไทยส่วนใหญ่ แต่วัฒนธรรมที่เห็นเด่น ก็คือวิถีชีวิตชาวแพริมแม่น้ำสะแกกรัง การพัฒนาจุดเด่นของสถานที่ที่ไม่เหมือนใครเป็นแหล่งท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ถึงการดำรงวิถีชีวิตของชาวแพในการประกอบอาหารจากปลาที่หาได้ นำปลามาทำปลาอย่างด้วยวิธีโบราณ (จกมล คงคราณี, 2566, 10 ตุลาคม) งานประเพณีต่าง ๆ วัดอุโปสถาราม หรือวัดโบสถ์ ที่เป็นวัดเก่าแก่อายุริมแม่น้ำสะแกกรัง ในปัจจุบันมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยมีถนนคนเดินตรงโรงพยาบาลวันเสาร์ เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวอำเภอเมืองอุทัยธานี โดยการนำสินค้าพื้นเมืองมาขาย แต่งกายย้อนยุคให้คงสภาพความดั้งเดิมของชุมชน อีกทั้งยังมีตลาดยามเช้าริมแม่น้ำสะแกกรัง ให้นักท่องเที่ยวได้กราบพระริมน้ำ และจับจ่ายของกินที่เป็นของชาวบ้านในชุมชนอำเภอเมืองอุทัยธานีอย่างแท้จริง (จเร ศรีสุก, 2566, 22 ธันวาคม)

3. การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามอารยธรรมลุ่มน้ำสะแกกรัง

3.1 การพัฒนาศาสนสถาน ในการพัฒนาศาสนสถานของวัดที่จะให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้นั้น ควรเริ่มจากการพัฒนาสถานที่ให้เป็นสถานที่ร่มรื่นเพื่อให้บริการกับพุทธศาสนิกชน และเหมาะแก่การท่องเที่ยวมีบรรยากาศที่ดี เป็นมิตร แล้วบางที่สามารถที่จะให้ความรู้ต่าง ๆ รวมไปถึงการแผ่ความรู้ในเชิงพุทธเข้ามาสอดแทรกเพื่อที่จะให้เป็น “คติธรรม” ในการให้ความรู้ อาจจะเป็นการติดป้ายต่างๆ เกี่ยวกับหลักธรรม หรืออาจจะทำเป็นลักษณะของภาพจิตรกรรม เพื่อดึงดูดให้วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว จัดให้มีการอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวเพื่อบริการให้นักท่องเที่ยวที่จะได้มาพักผ่อนหย่อนใจอย่างเต็มที่ มีการให้ความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและวรรณคดีไทยไปพร้อม ๆ เช่น วัดอุโปสถาราม มีเรื่องราวเกี่ยวกับการเสด็จประพาสต้น ของรัชการที่ 5 มีห้องน้ำและมีเพียงพอกับความตามต่องและนักท่องเที่ยว อีกทั้งบริเวณวัดควรมีคนทำความสะอาดประจำวันคอยดูแลเฉพาะจุดนอกแต่ละที่ในบริเวณวัด มีตำรวจท่องเที่ยวที่คอยสอดส่องดูแลนักท่องเที่ยวที่นำมาท่องเที่ยวภายในบริเวณวัดให้ปลอดภัย (พระครูอุเทศธรรมโฆสิต, 2566, 22 ธันวาคม)

3.2 การพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากร บุคลากรของวัดที่ดี ควรมีการพัฒนาตัวเองโดยการทำตัวเองให้มีสุขภาพอนามัย สร้างความสะอาด ต้องสะอาดด้วยและแต่งตัวให้

เรียบง่ายเป็นคนที่ไม่พูดไฟเราะและเป็นประโยชน์แก่การทำงานด้วย ถ้ามีคนมาถามอะไรก็ต้องมีความรู้และตอบได้เกือบทุกเรื่องที่มีผู้มาถาม และมีมารยาทที่ดี มีอัธยาศัยที่ดี ยิ้มแย้มแจ่มใส ดุมีเสน่ห์พูดจาดีมีหางเสียง บุคลาการที่ทำหน้าที่ในการภายในวัดนั้นจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับวัดพอสมควรเพื่อนำความรู้ไปใช้ในการบอกอธิบายเรื่องราวต่าง ๆ ภายในวัด (พระครูอุเทศธรรมโฆสิต, 2566, 22 ธันวาคม)

3.3 การพัฒนากิจกรรมภายในวัด การที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวภายในวัดจะต้องสะอาด มีการจัดสถานที่ให้ร่มรื่น เหมาะแก่การปฏิบัติธรรมและเหมาะกับการท่องเที่ยวด้วยไปในตัว และต้องมีการจัดสถานที่ในการที่จะรองรับสำหรับประชาชนที่ต้องการฝึกสมาธิเพื่อที่จะทำจิตใจผ่องใสและสงบไปในตัวด้วย ควรทำการปรับปรุงและบูรณะสิ่งก่อสร้างให้เสร็จแล้วลุล่วง ดอกไม้ ปลูก เทียน มีความสด สะอาดและมีบริการอย่างเพียงพอสะดวกในการเปลี่ยนบูชา มีการเปิดเสียงธรรมในวัด เช่น ธรรมะบรรยายเพลงธรรมะ บทสวดทำนองสรภัญญะ ฯลฯ เพื่อความสุขใจตั้งแต่เริ่มเดินทางเข้ามาภายในวัด มีการจัดทำบุญตักบาตร เวียนเทียนและแสดงธรรม (พระครูอุทิศสุภากร, 2566, 25 ธันวาคม)

3.4 การพัฒนาสิ่งแวดล้อม ในบริเวณท่องเที่ยวควรมีการปลูกไม้ดอกไม้ประดับเพื่อความสงบ ร่มรื่นและสวยงามพุทธศาสนิกชนผ่านไปผ่านมา เห็นจะได้รู้สึกผ่อนคลาย ศาสนสถานสิ่งก่อสร้างต้องมีภาพโดยรวมของวัดต้องมีทัศนียภาพที่สวยงาม มีบรรยากาศที่สดชื่น น่ารื่นรมย์ ให้มีการจัดตั้งถังขยะไว้ตามจุดต่าง ๆ ของสถานที่ท่องเที่ยวอย่างเพียงพอเพื่อความสะดวกในการรักษาความสะอาดในบริเวณและมีการตรวจตาดูอยู่เสมอ มีการจัดระเบียบที่วางรองเท้าไว้ชัดเจนและทำความสะอาดบริเวณที่เดินเท้าเปล่าให้สะอาดเสมอ มีการจัดสถานที่นั่งพักผ่อนหย่อนใจอย่างเพียงพอต่อจำนวนประชาชนที่มาท่องเที่ยวและจัดให้มีบริเวณที่จอดรถที่เพียงพอสะดวกและมีความปลอดภัยต่อทรัพย์สิน (พระครูอุทิศสุภากร, 2566, 25 ธันวาคม)

3.5 การพัฒนากิจกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอารยธรรมลุ่มน้ำสะแกกรัง การท่องเที่ยวลักษณะนี้นั้นเป็นการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาเรียนรู้เรื่องศาสนา ประวัติศาสตร์ศิลปวัฒนธรรม เทศกาลงานประเพณี วิถีชีวิต (ภิรมย์ ประกิจ, 2566, 10 ตุลาคม) เป็นต้น โดยอาศัยวัดอุทิศทางวัฒนธรรมหรือทรัพยากรทางวัฒนธรรม (สุดใจ จุ๊อี่, 2566, 10 ตุลาคม) ที่มีอยู่มาใช้เป็นเครื่องมือในส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมหนึ่งที่ได้นำเอาวัฒนธรรมมาเป็นจุดขายเพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวต่างสนใจที่จะเรียนรู้วัฒนธรรม มรดกทางประวัติศาสตร์ เยี่ยมชมงานสถาปัตยกรรม และสัมผัสวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของคน การท่องเที่ยวในลักษณะดังกล่าวเราเรียกว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยสามารถแบ่งกิจกรรมออกเป็น 2

กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมทางน้ำกับกิจกรรมทางบก (เพลินเพชร หมั่นมาก, 2566, 20 ธันวาคม) การท่องเที่ยวชุมชนเข้ากับการท่องเที่ยวเชิงศรัทธาสรางมิตินใหม่ของการท่องเที่ยวที่เน้นคุณค่าทางจิตใจ และการเรียนรู้วัฒนธรรม ขณะเดียวกันกระบวนการพัฒนาแบบ Input-Process-Output ช่วยให้การพัฒนาีระบบและยั่งยืน ทั้งยังสนับสนุนการกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่น

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยสามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

การวิจัยเรื่อง “อารยธรรมลุ่มน้ำสะแกกรัง : กระบวนการพัฒนาเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธา” ผู้วิจัยได้อภิปรายผลการวิจัยโดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน และแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ รายละเอียดดังต่อไปนี้

1. อารยธรรมลุ่มน้ำสะแกกรังเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธา มีทรัพยากรการท่องเที่ยวตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและมนุษย์สร้างขึ้น ด้านขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชูติปภา ทะสะภาค และคณะ (2566) พบว่า 1) การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อัตลักษณ์ของวัฒนธรรม การบูรณาการความร่วมมือ นโยบายการท่องเที่ยวจังหวัด และศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอยู่ในระดับมาก 2) อัตลักษณ์ของวัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมากที่สุด รองลงมาได้แก่ การบูรณาการความร่วมมือ นโยบายการท่องเที่ยวจังหวัดและ ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม 3) แนวทางการพัฒนา ได้แก่ (1) การพัฒนาฐานข้อมูลการท่องเที่ยวทุกประเภทอย่างเป็นระบบครบวงจร (2) การฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว โครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยวทุกประเภทแบบครบวงจร (3) การสนับสนุนสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยว (4) การสร้างนวัตกรรมการท่องเที่ยว (5) การเพิ่มประสิทธิภาพการตลาดด้านท่องเที่ยวเชิงรุกและ (6) การบูรณาการความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวและบุคลากรด้านการท่องเที่ยว

2. กระบวนการการท่องเที่ยวตามอารยธรรมลุ่มน้ำสะแกกรัง เป็นกระบวนการทำงานระหว่างชุมชน หน่วยงานรัฐ และเครือข่าย โดยมีการจัดตั้งคณะทำงานร่วมกัน มีกิจกรรมวิถีชีวิตริมแม่น้ำสะแกกรัง สถาปัตยกรรมของวัดและวัฒนธรรมของชุมชน การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมี

กิจกรรมทางน้ำ กับกิจกรรมทางบก สอดคล้องกับงานวิจัยของสัทธา วิเศษ และคณะ (2563) พบว่า ผลการวิจัย พบว่า การพัฒนากระบวนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนด้วยรูปแบบของ PAR 3Es ประกอบด้วย E1 หมายถึง การศึกษา การสำรวจ และการประเมินทรัพยากรวัฒนธรรมชุมชน E2 หมายถึง การสร้างสรรค์และการพัฒนาศิลปะชุมชน ตามอัตลักษณ์วัฒนธรรมชุมชน และ E3 หมายถึง การสร้างสำนึกความเป็นเจ้าของร่วมเพื่อเป็นข้อตกลงในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

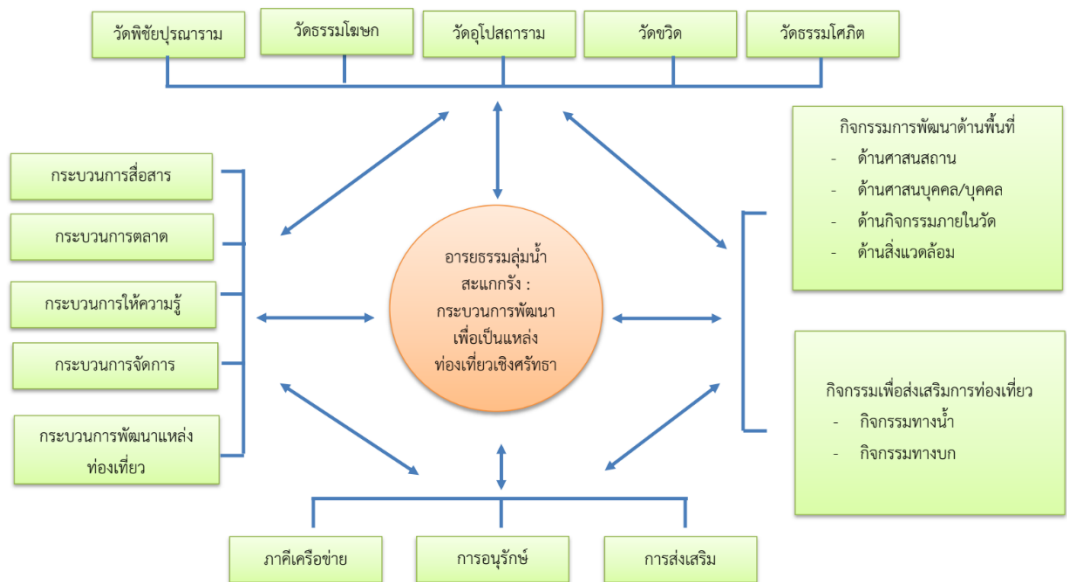
3. พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามอารยธรรมลุ่มน้ำสะแกกรัง การพัฒนาบริบทด้านพื้นที่การพัฒนาศาสนสถาน การพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากร การพัฒนากิจกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอารยธรรมลุ่มน้ำสะแกกรังด้วยการมีส่วนร่วมดำเนินการของชุมชนและภาคีเครือข่าย สอดคล้องกับงานวิจัยของประคอง มาโต และคณะ (2563) พบว่า การพัฒนากระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน แบบบูรณาการดังนี้ 1) การวางแผนกำหนดนโยบายของชุมชน เช่นการจัดการร่วมกันในพื้นที่เป็น ต้น 2) สนับสนุนการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยทุกภาคส่วนส่งเสริมสนับสนุน เช่น การท่องเที่ยว วัฒนธรรม เป็นต้น ลงสู่ชุมชนที่มีจุดแข็งจุดเด่นของแต่ละชุมชน 3) พัฒนาผู้นำและคนในชุมชน มีการพัฒนาผู้นำด้านการบริหารจัดการ ฯลฯ และคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถในการ วางแผนและการพัฒนาชุมชน 4) สร้างเครือข่าย สร้างความสัมพันธ์ ความเข้าใจร่วมกัน ทุกหน่วยงานเพื่อเป็นการสร้างการพัฒนาตามความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยแสดงให้เห็นถึงกระบวนการพัฒนาเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธาอารยธรรมลุ่มน้ำสะแกกรังจากการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาอารยธรรมลุ่มน้ำสะแกกรัง : กระบวนการพัฒนาเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธา ดังนี้

วิเคราะห์อารยธรรมลุ่มน้ำสะแกกรังเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธา โดยนำข้อมูลเชิงลึกจากวัดพิชัยปุณาราม วัดธรรมโฆษก วัดอุโปสถาราม วัดขวิด และวัดธรรมโคกิต โดยนำข้อมูลทั้ง 5 วัด นำมาสังเคราะห์ ด้านกระบวนการสื่อสาร ด้านกระบวนการตลาด กระบวนการให้ความรู้ กระบวนการจัดการ และกระบวนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ทำให้เกิดกิจกรรมการพัฒนาด้านพื้นที่ด้านศาสนสถาน ด้านศาสนบุคคล/บุคคล ด้านกิจกรรมภายในวัด และด้านสิ่งแวดล้อม กิจกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ด้านกิจกรรมทางบก และกิจกรรมทางบก เกิดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามอารยธรรมลุ่มน้ำสะแกกรัง ต้องมีส่วนร่วมของชุมชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม เพื่อสร้างพื้นที่กิจกรรมการท่องเที่ยวอารยธรรมวิถีพุทธ ผลลัพธ์เกิดภาคีเครือข่าย การอนุรักษ์ และการส่งเสริม ดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้จากแผนงานวิจัย

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “อารยธรรมลุ่มน้ำสะแกกรัง : กระบวนการพัฒนาเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธา” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับนโยบาย ควรกำหนดให้มโนนโยบายในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงอารยธรรมเชิงพุทธในชุมชน เพื่อนำเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ ความเป็นชุมชนด้านอารยธรรมเชิงพุทธสื่อสารผ่านกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ โดยการมีส่วนร่วมของวัด ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับท้องถิ่น ควรส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนในการจัดการพื้นที่การท่องเที่ยวด้านอารยธรรมเชิงพุทธ เพื่อสร้างพื้นที่สาธารณะเชิงสร้างสรรค์ในชุมชน ด้วยกิจกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ของท้องถิ่น โดยการมีส่วนร่วมของวัด ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. การสร้างความจิตสำนึก สร้างความเข้าใจต่อแนวคิดและความสำคัญของการพัฒนาพื้นที่อารยธรรมเชิงพุทธด้านการท่องเที่ยว โดยการมีส่วนร่วมของวัด ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อขยายผลการดำเนินงานไปสู่พื้นที่อื่น ๆ
2. สร้างกระบวนการการท่องเที่ยวตามอารยธรรมลุ่มน้ำสะแกกรัง ให้มีความสำคัญกับระบบฐานข้อมูลด้านทรัพยากรทางวัฒนธรรมชุมชนในด้านต่าง ๆ โดยส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ และศึกษาภาพของทรัพยากรวัฒนธรรม นำมาสังเคราะห์สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน และถอดเป็นบทเรียนจากกระบวนการการท่องเที่ยวอารยธรรมเชิงพุทธ
3. การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามอารยธรรมลุ่มน้ำสะแกกรัง ต้องมีส่วนร่วมของชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม เพื่อสร้างพื้นที่กิจกรรมการท่องเที่ยวอารยธรรมวิถีพุทธ

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2566). แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566-2570). เข้าถึงได้จาก <https://planning.dusit.ac.th/main/wp-content/uploads>
- จกมล คงคราณี. (2566, 10 ตุลาคม). อารยธรรมลุ่มน้ำสะแกกรัง : กระบวนการพัฒนาเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธา. (พระสมุห์พุฒิพงษ์ พุทธิวิโส, ผู้สัมภาษณ์)
- จเร ศรีสุก. (2566, 22 ธันวาคม). อารยธรรมลุ่มน้ำสะแกกรัง : กระบวนการพัฒนาเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธา. (พระสมุห์พุฒิพงษ์ พุทธิวิโส, ผู้สัมภาษณ์)
- จังหวัดอุทัยธานี. (2566). แผนพัฒนาจังหวัดอุทัยธานี พ.ศ. 2561-2565 (ฉบับทบทวน). (อัคราเนนา) ชูติปภา ทะสะภาค และคณะ. (2566). การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดอุทัยธานี. (รายงานการวิจัย). สถาบันวิจัยและพัฒนา : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- ประคอง มาโต และคณะ. (2563). การพัฒนากระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามแนวทางพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมของชุมชนเมืองพระชนกจักรี อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี. วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ, 5(7), 14-31.
- พระครูอุทัยกาญจนคุณ. (2566, 4 กันยายน). อารยธรรมลุ่มน้ำสะแกกรัง : กระบวนการพัฒนาเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธา. (พระสมุห์พุฒิพงษ์ พุทธิวิโส, ผู้สัมภาษณ์)
- พระครูอุทัยปริยัติโสภณ. (2566, 6 กันยายน). อารยธรรมลุ่มน้ำสะแกกรัง : กระบวนการพัฒนาเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธา. (พระสมุห์พุฒิพงษ์ พุทธิวิโส, ผู้สัมภาษณ์)

- พระครูอุทิตศุการ. (2566, 25 ธันวาคม). *อารยธรรมลุ่มน้ำสะแกกรัง : กระบวนการพัฒนาเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธา*. (พระสมุห์พุฒิพงษ์ พุทธิวิโส, ผู้สัมภาษณ์)
- พระครูอุเทศธรรมโมชิต. (2566, 22 ธันวาคม). *อารยธรรมลุ่มน้ำสะแกกรัง : กระบวนการพัฒนาเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธา*. (พระสมุห์พุฒิพงษ์ พุทธิวิโส, ผู้สัมภาษณ์)
- พระปลัดภานุวัฒน์ ฐานิสโร. (2566, 5 กันยายน). *อารยธรรมลุ่มน้ำสะแกกรัง : กระบวนการพัฒนาเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธา*. (พระสมุห์พุฒิพงษ์ พุทธิวิโส, ผู้สัมภาษณ์)
- พระมหาโอภาส สมจิตโต. (2566, 4 กันยายน). *อารยธรรมลุ่มน้ำสะแกกรัง : กระบวนการพัฒนาเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธา*. (พระสมุห์พุฒิพงษ์ พุทธิวิโส, ผู้สัมภาษณ์)
- เพลินเพชร หมั่นมาก. (2566, 20 ธันวาคม). *อารยธรรมลุ่มน้ำสะแกกรัง : กระบวนการพัฒนาเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธา*. (พระสมุห์พุฒิพงษ์ พุทธิวิโส, ผู้สัมภาษณ์)
- ภิรมย์ ประกิจ. (2566, 10 ตุลาคม). *อารยธรรมลุ่มน้ำสะแกกรัง : กระบวนการพัฒนาเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธา*. (พระสมุห์พุฒิพงษ์ พุทธิวิโส, ผู้สัมภาษณ์)
- สัททยา วิเศษ และคณะ. (2563). *การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดลำนนา*. (รายงานการวิจัย). สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุดใจ จู้อี. (2566, 10 ตุลาคม). *อารยธรรมลุ่มน้ำสะแกกรัง : กระบวนการพัฒนาเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธา*. (พระสมุห์พุฒิพงษ์ พุทธิวิโส, ผู้สัมภาษณ์)

บูรณาการหลักพุทธจริยศาสตร์ที่ปรากฏในประเพณีบุญแจกข้าวของประชาชนใน จังหวัดร้อยเอ็ด

Integration of Buddhist Ethics in the Boon Chaek Khoa Tradition of people
in Roi Et Province

พระรุ่งตะวัน สิริวัฒน (แดงบุญเรือง)¹ และโสวิทย์ บำรุงภักดิ์²

Phra Rungtawan Siriwan (Daengbunrueang) and Sowit Bamrungphak

Received: August 16, 2024

Revised: September 28, 2024

Accepted: October 15, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับประเพณีบุญแจกข้าว 2) ศึกษาหลักพุทธจริยศาสตร์ที่ปรากฏในประเพณีบุญแจกข้าว และ 3) บูรณาการหลักพุทธจริยศาสตร์ที่ปรากฏในประเพณีบุญแจกข้าวของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ภาคนาม โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการวิจัยโดยแบบสัมภาษณ์เชิงลึก มี 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มคณาจารย์ 2) กลุ่มพระสงฆ์ 3) กลุ่มฆราวาส รวมจำนวน 15 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา ผลการวิจัย พบว่า 1) ประเพณีบุญแจกข้าว เป็นประเพณีด้านความเชื่อของชาวอีสานที่เกี่ยวข้องกับชีวิตหลังความตายและการทำบุญอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตายไปแบบเจาะจงตัวผู้รับ 2) หลักพุทธจริยศาสตร์ที่ปรากฏในประเพณีบุญแจกข้าว พบว่า มีหลักพุทธจริยศาสตร์ที่สำคัญอยู่ 2 หลัก ดังนี้ 2.1) หลักกตัญญูกตเวที คือ การตอบแทนพระคุณของท่านผู้ล่วงลับไปด้วยการทำบุญอุทิศให้ท่าน 2.2) หลักบุญกิริยาวัตถุ 3 คือ (1) ทานมัย การบริจาค การสละ การแบ่งปันไม่ว่าจะเป็นสิ่งอุปโภคบริโภคข้าวของเครื่องใช้ไม่ว่าจะให้แกใครก็ถือเป็นบุญทั้งสิ้น (2) สิลมัย เป็นการฝึกฝนที่จะเลิกจากการทำความชั่วไม่ไปเบียดเบียนใคร มุ่งที่จะทำความดี (3) ภาวนามัย เป็นการพัฒนาจิตใจและปัญญาทำให้จิตสงบไม่มีเรื่องเศร้าหมอง เห็นคุณค่าสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง และ 3) บูรณาการหลักพุทธจริยศาสตร์ที่ปรากฏใน

¹⁻² มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย; Mahamakut Buddhist University

Corresponding author, e-mail: runghawan3102@gmail.com, Tel. 080-3924772

ประเพณีบุญแจกข้าวของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ด้านความเชื่อประชาชนชาวจังหวัดร้อยเอ็ดมีความเชื่อเกี่ยวกับงานประเพณีบุญแจกข้าวว่า เป็นประเพณีที่แสดงออกถึงความกตัญญู กตเวทิต่อผู้มีพระคุณ และได้ปฏิบัติตามหลักบุญกิริยาวัตถุ 3 ตามหลักพุทธจริยศาสตร์

คำสำคัญ: หลักพุทธจริยศาสตร์, ประเพณีบุญแจกข้าว, ประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด

Abstract

The objectives of this research article were 1) to study the theoretical concepts of the Boon Chaek Khoa Tradition; 2) to study the Buddhist ethics that appeared in the Boon Chaek Khoa Tradition; and 3) to integrate the Buddhist ethics principles that appeared in the Boon Chaek Khoa Tradition of people in Roi Et Province. This was a qualitative field research. The key informants used in the research were in-depth interviews, consisting of 3 groups: 1) a group of teachers, 2) a group of monks, and 3) a group of laypeople, totaling 15 persons. The tools used for data collection were interview forms and descriptive content analysis. The research results found that 1) the Boon Chaek Khoa Tradition was a belief tradition of the Isan people regarding the afterlife and making merit and dedicating it to the deceased by specifying the recipient, specifically the recipient; 2) the Buddhist ethics that appeared in the Boon Chaek Khoa Tradition was found to have 2 important Buddhist ethics principles as follows: 2.1) the principles of Katanyukatavedita were to repay the kindness of those who have passed away by making merit and dedicating it to them, 2.2) the principles of Punyakiriyavatthu 3 were (1) Danamaya: it was a donation, sacrifice, sharing whether it be consumer goods or equipment, no matter who you gave your belongings to, it was considered a merit, (2) Silamaya: it was a practice to stop doing evil, not to harm anyone, and to focus on doing good, (3) Bhavanamaya: it was the development of the mind and intelligence, making the mind calm, free from sadness, and appreciating things as they really were; and 3) integrating the principles of Buddhist ethics that appeared in the Boon Chaek Khoa tradition of the people in Roi Et Province. It was

found that in terms of beliefs, the people in Roi Et Province believed in the Boon Chaek Khoa tradition that it was a tradition that expressed gratitude to benefactors and has practiced the principles of Punyakiriyavatthu 3 according to the principles of Buddhist ethics.

Keywords: Buddhist Ethics, Chaek Khoa tradition, People in Roi Et Province

บทนำ

ประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด มีความเชื่อในเรื่องการทำบุญตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะความเชื่อในเรื่องการทำบุญอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้แก่บุคคลที่ล่วงลับไป คนในภาคอีสานเรียกกันว่า “ประเพณีบุญแจกข้าว” เป็นประเพณีการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้กับญาติที่ล่วงลับไปหรือเสียชีวิตไป จังหวัดร้อยเอ็ดเป็นพื้นที่ที่มีประวัติและความเป็นมายาวนาน มีการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของผู้คนในลักษณะของเมืองมาอย่างต่อเนื่องในแต่ละยุคสมัย ซึ่งแต่ละยุคสมัยได้เกิดสิ่งที่เป็นผลผลิตทางวัฒนธรรมขึ้นในพื้นที่จำนวนมากทั้งสิ่งที่เป็นวัตถุ เช่น ศาสนสถาน และสิ่งที่ไม่ได้เป็นวัตถุ เช่น ตำนาน ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี โดยสิ่งเหล่านี้ล้วนถูกสร้างสรรค์ขึ้นจากความคิดและการกระทำของผู้คนในบริบทต่าง ๆ รวมถึงประเพณีการทำบุญแจกข้าวซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นผลผลิตทางวัฒนธรรมที่อยู่คู่กับจังหวัดร้อยเอ็ดมาอย่างยาวนาน ในแง่ของการเป็นประเพณีแสดงออกถึงความกตัญญูทวนเวียนต่อผู้ให้ตนให้ความเคารพนับถือ

จากการศึกษาพบว่า ในปัจจุบันประเพณีบุญแจกข้าวของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ดได้รับอิทธิพลของวัฒนธรรมสมัยใหม่ และคนยุคใหม่โดยเฉพาะในหมู่เยาวชนที่ยังไม่เข้าใจในคติความเชื่อที่มีต่อประเพณีบุญแจกข้าวอย่างไม่แจ่มชัดว่าประเพณีบุญแจกข้าวในจังหวัดร้อยเอ็ดนี้ มีความเป็นมาอย่างไร และเกี่ยวข้องกับหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาในด้านใดบ้างจึงทำให้ขาดความน่าสนใจในด้านความหมายของประเพณี ที่ถือได้ว่าเป็นสาระที่สำคัญอันแท้จริงของประเพณีนี้ไปหรืออาจให้ความสนใจเพียงด้านเดียวเฉพาะความสนุกสนานรื่นเริง จนอาจทำให้แก่นแท้ที่เป็นสาระสำคัญของประเพณีนี้กลายเป็นเพียงพิธีกรรมที่มีวัตถุประสงค์คลาดเคลื่อนไปจากวัตถุประสงค์เดิมที่ได้สืบทอดปฏิบัติกันมาช้านานแล้ว (อุดม บัวศรี, 2546) โดยเฉพาะในกลุ่มของเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่กำลังได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาแทรกในการใช้ชีวิต ทำให้เปลี่ยนทัศนคติและค่านิยมบางอย่างไปจากวิถีชีวิตเดิมของชุมชน จึงอาจทำให้ไม่เห็นคุณค่าที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของตนเองได้ และอาจเสื่อมสูญหรือมีการพัฒนาเปลี่ยนไปจากวัตถุประสงค์ดั้งเดิม

ประเพณีบุญแจกข้าวของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ดมีมาตั้งแต่สมัย ปู่ย่า ตายาย ที่ได้พากะระทำมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันและถือได้ว่าเป็นประเพณีการทำบุญ เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ที่ตายไปแล้วซึ่งอาจจะเป็นญาติสนิทหรือคนในครอบครัว เช่น บิดา มารดา ปู่ย่า ตายาย ฯลฯ และปกติจะทำบุญอุทิศให้ตามความเหมาะสมของเจ้าภาพ (จารุวรรณ ธรรมวัตร, 2524) บางทีก็ทำหลังฌาปนกิจศพเลย หรืออาจทำบุญหลังจากถึงแก่กรรมแล้วประมาณ 1-3 ปี หรือมากกว่านั้นเพราะมีความเชื่อว่าหากบุคคลใดเมื่อตายไปแล้วไม่มีใครทำบุญแจกข้าวให้ บุคคลนั้นจะต้องได้รับความอดอยากและไม่ไปผุดไปเกิด วิญญาณจะคงวนเวียนคอยหาข้าวแจกอยู่ตนเอง บางครอบครัวถ้ามีผู้ถึงแก่กรรมมากกว่าหนึ่งก็จะทำบุญรวมกันเลย เพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้กับญาติที่จากไป โดยมุ่งหวังว่าเขาเหล่านั้นจะสามารถได้รับส่วนบุญส่วนกุศล จากการได้ประกอบพิธีกรรมในประเพณีดังกล่าว ตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาที่ว่า บุตรธิดาเมื่อระลึกถึงอุปัชฌาย์ที่ญาติผู้ละไปแล้วเคยทำไว้ในครั้งก่อนหน้า ผู้นั้นได้ให้สิ่งนี้แก่เรา ได้เป็นญาติ มิตร และสหายก็ควรให้ทักษิณาทานอุทิศให้แก่ญาติที่ละจากโลกนี้ไปแล้ว จากคำสอนดังกล่าวสอดคล้องกับประเพณีการทำบุญอุทิศส่วนบุญกุศลให้กับญาติที่จากไปโดยนั้น จะพบว่าในกระบวนการของการประกอบพิธีกรรมนั้นนับจากเมื่อมีญาติหรือสมาชิกในครอบครัวมรณภาพหรือตายไปแล้ว บรรดาญาติที่ยังมีชีวิตอยู่ก็จะพากันชวนช่วยทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้จนสิ้นสุดกระบวนการและมีคติธรรมหรือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแทรกอยู่หลายประการ เช่น หลักการทำบุญ และหลักความเมตตา ฯลฯ เนื่องจากการประกอบพิธีกรรมในประเพณีนี้ โดยมากจะมีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดโดยหลักคำสอนเหล่านี้มีความสัมพันธ์กันและเกี่ยวข้องกับการทำบุญอุทิศของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นอย่างยิ่ง ไม่ว่าจะเป็นการทำบุญโดยทั่วไปหรือจะเป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งในสมัยพุทธกาลก็มีการทำบุญในลักษณะการทำบุญอุทิศนี้ซึ่งจะปรากฏในเรื่องของพระเจ้าพิมพิสารรับรองอยู่แล้วว่า หากผู้ที่เป็นญาติตายไปเกิดอยู่ในฐานะคือ ภพภูมิที่สามารถรับส่วนบุญที่ญาติในมนุษย์โลกอุทิศให้ได้ นั่นก็คือหากไปเกิดอยู่ในเปรตวิสัยอันเป็นที่อยู่ของพวกเปรตมีปรตัตตูปชีวิกเปรต (ขุ.เปต. (ไทย) 26/90/160) ก็สามารถรับส่วนบุญได้โดยการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้ ตามหลักการทางพระพุทธศาสนานั้นเรียกว่า “ปุพเพตปถิ” (แปลก สนธิรักษ์, 2520) ซึ่งเป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ล่วงลับไป มีอยู่ 2 ประเภท คือ 1) การอุทิศเจาะจง โดยพูดหรือนึกถึงชื่อของผู้รับผลบุญ เช่น ชื่อบิดามารดา ชื่อพี่น้อง หรือชื่อบุคคลรู้จัก ฯลฯ 2) อุทิศไม่เจาะจง โดยจะพูดรวม เช่น ญาติพี่น้องทั้งหลาย ฯลฯ ในทางพระพุทธศาสนาก็มองในเรื่องนี้ว่าถูกต้องเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูตถะเวทและความเคารพต่อบรรพบุรุษที่เสียชีวิตไปของพุทธศาสนิกชนชาวจังหวัดร้อยเอ็ดทั้งหลายด้วย

จากความสำคัญและความเป็นมาดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจทำวิจัยเรื่อง “บูรณาการหลักพุทธจริยศาสตร์ที่ปรากฏในประเพณีบุญแจกข้าวของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด” โดยจะมุ่งเน้นศึกษาหลักบุญกิริยาวัตถุ 3 และหลักกตัญญูกตเวที ซึ่งหลักดังกล่าวมีความจำเป็นเพราะเป็นหลักพุทธจริยศาสตร์ที่มีอิทธิพลต่อคติความเชื่อเรื่องประเพณีการทำบุญแจกข้าวของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด ตามที่ได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาจนเป็นประเพณีที่สำคัญของจังหวัดร้อยเอ็ด และในด้านความเชื่อเรื่องบุญแจกข้าวในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการได้ประพฤติปฏิบัติตามคำสอนพระพุทธศาสนา เช่น การให้ทาน การรักษาศีล การเจริญสมาธิภาวนาและการแสดงออกซึ่งความรักเคารพต่อผู้มีพระคุณ ตลอดจนการปฏิบัติหน้าที่ของลูกหลานต่อบุพพการีชน อันเป็นการได้แสดงออกซึ่งความสมัครสมานสามัคคีต่อญาติพี่น้อง ก่อให้เกิดคุณค่าคือความดีงามแห่งจิตใจและยังได้เชื่อว่าเป็นการได้บำรุงพระพุทธศาสนาอันเป็นสถาบันหลักที่มีความสำคัญ เพราะพระสงฆ์เป็นผู้สั่งสอนชาวบ้านให้ตั้งอยู่ในคุณงามความดีไม่ให้เบียดเบียนทำร้ายกัน ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะทำวิจัยโดยตั้งหัวข้อดังกล่าวข้างต้น และจะนำเสนองานวิจัยนี้สู่สังคมต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับประเพณีบุญแจกข้าว
2. เพื่อศึกษาหลักพุทธจริยศาสตร์ที่ปรากฏในประเพณีบุญแจกข้าว
3. เพื่อบูรณาการหลักพุทธจริยศาสตร์ที่ปรากฏในประเพณีบุญแจกข้าวของประชาชน

ในจังหวัดร้อยเอ็ด

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบวิจัยภาคสนาม (Field Research) เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 15 รูป/คน โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม มีกระบวนการ ดังนี้

1. การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ทำการทบทวนจากแนวคิดทฤษฎีเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาวิเคราะห์ และสังเคราะห์เพื่อนำไปบูรณาการหลักพุทธจริยศาสตร์ที่ปรากฏในประเพณีบุญแจกข้าวของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นผู้มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการวิจัยเรื่องนี้ที่ผู้วิจัยได้เลือกอย่างเจาะจง และผู้วิจัยได้ออกแบบเครื่องมือวิจัยมีทั้งหมด 5 ตอน ซึ่งจะมีเนื้อหาเกี่ยวกับประเพณีการทำบุญแจก

ข่าวและหลักพุทธจริยศาสตร์ในการทำวิจัย ประกอบไปด้วย กลุ่มที่ 1 คณาจารย์ ผู้ที่มีความรู้ ความชำนาญเกี่ยวกับเกี่ยวกับประเพณีบุญแจกข้าว จำนวน 3 คน กลุ่มที่ 2 พระสงฆ์ผู้เป็นพระพิธี ผู้ที่มีความรู้ ความชำนาญเกี่ยวกับเกี่ยวกับประเพณีบุญแจกข้าว จำนวน 3 รูป และกลุ่มที่ 3 ชาวราษฎร์ ผู้มีความรู้ ความชำนาญเคยผ่านการจัดงานประเพณีบุญแจกข้าว จำนวน 9 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 15 รูป/คน ใช้ในการศึกษาหัวข้อวิจัย บุรณาการหลักพุทธจริยศาสตร์ที่ปรากฏในประเพณีบุญแจกข้าว ของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

ขั้นตอนการวิจัยประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาและสำรวจข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูล เป็นการศึกษาเชิงเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ขั้นตอนที่ 2 กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยจากข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์สังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ขั้นตอนที่ 3 การหาแนวทางจากผู้เชี่ยวชาญและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการกำหนดเครื่องมือในการวิจัย ขั้นตอนที่ 4 การลงพื้นที่เพื่อการสัมภาษณ์ การวิจัยครั้งนี้ใช้ทั้งการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการสรุปและสังเคราะห์ และขั้นตอนที่ 6 การสร้างองค์ความรู้จากการวิเคราะห์สังเคราะห์ ในประเด็นที่กำหนด

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยได้สรุปการทำวิจัยในเรื่องบุรณาการหลักพุทธจริยศาสตร์ที่ปรากฏในประเพณีบุญแจกข้าวของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด

1. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับประเพณีบุญแจกข้าว พบว่า ประเพณีบุญแจกข้าวเป็นประเพณีทางสังคมและชุมชนของคนอีสาน เป็นการกระทำกิจกรรมทางสังคมที่ผู้คนส่วนใหญ่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมาถือได้ว่าเป็นบรรทัดฐานเกี่ยวกับการใช้ชีวิต ตามความเชื่อปฏิบัติเพื่อความเจริญแห่งตนและสังคมประเพณีบุญแจกข้าวเป็นผลมาจากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและทางสังคม เมื่อเกิดมีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ มนุษย์ก็พยายามหาวิธีการและแนวปฏิบัติในการใช้ชีวิตของคนในสมัยก่อน จึงมักอาศัยความเชื่อ และปฏิบัติต่อความเชื่อในสิ่งนั้น ๆ บางครั้งอาจได้ผลก็เลยปฏิบัติกันต่อ ๆ กันมา และประเพณีบุญแจกข้าวเป็นประเพณีในการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้กับบรรดาญาติผู้ที่ล่วงลับไปหรือตายไปแล้ว และเป็นการตอบแทนพระคุณบุคคลผู้ที่ตนรักเคารพนับถือ ซึ่งจะกระทำกันในช่วงหลังจากที่ว่างเว้นจากการทำไร่ทำนาของชาวอีสานจึงจัดทำบุญประเพณีนี้ขึ้น รวมทั้งเป็นการจัดทำขึ้นเพื่อกระชับความสัมพันธ์ต่อญาติพี่น้องมิตรสหาย และสร้างความสัมพันธ์ให้เกิดในสถาบันครอบครัวและสังคมที่ตนเองอาศัยอยู่ เพื่อความสุขทั้งแก่ตนเองและผู้อื่นที่อาศัยอยู่ในสังคม

ก่อให้เกิดความผาสุกर्मเย็นตลอดไป ทั้งนี้ยังเป็นการสืบทอดประเพณีที่ดั่งามของชาวอีสานให้คงอยู่สืบไป

1.1 ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีบุญแจกข้าว ชาวอีสานได้รับความเชื่อมาจากบรรพบุรุษว่าวิญญาณของผู้ที่ตายไปแล้ว หากไม่ได้รับข้าวแจกที่ญาติได้ทำไปให้แล้ว วิญญาณนั้นก็จะมีความทุกข์ทรมานอดอยากและไม่ได้ไปผุดไปเกิด ด้วยความเชื่อดังกล่าวนี้นี้จึงทำให้มีการจัดงานหรือการทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ผู้ที่ยายไป คนในพื้นที่ภาคอีสานเรียกว่า “เฮตบุญหา” คือ การทำบุญให้คนตายในรูปแบบการทำบุญแจกข้าวเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติพี่น้อง ไม่ว่าจะเป็นพ่อแม่ปู่ย่าตายายพี่ป้าน้าอา โดยการทำบุญแจกข้าวนี้ต้องมีการระบุไปว่ามีความต้องการจะทำบุญแจกข้าวให้ใคร โดยจะมีการจัดงานกันใหญ่พอสมควรโดยมีการบอกกล่าวญาติมิตรสหายและเพื่อนบ้านใกล้เคียงภายในหมู่บ้านหรือต่างหมู่บ้าน และมีการบอกกล่าวไปถึงญาติพี่น้องที่อยู่ห่างไกลให้มาร่วมงานนี้ด้วยงานทำบุญแจกข้าวนี้นิยมทำกันในช่วงหลังจากว่างเว้นจากกิจต่าง ๆ จึงเป็นช่วงเวลาที่เหมาะในการทำกิจกรรมนี้ การทำบุญแจกข้าวเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมากสำหรับชาวอีสานเพราะชาวอีสานมีความเชื่อว่าทุกคนที่ตายไปแล้ว ต้องได้กินข้าวแจกหากคนใดที่เสียชีวิตไปแล้วแล้วไม่ได้ทำบุญแจกข้าวไปให้บุคคลนั้นจะได้รับความอดอยากไม่ได้ไปผุดไปเกิด จะยังควนเวียนเพื่อรอรับข้าวแจกจากญาติพี่น้องต่อไปจนชาวอีสานถือเรื่องความกตัญญูต่อญาติพี่น้องและผู้มีพระคุณ การจัดงานทำบุญแจกข้าวจึงเป็นการแสดงความรักความเคารพต่อผู้ที่เสียชีวิตไป เพื่อให้ดวงวิญญาณของคนเหล่านั้นได้รับบุญกุศลและไปเกิดใหม่ไม่ต้องควนเวียนเพื่อรอรับส่วนบุญอีกต่อไป

1.2 ขั้นตอนการดำเนินงาน แบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ 1) ก่อนดำเนินงาน 2) ขณะดำเนินงาน 3) หลังดำเนินงาน ซึ่งมีดังต่อไปนี้ (1) ก่อนดำเนินงาน การเตรียมคนต้องบอกข่าวให้ญาติพี่น้องทั้งหมดในชุมชนหมู่บ้าน ให้มาช่วยงานทำบุญแจกข้าวเพื่อมอบหมายหน้าที่ให้แต่ละคนที่มาได้รับรู้ว่าตัวเองมีหน้าที่อะไรที่ได้รับมอบหมายให้ทำแต่ละท่านก็จะทำหน้าที่ให้ถูกต้อง (2) ขณะดำเนินงาน โดยทั่วไปแล้ววันนี้จะเป็นวันรวมญาติพี่น้องจะเดินทางมาเยอะทั้งคนในชุมชนและนอกชุมชน และเจ้าภาพจะนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์เย็นที่บ้านในวันรวม (โฮม) และหลังจากที่พระเทศน์จบ ก็จะมีเจริญพระพุทธมนต์ต่อ วันสุดท้ายตักบาตร และได้บำเพ็ญบุญกุศลผู้วายชนม์ก็จะได้รับส่วนบุญหลังจากที่ญาติพี่น้องอุทิศส่วนบุญให้และตนเองได้อนุโมทนา (3) หลังดำเนินงาน ขั้นตอนสุดท้ายของการทำบุญแจกข้าว คือ ถวายปราสาทผึ้ง หรือกองบุญแก่พระสงฆ์ โดยเจ้าภาพจะนำกองบุญที่ได้ตั้งบำเพ็ญหรือกองสมโภชนั้นไปถวายพระสงฆ์ที่วัด หลังจากถวายกองบุญแก่พระสงฆ์แล้วก็ป็นอันเสร็จพิธี กล่าวได้ว่าประเพณีบุญแจกข้าวเป็นบุญประเพณีที่เกิดจากรากฐานความเชื่อดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ถือว่าเป็นการตอบแทนพระคุณของบุคคลผู้เสียชีวิตไปและ

เป็นการสงเคราะห์ผู้ใกล้ชิด ยังผลให้ตนเองมีความสุขความเจริญรุ่งเรืองสืบต่อไปจึงจัดเป็นบุญที่มีความสำคัญต่อจารีตประเพณีวัฒนธรรมของชาวอีสานดังที่ได้กล่าวมานี้

2. หลักพุทธจริยศาสตร์ที่ปรากฏในประเพณีบุญแจกข้าว จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็น คณาจารย์ พระสงฆ์ และฆราวาสผู้เชี่ยวชาญ โดยสนทนาแบบแบ่งกลุ่ม 3 กลุ่ม จำนวน 15 รูป/คน พบว่า หลักพุทธจริยศาสตร์ที่ปรากฏในประเพณีบุญแจกข้าว นั้น ได้แก่ หลักบุญริยาวัตถุ 3 หลักกตัญญูกตเวที

2.1 หลักบุญกิริยาวัตถุ 3 (ที.ปา. (ไทย) 11/32/51) อันได้แก่ (1) ทานมัย คือ บุญสำเร็จจากการให้ การสละ หรือการเผื่อแผ่แบ่งปัน ไม่ว่าจะเป็นเงินทอง ข้าวของเครื่องใช้หรือสิ่งอื่นใด และไม่ว่าจะให้แก่ใครก็ถือเป็นบุญทั้งสิ้น เพราะการให้ทานเป็นการลดความเห็นแก่ตัวความตระหนี่ถี่เหนียวและความคับแคบในจิตใจให้น้อยลงทำให้เราไม่ยึดติดในวัตถุสิ่งของ อีกทั้งสิ่งที่เราบริจาคหรือให้ทานแก่ผู้อื่นก็จะช่วยบรรเทาความเดือดร้อนเป็นประโยชน์ต่อผู้รับ และสังคมโดยรวม การให้ทานนี้อยู่ที่ไหน ๆ ก็ทำได้ ไม่จำเป็นต้องเป็นเงิน เช่น การแบ่งของกินให้กับผู้อื่นไม่ว่าจะเป็นสัตว์ก็ตามก็ได้ถือว่าเป็นการให้ทาน (2) สีลมัย คือ บุญสำเร็จจากการงดเว้นจากทุจริต หรือการประพฤติสุจริตทางกาย ทางวาจา และการงดเว้นการทำความชั่วทางกาย ทางวาจา ศิล ช่วยออกแบบชีวิตเราให้มีรูปสมบัติและสิ่งที่น่าปรารถนาต่าง ๆ อีกมากมายในชาติต่อไปแม้ในปัจจุบันชาติศีลมีประโยชน์และอันสละสืบเนื่องโดยลำดับขั้นตอนการรักษาศีลให้ดีในเบื้องต้นแล้ว คุณธรรมความดีในเบื้องต้นจะเกิดขึ้นสืบเนื่องติดตามมาเอง สามารถปรากฏให้เห็นทันตาได้ดังตัวอย่างของพระภิกษุสามเณร ที่รักษาศีลได้บริสุทธิ์บริบูรณ์จะมีผิวพรรณวรรณะผ่องใสกิริยาอาการเรียบร้อยอ่อนโยนสงบเสถียร สง่างาม น่าศรัทธาเลื่อมใส ดังที่กล่าวแล้ว (3) ภาวนามัย คือ บุญสำเร็จจากการฝึกฝนอบรมจิตใจให้ตั้งมั่นอยู่ในความดี โดยการทำให้สงบจากนิวรณ์ และการภาวนานั้นเป็นของสากล คือ มนุษย์ทุกคนสามารถที่จะประพฤติปฏิบัติได้ ไม่จำกัดว่าบุคคลนั้นจะมีเชื้อชาติใดจะมีผิวพรรณวรรณะแตกต่างกันอย่างไรและไม่ว่าจะมีความเห็นหรือความเชื่อในลัทธิหรือศาสนาใดก็ตาม ล้วนแล้วแต่สามารถทำภาวนาได้ด้วยกันทั้งสิ้น การเจริญภาวนาจึงไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนา หรือต้องเป็นพุทธศาสนิกชนเท่านั้นไม่ว่าท่านจะนับถือศาสนาหรือความเชื่อใดก็สามารถศึกษาและประพฤติปฏิบัติภาวนาได้อย่างเท่าเทียมกันทุกคน

2.2 หลักกตัญญูกตเวที (อง.ปญจก. (ไทย) 22/42/66) การตอบแทนพระคุณของท่านและการทำบุญอุทิศหรือบุญแจกข้าวเป็นการได้ทำหน้าที่ของบุตร ตอบแทนพระคุณของบิดามารดาผู้ที่ล่วงลับไป เมื่อได้ทำบุญอุทิศแล้วก็จะหมดหวังว่าท่านอาจจะตกทุกข์ได้ยาก และตนก็ได้ชื่อว่าทำหน้าที่ได้สมบูรณ์แล้วไม่บกพร่องต่อหน้าที่ของบุตรธิดาคนทั้งหลายรู้จักความกตัญญูกตเวที

ในทางพระพุทธศาสนาก็สอนว่าคนประเภทนี้หาได้ยาก เพราะคนส่วนมากไม่ค่อยได้ทำความดีตอบแทนคนอื่น ซึ่งอาจเกิดขึ้นจากเหตุหลายประการ เช่น บางคนคิดว่าไม่ทำคืนก็ไม่มีโทษอะไรหรือไม่เสียหายอะไร และคนที่ทำความดีแก่ตนเขาก็ไม่ได้เรียกร้องอะไร บางคนคิดอยากทำความดีตอบแทนแต่ไม่มีความพร้อม เพราะต้องอาศัยโอกาสและอาจรวมถึงเงินทองด้วย ดังนั้นความกตัญญูกตเวทีที่แท้จริงคือเกิดจากจิตใจที่ระลึกถึงความดีของคนอื่นและอยากทำความดีตอบแทนน้ำใจคนอื่นที่ได้ทำไว้กับตนเอง ไม่ใช่เกิดจากจิตใจที่ต้องการให้คนอื่นยกย่องว่าตนเป็นคนดีเพราะมีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ และความกตัญญูต่อบิดามารดา บุตรธิดาสามารถทำได้ทั้งขณะที่ท่านยังมีชีวิตอยู่คือ การเลี้ยงดูท่านเชื่อฟังคำสั่งสอนท่านประพฤติตนเป็นคนดี และหลังจากที่ท่านเสียชีวิตไปแล้ว ก็ทำบุญอุทิศไปให้จึงจะได้ชื่อว่าเป็นผู้มีความรักเคารพและเป็นห่วงต่อผู้มีพระคุณอย่างแท้จริง

3. บูรณการหลักพุทธจริยศาสตร์ที่ปรากฏในประเพณีบุญแจกข้าวของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า จากวัตถุประสงค์ในข้อข้างต้นจะเห็นได้ว่าในด้านความเชื่อและหลักพุทธจริยศาสตร์ที่ปรากฏในประเพณีบุญแจกข้าวนั้น ได้แก่ หลักบุญกิริยาวัตถุ 3 หลักกตัญญูกตเวที

3.1 บูรณการความเชื่อและหลักบุญกิริยาวัตถุ 3 ในประเพณีบุญแจกข้าว อันได้แก่ (1) ความเชื่อในทานมัย คือบุญสำเร็จด้วยการบริจาคทาน พบว่า ประชาชนชาวจังหวัดร้อยเอ็ดจะให้ทานด้วยการนำอาหารที่ตนเตรียมไว้มาถวายพระสงฆ์ที่ตนได้นิมนต์ ในงานบุญแจกข้าว หลังจากที่พระสงฆ์ทำภัตกิจเสร็จเจ้าภาพก็จะเชิญญาติพี่น้องตลอดถึงคนในชุมชนที่มาร่วมงานรับประทานอาหารและ ได้รับข้าวแจกที่เจ้าภาพเตรียมไว้ให้กลับบ้านด้วย จึงจัดได้ว่าเป็นการให้ทานในบุญกิริยาวัตถุ (2) ความเชื่อในศีลมัย คือ บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล พบว่า ในงานประเพณีบุญแจกข้าวก่อนจะถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ สามเณร หรือก่อนพระสงฆ์จะแสดงธรรมในงานนั้น ต้องสมาทานศีลก่อนโดยเชื่อว่าเป็นการชำระล้างจิตใจให้บริสุทธิ์จะได้รับอานิสงส์ผลบุญมาก (3) ความเชื่อในภาวนามัย คือ บุญสำเร็จด้วยการเจริญภาวนา พบว่า ในงานประเพณีบุญแจกข้าวจะมีการแผ่เมตตาโดยการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ที่เสียชีวิตไปจัดได้ว่าเป็นการภาวนาอีกแบบหนึ่ง และมีการแสดงธรรมเทศนาในงานจากพระสงฆ์ที่เจ้าภาพได้นิมนต์มา ชาวบ้านหรือคนในชุมชน จะมาฟังธรรมซึ่งผู้ที่ฟังนั้นจะได้ข้อคิดจากธรรมะที่ตนได้ฟังไปพัฒนาชีวิตของตนเองให้ดียิ่งขึ้นไป

3.2 บูรณการความเชื่อและหลักพุทธจริยศาสตร์ด้านความกตัญญูกตเวทีในประเพณีบุญแจกข้าว คือ ความเชื่อในหลักกตัญญูกตเวทีเป็นหลักพื้นฐานที่สำคัญของมนุษย์ในสังคม มนุษย์ต้องเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับผู้อื่นและสิ่งอื่น ๆ เพราะได้รับการอุปการะเลี้ยงดูจากบุคคลผู้ใกล้ชิดกันมี บิดามารดา ครูอาจารย์ ญาติพี่น้อง เมื่อบุคคลเหล่านี้เสียชีวิตไปก็จะเกิดความเป็นห่วงประชาชนชาวจังหวัดร้อยเอ็ดจึงมีความเชื่อที่จะจัดประเพณีการทำบุญแจกข้าวขึ้นมา เพื่อเป็นการ

ทำบุญอุทิศให้กับผู้เสียชีวิตซึ่งเป็นผู้ที่ตนรัก และเคารพนับถือมีอานิสงส์ช่วยให้ผู้เสียชีวิตไปสู่ภพภูมิที่ดีขึ้น จัดได้ว่าเป็นการเกื้อกูลอนุเคราะห์กันและกัน ซึ่งเมื่อทั้ง 2 ฝ่ายยังมีชีวิตอยู่และฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้เสียชีวิตไปแล้วจะมีการทำบุญแจกข้าวอุทิศส่วนกุศลส่งไปให้ ซึ่งการทำบุญอุทิศนั้นก็อาจจะเป็นลักษณะที่บุตรธิดาทำให้แก่บิดามารดาเรียกว่า กตัญญูกตเวทิตา บิดา มารดาทำให้แก่ บุตรธิดาเรียกว่า บุตรสังคหะ อาจารย์ทำให้แก่ศิษย์เรียกว่าศิษย์สังคหะ ศิษย์ทำให้แก่อาจารย์เรียกว่า กตัญญูกตเวทิตา สามีทำให้แก่ภรรยาเรียกว่า ทารสังคหะ ภรรยาทำให้แก่สามีเรียกว่า สามีสังคหะ มิตรทำให้แก่มิตรเรียกว่า มิตรสังคหะ หรือเรียกรวม ๆ อย่างง่ายว่าการตอบแทนคุณ บูชาคุณ ซึ่งประเพณีการทำแจกข้าวนั้นนอกจากจะเป็นประเพณีที่แสดงออกถึงความกตัญญูกตเวทิตาต่อผู้เสียชีวิตไปแล้ว ยังเป็นประเพณีแห่งการอนุเคราะห์สงเคราะห์ของคนในสังคม และยังเป็นโอกาสที่จะได้บำเพ็ญบุญกุศลให้กับตนเองอีกด้วย

อภิปรายผลการวิจัย

1. จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับประเพณีบุญแจกข้าว พบว่า ประเพณีบุญแจกข้าวเป็นประเพณีที่เกิดจากความเชื่อในการอุทิศส่วนบุญให้แก่บุคคลที่ตนเคารพรักและนับถือ โดยเป็นการเจาะจงตัวผู้รับส่วนบุญที่อุทิศให้ ถือได้ว่าเป็นประเพณีการทำบุญที่มีเรื่องราวเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาและ มีคติความเชื่อที่มีต่อประเพณีนี้ในหลาย ๆ ด้าน มีการรักษาสืบทอดต่อเนื่องกันมาช้านานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แฝงไว้ด้วยพุทธปรัชญาในการใช้ชีวิตตามคติความเชื่อตามประเพณีและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นของประชาชนชาวอีสานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ประเพณีบุญแจกข้าวถือได้ว่าเป็นประเพณีที่สำคัญอย่างหนึ่งของคนภาคอีสานโดยเฉพาะที่จังหวัดร้อยเอ็ด ถือได้ว่าเป็นประเพณีประจำท้องถิ่นของแต่ละพื้นที่ และมีความเชื่อที่เป็นสาเหตุที่ทำให้ชาวอีสานจัดงานประเพณีบุญแจกข้าวขึ้นมา มี 2 ประการ คือ (1) เชื่อตามแบบโบราณดั้งเดิมที่กระทำกันสืบมา เพราะกลัวผู้ตายจะไม่มีข้าวกินจึงต้องแต่ง “แจกข้าวหา” คือ หาดอาหารให้ผู้ตายไว้ในงานด้วย และกลัวว่าผู้ตายจะไม่มีที่อยู่อาศัยจึงต้องสร้างปราสาทผึ้งอุทิศให้ด้วย อีกทั้งกลัวว่าผู้ตายจะไม่ได้ไปเกิดใหม่หากยังไม่ได้ทำบุญแจกข้าวไปให้ (2) เชื่อตามคติคำสอนทางพระพุทธศาสนา ซึ่งจะปรากฏในเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับพระเจ้าพิมพิสารที่ได้ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้อดีตพระญาติที่ตายไปแล้วได้เกิดอุบัติเป็นปรต หลีกดังกล่าวดังนี้จะเห็นได้ว่าการทำบุญอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้กับผู้ตายในคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อคนอีสานอย่างมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง บุญแจกข้าวรูปแบบการแบ่งปันและการสร้างความกตัญญูของชาวอีสาน ของพระครูสุธีคัมภีร์ญาณ (2559) พบว่า ชาวอีสานเชื่อว่าผู้ที่ตายไปแล้วไม่สามารถหาอาหารกินเองได้ ต้องอาศัยลูกหลานญาติพี่น้อง

ตลอดถึงผู้ที่อยู่เบื้องหลังทำบุญแจกข้าวไปให้เท่านั้น และยังมีความเป็นห่วงกลัวผู้ตายจะไม่มีที่อยู่อาศัยจึงต้องสร้างปราสาทผึ้งอุทิศให้แก่เขาเหล่านั้น สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง วิเคราะห์หลักธรรมในประเพณีการทำบุญอุทิศของชาวพุทธในเขตเทศบาลตำบลหาดคำ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ของพระมหาพนตรัตน์ ธนทสิโล (แซ่โจ้ว) (2562) พบว่า การทำบุญอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลหรือคนอีสานเรียกว่า “บุญแจกข้าว” ในทางพระพุทธศาสนานั้นมีพัฒนาการมาจากความเชื่อในเรื่องของ พระเจ้าพิมพิสารที่พระองค์ได้อุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้แก่ญาติของพระองค์ที่เป็นเปรต การอุทิศส่วนบุญประเภทนี้นับเป็นการเจาะจงผู้รับหรือผู้ที่จะอุทิศส่วนบุญให้เป็นส่วนใหญ่ จะเห็นได้ว่าบุญแจกข้าวเป็นประเพณีการทำบุญอุทิศเพื่อเจาะจงตัวผู้รับผลของส่วนบุญ

2. หลักพุทธจริยศาสตร์ที่ปรากฏในประเพณีบุญแจกข้าว พบว่า มีอยู่ 2 หลัก จะเห็นได้อย่างชัดเจนได้แก่ (1) หลักบุญกิริยาวัตถุ 3 ได้แก่ ทานมัย บุญอันเกิดจากการให้ สิลมัย บุญอันเกิดจากการสำรวมระวังทางกาย วาจา ภาวนามัย บุญอันเกิดจากการเจริญเมตตาภาวนา (2) หลักความกตัญญูตเวที ซึ่งจะสอดคล้องงานวิจัยเรื่อง ศึกษาเปรียบเทียบประเพณีบุญแซนโฎนตากับประเพณีบุญข้าวสากในจังหวัดสุรินทร์ ของพระใบฎีกาพงษ์พัฒน์ ขวโน (มุ่มทอง) (2565) พบว่า การทำบุญอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลของชาวพุทธในภาคอีสาน ได้เปลี่ยนชื่อตามวัฒนธรรมของชาวอีสาน ตามยุคตามสมัยโดยมีแนวคิดหลักธรรมคำสอนปรากฏในพิธีกรรมอยู่หลายประการ ซึ่งจะประกอบด้วย หลักบุญกิริยาวัตถุ หลักความกตัญญูตเวที หลักคำสอนนี้เป็นแก่นสารของงานบุญอุทิศ และยังมีหลักคำสอนพื้นฐานสำคัญของความเป็นมนุษย์อีกมากมาย สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง การศึกษาคติความเชื่อประเพณีบุญเดือนเก้าข้าวประดับดิน ของชนเดียน นามเกตุ (2556) พบว่า ประเพณีบุญเดือนเก้าข้าวประดับดินจะปรากฏหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่เป็นแก่นสารของงานประเพณีนี้ อยู่ 2 หลักด้วยกัน ได้แก่ 1) หลักความกตัญญูตเวที คือ รู้ว่าบุคคลใดมีบุญคุณ รู้ว่าบุคคลใดช่วยเหลือส่งเสริม อำนวย ก็ควรตอบแทนบุญคุณของผู้นั้น 2) หลักการให้ทาน คือ การให้สิ่งของต่าง ๆ ด้วยจิตใจที่ดีงาม มุ่งเพื่อบูชาคุณ เช่นที่ให้แก่บิดามารดา ถวายแก่พระสงฆ์ หรือมุ่งเพื่อสงเคราะห์กันและกัน เช่น ให้แก่คนตกทุกข์ได้ยาก ให้แก่คนทั่วไปด้วยความกรุณาสงสารบ้าง จะเห็นได้ว่าหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในประเพณีบุญแจกข้าวอันเป็นสาระสำคัญในงานประเพณีนี้ได้แก่ หลักบุญกิริยาวัตถุ 3 และหลักกตัญญูตเวที อันเป็นสาระสำคัญของประเพณีนี้ก็ว่าได้

3. บูรณาการหลักพุทธจริยศาสตร์ที่ปรากฏในประเพณีบุญแจกข้าวของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ประเพณีการทำบุญแจกข้าวของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด จะมุ่งเน้นไปในด้านความเชื่อในหลักของการทำบุญกิริยาวัตถุ 3 ตามหลักพุทธจริยศาสตร์ ได้แก่ ความเชื่อในส่วนของการให้ทาน ความเชื่อในส่วนของการรักษาศีล ความเชื่อในส่วนของการเจริญภาวนา สอดคล้อง

กับงานวิจัย เรื่องศึกษาหลักจริยธรรมประเพณีการทำบุญแจกข้าวของชาวพุทธบ้านคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ดของพระราชาธรรมโสภณ (จำปี พงไทยสง) (2552) พบว่า ประเพณีบุญแจกข้าวมีหลักคำสอนการทำบุญในทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ (1) การให้ทาน หรือ ทานมัย อันหมายถึง การให้ การเผื่อแผ่แบ่งปันไม่ว่าจะเป็นเงินทองข้าวของเครื่องใช้หรือสิ่งอื่นใด และไม่ว่าจะให้แก่ใครก็ถือเป็นบุญทั้งสิ้น เพราะการให้ทานเป็นการลดความเห็นแก่ตัวความตระหนี่ถี่เหนียว และความคับแคบในจิตใจให้น้อยลง ทำให้เราไม่ยึดติดในวัตถุสิ่งของ (2) การรักษาศีล หรือศีลมัย คำว่า ศีล หมายถึง ข้อบัญญัติทางพระพุทธศาสนาที่กำหนดการปฏิบัติทางกายและวาจา เช่น ศีล 5 หรืออาจจะหมายถึงการรักษากายวาจาให้เรียบร้อย การรักษาศีลเป็นการฝึกฝนมิให้ไปเบียดเบียนผู้อื่นในขณะเดียวกันก็เป็นการลด ละ เลิกความชั่ว มุ่งให้กระทำความดี อันเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตมิให้ตกต่ำลง (3) การเจริญภาวนา หรือภาวนามัย เป็นการทำบุญอีกรูปแบบที่มุ่งพัฒนาจิตใจและปัญญา ทำให้จิตใจสงบ เห็นคุณค่าสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริงซึ่งในข้อนี้หลายคนอาจจะทำเป็นประจำอยู่แล้ว เช่น นั่งสมาธิ วิปัสสนา แต่หลายคนอาจจะคิดว่าเป็นเรื่องยากเกินกำลังและ วิธีการทำบุญให้ผู้ตายมีอีกสองทางเลือก คือ 1) ปฏิบัติธรรมกรรมฐานตามแนวทางสายวิปัสสนาธุระ (ภาวนามัย) ด้วยการปฏิบัติธรรมที่สำนักปฏิบัติธรรม หรือทำที่บ้านก็ได้ (ทำได้ทุกที่) 2) พร้อมมีการสมათานรักษาศีลอย่างเคร่งครัด (ศีลมัย) ตามระยะที่สะดวก เช่น 2 3 ถึง 9 วัน ซึ่งเป็นวิธีการทำบุญที่ลงทุนน้อยมาก และผู้ปฏิบัติได้มีโอกาสพัฒนาตนเองด้านกาย วาจา และจิต ซึ่งก่อให้เกิดบุญทั้งแก่ผู้ปฏิบัติและผู้วายชนม์

ความเชื่อในหลักกัตถุญกตเวที การตอบแทนคุณบิดามารดาหลังจากที่ท่านละโลกนี้ไปแล้ว บุตรธิดาจะจัดการฌาปนกิจศพและอุทิศส่วนบุญไปให้ท่าน การอุทิศส่วนบุญนี้สามารถทำได้ทั้งขณะที่ยังตั้งศพบำเพ็ญกุศลอยู่ และการทำบุญหลังฌาปนกิจศพแล้วจะนิยมทำภายใน 3 ปี เพราะหากล่วงพ้นกำหนดนั้นไปแล้วจะไม่มีผลเพราะมีความเชื่อว่าวิญญาณผู้ล่วงลับไปแล้วกลายเป็นวิญญาณเร่ร่อนไม่ได้ไปผูกไปเกิด และแสดงถึงการที่บุตร-ธิดาเป็นผู้ไม่มีความสามารถในการตอบแทนคุณบุพการีอีกด้วย ความเชื่อในหลักกัตถุญกตเวทีนี้เป็นเครื่องหมายของคนดี เพราะแสดงถึงการรู้บุญคุณคนอื่นแล้วตอบแทนความดีที่คนอื่นได้กระทำไว้กับตนนั้น

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยสามารถนำเสนอเป็นภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

จำแนกออกเป็น 2 หลัก ดังนี้

1. หลักบุญกิริยาวัตถุ 3 ประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ดมีการทำบุญอุทิศด้วยความเชื่อว่าดวงวิญญาณของผู้ที่เสียชีวิตไปแล้ว หากไม่ได้รับการทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้แล้วดวงวิญญาณนั้นก็จะมีแต่ความอดอยากทนทุกข์ทรมานและไม่ได้ไปผุดไปเกิด ด้วยความเชื่อดังกล่าวนี้นี้จึงทำให้มีการจัดงานหรือการทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ผู้เสียชีวิต หรือภาษาถิ่นเรียกว่า “เฮตบุญหา” ซึ่งมีคติตามความเชื่อในเรื่องของเปรตที่เป็นญาติของพระเจ้าพิมพิสาร ดังนั้นจะต้องพากันทำบุญอุทิศให้กับญาติพี่น้องผู้ที่ตายไปแล้ว ตามหลักพุทธจริยศาสตร์

2. หลักความกตัญญูทเวที หลักพุทธจริยศาสตร์หลักกตัญญูเป็นหลักที่ยึดเหนี่ยวควบคุมผู้คนในสังคม และเป็นสื่อในการสอนจริยธรรมแก่สังคม จึงถูกนำมาใช้เป็นสื่อในการสอนผู้คนให้ตอบแทนผู้มีพระคุณ ตามหลักพุทธจริยศาสตร์ที่ควรทำในสังคมซึ่งเน้นหนักในเรื่องของความเชื่อทางพระพุทธศาสนาในเรื่องของการทำบุญอุทิศ (บุญแจกข้าว) ตลอดถึงเรื่องของกฎแห่งกรรมการกระทำดีในชาตินี้เพื่อผลแห่งกุศลในชาติหน้า ตามหลักพุทธจริยศาสตร์

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเกี่ยวกับพุทธจริยศาสตร์นี้เป็นข้อปฏิบัติ ซึ่งคณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ภาครัฐตลอดทั้งผู้ใหญ่บ้านในแต่ละชุมชน ควรกำหนดโดยการออกแบบโครงการ หรือกิจกรรม ตลอดจนการสนับสนุนงบประมาณเพื่อดำรงรักษาประเพณีบุญแจกข้าวดังกล่าวให้เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการสร้างความกตัญญูกตเวทิตาในชุมชนและในเครือญาติด้วย
2. ภาครัฐควรสร้างรูปแบบความรู้ในเรื่องดังกล่าวตลอดจนควรปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนเห็นความสำคัญของหลักพุทธจริยศาสตร์ในประเพณีดังกล่าว
3. ภาครัฐควรแนะนำส่งเสริมให้ความรู้แก่สังคมในเรื่องของคุณค่าและประโยชน์ของ หลักพุทธจริยศาสตร์เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ควรจัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นที่เกี่ยวข้องกับงานประเพณีบุญแจกข้าวแก่ประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ดทั้งทางตรงและทางอ้อม
2. ควรประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รับความรู้เกี่ยวกับงานประเพณีบุญแจกข้าว เพื่อที่จะเพิ่มพูนความรู้ และความเข้าใจให้กับประชาชนเกี่ยวกับงานประเพณีบุญแจกข้าวที่จะมีขึ้นในครั้งต่อไป
3. ผู้นำทั้งภาครัฐ เอกชน ควรพิจารณาปัจจัยต่าง ๆ ว่ามีปัจจัยใดบ้าง อาทิเช่น รูปแบบแผนภายในงานหรือ ประชาชนผู้มีความสนใจที่จะมีผลทำให้ประเพณีงานบุญแจกข้าวมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- ขันเตียน นามเกต. (2556). *การศึกษาคติความเชื่อประเพณีบุญเดือนเก้า (ข้าวประดับดิน)*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2524). *ขนบธรรมเนียมประเพณีของอีสาน*. กรุงเทพฯ : อรุณการพิมพ์.
- แปลก สนธิรักษ์. (2520). *พิธีกรรมและประเพณีไทย*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- พระครูสุธีคัมภีรญาณ. (2559) *บุญแจกข้าว : รูปแบบการแบ่งปันและการสร้างความกตัญญูของชาวอีสาน*. (รายงานการวิจัย). สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระใบฎีกาพงษ์พัฒน์ ชวโน (มุ่มทอง). (2565). *ศึกษาเปรียบเทียบประเพณีบุญแสนโกลนตากับประเพณีบุญข้าวสากในจังหวัดสุรินทร์*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหามนตรี ฉันทลีโล (แซ่ไฉ้ว). (2562). *วิเคราะห์หลักธรรมในประเพณีการทำบุญอุทิศของชาวพุทธในเขตเทศบาลตำบลหาดคำ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระราชธรรมโสภณ (จำปี พงไทยสง). (2552). *ศึกษาหลักจริยธรรมประเพณีการทำบุญแจกข้าวของชาวพุทธบ้านคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

อุดม บัวศรี. (2546). *วัฒนธรรมอีสาน*. ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนานา.

มรดกโลกทางธรรมชาติห้วยขาแข้ง : การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในการอนุรักษ์พื้นที่ จังหวัดอุทัยธานี

Huai Kha Khaeng Natural World Heritage: Development of Learning
Resource for Conservation of the Uthai Thani Province Area

ประคอง มาโต¹ พระราชอุทัยโสภณ² และพระวชิราภรณ์³
Prakong Mato, Phraratuthaisophon and PhraVajiraporn

Received: May 21, 2024

Revised: October 10, 2024

Accepted: November 17, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษามรดกโลกทางธรรมชาติห้วยขาแข้ง : การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในการอนุรักษ์พื้นที่ 2) พัฒนาแหล่งเรียนรู้มรดกโลกทางธรรมชาติห้วยขาแข้งในการอนุรักษ์พื้นที่ และ 3) เสนอแนวทางการสร้างจิตสำนึกในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้การอนุรักษ์พื้นที่รอบมรดกโลกทางธรรมชาติห้วยขาแข้งจังหวัดอุทัยธานี เป็นรูปแบบวิจัยเชิงคุณภาพ สัมภาษณ์จำนวน 21 คน ประชุมกลุ่มย่อย จำนวน 11 คน และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยการจัดกิจกรรมการจัดเวทีเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กิจกรรม เพื่อสร้างกระบวนการการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในแต่ละพื้นที่ และนำมาวิเคราะห์ข้อมูล ผลการวิจัย พบว่า 1) การศึกษาการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในการอนุรักษ์พื้นที่จำนวน 3 ชุมชนมีความหลากหลายทางชีวภาพทรัพยากรในพื้นที่ ทั้งทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้ และสัตว์ป่า ยังคงความอุดมสมบูรณ์ ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างรัฐ และชุมชน โดยการปลูกจิตสำนึกในการการอนุรักษ์ ผ่านกิจกรรม และโครงการต่าง ๆ 2) พัฒนาแหล่งเรียนรู้มรดกโลกทางธรรมชาติห้วยขาแข้งในการอนุรักษ์พื้นที่ เป็นกระบวนการทำงานระหว่างชุมชน หน่วยงานรัฐ และเครือข่าย โดยมีการจัดตั้งคณะทำงานร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างเครือข่าย เพื่อเป็นการการสร้างโอกาส เพิ่มศักยภาพ และเสริมสร้างให้เกิดการพัฒนาตนเอง การพัฒนาสังคม โดยมีเป้าหมายหลัก คือ การเรียนรู้ การปรับตัว การสืบทอดให้เกิด

¹⁻⁴ วิทยาลัยสงฆ์อุทัยธานี; Uthai Thani Buddhist College

Corresponding author, E-mail: prakong_99@hotmail.com

การพัฒนาชุมชนท้องถิ่น และ 3) การเสนอแนวทางการสร้างจิตสำนึกในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้การอนุรักษ์พื้นที่ โดยการปลูกฝังจิตสำนึกในการอนุรักษ์ ให้ชุมชนรับรู้ถึงคุณค่า ผลประโยชน์ของส่วนรวมที่จะได้รับ ซึ่งจะทำให้ประชาชนในชุมชนมีความรับผิดชอบต่อสังคม มีความมุ่งมั่น ทุ่มเทในการอนุรักษ์ การรักษาสีงแวดล้อม โดยมีเป้าหมายร่วมกันเพื่อประโยชน์ต่อชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม

คำสำคัญ: การพัฒนา, แหล่งเรียนรู้, การอนุรักษ์, มรดกโลกทางธรรมชาติ

Abstract

The objectives of this research article were 1) to study the Huai Kha Khaeng Natural World Heritage: Development of a Learning Resource for area conservation; 2) to develop a Huai Kha Khaeng Natural World Heritage Learning Resource for area conservation; and 3) to propose guidelines for creating awareness in developing a learning resource for the conservation of the area around the Huai Kha Khaeng Natural World Heritage in Uthai Thani Province. This was a qualitative research using interviewing with 21 people, holding focus groups of 11 people, and conducting action research by organizing activities, organizing forums for knowledge exchange, and activities to create a process for creating awareness in the conservation of natural resources in each area and analyzing the data. The research results found that 1) the study of the development of a learning resource for the conservation of 3 communities showed a biodiversity of local resources, including natural forests and wildlife, which were still abundant through a process of participation between the government and the community by instilling awareness in conservation through various activities and projects; 2) developing the Huai Kha Khaeng natural world heritage learning resource for area conservation was a process of working between communities, government agencies, and networks by establishing a joint working group, exchanging knowledge among networks to create opportunities, increase potential, and promote self-development and social development. The main goals were learning, adaptation, and inheritance for local community development; 3)

proposing guidelines for creating awareness in developing the area conservation learning resource by instilling awareness in the community to recognize the value and benefits of the community, which will make people in the community responsible for society, determined, and dedicated to environmental conservation, with a common goal for the benefit of the community, society, and the environment.

Keywords: Development, Learning Resource, Conservation, Natural World Heritage

บทนำ

ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ได้น้อมนำ ศาสตร์ของพระราชาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยยึดหลัก 3 ประการ คือ “มีความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน” มาเป็นหลักในการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติควบคู่กับการนำเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้ง 17 เป้าหมาย มาเป็นกรอบแนวคิดที่จะผลักดันดำเนินการเพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในทุกมิติทั้งมิติด้านสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ และความเป็นหุ้นส่วน ความร่วมมือระหว่างกันทั้งภายในและภายนอกประเทศอย่างบูรณาการ โดยมีวิสัยทัศน์เพื่อให้ประเทศไทย เป็นประเทศพัฒนาแล้วที่มีคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมที่ดีที่สุดในอาเซียนภายในปี พ.ศ. 2580 (ราชกิจจานุเบกษา, 2561) เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป้าหมายที่ระบุไว้ว่า “ความมั่นคง ความมั่งคั่ง และความยั่งยืน” สำหรับเศรษฐกิจ สังคมและทรัพยากรธรรมชาติ ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนถือเป็นหนึ่งในแนวทางสำคัญที่สอดคล้องกับวาระ พ.ศ. 2573 ของเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนของสหประชาชาติ (สำนักส่งเสริมความรู้และกิจการพหุศาสตร์ องค์การสวนพฤกษศาสตร์, 2565) ปัจจุบันสภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกำลังเป็นปัญหาและเป็นจุดอ่อนของการรักษา ฐานการผลิตและให้บริการ รวมทั้งการดำรงชีพที่ยั่งยืน ฐานทรัพยากรธรรมชาติถูกนำไปใช้ในการพัฒนา จำนวนมากก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมอย่างต่อเนื่อง พื้นที่ป่าไม้ลดลง ทรัพยากรดินเสื่อมโทรม ความหลากหลายทางชีวภาพถูกคุกคาม ทรัพยากรน้ำยังมีส่วนที่ไม่สามารถจัดสรรได้ตามความต้องการ และมีความเสี่ยงในการขาดแคลนในอนาคต เกิดปัญหาความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น จากการเข้าถึงและการจัดสรรการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติที่ไม่เป็นธรรม รวมทั้งปัญหาสิ่งแวดล้อม เพิ่มสูงขึ้นตามการขยายตัวของเศรษฐกิจและชุมชนเมือง ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนและ ต้นทุนทางเศรษฐกิจ

ในขณะที่การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยพิบัติทางธรรมชาติมีความผันผวนและรุนแรงมากขึ้นโดยเฉพาะอุทกภัยและภัยแล้ง เพื่อสนับสนุนการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รวมถึงการบริหารจัดการเพื่อลดความเสี่ยง ด้านภัยพิบัติทางธรรมชาติ ปัญหาสิ่งแวดล้อมการแก้ไขให้ได้ผลอย่างแท้จริงต้องอาศัยทั้งเวลาและทรัพยากร โดยจะต้องแก้ไขที่ต้นเหตุสำคัญ (นงนภัส คู่วรัญญู เทียงกมล, 2564)

จากความสำคัญดังกล่าวจึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะพัฒนาและหาแนวทางในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในการอนุรักษ์พื้นที่จังหวัดอุทัยธานีและแหล่งเรียนรู้บริเวณพื้นที่รอบมรดกโลกทางธรรมชาติห้วยขาแข้งจังหวัดอุทัยธานี ใช้กระบวนการพัฒนากิจกรรมทางสิ่งแวดล้อม เพื่อปลูกฝัง จิตสำนึกให้กับประชาชน เสริมสร้างเครือข่ายเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ และพัฒนาเป็นแนวทางในการป้องกันแก้ไข เกี่ยวกับปัญหาทางสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในปัจจุบันนี้ เพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ภายในชุมชนบริเวณรอบพื้นที่ป่าห้วยขาแข้ง ให้สามารถคงอยู่อย่างมีคุณภาพต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษามรดกโลกทางธรรมชาติห้วยขาแข้ง : การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในการอนุรักษ์พื้นที่รอบมรดกโลกทางธรรมชาติห้วยขาแข้งจังหวัดอุทัยธานี
2. เพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้มรดกโลกทางธรรมชาติห้วยขาแข้งในการอนุรักษ์พื้นที่รอบมรดกโลกทางธรรมชาติห้วยขาแข้งจังหวัดอุทัยธานี
3. เพื่อเสนอแนวทางการสร้างจิตสำนึกในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้การอนุรักษ์พื้นที่รอบมรดกโลกทางธรรมชาติห้วยขาแข้งจังหวัดอุทัยธานีรอบมรดกโลกทางธรรมชาติห้วยขาแข้งจังหวัดอุทัยธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมผสานของการวิจัย 3 ประเภท คือ

1. การวิจัยเชิงเอกสาร ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูล จากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม เอกสารแสดงให้เห็นถึงการเรียนรู้ การอนุรักษ์ วิถีชีวิตการอยู่กับป่า กระบวนการ วิธีการ กิจกรรมที่ส่งผลต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อประกอบการตอบวัตถุประสงค์ข้อ 1
2. การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์ และรวบรวมข้อมูลจากพระสงฆ์ ผู้นำชุมชนในการพัฒนาพื้นที่ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกเลือกกลุ่มที่เกี่ยวข้อง จำนวน 21 คน เพื่อ

ประกอบการตอบวัตถุประสงค์ข้อ 1 และแนวทางในการตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 และสนทนากลุ่มย่อยจำนวน 1 ครั้ง จำนวน 11 คน เพื่อประกอบการตอบวัตถุประสงค์ข้อ 2 ศึกษาแนวคิดรวมเสนอแนะแนวทางการพัฒนา การจัดการเรียนรู้ กิจกรรม การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

3. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยการลงพื้นที่การทำกิจกรรม การเรียนรู้ การอนุรักษ์ในแต่ละพื้นที่จากอดีตจนถึงปัจจุบัน ใน 3 พื้นที่ โดยการเลือกชุมชนจากลักษณะความโดดเด่นและเป็นพื้นที่มีป่าชุมชน มีส่วนร่วมในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 การจัดการ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของแต่ละชุมชน ดำเนินกิจกรรมในการอนุรักษ์กับผู้นำชุมชน คณะกรรมการ และประชาชน เพื่อให้เกิดการรู้คุณค่า และการรักษา ดูแลอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชน และทรัพยากรธรรมชาติ ปฏิบัติการทำกิจกรรมการดำเนินการสังเคราะห์จัดเวทีเสวนาการสรุปแนวทางการรับรู้คุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติที่ต้องช่วยกันดูแล แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์สรุปและเขียนบรรยายเชิงพรรณนา นำมาวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับวัตถุประสงค์งานวิจัย

สรุปผลการวิจัย

1. การศึกษามรดกโลกทางธรรมชาติห้วยขาแข้ง : การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในการอนุรักษ์พื้นที่รอบมรดกโลกทางธรรมชาติห้วยขาแข้งจังหวัดอุทัยธานี

1.1 บริบทพื้นที่ บริบทชุมชน พื้นที่วิจัยได้เลือกหมู่บ้านทั้ง 3 หมู่ ซึ่งทั้ง 3 หมู่บ้านเป็นพื้นที่มีป่าชุมชน มีพื้นที่ติดกับเขตพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง มีลักษณะความโดดเด่นเป็นพื้นที่มีป่าชุมชน มีส่วนร่วมในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนี้

1) หมู่บ้านเขาไม้รวน ปัจจุบันป่าชุมชนบ้านเขาไม้รวน หมู่ 10 ต.ป่าอ้อ อ.ลานสัก จ.อุทัยธานี ซึ่งเป็นพื้นที่ติดป่าสงวนแห่งชาติป่าห้วยทับเสลาและป่าห้วยคอกควาย ขึ้นทะเบียนป่าชุมชนกับกรมป่าไม้ ตาม พ.ร.บ.ป่าชุมชน พ.ศ.2562 ขึ้นทะเบียนสวนป่ากับกรมป่าไม้ มีการจัดตั้งคณะกรรมการโดยหมู่บ้านเอง มีแผนการจัดการป่าชุมชน อนุมัติเมื่อปี 2550 (การปลูกป่าผสมผสานเพื่อการดำรงชีพ) ป่าชุมชนบ้านเขาไม้รวนมีเนื้อที่ 221 ไร่ กำหนดเขตพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์ จำนวน 177 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 80 ของพื้นที่ป่าชุมชนและเพื่อการใช้ประโยชน์ 44 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 20 ของพื้นที่ป่าชุมชน

2) บ้านซับป่าพลูใหม่ หมู่ที่ 8 ตำบลป่าอ้อ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี มีสภาพพื้นที่รายล้อมด้วยภูเขาสูง มีพื้นที่ทำการเกษตรติด กับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง บ้าน

ซับป่าพลูใหม่ พื้นที่มีป่าชุมชนที่อุดมสมบูรณ์และงดงาม มีลำห้วย ไหลผ่าน คือลำห้วยน้ำวัง ด้วยสภาพพื้นที่ดังกล่าว มีภูมิอากาศชุ่มชื้นและมีแหล่งน้ำตลอดปี ทำให้เหมาะสม แก่การปลูกไม้ผล ลักษณะพื้นที่ของหมู่บ้าน มีป่าชุมชนที่อุดมสมบูรณ์และงดงาม มีลำห้วยไหลผ่าน คือลำห้วยน้ำวัง บริเวณ พื้นที่บ้านซับป่าพลูใหม่มีเนื้อที่ทั้งหมด 4,600 ไร่ พื้นที่ทำการเกษตร 3,500 ไร่ พื้นที่ป่าชุมชน 155 ไร่ พื้นที่อ่างเก็บน้ำ 120 ไร่ บ้านซับป่าพลูใหม่ หมู่ที่ 8 ตำบลป่าอ้อ ได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมา ปรับใช้ในการดำรงชีวิต “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นรากฐานในการดำเนินชีวิตของคนไทย ประชาชนบ้านท่ามะนาว ส่วนใหญ่มีบ้านที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง มีบริเวณบ้านที่สามารถปลูกพืชผักสวนครัว ไม้บริโภคในครัวเรือน มีความพอดีไม่มากหรือน้อยเกินไปในการดำเนินชีวิต

3) หมู่บ้านเขาเขียวเป็นหมู่บ้านที่ไกลสุดของอำเภอลานสัก ซึ่งทางเข้าหมู่บ้านจะผ่านเขตพื้นที่ของ ตำบลแม่เปิน อำเภอแม่เปิน จังหวัดนครสวรรค์ แต่สิ่งที่ทำให้หมู่บ้านเขาเขียวเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวคือ การที่หมู่บ้านตั้งอยู่ในอ้อมกอดของหุบเขา ซึ่งถ้ามองจากภายในหมู่บ้านจะเห็นว่ามีภูเขาล้อมรอบหมู่บ้าน ประกอบกับทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้ สัตว์ป่ายังอุดมสมบูรณ์ ซึ่งบางวันจะสามารถเห็นสัตว์ป่ามาลงมาหากินอาหารในหมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็น เก้ง กวาง เนื้อทราย ละมั่ง ช้าง วัวแดง หมูป่า เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีพันธุ์ไม้ป่า ซึ่งไม่สามารถหาชมที่อื่นไม่ได้ แต่ที่นี่สามารถหาชมได้ เช่น พุดดอกกระเจียวป่า ป่าเต็งรัง น้ำผุดน้ำซับธรรมชาติ

1.2 ความหลากหลายทางชีวภาพทรัพยากรในพื้นที่ ทรัพยากรป่าไม้ ที่ประกอบไปด้วย 1) ป่าดิบชื้น 2) ป่าเต็งรัง 3) ป่าเบญจพรรณ หรือป่าผสมผลัดใบ 4) ป่าเต็งรังหรือที่เรียกกันว่าป่าแดง 5) พืชสมุนไพร ทรัพยากรสัตว์ป่า ที่ประกอบไปด้วย 1) กวางป่า 2) เลียงผา 3) กระต่ายป่า 4) ไก่ป่า และทรัพยากรอื่น ๆ เช่น ทรัพยากรน้ำ ทรัพยากรดินแร่

1.3 บริบทการจัดการระหว่างรัฐกับชุมชน รัฐมีการจัดสรรที่ดินทำกินรองรับให้ เพราะรู้สึกว่ามีวิถีชีวิตไม่มั่นคง ไม่รู้ว่าจะถูกโยกย้ายเมื่อใด แต่อย่างไรก็ตามแม้กระทั่งชุมชนที่อยู่นอก รักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้งยังมีความกังวลว่าจะถูกอพยพด้วยเช่นกัน จึงมีการตั้งกฎป่าชุมชน เพื่อเป็นคำมั่นสัญญาว่าชุมชนจะมีวิถีชีวิตในการรักษาป่าที่สำคัญคนในพื้นที่ ยังมีวิถีชีวิตที่ต้องพึ่ง ทรัพยากรป่าไม้อยู่ พึ่งพาป่าไม้ น้ำ ดิน การหาเลี้ยงชีพ ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ส่งเสริมให้ชุมชน ร่วมกลุ่มกันเพื่อดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการดูแลรักษา และใช้ประโยชน์ ทั้งยังมีหน่วยงานภาครัฐร่วมด้วยช่วยในการเข้ามาทำโครงการสนับสนุนชาวบ้านในพื้นที่ป่ากันชนห้วยขาแข้ง ทำให้เกิดป่าชุมชนขึ้นหลายพื้นที่ ทำให้ชาวบ้านสามารถดูแลรักษา และใช้ประโยชน์ร่วมกัน (นพดล เพ็ชรคง, 2566, 3 กรกฎาคม)

1.4 สภาพปัญหาบริเวณพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง ปัญหาภายในบริเวณพื้นที่ชุมชนรอบเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง มีปัญหาหลายประเด็น ยกประเด็นตัวอย่างเช่น การล่าสัตว์ การเก็บหาของป่าตามฤดูกาล ไฟป่า การบุกรุกที่ดินตามแนวเขตป่ากันชน การลักลอบตัดไม้ ปัญหาด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนาของชุมชนเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยว ปัญหาเจ้าหน้าที่ของรัฐมีการเปลี่ยนสลับหน้าที่กันระหว่างหน่วยงานทำให้การติดต่อประสานงานไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ปัญหาการบริหารจัดการงบประมาณ ปัญหาแนวทางการจัดการบุคลากร พื้นที่ล่อแหลมทำให้เกิดปัญหา เป็นต้น

2. การพัฒนาแหล่งเรียนรู้มรดกโลกทางธรรมชาติห้วยขาแข้งในการอนุรักษ์พื้นที่รอบมรดกโลกทางธรรมชาติห้วยขาแข้งจังหวัดอุทัยธานี

2.1 กิจกรรมในพื้นที่ ทางชุมชนบ้านเขาเขียว มีกิจกรรมในพื้นที่ คือ กิจกรรมพัฒนาอาชีพ และการส่งเสริมอาชีพ เช่น กิจกรรมมะขามแช่อิ่ม กิจกรรมกลุ่มสมุนไพร เป็นต้น ในการพัฒนาอาชีพในชุมชน กระบวนการแช่อิ่มของชุมชนบ้านเขาเขียวก็นำมาพัฒนาอย่างต่อเนื่องเช่นกัน แต่สิ่งสำคัญที่ขาดไม่ได้เลยคือการคัดสรรวัตถุดิบที่มีคุณภาพและใส่ใจในทุกขบวนการ (ดำรงค์ สีดำ, 2566, 9 กรกฎาคม) ซึ่งเป็นการสร้างงานสร้างอาชีพของชุมชน มีรายได้ในการดำรงชีวิตและครอบครัว

2.2 กิจกรรมในพื้นที่เกี่ยวกับการดูแลป้องกันรักษาป่า

1) การทำแนวเขตป่าชุมชน เป็นแนวที่บ่งบอกถึงขอบเขตของพื้นที่ป่าแต่ละป่าอาจเป็นแนวที่แบ่งได้โดยธรรมชาติ เช่นแนวลำห้วย แม่น้ำ หรือสันเขา เป็นต้น หรือเป็นแนวที่สร้างขึ้นมาโดยการกระทำของมนุษย์ เช่น การติดป้ายแสดงขอบเขตพื้นที่การฝังเสาหลักแนวเขต ขุดร่องน้ำล้อมรอบแนวเขตป่าชุมชน การถางป่าเป็นแนวเขต ซึ่งอาจใช้ประโยชน์เป็นแนวกันไฟและทางลาดตระเวนป่าไปพร้อมกันด้วยก็ได้ หรือการปลูกต้นไม้กินได้ล้อมรอบเป็นแนวเขต อาทิเช่น ขี้เหล็ก สะเดา เป็นต้น

2) การลาดตระเวนป้องกันรักษาป่า จะมีลักษณะคล้ายกับการลาดตระเวนป้องกันไฟป่าแตกต่างกันตรงที่การลาดตระเวนป้องกันไฟป่านั้นจะทำการลาดตระเวนเฉพาะฤดูกาลที่มีความเสี่ยงต่อการเกิดไฟป่าเท่านั้น แต่การลาดตระเวนป้องกันรักษาป่านั้นจะทำการลาดตระเวนอยู่อย่างต่อเนื่องแล้วแต่การกำหนดของแต่ละชุมชนว่าจะจัดเวรยามในการลาดตระเวน

3) ศาลาพักลาดตระเวน จะเป็นเพิงพักง่าย ๆ ชั่วคราว หรือสร้างให้มั่นคงสามารถกักบ่ออุปกรณ์ต่าง ได้ด้วยเพื่อใช้เป็นจุดพักหลบแดดและฝน หรืออาจเป็นที่พักนอนชั่วคราวในกรณีที่มีการลาดตระเวนในระยะทางที่ไกลต้องค้างคืน อีกทั้งศาลาพักดังกล่าวยังสามารถเก็บ

อุปกรณ์ในการดับไฟฟ้า อุปกรณ์ยังชีพ เช่นเครื่องหุงหาอาหาร และเครื่องปรุง หรือเครื่องนอน หมอน ผ้าห่ม เป็นต้น (สันติ เอมสรรค์, 2566, 9 กรกฎาคม)

2.3 กิจกรรมการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ ทางชุมชนบ้านเขาเขียว มีกิจกรรมสร้างจิตสำนึก คือ การนำเด็กและเยาวชน มาเข้าร่วมโครงการศึกษาแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติ ในเส้นทางการศึกษาธรรมชาติของชุมชนบ้านเขาเขียว หรือป่าชุมชนบ้านเขาเขียว

3. แนวทางการสร้างจิตสำนึกในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้การอนุรักษ์พื้นที่รอบมรดกโลกทางธรรมชาติห้วยขาแข้งจังหวัดอุทัยธานีบริเวณพื้นที่รอบมรดกโลกทางธรรมชาติห้วยขาแข้งจังหวัดอุทัยธานี

3.1 การเสริมสร้างจิตสำนึกในการพัฒนาและการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชน การเสริมสร้างความรู้ด้านการพัฒนาและการอนุรักษ์ การเสริมสร้างความเข้าใจให้ประชาชนเกิดความรู้ความเข้าใจและเกิดความร่วมมือกัน อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ การส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ขึ้นในชุมชน

3.2 การดำเนินกิจกรรม ส่งเสริมให้ประชาชน ชุมชน ผู้นำชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมกำหนด วิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ จัดทำแผนงาน โครงการที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ ด้านการมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผล ควรให้ความสำคัญและเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมให้มากขึ้น การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ และการปรับตัว เมื่อเครือข่ายมีการทำงานและ มีการรักษาสัมพันธ์ภาพที่สร้างสื่อความหมายร่วมกันแล้วการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้และการปรับตัวเข้าหากัน เป็นสิ่งที่เครือข่ายส่วนใหญ่ได้ดำเนินการเพราะการเรียนรู้และการปรับบทบาทเข้าหากันนั้นเป็นทั้งแนวคิดและวิธีการปฏิบัติ (มานพ นวนฉวี, 2566, 5 กรกฎาคม)

3.3 การมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างและพัฒนาแหล่งเรียนรู้เสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรผู้นำชุมชน ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมาย การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารและกิจกรรมให้ประชาชนในชุมชนรับทราบ มีการประสานงานหน่วยงานภาครัฐเพื่อร่วมกันวางแผนและดำเนินงานเป็นแหล่งเรียนรู้ สนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในการมีส่วนร่วมมากขึ้น ควรมีการศึกษารูปแบบวิธีการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์ป่าไม้ให้ชัดเจน โดยกำหนด แนวทางการจัดการเพื่อใช้เป็นแนวในการดำเนินงานด้าน

3.4 กิจกรรมสร้างจิตสำนึก สร้างจิตสำนึกของประชาชนให้มีส่วนร่วมและการดูแลรักษาการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ด้วยการวางแผนและดำเนินงานให้ประชาชน มีความตระหนักต่อคุณค่าทรัพยากรธรรมชาติ การใช้ประโยชน์ และมีการดำเนินกิจกรรมด้านการส่งเสริมเสริมสร้างให้กับประชาชนมีความรู้สึกรัก และรับผิดชอบต่อทรัพยากรธรรมชาติ ในการพัฒนาการ

สร้างจิตสำนึกโดยการศึกษาเกี่ยวกับการศึกษาเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ จะเป็นพื้นฐานในการพัฒนาจิตใจ ของบุคคล และยังมีผลต่อพฤติกรรมของบุคคลให้มีการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม สอดคล้อง กลมกลืน ห่วงแหน อนุรักษ์ธรรมชาติ การส่งเสริมให้มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมบุคคล พฤติกรรม ชุมชน พฤติกรรมกลุ่มโดยให้เอื้อต่อสิ่งแวดล้อม (สมบัติ ชูมา, 2566, 28 พฤษภาคม)

3.5 กิจกรรมการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ แนวทางการปลูกจิตสำนึกในการ อนุรักษ์ให้กับคนในชุมชน ควรมีแนวทางการปฏิบัติ ดังนี้

3.5.1 สอดแทรกการปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ให้กับคนในชุมชน ในทุก โอกาส โดยให้ความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ให้คนในชุมชนรู้จักธรรมชาติที่อยู่โดยรอบ ให้คนในชุมชน มีความรู้สึกตระหนักและเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งผลกระทบจาก การกระทำของตนทั้งในอดีตและปัจจุบันที่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อม

3.5.2 ร่วมกันสร้างความรู้สึกรับผิดชอบ ต่อปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชนทั้ง ผลกระทบที่เกิดจากชุมชน ผลกระทบที่เกิดจากภัยธรรมชาติ ที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร ธรรมชาติ

3.5.3 แนะนำวิธีการรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่จำเป็น โดยการหาวิธีการ พื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติที่ทดแทนได้ ให้กลับมาเพิ่มขึ้นเท่ากับปริมาณที่ต้องการใช้ ด้วยการ ใช้ทรัพยากรที่อยู่อย่างฉลาด ใช้อย่างประหยัด และฟื้นฟูธรรมชาติที่เสียหายหรือเสื่อมโทรมให้ดีขึ้น

3.5.4 แนะนำแนวทางการสร้างจิตสำนึกในการปฏิบัติตามหลักการพัฒนา ด้วยการลดการใช้พลังงาน หรือใช้พลังงานอย่างรู้คุณค่า แสวงหาแหล่งพลังงานใหม่ ๆ เพื่อลดการ เกิดขยะมูลฝอยที่ไม่จำเป็น หรือจัดการขยะอย่างมีประสิทธิภาพ

3.5.5 การจัดเวลากิจกรรมของชุมชนให้มีการศึกษาประเภทของธรรมชาติ ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศวิทยา และความสัมพันธ์ความเชื่อมโยงความอยู่รอดระหว่างมนุษย์ และสิ่งแวดล้อม

3.5.6 แนะนำแนวทางให้กับคนในชุมชน วางแผนการดำรงชีวิต ด้วยการไม่ ทำลายชีวิตอื่น ๆ ที่อยู่ในธรรมชาติทั้งทางตรงและทางอ้อม

3.5.7 โน้มน้าวให้คนในชุมชนกลายเป็นนักอนุรักษ์นิยมความเป็นธรรมชาติ ของชุมชน เพื่อช่วยเผยแพร่จิตสำนึกไปยังครอบครัวและชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ ให้เห็นคุณค่าและ ตระหนักถึงภัยพิบัติที่กำลังเกิดขึ้นต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งแนวทางในการแก้ไข ให้ ทรัพยากรธรรมชาติสามารถคงอยู่หรือกลับคืนมาได้ดังเดิม (ธรรมศักดิ์ อภัยนุช, 2566, 5 กรกฎาคม)

3.6 กิจกรรมเรียนรู้แหล่งเรียนรู้ของชุมชน

3.6.1 เส้นทางศึกษาธรรมชาติ เป็นอีกช่องทางหนึ่งของการศึกษาธรรมชาติ โดยมีเป้าหมายให้ป่าชุมชนเป็นห้องเรียนทางธรรมชาติ เพื่อการศึกษาเรียนรู้ระบบนิเวศอย่างไม่มีที่สิ้นสุด โดยให้ทุกภาคส่วนของชุมชนมีส่วนร่วมในการคิดและลงมือสร้างเส้นทางเดินศึกษาในป่าธรรมชาติ

3.6.2 จัดตั้งองค์กรป่าชุมชน การนำภูมิปัญญามาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต จนการถ่ายทอดประสบผลสำเร็จสามารถถ่ายทอดเชื่อมโยงคุณค่าของอดีตกับปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ความรู้อจากผู้รู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นทั้งภูมิปัญญาชาวบ้านจากปราชญ์ชาวบ้านนำไปสู่การถ่ายทอดองค์ความรู้ดังกล่าวสู่ชุมชน เยาวชนรุ่นลูกหลานทั้งภายในชุมชนและชุมชนรอบข้างได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้เพื่อเป็นตัวแทนในการประสานงานระหว่างชุมชนในท้องถิ่นกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครพิทักษ์ป่า เพื่อใช้ในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม อีกทั้งการจัดประชุมคณะกรรมการป่าชุมชนและราษฎร เพื่อชี้แจงการดำเนินงานป่าชุมชนได้รับทราบและเข้าใจในกระบวนการทำงานและร่วมมือกันในการบริหารจัดการป่าอย่างมีส่วนร่วมของคนในชุมชนสืบต่อไป (มานพ นวนฉวี, 2566, 23 กรกฎาคม)

3.7 การเสริมสร้างจิตสำนึกของชุมชนในการอนุรักษ์พื้นที่บริเวณพื้นที่รอบมรดกโลกทางธรรมชาติห้วยขาแข้งจังหวัดอุทัยธานี

3.7.1 การสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การมีจิตสำนึกตระหนักให้มีความสำคัญ และมีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม รวมทั้ง มีความมุ่งมั่น และทุ่มเทที่จะอนุรักษ์และรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อม สังคม และชุมชนให้น่าอยู่ ตลอดจนเข้าไปมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานหรือร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสังคม และสิ่งแวดล้อมขององค์กรอย่างเต็มที่เพื่อเกิดประโยชน์ต่อชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อมการมีส่วนร่วมถูกใช้สร้างเป็นแนวคิดและเป็นเครื่องมือในการพัฒนาทักษะและสนับสนุนเชิงกระตุ้นให้คนในท้องถิ่นได้ร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนารวมทั้งสร้างความรับผิดชอบในการสนับสนุนต่อการร่วมปฏิบัติในงานโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญการพัฒนาชุมชน

3.7.2 กิจกรรมการมีส่วนร่วม การวางแผนร่วมกัน ประสานความร่วมมือกับชุมชน การร่วมปฏิบัติ เน้นให้ประชาชนและเยาวชนลงมือปฏิบัติด้วยตัวเอง เรียนรู้จากวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนเกี่ยวกับการเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการอนุรักษ์ป่าชุมชน ร่วมติดตามตรวจสอบ ลงพื้นที่พัฒนาจริง และเข้าถึงชุมชนอย่างจริงจังจัดทำแผนปฏิบัติการในการจัดการและอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชน ระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาวที่ชัดเจนและเหมาะสม (พระครูอุทัยสุตกิจ, 2566, 28 พฤษภาคม)

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยสามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

งานวิจัยเรื่อง “มรดกโลกทางธรรมชาติห้วยขาแข้ง : การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในการอนุรักษ์พื้นที่จังหวัดอุทัยธานี” ผู้วิจัยได้อภิปรายผลการวิจัยโดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้และการอนุรักษ์บริเวณพื้นที่และศักยภาพของชุมชน การพัฒนากิจกรรมแหล่งเรียนรู้บริเวณพื้นที่ และเสริมสร้างจิตสำนึกของชุมชนในการอนุรักษ์พื้นที่บริเวณพื้นที่ รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก รายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การศึกษามรดกโลกทางธรรมชาติห้วยขาแข้ง : การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในการอนุรักษ์พื้นที่ความหลากหลายทางชีวภาพและศักยภาพของชุมชนในการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพของชุมชนด้วยการเรียนรู้และการอนุรักษ์บริเวณพื้นที่รอบมรดกโลกทางธรรมชาติห้วยขาแข้งจังหวัดอุทัยธานี ทั้ง 3 ชุมชนมีความหลากหลายทางชีวภาพทรัพยากรในพื้นที่ ทั้งทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้ และสัตว์ป่า ยังคงความอุดมสมบูรณ์ ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างรัฐ และชุมชน โดยการปลูกจิตสำนึกในการการอนุรักษ์ ผ่านกิจกรรม และโครงการต่าง ๆ สอดคล้องกับงานวิจัยจุติชัย ด้วงลำพันธ์ และคณะ (2556) พบว่า การใช้ประโยชน์ที่ดินให้เกิดความเหมาะสมแก่สภาพพื้นที่ ซึ่งมิติในการพิจารณา คือ มิติด้านพื้นที่ (Area Base) จะพิจารณาถึงศักยภาพของพื้นที่สีเขียวในแต่ละพื้นที่ที่มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกัน รวมทั้งการนำการวิเคราะห์ศักยภาพเชิงพื้นที่มาใช้ในการประเมินและเลือกพื้นที่ที่มีความเหมาะสม และมีศักยภาพในการพัฒนาเป็นพื้นที่สีเขียวที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อม และกิจกรรมชุมชนเมืองให้ได้มากที่สุด การจำแนกพื้นที่สีเขียว มีพื้นที่สีเขียว 2 ประเภทที่ไม่เอื้อต่อการพัฒนา คือ พื้นที่สีเขียวธรรมชาติ และพื้นที่สีเขียวเพื่อการผลิต ควรเป็นพื้นที่สีเขียวที่ควรอนุรักษ์ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าทางด้านสิ่งแวดล้อมและคุณค่าต่อชุมชนสูง เพื่อรักษาสมดุลด้านสภาพแวดล้อมให้กับชุมชนและช่วยส่งเสริมการเป็นชุมชนนิเวศอย่างยั่งยืน

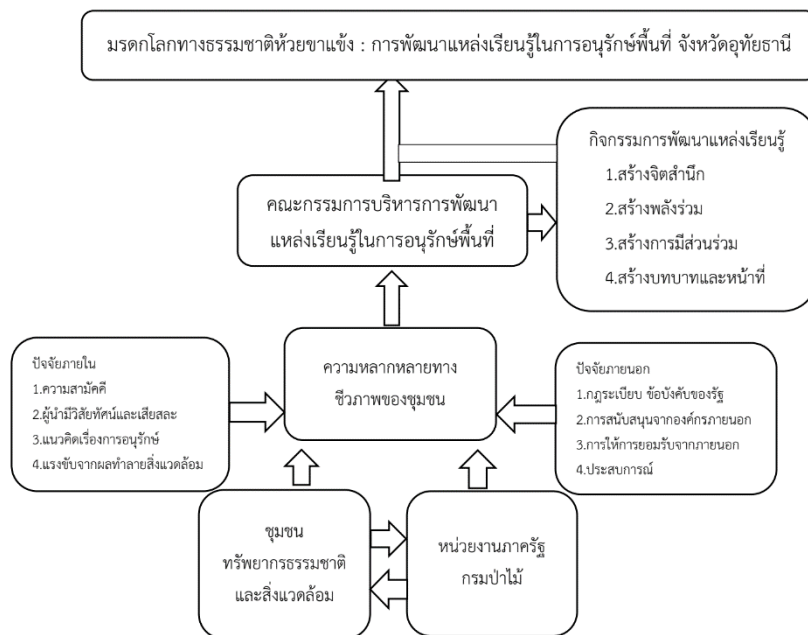
2. การพัฒนาแหล่งเรียนรู้มรดกโลกทางธรรมชาติห้วยขาแข้งในการอนุรักษ์พื้นที่รอบมรดกโลกทางธรรมชาติห้วยขาแข้งจังหวัดอุทัยธานี เป็นกระบวนการทำงานระหว่างชุมชนหน่วยงานรัฐ และเครือข่าย โดยมีการจัดตั้งคณะทำงานร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างเครือข่าย เพื่อเป็นการการสร้างโอกาส เพิ่มศักยภาพ และเสริมสร้างให้เกิดการพัฒนาตนเอง และการพัฒนาสังคม โดยมีเป้าหมายหลัก คือ การเรียนรู้ การปรับตัว และการสืบทอด ให้เกิดการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น สอดคล้องกับงานวิจัยของอุบลรัตน์ หยาไส่ และคณะ (2557) ผลการศึกษาพบว่า แนวทางการพัฒนาพื้นที่สีเขียวอย่างยั่งยืนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ มี 3 นโยบาย 2 แผนงาน

และ 18 โครงการ โครงการและพื้นที่ สีเขียวระดับปานกลาง ความพึงพอใจต่อสิ่งบริการสวนสาธารณะระดับปานกลาง ปัญหาอุปสรรคที่สำคัญ คือ ขาดการประชาสัมพันธ์ สิ่งอำนวยความสะดวกไม่ครบถ้วนตามเกณฑ์มาตรฐาน ขาดการบำรุงรักษาวัสดุอุปกรณ์และภูมิทัศน์ ขาดแคลนบุคลากรและเทคโนโลยีองค์ความรู้ แนวทางการพัฒนา คือ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน สถาบันการศึกษา และภาคเอกชนให้มีบทบาทต่อการจัดปัญหาอุปสรรคดังกล่าว ตลอดจนการนำผลลัพธ์จากงานวิจัยนี้ไปศึกษาวิจัยต่อยอดสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

3. แนวทางการสร้างจิตสำนึกในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้การอนุรักษ์พื้นที่รอบมรดกโลกทางธรรมชาติห้วยขาแข้งจังหวัดอุทัยธานี โดยการปลูกฝังจิตสำนึกในการอนุรักษ์ ให้ชุมชนได้รับรู้และมองเห็นถึงคุณค่า และผลประโยชน์ของการใช้พื้นที่ส่วนรวมที่จะได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งจะทำให้ประชาชนในชุมชนมีความรับผิดชอบต่อสังคม มีความมุ่งมั่น และทุ่มเทในการอนุรักษ์ และรักษาสิ่งแวดล้อม โดยมีเป้าหมายร่วมกันเพื่อประโยชน์ต่อชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับงานวิจัยของวรวิทย์ นพแก้ว (2566) พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ ด้านการตัดสินใจ ด้านการปฏิบัติงาน ด้านการแบ่งปันผลประโยชน์ และด้านการติดตามและประเมินผล โดยภาพรวมอยู่ระดับมากที่สุด สำหรับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ ประกอบด้วย 1) ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2) ผู้นำชุมชน 3) ความช่วยเหลือจากภายนอก 4) ตระหนักถึงผลประโยชน์ 5) ความรู้ความเข้าใจในการบริหารการจัดการ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้มีอิทธิพลเชิงบวกต่อการมีส่วนร่วม ฉะนั้นจากผลการศึกษาผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่า ผู้นำชุมชนควรที่จะให้ความสำคัญกับสร้างความพร้อมของชุมชน และสร้างความผูกพันให้กับสมาชิกในชุมชนที่จะผลักดันให้ประชาชนตระหนักถึงคุณค่า และผลประโยชน์ของส่วนรวมที่จะได้รับ ซึ่งจะทำให้ประชาชนเข้ามาช่วยกันทำงานเพื่อชุมชนเพิ่มมากขึ้น จนทำให้การท่องเที่ยวของชุมชนประสบความสำเร็จโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านเศรษฐกิจ และสังคมของชุมชน

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาวิจัย เรื่อง มรดกโลกทางธรรมชาติห้วยขาแข้ง : การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในการอนุรักษ์พื้นที่ จังหวัดอุทัยธานี ในประเด็นตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ได้องค์ความรู้จากการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

จากภาพอธิบายได้ดังนี้ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ผู้วิจัยได้ผลการวิจัย และสามารถอธิบายมรดกโลกทางธรรมชาติห้วยขาแข้ง : การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในการอนุรักษ์พื้นที่ จังหวัดอุทัยธานี เริ่มจากปัจจัยภายในที่ชุมชนมีความสามัคคีร่วมมือกันเป็นอย่างดี ผู้นำมีวิสัยทัศน์และเสียสละ ชุมชนมีแนวคิดเรื่องการอนุรักษ์และมีแรงขับเคลื่อนทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ชุมชนมีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่ร่วมกันใช้ประโยชน์ร่วมกัน มีหน่วยงานภาครัฐ กรมป่าไม้ให้การช่วยเหลือสนับสนุน ช่วยดูแลเป็นที่ปรึกษา และปัจจัยภายนอกที่ต้องมีประกอบด้วย คือ กฎระเบียบ ข้อบังคับของรัฐ การสนับสนุนจากองค์กรภายนอก การให้การยอมรับจากภายนอกและประสบการณ์ในการดำเนินการที่ผ่านมา เกิดเป็นความหลากหลายทางชีวภาพของชุมชน โดยการจัดตั้งความร่วมมือในด้านต่าง ๆ เช่น แผนการปฏิบัติงาน งบประมาณ การส่งเสริมในด้านองค์ความรู้ แล้วจัดตั้งคณะกรรมการบริหารการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในการอนุรักษ์เชิงพื้นที่ นำเสนอไปตามขั้นตอนผ่านการพิจารณาจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เพื่อพิจารณา ร่วมกันแล้วจัดทำเป็นโครงการพัฒนาส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ในการอนุรักษ์พื้นที่ แล้วนำโครงการที่สนองความต้องการจากชุมชนผ่านภาครัฐนำไปสู่การปฏิบัติภายในชุมชน และหน่วยงานภาครัฐ เพื่อ

เกิดต่อประโยชน์ร่วมกันอย่างยั่งยืน กิจกรรมจะได้รับความร่วมมือจากหลายภาคส่วนในการดำเนินการและเกิดความชัดเจนและยั่งยืน กิจกรรมการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การมีส่วนร่วม กิจกรรมการสร้างพลังร่วม กิจกรรมการสร้างจิตสำนึก กิจกรรมการสร้างบทบาทหน้าที่ ทั้งหมดที่กล่าวมานี้เป็นการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในการอนุรักษ์พื้นที่ จังหวัดอุทัยธานี ของชุมชนบริเวณรอบพื้นที่มรดกโลกทางธรรมชาติห้วยขาแข้ง

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “มรดกโลกทางธรรมชาติห้วยขาแข้ง : การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในการอนุรักษ์พื้นที่จังหวัดอุทัยธานี” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับนโยบาย ควรส่งเสริมให้เกิดการประเมินสิ่งแวดล้อมในระดับยุทธศาสตร์ และพัฒนากลไกการรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมในเบื้องต้นแต่ภาครัฐเพื่อศึกษาแนวทางการดูแลรักษา
2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับท้องถิ่น ควรส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนในการจัดการพื้นที่ความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อสร้างพื้นที่เป็นพื้นที่สาธารณะเชิงสร้างสรรค์ในชุมชน โดยผ่านการดำเนินการเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการอนุรักษ์อัตลักษณ์ของท้องถิ่น โดยการมีส่วนร่วมของวัด ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับนโยบาย ควรกำหนดให้มีนโยบายในการจัดการทรัพยากรการในชุมชน เพื่อนำเอาอัตลักษณ์ความเป็นชุมชนท้องถิ่นนำไปสื่อสารผ่านกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ โดยการมีส่วนร่วมของวัด ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. การสร้างความเข้าใจต่อแนวคิดและความสำคัญของการพัฒนาพื้นที่ความหลากหลายทางชีวภาพของชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของวัด ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อขยายผลการดำเนินงานไปสู่พื้นที่อื่น ๆ ในลักษณะพื้นที่ที่มีกายภาพคล้ายคลึงกัน
2. การพัฒนาพื้นที่ความหลากหลายทางชีวภาพ จำเป็นต้องมีส่วนร่วมของชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการทรัพยากร เพื่อสร้างพื้นที่ความหลากหลายทางชีวภาพของชุมชน

3. การสร้างความเข้าใจต่อแนวคิดและความสำคัญการพัฒนาพื้นที่ความหลากหลายทางชีวภาพ ของกระบวนการโดยการมีส่วนร่วมของวัด ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อขยายผลการดำเนินงานไปสู่พื้นที่อื่น ๆ ในลักษณะพื้นที่ที่มีกายภาพคล้ายคลึงกัน

เอกสารอ้างอิง

- จิตชัย ดั่งลำพันธ์ และคณะ. (2556). การพัฒนาพื้นที่สีเขียวภายใต้แนวคิดชุมชนนิเวศ กรณีศึกษา เทศบาลเมืองแม่โจ้ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่. ใน *การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิชาการเครือข่ายงานวิจัยนิเวศวิทยาป่าไม้ประเทศไทย ครั้งที่ 2*. (หน้า 384-395). เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- นงนภัส คำวิญญู เทียงกมล. (2554). *การวิจัยเชิงบูรณาการแบบองค์รวม (Holistically Integrative Research)*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วรวิทย์ นพแก้ว. (2566). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ตำบลห้วยแก้ว อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารภูมินิเวศพัฒนาอย่างยั่งยืน*, 4(2), 40-55.
- สำนักส่งเสริมความรู้และกิจการพลศึกษาองค์กรสวนพลศึกษา. (2565). *แผนยุทธศาสตร์ลูกค้ำและตลาด*. เข้าถึงได้จาก <http://www.qsbg.org/webBGO/database webnews/picture>
- อุบลรัตน์ หยาใส่ และคณะ. (2557). นโยบายแผนงานและโครงการพัฒนาพื้นที่สีเขียวในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่. *วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต*, 2(3), 233-243.
- พระครูอุทัยสุตกิจ. (2566, 28 พฤษภาคม). *มรดกโลกทางธรรมชาติห้วยขาแข้ง : การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในการอนุรักษ์พื้นที่จังหวัดอุทัยธานี*. (ประคอง มาโต, ผู้สัมภาษณ์).
- สมบัติ ชูมา. (2566, 28 พฤษภาคม). *มรดกโลกทางธรรมชาติห้วยขาแข้ง : การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในการอนุรักษ์พื้นที่จังหวัดอุทัยธานี*. (ประคอง มาโต, ผู้สัมภาษณ์).
- นพดล เพ็ชรคง. (2566, 3 กรกฎาคม). *มรดกโลกทางธรรมชาติห้วยขาแข้ง : การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในการอนุรักษ์พื้นที่จังหวัดอุทัยธานี*. (ประคอง มาโต, ผู้สัมภาษณ์).
- ธรรมศักดิ์ อภัยนุช. (2566, 5 กรกฎาคม). *มรดกโลกทางธรรมชาติห้วยขาแข้ง : การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในการอนุรักษ์พื้นที่จังหวัดอุทัยธานี*. (ประคอง มาโต, ผู้สัมภาษณ์).
- มานพ นวนฉวี. (2566, 5 กรกฎาคม). *มรดกโลกทางธรรมชาติห้วยขาแข้ง : การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในการอนุรักษ์พื้นที่จังหวัดอุทัยธานี*. (ประคอง มาโต, ผู้สัมภาษณ์).

- ดำรงค์ สีดำ. (2566, 9 กรกฎาคม). มรดกโลกทางธรรมชาติห้วยขาแข้ง : การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในการอนุรักษ์พื้นที่จังหวัดอุทัยธานี. (ประคอง มาโต, ผู้สัมภาษณ์).
- สันติ เอสมรรค์. (2566, 9 กรกฎาคม). มรดกโลกทางธรรมชาติห้วยขาแข้ง : การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในการอนุรักษ์พื้นที่จังหวัดอุทัยธานี. (ประคอง มาโต, ผู้สัมภาษณ์).
- มานพ นวนฉวี. (2566, 23 กรกฎาคม). มรดกโลกทางธรรมชาติห้วยขาแข้ง : การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในการอนุรักษ์พื้นที่จังหวัดอุทัยธานี. (ประคอง มาโต, ผู้สัมภาษณ์).
- ประกาศ เรื่อง ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561). (2561, 13 ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 135 ตอนที่ 82 ก, หน้า 52-63.

การพัฒนาแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยสตรึมโฟร์อินโนเวเตอร์ เพื่อสร้างความเป็น นวัตกร สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4

Development of Learning Management Using STEAM4INNOVATOR Model
to Support a Student to Be an Innovator for Mathayom Suksa 4 Students

ธัญวดี กำจัดภัย¹ และศักรินทร์ ยอดแก้ว²

Thunyavadee Gumjudpai and Sakkarin Yodkaew

Received: May 16, 2024

Revised: August 05, 2024

Accepted: September 05, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ความต้องการจำเป็นของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยสตรึมโฟร์อินโนเวเตอร์ เพื่อสร้างความเป็นนวัตกร 2) ผลการประเมินความสามารถนวัตกรจากรูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยสตรึมโฟร์อินโนเวเตอร์ และ 3) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยสตรึมโฟร์อินโนเวเตอร์ เพื่อสร้างความเป็นนวัตกร สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4 เป็นการศึกษาวิจัยและพัฒนา โดยกลุ่มตัวอย่างครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4.11 โรงเรียนเฉลิมขวัญสตรี จำนวน 43 คน ได้มาโดยวิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจงเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้ แบบทดสอบแผนการจัดการเรียนรู้โดยผู้เชี่ยวชาญแบบประเมินความสามารถนวัตกร และแบบประเมินความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยสตรึมโฟร์อินโนเวเตอร์เพื่อสร้างความเป็นนวัตกร สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าที ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัย พบว่า 1) พบว่านักเรียนมีความต้องการที่จะได้รับการเรียนรู้ที่สามารถบูรณาการความรู้จากหลายสาขาวิชาเข้าด้วยกัน โดยเน้นการเรียนรู้ที่มีความสัมพันธ์กับชีวิตจริงและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในอนาคต 2) นักเรียนมีผลการประเมินความสามารถนวัตกรสำหรับนักเรียนอยู่ในระดับดี และ 3) ความพึงพอใจ

¹⁻² มหาวิทยาลัยนเรศวร; Naresuan university

Corresponding author, e-mail: thunyavadeeg@gmail.com

ของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยสตรีมโพธิ์อินโนเวเตอร์เพื่อสร้างความเป็นนวัตกรรม มีความพึงพอใจในภาพรวมค่าเฉลี่ย 4.76 อยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้, สตรีมโพธิ์อินโนเวเตอร์, นวัตกรรม

Abstract

The purposes of this research article were 1) to study the essential needs of students towards the learning management using STEAM4INNOVATOR model to support a student to be an Innovator; 2) to study the results of the assessment of innovator competence from the learning management using STEAM4INNOVATOR model; and 3) to study the satisfaction of students towards the learning management using STEAM4INNOVATOR model to support a student to be an Innovator for Mathayom Suksa 4 Students. It was a research and development. The sample group was Mathayom Suksa 4.11 students of Chalermkwansatree School, 43 people, obtained by purposive sampling. The research instruments were learning management plan, learning management test form by experts, innovator competence assessment form, and learner satisfaction assessment form towards the learning management using STEAM4INNOVATOR model to support a student to be an Innovator. The statistics used for data analysis were t-tests, mean, and standard deviations. The research results found that 1) students wanted to receive learning that could integrate knowledge from multiple disciplines, emphasizing learning that was relevant to real life and could be applied in the future; 2) students had good results in the student innovation competence assessments; and 3) students' satisfaction towards the learning management using STEAM4INNOVATOR model to support a student to be an Innovator had an overall satisfaction average of 4.76, which was the highest level.

Keywords: Learning Management Model Development, STEAM4INNOVATOR, Innovator

บทนำ

ในยุคดิจิทัลที่เทคโนโลยีและนวัตกรรมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การพัฒนาทักษะ นวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์เป็นสิ่งจำเป็นที่ช่วยให้เยาวชนสามารถปรับตัวและเตรียมความพร้อมสำหรับการเผชิญกับความท้าทายในอนาคต อย่างไรก็ตาม ระบบการศึกษาในประเทศไทย ยังคงเน้นการท่องจำและการสอบมากกว่าการพัฒนาทักษะดังกล่าว (สำนักงานเลขาธิการสภา การศึกษา, 2563) สภาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการปรับปรุงและพัฒนา รูปแบบ การจัดการเรียนรู้ที่สามารถส่งเสริมทักษะนวัตกรรมให้กับนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

หนึ่งในแนวทางที่ได้รับความนิยมในวงการศึกษาทั่วโลกในการพัฒนา คือ การใช้แนวทางการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบสตีมโฟร์อินโนเวเตอร์ (STEAM4Innovator) เป็นหนึ่งในแนวทาง ที่ได้รับความนิยมในวงการศึกษาทั่วโลก ซึ่งเป็นการบูรณาการการเรียนรู้จาก วิทยาศาสตร์ (Science), เทคโนโลยี (Technology), วิศวกรรมศาสตร์ (Engineering), ศิลปะ (Arts) และ คณิตศาสตร์ (Mathematics) โดยมุ่งเน้นการบูรณาการความรู้และการพัฒนาทักษะ การคิด สร้างสรรค์และนวัตกรรม (ภัทรพร วุฒิจรัสเศรษฐ, 2564) แนวทางนี้ไม่เพียงแต่ช่วยให้นักเรียนมี ความรู้ความเข้าใจในวิชาต่าง ๆ อย่างลึกซึ้ง แต่ยังช่วยเสริมสร้างทักษะในการแก้ปัญหา การคิดเชิง วิพากษ์ และการทำงานร่วมกันเป็นทีม (สุจิตรา ยิ่งเจริญ, 2562)

ตัวอย่างของการจัดการเรียนรู้ด้วยสตีมโฟร์อินโนเวเตอร์ที่ประสบความสำเร็จใน ต่างประเทศ เช่น โปรแกรม STEAM ในโรงเรียนระดับมัธยมในสหรัฐอเมริกาที่นักเรียนได้รับโอกาส ในการทำโครงการที่ผสมผสานวิชาต่าง ๆ เช่น การสร้างหุ่นยนต์ที่สามารถใช้ในการช่วยเหลือ ผู้สูงอายุในชีวิตประจำวัน (White, M., 2019) หรือโครงการ STEAM ในประเทศฟินแลนด์ที่ นักเรียนได้รับการสนับสนุนให้พัฒนาโครงการนวัตกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อม เช่น การออกแบบระบบบริ ไซเคิลที่มีประสิทธิภาพสูง (Karppinen, S., 2020) การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยสตีม โฟร์อินโนเวเตอร์ เป็นการใช้เทคโนโลยีเพื่อการสื่อสารในการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีคุณค่า และมีความหมายสำหรับนักเรียนเป็นสำคัญ มุ่งเน้นการประยุกต์ใช้ความรู้ในสถานการณ์จริงและ การทำงานร่วมกันจะช่วยเสริมสร้างความสามารถในการนวัตกรรมและการแก้ปัญหาเชิงซับซ้อน ให้กับนักเรียน เป็นการสร้างทักษะนวัตกรรมและการคิดสร้างสรรค์ให้กับนักเรียน เพื่อเตรียมความ พร้อมให้กับพวกเขาในการเผชิญกับความท้าทายและโอกาสในอนาคต (อรอุมา เกตุทัต, 2563; ธนวัฒน์ พิทักษ์, 2565)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นถึงความสำคัญในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยสตีมโฟร์ อินโนเวเตอร์ เพื่อสร้างความเป็นนวัตกรรม สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4 เป็นการจัดการเรียนรู้ ที่

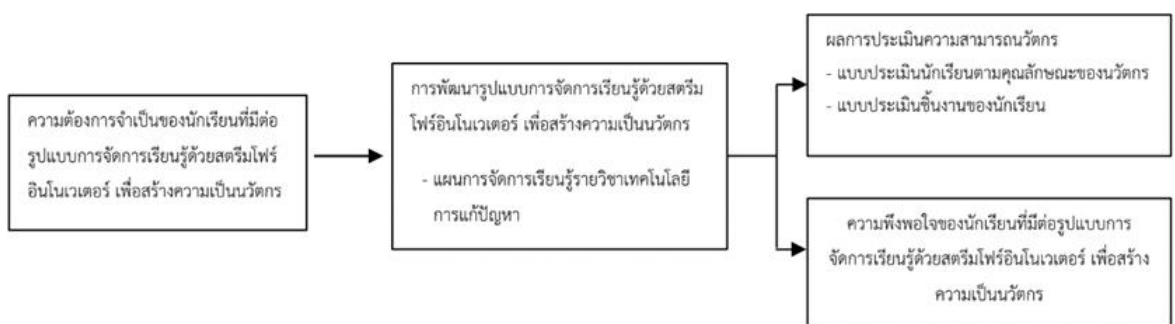
เน้นการสร้างสรรค์ให้นักเรียนมีกระบวนการแก้ไขปัญหา การคิดค้นสิ่งใหม่ การสร้างการเรียนรู้ที่นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ การนำความรู้เดิมมาเชื่อมโยงกับความรู้ใหม่ โดยเฉพาะการบูรณาการศาสตร์ในด้านต่าง ๆ ทำให้นักเรียนเป็นนักคิด นักปฏิบัติ มีทัศนคติที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น สอดคล้องกับความต้องการในการเตรียมความพร้อมให้กับนักเรียนในการเผชิญกับโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและซับซ้อน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยสตรึมโฟร์อินโนเวเตอร์ เพื่อสร้างความเป็นนวัตกรรม สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4
2. เพื่อศึกษาผลการประเมินความสามารถนวัตกรรม สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4 จากรูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยสตรึมโฟร์อินโนเวเตอร์
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยสตรึมโฟร์อินโนเวเตอร์ เพื่อสร้างความเป็นนวัตกรรม สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) เรื่องการพัฒนาแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยสตรึมโฟร์อินโนเวเตอร์ เพื่อสร้างความเป็นนวัตกรรม สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4 ประกอบด้วย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเฉลิมขวัญสตรี ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 571 คน

กลุ่มตัวอย่างใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4.11 โรงเรียนเฉลิมขวัญสตรี ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 43 คน ได้มาโดยวิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสำรวจความต้องการจำเป็นของการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยสตรึมโพธิ์อินโนเวเตอร์ เพื่อสร้างความเป็นนวัตกรรม สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4

2. แผนการจัดการเรียนรู้รายวิชาเทคโนโลยีการแก้ปัญหา สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเฉลิมขวัญสตรี จำนวน 4 แผน ระยะเวลาทั้งหมด 8 ชั่วโมง

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 รู้ลึกรู้จริง (Insight Idea)

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 2 ประเภทของแอนิเมชันคิดสร้างสรรค์สู่ชิ้นงานนวัตกรรม (Wow Idea)

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 3 แผนธุรกิจ (Biz Model)

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 4 การสินค้าออกสู่กระจายตลาด (Production & Diffusion)

3. แบบประเมินคุณภาพแผนการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบสตรึมโพธิ์อินโนเวเตอร์ เพื่อสร้างความเป็นนวัตกรรม สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4 โดยผู้เชี่ยวชาญ

4. แบบทดสอบความสามารถนวัตกรรมสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4

4.1 แบบทดสอบนักเรียนตามคุณลักษณะของนวัตกรรม มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 3 ระดับ ได้แก่ มาก ปานกลาง น้อย

4.2 แบบทดสอบชิ้นงานของนักเรียน มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Scoring Rubrics)

5. แบบประเมินความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยสตรึมโพธิ์อินโนเวเตอร์ เพื่อสร้างความเป็นนวัตกรรม สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4 มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยแบบสอบถามเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยสตรึมโพธิ์อินโนเวเตอร์ เพื่อสร้างความเป็นนวัตกรรม

2. ผู้วิจัยชี้แจงนักเรียนเกี่ยวกับรูปแบบ การจัดการเรียนรู้ด้วยสตรึมโพธิ์อินโนเวเตอร์เพื่อสร้างความเป็นนวัตกรรม บทบาทของนักเรียน จุดประสงค์ของการเรียน วิธีวัดประเมินผล
3. ผู้วิจัยให้นักเรียนทำแบบประเมินความสามารถนวัตกรรมสำหรับนักเรียน
4. ผู้วิจัยจัดการเรียนรู้ด้วยสตรึมโพธิ์อินโนเวเตอร์ เพื่อสร้างความเป็นนวัตกรรม ตามแผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 4 แผนการเรียนรู้ ระยะเวลา 4 สัปดาห์
5. ผู้วิจัยแบบประเมินชิ้นงานสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4
6. ผู้วิจัยให้นักเรียนตอบแบบประเมินความพึงพอใจต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยสตรึมโพธิ์อินโนเวเตอร์ เพื่อสร้างความเป็นนวัตกรรม

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ผลการประเมินความสามารถนวัตกรรมสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้การวิเคราะห์ค่าสถิติด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป ค่าสถิติที่ใช้ในการทดสอบค่าที (t-test Dependent)
2. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยสตรึมโพธิ์อินโนเวเตอร์ เพื่อสร้างความเป็นนวัตกรรม สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้การวิเคราะห์ค่าสถิติด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป โดยการหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

สมมติฐานการวิจัย

1. นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4 มีผลการประเมินความสามารถนวัตกรรมสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4 ในภาพรวมอยู่ในระดับดี
2. นักเรียนมีความพึงพอใจในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยใช้รูปแบบสตรึมโพธิ์อินโนเวเตอร์ เพื่อสร้างความเป็นนวัตกรรม สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4 อยู่ในระดับมาก

สรุปการทดสอบสมมติฐานแรก พบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4 มีผลการประเมินความสามารถด้านนวัตกรรม อยู่ในระดับดี โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบประเมินคุณลักษณะของนวัตกรรมก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ แบบประเมินชิ้นงานของนักเรียนหลังการจัดการเรียนรู้ด้วยสตรึมโพธิ์อินโนเวเตอร์ เพื่อสร้างความเป็นนวัตกรรม สำหรับสมมติฐานที่สอง ผลการประเมินแสดงว่า นักเรียนมีความพึงพอใจในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบสตรึมโพธิ์อินโนเวเตอร์อยู่ในระดับมากที่สุด สะท้อนให้เห็นว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้ดังกล่าวช่วยเพิ่มแรงจูงใจและความสนุกสนานในการเรียนรู้ จากผลการทดสอบสมมติฐานทั้งสองแสดงให้เห็นถึงความสำเร็จในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยสตรึมโพธิ์อินโนเวเตอร์ เพื่อสร้างความเป็นนวัตกรรม สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4

สรุปผลการวิจัย

1. ความต้องการจำเป็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนโดยสำรวจความคิดเห็นและความต้องการของนักเรียน ครูผู้สอนและผู้ปกครองผ่านแบบสอบถามหรือการสัมภาษณ์ เพื่อรับทราบมุมมองเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะนวัตกรรมของนักเรียน พบว่า นักเรียนมีความต้องการที่จะได้รับการเรียนรู้ที่สามารถบูรณาการความรู้จากหลายสาขาวิชาเข้าด้วยกัน โดยเน้นการเรียนรู้ที่มีความสัมพันธ์กับชีวิตจริงและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในอนาคต นักเรียนต้องการการเรียนรู้ที่มีการทดลองและปฏิบัติจริง รวมถึงการทำงานร่วมกันเป็นทีมเพื่อพัฒนาทักษะในการแก้ปัญหาและการคิดเชิงสร้างสรรค์ ทั้งนี้ นักเรียนยังต้องการการสนับสนุนจากครูและสื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัยและหลากหลาย

2. การวิเคราะห์ผลการประเมินความสามารถนวัตกรรมสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4 พบว่า

2.1 แบบประเมินนักเรียนตามคุณลักษณะของนวัตกรรมก่อนการจัดการเรียนรู้และหลังการจัดการเรียนรู้จากแผนการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบสตีมโฟร์อินโนเวเตอร์ เพื่อสร้างความเป็นนวัตกรรม นักเรียนมีผลการประเมินหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ปรากฏผลดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบผลการประเมินนักเรียนตามคุณลักษณะของนวัตกรรมก่อนการจัดการเรียนรู้และหลังการจัดการเรียนรู้ด้วยสตีมโฟร์อินโนเวเตอร์ เพื่อสร้างความเป็นนวัตกรรม

รายการ	n	คะแนนเต็ม	$\bar{x}$	S.D.	t-test
ก่อนเรียน	43	36	16.44	5.27	33.66
หลังเรียน	43	36	27.07	2.53	

* $p < .05$

จากตารางที่ 1 พบว่า คะแนนคุณลักษณะของนวัตกรรมก่อนการจัดการเรียนรู้และหลังการจัดการเรียนรู้ด้วยสตีมโฟร์อินโนเวเตอร์ เพื่อสร้างความเป็นนวัตกรรม มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 16.44 คะแนน และ 27.07 คะแนน ตามลำดับ และเมื่อเปรียบเทียบระหว่างคะแนนก่อนและหลังใช้ พบว่า คะแนนคุณลักษณะของนวัตกรรม ในการจัดการเรียนรู้ด้วยสตีมโฟร์อินโนเวเตอร์ เพื่อสร้างความเป็นนวัตกรรมหลังใช้สูงกว่าก่อนใช้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.2 แบบประเมินชิ้นงานของนักเรียนหลังการจัดการเรียนรู้ด้วยสตีมโฟร์อินโนเวเตอร์ เพื่อสร้างความเป็นนวัตกรรม ปรากฏผลดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการประเมินชิ้นงานสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4

เลขที่	คะแนนเต็ม	คะแนนที่ได้	ร้อยละ	ระดับคุณภาพ
1	20	20	100	ดีมาก
2	20	13	65	ดี
3	20	18	90	ดีมาก
4	20	13	65	ดี
5	20	19	95	ดีมาก
6	20	18	90	ดีมาก
7	20	17	85	ดีมาก
8	20	13	65	ดี
9	20	14	70	ดี
10	20	18	90	ดีมาก
11	20	18	90	ดีมาก
12	20	13	65	ดี
13	20	15	75	ดี
14	20	13	65	ดี
15	20	14	70	ดี
16	20	15	75	ดี
17	20	17	85	ดีมาก
18	20	16	80	ดี
19	20	17	85	ดีมาก
20	20	19	95	ดีมาก
21	20	18	90	ดีมาก
22	20	18	90	ดีมาก
23	20	17	85	ดีมาก
24	20	18	90	ดีมาก
25	20	19	95	ดีมาก
26	20	18	90	ดีมาก
27	20	14	70	ดี
28	20	19	95	ดีมาก
29	20	18	90	ดีมาก
30	20	18	90	ดีมาก

เลขที่	คะแนนเต็ม	คะแนนที่ได้	ร้อยละ	ระดับคุณภาพ
31	20	18	90	ดีมาก
32	20	17	85	ดีมาก
33	20	17	85	ดีมาก
34	20	14	70	ดี
35	20	19	95	ดีมาก
36	20	18	90	ดีมาก
37	20	18	90	ดีมาก
38	20	18	90	ดีมาก
39	20	19	95	ดีมาก
40	20	18	90	ดีมาก
41	20	18	90	ดีมาก
42	20	15	75	ดี
43	20	13	65	ดี
รวม	20	16.72	83.60	ดี

จากตารางที่ 2 พบว่า ผลการประเมินชิ้นงานของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4 สามารถสร้างชิ้นงานได้โดยมีค่าเฉลี่ยรวม 16.72 คิดเป็นร้อยละ 83.60 จากผู้เรียนจำนวน 43 คน พบว่าชิ้นงานของนักเรียนภาพรวมอยู่ในระดับดี ซึ่งนักเรียนมีทักษะและความพร้อมที่จะการสร้างนวัตกรรม ในรายวิชาเทคโนโลยีการแก้ปัญหาได้

3. ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยสตรีมโพรอินโนเวเตอร์เพื่อสร้างความเป็นนวัตกรรม สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4 พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยสตรีมโพรอินโนเวเตอร์ เพื่อสร้างความเป็นนวัตกรรม สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4 ในภาพรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ปรากฏผลดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยสตรีมโพรอินโนเวเตอร์ เพื่อสร้างความเป็นนวัตกรรม

รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ด้านการจัดการเรียนรู้			
1. ขั้นตอนและคำสั่งในการปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้มีความชัดเจนและต่อเนื่อง	4.79	0.41	มากที่สุด
2. รูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ช่วยให้เกิดการพัฒนาวัตกรรม	4.86	0.35	มากที่สุด

รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
3. กิจกรรมการเรียนรู้เหมาะสมกับระดับชั้นของนักเรียน	4.77	0.47	มากที่สุด
4. กิจกรรมการเรียนรู้มีความหลากหลาย	4.84	0.37	มากที่สุด
5. กิจกรรมการเรียนรู้มีความน่าสนใจแปลกใหม่	4.81	0.39	มากที่สุด
6. ระยะเวลาดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้เหมาะสมกับเนื้อหา	4.72	0.50	มากที่สุด
ด้านเนื้อหาการเรียนรู้			
1. เนื้อหาเพียงพอต่อการทำความเข้าใจและการค้นหาคำตอบของผู้เรียน	4.67	0.52	มากที่สุด
2. เนื้อหามีความชัดเจน ถูกต้องน่าเชื่อถือ	4.77	0.42	มากที่สุด
3. เนื้อหาครอบคลุมจุดประสงค์การเรียนรู้	4.79	0.41	มากที่สุด
ด้านสื่อเอกสารประกอบการเรียนรู้			
1. เอกสารประกอบการเรียนรู้มีความน่าสนใจ	4.72	0.50	มากที่สุด
2. คำชี้แจงในเอกสารประกอบการเรียนรู้มีความชัดเจน เข้าใจง่าย	4.74	0.49	มากที่สุด
3. ภาพที่ใช้ในเอกสารประกอบการเรียนรู้สอดคล้องกับเนื้อหา	4.81	0.44	มากที่สุด
ด้านการวัดและประเมินผล			
1. นักเรียนสามารถนำความรู้และทฤษฎีที่เรียนไปใช้ได้จริง	4.74	0.49	มากที่สุด
2. นักเรียนสามารถนำความรู้และทฤษฎีที่เรียนไปพัฒนาตนเองได้	4.81	0.39	มากที่สุด
3. นักเรียนสามารถนำความรู้ที่เรียนไปใช้ประโยชน์ต่อได้	4.81	0.39	มากที่สุด
4. นักเรียนได้คิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง	4.60	0.58	มากที่สุด
5. นักเรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์และ จินตนาการ	4.70	0.55	มากที่สุด
6. ภาระงานเหมาะสมกับเนื้อหา	4.79	0.49	มากที่สุด
7. ภาระงานเหมาะสมกับระยะเวลา	4.79	0.49	มากที่สุด
สรุป	4.76	0.45	มากที่สุด

จากตารางที่ 3 แสดงว่า ความพึงพอใจของนักเรียนต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วย สตรีมโพร็อนโนเวเตอร์ เพื่อสร้างความเป็นนวัตกรรม พบว่า มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.76, S.D. = 0.45) และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า โดยระดับความพึงพอใจที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านการจัดการเรียนรู้ ($\bar{X}$ = 4.80, S.D. = 0.41) รองลงมา คือ ด้านสื่อเอกสารประกอบการเรียนรู้ ($\bar{X}$ = 4.76, S.D. = 0.48) และระดับความพึงพอใจที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านเนื้อหาการเรียนรู้ ($\bar{X}$ = 4.74, S.D. = 0.45)

อภิปรายผลการวิจัย

1. จากผลการศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยสตรึมโพธิ์อินโนเวเตอร์ เพื่อสร้างความเป็นนวัตกรรม สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4 จากการศึกษาความต้องการในการจัดการเรียนการสอนในรายวิชา พบว่า นักเรียนมีความต้องการการเรียนรู้ที่บูรณาการหลายสาขาวิชาและเน้นการประยุกต์ใช้ความรู้ในสถานการณ์จริง นักเรียนมีความต้องการที่จะมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ผ่านการทดลองและการปฏิบัติจริง ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ (Beers, S. Z., 2018; ภัทราพร วุฒิจรัสเศรษฐ, 2564) ที่กล่าวถึงการเรียนรู้แบบบูรณาการ STREAM ช่วยให้นักเรียนสามารถพัฒนาทักษะการคิดสร้างสรรค์และการแก้ปัญหาได้ดีขึ้น การบูรณาการวิชาต่าง ๆ ทำให้นักเรียนเห็นความสัมพันธ์ระหว่างวิชาและสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตจริง

2. จากผลการวิเคราะห์ผลการประเมินความสามารถนวัตกรรมสำหรับนักเรียน และการประเมินชิ้นงานสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4 จากผลการวิเคราะห์การประเมินความสามารถ นวัตกรรมของนักเรียนก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ด้วยสตรึมโพธิ์อินโนเวเตอร์ พบว่า นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยหลังการเรียนรู้สูงกว่าก่อนการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งการที่คะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติหลังการเรียนรู้บ่งบอกถึงการพัฒนาทักษะ การคิดสร้างสรรค์ การแก้ปัญหา และการทำงานร่วมกันของนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยก่อนหน้านี้ที่ระบุว่า การเรียนรู้แบบบูรณาการช่วยเสริมสร้างทักษะนวัตกรรมในนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Beers, S. Z., 2018; Quigley, C. F. & Herro, D., 2016) ผลการประเมินชิ้นงานนี้สอดคล้องกับผลการประเมินคุณลักษณะของนวัตกรรมที่พบว่านักเรียนสามารถพัฒนาทักษะในการสร้างสรรค์ผลงานได้ดี รูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยสตรึมโพธิ์อินโนเวเตอร์ไม่เพียงแต่ช่วยพัฒนาทักษะการคิดสร้างสรรค์และการแก้ปัญหา แต่ยังส่งเสริมให้นักเรียนสามารถสร้างชิ้นงานที่มีคุณภาพสูง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการนำความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. จากผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยสตรึมโพธิ์อินโนเวเตอร์ เพื่อสร้างความเป็นนวัตกรรม สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4 ได้แสดงให้เห็นว่านักเรียนมีความพึงพอใจระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.76$, S.D. = 0.45) โดยถูกแบ่งตามด้านต่าง ๆ ของการเรียนรู้ นักเรียนมีความพึงพอใจระดับมากที่สุดในด้านการจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.80$, S.D. = 0.41) เนื่องจากการเรียนรู้แบบสตรึมโพธิ์อินโนเวเตอร์ทำให้นักเรียนรู้สึกมีส่วนร่วมมากขึ้นและมีโอกาสในการคิดสร้างสรรค์ การทำงานร่วมกันเป็นทีมช่วยเสริมสร้างทักษะการสื่อสารและการ

ทำงานร่วมกัน ผลลัพธ์นี้สอดคล้องกับการวิจัยของ Quigley, C. F. & Herro, D. (2016) พบว่า การเรียนรู้แบบ STEAM ช่วยเพิ่มความพึงพอใจและการมีส่วนร่วมของนักเรียน

ดังนั้น งานวิจัยชิ้นนี้จึงแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนมัธยมศึกษา เพื่อสร้างความเป็นนวัตกรรม เป็นการส่งเสริม พัฒนาทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 การใช้รูปแบบการเรียนรู้ด้วยสตรึมโพธิ์อินโนเวเตอร์สามารถตอบสนองความต้องการและช่วยให้นักเรียนเตรียมพร้อมสำหรับอนาคตได้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังสามารถนำผลการวิจัยนี้ไปประยุกต์ใช้ในวิชาที่มีลักษณะใกล้เคียง เป็นการต่อยอดและยกระดับคุณภาพการศึกษาในบริบทของประเทศไทย

องค์ความรู้ใหม่

การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยสตรึมโพธิ์อินโนเวเตอร์ เพื่อสร้างความเป็นนวัตกรรม เป็นแนวทางใหม่ในการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพทางการศึกษาเป็นการบูรณาการความรู้เชิงศาสตร์จากหลายสาขาวิชา โดยเฉพาะการสร้างนวัตกรรมที่นำไปสู่การเป็นนวัตกรรม เพื่อพัฒนาทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 จึงมีความสำคัญในการนำเสนอแนวทางใหม่ที่สามารถยกระดับคุณภาพการศึกษาและพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษา ปีที่ 4 นอกจากนี้ยังเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในการบริบทการศึกษาอื่นๆ โดยเฉพาะการพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับการเผชิญกับความท้าทายในยุคดิจิทัลและสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. สามารถนำองค์ความรู้ที่ได้ ไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้ในรายวิชาที่มีเนื้อหาใกล้เคียงได้ และส่งเสริมให้โรงเรียนก้าวเข้าสู่การเป็น Smart School ในอนาคตอันใกล้
2. จากการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยสตรึมโพธิ์อินโนเวเตอร์ เพื่อสร้างความเป็นนวัตกรรม ครูผู้สอนสามารถปรับเพิ่มการสอนที่เหมาะสมให้กับผู้เรียนในการพัฒนาทักษะที่จำเป็นตามความต้องการของโลกที่ทันสมัย เพื่อเตรียมความพร้อมให้นักเรียนเผชิญหน้าและรู้เท่าทันสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในยุคดิจิทัล

เอกสารอ้างอิง

- ธนวัฒน์ พิทักษ์. (2565). การวิจัยและพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยแนวคิด STREAM สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4 ในประเทศไทย. *วารสารการวิจัยการศึกษา*, 50(1), 75-89.
- ภัทรพร วุฒิจรัสเศรษฐ. (2564). การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้แบบบูรณาการ STREAM เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดสร้างสรรค์ในนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย. *วารสารวิชาการการศึกษา*, 45(3), 45-59.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2563). *รายงานการวิจัยเรื่องการศึกษาและพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนไทย*. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สุจิตรา ยิ่งเจริญ. (2562). การนำแนวทางการเรียนรู้แบบ STEAM มาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาในนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น. *วารสารวิทยาศาสตร์การศึกษา*, 37(2), 99-115.
- อรอุมา เกตุทัต. (2563). การส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหาในนักเรียนมัธยมศึกษาด้วยการเรียนรู้แบบบูรณาการ. *วารสารการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์*, 29(4), 120-135.
- Beers, S. Z. (2018). 21st Century Skills: Preparing Students for Their Future. *Science Scope*, 41(2), 19-22.
- Karppinen, S. (2020). Innovations for environmental education: The Finnish STEAM approach. *Journal of STEAM Education*, 5(1), 67-78.
- Quigley, C. F. & Herro, D. (2016). Finding the Joy in the Unknown: Implementation of STEAM Teaching Practices in Middle School Science and Math Classrooms. *Journal of Science Education and Technology*, 25(3), 410-426. <https://doi.org/10.1007/s10956-016-9602-z>
- White, M. (2019). Integrating STEAM in the high school curriculum: A case study of robotics for elderly assistance. *International Journal of STEM Education*, 6(1), 55-65.

การพัฒนานวัตกรรมจัดการความเสี่ยงในการทำงานโครงการก่อสร้างของบริษัท ธนทรัพย์ กรุ๊ป แมเนจเม้นท์ จำกัด

Innovation Development in Risk Management for Construction Projects of
Thanasap Group Management Company Limited

ทศพร แสงทอง¹ ตระกูล จิตวัฒนากร² และวิโรจน์ หมั่นเทพ³

Tosaporn Sangthong, Trakul Jitwathanakorn and Wirote Muenthep

Received: August 31, 2024

Revised: December 04, 2024

Accepted: January 13, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพปัญหา และความต้องการในการจัดการความเสี่ยงในการทำงานโครงการก่อสร้างของบริษัท ธนทรัพย์ กรุ๊ป แมเนจเม้นท์ จำกัด และ 2) พัฒนานวัตกรรมจัดการความเสี่ยงในการทำงานโครงการก่อสร้างของบริษัท เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มเป้าหมายใช้การคัดเลือกแบบเจาะจง ได้แก่ 1) กลุ่มเป้าหมายสัมภาษณ์เชิงลึก คือ พนักงานและผู้บริหารของบริษัทที่มีประสบการณ์มากกว่า 5 ปี จำนวน 18 คน 2) กลุ่มเป้าหมายระดมความเห็น คือ พนักงานและผู้บริหารของบริษัทที่มีประสบการณ์มากกว่า 5 ปี จำนวน 30 คน และ 3) กลุ่มเป้าหมายสนทนากลุ่มคือผู้บริหารและผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องที่มีประสบการณ์มากกว่า 10 ปี จำนวน 9 คน เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบประชุมระดมความเห็น และแบบสนทนากลุ่ม ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและตรวจสอบข้อมูลด้วยวิธีการสามเส้า ผลการวิจัย พบว่า 1) สภาพปัจจุบันบริษัทมีการจัดการความเสี่ยงที่ดำเนินการโดยพนักงานบางส่วนเท่านั้น โดยใช้เครื่องมือ Job Safety Analysis และเกณฑ์ความเสี่ยงตามข้อกำหนดของบริษัท สภาพปัญหาหลัก ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการจัดการความเสี่ยงที่ไม่ครอบคลุมกับพนักงานทุกระดับ และความถี่ในการจัดกิจกรรมอบรมส่งเสริมความรู้และการมีส่วนร่วมไม่เพียงพอ ความต้องการหลัก ได้แก่ ต้องการให้พนักงานทุกระดับมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการจัดการความเสี่ยง

¹⁻³ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ; North Bangkok University

Corresponding author, e-mail: Tosaporn.sang@northbkk.ac.th, Tel. 065-645-6886

จัดกิจกรรมส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพนักงานทุกระดับอย่างสม่ำเสมอ และเพิ่มความถี่ของการจัดอบรมด้านการจัดการความเสี่ยง 2) การพัฒนานวัตกรรมการจัดการความเสี่ยงของบริษัทฯ เป็นการปฏิบัติผ่านรูปแบบโครงการ ซึ่งนวัตกรรมการจัดการความเสี่ยง ประกอบด้วย 5 โครงการ ดังนี้ (1) โครงการจัดทำแผนปฏิบัติการ (Action Plan) สำหรับการจัดการความเสี่ยง (2) โครงการ Site Patrol for Safety (3) โครงการพัฒนาแผนการจัดการอบรมส่งเสริมความรู้และการมีส่วนร่วมในการจัดการความเสี่ยง (4) โครงการพัฒนาคู่มือการจัดการความเสี่ยง และ (5) โครงการ Safety Wise Sharing โดยทุกโครงการเน้นส่งเสริมให้พนักงานทุกระดับมีส่วนร่วมในการจัดการความเสี่ยง

คำสำคัญ: นวัตกรรม, การจัดการความเสี่ยง, โครงการก่อสร้าง

Abstract

The purposes of this research article were 1) to study the current situation, problems, and needs in managing risks in construction projects of Thanathip Group Management Co., Ltd.; and 2) to develop innovations in managing risks in construction projects of the company. This was a qualitative research. The target groups were selected by purposive sampling, namely 1) in-depth interviews target group: they were 18 employees and executives of the company with more than 5 years of experience; 2) brainstorming target group: they were 30 employees and executives of the company with more than 5 years of experience; and 3) focus group discussions target group: they were 9 executives and related experts with more than 10 years of experience. The research instruments were in-depth interviews forms, brainstorming forms, and focus group discussions forms. Content analysis and data triangulation were used. The research results found that 1) for the current situation of the company, there was a risk management carried out by only some employees using the Job Safety Analysis tool and risk criteria as specified by the company. The main problems were as follows: the participation in risk management was not comprehensive for all levels of employees, and the frequency of training activities to promote knowledge and participation was not enough. The main needs were to have all levels of employees participate in every step of risk management, organize

activities to promote participation of all levels of employees regularly, and increase the frequency of risk management training; 2) the development of the company's risk management innovation was a project-based practice. The risk management innovation consisted of 5 projects as follows: (1) Action Plan Project for Risk Management (Action Plan), (2) Site Patrol for Safety Project, (3) project to develop a training plan to promote knowledge and participation in risk management, (4) Risk Management Manual Development Project, and (5) Safety Wise Sharing Project. All projects focused on promoting the participation of all levels of employees in risk management.

Keywords: Innovation, Risk Management, Construction Project

บทนำ

ปัจจุบันอุตสาหกรรมการก่อสร้างในประเทศไทยมีแนวโน้มเติบโตอย่างต่อเนื่อง ข้อมูลจากวิจัยกรุงศรีระบุและคาดการณ์ว่าอุตสาหกรรมการก่อสร้างนั้นมีแนวโน้มที่จะเติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่องในช่วงปี พ.ศ. 2565 ถึง พ.ศ. 2567 ซึ่งอาจจะขยายตัวเพิ่มขึ้นอีก 3.0% ถึง 3.5% (พุทธรชาด ลุนคำ, 2565) ดังนั้นอุตสาหกรรมการก่อสร้างจึงเป็นหนึ่งในอุตสาหกรรมของประเทศไทยที่มีบทบาทสำคัญอย่างมากในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ อย่างไรก็ตามอุตสาหกรรมก่อสร้างเป็นอุตสาหกรรมที่อันตรายที่สุดในโลกโดยมีอัตราการเกิดอุบัติเหตุสูงที่สุด ซึ่งวัดได้จากจำนวนผู้ได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิตจากการทำงาน รวมถึงค่าชดเชยจากการสูญเสียดังกล่าว (Vongpisal, S. & Yodpijit, N., 2017) ความอันตรายและอุบัติเหตุจากการทำงานถือว่าเป็นปัจจัยหลักของความเสียหายที่ส่งผลกระทบต่อด้านความปลอดภัยและความสำเร็จของโครงการ ที่นำมาซึ่งผลกระทบต่อการดำเนินการและความปลอดภัยในการทำงาน

อย่างไรก็ตามความเสี่ยงในโครงการก่อสร้างสามารถแบ่งออกเป็นหลายประเภท อาทิ ความเสี่ยงด้านการออกแบบ สภาพอากาศ เวลา การเงิน คุณภาพ และความปลอดภัย (Navid, J., 2022) ซึ่งการรับรู้และจัดการความเสี่ยงเหล่านี้มีความสำคัญต่อการดำเนินโครงการเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะความเสี่ยงด้านความปลอดภัย ซึ่งเป็นความเสี่ยงที่ทุกองค์การจำเป็นต้องให้ความสำคัญเป็นอันดับต้น ๆ การละเลยความเสี่ยงด้านความปลอดภัยอาจส่งผลกระทบร้ายแรงต่อผู้ปฏิบัติงาน บริษัทรับเหมาก่อสร้าง และเจ้าของโครงการ รวมถึงผลกระทบต่อเศรษฐกิจ ทรัพย์สิน ชื่อเสียง และ

ความเชื่อมั่นต่อองค์กร นอกจากนี้ยังอาจก่อให้เกิดความเสียหายทางกายภาพอย่างรุนแรงต่อผู้ปฏิบัติงานถึงขั้นทุพพลภาพหรือเสียชีวิต ความเสี่ยงจากการทำงานในโครงการก่อสร้างจึงเป็นประเด็นที่ต้องได้รับการจัดการอย่างรอบคอบ เนื่องจากอาจก่อให้เกิดความสูญเสียที่ประเมินค่าไม่ได้ (Heinrich, H. W., Petersen, D. & Roos, N., 1980) ดังนั้นการทำงานโครงการก่อสร้างจำเป็นต้องมีการวางแผนและควบคุมความเสี่ยง และมีรูปแบบการทำงานที่มีประสิทธิภาพมาช่วยในการจัดการและควบคุมความเสี่ยงในการทำงาน ซึ่งการจัดการความเสี่ยงนั้นถือเป็นหนึ่งในรูปแบบกระบวนการที่มีประสิทธิภาพและสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในโครงการก่อสร้างเพื่อจัดการและควบคุมปัจจัยเสี่ยงต่าง ๆ โดยเป็นการควบคุมกิจกรรมและกระบวนการในการดำเนินงานตามหลักการลดสาเหตุของโอกาสที่อาจก่อให้เกิดความเสียหาย หรือการลดขนาดของความสูญเสียให้อยู่ในระดับที่ยอมรับได้ พร้อมทั้งประเมิน ควบคุม และตรวจสอบอย่างเป็นระบบบนพื้นฐานของวัตถุประสงค์ของโครงการ (Wang, Y., Liu, C. & Zhang, J., 2004) พร้อมทั้งเป็นการยกระดับมาตรฐานด้านความปลอดภัยในการทำงาน

บริษัท ธนทรัพย์ กรุ๊ป แมเนจเม้นท์ จำกัด เป็นบริษัทรับเหมาโครงการก่อสร้างด้านระบบไฟฟ้าและเครื่องมือวัดคุมในกลุ่มโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ ในประเทศไทย อาทิ โรงไฟฟ้า โรงกลั่นน้ำมัน และโรงงานอุตสาหกรรมทั่วไป ซึ่งเป็นอุตสาหกรรมที่มีความอันตรายและมีความเสี่ยงในการเกิดอุบัติเหตุจากการทำงานสูง จากการศึกษาเอกสารและรายงานสถิติย้อนหลังของบริษัทในช่วงปี พ.ศ. 2565 (บริษัท ธนทรัพย์ กรุ๊ป แมเนจเม้นท์ จำกัด, 2566) พบว่า บริษัทมีอัตราการเกิดอุบัติเหตุจากการทำงานสูงถึงร้อยละ 6.96 ซึ่งถือว่าใกล้เคียงกับค่าเฉลี่ยการเกิดอุบัติเหตุจากการทำงานในประเทศไทย โดยอุบัติเหตุจากการทำงานที่บริษัทกำลังเผชิญนั้นเป็นความเสี่ยงด้านความปลอดภัย ถึงแม้ว่าอุบัติเหตุที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เป็นอุบัติเหตุที่เล็กน้อยหรือไม่รุนแรงถึงขั้นหยุดงาน อย่างไรก็ตามการเกิดอุบัติเหตุไม่ว่าจะเล็กน้อยหรือรุนแรงนั้น หากเกิดขึ้นแล้วย่อมถือเป็นเรื่องที่ร้ายแรงและก่อให้เกิดความสูญเสีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบาดเจ็บและสูญเสียชีวิต

ด้วยเหตุนี้จึงเป็นที่มาของการทำวิจัยการพัฒนานวัตกรรมการจัดการความเสี่ยงในการทำงานโครงการก่อสร้างของ บริษัท ธนทรัพย์ กรุ๊ป แมเนจเม้นท์ จำกัด เพื่อปรับปรุงกระบวนการจัดการความเสี่ยงในแต่ละขั้นตอนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น พร้อมทั้งให้พนักงานมีความสามารถสอดรับในการจัดการความเสี่ยงฯ มาประยุกต์ใช้ในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดเพื่อลดอัตราการเกิดอุบัติเหตุจากการทำงานให้เป็นศูนย์ หรือต้องไม่มีการเกิดอุบัติเหตุจากการทำงาน ซึ่งเป็นหนึ่งในความต้องการ เป้าหมาย และนโยบายของบริษัทฯ ที่จำเป็นต้องทำให้สำเร็จ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพปัญหา และความต้องการในการจัดการความเสี่ยงในการทำงานโครงการก่อสร้างของบริษัท ธนทรัพย์ กรู๊ป แมเนจเม้นท์ จำกัด
2. เพื่อพัฒนานวัตกรรมการจัดการความเสี่ยงในการทำงานโครงการก่อสร้างของบริษัท ธนทรัพย์ กรู๊ป แมเนจเม้นท์ จำกัด

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นเครื่องมือในการศึกษา เก็บรวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีรายละเอียดวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1.1 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพปัญหา และความต้องการในการจัดการความเสี่ยงของบริษัท ธนทรัพย์ กรู๊ป แมเนจเม้นท์ จำกัด

1.2 แบบประชุมระดมความเห็น (Brainstorming) เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการหาแนวคิดและวิธีการใหม่ ๆ ในการพัฒนานวัตกรรมการจัดการความเสี่ยง

1.3 แบบสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการวิพากษ์และให้ข้อเสนอแนะในการพัฒนานวัตกรรมการจัดการความเสี่ยง โดยใช้เกณฑ์การประเมินตามแนวคิดของสตัสเฟิลบีม (Stufflebeam, D., 1971) ซึ่งกำหนดเกณฑ์และประเด็นการประเมินดังนี้ 1) ประเมินความเหมาะสมในการนำไปใช้ 2) ความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ 3) ความถูกต้องตามหลักการจัดการความเสี่ยง และ 4) ความเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้

2. กลุ่มเป้าหมาย

2.1. กลุ่มเป้าหมายที่ใช้การสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth interview) โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ พนักงานและผู้บริหารของบริษัทฯ ที่มีประสบการณ์ในการทำงานโครงการก่อสร้างไม่ต่ำกว่า 5 ปี จำนวน 18 คน

2.2. กลุ่มเป้าหมายในการจัดประชุมระดมความเห็นเพื่อหาแนวคิดและวิธีการใหม่ ๆ ในการพัฒนานวัตกรรมการจัดการความเสี่ยง โดยใช้การคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ พนักงานและผู้บริหารของบริษัทฯ ที่มีประสบการณ์ในการทำงานโครงการก่อสร้างไม่ต่ำกว่า 5 ปี จำนวน 30 คน

2.3. กลุ่มเป้าหมายในการสนทนากลุ่มเพื่อวิพากษ์ให้ข้อเสนอแนะ พร้อมทั้งหาแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงนวัตกรรมการจัดการความเสี่ยง โดยใช้การคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ ผู้บริหารของบริษัท และภาคีที่เกี่ยวข้องที่มีประสบการณ์ในการทำงานโครงการก่อสร้างไม่ต่ำกว่า 10 ปี รวมจำนวน 9 คน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1. การเก็บข้อมูลเชิงปฐมภูมิ (Primary Data) ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การประชุมระดมความเห็น การสนทนากลุ่มกับกลุ่มพนักงาน ผู้บริหารของบริษัท และผู้เชี่ยวชาญด้านอาชีวอนามัยและความปลอดภัยจากบริษัทเอกชน

3.2. การเก็บข้อมูลเชิงทุติยภูมิ (Secondary Data) ได้แก่ การศึกษางานวิจัยและเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อระบุสภาพปัญหา สภาพปัญหา และความต้องการในการจัดการความเสี่ยง คิดค้นปรับปรุงและพัฒนานวัตกรรมการจัดการความเสี่ยง

4. การวิเคราะห์ข้อมูลและการตรวจสอบข้อมูล ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสร้างข้อสรุป (Induction of Analysis) ที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การประชุมระดมความเห็น และการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากการรวบรวมเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และมีแนวการตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้การตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation Technique) ซึ่งงานวิจัยนี้ได้พิจารณาประเภทของการตรวจสอบข้อมูลสามเส้า ดังนี้

4.1. การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) ผู้วิจัยตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งที่มาหลาย ๆ แหล่งว่าข้อมูลมีความเหมือนหรือต่างกันหรือไม่ หากตรวจสอบข้อมูลจากหลาย ๆ แหล่งแล้วพบว่าข้อมูลเหมือนกัน แสดงว่าข้อมูลที่เก็บรวบรวมมานั้นถูกต้อง

4.2. การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลายและแตกต่างกันมาพิจารณาว่าแต่ละวิธีในการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้นได้ข้อมูลตรงกันหรือข้อมูลมีความสอดคล้องกันหรือไม่

4.3. การตรวจสอบสามเส้าโดยการทบทวนข้อมูล (Review Triangulation) ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลไปให้บุคคลอื่น ๆ ที่มีความรู้ ประสบการณ์ และความสามารถในการตรวจสอบความสอดคล้องและความถูกต้องของข้อมูล ซึ่งอาจเป็นบุคคลหรือผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้

สรุปผลการวิจัย

1. การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพปัญหา และความต้องการในการจัดการความเสี่ยงในการทำงานโครงการก่อสร้าง พบว่า

1.1 สภาพปัจจุบันในการจัดการความเสี่ยงของบริษัท พบว่า การจัดการความเสี่ยงของบริษัทฯ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การระบุความเสี่ยง 2) การประเมินความเสี่ยง 3) การวางแผนและป้องกันความเสี่ยง และ 4) การควบคุมและติดตามความเสี่ยง ซึ่งดำเนินการโดยพนักงานบางส่วนของแผนกก่อสร้างและความปลอดภัย โดยเฉพาะพนักงานระดับปฏิบัติการที่ขาดการมีส่วนร่วมในการจัดการความเสี่ยง เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ การวิเคราะห์งานเพื่อความปลอดภัย (Job Safety Analysis: JSA) และเกณฑ์ความเสี่ยงตามข้อกำหนดและระเบียบของบริษัทฯ รวมถึงมีความถี่ของการจัดทำอย่างน้อย 1 ครั้ง/กิจกรรมงาน/โครงการก่อสร้าง ในขณะที่ขั้นตอนการควบคุมและติดตามความเสี่ยงจะใช้เอกสารแบบฟอร์มทะเบียนควบคุมความเสี่ยงในกรณีที่ความเสี่ยงถูกประเมินในระดับที่บริษัทฯ ไม่สามารถยอมรับได้ ซึ่งความถี่ของการจัดทำจะขึ้นอยู่กับระดับความเสี่ยงที่ถูกประเมิน โดยปกติจะมีการควบคุมและติดตามทุก ๆ 1 ปี

1.2 สภาพปัญหาในการจัดการความเสี่ยงของบริษัทฯ พบว่า ปัญหาหลักในทั้ง 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในการระบุ ประเมิน วางแผนและป้องกัน และควบคุมและติดตามความเสี่ยงที่ไม่ครอบคลุมกับกลุ่มพนักงานทุกระดับ โดยเฉพาะขาดการมีส่วนร่วมของพนักงานระดับปฏิบัติการ ซึ่งเป็นบุคลากรที่มีการทำงานที่หน้างานโดยตรงและมีโอกาสพบเจอความเสี่ยงและอุบัติเหตุจากการทำงานมากที่สุด และ 2) ความถี่ในการจัดกิจกรรมอบรมส่งเสริมความรู้ ทักษะ และการมีส่วนร่วมด้านการจัดการความเสี่ยงและความปลอดภัยในการทำงานนั้นยังไม่เพียงพอ นอกจากนี้ยังพบปัญหาอื่น ๆ ในขั้นตอนการระบุความเสี่ยง ได้แก่ การระบุความเสี่ยงอาจยังไม่ครอบคลุมกับความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้นสำหรับบางกิจกรรม และปัญหาในขั้นตอนการประเมินความเสี่ยง ได้แก่ ผลลัพธ์ของการประเมินความเสี่ยงมีโอกาสดูคลาดเคลื่อนได้ เนื่องจากพนักงานผู้ทำการประเมินความเสี่ยงมีความสับสนหรือไม่แน่ใจเกี่ยวกับวิธีการหรือหลักเกณฑ์การประเมินความเสี่ยง รวมถึงปัญหาในขั้นตอนวางแผนและป้องกันความเสี่ยง ได้แก่ แผนป้องกันอาจไม่เหมาะสมหรือไม่ครอบคลุมกับความเสี่ยงที่มีโอกาสเกิดขึ้น เนื่องจากบางความเสี่ยงอาจไม่ได้ถูกระบุไว้ตั้งแต่ต้นหรือตกหล่นไปในขั้นตอนระบุความเสี่ยง

1.3 ความต้องการในการจัดการความเสี่ยงของบริษัทฯ พบว่า ในทั้ง 4 ขั้นตอน มีความต้องการ ดังนี้ 1) ต้องการให้พนักงานทุกระดับมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการจัดการความเสี่ยงเพื่อให้การจัดการความเสี่ยงมีความละเอียดและครอบคลุมกับอันตรายที่อาจจะเกิดขึ้นมาก

ยิ่งขึ้น 2) ต้องการให้จัดกิจกรรมส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพนักงานทุกระดับในทุกขั้นตอนของการจัดการความเสี่ยงอย่างสม่ำเสมอ และ 3) ต้องการให้เพิ่มประสิทธิภาพของการจัดอบรมเพื่อส่งเสริมทักษะความรู้ แนวความคิด และเป็นการทบทวนความรู้สำหรับทุกขั้นตอนของการจัดการความเสี่ยง นอกจากนี้ยังพบความต้องการอื่น ๆ ในขั้นตอนการประเมินความเสี่ยง ได้แก่ ต้องการจัดทำคู่มือการประเมินความเสี่ยงเพื่อให้พนักงานศึกษาและทบทวนวิธีการหรือหลักเกณฑ์การประเมินความเสี่ยงอย่างถูกต้อง

2. การพัฒนานวัตกรรมการจัดการความเสี่ยงในการทำงานโครงการก่อสร้างของบริษัท ธารทรัพย์ กรุ๊ป แมนเนจเม้นท์ จำกัด ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 การประชุมระดมความเห็น

2.1 จากการสังเคราะห์ข้อมูลสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก นำไปสู่การได้ร่างนวัตกรรมการจัดการความเสี่ยง ซึ่งประกอบด้วย 11 โครงการ ดังนี้

1) ขั้นตอนการระบุความเสี่ยง 3 โครงการ ได้แก่ 1.1) โครงการจัดทำแผนปฏิบัติการ (Action Plan) สำหรับการระบุความเสี่ยงเพื่อกำหนดผู้มีส่วนร่วม แผนงานภาพรวม และระยะเวลาในการดำเนินการระบุความเสี่ยงอย่างชัดเจน 1.2) โครงการเดินตรวจไซต์งานค้นหาอันตรายเพื่อเพิ่มการมีส่วนร่วมของพนักงานทุกระดับในการระบุความเสี่ยงร่วมกัน 1.3) โครงการพัฒนาแผนการจัดการอบรมการระบุความเสี่ยงเพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพในการจัดอบรมอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2) ขั้นตอนการประเมินความเสี่ยง 3 โครงการ ได้แก่ 2.1) โครงการจัดทำคู่มือการประเมินความเสี่ยงเพื่อให้ทราบถึงขั้นตอนและวิธีการประเมินความเสี่ยงได้อย่างถูกต้อง 2.2) โครงการระดมความเห็นในการประเมินความเสี่ยงอย่างมีส่วนร่วมเพื่อเพิ่มการมีส่วนร่วมของพนักงานทุกระดับ 2.3) โครงการพัฒนาแผนการจัดการอบรมการประเมินความเสี่ยง

3) ขั้นตอนการวางแผนและป้องกันความเสี่ยง 3 โครงการ ได้แก่ 3.1) โครงการจัดทำแผนปฏิบัติการ (Action Plan) สำหรับการวางแผนและป้องกันความเสี่ยงเพื่อกำหนดผู้มีส่วนร่วม แผนงานภาพรวม และระยะเวลาในการดำเนินการวางแผนและป้องกันความเสี่ยงอย่างชัดเจน 3.2) โครงการระดมความเห็นในการวางแผนและป้องกันความเสี่ยงอย่างมีส่วนร่วม เพื่อเพิ่มการมีส่วนร่วมของพนักงานทุกระดับในการวางแผนและป้องกันความเสี่ยงร่วมกัน 3.3) โครงการพัฒนาแผนการจัดการอบรมการวางแผนและป้องกันความเสี่ยง

4) ขั้นตอนการควบคุมและติดตามความเสี่ยง 2 โครงการ ได้แก่ 4.1) โครงการเดินตรวจไซต์งานตรวจติดตามอันตรายเพิ่มการมีส่วนร่วมของพนักงานทุกระดับในการควบคุมและติดตามความเสี่ยงร่วมกัน และ 4.2) โครงการพัฒนาแผนการจัดการอบรมการควบคุมและติดตามความเสี่ยง

2.2 การพัฒนานวัตกรรมการจัดการความเสี่ยง เป็นการนำรายละเอียดร่างนวัตกรรมการจัดการความเสี่ยง ซึ่งประกอบด้วย ที่มาและความสำคัญ ลักษณะโครงการวัตถุประสงค์ ผู้รับผิดชอบ แผนดำเนินงาน ผลที่คาดว่าจะได้รับ และตัวชี้วัดความสำเร็จ ของทั้ง 11 โครงการ เสนอในเวทีประชุมระดมความเห็นเพื่อปรับปรุงและค้นหาวิธีการใหม่ ๆ ในการพัฒนานวัตกรรมการจัดการความเสี่ยง โดยผลการศึกษา พบว่า ภาพรวมความเห็นส่วนใหญ่มีความต้องการให้ปรับรายละเอียดของโครงการให้ครอบคลุมภาพรวมของการจัดการความเสี่ยงมากขึ้น ปรับเปลี่ยนชื่อโครงการเพื่อให้พนักงานมีความเข้าใจตรงตามวัตถุประสงค์ของโครงการมากขึ้น รวมถึงมีการเพิ่มโครงการเพื่อตอบสนองความต้องการและพัฒนากระบวนการจัดการความเสี่ยงให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

โดยสรุปรายละเอียดนวัตกรรมการจัดการความเสี่ยง ดังนี้ ร่างนวัตกรรมการจัดการความเสี่ยงก่อนนำเสนอในเวทีประชุมระดมความเห็น มีจำนวน 11 โครงการหลังจากผ่านการประชุมระดมความเห็น จนนำไปสู่การหาข้อสรุปและสังเคราะห์ข้อมูลนำไปสู่การได้มาซึ่งนวัตกรรมการจัดการความเสี่ยง จำนวน 5 โครงการ ได้แก่ 1) โครงการจัดทำแผนปฏิบัติการ (Action Plan) สำหรับการจัดการความเสี่ยง 2) โครงการ Site Patrol for Safety 3) โครงการพัฒนาแผนการจัดการอบรมส่งเสริมความรู้และการมีส่วนร่วมในการจัดการความเสี่ยง 4) โครงการจัดทำคู่มือการจัดการความเสี่ยง และ 5) โครงการ Safety Wise Sharing ซึ่งโครงการดังกล่าวสามารถประยุกต์ใช้ได้กับการจัดการความเสี่ยงในทุกขั้นตอน

ส่วนที่ 2 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) พบว่า โดยภาพรวมความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒินั้นเห็นตรงกันว่า 5 โครงการดังกล่าว มีความเหมาะสม มีความเป็นไปได้ ถูกต้องตามหลักการจัดการความเสี่ยง และมีความเป็นประโยชน์ต่อการนำไปพัฒนานวัตกรรมการจัดการความเสี่ยง อย่างไรก็ตามในแต่ละโครงการนั้นมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากผู้ทรงคุณวุฒิ โดยรายละเอียดการวิพากษ์และข้อเสนอแนะเป็นไปตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 นวัตกรรมการจัดการความเสี่ยงหลังผ่านการสนทนากลุ่ม

การจัดการความเสี่ยง	นวัตกรรมการจัดการความเสี่ยง	ข้อเสนอจากผู้คุณวุฒิ
1. การระบุความเสี่ยง 2. การประเมินความเสี่ยง 3. การวางแผนและป้องกันความเสี่ยง 4. การควบคุมและติดตามความเสี่ยง	1. โครงการจัดทำแผนปฏิบัติการ (Action Plan) สำหรับการจัดการความเสี่ยง - จัดทำแผนการปฏิบัติการ โดยกำหนดขั้นตอน กรอบระยะเวลา ในการดำเนินงาน คณะทำงานหรือบุคลากรที่เกี่ยวข้องให้ชัดเจน เพื่อส่งเสริมให้พนักงานทุกระดับมีส่วนร่วมและตระหนักถึงความรับผิดชอบของตนเองในการจัดการความเสี่ยง	ปรับตามข้อเสนอแนะ - ควรทดลองโครงการในกิจกรรมงานที่ไม่ซับซ้อนหรือเริ่มต้นทดลอง 2-3 กิจกรรมงาน
	2. กิจกรรม Site Patrol for Safety - ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพนักงานทุกระดับตั้งแต่ผู้บริหาร โครงการจนถึงระดับปฏิบัติการ - เดินตรวจไซต์งาน สภาพการทำงาน และสภาพแวดล้อมในการทำงานเพื่อค้นหาและระบุ ประเมิน หาแนวทางป้องกัน และตรวจติดตามและควบคุมความเสี่ยงอย่างสม่ำเสมอ	ปรับตามข้อเสนอแนะ - ควรกำหนดความถี่ของกิจกรรมให้ชัดเจน ซึ่งควรมีอย่างน้อย 1 ครั้ง/เดือน - ควรกำหนดหัวข้อกิจกรรมงานและบริเวณพื้นที่ในการสำรวจให้ชัดเจน
	3. โครงการพัฒนาแผนการจัดการอบรมส่งเสริมความรู้และการมีส่วนร่วมในการจัดการความเสี่ยง - เพิ่มความถี่ของการจัดอบรมจากเดิม 1 ครั้ง/ปี เป็น 2 ครั้ง/ปี - เพิ่มการอบรมภาคปฏิบัติโดยมีการจัดกิจกรรม Workshop ในการจัดการความเสี่ยงอย่างมีส่วนร่วมให้แก่พนักงานอย่างมีประสิทธิภาพ	คงเดิม
	4. โครงการพัฒนาคู่มือการจัดการความเสี่ยง - ปรับปรุงและพัฒนาเนื้อหาให้กระชับและครบถ้วน เข้าใจได้ง่าย และรวดเร็ว และเหมาะสมกับการทำงานนำไปสู่การปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ	ปรับตามข้อเสนอแนะ - ควรให้มีการทบทวนและแก้ไขปรับปรุงเนื้อหา ในกรณีมีการเปลี่ยนแปลงข้อกำหนด กฎเกณฑ์ หรือข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องอย่างสม่ำเสมอ
	5. โครงการ Safety Wise Sharing - จัดทำและเผยแพร่การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการจัดการความเสี่ยงและความปลอดภัยอย่างน้อย 1 ครั้ง/สัปดาห์ - เน้นเนื้อหาให้สั้น กระชับ สามารถอ่านและทำความเข้าใจได้ง่ายและรวดเร็ว	ปรับตามข้อเสนอแนะ - ควรจัดลำดับความสำคัญในการเผยแพร่ และเน้นประเด็นที่สำคัญที่คาดว่าจะมีผลกระทบต่อการรบกวนจากมากไปน้อย - ควรปรับเนื้อหาการเผยแพร่ตามข่าวสาร ปัจจุบัน อย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้เกิดความทันสมัยของข้อมูลมากยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยได้นำข้อเสนอแนะมาปรับปรุง และสามารถสรุปรายละเอียดนวัตกรรมการจัดการความเสี่ยงหลังผ่านการวิพากษ์จากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อเตรียมนำไปสู่การทดลองใช้และปฏิบัติผ่านโครงการได้ดังนี้

1) โครงการจัดทำแผนปฏิบัติการ (Action Plan) สำหรับการจัดการความเสี่ยง เป็นการสร้างแผนการดำเนินงานให้มีความชัดเจนและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพนักงานทุกระดับในการจัดการความเสี่ยง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้พนักงานทุกระดับที่เกี่ยวข้องทราบและเข้าใจ

รายละเอียดของแผนงาน เป้าหมาย ลำดับขั้นตอน กรอบระยะเวลาในการดำเนินงาน หน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละส่วนงาน และคณะทำงานหรือบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการจัดการความเสี่ยงทุกขั้นตอนอย่างชัดเจนและถูกต้อง รวมถึงส่งเสริมความตระหนักรู้ในหน้าที่ความรับผิดชอบของตนเอง และการมีส่วนร่วมของพนักงานทุกระดับ โดยมีการจัดทำแผนปฏิบัติการสำหรับการจัดการความเสี่ยงในรูปแบบแบบฟอร์มเอกสาร (Action Plan for Risk Management Template) ซึ่งถือว่าเป็นเครื่องมือใหม่ของบริษัทสำหรับใช้ควบคุมและติดตามการจัดการความเสี่ยงเพื่อยกระดับการจัดการความเสี่ยงให้มีประสิทธิภาพตามวัตถุประสงค์โครงการ

2) โครงการ Site Patrol for Safety เป็นโครงการที่ให้พนักงานทุกระดับตั้งแต่ผู้บริหารโครงการจนถึงระดับปฏิบัติการ ร่วมกันเดินตรวจไซต์งาน สภาพการทำงาน และสภาพแวดล้อมในการทำงาน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้พนักงานทุกระดับมีส่วนร่วมในการจัดการความเสี่ยงในทุกขั้นตอนตั้งแต่การระบุจนถึงการควบคุมและติดตามความเสี่ยง และให้การระบุ ประเมิน วางแผนและป้องกัน ครอบคลุมกับกิจกรรมในการทำงานมากยิ่งขึ้น ซึ่งนำไปสู่การบันทึกผลในการควบคุมและติดตามความเสี่ยงอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งในโครงการมีการวางแผนการดำเนินงานตั้งแต่การกำหนดกิจกรรม วันที่และระยะเวลา ขอบเขตกิจกรรมและพื้นที่การเดินตรวจ ตรวจ การค้นหาอันตราย ประเมิน ตลอดจนร่วมกันวางแผนป้องกัน และควบคุมและติดตามความเสี่ยงที่พบเจอ โดยการบันทึกและติดตามผลของกิจกรรมจะถูกจัดทำในรูปแบบแบบฟอร์มเอกสาร บันทึกผล Site Patrol for Safety (Site Patrol for Safety Record Template) ซึ่งถือว่าเป็นเครื่องมือใหม่ของบริษัท เพื่อใช้ในการจัดการความเสี่ยงอย่างมีส่วนร่วมและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3) โครงการพัฒนาแผนการจัดการอบรมส่งเสริมความรู้และการมีส่วนร่วมในการจัดการความเสี่ยง เป็นการพัฒนาแผนการจัดอบรมให้มีความถี่และประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาและส่งเสริมแผนการจัดอบรมให้มีความถี่และมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของพนักงาน นำไปสู่การส่งเสริมความรู้ ทักษะ แนวความคิดใหม่ ๆ และการทบทวนความรู้ในการจัดการความเสี่ยงอย่างมีประสิทธิภาพให้กับพนักงาน รวมถึงเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการความเสี่ยงของพนักงานทุกระดับ ซึ่งในโครงการมีการพัฒนาความถี่ของการจัดอบรมจาก 1 ครั้ง/ปี เป็น 2 ครั้ง/ปี และเพิ่มการอบรมภาคปฏิบัติ โดยมีการจัดกิจกรรมเวิร์คช็อปการจัดการความเสี่ยงอย่างมีส่วนร่วมเชิงสร้างสรรค์ให้แก่พนักงาน เพื่อส่งเสริมความรู้ ทักษะ แนวคิดใหม่ ๆ ทบทวนความรู้ และส่งเสริมการจัดการความเสี่ยงอย่างมีส่วนร่วมให้แก่พนักงานอย่างมีประสิทธิภาพ

4) โครงการพัฒนาคู่มือการจัดการความเสี่ยง เป็นโครงการที่ปรับปรุงและพัฒนา คู่มือการจัดการความเสี่ยงให้มีเนื้อหากระชับและครบถ้วน รวมถึงสอดแทรกภาพผสมเนื้อหาให้มีความน่าสนใจและเข้าใจง่ายและเหมาะสมกับการทำงาน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้พนักงานทราบ และเข้าใจลำดับขั้นตอนและวิธีการจัดการเสี่ยงได้ถูกต้องและสามารถใช้ศึกษาและประยุกต์ใช้ในการจัดการความเสี่ยง พนักงานสามารถเข้าถึงเอกสารคู่มือได้อย่างสะดวกมากยิ่งขึ้น และสร้างมาตรฐานในการจัดการความเสี่ยงของพนักงาน ซึ่งโครงการจัดทำคู่มือดังกล่าวมีการวางแผนการดำเนินโครงการตั้งแต่การรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความเสี่ยง วางแผนด้านขอบเขตและเนื้อหาในคู่มือ ตลอดจนแนวทางการเผยแพร่ โดยคู่มือการจัดการความเสี่ยงนั้นถูกจัดทำในรูปแบบเอกสารอิเล็กทรอนิกส์และจัดเก็บไว้ใน Storage Drive ส่วนกลางของบริษัทฯ ซึ่งส่งเสริมให้พนักงานมีความสะดวกและรวดเร็วในการเข้าถึงเอกสารคู่มือดังกล่าวได้ตลอดเวลา และถือว่าเป็นเครื่องมือใหม่ของบริษัท เพื่อใช้ในการจัดการความเสี่ยงอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

5) โครงการ Safety Wise Sharing เป็นโครงการส่งเสริมความรู้ด้านการจัดการ ความเสี่ยงและความปลอดภัยในการทำงาน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อยกระดับรูปแบบการ ประชาสัมพันธ์ด้านการจัดการความเสี่ยงและความปลอดภัยในการทำงานผ่านช่องทางระบบ ฐานข้อมูลต่าง ๆ (Data base) ได้แก่ 1) Email 2) Storage Drive ส่วนกลางของบริษัทฯ และ 3) Line Group ของบริษัท แทนการประชาสัมพันธ์แบบเดิมที่เป็นเพียงการติดประกาศนโยบายและ ข้อมูลด้านความปลอดภัยต่าง ๆ ที่กระดานบอร์ดของบริษัท พนักงานทุกระดับสามารถเข้าถึง บันทึก จัดเก็บข้อมูลอย่างเหมาะสม รวมถึงนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ในการทำงาน ส่งเสริมความรู้และความ ตระหนักรู้ด้านการจัดการความเสี่ยงและความปลอดภัยในการทำงานให้แก่พนักงาน ซึ่งสอดคล้อง กับนโยบายด้านความปลอดภัยในการลดอัตราการเกิดอุบัติเหตุจากการทำงานให้เป็นศูนย์ และสร้าง วัฒนธรรมด้านความปลอดภัยเชิงรุกขององค์กร โครงการดังกล่าวมีการดำเนินงานตั้งแต่การเก็บ รวบรวมข้อมูลด้านเนื้อหาการประชาสัมพันธ์และสื่อสาระความรู้ด้านความปลอดภัย จัดทำข้อมูลสื่อ สาระความรู้ ตรวจสอบเนื้อหา ตลอดจนการเผยแพร่สู่องค์กร ซึ่งถือเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ ความรู้และยกระดับการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบใหม่ของบริษัท

จากนวัตกรรมการจัดการความเสี่ยงที่มีการปฏิบัติผ่านรูปแบบโครงการทั้ง 5 โครงการ นั้นเป็นการบูรณาการและส่งเสริมสรรณะของพนักงานทุกระดับด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการ ความเสี่ยง ความรู้และความตระหนักรู้ทั้งเชิงทฤษฎีและปฏิบัติ การสร้างวัฒนธรรมด้านความ ปลอดภัยในการทำงานเชิงรุกขององค์กร ซึ่งสามารถนำไปสู่การลดอัตราการเกิดอุบัติเหตุในอนาคต

อภิปรายผลการวิจัย

1. การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการจัดการความเสี่ยง เป็นขั้นตอนแรกของการพัฒนานวัตกรรมการจัดการความเสี่ยง โดยจำเป็นต้องศึกษาและทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งกับกลุ่มเป้าหมายเพื่อให้ได้ข้อมูลและเข้าใจถึงสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการจัดการความเสี่ยงอย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของ Ben Mahmoud-Jouini, S., Midler, C. & Silberzahn, P. (2016) ซึ่งระบุถึงการสร้างและพัฒนานวัตกรรมนั้นมีพื้นฐานมาจากการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) โดยเริ่มต้นจากการทำความเข้าใจกลุ่มเป้าหมาย ปัญหา และความต้องการที่ถูกต้อง โดยอาจใช้วิธีการสัมภาษณ์กับผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เข้าใจถึงปัญหาและความต้องการอย่างลึกซึ้ง จากนั้นทำการระบุนกรอบปัญหาและความต้องการให้ชัดเจนเพื่อนำไปสู่แนวทางในการแก้ไขปัญหาและความต้องการอย่างแท้จริง

ด้านสภาพปัจจุบันในการจัดการความเสี่ยงของบริษัท มีกระบวนการทั้งหมด 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) การระบุความเสี่ยง 2) การประเมินความเสี่ยง 3) การวางแผนและป้องกันความเสี่ยง และ 4) การควบคุมและติดตามความเสี่ยง ซึ่งสอดคล้องกับพลอยไพริน สกลอรจณ์ (2562) ที่ระบุถึงหลักการจัดการความเสี่ยง ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การระบุความเสี่ยง 2) การประเมินความเสี่ยง 3) การวางแผนรับมือความเสี่ยง และ 4) การติดตามและควบคุมความเสี่ยงที่เน้นการจัดการความเสี่ยงในโครงการก่อสร้าง ซึ่งมีการประยุกต์ใช้ขั้นตอนเหล่านี้ในการเพิ่มประสิทธิภาพของการจัดการความเสี่ยง

ด้านสภาพปัญหาในการจัดการความเสี่ยงของบริษัท ปัญหาหลักที่พบเจอในทุกขั้นตอนของการจัดการความเสี่ยง ได้แก่ 1) การขาดการมีส่วนร่วมของพนักงานทุกระดับ โดยเฉพาะระดับปฏิบัติการ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องการวิจัยเชิงสำรวจเกี่ยวกับอุบัติเหตุในการทำงานและความจำเป็นในการจัดการความปลอดภัยของพนักงานในอุตสาหกรรมที่มีความเสี่ยงสูงของ Ranganathan, P. & Sujatha, S. (2022) พบว่า ปัจจัยหลักที่มีผลต่อความปลอดภัยในการทำงาน ได้แก่ ความมุ่งมั่นของผู้บริหาร การสื่อสาร การให้ความสำคัญกับความปลอดภัยและสภาพแวดล้อมการทำงาน และการมีส่วนร่วมของพนักงาน ซึ่งปัจจัยเหล่านี้มีนัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยและประสิทธิภาพในการทำงานของผู้ปฏิบัติงาน และ 2) การจัดกิจกรรมอบรมส่งเสริมความรู้และทักษะที่ไม่เพียงพอ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Siraj, N. B. & Fayek, A. R. (2019) ซึ่งระบุว่า การขาดการฝึกอบรมส่งเสริมความรู้และทักษะของผู้ปฏิบัติงานนั้นเป็นความเสี่ยงที่ถูกละเลยในโครงการก่อสร้าง ซึ่งการพัฒนาแผนการฝึกอบรมอย่างสม่ำเสมอสำหรับผู้ปฏิบัติงานมีความสำคัญอย่างยิ่ง ส่งผลให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถจัดการและรับมือกับความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นได้ดี

ยิ่งขึ้น นอกจากนี้ปัญหาการระบุความเสี่ยงที่ไม่ครอบคลุมกับความเสี่ยงและการประเมินความเสี่ยงที่คลาดเคลื่อน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Na, X. U., Ling, M. A., Liu, Q., Li, W. A. N. G. & Deng, Y. (2021) พบว่า การระบุความเสี่ยงที่ไม่ครบถ้วนจากข้อมูลที่จำกัดหรือไม่ถูกต้อง สามารถนำไปสู่การประเมินความเสี่ยงที่ผิดพลาด ส่งผลต่อการตัดสินใจในการจัดการความเสี่ยงและการป้องกันอุบัติเหตุ รวมถึงอาจทำให้การจัดการความเสี่ยงไม่เป็นไปตามที่วางแผนไว้

ในด้านความต้องการในการจัดการความเสี่ยงของบริษัทฯ ภาพรวมความต้องการที่พบเจอทุกขั้นตอนของการจัดการความเสี่ยง ได้แก่ 1) ต้องการให้พนักงานทุกระดับมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการจัดการความเสี่ยง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Winge, S., Albrechtsen, E. & Mostue, B. A. (2019) พบว่า การมีส่วนร่วมและการสื่อสารในการทำงานของผู้ปฏิบัติงานเป็นปัจจัยที่มีนัยสำคัญที่ส่งผลให้เกิดอุบัติเหตุจากการทำงาน การที่ผู้ปฏิบัติงานในหลากหลายระดับมีส่วนร่วมในการจัดการความเสี่ยงช่วยให้เกิดมุมมองที่หลากหลายในการค้นหาและวางแผนจัดการความเสี่ยง ซึ่งสามารถนำไปสู่การจัดการความเสี่ยงที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น 2) ต้องการให้จัดโครงการส่งเสริมความรู้ ทักษะ และการมีส่วนร่วมของพนักงานทุกระดับในทุกขั้นตอนของการจัดการความเสี่ยงอย่างสม่ำเสมอ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Jabbari, M., Yousefpour, Y., Ghaffari, M. & Shokuhian, A. (2022) พบว่า การฝึกอบรมความปลอดภัยสามารถส่งเสริมความรู้ความเข้าใจ และทัศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติงานในสภาพแวดล้อมที่มีความเสี่ยงสูง ซึ่งไม่เพียงแต่ช่วยลดจำนวนอุบัติเหตุและโรคที่เกิดจากการทำงาน แต่ยังส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปฏิบัติงานในการพัฒนาสภาพแวดล้อมการทำงานที่ปลอดภัยขึ้น นำไปสู่การจัดการและควบคุมความเสี่ยงได้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ความต้องการในขั้นตอนการประเมินความเสี่ยง ได้แก่ ต้องการจัดทำคู่มือการประเมินความเสี่ยง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Ghani, E., Nor Hassin, N. H. & Muhammad, K. (2019) พบว่า การพัฒนาโปรแกรมหรือเอกสารแนวความรู้ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่สามารถสนับสนุนให้ผู้ปฏิบัติงานดำเนินการประเมินความเสี่ยงได้อย่างแม่นยำและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เครื่องมือเหล่านี้ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจในกระบวนการประเมินความเสี่ยงให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้อย่างชัดเจน และช่วยลดความคลาดเคลื่อนในการประเมิน ส่งผลให้ผลลัพธ์ที่ได้มีความน่าเชื่อถือ และสอดคล้องกับมาตรฐานขององค์กร

2. การพัฒนานวัตกรรมการจัดการความเสี่ยง ซึ่งเริ่มจากการประชุมระดมความเห็นและสนทนากลุ่มเพื่อร่วมกันค้นหาวิธีการใหม่ ๆ รวมถึงวิพากษ์และปรับปรุงการจัดการความเสี่ยง จนนำไปสู่การได้นวัตกรรมการจัดการความเสี่ยงที่สามารถแก้ไขปัญหาและตอบสนองต่อความต้องการกับผู้บริหารและพนักงานของบริษัทฯ ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของ Ben Mahmoud-

Jouini, S., Midler, C. & Silberzahn, P. (2016) ซึ่งระบุถึงการพัฒนาวัตกรรมการนั้นมีพื้นฐานมาจากการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) โดยทำการระดมสมองเพื่อร่วมกันค้นหาความคิดใหม่ๆ แบ่งปันวิธีการ ข้อเสนอแนะต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาและตอบโจทย์ความต้องการของกลุ่มเป้าหมายหรือองค์กร ซึ่งถือว่าเป็นขั้นตอนที่จะได้ข้อมูล แนวความคิด วิธีการต่าง ๆ ในหลากหลายมุมมองเพื่อให้ได้มาซึ่งนวัตกรรมการจัดการความเสี่ยง โดยผลการศึกษาการพัฒนาวัตกรรมการจัดการความเสี่ยงในโครงการก่อสร้างของบริษัทฯ นั้นเป็นการปฏิบัติผ่านรูปแบบโครงการ ซึ่งนวัตกรรมการจัดการความเสี่ยงฯ ประกอบไปด้วย 5 โครงการ ได้แก่ 1) โครงการจัดทำแผนปฏิบัติการ (Action Plan) สำหรับการจัดการความเสี่ยง เป็นการสร้างแผนการดำเนินงานและกำหนดผู้รับผิดชอบให้มีความชัดเจนและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพนักงานทุกระดับในการจัดการความเสี่ยง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Urbanski, M., ul Haque, A. & Oino, I. (2019) พบว่าการจัดทำแผนการดำเนินการที่ชัดเจนในการจัดการความเสี่ยงเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยส่งเสริมความสำเร็จของโครงการ โดยการมีการจัดการความเสี่ยงที่เป็นระบบและชัดเจนช่วยให้บุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเข้าใจเป้าหมายและวิธีการทำงานอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งช่วยลดความไม่แน่นอนและปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในระหว่างกระบวนการดำเนินงานของโครงการ 2) โครงการ Site Patrol for Safety เป็นโครงการที่ให้พนักงานทุกระดับร่วมกันเดินตรวจไซต์งาน สภาพการทำงาน และสภาพแวดล้อมในการทำงานเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการความเสี่ยง สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Yustiarini, D. & Asikin, M. F. (2021) พบว่า การดำเนินกิจกรรมตรวจตราความปลอดภัย (Safety Patrol) เป็นกลไกสำคัญในการปรับปรุงการจัดการความปลอดภัยในไซต์งานก่อสร้าง ซึ่งช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานหลากหลายระดับมีส่วนร่วมในการตรวจสอบและประเมินสภาพการทำงานและสิ่งแวดล้อมการทำงานอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งเป็นกระบวนการที่ช่วยลดโอกาสเกิดอุบัติเหตุและความเสี่ยงต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ 3) โครงการพัฒนาแผนการจัดการอบรมส่งเสริมความรู้และการมีส่วนร่วมในการจัดการความเสี่ยงของพนักงาน สอดคล้องกับผลการวิจัยเรื่องการออกแบบโปรแกรมการฝึกอบรมความปลอดภัยสำหรับแรงงานข้ามชาติในอุตสาหกรรมก่อสร้างของ Vignoli, M., Caia, G., Guglielmi, D., Depolo, M., Chiorri, C. & Baldasseroni, A. (2021) พบว่า การพัฒนาโปรแกรมการฝึกอบรมด้านความปลอดภัยที่เกี่ยวข้องกับงานก่อสร้างให้กับกลุ่มแรงงานข้ามชาติสามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้และปรับปรุงพฤติกรรมด้านความปลอดภัยในไซต์งานก่อสร้างได้อย่างมาก ซึ่งไม่เพียงแต่มุ่งเน้นการส่งเสริมทักษะทางเทคนิค แต่ยังรวมถึงทักษะที่สำคัญอื่น ๆ อาทิ ภาษาและการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ความร่วมมือซึ่งกันและกัน และวัฒนธรรมด้านความปลอดภัย อีกทั้งยังช่วยเสริมสร้างความตระหนักรู้และความรับผิดชอบต่อความปลอดภัยใน

การทำงานของกลุ่มแรงงานในองค์กร 4) โครงการพัฒนาคู่มือการจัดการความเสี่ยง เป็นการปรับปรุงเนื้อหา วิธีการ และหลักเกณฑ์ในการจัดการความเสี่ยงให้มีความกระชับและเข้าใจง่าย เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถศึกษาและทำความเข้าใจวิธีการจัดการความเสี่ยงได้ด้วยตนเองอย่างถูกต้อง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยเรื่องผลของการใช้มาตรฐาน ISO 31000 การจัดการความเสี่ยงต่อประสิทธิภาพการจัดการความเสี่ยงในบริษัทปิโตรเคมี ประเทศซาอุดีอาระเบีย (Al-Naeem, M., Mohamed, A. & Jarad, F., 2024) พบว่า การใช้มาตรฐาน ISO 31000 ที่มีหลักเกณฑ์การจัดการความเสี่ยงชัดเจนและเป็นมาตรฐาน ซึ่งเป็นเหมือนคู่มือและข้อกำหนดที่ช่วยสร้างกรอบการทำงานที่ผู้ปฏิบัติงานสามารถอ้างอิงและปฏิบัติตามได้ การมีคู่มือหลักเกณฑ์การจัดการความเสี่ยงหรือเอกสารแนะนำที่ชัดเจนและเข้าถึงได้จะช่วยลดความซับซ้อนในการจัดการความเสี่ยงและทำให้พนักงานในองค์กรสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น 5) โครงการ Safety Wise Sharing เป็นการยกระดับรูปแบบการประชาสัมพันธ์ด้านการจัดการความเสี่ยงและความปลอดภัยในการทำงานให้สามารถเข้าถึงข้อมูลได้สะดวกและหลากหลายช่องทางมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Mohamed Fiah, A. F., Salleh, N., Ramli, R. & Zakaria, N. S. (2022) พบว่า การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพในอุตสาหกรรมก่อสร้างมีบทบาทสำคัญในการสร้างวัฒนธรรมความปลอดภัยที่เข้มแข็ง นอกจากนี้การสื่อสารที่ชัดเจนและเข้าถึงได้ง่ายช่วยลดความสับสนและเพิ่มความเข้าใจเกี่ยวกับมาตรการความปลอดภัยระหว่างผู้ปฏิบัติงานทุกระดับในองค์กร รวมถึงการมีข้อมูลและแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนและสม่ำเสมอส่งผลให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถรับรู้ถึงความเสี่ยงและปฏิบัติตามมาตรการความปลอดภัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งนำไปสู่การป้องกันอุบัติเหตุและลดความเสี่ยงในสถานที่ทำงานได้

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยขอเสนอองค์ความรู้ใหม่ดังนี้

ภาพที่ 1 นวัตกรรมการจัดการความเสี่ยง

จากผลการวิจัยได้มาซึ่งองค์ความรู้ใหม่ ได้แก่ นวัตกรรมการจัดการความเสี่ยงที่สามารถนำไปใช้แก้ไขปัญหาการเกิดอุบัติเหตุจากการทำงานของบริษัท ธนทรัพย์ กรุ๊ป แมเนจเม้นท์ จำกัด โดยนวัตกรรมดังกล่าวเกิดจากการพัฒนากระบวนการจัดการความเสี่ยง 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การระบุความเสี่ยง 2) การประเมินความเสี่ยง 3) การวางแผนและป้องกันความเสี่ยง และ 4) การควบคุมและติดตามความเสี่ยง ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นผ่านการปฏิบัติผ่านโครงการ โดยมีการบูรณาการและส่งเสริมสมรรถนะของพนักงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการความเสี่ยงในด้านต่าง ๆ อาทิ ส่งเสริมการมีส่วนร่วม ความรู้ และความตระหนักรู้ในการจัดการความเสี่ยงและความปลอดภัยของพนักงานทุกระดับ รวมถึงสร้างวัฒนธรรมองค์กรเชิงรุกด้านความปลอดภัย ซึ่งนำไปสู่การลดอัตราการเกิดอุบัติเหตุจากการทำงานในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานและบุคลากรทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมก่อสร้างสามารถนำผลการศึกษาและวิจัยไปกำหนดนโยบายและกลยุทธ์ในการพัฒนากระบวนการจัดการความเสี่ยงด้านความปลอดภัยให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นและเหมาะสมกับองค์กรของตน

2. หน่วยงานและบุคลากรทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมก่อสร้างสามารถนำผลการวิจัยไปกำหนดนโยบายด้านการจัดการความเสี่ยงอย่างมีส่วนร่วม รวมถึงนโยบายด้านการส่งเสริมและสร้างวัฒนธรรมเชิงรุกด้านการจัดการความเสี่ยงและความปลอดภัย

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. หน่วยงานวิชาการสามารถนำผลการวิจัยและองค์ความรู้นี้ไปใช้ประโยชน์และต่อยอดในการขยายผลการศึกษาในด้านอื่น ๆ ที่หลากหลายมิติมากขึ้น ซึ่งอาจไม่ใช่เพียงแค่ด้านความปลอดภัย อาทิ ด้านต้นทุนและการเงิน ระยะเวลาในการดำเนินโครงการ หรือคุณภาพ เป็นต้น

2. หน่วยงานและบุคลากรทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมก่อสร้างสามารถนำผลการวิจัยด้านสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการจัดการความเสี่ยงไปใช้เป็นกรณีศึกษาเพื่อหาแนวทางป้องกันและยกระดับการจัดการความเสี่ยงและความปลอดภัยในการทำงานขององค์กรหรือตนเอง

3. หน่วยงานและบุคลากรทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมก่อสร้างสามารถนำผลการวิจัยที่ได้เป็นนวัตกรรมการจัดการความเสี่ยง ซึ่งปฏิบัติผ่านรูปแบบโครงการไปเป็นแนวทางและประยุกต์ใช้ในหน่วยงานของตนเองเพื่อส่งเสริมการจัดการความเสี่ยงให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

4. หน่วยงานและบุคลากรในทุกอุตสาหกรรมสามารถนำองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับแนวทางและขั้นตอนในการพัฒนานวัตกรรมไปประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาและปรับปรุงกระบวนการทำงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

บริษัท ธนทรัพย์ กรุ๊ป แมเนจเม้นท์ จำกัด. (2566). รายงานการเกิดอุบัติเหตุจากการทำงาน. (อัดสำเนา)

พลอยไพริน สกลอรرنจ. (2562). การจัดการความเสี่ยง Risk Management. เข้าถึงได้จาก http://www.roadsafetythai.org/project_download_bookdetail-edoc-572-.html

- พุทธชาติ ลุนคำ. (2565). *แนวโน้มธุรกิจ/อุตสาหกรรม ปี 2565-67 ธุรกิจรับเหมาก่อสร้าง*. เข้าถึงได้จาก <https://www.krungsri.com/th/research/industry/industry-outlook/Construction-Construction-Materials/Construction-Contractors/IO/Construction-Contractor-2022>
- Al-Naeem, M., Mohamed, A. & Jarad, F. (2024). The Impact of Implementing ISO 31000 Risk Management Standards on the Effectiveness of Risk Management at Saudi Petrochemical Companies. *International Journal of Financial and Economic Studies*, 3(8), 19-31.
- Ben Mahmoud-Jouini, S., Midler, C. & Silberzahn, P. (2016). Contributions of design thinking to project management in an innovation context. *Project Management Journal*, 47(2), 144-156.
- Ghani, E., Nor Hassin, N. H. & Muhammad, K. (2019). Effect of employees' understanding on risk management process on risk management: A case study in a non-profit organisation. *International Journal of Financial Research*, 10(3), 144-153.
- Heinrich, H. W., Petersen, D. & Roos, N. (1980). *Industrial Accident Prevention: A Safety Management Approach*. (5th ed). New York : McGraw-Hill.
- Jabbari, M., Yousefpour, Y., Ghaffari, M. & Shokuhian, A. (2022). Evaluation of effectiveness of risk-based comprehensive safety training planning in the gas pipeline construction industry. *International journal of occupational safety and ergonomics*, 28(4), 2468-2481.
- Mohamed Fiah, A. F., Salleh, N., Ramli, R. & Zakaria, N. S. (2022). The relationship of effective communication and safety culture in construction industry in Malaysia. *Journal of Safety Research*, 81, 192-201.
- Na, X. U., Ling, M. A., Liu, Q., Li, W. A. N. G. & Deng, Y. (2021). An improved text mining approach to extract safety risk factors from construction accident reports. *Safety science*, 138, 105216.
- Navid, J. (2022). Risk classification and ranking in construction projects. *Journal of Economics and Administrative Sciences*, 5, 231-242.

- Ranganathan, P. & Sujatha, S. (2022). Occupational accidents and need for worker safety in manufacturing and high risk industries: An explorative study with solutions. *International Journal of Professional Business Review*, 7(6), 1-20.
- Siraj, N. B. & Fayek, A. R. (2019). Risk identification and common risks in construction: Literature review and content analysis. *Journal of construction engineering and management*, 145(9), 03119004.
- Stufflebeam, D. (1971). The Relevance of the CIPP Evaluation Model for Educational Accountability. *Journal of Research and Development in Education*, 5, 19-25.
- Urbanski, M., ul Haque, A. & Oino, I. (2019). The moderating role of risk management in project planning and project success: Evidence from construction businesses of Pakistan and the UK. *Engineering Management in Production and Services*, 11(3), 23-35.
- Vignoli, M., Caia, G., Guglielmi, D., Depolo, M., Chiorri, C. & Baldasseroni, A. (2021). Design of a safety training package for migrant workers in the construction industry. *Safety Science*, 142, 105378.
- Vongpisal, S. & Yodpijit, N. (2017). Occupational Safety and Health in the Thai Construction Industry: A Review of Current Issues and Future Challenges. *Engineering Journal*, 21(4), 243-258.
- Wang, Y., Liu, C. & Zhang, J. (2004). Risk Management in Construction Projects. *Journal of Construction Engineering and Management*, 130(6), 780-788.
- Winge, S., Albrechtsen, E. & Mostue, B. A. (2019). Causal factors and connections in construction accidents. *Safety science*, 112, 130-141.
- Yustiarini, D. & Asikin, M. F. (2021). Study for implementation safety patrol and legal mandate in SHE management. In *Proceedings of the 6th UPI International Conference on TVET 2020 (TVET 2020)* (pp. 258-262). Atlantis Press.

แนวทางการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สำหรับพระ วิปัสสนาจารย์

Guidelines for Developing English Skills for Buddhism Propagation of
Vipassana Instructors

สายฝน บุษบรรณ¹ พระศรีสมโพธิ (วรญาณ สอนขุน)² และสามารถ สุขุประการ³
Saifon Busaban, Phrasrisomphot (Waranyoo Sornchun) and Samart Sukhuprakarn

Received: March 26, 2024

Revised: October 07, 2024

Accepted: November 14, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระวิปัสสนาจารย์ 2) พัฒนาทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และ 3) เสนอแนวทางการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสำหรับพระวิปัสสนาจารย์ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยทำการสำรวจสภาพปัญหาการใช้ภาษาอังกฤษของพระวิปัสสนาจารย์ จากพระวิปัสสนาจารย์ในสังกัดสถาบันวิปัสสนาธุระ จำนวน 100 รูป ผ่านกูเกิ้ลฟอร์ม แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและหลักการเพื่อพัฒนา แล้วสร้างเครื่องมือเป็นแบบสัมภาษณ์เพื่อนำไปสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 17 รูป/คน เพื่อหาแนวทางการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสำหรับพระวิปัสสนาจารย์ ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบันการใช้ภาษาอังกฤษของพระวิปัสสนาจารย์อยู่ในระดับที่มีปัญหามาก และมีความต้องการพัฒนาอยู่ในระดับมากที่สุด 2) แนวคิดทฤษฎีเพื่อการพัฒนาและเรียนรู้ภาษาอังกฤษพบว่า การเรียนรู้มีลำดับขั้น ผู้เรียนต้องเรียนรู้เนื้อหาที่ง่ายไปหายาก โดยเน้นให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริงฝึกทำซ้ำ ๆ ด้วยตนเองจนเกิดความชำนาญ และ 3) แนวทางการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษ คือ 3.1) สถาบันต้นสังกัดพระวิปัสสนาจารย์สร้างแรงจูงใจในการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษเพื่อใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 3.2) ฝ่ายจัดอบรมของสถาบันส่งเสริมการทำกิจกรรมทางภาษาให้มีความคิด

¹⁻³ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: saifon3406@gmail.com

สร้างสรรค์ สามารถนำไปใช้จริงได้ 3.3) ฝ่ายจัดอบรมบูรณาการผู้เรียนให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษ 3.4) ทางสถาบันจัดอบรมผ่านระบบออนไลน์ 3.5) ฝ่ายจัดอบรมวางรากฐานและสร้างมาตรฐานการเรียนรู้ 3.6) ฝ่ายจัดอบรมพัฒนาสื่อที่สามารถเข้าถึงพระวิปัสสนาจารย์ที่เข้าถึงได้ทุกที่ ทุกสถานการณ์ที่สามารถศึกษาได้ตลอด

คำสำคัญ: การพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษ, พระวิปัสสนาจารย์, การเผยแผ่พระพุทธศาสนา

Abstract

The objectives of this research article were 1) to study the problems of using English for propagating Buddhism of Vipassana instructors; 2) to develop English skills for Buddhism propagation; and 3) to propose guidelines for developing English skills for propagating Buddhism of Vipassana instructors. Qualitative research was used to survey the problems of using English of Vipassana instructors from 100 Vipassana instructors under the *Vipassanadhura Institute* via Google Forms. The data were analyzed. Theoretical concepts and principles were studied for development. And an interview tool was created to interview 17 experts to find guidelines for developing English skills for propagating Buddhism of Vipassana instructors. The research results found that 1) the current state of using English among Vipassana instructors was at a level with significant problems and the greatest need for development, 2) the theoretical concepts for developing and learning English found that learning was sequential. Learners must learn content from easy to difficult, emphasizing that learners can actually practice and practice repeatedly by themselves until they were proficient, and 3) guidelines for developing English skills were 3.1) the Vipassana instructors' original institution created motivation to develop English skills for propagating Buddhism, 3.2) the institute's training department promoted creative language activities that can be applied in practice, 3.3) the training department integrated learners to create new knowledge that was important for developing English skills, 3.4) the institute organized training via online systems, 3.5) the training department laid the foundation and created learning standards, 3.6) the training

department developed media that can be accessed by Vipassana instructors anywhere, in any situation, and can be studied at all times.

Keywords: English Skills Development, Vipassana Instructors, Propagation of Buddhism

บทนำ

โลกปัจจุบันนี้เป็นยุคแห่งการเรียนรู้ ข่าวสาร ข้อมูล เทคโนโลยีในการสื่อสารต่าง ๆ ได้พัฒนาก้าวหน้าไกลรวดเร็วไปอย่างไม่หยุดยั้ง สังคมเกิดความเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ การสื่อสารไร้พรมแดน มีความรวดเร็ว ทันสมัย ผู้คนสามารถรับข่าวสารได้หลายช่องทาง โดยเฉพาะทางช่องทางออนไลน์ซึ่งเป็นที่นิยมสูงสุดในปัจจุบัน หรือสื่อในยุคก่อน ๆ ที่ยังมีอยู่ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ รวมทั้งสิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือพิมพ์ หรือวารสารต่าง ๆ การสื่อสารของคนในโลกเป็นไปอย่างต่อเนื่อง (พระภิกษุญาณ กิตติคุตโต (วิชัย), 2561) ไม่ว่าจะอยู่ห่างไกลสักเพียงใด แต่มีอุปกรณ์การสื่อสารที่ทันสมัย ผู้คนก็สามารถพูดคุย พบเห็นกันได้อย่างง่ายดาย ไม่มีอุปสรรคขวางกั้นการเรียนรู้และการสื่อสารดังเช่นยุคก่อน ๆ มา แม้ว่าจะอยู่ต่างประเทศกัน ต่างชาติพันธุ์ ต่างภาษา กัน และความต่างนี้เองที่ทำให้ต้องมีภาษากลางของการติดต่อสื่อสาร (ณภาพจรี นาควัชร, 2563) ซึ่งภาษาดังกล่าว ก็คือภาษาอังกฤษนั่นเอง

ภาษาอังกฤษเป็นสิ่งจำเป็น และมีความสำคัญในชีวิตประจำวันของมนุษย์ ในยุคข้อมูลข่าวสารผู้ที่มีความสามารถในการฟัง พูด อ่าน และเขียนภาษาอังกฤษจึงมีโอกาสในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็วและแม่นยำ การเรียนรู้ภาษาอังกฤษจึงมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อนักเรียน นิสิต นักศึกษาที่ต้องค้นคว้าจากหนังสือเรียน ตำราเรียน วารสารหรือฟังข้อมูลต่าง ๆ ในอินเทอร์เน็ต โดยเฉพาะอย่างยิ่งตำราเรียน หรือการบรรยายในวิชาเฉพาะทางส่วนใหญ่มักจะเป็นภาษาอังกฤษ เพื่อให้มีความรู้ในสาขาวิชาของตนที่กว้างขวางและลึกซึ้งขึ้น จะเห็นได้ว่าการพัฒนาให้ผู้เรียนเข้าใจสารสนเทศที่เป็นภาษาอังกฤษ และสามารถนำสารสนเทศที่ได้รับไปใช้ในชีวิตประจำวันได้จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ดังที่ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอาน ได้กล่าวถึงการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในยุคไทยแลนด์ 4.0 ว่าเป็นการจัดการเรียนการสอนแนวสื่อสารเพื่อสร้างสมรรถนะทางการสื่อสารให้ผู้เรียนสามารถใช้ภาษาอังกฤษสื่อสารได้จริง มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ หลักภาษา ควบคู่กับทักษะการใช้ภาษาสื่อสารได้อย่างเหมาะสมในบริบทต่าง ๆ สอดรับกับยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศไทยแลนด์ 4.0 (THAILAND 4.0)

ส่วนในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบันนี้ก็มียุทธวิธีที่ทันสมัยมากขึ้น มีแผนการและกลยุทธ์ต่าง ๆ ตามแต่ผู้ที่นับถือศาสนานั้น ๆ จะคิดค้นวิธีการเผยแผ่กันขึ้น รวมทั้งความทันสมัยในการใช้ช่องทางสื่อต่าง ๆ เพื่อเผยแผ่ให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายมากยิ่งขึ้น หากศาสนาใดไม่มีการพัฒนาหรือปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ ก็อาจจะถูกกลืนโดยศาสนาอื่น ๆ หรือเสื่อมหายไปตามกาลเวลา โดยเฉพาะแนวโน้มที่มีผู้ที่เลือกไม่นับถือศาสนาใด ๆ เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ทั่วโลก พุทธศาสนาก็อาจจะได้รับผลกระทบไปด้วยอย่างแน่นอน สำหรับศาสนาพุทธนิกายมหายานแบบจีนและวัชรยานที่เปิดกว้างและเป็นแนวปรับประยุกต์ดูจะมีความเข้มแข็งด้านศาสนิกชน และมีแนวปฏิบัติที่ยืดหยุ่นเข้าถึงผู้ที่นับถือทั้งชาวตะวันออกและตะวันตกได้ดี แต่พุทธศาสนานิกายเถรวาทที่ยึดแนวทางดั้งเดิมที่มีฐานอยู่ในประเทศกลุ่มอาเซียนและศรีลังกา ซึ่งแกนหลักในการดำเนินกิจการเผยแผ่ธรรมคำสอนที่ต้องอาศัยพระสงฆ์หรือนักบวชในศาสนา ซึ่งมีข้อจำกัดในเรื่องวัตรปฏิบัติหลายประการโดยเฉพาะด้านการสื่อสารเป็นภาษาอังกฤษ และความเข้มแข็งในหลักธรรมคำสอนตามคัมภีร์และเทคนิควิธีในการนำเสนอ พระสงฆ์ที่สามารถใช้ภาษาอังกฤษได้ดีและสามารถนำเสนอหลักธรรมคำสอนหรือข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาแก่ชาวต่างชาติหรือต่างภาษาได้ย่อมเป็นข้อได้เปรียบของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบันถือว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อความเจริญรุ่งเรือง และความเสื่อมของพระพุทธศาสนา ดังนั้นพระสงฆ์ผู้มีหน้าที่โดยตรงในการเผยแผ่มีความตระหนักถึงบทบาทหน้าที่หลักว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การนำธรรมะไปสู่ประชาชนที่เป็นพุทธบริษัท เพื่อให้เขาเหล่านั้นสามารถปฏิบัติตนให้เกิดความสงบสุขทั้งต่อตนเองและต่อสังคม โดยทั่วไปพระสงฆ์ทำหน้าที่ดังกล่าวในยุคปัจจุบันนี้ จึงต้องมีการพัฒนาตน ปรับรูปแบบและวิธีการ มีการประยุกต์ปรับเปลี่ยนกิจกรรมให้เหมาะสมกับยุคสมัย เพื่อให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาสามารถเข้าถึงผู้รับได้อย่างสะดวก และเป็นที่ยอมรับของพุทธศาสนิกชน พระสงฆ์นักเผยแผ่ของไทยในปัจจุบัน เริ่มใช้วิธีการเผยแผ่ที่แตกต่างกันออกไปตามความถนัดของแต่ละท่าน การให้ความรู้บุคลากรที่มีความถนัด ส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักเรียน สำนักปฏิบัติธรรม ส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ประชาชนในท้องถิ่น ประสานงานและปรับปรุงขั้นตอนพิธีการให้เข้ากับยุคโลกาภิวัตน์ และการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาใช้ความเสียสละเพื่อประโยชน์แก่สังคม ส่งเสริมการปฏิบัติสมณกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน (พระครูศรีสิทธิการ (สมใจ ธมฺมเวที), 2559)

พระพุทธเจ้าเป็นผู้เลิศในโลก (ขุ.อป. 33/246/271) พระองค์ทรงได้รับความสำเร็จในงานการสอนเป็นอย่างดี (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2549) เนื่องจากพระองค์ทรงมีพุทธวิธีการสอนที่หลากหลาย และเหมาะสมกับตัวผู้เรียน สอนตามระดับความสามารถของบุคคล และ

ตามจริตของแต่ละบุคคล ตามหลักพุทธปรัชญาการศึกษาที่ทรงค้นพบจากการตรัสรู้ มีความสมบูรณ์ด้วยหลักการ วิธีการ และแนวปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ และเป้าหมายของการเผยแผ่ตลอดระยะเวลา 45 ปีที่ทรงออกสั่งสอนหลักธรรม พระพุทธเจ้าทรงใช้พุทธวิธีการสอนหลากหลายวิธีในการถ่ายทอดความรู้แก่สาวกที่มีทั้งภิกษุ ภิกษุณี อุบาสกและอุบาสิกา พระองค์ทรงใช้สื่อที่มีอยู่ในธรรมชาติประกอบการอธิบายทำให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น อีกทั้งให้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง เรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนรู้ร่วมกัน และเรียนรู้จากธรรมชาติ ที่ทำให้วิชาทางธรรมที่เป็นเรื่องนามธรรมให้เป็นรูปธรรมที่ทำให้ผู้เรียนเข้าใจได้ง่ายขึ้น แสดงให้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพด้านการสอนของพระองค์ แนวคิดเรื่องพุทธวิธีการสอนที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในอดีตและการสอนที่บรรลุผลสัมฤทธิ์ การสอนอย่างมีประสิทธิภาพ จึงควรค่าแก่การศึกษา และนำมาใช้ในการสอนปัจจุบัน (สุทธิพงศ์ ต้นตยาพิศาลสุทธิ์, 2531)

จากที่ได้กล่าวมาผู้วิจัยมีความสนใจที่จะนำเสนอแนวทางการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสำหรับพระวิปัสณาจารย์ เพื่อมีส่วนร่วมในการสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กับชาวต่างชาติที่สนใจ และมีความต้องการเรียนรู้หลักธรรมของพระพุทธเจ้าด้วยการปฏิบัติธรรมต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระวิปัสณาจารย์
2. เพื่อพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระวิปัสณาจารย์
3. เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสำหรับพระวิปัสณาจารย์

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดำเนินการวิจัยโดยการศึกษาข้อมูลที่เป็นแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาวิเคราะห์เพื่อให้สอดคล้องกับกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์ของการวิจัย และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อให้ได้มุมมองเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสำหรับพระวิปัสณาจารย์ ซึ่งมีขั้นตอนในการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ศึกษาสภาพปัญหาในด้านทักษะการใช้ภาษาอังกฤษของพระวิปัสณาจารย์ โดยผู้วิจัยได้ทำการสำรวจเพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพปัญหาในด้านทักษะการใช้ภาษาอังกฤษของพระวิปัสณาจารย์ในสังกัดสถาบันวิปัสสนาธุระ จำนวน 100 รูป ผ่านทางกูเกิ้ลฟอร์ม เมื่อได้รับ

คำตอบแล้วจึงนำมาวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษสำหรับพระวิปัสสนาจารย์ต่อไป

2. ศึกษาข้อมูลที่เป็นแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาวิเคราะห์ เพื่อให้สอดคล้องกับกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์

3. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยทำการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 17 รูป/คน ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านการเป็นพระวิปัสสนาจารย์ ทั้งที่เป็นเจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดและท่านที่ทำหน้าที่สอนวิปัสสนากัมมัฏฐานในสำนักปฏิบัติธรรม จำนวน 11 รูป ผู้เชี่ยวชาญที่เป็นอาจารย์สอนภาษาอังกฤษให้กับพระวิปัสสนาจารย์ในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจำนวน 3 รูป และผู้เชี่ยวชาญที่เป็นพระวิปัสสนาจารย์ที่ทำหน้าที่พระธรรมทูต/พระธรรมทูตสายต่างประเทศ เคยไปปฏิบัติหน้าที่พระธรรมทูตในประเทศสหรัฐอเมริกาและใช้ภาษาอังกฤษได้ดี จำนวน 3 รูป เพื่อให้ได้มุมมองเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสำหรับพระวิปัสสนาจารย์

สรุปผลการวิจัย

1. สภาพปัญหาทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระวิปัสสนาจารย์ พบว่า พระวิปัสสนาจารย์ส่วนใหญ่จะอยู่ในวัดในเขตชุมชนบ้าง สำนักสงฆ์ในชนบทห่างไกลบ้าง หรืออยู่ในวัดป่าป่าวัดเขาบ้าง แต่สิ่งแวดล้อมมักเป็นวัฒนธรรมแบบไทย การสื่อสารในชีวิตประจำวันก็ใช้ภาษาไทย การรับข่าวสารต่าง ๆ ก็เป็นภาษาไทย พระวิปัสสนาจารย์ส่วนใหญ่จึงไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้หรือใช้ภาษาอังกฤษ มีเพียงบางท่านเท่านั้นที่มีพื้นความรู้ทางภาษาอังกฤษดีอยู่แล้ว อาจหาโอกาสฝึกฝนจากการไปอยู่ในต่างประเทศ หรือไปสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานในสำนักปฏิบัติธรรมที่มีชาวต่างชาตินิยมเข้ามาปฏิบัติบ้างก็มีจำนวนน้อย พระวิปัสสนาจารย์ส่วนใหญ่มีปัญหาทางด้านการใช้ภาษาอังกฤษในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยเฉพาะในการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน แสดงถึงความต้องการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษในด้านการสอนการปฏิบัติเป็นอย่างมาก ส่วนในทางสื่อสารพื้นฐานนั้นพอจะแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ ซึ่งเป็นข้อดีที่จะพัฒนาการเรียนรู้ไปสู่ระดับที่สามารถใช้ภาษาอังกฤษเพื่อใช้ในการเผยแผ่ได้ต่อไป โดยมีความต้องการพัฒนาในด้านศัพท์ สำนวน และคำศัพท์เฉพาะ ประโยคคำพูด การสอน/บรรยาย เกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม นอกจากนั้นยังต้องมี นอกจากนั้นยังมีในเรื่องของการสนทนาในขณะมีการส่ง-สอบอารมณ์ระหว่างพระวิปัสสนาจารย์กับผู้เข้าปฏิบัติ ซึ่งต้องใช้ทั้งทักษะการพูดและการฟังประกอบกัน และการสอน/บรรยายข้อธรรมที่เกี่ยวข้องอีกด้วย จากปัญหาและความต้องการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษดังกล่าว พระวิปัสสนาจารย์ส่วนใหญ่ต้องการสื่อที่จะใช้ในการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการเผยแผ่

พระพุทธศาสนาในด้านการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานด้วยสื่อเอกสาร เช่น หนังสือ คู่มือ หรือสื่อออนไลน์ ประเภทคลิปวิดีโอสั้น หรือบทเรียนที่มีคำบรรยาย ภาพประกอบ เคลื่อนไหว เป็นต้น ดังนั้นปัญหาที่พบจากการศึกษาครั้งนี้สะท้อนให้เห็นถึงการเรียนการสอนที่ผ่านมาขาดการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ใช้ความรู้ทางด้านภาษาอังกฤษในการสื่อสารตามสภาพจริงเป็นผลทำให้พระวิปัสสนาจารย์ขาดความมั่นใจในความรู้พื้นฐานของตนเอง และที่เป็นปัญหามากคือสื่อการสอนในปัจจุบันยังไม่เพียงพอกับผู้สอนโดยเฉพาะสื่อเทคโนโลยีบทเรียนคอมพิวเตอร์ที่น่าสนใจ และเหมาะสมซึ่งจะช่วยให้พระวิปัสสนาจารย์มีความรู้ความสามารถ มีทักษะภาษาอังกฤษมากยิ่งขึ้น

2. การพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระวิปัสสนาจารย์พบว่า แนวทางการพัฒนาภาษาอังกฤษ และกระบวนการเรียนการสอนภาษาอังกฤษสำหรับวิปัสสนาจารย์ การพัฒนาภาษาอังกฤษสำหรับพระวิปัสสนาจารย์ถือว่าเป็นการส่งเสริมพระวิปัสสนาจารย์ได้มีทักษะทั้งด้าน ฟัง พูด อ่าน และเขียน เพื่อเป็นการเผยแผ่ธรรมะทางพระพุทธศาสนาให้นานาชาติได้รู้ ซึ่งเป็นแรงที่กระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมไปสู่เป้าหมาย ในทางจิตวิทยาถือว่าแรงจูงใจเป็นกุญแจสำคัญของความสำเร็จในการเรียนรู้ ดังนั้นผู้สอนที่สามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนมีแรงจูงใจในการเรียนรู้ก็เท่ากับประสบความสำเร็จในการจัดการเรียนรู้ไปแล้วครึ่งหนึ่งการจัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษจึงควรเริ่มด้วยการสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ภาษาอังกฤษให้กับผู้เรียน ซึ่งทำได้โดยการแสดงให้เห็นประโยชน์ที่จะได้รับจากการเป็นผู้มีทักษะภาษาอังกฤษ และการช่วยให้ผู้เรียนแต่ละคนสามารถตั้งเป้าหมายในการเรียนที่เหมาะสมกับตนเอง ซึ่งผู้เรียนจำเป็นต้องรู้ระดับพื้นฐานของตนเองก่อน ซึ่งสมรรถภาพด้านการใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสารเป็นหนึ่งในสมรรถภาพที่พัฒนานั้น การส่งเสริมบันดาลใจในการเรียนรู้ภาษาอังกฤษของผู้เรียนให้ประสบความสำเร็จนั้นต้องประกอบไปด้วย 1) การเห็นคุณค่าเห็นประโยชน์ของภาษาอังกฤษ 2) ความสนใจและน่าสนใจในการเรียนภาษาอังกฤษ และ 3) ความเชื่อว่าตนจะสามารถพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษได้เป็นผลสำเร็จ จะสามารถพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษได้สำเร็จ และพระวิปัสสนาจารย์จะต้องได้รับการส่งเสริมกระบวนการต่าง ๆ ทางด้านการศึกษาที่เกี่ยวข้องโดยการพัฒนาหลักสูตรให้ทันสมัยและง่ายต่อการศึกษาสำหรับพระวิปัสสนาจารย์ที่ศึกษาในหลักสูตรนั้นตามกระบวนการในการพัฒนา สร้างแรงจูงใจในการกระตุ้นการเรียนรู้ด้วยการดึงความรู้เดิม (Elicitation) ขั้นการฝึก (Practice stage) ให้ผู้เรียนฝึกการใช้ภาษาที่เพิ่งเรียนรู้ใหม่ในลักษณะการฝึกแบบควบคุม วิธีการสอนภาษาอังกฤษของพระวิปัสสนาจารย์เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาภาษาที่มีความสำคัญ และจำเป็นสำหรับการสื่อสารในโลกยุคข้อมูลข่าวสารการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในสถานศึกษาจึงเน้นเพื่อให้ผู้เรียนสามารถใช้ภาษาในการสื่อสารได้เนื่องจากภาษาอังกฤษมี

ความสำคัญ และจำเป็นในการสื่อสารโดยแนวทางที่สำคัญต่อการส่งเสริมให้พระวิปัสสนาจารย์เรียนภาษาอังกฤษ ดังนั้นแนวทางการพัฒนาภาษาอังกฤษสำหรับพระวิปัสสนาจารย์ต้องอาศัยหลักการเหล่านี้

3. แนวทางการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสำหรับพระวิปัสสนาจารย์ ประกอบด้วย 3.1 สถาบันต้นสังกัดของพระวิปัสสนาจารย์/สำนักปฏิบัติธรรมมีการจัดการแหล่งเรียนรู้และแสวงหาความรู้ มีวิธีสร้างแรงจูงใจ กระตุ้นให้พระวิปัสสนาจารย์ได้ใช้ภาษาอังกฤษในการจัดการเรียนการสอนตามหลักสากล โดยการเรียนการสอนของพระวิปัสสนาจารย์ให้มีแรงจูงใจในการศึกษาภาษาอังกฤษ และการเผยแผ่ธรรม 3.2 สถาบันต้นสังกัดจัดกิจกรรมส่งเสริมการนำความรู้ไปใช้และแลกเปลี่ยนความรู้ โดยพระวิปัสสนาจารย์พยายามออกไปหาประสบการณ์ต่างประเทศบ้าง มีการสนทนาและเปลี่ยนกับพระวิปัสสนาจารย์หรือผู้เข้าปฏิบัติที่หลากหลาย อาจจัดตั้งกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ผ่านช่องทางออนไลน์หรือแอปพลิเคชันต่าง ๆ 3.3 สถาบันต้นสังกัด/สำนักปฏิบัติธรรมจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดอบรมอย่างสม่ำเสมอ มีหลักสูตรการอบรมทางออนไลน์ อาจทำเป็นระยะ เป็นคอร์ส เป็นระดับต้น ระดับกลาง ระดับสูง บูรณาการผู้เรียนให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ผู้เรียนที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาการเรียนรู้อย่างตนเอง 3.4 สถาบันต้นสังกัดจัดการอบรม มีหลักสูตรการอบรมทางออนไลน์ อาจทำเป็นระยะ เป็นระดับต้น ระดับกลาง ระดับสูง 3.5 สถาบันต้นสังกัดควรมีการจัดทำหลักสูตรที่จัดเป็นคอร์ส โดยเป็นหลักสูตรที่เน้นการสอนปฏิบัติที่สร้างความเข้าใจในด้านวิปัสสนากัมมัฏฐานอย่างถูกต้องมีความทันสมัย โดยมีคู่มือเป็นแนวทางใช้ประกอบ และมีการเสริมหลักสูตรการสนทนาในชีวิตประจำวัน ด้วยเพราะเป็นพื้นฐานของการพูดคุยในการส่ง-สอบอารมณ์ 3.6 ฝ่ายจัดอบรมของสถาบันมีการสร้างสื่อ เป็นสื่อประเภทออนไลน์ เช่น วิกิพีเดีย คลิปวิดีโอ ภาพเคลื่อนไหว หนังสือ แผ่นพับ ป้ายสร้างสรรค์ทักษะในการพัฒนาภาษาอังกฤษตามหลักอิทธิบาท 4 ความสำเร็จหรือคุณธรรมที่ให้ถึงความสำเร็จในการเรียนภาษาอังกฤษช่วยให้การเรียนการสอนของพระวิปัสสนาจารย์ได้ผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย ฉันทะ ความพอใจ ความชอบใจ วิริยะ ความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง อดทน จิตตะ ความตั้งใจหรือเอาใจฝักใฝ่ ได้แก่ ความมีจิตผูกพัน จดจ่อ และวิมังสา ความไตร่ตรอง หมั่นใช้ปัญญาพิจารณา

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพปัญหาการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระวิปัสสนาจารย์ พบปัญหาทักษะการใช้ภาษาอังกฤษสำหรับพระวิปัสสนาจารย์อยู่ในระดับมาก เพราะท่านยัง

ไม่มีความรู้มากพอในการสื่อสารกับชาวต่างชาติ ทำให้ยากในการอธิบายขณะที่ปฏิบัติ บางท่านกล่าวว่าภาษาอังกฤษมีความจำเป็นแต่ถ้าไม่ได้ใช้ทุกวัน มันก็เป็นแค่การท่องจำมา เมื่อเวลาผ่านไปไม่นานก็ลืม อีกมุมมองหนึ่งกล่าวถึงในด้านของปัญหาที่เกิดจากพื้นฐานภาษาอังกฤษของพระวิปัสสนาจารย์ยังไม่แน่นพอ ส่วนบางท่านชี้ให้เห็นปัญหาในด้านการขาดความมั่นใจในการใช้ภาษาอังกฤษ ที่เป็นเช่นนี้เพราะพระวิปัสสนาจารย์ส่วนใหญ่จะอยู่ในวัดไทย ที่มีการใช้ภาษาไทยเป็นหลัก จึงไม่มีโอกาสได้ใช้ภาษาอังกฤษเป็นเหตุให้ขาดการแรงจูงใจที่จะพัฒนาทักษะทางภาษา ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงได้ทำการวิจัยเพื่อจะพัฒนาภาษาอังกฤษให้กับพระวิปัสสนาจารย์ ซึ่งผลการวิจัยที่ปรากฏสอดคล้องกับพระมหาบุญสุข ชนะชัย และคณะ (2564) พบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษมี 5 ประการ คือ 1) การไม่มีเวลาฝึกฝน 2) ไม่มีเวลาพยายาม 3) ความเขินอาย ไม่กล้าพูด กลัวผิด 4) การไม่รู้ 5) การไม่รู้ไวยากรณ์ 6) การไม่ได้พูดมานานจึงลืม พระวิปัสสนาจารย์ส่วนใหญ่จะเห็นประโยชน์ว่าภาษาอังกฤษจำเป็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กับชาวต่างชาติเป็นอย่างยิ่ง ปัจจุบันนี้สมควรต้องศึกษา อ่านได้ เขียนได้ พูดได้ เข้าใจได้มากที่สุด เพราะพระวิปัสสนาจารย์ ต้องมีความรู้ ความสามารถ ความเข้าใจในพระธรรมวินัย และพระธรรมจากในพระไตรปิฎก ไม่ใช่คิดเอาเอง แล้วนำไปสอนญาติโยม ด้วยเหตุนี้ท่านมีความเห็นที่สอดคล้องต้องกันว่าภาษาอังกฤษมีความจำเป็นอย่างมากในการสอนวิปัสสนาก็มีหลักฐานให้กับชาวต่างชาติที่สนใจในพระพุทธศาสนา เพราะภาษาอังกฤษเพราะเป็นภาษากลางพื้นฐานสามารถใช้ได้ทั่วโลก ภาษาอังกฤษมีส่วนช่วยให้การเผยแผ่ราบรื่นมากยิ่งขึ้น จึงเป็นประโยชน์อย่างมากถ้าได้มีโอกาสสื่อสารภาษาอังกฤษเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ ซึ่งในเหตุผลนี้เป็นไปในแนวทางเดียวกับพระมหาชัยวิชิต ชยาภินนโท (2559) พบว่า การเผยแผ่หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาสร้างประโยชน์สุขแก่ชาวโลก แต่สมรรถภาพด้านการใช้ภาษาสื่อสาร มีการเสริมสร้างอยู่ในระดับที่น้อยมาก แสดงว่ามีปัญหาในด้านที่ต้องแก้ไขอย่างเร่งด่วน เพราะพระธรรมทูตขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของภาษาในทวีปยุโรป จากการศึกษาสภาพปัจจุบันการใช้ภาษาอังกฤษของพระวิปัสสนาจารย์ เห็นได้ชัดว่าพระวิปัสสนาจารย์ส่วนใหญ่มีปัญหาในด้านทักษะการใช้ภาษาอังกฤษในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และสมควรได้รับการพัฒนาต่อไป

2. การพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระวิปัสสนาจารย์ พบว่าการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษและกระบวนการเรียนการสอนภาษาอังกฤษสำหรับวิปัสสนาจารย์ เป็นการส่งเสริมพระวิปัสสนาจารย์ให้มีทักษะทั้งด้าน ฟัง พูด อ่าน และเขียน เพื่อการเผยแผ่ธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาให้ชาวต่างชาติต่างภาษาได้รับรู้ธรรมขยายวงกว้างขึ้น วิธีการสอนวิปัสสนาก็มีหลักฐานของพระวิปัสสนาจารย์ สังกัดสถาบันวิปัสสนาธุระในประเทศไทย เป็นการสอน

การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานแบบสติปัฏฐาน 4 ใช้หลักการกำหนดลมหายใจและอิริยาบถ คือ “พองหนอ-ยุบหนอ” โดยสอนให้ผู้ปฏิบัติรู้จักสิ่งสำคัญในภาคปฏิบัติ ได้แก่ การกำหนดรู้กาย เวทนา จิต ธรรม การกำหนดอารมณ์หลักและอารมณ์รองให้ทันปัจจุบันในอิริยาบถหลัก คือ การเดิน จงกรม การนั่ง การยืน การกลับตัว และการกำหนดอิริยาบถย่อย โดยมีการส่งและสอບอารมณ์ เพื่อปรับอินทรีย์และแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้กับผู้ปฏิบัติ พร้อมทั้ง บรรยายอธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับหลักการปฏิบัติที่ปรากฏในคัมภีร์โดยการเพิ่มเทคนิคเฉพาะตามที่ถูกต้องและเหมาะสมที่สุด เพื่อจะช่วยให้การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานพัฒนาจิตให้เกิดสมาธิ และปัญญาญาณ และมรรคมีองค์แปดอันเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุดในการปฏิบัติเพื่อดำเนินไปสู่จุดมุ่งหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา คือ การบรรลุมรรค ผล นิพพาน เข้าถึงความพ้นทุกข์ ซึ่งแนวทางการพัฒนาการใช้ภาษาอังกฤษสำหรับพระวิปัสสนาจารย์เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น สามารถทำได้หลายช่องทาง ทั้งการอ้างอิงจาก ทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ภาษาอังกฤษที่นักการศึกษาต่าง ๆ ทั้งใน และต่างประเทศได้ทำการศึกษาไว้ก่อนหน้านี้ และจากแนวคิดประสบการณ์การพัฒนาภาษาอังกฤษ ที่มีผู้ที่ได้ใช้ปฏิบัติจนได้ผลดีและนำมารวบรวม สรุป บันทึกไว้ ได้เป็นแนวทาง ได้จากการชวนชวนหาตำรารับตำรามาอ่าน จดจำ ด้วยตนเอง จากตำราที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ฝึกฝนการใช้ภาษาอังกฤษให้มากขึ้น หรือบ่อยขึ้น เช่นการจดบันทึกด้วยภาษาอังกฤษ โดยเริ่มจากการจดบันทึกสั้นๆไปก่อน เช่นชื่อผู้เข้าปฏิบัติชาวต่างชาติหรือชาวไทย การใช้เทคโนโลยีเข้าช่วยในการศึกษาเรียนรู้ เช่น โปรแกรมคอมพิวเตอร์ แอปพลิเคชัน (Application) ในโทรศัพท์มือถือ ที่มีคำศัพท์ หรือประโยค การพูด-การแปลสำเร็จรูปที่มีผู้จัดทำขึ้นโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ซึ่งแรกๆอาจต้องใช้เครื่องมือเหล่านี้ช่วยบ้าง แต่เมื่อทำบ่อย ๆ จะเกิดความจำได้ และมีความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษมากขึ้น การเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านเว็บไซต์ (Website) หรือพัฒนาแอปพลิเคชันเกี่ยวกับธรรมะสำหรับสมาร์ตโฟน เพื่อขยายการเข้าถึงธรรมะ ได้ง่ายและกว้างในทุกระดับชั้นการศึกษาและประชาชนที่สนใจ โดยใช้เป็นภาพนิ่ง หรือเป็นสื่อ วิดีโอสั้น โดยพระวิปัสสนาจารย์ต้องมี 1) การเห็นคุณค่าเห็นประโยชน์ของภาษาอังกฤษ 2) ความสนุก น่าสนใจในการเรียนภาษาอังกฤษ และ 3) ความเชื่อว่าตน จะสามารถพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษได้สำเร็จ และพระวิปัสสนาจารย์จะต้องได้รับการส่งเสริม กระบวนการต่างๆ ทางด้านการศึกษาที่เกี่ยวข้องโดยการพัฒนาหลักสูตรให้ทันสมัย และง่ายต่อการศึกษาสำหรับพระวิปัสสนาจารย์ที่ศึกษาในหลักสูตรนั้นตามกระบวนการในการพัฒนา สร้างแรงจูงใจในการกระตุ้นการเรียนรู้ด้วยการดึงความรู้เดิม และการฝึกฝน โดยฝึกการใช้ภาษาที่เพิ่งเรียนรู้ใหม่ในลักษณะการฝึกแบบควบคุม การใช้ภาษาอังกฤษของพระวิปัสสนาจารย์เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาภาษามีความสำคัญ และจำเป็นสำหรับการสื่อสารในโลกยุคข้อมูลข่าวสาร การจัด

กิจกรรมการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในสถานศึกษาจึงเน้นเพื่อให้ผู้เรียนสามารถใช้ภาษาในการสื่อสารได้ ดังนั้นแนวทางการพัฒนาภาษาอังกฤษสำหรับพระวิปัสสนาจารย์ต้องอาศัยหลักการเหล่านี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูศรีสิทธิการ (สมใจ ธมมเวที) (2559) พบว่า หลักพุทธธรรม แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือประยุกต์ใช้ตามหลักพุทธลีลาการสอนของพระพุทธเจ้า การบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์ ด้วยการให้ความรู้บุคลากรที่มีความถนัด ส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักเรียน สำนักปฏิบัติธรรม ส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ประชาชนในท้องถิ่น ประสานงานและปรับปรุงขั้นตอนพิธีการให้เข้ากับยุคโลกาภิวัตน์ และการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาใช้ความเสียสละเพื่อประโยชน์แก่สังคม ส่งเสริมการปฏิบัติสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับพระญาณกร ปุณณโก (ประดาหรัญ) (2561) พบว่า หากพระวิปัสสนาจารย์มีการพัฒนาตนเองให้มีศักยภาพเพิ่มมากขึ้น ก็จะมีความรู้และความสามารถอยู่ในระดับที่ดี มีศักยภาพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปสู่พุทธศาสนิกชนได้ เพราะบางรูปมีความสามารถและความชำนาญในการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน บางรูปมีทักษะความรู้ทางด้านวิชาการ ซึ่งการเรียนรู้เพิ่มเติม และเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน จะช่วยพัฒนาศักยภาพของพระวิปัสสนาจารย์ให้ดียิ่งขึ้นไปอีก

3. แนวทางการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสำหรับพระวิปัสสนาจารย์ ประกอบด้วย 3.1 แนวทางการจัดการแหล่งเรียนรู้และการแสวงหาความรู้ เป็นการสร้างแรงจูงใจให้พระวิปัสสนาจารย์ในการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 3.2 แนวทางการนำความรู้ไปใช้และแลกเปลี่ยนความรู้ คือการส่งเสริมทางภาษาให้มีความคิดสร้างสรรค์ และสามารถนำไปใช้จริง 3.3 ด้านกิจกรรมในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง บุคลากรผู้เรียนให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษของพระวิปัสสนาจารย์ 3.4 ด้านการจัดอบรม มีทางเลือกใหม่ในการจัดอบรม คือการอบรมผ่านระบบอินเทอร์เน็ต หรือออนไลน์ (Online) ซึ่งเป็นการให้ความรู้ที่ทำได้ง่ายในปัจจุบัน สะดวกทั้งฝ่ายผู้จัดอบรมและผู้เข้ารับการอบรม และตรงจุดประสงค์ในการศึกษาแต่ละเรื่องไป 3.5 ด้านการสร้างหลักสูตร เป็นการวางรากฐาน และสร้างมาตรฐานในการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษให้กับพระวิปัสสนาจารย์ได้ต่อเนื่องยาวนาน 3.6 ด้านการสร้างสื่อ เป็นการพัฒนาสื่อที่สามารถเข้าถึงพระวิปัสสนาจารย์ที่เข้าถึงได้ทุกที่ทุกสถานการณ์ เช่น คู่มือที่เป็นสิ่งพิมพ์และอิเล็กทรอนิกส์ คลิปวิดีโอที่สามารถเปิดดูได้ได้ทุกที่ทุกเวลาจากเว็บไซต์ แอปพลิเคชันต่าง ๆ ผ่านเครื่องมือสื่อสารที่นำติดตัวไปได้ตลอด ซึ่งสอดคล้องกับพระมหาราชนัน จิตตปาโล (2561) พบว่า การเผยแผ่ธรรมในรูปแบบใหม่ ๆ เช่น การนำเสนอแบบบูรณาการเนื้อหาสาระธรรมให้เข้ากับเหตุการณ์ปัจจุบัน มีรูปภาพประกอบธรรมะ วิดีโอ ผ่านทาง

สื่อออนไลน์ ซึ่งมีความจำเป็นต้องใช้ภาษาอังกฤษเป็นสื่อกลาง ทำให้พระสงฆ์ไทยจำเป็นต้องพัฒนาตนเองให้สามารถใช้ภาษาอังกฤษในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยการวิจัยทำให้ได้แนวทางในการพัฒนาภาษาอังกฤษ 4 ประการ คือ 1) การปรับทัศนคติและสร้างแรงจูงใจให้เห็นความสำคัญในการใช้ภาษาอังกฤษในปัจจุบันพระสงฆ์ไทย 2) การปรับปรุงการจัดการศึกษาของพระสงฆ์ไทย 3) แนวทางการกระตุ้นให้พระสงฆ์เห็นความสำคัญของการใช้ภาษาอังกฤษ 4) ให้พระสงฆ์สามารถปรับประยุกต์หลักธรรมในการพัฒนาตนด้วยหลักอิทธิบาท 4 และไตรสิกขา

องค์ความรู้ใหม่

แนวทางการพัฒนาภาษาอังกฤษ และกระบวนการพัฒนาภาษาอังกฤษสำหรับพระวิปัสสนาจารย์ถือว่าการส่งเสริมพระวิปัสสนาจารย์ให้มีทักษะภาษาอังกฤษที่สามารถสื่อสารเป็นที่เข้าใจได้ เพื่อเป็นการเผยแผ่ธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาให้ชาวต่างชาติต่างภาษาได้รู้และปฏิบัติได้ การจัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษควรเริ่มด้วยการสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ภาษาอังกฤษให้กับพระวิปัสสนาจารย์ ซึ่งทำได้โดยการแสดงให้เห็นประโยชน์ที่จะได้รับการเป็นผู้มีทักษะภาษาอังกฤษ และเป็นการช่วยให้พระวิปัสสนาจารย์สามารถตั้งเป้าหมายในการพัฒนาที่เหมาะสมกับตนเอง ในที่นี้พระวิปัสสนาจารย์จำเป็นต้องรู้ระดับพื้นฐานของตนก่อน การส่งเสริมกำลังใจในการเรียนรู้ภาษาอังกฤษของพระวิปัสสนาจารย์ให้ประสบความสำเร็จนั้นต้องประกอบไปด้วย 1) การเห็นคุณค่าเห็นประโยชน์ของภาษาอังกฤษ 2) ความสนใจในการพัฒนาภาษาอังกฤษ และ 3) ความเชื่อว่าตนจะสามารถพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษได้เป็นผลสำเร็จ และพระวิปัสสนาจารย์จะต้องได้รับการส่งเสริมกระบวนการต่าง ๆ ทางด้านการศึกษาที่เกี่ยวข้อง โดยการพัฒนาลัทธิสูตรให้ทันสมัยและง่ายต่อการศึกษาสำหรับพระวิปัสสนาจารย์ที่ศึกษาในหลักสูตรนั้น ๆ ตามกระบวนการในการพัฒนา โดยสร้างแรงจูงใจในการกระตุ้นการเรียนรู้ด้วยการดึงความรู้เดิม (Elicitation) ขั้นการฝึก (Practice Stage) ให้พระวิปัสสนาจารย์ฝึกการใช้ภาษาที่เพิ่งเรียนรู้ใหม่ในลักษณะการฝึกแบบควบคุม วิธีการใช้ภาษาอังกฤษของพระวิปัสสนาจารย์เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การนำเสนอแนวทางการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสำหรับพระวิปัสสนาจารย์ คือ 1) แนวทางด้านการจัดการแหล่งเรียนรู้และการแสวงหาความรู้ โดยให้สถานที่ปฏิบัติธรรมเป็นแหล่งเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กับการสอนของพระวิปัสสนาจารย์ด้วย เช่น การใช้สื่อเป็นคำพูด คำบอก คำแนะนำ เป็นภาษาไทยและอังกฤษสั้นๆ เข้าใจง่าย ไปติดไว้ในบริเวณที่ปฏิบัติ หรือการทำข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติเป็นภาษาไทยและอังกฤษไว้ในห้องสมุด ห้องสมุดเค

สื่อที่ หรือเว็บไซต์เฉพาะของการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ที่ผู้สนใจสามารถเข้าถึงได้ง่าย เป็นการสร้างแรงจูงใจให้พระวิปัสสนาจารย์ และผู้ปฏิบัติสามารถพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานได้ด้วยตัวเอง อีกทั้งแหล่งเรียนรู้นี้ยังสามารถเป็นที่ค้นคว้าของผู้ปฏิบัติชาวต่างชาติหรือชาวไทยเองที่สนใจเรียนรู้เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 2) แนวทางการนำความรู้ไปใช้และแลกเปลี่ยนความรู้ เป็นการฝึกฝนให้เป็นการส่งเสริมทางภาษา ให้มีความคิดสร้างสรรค์ และสามารถนำไปใช้จริง 3) ด้านกิจกรรมในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง บูรณาการผู้เรียนให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาการเรียนรู้ของพระวิปัสสนาจารย์ 4) ด้านการจัดอบรม มีทางเลือกใหม่ในการจัดอบรมคือการอบรมผ่านระบบอินเทอร์เน็ต หรือออนไลน์ (online) ซึ่งเป็นการให้ความรู้ที่ทำได้ง่ายในปัจจุบัน สะดวกทั้งฝ่ายผู้จัดอบรมและผู้เข้ารับการอบรม และตรงจุดประสงค์ในการศึกษาแต่ละเรื่องไป 5) ด้านการสร้างหลักสูตร เป็นการวางรากฐาน และสร้างมาตรฐานในการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษให้กับพระวิปัสสนาจารย์ได้ต่อเนื่องยาวนาน 6) ด้านการสร้างสื่อ เป็นการพัฒนาที่สามารถเข้าถึงพระวิปัสสนาจารย์ที่เข้าถึงได้ทุกที่ ทุกสถานการณ์ ซึ่งนับว่ามีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าด้านอื่น ๆ เลย นอกจากนั้นสิ่งที่สำคัญไม่น้อยกว่าแนวทางและวิธีการคือ หลักธรรมที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการพัฒนาคือ หลักธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จ ตามความมุ่งหมาย คือหลักอิทธิบาท 4 ที่ประกอบไปด้วย ฉันทะ ความพอใจ ความชอบใจ วิริยะ ความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง อดทน จิตตะ ความตั้งใจหรือเอาใจฝักใฝ่ ได้แก่ ความมีจิตผูกพัน จดจ่อ และวิมังสา ความไตร่ตรอง หมั่นใช้ปัญญาพิจารณา

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติควรสนับสนุนส่งเสริม พร้อมทั้งกำหนดขอบข่ายและแนวทางการใช้เครื่องมือ หรือสื่ออุปกรณ์ทางเทคโนโลยีที่ช่วยในการสื่อสารสำหรับพระวิปัสสนาจารย์ผู้ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เหมาะสม
2. มหาวิทยาลัยสงฆ์ควรมีการจัดตั้งส่วนงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กับชาวต่างชาติ เช่น วิทยาเขตของมหาวิทยาลัยสงฆ์ วิทยาลัยสงฆ์ วัดใหญ่ในจังหวัดที่มีชาวต่างชาติอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. งานวิจัยนี้หลักสูตรวิปัสสนาภาวนาสามารถนำไปเป็นข้อมูลเพื่อออกแบบหลักสูตรการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษแก่พระนิสิตที่เข้ามาศึกษาเพื่อเป็นพระวิปัสสนาจารย์
2. ทางหลักสูตรวิปัสสนาภาวนานำไปปรับกระบวนการเรียนรู้ในชั้นเรียนที่สอนพระนิสิตที่เข้ามาศึกษาเพื่อไปเป็นวิปัสสนาจารย์หรือพระสงฆ์ทั่วไปได้ เช่น การจัดกิจกรรมส่งเสริมการพูด หรือการให้ความสำคัญกับการฝึกปฏิบัติทั้งในและนอกชั้นเรียน
3. ทางหลักสูตรวิปัสสนาภาวนานำไปปรับปรุง หรือสร้างเนื้อหาเฉพาะทางในการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษให้กับพระนิสิตที่เข้ามาศึกษาเพื่อไปเป็นพระวิปัสสนาจารย์ทั้ง 4 ด้าน คือ ทักษะการฟัง ทักษะการพูด ทักษะการอ่าน ทักษะการเขียน
4. ทางมหาวิทยาลัยสงฆ์นำไปออกแบบหลักสูตรการจัดอบรมภาษาอังกฤษ เช่น ภาษาอังกฤษสำหรับพระวิปัสสนาจารย์ ภาษาอังกฤษสำหรับพระนักเทศน์ เป็นต้น
5. ทางหลักสูตรวิปัสสนาภาวนานำไปใช้ในการสร้างเทคนิค วิธีการจัดการเรียนการสอน การสร้างสื่อการเรียนรู้ที่น่าสนใจ
6. หลักสูตรวิปัสสนาภาวนาควรเสริมสร้างความรู้ให้กับพระนิสิตผู้ที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ตระหนักถึงความสำคัญของการใช้ภาษาอังกฤษในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนให้แก่ชาวต่างประเทศที่สนใจ
7. ทางหลักสูตรวิปัสสนาภาวนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ควรมีการจัดตั้งหน่วยงานรับผิดชอบการจัดคอร์สอบรมภาษาต่างประเทศโดยตรง เพื่อให้มีการจัดอบรมอย่างสม่ำเสมอ
8. ผู้รับผิดชอบหลักสูตรวิปัสสนาภาวนา ควรศึกษาสถานปฏิบัติธรรมหรือสถานที่ให้ความรู้ทางธรรมแก่ชาวต่างชาติที่มีอยู่ในประเทศไทยว่าแต่ละที่มีวิธีการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยการสอนหรือแนะนำการปฏิบัติที่อย่างไรบ้าง

เอกสารอ้างอิง

- ณภาพจี นาควัชร. (2563). แนวทางการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษของอาจารย์มหาวิทยาลัยรามคำแหง. *วารสารรามคำแหง ฉบับมนุษยศาสตร์*, 39(1), 193-204.
- พระครูศรีสิทธิการ (สมใจ ธมฺมเวที). (2559). รูปแบบการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์ของคณะสงฆ์. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระญาณกร ปุณณโก (ประดาร์รัช). (2561). การพัฒนาศักยภาพพระวิปัสสนาจารย์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรมในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค 2. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระภูลาภาญ กิตติคุตโต (วิชัย). (2561). สื่อใหม่กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน. วารสารวิชาการ สถาบันพัฒนาพระวิทยากร, 1(2), 106-118.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2549). พุทธวิธีการสอน. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ : สหธรรมิก จำกัด.
- พระมหาชัยวิชิต ชยาภินันโท. (2559). รูปแบบการเสริมสร้างสมรรถภาพของพระธรรมทูตไทยในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในทวีปยุโรป. (ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาบุญสุข ชนะชัย และคณะ. (2564). การพัฒนาการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์. (รายงานการวิจัย). กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาราชัน จิตตปาโล. (2561). แนวทางการพัฒนาภาษาอังกฤษของพระสงฆ์ไทยเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา. วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, 14(3), 111-123.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุทธิพงศ์ ตันตยาพิศาลสุทธิ. (2531). หลักพระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.

ความต้องการจำเป็นและแนวทางการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานในรายวิชา แบดมินตัน สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาพลศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ

Needs and Guidelines for Blended Learning Management in Badminton
Subject for Physical Education Students of Rajabhat University

อริญชัย นิลสกุล¹ ไพญาดา สังข์ทอง² และอนันต์ มลารัตน์³
Arin Nilsakul, Paiyada Sungthong and Anan malarat

Received: August 07, 2024

Revised: November 25, 2024

Accepted: December 05, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความต้องการจำเป็นในการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานในรายวิชาแบดมินตันสำหรับนักศึกษาสาขาวิชาพลศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ และ 2) สังเคราะห์แนวทางการสร้างรูปแบบการสอนวิชาแบดมินตันสำหรับนักศึกษาสาขาวิชาพลศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ โดยมีวิธีเก็บข้อมูลประกอบไปด้วยแบบสอบถามความต้องการจำเป็นนักศึกษาสาขาวิชาพลศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ จำนวน 245 คน ด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม และการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 6 คน ด้วยการคัดเลือกแบบเจาะจง ทั้งแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.86 และ 1.00 ตามลำดับ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย ค่าดัชนีความสำคัญของลำดับความต้องการจำเป็นสำหรับแบบสอบถาม และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพอธิบายในลักษณะการพรรณนาสำหรับแบบสัมภาษณ์ ผลการวิจัย พบว่า 1) ความต้องการจำเป็นในการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานในรายวิชาแบดมินตัน สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาพลศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ ที่ต้องให้ความสำคัญตามลำดับ พบว่า ด้านเครื่องมือที่ใช้ และสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านผู้เรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.09 รองลงมา คือ ด้านการวัดและการประเมินผล ด้านวิธีการจัดการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.07 ด้านผู้สอน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.06 และด้านเนื้อหา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.02 ตามลำดับ และ 2) แนวทางการสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานประกอบไปด้วย 4 แนวทางสำคัญคือ 2.1) การจัดการเรียนรู้ทั้งในรูปแบบออนไลน์และออฟไลน์โดยจัดโครงสร้างเนื้อหาวิชาแบดมินตันให้สอดคล้องกับ

คำอธิบายรายวิชาตามหลักสูตรสาขาวิชาพลศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ 2.2) ให้ความสำคัญกับการสร้างบทเรียนแบบออนไลน์เพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาเรียนรู้ก่อนเข้าชั้นเรียนและเพื่อทบทวนบทเรียนได้ด้วยตนเอง 2.3) กำหนดช่องทางออนไลน์ให้สอดคล้องและไม่เพิ่มภาระด้านค่าใช้จ่ายให้กับผู้เรียนไปมากกว่าชั้นเรียนปกติ 2.4) มีแบบทดสอบวัดความรู้ เจตคติ และทักษะการปฏิบัติที่เน้นการประเมินตามสภาพจริง อีกทั้งแบบทดสอบต้องมีคุณภาพและมาตรฐานที่เหมาะสมกับบริบทของผู้เรียน

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน, ความต้องการจำเป็น, นักศึกษาสาขาวิชาพลศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏ

Abstract

The purposes of this research article were 1) to study the needs of blended learning management in badminton subject for Physical Education students of Rajabhat University; and 2) to synthesize guidelines for developing a badminton teaching model for physical education students at Rajabhat University. The data collection method consisted of a questionnaire on the needs of 245 physical education students at Rajabhat University using a cluster random sampling method and semi-structured interviews with 6 qualified persons using a purposive sampling method. Both the questionnaire and the interview forms were reviewed by experts with reliability values of 0.86 and 1.00, respectively. Data were analyzed using mean and importance index of the need ranking for the questionnaire. Qualitative data analysis was performed in a descriptive manner for the interviews. The research results found that 1) the needs for blended learning management in badminton subject for Physical Education students of Rajabhat University, which must be prioritized, were as follows: in terms of tools and facilities, students had an average score of 0.09, followed by measurement and evaluation aspect, learning management methods aspect, with an average score of 0.07, teachers aspect with an average score of 0.06, and content aspect with an average score of 0.02, respectively, 2) the guidelines for creating a blended learning management model consisted of 4 important guidelines: 2.1) organizing learning in both online and offline formats by

organizing the badminton subject content structure to be consistent with the subject descriptions according to the physical education curriculum of Rajabhat University, 2.2) emphasizing the creation of online lessons for students to study and learn before entering the classroom and to review lessons by themselves, 2.3) determining online channels to be consistent and not increase the cost burden for students more than regular classes, 2.4) having a test to measure knowledge, attitudes, and practical skills that emphasized real-world assessment. In addition, the test must be of quality and have standards that were appropriate for the context of the students.

Keywords: Blended Learning Management, Needs, Physical Education Students of Rajabhat University

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาการอุดมศึกษา พุทธศักราช 2562 มาตรา 12 กล่าวว่า สถาบันอุดมศึกษามีหน้าที่พัฒนาความรู้ให้ทันสมัย จัดการศึกษาให้ตอบสนองต่อความต้องการกำลังคนของประเทศ จัดให้มีการวิจัย การสร้างสรรค์และพัฒนานวัตกรรมอันสอดคล้องกับรูปแบบการพัฒนาเชิงนโยบายของประเทศ รวมทั้งให้บริการวิชาการอันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชน สังคม และประเทศโดยรวม เช่นเดียวกับยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ที่มีวิสัยทัศน์ต่อการเป็นมหาวิทยาลัยราชภัฏในการผลิตบัณฑิตที่มีอัตลักษณ์เป็นของตนเอง มีคุณภาพและสมรรถนะสูง เป็นสถาบันหลักในการบูรณาการองค์ความรู้สู่นวัตกรรมในการพัฒนาท้องถิ่นเพื่อสร้างความมั่นคงให้กับประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นที่ 3 ในด้านการยกระดับคุณภาพการศึกษา ยุทธศาสตร์ดังกล่าวได้กล่าวถึงกลยุทธ์สำคัญ ต่อด้านการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏประกอบไปด้วย 1) การปรับปรุงหลักสูตรเดิมให้ทันสมัยและพัฒนาหลักสูตรใหม่ในรูปแบบสหวิทยาการที่ตอบสนองการพัฒนาท้องถิ่นและสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาประเทศ 2) พัฒนาศักยภาพผู้สอนให้เป็นผู้มืออาชีพ 3) พัฒนาห้องปฏิบัติการ อุปกรณ์การเรียนรู้เพื่อสนับสนุนการผลิตบัณฑิต 4) ปรับกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้บูรณาการกับการทำงาน และเสริมสร้างทักษะและจิตสำนึกในการพัฒนาท้องถิ่นและ 5) ผลิตบัณฑิตตามความต้องการของผู้ใช้บัณฑิต ทั้งด้านสมรรถนะวิชาชีพ ทักษะบัณฑิตในศตวรรษที่ 21 และคุณลักษณะ 4 ประการ (สำนักงานที่ประชุมอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏ, 2561)

ช่วงปีพุทธศักราช 2563 เป็นต้นมาทั่วโลกประสบปัญหาสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid-2019) ซึ่งสถานการณ์ดังกล่าวส่งผลกระทบเป็นวงกว้างต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม และการดำรงชีวิตของมนุษย์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จากสถานการณ์ดังกล่าวก่อให้เกิดแนวปฏิบัติที่ได้รับความนิยมในการอยู่อย่างแพร่หลายนั่นคือ วิถีชีวิตใหม่ (New Normal) ที่ประชาชนชนในทุกระดับเกิดการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างในเชิงพฤติกรรม อาทิเช่น แนวปฏิบัติสำหรับการทำงาน การใช้ชีวิตประจำวัน ฯลฯ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างครั้งสำคัญดังกล่าว การศึกษาก็ได้รับผลกระทบและจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนภายใต้สภาวะทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป เช่นเดียวกัน กล่าวคือ แต่เดิมที่การศึกษานิยมให้ผู้เรียนและผู้สอนมารวมตัวกันในสถานที่ใด สถานที่หนึ่ง และจัดการเรียนรู้ผ่านกระบวนการเรียน เทคนิคและวิธีการสอนแบบเผชิญหน้าแต่เมื่อการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนาทำให้พบว่า รูปแบบการเรียนการสอนในสถานศึกษามีความเปลี่ยนแปลงไป ผู้สอนเริ่มมีการใช้เทคโนโลยีเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน และการวัดผลผู้เรียนเพิ่มขึ้น (วัชร เพชรคล้าย, 2566) การปรับตัวต่อสถานการณ์จึงเป็นสิ่งจำเป็นและเพื่อให้ระบบการศึกษาจะยังคงขับเคลื่อนไปข้างหน้าต่อไปได้ การพัฒนาระบบ วิถีทาง และเครื่องมือ สื่อสารสนเทศทั้งระบบถือเป็นความจำเป็นอย่างเร่งด่วนเพื่อตอบสนองให้ทัน ต่อสถานการณ์ที่ระบบการศึกษาต้องพัฒนาให้ทันสมัยและเพื่อแก้ไขปัญหาด้านคุณภาพของการจัดการศึกษาให้มีมากยิ่งขึ้น ซึ่งการปรับตัวด้านนโยบายของสถานศึกษาในระดับอุดมศึกษานั้นมีนโยบายเป็นไปในทิศทางเดียวกันคือให้จัดการเรียนการสอนโดยเน้นรูปแบบออนไลน์มากขึ้น เนื่องจากผู้เรียนในระดับอุดมศึกษามีความพร้อม และความรับผิดชอบสูงกว่าผู้เรียนในกลุ่มอื่น ๆ (กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2564) อีกทั้งยังเป็นการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนในแนวทางใหม่กับรายวิชาภาคปฏิบัติ/กีฬาให้มีความทันสมัยและสอดคล้องกับความต้องการเรียนรู้แบบตลอดชีวิต (Life Long Learning) ในยุคปัจจุบัน

กีฬาแบดมินตันนับเป็นส่วนหนึ่งในรายวิชาของสาขาวิชาพลศึกษา ตามหลักสูตรระดับอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยราชภัฏที่มักได้รับการบรรจุเป็นส่วนหนึ่งของรายวิชาของหลักสูตรระดับราชภัฏ เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่ได้รับความนิยม สามารถร่วมเล่นกันได้ทุกเพศทุกวัย เป็นกีฬาที่มักใช้เพื่อการออกกำลังกายและเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมกีฬาแต่แพลตฟอร์ม (Platform) ที่มีอยู่ในปัจจุบันมิได้สอดคล้องกับเนื้อหาที่จำเป็นต่อการจัดการเรียนรู้รูปแบบออนไลน์ได้ดีเท่าที่ควร (สุวิทย์ เมษินทรีย์, 2563) ซึ่งจากปัญหาดังกล่าวการเรียนการสอนในรายวิชาแบดมินตันหลักสูตรราชภัฏจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปรับตัวให้เกิดความยืดหยุ่นตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงและยังสามารถดำเนินการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการและบริบทการจัดการ

เรียนรู้ที่เปลี่ยนแปลงไป การจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานจึงมีแนวโน้มที่จะสามารถนำมาประยุกต์ให้เข้ากับการเรียนการสอนในรายวิชาแบดมินตันสำหรับการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาได้ (Olivares, J., 2020) ผู้วิจัยได้เล็งเห็นถึงความสำคัญและปัญหาดังกล่าวจึงมีความสนใจที่จะศึกษาความต้องการจำเป็นและแนวทางการพัฒนาการสอนแบบผสมผสานในรายวิชาแบดมินตัน สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาพลศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ เพื่อศึกษาถึงความเป็นไปได้และแนวทางในการจัดการเรียนรู้สำหรับรายวิชาแบดมินตันในระดับมหาวิทยาลัยราชภัฏและเป็นแนวทางให้กับรายวิชาอื่นในสาขาวิชาพลศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นในการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานในรายวิชาแบดมินตันสำหรับนักศึกษาสาขาวิชาพลศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ
2. เพื่อสังเคราะห์แนวทางในการสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานในรายวิชาแบดมินตันสำหรับนักศึกษาสาขาวิชาพลศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนโดยมีรายละเอียดดังนี้

ตอนที่ 1 ศึกษาความต้องการจำเป็นในการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานในรายวิชาแบดมินตันสำหรับนักศึกษาสาขาวิชาพลศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ

1.1 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักศึกษาสาขาวิชาพลศึกษาที่ผ่านการเรียนในรายวิชาแบดมินตันมหาวิทยาลัยราชภัฏเขตภาคกลางจำนวน 12 มหาวิทยาลัยประกอบไปด้วย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี, มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี, มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง, มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, และมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา จำนวน 245 คน กำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan) (พวงรัตน์ ทวีรัตน์, 2543) ได้มาจากการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Random Sampling) และมีเกณฑ์ในการคัดเลือก (Inclusion Criteria) คือ ผ่านการเรียนรายวิชาแบดมินตันมาแล้ว และสมัครใจในการกรอกแบบสอบถาม

1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามความต้องการจำเป็นในการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานในรายวิชาเบตมินตันสำหรับนักศึกษาสาขาวิชาพลศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ และหาคุณภาพของเครื่องมือดังนี้

1) สังเคราะห์จากเอกสาร ตำรา งานวิจัย ที่เกี่ยวกับความต้องการจำเป็น การจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน

2) สร้างแบบสอบถามความต้องการจำเป็นในการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานในรายวิชาเบตมินตันสำหรับนักศึกษาสาขาวิชาพลศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ ซึ่งมีทั้งหมด 6 ตอน 84 ข้อคำถาม

3) ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถาม (Index of item objective congruence : IOC) โดยได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง 0.86 ซึ่งมากกว่า 0.50 ผ่านเกณฑ์ที่กำหนด

4) นำแบบสอบถามความต้องการจำเป็นไปทดลองใช้ (Try Out) สอบถามนักศึกษาสาขาวิชาพลศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏจำนวน 30 คน จากนั้นปรับปรุงแบบสอบถามให้มีความสมบูรณ์ก่อนนำไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างจริง

1.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลในมหาวิทยาลัยราชภัฏเขตพื้นที่ภาคกลาง จำนวน 12 มหาวิทยาลัย โดยผู้วิจัยจัดส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อขอความร่วมมือและอำนวยความสะดวกต่อการเก็บรวบรวมข้อมูล

1.4 การวิเคราะห์ข้อมูล ทำการวิเคราะห์โดยใช้ดัชนีความสำคัญของลำดับความต้องการจำเป็น หรือ Modify Priority Needs Index : PNI_{Modified} ซึ่งเป็นการหาผลต่างของค่าเฉลี่ยของสภาพที่ควรจะเป็น (I) และค่าเฉลี่ยของสภาพที่เป็นจริง (D) หรือ (I-D)/D

ตอนที่ 2 การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญถึงแนวทางในการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน ในรายวิชาเบตมินตันสำหรับนักศึกษาสาขาวิชาพลศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ

2.1 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 6 คน ซึ่งได้มาจากการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีเกณฑ์ประกอบไปด้วย 1) มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอก 2) ดำรงตำแหน่งทางวิชาการระดับผู้ช่วยศาสตราจารย์ขึ้นไป และ 3) มีประสบการณ์ด้านการสอนระดับอุดมศึกษาไม่ต่ำกว่า 5 ปี

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือ โดยมีขั้นตอนดังนี้

1) ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตำรา งานวิจัย แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานในรายวิชาแบดมินตันสำหรับนักศึกษาสาขาวิชาพลศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ

2) สร้างแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างเพื่อสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 6 คน

3) ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบสัมภาษณ์ (Index of item objective congruence : IOC) โดยได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง 1.00 ซึ่งมากกว่า 0.50 ผ่านเกณฑ์ที่กำหนด

4) นำแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 6 คน เพื่อให้ได้แนวทางการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานในรายวิชาแบดมินตันสำหรับนักศึกษาสาขาวิชาพลศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ

2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ โดยจัดส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูล โดยมีการอธิบายวัตถุประสงค์ในการวิจัย คุณสมบัติของผู้เชี่ยวชาญ และวิธีการสัมภาษณ์

2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และอธิบายข้อมูลในลักษณะพรรณนา

สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้แบ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

1. ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานในรายวิชาแบดมินตันสำหรับนักศึกษาสาขาวิชาพลศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ พบว่า นักศึกษาสาขาวิชาพลศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏมีความคาดหวังต่อการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของนักศึกษาสาขาวิชาพลศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏในเขตพื้นที่ภาคกลางจำแนกตามมหาวิทยาลัยที่ศึกษา

(n = 245)

มหาวิทยาลัย	จำนวนนักศึกษา	ร้อยละ
มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี	21	8.58
มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี	20	8.16
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม	18	7.34

มหาวิทยาลัย	จำนวนนักศึกษา	ร้อยละ
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์	23	9.38
มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา	21	8.58
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร	21	8.58
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา	19	7.75
มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี	18	7.34
มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี	22	8.98
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา	22	8.98
มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง	21	8.58
มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม	19	7.75
รวม	245	100

จากตารางที่ 1 พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักศึกษาสาขาวิชาพลศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏในเขตพื้นที่ภาคกลางไปด้วย มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี ร้อยละ 8.58, มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี ร้อยละ 8.16, มหาวิทยาลัยนครปฐม ร้อยละ 7.34, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ร้อยละ 9.38, มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ร้อยละ 8.58, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ร้อยละ 8.58, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ร้อยละ 7.75, มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ร้อยละ 7.34, มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ร้อยละ 8.98, มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ร้อยละ 8.98, มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง ร้อยละ 8.58, และมหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม ร้อยละ 7.75 ตามลำดับ

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างสภาพที่เป็นจริง สภาพที่คาดหวัง และผลการจัดลำดับตามองค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานในรายวิชาแบดมินตันสำหรับนักศึกษาสาขาวิชาพลศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ

องค์ประกอบ	สิ่งที่ควรจะเป็น		สภาพจริงที่เป็นอยู่		PNI _{Modified}	ลำดับ
	$\bar{X}$	แปลผล	$\bar{X}$	แปลผล		
ด้านเนื้อหา	4.31	มาก	4.22	มาก	0.02	
ด้านผู้สอน	4.38	มาก	4.13	มาก	0.06	
ด้านผู้เรียน	4.33	มาก	3.97	มาก	0.09	1
ด้านวิธีการจัดการเรียนรู้	4.35	มาก	4.05	มาก	0.07	3

องค์ประกอบ	สิ่งที่ควรจะเป็น		สภาพจริงที่เป็นอยู่		PNI _{Modified}	ลำดับ
	$\bar{X}$	แปลผล	$\bar{X}$	แปลผล		
ด้านเครื่องมือที่ใช้ และสิ่งอำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้	4.34	มาก	3.99	มาก	0.09	1
ด้านการวัดและการประเมินผล	4.33	มาก	4.01	มาก	0.07	3

จากตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ค่าเฉลี่ยสิ่งที่ควรจะเป็นในการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานในรายวิชาเบดมินตันสำหรับนักศึกษาสาขาวิชาพลศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏพบว่า ทั้ง 6 องค์ประกอบอยู่ในระดับมาก โดยด้านเนื้อหา มีค่าเฉลี่ย 4.31 ด้านผู้สอนมีค่าเฉลี่ย 4.38 ด้านผู้เรียนมีค่าเฉลี่ย 4.33 ด้านวิธีการจัดการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ย 4.35 ด้านเครื่องมือที่ใช้และสิ่งอำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ย 4.34 และด้านการวัดและการประเมินผลมีค่าเฉลี่ย 4.33 ตามลำดับ

ค่าเฉลี่ยสภาพจริงที่เป็นอยู่การจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานในรายวิชาเบดมินตันสำหรับนักศึกษาสาขาวิชาพลศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏทั้ง 6 องค์ประกอบอยู่ในระดับมาก โดยด้านเนื้อหา มีค่าเฉลี่ย 4.22 ด้านผู้สอนมีค่าเฉลี่ย 4.13 ด้านผู้เรียนมีค่าเฉลี่ย 3.97 ด้านวิธีการจัดการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ย 4.05 ด้านเครื่องมือที่ใช้และสิ่งอำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ย 3.99 และด้านการวัดและการประเมินผลมีค่าเฉลี่ย 4.01 ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาองค์ประกอบความต้องการจำเป็นในการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน ในรายวิชาเบดมินตันสำหรับนักศึกษาสาขาวิชาพลศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ ที่ต้องให้ความสำคัญตามลำดับพบว่า ด้านเครื่องมือที่ใช้ และสิ่งอำนวยความสะดวก, ด้านผู้เรียน ($PNI_{Modified} = 0.09$) รองลงมาคือ ด้านการวัดและการประเมินผล, ด้านวิธีการจัดการเรียนรู้ ($PNI_{Modified} = 0.07$) ด้านผู้สอน ($PNI_{Modified} = 0.06$) และด้านเนื้อหา ($PNI_{Modified} = 0.02$) ตามลำดับ

2. แนวทางการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานในรายวิชาเบดมินตันสำหรับนักศึกษาสาขาวิชาพลศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ ซึ่งได้จากการสังเคราะห์แนวคิดทฤษฎี และการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ

ตารางที่ 3 แนวทางการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานในรายวิชาเบดมินตันสำหรับนักศึกษาสาขาวิชาพลศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ โดยมีบทสรุปในการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญตามหัวข้อต่าง ๆ ดังนี้

ประเด็นการสัมภาษณ์	บทสรุป
1. รูปแบบการจัดการเรียนรู้ในวิชาเบดมินตันสำหรับนักศึกษาสาขาวิชาพลศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏปัจจุบันเป็นอย่างไร	- มีการจัดการเรียนรู้ที่ครอบคลุมตามหลักสูตรมหาวิทยาลัยราชภัฏ แต่ยังไม่ตอบโจทย์บริบทสังคมเท่าที่ควรโดยเฉพาะสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019
2. ปัจจุบัน การสอนในรายวิชาเบดมินตัน สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาพลศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏประสบปัญหาอะไรบ้าง	- ขาดอุปกรณ์ สื่อการเรียนที่ทันสมัย การสอนเน้นที่ความสามารถของผู้สอนเป็นหลัก สภาพแวดล้อมการเรียนไม่เอื้ออำนวยต่อการเรียน ทักษะผู้เรียนต่อกีฬาเบดมินตันมีระดับต่ำ
3. การจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานในรายวิชาเบดมินตัน สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาพลศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏควรมีรูปแบบการจัดการเรียนรู้อย่างไรให้มีประสิทธิภาพ	- เลือกใช้เทคโนโลยีสารสนเทศให้เหมาะสม - กำหนดสัดส่วนให้ชัดเจนในด้านการเรียนออนไลน์และออฟไลน์
4. วิธีการสอนที่เหมาะสมสำหรับการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานในรายวิชาเบดมินตันสำหรับนักศึกษาสาขาวิชาพลศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏมีลักษณะอย่างไร	- ควรใช้ทฤษฎีการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลาย นำจุดเด่นของแต่ละทฤษฎีมาผสมผสานให้เกิดรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมและให้ความสำคัญกับผู้เรียนทั้งห้องผ่านกิจกรรมกลุ่ม
5. สื่อและเทคโนโลยีที่ควรใช้กับนักศึกษา ในการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานในรายวิชาเบดมินตันสำหรับนักศึกษาสาขาวิชาพลศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏควรมีรูปแบบอย่างไร	- สื่อต้องครอบคลุมทั้งเนื้อหาวิชาที่เรียน เข้าถึงได้ง่าย ไม่สร้างภาระให้กับผู้เรียนจนรู้สึกเบื่อหน่ายต่อการเข้าใช้งาน
6. เนื้อหาเบดมินตันที่ควรมีในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานในรายวิชาเบดมินตันสำหรับนักศึกษาสาขาวิชาพลศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏควรมีความสำคัญอย่างไรบ้าง	- สังเคราะห์จากคำอธิบายรายวิชาควบคู่ไปกับผลจากการศึกษาความต้องการจำเป็นของนักศึกษาสาขาวิชาพลศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นองค์ประกอบในการเลือกบทเรียน
7. ผู้สอนรายวิชาเบดมินตัน การจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานสำหรับนักศึกษาสาขาวิชาพลศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏควรมีลักษณะอย่างไร	- เป็นต้นแบบกับผู้เรียนได้ทั้งในสนามและนอกสนาม มีบุคลิกภาพเหมาะสมกับการเป็นครู มีทักษะทางเทคโนโลยีและประยุกต์ใช้ได้เหมาะสม
8. การวัดและการประเมินที่เหมาะสมสำหรับการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานในรายวิชาเบดมินตันสำหรับนักศึกษาสาขาวิชาพลศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏควรมีลักษณะอย่างไร	- ประเมินผลผู้เรียนตามสภาพจริง ทุกการประเมินผลด้าน K S A จะต้องประเมินผ่าน Rubric score หรือแบบทดสอบ แบบสังเกต มีเกณฑ์ที่เหมาะสมและมีมาตรฐาน

ประเด็นการสัมภาษณ์	บทสรุป
9. ข้อเสนอแนะในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานในรายวิชาแบดมินตันสำหรับนักศึกษาสาขาวิชาพลศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ	- บทเรียนออนไลน์ต้องไม่สร้างภาระให้ผู้เรียน อีกทั้งวิธีการสอนต้องไม่สร้างภาระที่มากเกินไปแก่ผู้สอน เช่นเดียวกัน

จากตารางที่ 3 พบว่า การจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานในรายวิชาแบดมินตันสำหรับนักศึกษาสาขาวิชาพลศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏมีความสำคัญและเป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ที่จะช่วยแก้ปัญหาให้รายวิชาแบดมินตันยังสามารถดำเนินการจัดการเรียนการสอนได้อย่างต่อเนื่องไม่ จะจะเป็นการจัดการเรียนแบบออนไลน์หรือออฟไลน์ โดยจำเป็นต้องอาศัยการเรียนรู้ และการปรับตัวร่วมกันทั้งเนื้อหาวิชา ผู้สอน ผู้เรียน วิธีการสอน เครื่องมือที่ใช้สอน และการวัด และการประเมินผล โดยเฉพาะสื่อต้องครอบคลุมทั้งเนื้อหาวิชาที่เรียน เข้าถึงได้ง่าย ไม่สร้างภาระให้กับผู้เรียนจนรู้สึกเบื่อหน่ายต่อการเข้าใช้งาน มีวิธีการสอนที่หลากหลายและคำนึงถึงผู้เรียน และช่องทางที่ใช้เรียนออนไลน์ ต้องเป็นที่นิยมและไม่สร้างภาระเพิ่มเติมต่อทั้งผู้สอนและผู้เรียนทั้งในด้านการใช้งานและภาระทางด้านการใช้จ่าย

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นในการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานในรายวิชาแบดมินตันสำหรับนักศึกษาสาขาวิชาพลศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ พบว่า ค่าเฉลี่ยของสภาพ ที่เป็นจริงสำหรับการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบัน ผู้เรียนจะมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทั้ง 6 ด้านประกอบไปด้วย 1) โดยด้านเนื้อหา มีค่าเฉลี่ย 4.22, ด้านผู้สอนมีค่าเฉลี่ย 4.13, ด้านผู้เรียนมีค่าเฉลี่ย 3.97, ด้านวิธีการจัดการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ย 4.05, ด้านเครื่องมือที่ใช้และสิ่งอำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ย 3.99 และด้านการวัดและการประเมินผลมีค่าเฉลี่ย 4.01 ซึ่งทำให้ได้ข้อสรุปที่ว่า นักศึกษาสาขาวิชาพลศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏที่ผ่านการเรียนวิชาแบดมินตันมาแล้ว มีความพึงพอใจกับรูปแบบการสอนตามหลักสูตรที่มหาวิทยาลัยราชภัฏกำหนด แต่ด้วยสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 และทิศทางการจัดการเรียนรู้มีความจำเป็นที่จะต้องปรับตามบริบททางการศึกษาที่เปลี่ยนแปลง ๆ (กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2564) นั่นจึงเป็นสาเหตุให้รูปแบบการเรียนการสอน ที่มีอยู่ไม่สอดคล้องและไม่สามารถดำเนินการสอนได้อย่างเต็มที่มากพอโดยเฉพาะในรายวิชาแบดมินตันที่เน้นไปที่การปฏิบัติทักษะทางพลศึกษา (ภัทรชัย ปาติ และบุญจันทร์ สีสันต์, 2567) อย่างไรก็ตามจากการศึกษาความต้องการจำเป็นส่วน

ของค่าเฉลี่ยสิ่งที่จะควรจะเป็นสำหรับการจัดการเรียนรู้ แบบผสมผสานในรายวิชาแบดมินตันสำหรับ นักศึกษาสาขาวิชาพลศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ พบว่า ทั้ง 6 องค์ประกอบอยู่ในระดับมาก โดย ด้านเนื้อหา มีค่าเฉลี่ย 4.31 ด้านผู้สอน มีค่าเฉลี่ย 4.38 ด้านผู้เรียน มีค่าเฉลี่ย 4.33 ด้านวิธีการจัดการ เรียนรู้ มีค่าเฉลี่ย 4.35 ด้านเครื่องมือที่ใช้และสิ่งอำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ย 4.34 และด้านการวัดและการประเมินผล มีค่าเฉลี่ย 4.33 ตามลำดับซึ่งมีระดับค่าเฉลี่ยที่มากกว่า สภาพที่เป็นจริง นั่นเป็นเพราะว่า นักศึกษาสาขาวิชาพลศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ ที่ผ่านการเรียน รายวิชาแบดมินตัน มีความคิดเห็นว่าการเรียนการสอนในรายวิชาแบดมินตันด้วยรูปแบบและวิธีการ เดิม หรือตามที่หลักสูตรราชภัฏจัดสรรให้นั้น มีประสิทธิภาพดี ส่งผลให้ผู้เรียนมีความรู้ เจตคติ และ ทักษะการเล่นที่ดี แต่การมีเนื้อหาหรือบทเรียนออนไลน์ให้ผู้เรียนได้ทำการศึกษาทั้งก่อนเรียน ระหว่างการเรียน และหลังการเรียนเพื่อไว้ใช้ทบทวนเนื้อหานั้น จะยิ่งส่งผลให้การเรียนมี ประสิทธิภาพมากขึ้นเนื่องจากผู้เรียนสามารถศึกษาเพิ่มเติมและทบทวนความรู้ด้วยตนเองได้เมื่อมี เวลาว่าง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสุวิทย์ เมษินทรีย์ (2563) ได้กล่าวไว้ว่ารูปแบบการสอนแบบ ผสมผสานมีความสำคัญ ต่อการเรียนการสอนในยุคปัจจุบัน เพราะการเรียนรู้ได้เกิดขึ้นเฉพาะการ เรียนในชั้นเรียนปกติ และไม่มีคามจำเป็นที่ผู้เรียนจะต้องรอรับความรู้จากผู้สอนเพียงอย่างเดียวใน ห้องเรียน และผู้เรียนมีความเห็นด้วยในระดับมากกว่ารูปแบบการเรียนการสอนแบบผสมผสานจะ ช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถในรายวิชาได้ดี

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาองค์ประกอบความต้องการจำเป็นในการจัดการเรียนรู้ แบบ ผสมผสานในรายวิชาแบดมินตันสำหรับนักศึกษาสาขาวิชาพลศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ ที่ต้องให้ ความสำคัญตามลำดับและค่าดัชนีความสำคัญของลำดับความต้องการจำเป็นหรือ Modify Priority Needs Index ($PNI_{Modified}$) พบว่า ด้านเครื่องมือที่ใช้ และสิ่งอำนวยความสะดวก, ด้านผู้เรียน ($PNI_{Modified} = 0.09$) รองลงมาคือ ด้านการวัดและการประเมินผล, ด้านวิธีการจัดการเรียนรู้ ($PNI_{Modified} = 0.07$) ด้านผู้สอน ($PNI_{Modified} = 0.06$) และด้านเนื้อหา ($PNI_{Modified} = 0.02$) ซึ่งแสดงให้เห็นว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานนั้นจะต้องให้ความสำคัญกับอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ เครื่องมือที่ใช้งานในการเรียนแบบออนไลน์จะต้องเหมาะสมกับการเรียนการวัดและประเมินผลที่ เป็นรูปธรรม มีวิธีการสอนที่น่าสนใจ เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่รายวิชากำหนด

2. แนวทางในการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานในรายวิชาแบดมินตันสำหรับนักศึกษา สาขาวิชาพลศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทำให้ได้แนวทางการจัดการ เรียนรู้ที่เน้นไปการบูรณาการให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้หรือต่อยอดความรู้ได้ในสถานการณ์ จริงครอบคลุมทักษะการเล่นแบดมินตัน การสอนแบดมินตัน และการตัดสินแบดมินตัน ประกอบไป

ด้วย 4 แนวทาง 2.1) การจัดการเรียนรู้ทั้งในรูปแบบออนไลน์และออฟไลน์โดยจัดโครงสร้างเนื้อหาวิชาแบดมินตันให้สอดคล้องกับคำอธิบายรายวิชาตามหลักสูตรสาขาวิชาพลศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏ 2.2) ให้ความสำคัญกับการสร้างบทเรียนแบบออนไลน์เพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาเรียนรู้ก่อนเข้าชั้นเรียนและเพื่อทบทวนบทเรียนได้ด้วยตนเอง 2.3) กำหนดช่องทางออนไลน์ให้สอดคล้องและไม่เพิ่มภาระด้านค่าใช้จ่ายให้กับผู้เรียนไปมากกว่าชั้นเรียนปกติ 2.4) มีแบบทดสอบวัดความรู้ เจตคติ และทักษะการปฏิบัติที่เน้นการประเมินตามสภาพจริง อีกทั้งแบบทดสอบต้องมีคุณภาพและมาตรฐานที่เหมาะสมกับบริบทของผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับเบิร์กแมนและแซม (Bergmann, J. & Sams, A., 2012) ได้กล่าวว่า การสร้างบทเรียนแบบออนไลน์เพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาเรียนรู้ก่อนเข้าชั้นเรียนและเพื่อทบทวนบทเรียนได้ด้วยตนเองผ่านรูปแบบการทำสื่อหรือภาพเคลื่อนไหวที่ครูผู้สอนเป็นผู้จัดทำขึ้นเพื่อให้เหมาะสมกับการเรียนและเข้าสู่การจัดกิจกรรมกลุ่มเป็นหลัก ใช้เวลาไปกับการผู้เรียนได้ศึกษาเรียนรู้ และหาทางออกร่วมกันโดนเน้นไปที่การจัดการเรียนรู้แบบเพื่อนช่วยเพื่อนผ่านกิจกรรมที่ผู้สอนมอบให้ในแต่ละสัปดาห์ มีการวัดผลผู้เรียนที่หลากหลายทั้งการวัดผลรายบุคคลและรายกลุ่ม โดยมีเกณฑ์การวัดผลและการทดสอบที่มีคุณภาพและยังสอดคล้องกับชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2554) ได้กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้จะต้องสร้างความสนใจและทำให้นักเรียนเกิดความกระตือรือร้นในการทำกิจกรรม โดยใช้วิธีการที่หลากหลายเช่น วิดีทัศน์ สไลด์ รูปภาพ

องค์ความรู้ใหม่

การจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานในรายวิชาแบดมินตันสำหรับนักศึกษาสาขาวิชาพลศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏมีความสำคัญและจำเป็นต้องเร่งสร้างรูปแบบการจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมและเป็นไปตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับรายวิชาภาคปฏิบัติรายวิชากีฬา เพื่อพัฒนาแนวทางการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานที่สามารถนำไปใช้ได้จริงและเหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียนในยุคปัจจุบัน ในด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Life Long Learning) ได้อีกด้วย และแนวทางการสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานประกอบไปด้วย 4 แนวทางที่ควรให้ความสำคัญก่อนจัดทำรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานคือ 1) การจัดการเรียนรู้ทั้งในรูปแบบออนไลน์และออฟไลน์ให้สอดคล้องกับคำอธิบายรายวิชาตามหลักสูตรสาขาวิชาพลศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ 2) ให้ความสำคัญกับการสร้างบทเรียนแบบออนไลน์เพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาเรียนรู้ก่อนเข้าชั้นเรียนและเพื่อทบทวนบทเรียนได้ด้วยตนเอง 3) กำหนดช่องทางออนไลน์ให้สอดคล้องและไม่เพิ่มภาระด้านค่าใช้จ่ายให้กับผู้เรียนไป

มากกว่าชั้นเรียนปกติ 4) มีแบบทดสอบวัดความรู้ เจตคติ และทักษะการปฏิบัติที่เน้นการประเมินตามสภาพจริง อีกทั้งแบบทดสอบต้องมีคุณภาพและมาตรฐานที่เหมาะสมกับบริบทของผู้เรียน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษาควรส่งเสริมและสนับสนุนให้อาจารย์ที่รับผิดชอบในรายวิชากีฬาหรือวิชาปฏิบัติทางพลศึกษาพัฒนาบทเรียนออนไลน์ เพื่อใช้เป็นแหล่งเรียนรู้นอกเวลาเพิ่มเติมสำหรับนักศึกษา หรือผู้อื่นที่สนใจเข้ามาศึกษาเรียนรู้เพิ่มเติมนอกเวลา
2. สถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษาควรส่งเสริมในการสร้างแหล่งเรียนรู้ออนไลน์สำหรับแต่ละมหาวิทยาลัย หรือต่อยอดอย่างเป็นรูปธรรมไปสู่การมีหลักสูตรออนไลน์หรือหลักสูตรที่เน้นการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานเพื่อพัฒนาการสอนไปสู่ความเป็นสากลหรือเป็นหลักสูตรสำหรับชาวต่างชาติที่จะเข้ามาเรียนในมหาวิทยาลัยราชภัฏ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ควรนำแนวทางในการจัดการเรียนการสอนแบบผสมผสานไปใช้ในการสอนระดับอุดมศึกษาหรือมหาวิทยาลัยอื่น ๆ ที่มีบริบทใกล้เคียงกันเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น
2. ควรนำแนวทางรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานไปประยุกต์ใช้ต่อการเรียนรายวิชากีฬาหรือวิชาทางพลศึกษาอื่น ๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ดียิ่งขึ้น
3. ควรนำแนวทางการพัฒนาดังกล่าวไปใช้ปฏิบัติหรือดำเนินการในมหาวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัยอื่น ๆ ที่มีบริบทใกล้เคียงกันเพื่อพัฒนาการสอนอย่างเป็นรูปธรรม

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (2564). *มาตรการและการเฝ้าระวังการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019*. เข้าถึงได้จาก <https://www.mhesi.go.th/index.php/component/tags/tag/2021-02-17-02-14-49.html>
- ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2554). *การจัดการเรียนรู้ ตามสภาพจริง*. กรุงเทพฯ : สหมิตรพรินติ้ง แอนด์พับลิชชิง.
- พวงรัตน์ ทวีรัตน์. (2543). *วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์*. กรุงเทพฯ : สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- ภัทรชัย ปาตี และบุญจันทร์ สีสันต์. (2567). การประเมินความต้องการจำเป็นของครูต่อการบริหารการจัดการเรียนการสอนออนไลน์สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี. *วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย*, 16(1), 167-178.
- วัชร เพชรคล้าย. (2566). การพัฒนาการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานรายวิชาพลศึกษาบาสเกตบอลสำหรับนักศึกษาสาขาวิชาพลศึกษามหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ. (วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพลศึกษาและวิทยาศาสตร์การออกกำลังกาย). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- สำนักงานที่ประชุมอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏ. (2561). *ยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นระยะ 20 ปี. (พ.ศ.2560-2579).* (อัดสำเนา)
- สุวิทย์ เมษินทรีย์ (2563). *โลกเปลี่ยน คนปรับ เตรียมคนไทยเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในโลกหลังโควิด-19.* เข้าถึงได้จาก <http://www.cai.ku.ac.th/>.
- Bergmann, J. & Sams, A. (2012). *Flip your classroom: Reach every student in every class everyday*. Retrieved from https://www.rcboe.org/cms/lib/GA01903614/Centricity/Domain/15451/Flip_Your_Classroom.pdf
- Olivares, J. (2020). The Enhancement of English Speaking Ability of the Visually Impaired Students Using Blended Learning. *Udon Thani Rajabhat University Academic Journal*, 8(1), 56-72.

การพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุของเทศบาลเมืองบ้านกรุด อำเภอบางปะอิน จังหวัด

พระนครศรีอยุธยา

Development of Well-being of the Elderly in Bankrod Town Municipality,
Bang Pa-in District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province

ศิวกร ทองมี¹ และอภิชาติ พานสุวรรณ²

Siwakorn Thongmee and Apichat Pansuwan

Received: September 09, 2024

Revised: November 18, 2024

Accepted: November 29, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุ 2) เปรียบเทียบสภาพการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ 3) นำเสนอแนวทางการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุของเทศบาลเมืองบ้านกรุด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยเชิงปริมาณ ประชากร ได้แก่ ผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองบ้านกรุด จำนวน 1,341 คน คำนวณขนาดตัวอย่างโดยใช้สูตรของทาร์โร ยามาเน่ ได้จำนวน 308 คน ทำการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามแบบประเมินค่า 5 ระดับ ได้ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.704 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที และค่าทดสอบค่าเอฟด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว ขั้นตอนที่ 2 การวิจัยเชิงคุณภาพ ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 3 กลุ่มประกอบด้วย กลุ่มที่ 1 สายงานผู้บริหารของเทศบาลเมืองบ้านกรุด จำนวน 5 คน กลุ่มที่ 2 สายงานผู้ปฏิบัติงาน จำนวน 2 คน และกลุ่มที่ 3 ผู้สูงอายุ จำนวน 4 คน รวมทั้งหมดจำนวน 11 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา และการสร้างข้อสรุป ผลการวิจัย พบว่า 1) การพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุของเทศบาลเมืองบ้านกรุด

¹⁻² มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา; Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University

Corresponding Author, e-mail: apichat_asm@hotmail.com, Tel. 094-9782426

ในภาพรวมมีสภาพการพัฒนาสุขภาวะอยู่ในระดับมากที่สุด 2) ผู้สูงอายุที่มีเพศ และอายุต่างกัน มีสภาพการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05 ผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษา สถานภาพสมรส อาชีพ และรายได้ต่างกัน มีสภาพการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุไม่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 และ 3) แนวทางการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุ เทศบาลเมืองบ้านกรวดควรพิจารณามีหน่วยรถเคลื่อนที่ของชุมชนไว้สำหรับบริการผู้สูงอายุไปโรงพยาบาลในกรณีเจ็บป่วยฉุกเฉิน มีการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับธรรมะในวันเสาร์-วันอาทิตย์ จัดอบรมอาชีพเพื่อส่งเสริมรายได้ และมีกิจกรรมการพัฒนาทักษะความคิดเพื่อเสริมสร้างปัญญาให้แก่ผู้สูงอายุ

คำสำคัญ: การพัฒนา, สุขภาวะ, ผู้สูงอายุ, เทศบาลเมืองบ้านกรวด

Abstract

The objectives of this research article were 1) to study the status of the elderly well-being development; 2) to compare the status of the elderly health development classified by personal factors; and 3) to present the guidelines for the elderly well-being development of Bankrod Town Municipality, Bang Pa-in District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province. This was a mixed-methods research, divided into 2 steps: Step 1 was a quantitative research. The population was 1,341 elderly people in Bankrod Town Municipality. The sample size was calculated using Taro Yamane's formula, resulting in 308 people. Stratified sampling was used. The research instrument was a 5-level assessment questionnaire with a reliability coefficient of 0.704. The statistics used for data analysis were percentage, mean, standard deviation, t-test, and F-test using one-way analysis of variance. Step 2 was a qualitative research, in-depth interviews were conducted with 3 groups of key informants, consisting of group 1: 5 executives of Bankrod Town Municipality, group 2: 2 operational staff, and group 3: 4 elderly people, totaling 11 people. Data were analyzed using content analysis and conclusion generation. The research results found that 1) the overall well-being development of the elderly in Bankrod Town Municipality had the highest level of well-being development; 2) the elderly with different genders and ages had different well-being development conditions with a

statistical significance of .05. The elderly with different levels of education, marital status, occupations, and incomes had no differences in well-being development conditions with a statistical significance of .05; 3) the guidelines for well-being development of the elderly in Bankrod Town Municipality should consider having a community mobile unit to provide services to the elderly to go to the hospital in case of emergency. There should be activities related to Dhamma on Saturdays and Sundays, vocational training to increase income, and activities to develop thinking skills to enhance wisdom for the elderly.

Keywords: Development, Well-being, the Elderly, Bankrod Town Municipality

บทนำ

ประเทศไทยมีแผนยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี เกี่ยวกับประเด็นการพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต (พ.ศ. 2561-2580) มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญเพื่อพัฒนาคนในทุกมิติและในทุกช่วงวัย การเสริมสร้างให้คนไทยมีสุขภาวะที่ดี ครอบคลุมทั้งด้านกาย ใจ สติปัญญา และสังคม โดยการสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาวะ การป้องกันและควบคุมปัจจัยเสี่ยงที่คุกคามสุขภาวะ การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีสุขภาวะที่ดี การพัฒนาระบบบริการสุขภาพที่ทันสมัยสนับสนุนการสร้างสุขภาวะที่ดี และการส่งเสริมให้ชุมชนเป็นฐานในการสร้างสุขภาวะที่ดีในทุกพื้นที่ (กระทรวงสาธารณสุข, 2561)

ประเทศไทยเริ่มก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2548 และมีแนวโน้มประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ข้อมูลปี พ.ศ. 2566 มีผู้สูงอายุกว่า 13 ล้านคน หรือร้อยละ 20 ของประชากรไทย และคาดการณ์ว่าในปี พ.ศ. 2578 จะมีผู้สูงอายุ 1 ใน 3 ของประชากรทั้งหมด สอดคล้องกับผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียวลำพังในครัวเรือนมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 12 และอยู่ลำพังกับคู่สมรสร้อยละ 21.1 ซึ่งทั้งสองกลุ่มจัดเป็นกลุ่มเสี่ยงที่มีความเปราะบางต่อปัญหาต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน ส่งผลให้รายได้ไม่เพียงพอต่อการดำเนินชีวิต และปัญหาด้านสุขภาพ โดยเฉพาะปัญหาจากโรคไม่ติดต่อ หรือ NCDs ที่มีผลกระทบกับการดำเนินชีวิตและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ รวมถึงครอบครัวที่ดูแลผู้สูงอายุด้วย (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2567) เมื่อผู้สูงอายุจำนวนมากต้องเผชิญปัญหาสุขภาพและการดูแลที่ไม่เพียงพอ การส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุจึงเป็นเรื่องเร่งด่วนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและลดความเสี่ยงทางสังคม (เวิร์คพอยท์

ทูเตย์, 2567) ซึ่งทำให้การบริการที่มีความเหมาะสมแก่ผู้สูงอายุจึงต้องเป็นการบริการที่สามารถดูแลจัดการให้ได้ครบถ้วน และจะต้องสามารถเข้าถึงชุมชนอย่างทั่วถึง โดยมีลักษณะในเชิงรุก และมีการประสานงานการบริการทั้งด้านสุขภาพและสังคมไปพร้อมกัน ดังนั้น สภาพการณ์ของกลุ่มผู้สูงอายุในสังคมไทยมีปริมาณสูงขึ้นจำเป็นต้องกรภาครัฐ และภาคส่วนต่าง ๆ จะต้องร่วมมือในการวางแผนเตรียมการสร้างความพร้อมในการเข้าสู่สังคมผู้สูงวัย แต่ทว่าปัจจุบัน ศักยภาพของกลุ่มคนและชุมชนมีความแตกต่างกัน กลุ่มผู้สูงอายุมีประสบการณ์การใช้ชีวิตและมีทักษะองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาที่จะใช้ฐานของการเรียนรู้ไม่เท่าทัน ส่งผลให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมด้วย

เทศบาลเมืองบ้านกรด มีประชากรในเขตเทศบาลเมืองบ้านกรด จำนวน 13,755 คน จำนวนครัวเรือน 9,833 ครัวเรือน ซึ่งมีสมาชิกกลุ่มผู้สูงอายุเป็นชาย 538 คน เป็นหญิง 803 คน รวมจำนวนผู้สูงอายุ 1,341 คน ได้แบ่งสัดส่วนประเภทเข้าสู่สังคมและกลุ่มติดบ้านมากกว่าชุมชนอื่น ๆ อย่างไรก็ตาม กลุ่มผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองบ้านกรด มีภูมิหลังด้านความรู้และประสบการณ์หลากหลาย ทั้งนี้ เขตเทศบาลเมืองบ้านกรดเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรม โดยเทศบาลเมืองบ้านกรดมีพื้นที่และการจัดกิจกรรมการออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ สวนสาธารณะ 11 แห่ง นันทนาการโรงเรียนผู้สูงอายุ 1 แห่ง ด้านสาธารณสุขมีหน่วยบริการคือศูนย์บริการสาธารณสุข 2 แห่ง และด้านสังคม เทศบาลเมืองบ้านกรดได้จัดแบ่งโซนพื้นที่ต่าง ๆ เพื่อให้สามารถดูแลและให้บริการแก่ประชาชนได้อย่างทั่วถึง โดยแบ่งพื้นที่ออกเป็นชุมชน แต่ละชุมชนจะมีคณะกรรมการชุมชนบริหารจัดการภายในชุมชน และมีเจ้าหน้าที่ช่วยเหลือชุมชนติดต่อประสานงานแจ้งข่าวสารต่าง ๆ ระหว่างเทศบาลกับประชาชน โดยมีชุมชน 11 ชุมชน ได้แก่ 11 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 1 ชุมชนบ้านหัวสะแก หมู่ 2 ชุมชนบ้านหลวง หมู่ 3 ชุมชนต้นสะตือ หมู่ 4 ชุมชนบ้านสามขา ตะวันตก หมู่ 5 ชุมชนบ้านสามขาตะวันออก หมู่ 6 ชุมชนบ้านแขกตะวันตก หมู่ 7 ชุมชนบ้านแขก ตะวันออก หมู่ 8 ชุมชนบ้านกรดตะวันตก หมู่ 9 ชุมชนบ้านกรดตะวันออก หมู่ 10 ชุมชนบ้านคลองควาย หมู่ 11 ชุมชนบ้านโคกวัด ดังนั้น จึงเป็นที่ท้าทายและน่าสนใจที่จะหาคำตอบในปัญหาการพัฒนาเสริมสร้างสุขภาวะแบบบูรณาการของผู้สูงอายุในเขตชุมชนบ้านกรด บริบทพื้นที่เทศบาลเมืองบ้านกรด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (สำนักงานเทศบาลเมืองบ้านกรด, 2567)

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับสุขภาวะของพระไพศาล วิสาโล (2552) ได้กล่าวถึง สุขภาวะหรือความเป็นปกติสุข ในภาพรวมว่ามี 4 ด้าน ประกอบด้วย 1) สุขภาวะทางกาย ได้แก่ การมีสุขภาพดี ปลอดพ้นจากโรคภัยไข้เจ็บ 2) สุขภาวะทางสังคม ได้แก่ การที่ได้อยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้อย่างกลมกลืน ราบรื่น และเป็นสุข 3) สุขภาวะทางจิต ได้แก่ การที่มีจิตใจที่สดชื่น เบิกบาน แจ่มใส และ 4) สุขภาวะทางปัญญา ได้แก่ การที่มีความรู้และความคิดที่ตักเตือนและถูกต้อง มีการดำเนินชีวิต

ได้อย่างมีความสุข มีความรู้จักนึกคิด และพิจารณาด้วยเหตุผลจนสามารถแก้ปัญหา หรือหลุดพ้นจากความทุกข์ได้ ทั้งนี้ แต่ละบุคคลอาจจะมีสุขภาวะในด้านต่าง ๆ ที่แตกต่างกัน อันเนื่องมาจากมีปัจจัยส่วนบุคคลที่ต่างกัน สอดคล้องกับผลการวิจัยของเสาวนีย์ ฤดี (2554) โดยพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่แตกต่างในเรื่องเพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ มีความแตกต่างในระดับการรับรู้สุขภาวะองค์รวมแนวพุทธ

จากความสำคัญและปัญหาดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษา การพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุของเทศบาลเมืองบ้านกรวด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อเป็นแนวทางให้เทศบาลเมืองบ้านกรวดนำข้อมูลไปพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุให้ดียิ่งขึ้น เพื่อรองรับสถานการณ์สังคมผู้สูงอายุอันจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมและผู้สูงอายุสืบไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุของเทศบาลเมืองบ้านกรวด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อเปรียบเทียบสภาพการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุของเทศบาลเมืองบ้านกรวด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล
3. เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุของเทศบาลเมืองบ้านกรวด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุของเทศบาลเมืองบ้านกรวด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และเปรียบเทียบสภาพการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุของเทศบาลเมืองบ้านกรวด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองบ้านกรวด จำนวน 1,341 คน (สำนักงานเทศบาลเมืองบ้านกรวด, 2567) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ ผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองบ้านกรวด จำนวน 308 คน โดยผู้วิจัยได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรของทาโร่ ยามาเน่ (Yamane, T., 1973) กำหนดค่าความเชื่อมั่น 95% และความคลาดเคลื่อนเท่ากับ .05 ผู้วิจัยได้ดำเนินการแบ่งกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุโดยจำแนกตามพื้นที่ชุมชน ทำการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Proportional Random Sampling) ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวนประชากรและขนาดตัวอย่างของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองบ้านกรวด จำแนกตามชุมชน

ลำดับ (หมู่บ้าน)	ผู้สูงอายุ	จำนวนประชากร (คน)	ขนาดตัวอย่าง (คน)
1	ชุมชนบ้านหัวสะแก	45	10
2	ชุมชนบ้านหลวง	232	53
3	ชุมชนต้นเสด็จ	187	43
4	ชุมชนบ้านสามขาตะวันตก	65	15
5	ชุมชนบ้านสามขาตะวันออก	149	34
6	ชุมชนบ้านแขกตะวันตก	73	17
7	ชุมชนบ้านแขกตะวันออก	187	43
8	ชุมชนบ้านกรวดตะวันตก	127	29
9	ชุมชนบ้านกรวดตะวันออก	75	17
10	ชุมชนบ้านคลองควาย	77	18
11	ชุมชนบ้านโคกวัด	124	29
รวม		1,341	308

ที่มา: สำนักงานเทศบาลเมืองบ้านกรวด (2567)

ผู้วิจัยทำการศึกษาและรวบรวมข้อคิดจากแนวคิด ทฤษฎี หนังสือ หรือเอกสารทางวิชาการ และผลงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุ เพื่อกำหนดขอบเขตในการวิจัย และเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถามและกำหนดสมมติฐานการวิจัย ดังนี้ ผู้สูงอายุที่มีปัจจัยส่วนบุคคลต่างกัน มีสภาพการพัฒนสุขภาวะผู้สูงอายุของเทศบาลเมืองบ้านกรวด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม จำนวน 2 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส อาชีพ รายได้รวมของครอบครัว ใช้คำถามแบบเลือกตอบ (Check list) และตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของเทศบาลเมืองบ้านกรวดต่อการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุ 4 ด้าน ใช้แบบมาตราส่วนประเมินค่า 5 ระดับ นำไปตรวจสอบความสอดคล้องกับวิธีทดสอบการวิจัย ได้ค่า IOC เท่ากับ 0.80 จากนั้นจึงนำไปทดสอบความน่าเชื่อถือของแบบสอบถาม ได้ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น (α) เท่ากับ 0.704 สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที และค่าเอฟด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว

ขั้นตอนที่ 2 เสนอแนวทางการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุของเทศบาลเมืองบ้านกรด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 11 คน ได้มาด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วย กลุ่มที่ 1 สายงานผู้บริหารของเทศบาลเมืองบ้านกรด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 5 คน กลุ่มที่ 2 สายงานผู้ปฏิบัติงาน จำนวน 2 คน และกลุ่มที่ 3 ผู้สูงอายุ จำนวน 4 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ข้อมูลที่ได้จากเอกสารและสร้างข้อสรุปข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์

สรุปผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัยเรื่อง การพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุของเทศบาลเมืองบ้านกรด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์สภาพการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุของเทศบาลเมืองบ้านกรด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์สภาพการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุของเทศบาลเมืองบ้านกรด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวม

สภาพการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุของเทศบาลเมืองบ้านกรด	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
1. ด้านสุขภาวะทางกาย	4.33	.530	มากที่สุด
2. ด้านสุขภาวะทางจิต	4.22	.637	มากที่สุด
3. ด้านสุขภาวะทางสังคม	4.19	.602	มาก
4. ด้านสุขภาวะทางปัญญา	4.21	.587	มากที่สุด
ภาพรวม	4.24	.511	มากที่สุด

จากตารางที่ 2 พบว่า สภาพการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุของเทศบาลเมืองบ้านกรดในภาพรวมมีการพัฒนาสุขภาวะอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.24$, S.D. = .511) โดยด้านสุขภาวะทางกายมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 4.33$, S.D. = .530) รองลงมา คือ ด้านสุขภาวะทางจิต ($\bar{X} = 4.22$, S.D. = .637) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด คือ ด้านสุขภาวะทางสังคม ($\bar{X} = 4.19$, S.D. = .602)

2. ผลการเปรียบเทียบสภาพการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุของเทศบาลเมืองบ้านกรด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบสภาพการพัฒนาศุขภาวะผู้สูงอายุของเทศบาลเมืองบ้านกรด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ปัจจัยส่วนบุคคล	สภาพการพัฒนาศุขภาวะผู้สูงอายุ							
	ด้านสุขภาวะทางกาย		ด้านสุขภาวะทางจิต		ด้านสุขภาวะทางสังคม		ด้านสุขภาวะทางปัญญา	
	ค่า t/ F	Sig.	ค่า t/ F	Sig.	ค่า t/ F	Sig.	ค่า t/ F	Sig.
เพศ	-2.241 (t)	.026*	.884 (t)	.377	1.731 (t)	.085	-1.847 (t)	.066
อายุ	1.230 (F)	.294	1.697 (F)	.185	1.586 (F)	.206	25.062 (F)	.000*
ระดับการศึกษา	.489 (F)	.690	.379 (F)	.768	.746 (F)	.525	.519 (F)	.670
สถานภาพสมรส	.869 (F)	.457	1.585 (F)	.193	.750 (F)	.523	.680 (F)	.565
อาชีพ	.076 (F)	.989	1.014 (F)	.400	.761 (F)	.551	.938 (F)	.442
รายได้	.349 (F)	.845	1.275 (F)	.280	.883 (F)	.475	.464 (F)	.762

* ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05

จากตารางที่ 3 พบว่า ผู้สูงอายุที่มีเพศต่างกัน มีสภาพการพัฒนาศุขภาวะผู้สูงอายุของเทศบาลเมืองบ้านกรด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านสุขภาวะทางกายแตกต่างกัน และอายุต่างกัน มีสภาพการพัฒนาศุขภาวะผู้สูงอายุของเทศบาลเมืองบ้านกรด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านสุขภาวะทางปัญญาแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05 ผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษา สถานภาพสมรส อาชีพ และรายได้ต่างกัน มีสภาพการพัฒนาศุขภาวะผู้สูงอายุของเทศบาลเมืองบ้านกรด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกัน

3. จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 11 คน เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาศุขภาวะผู้สูงอายุของเทศบาลเมืองบ้านกรด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 4 ด้าน มีแนวทาง ดังนี้

3.1 ด้านสุขภาวะทางกาย มีดังนี้ 1) ควรมีการออกสำรวจความต้องการผู้สูงอายุ ด้านสุขภาพทางกาย และ 2) นำข้อมูลมาออกนโยบายที่ตรงต่อความต้องการ เพื่อส่งเสริมสุขภาพทางกายให้แก่ผู้สูงอายุ และควรเป็นบริการที่ไม่เสียค่าใช้จ่าย เช่น การรักษาพยาบาลที่มีประสิทธิภาพโดยการใช้ยาที่ดี การจัดแคมเปญออกกำลังกาย การดูแลเรื่องน้ำที่สะอาดสำหรับการอุปโภคบริโภค หรือออกมาตรการเร่งด่วนในการพัฒนาศุขภาวะทางกาย

3.2 ด้านสุขภาวะทางจิต มีดังนี้ 1) การจัดอบรมให้คนในครอบครัวเข้าใจเรื่องการดูแลสุขภาพจิตของผู้สูงอายุ พูดคุย รับฟัง และแลกเปลี่ยนวิธีการแก้ปัญหาาร่วมกันกับผู้สูงอายุ 2) มีการจัดกิจกรรมสันทนาการเพื่อให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมและสานสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ ควรจัดกิจกรรมที่สนุกสนาน ให้ผู้สูงอายุรู้สึกอบอุ่น เช่น กิจกรรมรดน้ำดำหัวในวันสงกรานต์ กิจกรรมพาไปวัดในวันพระ และ 3) สร้างกลุ่มให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมตามความถนัด หรือตามที่ผู้สูงอายุสนใจ

3.3 ด้านสุขภาวะทางสังคม มีดังนี้ 1) ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้เข้าสังคม พบปะพูดคุยกัน เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นร่วมกับผู้อื่นได้ 2) จัดอบรมคนในครอบครัวให้รู้จักวิธีการพาผู้สูงอายุเข้าสังคม หรือจัดกิจกรรมผู้สูงอายุร่วมกับครอบครัว 3) จัดศูนย์อบรมอาชีพให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุ และ 4) จัดอบรมคนในครอบครัว หรือผู้ดูแลผู้สูงอายุให้รู้จักการดูแลผู้สูงอายุได้อย่างถูกวิธี

3.4 ด้านสุขภาวะทางปัญญา มีดังนี้ 1) มีการฝึกอบรมการใช้เทคโนโลยีสื่อสารสนเทศให้แก่ผู้สูงอายุที่ถูกต้อง ส่งเสริมสติปัญญา และภูมิคุ้มกันต่อโลกภายนอก เช่น สอนการใช้ยูทูป เฟซบุ๊ก ไลน์ หรือการใช้สมาร์ทโฟน 2) จัดอบรมอาชีพตามที่ผู้สูงอายุต้องการ 3) จัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุให้มีความเหมาะสมกับสุขภาพ และ 4) สร้างกิจกรรมการมีส่วนร่วมระหว่างผู้สูงอายุและครอบครัว เพื่อให้ผู้สูงอายุรู้สึกถึงคุณค่าของตนเอง

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่อง การพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุของเทศบาลเมืองบ้านกรด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยได้นำผลการวิจัยมาอภิปรายผล ดังนี้

1. การพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุของเทศบาลเมืองบ้านกรด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในแต่ละด้านเป็นดังนี้

1.1 ด้านสุขภาวะทางกายในภาพรวมมีการพัฒนาสุขภาวะอยู่ในระดับมากที่สุด เนื่องจากเทศบาลเมืองบ้านกรดมีการดำเนินงานเกี่ยวกับการตรวจสุขภาพประจำปีให้แก่ผู้สูงอายุ มีหน่วยออกตรวจสุขภาพตามบ้าน พร้อมทั้งมีอาสาสมัครดูแลและให้คำแนะนำด้านสุขภาพ มีบริการรับ-ส่ง ผู้สูงอายุไปโรงพยาบาลหากเจ็บป่วยฉุกเฉิน และยังมีสถานพยาบาลที่มีความเหมาะสมอยู่ในพื้นที่

1.2 ด้านสุขภาวะทางจิตในภาพรวมมีการพัฒนาสุขภาวะอยู่ในระดับมากที่สุด เนื่องจากเทศบาลเมืองบ้านกรดมีการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดโครงการด้านสุขภาวะทางจิต จัดกิจกรรมเกี่ยวกับธรรมะ หรือการปฏิบัติธรรม จัดกิจกรรมสันทนาการ งานประเพณีจัดทัศนศึกษา

ดูงานตามความต้องการของผู้สูงอายุ และจัดกิจกรรมในวันสำคัญประเพณีต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมความสำคัญของผู้สูงอายุ

1.3 ด้านสุขภาวะทางสังคมในภาพรวมมีการพัฒนาสุขภาวะอยู่ในระดับมาก เนื่องจากเทศบาลเมืองบ้านกรดมีการจัดอบรมอาชีพ และจัดอาชีพส่งเสริมรายได้ จัดศูนย์การเรียนรู้ด้านอาชีพสำหรับผู้สูงอายุ จัดกิจกรรมส่งเสริมความสามัคคีและจัดกิจกรรมจิตอาสาให้กับผู้สูงอายุในชุมชน

1.4 ด้านสุขภาวะทางปัญญาในภาพรวมมีการพัฒนาสุขภาวะอยู่ในระดับมากที่สุด เนื่องจากเทศบาลเมืองบ้านกรดมีการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดสถานที่สำหรับบริการในด้านการศึกษา อบรมให้ความรู้ผู้สูงอายุเรื่องอาชีพ สิทธิและสวัสดิการ ส่งเสริมด้านปัญญา และมีการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมคุณค่าของผู้สูงอายุในชุมชน

จากผลการศึกษาข้างต้นนั้นไม่สอดคล้องกับผลการวิจัยของแม่ชีกนกวรรณ ปรีดีเปรม (2559) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ศึกษาสุขภาวะของพระสงฆ์ผู้ถือธุดงค์วัตรของวัดนาหลวง (อภิญญาเทสิตธรรม)” พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีสุขภาวะทางกายอยู่ในระดับดี สุขภาวะทางจิตใจอยู่ในระดับดี สุขภาวะทางสังคมอยู่ในระดับปานกลาง และสุขภาวะทางปัญญาอยู่ในระดับดี

2. ผลการเปรียบเทียบสภาพการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุของเทศบาลเมืองบ้านกรด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ผลการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุที่มีเพศต่างกัน มีสภาพการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุของเทศบาลเมืองบ้านกรด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านสุขภาวะทางกายแตกต่างกัน และอายุต่างกัน มีสภาพการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุของเทศบาลเมืองบ้านกรด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านสุขภาวะทางปัญญาแตกต่างกัน แต่ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส อาชีพ และรายได้ต่างกัน มีสภาพการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุของเทศบาลเมืองบ้านกรด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกัน

2.1 ด้านเพศ โดยกลุ่มเพศชายมีความคิดเห็นต่อสภาพการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุของเทศบาลเมืองบ้านกรด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านสุขภาวะทางกาย น้อยกว่ากลุ่มเพศหญิง เนื่องจากผู้สูงอายุเพศชายมองความสำคัญในประเด็นต่าง ๆ น้อยกว่าผู้สูงอายุเพศหญิง ได้แก่ เทศบาลเมืองบ้านกรดจัดให้มีการตรวจสุขภาพประจำปีสำหรับผู้สูงอายุ สถานพยาบาลที่มีความเหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่ มีหน่วยออกตรวจสุขภาพผู้สูงอายุตามบ้าน มีอาสาสมัครดูแลและให้คำแนะนำด้านสุขภาพแก่ผู้สูงอายุ และมีบริการรับ-ส่งผู้สูงอายุ ใน

กรณีเจ็บป่วยฉุกเฉินไปโรงพยาบาล จึงทำให้กลุ่มเพศชายมีความคิดเห็นต่อสภาพการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุด้านสุขภาวะทางกายน้อยกว่ากลุ่มเพศหญิง

2.2 ด้านอายุ โดยกลุ่มที่มีช่วงอายุระหว่าง 60-69 ปี และกลุ่มที่มีช่วงอายุระหว่าง 70-79 ปี มีความคิดเห็นต่อสภาพการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุของเทศบาลเมืองบ้านกรด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านสุขภาวะทางปัญญา สูงกว่ากลุ่มที่มีช่วงอายุระหว่าง 80-89 ปี ผู้ที่มีอายุน้อยมีความคิดเห็นต่อสภาพการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุ สูงกว่าผู้ที่มีอายุมากกว่า เนื่องจากผู้ที่มีอายุต่ำกว่า 80 ปี สามารถช่วยเหลือตนเองได้อยู่ และพร้อมที่จะเข้าอบรมทางความรู้เกี่ยวกับอาชีพที่เหมาะสม จึงเห็นว่าทางเทศบาลเมืองบ้านกรดควรจัดอบรมให้ความรู้อาชีพที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ เพื่อต้องการพัฒนาสุขภาวะทางปัญญา

2.3 ด้านระดับการศึกษา เนื่องจากเทศบาลเมืองบ้านกรดได้จัดแบ่งโซนพื้นที่ต่าง ๆ ซึ่งสามารถดูแลและให้บริการแก่ประชาชนเป็นมาตรฐานได้อย่างทั่วถึง จึงทำให้กลุ่มผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองบ้านกรด ที่มีภูมิหลังด้านความรู้และระดับการศึกษาที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อสภาพการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุของเทศบาลเมืองบ้านกรด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกัน

2.4 ด้านสถานภาพสมรส เนื่องจากผู้ที่มีสถานภาพสมรสต่างกัน ต่างมีความคาดหวังว่าเทศบาลเมืองบ้านกรดจะสามารถพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุของเทศบาลเมืองบ้านกรด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านต่าง ๆ ได้เช่นเดียวกัน

2.5 ด้านอาชีพ เนื่องจากผู้สูงอายุที่มีอาชีพต่างกัน เห็นว่าเทศบาลมีความพร้อมต่อการพัฒนาสุขภาวะในด้านต่าง ๆ เหมือนกัน เช่น ด้านสุขภาวะทางกาย มีการตรวจสุขภาพประจำปีสำหรับผู้สูงอายุ มีหน่วยออกตรวจสุขภาพผู้สูงอายุตามบ้าน

2.6 ด้านรายได้ เนื่องจากผู้สูงอายุที่มีรายได้ต่างกัน ต้องการเห็นภาพรวมของสภาพการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุของเทศบาลเมืองบ้านกรด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นรูปแบบเดียวกัน จึงมีความคิดเห็นไม่ต่างกัน

จากผลการศึกษาข้างต้นสอดคล้องกับผลการวิจัยของเสาวนีย์ ฤดี (2554) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “สุขภาวะองค์กรรวมแนวพุทธ : กรณีศึกษาผู้ป่วยโรคเบาหวานโรงพยาบาลราชวิถี” พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่แตกต่างกันในเรื่องเพศ อายุ มีความแตกต่างในระดับการรับรู้สุขภาวะองค์กรรวมแนวพุทธ ส่วนสถานภาพสมรส ไม่มีความแตกต่างในระดับการรับรู้สุขภาวะองค์กรรวมแนวพุทธ แต่ไม่สอดคล้องกับผลการวิจัยของเสาวนีย์ ฤดี (2554) โดยพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่แตกต่างกันในเรื่องการศึกษา อาชีพ รายได้ มีความแตกต่างในระดับการรับรู้สุขภาวะองค์กรรวมแนวพุทธ

3. แนวทางการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุของเทศบาลเมืองบ้านกรด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมีแนวทางการพัฒนาในแต่ละด้าน ดังนี้

3.1 ด้านสุขภาวะทางกาย มีดังนี้ 1) สำรวจความต้องการผู้สูงอายุด้านสุขภาพทางกาย และ 2) กำหนดนโยบายที่ตรงต่อความต้องการของผู้สูงอายุ เช่น นโยบายการรักษาพยาบาลที่มีประสิทธิภาพโดยการใช้ยาที่ดี นโยบายการจัดกิจกรรมออกกำลังกายให้แก่ผู้สูงอายุแบบวันเว้นวันในช่วงเวลาเย็น นโยบายการดูแลเรื่องน้ำที่สะอาดสำหรับใช้การอุปโภคบริโภค หรือออกนโยบายมาตรการเร่งด่วนในการพัฒนาสุขภาวะทางกาย เนื่องจากผู้สูงอายุมีการเจ็บป่วยได้ง่ายกว่าวัยหนุ่มสาว จำเป็นต้องมีนโยบายหรือมาตรการเร่งด่วนที่ตรงกับความต้องการของผู้สูงอายุ เช่น ตรวจวัดมวลกระดูกของผู้สูงอายุ เพื่อป้องกันภาวะกระดูกพรุน หรือเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดอุบัติเหตุหกล้มเนื่องจากอาจเสี่ยงต่อภาวะกระดูกหักได้ง่าย และตรวจคัดกรองกลุ่มโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (NCDs) ทุก ๆ ครึ่งปี เป็นต้น สอดคล้องกับผลการวิจัยของสาสินี เทพสุวรรณ (2550) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ดัชนีความอยู่ดีมีสุขมวลรวมของคนไทย” พบว่า การกำหนดนโยบายเพิ่มความสุขของประชาชนควรคำนึงถึงความเห็นของประชาชนเป็นหลัก

3.2 ด้านสุขภาวะทางจิต มีดังนี้ 1) การจัดอบรมให้คนในครอบครัวเข้าใจเรื่องการดูแลสุขภาพจิตของผู้สูงอายุ พูดคุย รับฟัง และแลกเปลี่ยนวิธีการแก้ปัญหาาร่วมกันกับผู้สูงอายุ 2) หน่วยงานต่าง ๆ เครือข่ายภาคีของภาครัฐควรมีการจัดกิจกรรมสนทนาการเพื่อให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมและสานสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ ได้กับทุกวัย เป็นกิจกรรมที่สนุกสนาน ให้ผู้สูงอายุรู้สึกอบอุ่น เช่น กิจกรรมรดน้ำดำหัวในวันสงกรานต์ กิจกรรมพาไปวัดในวันพระ และ 3) สร้างกลุ่มให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมตามความถนัด หรือตามที่ผู้สูงอายุสนใจ เช่น กลุ่มเปตอง กลุ่มตะกร้อ เป็นต้น เนื่องจากการได้เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มกับคนอื่น ๆ จะช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถจัดการกับอารมณ์และจิตใจได้ โดยผู้สูงอายุไม่ต้องเก็บปัญหาหรือความไม่สบายใจในเรื่องต่าง ๆ ไว้เพียงลำพัง สอดคล้องกับผลการวิจัยของปัญญภัทร ภัทรกัณทากุล (2544) ได้ทำ การศึกษาเรื่อง “การศึกษาการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมและความผาสุกทางใจของผู้สูงอายุ” พบว่า การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความผาสุกทางใจของผู้สูงอายุ

3.3 ด้านสุขภาวะทางสังคม มีดังนี้ 1) ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้เข้าสังคม เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมพูดคุยแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็นร่วมกับผู้อื่นได้ 2) จัดอบรมคนในครอบครัวให้รู้จักวิธีการพาผู้สูงอายุเข้าสังคม เช่น ถ้าผู้สูงอายุชอบงานฝีมือ คนในครอบครัวก็ควรพาผู้สูงอายุเข้าร่วมกลุ่มงานฝีมือเพื่อสร้างผลงาน และใช้เวลาให้เกิดประโยชน์จะได้ไม่รู้สึกเหงา 3) จัดศูนย์อบรมอาชีพให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุเพื่อนำความรู้ที่ได้ไปประกอบอาชีพเป็นการหารายได้

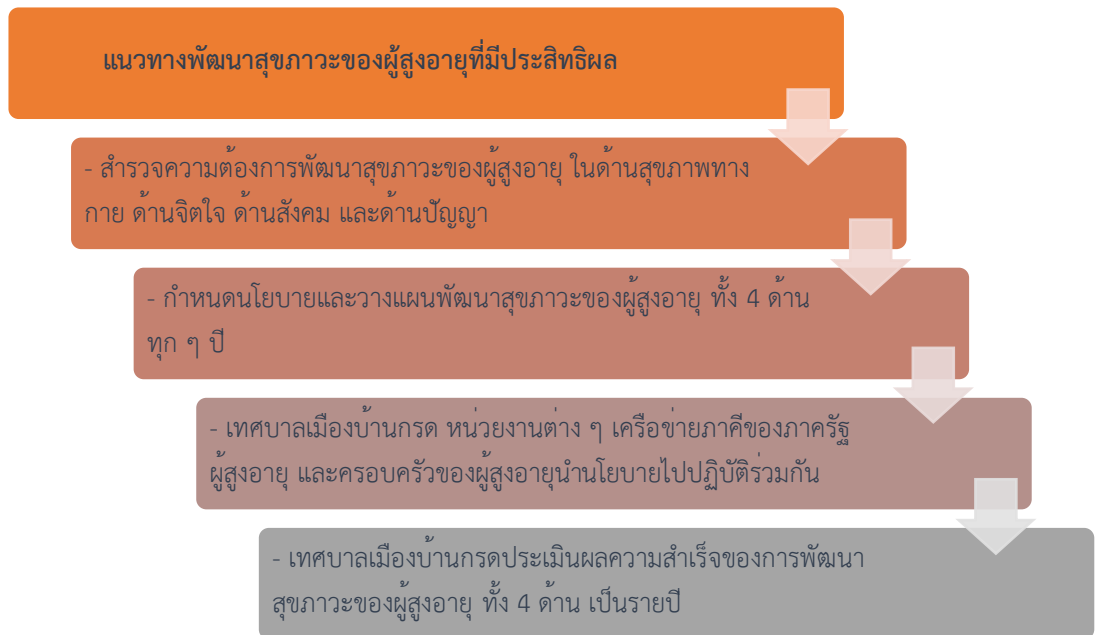
เสริมให้แก่ครัวเรือน และ 4) จัดอบรมคนในครอบครัว หรือผู้ดูแลผู้สูงอายุให้รู้จักการดูแลผู้สูงอายุ ได้อย่างถูกต้อง เนื่องจากผู้สูงอายุได้เข้าร่วมสังคม เพื่อต้องการเรียนรู้อาชีพ และสร้างความสัมพันธ์ อันดีกับคนรอบข้าง สอดคล้องกับผลการวิจัยของภัทรา เชื้อนิล (2554) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “รูปแบบการสร้างสุขภาวะที่เหมาะสมกับเพศและวัยของชุมชนบ้านลาด หมู่ที่ 2 ตำบลมะเฟือง อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์” พบว่า รูปแบบการสร้างสุขภาวะต้องมียอดประกอบ ดังนี้ 1) ชุมชน มีภาวะความเป็นผู้นำ หมายถึงประชาชนส่วนใหญ่สนใจใฝ่รู้ในสิ่งแวดล้อมรอบข้าง และมีความ ตื่นตัวกับสิ่งแปลกใหม่ 2) ชุมชนมีองค์ความรู้ที่ทันสมัย คือมีการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน 3) ชุมชนมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน และ 4) ชุมชนมีกระบวนการจัดการชุมชน

3.4 ด้านสุขภาวะทางปัญญา มีดังนี้ 1) มีการฝึกอบรมการใช้เทคโนโลยีสื่อสารสนเทศให้แก่ผู้สูงอายุที่ต้องการ ส่งเสริมสติปัญญา และภูมิคุ้มกันต่อโลกภายนอก เช่น สอนการใช้ ยูทูบ เพชบุ๊ก ไลน์ หรือการใช้สมาร์ทโฟน 2) จัดอบรมอาชีพตามที่ต้องการ โดยการสำรวจ ความต้องการของผู้สูงอายุในแต่ละชุมชน จัดรวมกลุ่มผู้สูงอายุที่มีความต้องการอบรมในอาชีพ เดียวกันมาเข้าร่วมกลุ่มด้วยกัน 3) จัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุให้มีความเหมาะสมกับสุขภาพ และ 4) สร้างกิจกรรมการมีส่วนร่วมระหว่างผู้สูงอายุและครอบครัว เพื่อให้ผู้สูงอายุรู้สึกถึงคุณค่า ของตนเอง เนื่องจากผู้สูงอายุควรตื่นตัวกับเทคโนโลยีในยุคปัจจุบันเพื่อป้องกันการหลอกลวงจาก พวกมิจฉาชีพ นอกจากนี้ ควรเข้าร่วมกลุ่มกับผู้สูงอายุเพื่อฝึกอบรม เสริมความรู้ในอาชีพต่าง ๆ ซึ่ง ไม่เป็นอาชีพที่ใช้แรงงานแบบหามรุ่งหามค่ำ สอดคล้องกับผลการวิจัยของภัทรา เชื้อนิล (2554) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “รูปแบบการสร้างสุขภาวะที่เหมาะสมกับเพศและวัยของชุมชนบ้าน ลาด หมู่ที่ 2 ตำบลมะเฟือง อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์” พบว่า รูปแบบการสร้างสุขภาวะต้องมี องค์ประกอบ ดังนี้ 1) ชุมชนมีภาวะความเป็นผู้นำ หมายถึงประชาชนส่วนใหญ่สนใจใฝ่รู้ ในสิ่งแวดล้อมรอบข้าง และมีความตื่นตัวกับสิ่งแปลกใหม่ 2) ชุมชนมีองค์ความรู้ที่ทันสมัย คือมีการ สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน 3) ชุมชนมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน และ 4) ชุมชนมีกระบวนการ จัดการชุมชน

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิเคราะห์การพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุของเทศบาลเมืองบ้านกรดในภาพรวมมี สภาพการพัฒนาสุขภาวะอยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านสุขภาวะทางกายมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ ด้านสุขภาวะทางจิต ด้านสุขภาวะทางปัญญา และด้านสุขภาวะทางสังคม ตามลำดับ ซึ่งแนวทาง

การพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุของเทศบาลเมืองบ้านกรวด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยแนวทางพัฒนาสุขภาวะของผู้สูงอายุที่มีประสิทธิผล มีดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

เทศบาลเมืองบ้านกรวดทำการสำรวจสุขภาวะในด้านสุขภาพทางกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคม และด้านปัญญาของผู้สูงอายุแต่ละชุมชน จากนั้นนำข้อมูลมากำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาสุขภาวะของผู้สูงอายุ ทั้ง 4 ด้าน เป็นประจำทุกปี ซึ่งทุกภาคส่วน ได้แก่ เทศบาลเมืองบ้านกรวด หน่วยงานต่าง ๆ เครือข่ายภาคีของภาครัฐ รวมทั้งผู้สูงและครอบครัวของผู้สูงอายุ มีการนำนโยบายไปยึดถือปฏิบัติร่วมกันเป็นระยะเวลาหนึ่งปี และเทศบาลเมืองบ้านกรวดมีการประเมินผลถึงความสำเร็จในแต่ละนโยบายของการพัฒนาสุขภาวะของผู้สูงอายุ เพื่อจะคงนโยบายที่เป็นผลสำเร็จไว้สำหรับวางแผนพัฒนาสุขภาวะของผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. เทศบาลเมืองบ้านกรวดควรจัดทำนโยบายเกี่ยวกับการรณรงค์การออกกำลังกายให้แก่ผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อเป็นการเสริมสร้างสุขภาพในระยะยาว

2. เทศบาลเมืองบ้านกรวดควรจัดทำนโยบายจัดอบรมอาชีพให้แก่ผู้สูงอายุทุกคน ต้องมีอาชีพหลักหรืออาชีพเสริมเพื่อให้มีรายได้เข้ามาจุนเจือภายในครอบครัว

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. เทศบาลเมืองบ้านกรวดควรพิจารณาส่งเสริมสุขภาพทางกายของผู้สูงอายุในชุมชน โดยมีหน่วยรถเคลื่อนที่ของชุมชนไว้สำหรับบริการผู้สูงอายุไปโรงพยาบาลในกรณีเจ็บป่วยฉุกเฉิน เพื่อช่วยความคล่องตัวในการให้บริการและเพิ่มความสะดวกแก่ผู้สูงอายุ

2. เทศบาลเมืองบ้านกรวดควรพิจารณาส่งเสริมสุขภาพทางจิตของผู้สูงอายุในชุมชน โดยการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับธรรมะ หรือการปฏิบัติธรรมสำหรับผู้สูงอายุในวันเสาร์-วันอาทิตย์ กับกลุ่มคนทุกวัย ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ช่วยสานสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ ได้

3. เทศบาลเมืองบ้านกรวดควรพิจารณาส่งเสริมสุขภาพทางสังคมของผู้สูงอายุในชุมชน โดยการจัดอบรมอาชีพเพื่อส่งเสริมรายได้ และสร้างอาชีพให้แก่ผู้สูงอายุในแต่ละชุมชน

4. เทศบาลเมืองบ้านกรวดควรพิจารณาส่งเสริมสุขภาพทางปัญญาของผู้สูงอายุในชุมชน โดยการพัฒนาความรู้ความคิดของผู้สูงอายุในการใช้เหตุผลสำหรับการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง เช่น มีกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุในการพัฒนาทักษะความคิด วิเคราะห์ข้อมูล หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ และสามารถใช้ปัญญาในการแก้ปัญหาได้อย่างลุล่วง

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงสาธารณสุข. (2561). *ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2561-2580) นโยบายรัฐบาล ด้านสาธารณสุข และนโยบายรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข*. เข้าถึงได้จาก <http://www.rh12.moph.go.th/wp-content/uploads/2019/08/1.นโยบายรัฐบาลและแผนยุทธศาสตร์ชาติ.pdf>

ปัญญาภัทร ภัทรกัณทากุล. (2544). *การศึกษาการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมและความผาสุกทางใจของผู้สูงอายุ*. (วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลผู้สูงอายุ). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พระไพศาล วิสาโล. (2552). *สุขแท้ด้วยปัญญา วิธีสู่สุขภาพทางปัญญา*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.

ภัทรา เชื้อนิล. (2554). รูปแบบการสร้างสุขภาพที่เหมาะสมกับเพศและวัยของชุมชนบ้านลาด หมู่ที่ 2 ตำบลมะเฟือง อำเภอพุนพิน จังหวัดบุรีรัมย์. *วารสารวิจัยและพัฒนา*, 5(2), 26-34.

- แม่ชีกนกวรรณ ปรีดีเปรม. (2559). *ศึกษาสุขภาพของพระสงฆ์ผู้ถือธุดงค์วัดของวัดนาหลวง (อภิญญา เทลิตธรรม)*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เวิร์คพอยท์ทูเดย์. (2567). สสส. เปิดตัววันผู้สูงอายุสากล สูงวัย ยังไปต่อ (Older not Over) อย่างมีศักดิ์ศรี รับมือแนวโน้มคนไทยก้าวเข้าสู่ผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น. เข้าถึงได้จาก https://workpointtoday.com/older-not-over-742938-2/#google_vignette
- สาสินี เทพสุวรรณ. (2550). *ดัชนีความอยู่ดีมีสุขมวลรวมของคนไทย : ความสำคัญของภาคประชาชน*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยประชากรและสังคม). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย มหิดล.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2567). เปิดตัววันผู้สูงอายุสากล สูงวัย ยังไปต่อ ส่งต่อพลังบวกให้คนทุกช่วงวัย. เข้าถึงได้จาก <https://section09.thaihealth.or.th/2024/10/07/สูงวัย-ยังไปต่อ/>
- สำนักงานเทศบาลเมืองบ้านกรด. (2567). ข้อมูลพื้นฐานตำบล. เข้าถึงได้จาก <https://bankrod.go.th/public/>
- เสาวนีย์ ฤดี. (2554). *สุขภาพองค์รวมแนวพุทธ: กรณีศึกษาผู้ป่วยโรคเบาหวานโรงพยาบาลราชวิถี*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาชีวิตและความตาย). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Yamane, T. (1973). *Statistics: An introductory analysis*. New York : Harper & Row.

**การบริหารงานตามภารกิจด้านการจัดระเบียบสายสื่อสารในพื้นที่จังหวัด
พระนครศรีอยุธยา ของสำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์
และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ เขต 15**

Management according to the Mission of Organizing Communication Lines
in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province of the Office of The National
Broadcasting and Telecommunications Commission, Region 15
(NBTC, Region 15)

อาทิตย์ นาคธน¹ และอภิชาติ พานสุวรรณ²
Artit Nakton and Apichat Pansuwan

Received: September 06, 2024

Revised: November 28, 2024

Accepted: January 06, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการบริหารงานตามภารกิจด้านการจัดระเบียบสายสื่อสารในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ของสำนักงาน กสทช. เขต 15 2) เปรียบเทียบการบริหารงานตามภารกิจด้านการจัดระเบียบสายสื่อสารในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ของสำนักงาน กสทช. เขต 15 จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ 3) นำเสนอแนวทางการบริหารงานตามภารกิจด้านการจัดระเบียบสายสื่อสารในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ของสำนักงาน กสทช. เขต 15 รูปแบบการวิจัยเป็นแบบผสมผสานวิธี แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรทั้งหมดในการวิจัย คือ กลุ่มที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบสายสื่อสารทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยเป็นผู้ที่ทราบถึงการบริหารงานตามภารกิจด้านการจัดระเบียบสายสื่อสารในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 110 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม เป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า 5 ระดับ ได้ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นทั้งฉบับ เท่ากับ 0.918 สถิติที่ใช้ใน

¹⁻² มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา; Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University

Corresponding Author, e-mail: apichat_asm@hotmail.com, Tel. 094-9782426

การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว ขั้นตอนที่ 2 การวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ กลุ่มผู้บริหารสำนักงาน กสทช. เขต โดยผู้อำนวยการสำนักงาน กสทช. เขต 15 ผู้บริหารการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเขต และจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และกลุ่มผู้บริหารผู้ประกอบการโทรคมนาคม จำนวน 8 คน คัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการสร้างข้อสรุปและวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า 1) การบริหารงานตามภารกิจด้านการจัดระเบียบสายสื่อสารในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 2) อายุ ระดับการศึกษา ประเภทบุคลากร รายได้ต่อเดือน ประสบการณ์ทำงาน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารงานตามภารกิจด้านการจัดระเบียบสายสื่อสารแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 3) แนวทางการบริหารงานตามภารกิจด้านการจัดระเบียบสายสื่อสาร พบว่า สำนักงาน กสทช. เขต 15 ควรมีเกณฑ์สำหรับคัดเลือกคณะกรรมการที่เชื่อถือได้มาร่วมประเมินผลการทำงาน โดยใช้วิธีการประเมินผลการบริหารงานที่มีความเหมาะสมกับภารกิจ

คำสำคัญ: การบริหารงาน, การจัดระเบียบสายสื่อสาร, สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ

Abstract

The purposes of this research article were 1) to study the management according to the mission of organizing communication lines in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province of the office of the National Broadcasting and Telecommunications Commission, Region 15; 2) to compare the management according to the mission of organizing communication lines in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province of NBTC Office, Region 15 classified by personal factors; and 3) to present the management according to the mission of organizing communication lines in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province of NBTC Office, Region 15. It was a mixed-methods research, divided into 2 steps. Step 1 was a quantitative research. The total population in the research was the group that was directly and indirectly involved in communication line organization, who were aware of the management according to the mission of organizing communication lines in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province,

totaling 110 people. The research instrument was a questionnaire in the form of a 5-level rating scale, with a reliability coefficient of 0.918 for the whole questionnaire. The statistics used for data analysis were percentage, mean, standard deviation, t-test, and one-way analysis of variance. Step 2 was a qualitative research. The informants were the executive group of the NBTC offices in the area, including the director of the NBTC office Region 15, the executives of the Provincial Electricity Authority, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province, and the executives of telecommunication operators, totaling 8 people, who were specifically selected. The instrument was a semi-structured interview. Data was analyzed by creating conclusions and analyzing content. The research results found that 1) the management according to the mission of organizing communication lines, overall was at the highest level; 2) age, education level, personnel type, monthly income, work experience, and related departments were different. Their opinions on the management according to the mission of organizing communication lines were significantly different at the .05 level; 3) the guidelines of the management according to the mission of organizing communication lines found that the NBTC office Region 15 should have criteria for selecting reliable committees to jointly evaluate the performance by using an evaluation method of the administration that was appropriate for the mission.

Keywords: Management, Communication Line Organization, National Broadcasting and Telecommunications Commission

บทนำ

ประเทศไทยมีปริมาณความต้องการในอุตสาหกรรมโทรคมนาคมเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยในช่วงแรกของอุตสาหกรรมโทรคมนาคมนั้น การประกอบกิจการโทรคมนาคมส่วนใหญ่ยังคงใช้เทคโนโลยีนำข้อมูลผ่านสายสื่อสาร (Cabling Technology) ไม่ว่าจะเป็นโทรศัพท์ เคเบิลทีวี หรือระบบอินเทอร์เน็ต เมื่อมีปริมาณความต้องการสูงขึ้น ผู้ประกอบการจึงทำการขยายโครงข่ายของตนเองให้รวดเร็วที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เพื่อให้สามารถรองรับความต้องการของผู้ใช้บริการที่เพิ่ม

มากขึ้น แต่การขยายโครงข่ายนั้นกลับทำให้เกิดปัญหาตามมาหลายประการ ซึ่งปัญหาสำคัญประการหนึ่ง คือ การขาดสายสื่อสารสื่อสารไม่เป็นระเบียบ บางพื้นที่มีสายสื่อสารจำนวนมาก จนแทบไม่เหลือพื้นที่ให้มีการขาดสายสื่อสารเพิ่มเติม และเสี่ยงต่อความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน แม้ว่าจะมีการออกกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ หลักเกณฑ์ ในการขาดสายสื่อสาร และหรือติดตั้งอุปกรณ์สื่อสารโทรคมนาคมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แต่ผลปรากฏว่าปัญหาการขาดสายสื่อสารไม่เป็นระเบียบนั้นยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและสะสมมากยิ่งขึ้น เนื่องจากยังมีผู้ประกอบการบางรายอาจจะเลยหรือละเมิดข้อบังคับดังกล่าว และการขาดการควบคุมจากหน่วยงานภาครัฐ ส่งผลให้เกิดปัญหาทั้งด้านภูมิทัศน์ ด้านการจราจร รวมไปถึงความเสี่ยงในการเกิดอุบัติเหตุ กระทบต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน (สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ, 2566; ผู้จัดการออนไลน์, 2564) ทั้งนี้ พื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ยังคงมีการขาดสายสื่อสารที่ไม่เป็นระเบียบ และทำให้เกิดปัญหาตามที่ได้กล่าวมา

สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (2566) เป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินการรวบรวมแผนและดำเนินการดำเนินงานบูรณาการร่วมกันในการจัดระเบียบสายสื่อสารและนำสายสื่อสารลงดิน ซึ่งได้มีการจัดทำแผนปฏิบัติการจัดระเบียบสายสื่อสารและนำสายสื่อสารลงใต้ดิน และดำเนินการปฏิบัติงานมาอย่างต่อเนื่องเรื่อยมาตั้งแต่ ปี 2561 จนถึงปัจจุบัน โดยได้ทำการกำหนดเป็นหนึ่งในนโยบายสำคัญของสำนักงาน กสทช. ในเรื่องการนำสายสื่อสารลงใต้ดิน และการจัดระเบียบสายสื่อสารเพื่อประโยชน์สาธารณะที่สอดคล้องกับนโยบายเปลี่ยนสายไฟฟ้าอากาศเป็นระบบสายไฟฟ้าใต้ดินของรัฐบาล โดยให้มีการใช้โครงสร้างพื้นฐานร่วมกันเพื่อลดจำนวนการขาดสายสื่อสารบนเสาไฟฟ้าโดยเร่งด่วน รวมทั้งปรับปรุงระบบสายสื่อสารของผู้ประกอบการให้มีสายสื่อสารปลายทางเพียงรายเดียว (Single Last Mile) เพื่อรองรับปริมาณความต้องการใช้งานในสังคมเศรษฐกิจดิจิทัล และการเป็นมหานครแห่งอาเซียน สร้างทัศนียภาพที่สวยงาม และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนและก่อให้เกิดการใช้โครงสร้างพื้นฐานโทรคมนาคมร่วมกันเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประเทศชาติ อย่างไรก็ตาม การจัดระเบียบสายสื่อสารนั้นมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งหน่วยงาน ภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน รวมถึงภาคประชาสังคมอีกด้วย ดังนั้น การศึกษาวิจัยในครั้งนี้จะทำให้เห็นการบริหารงานตามภารกิจในการจัดระเบียบสายสื่อสารของ สำนักงาน กสทช. เขต 15 พร้อมทั้งหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงค้นหาแนวทางการจัดระเบียบสายสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมต่อไป

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ทางผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาการบริหารงานตามภารกิจต่อการจัดระเบียบสายสื่อสารของสำนักงาน กสทช.เขต 15 ตลอดจนการดำเนินงาน และผลการดำเนินงานของหน่วยงาน รวมถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ พร้อมรับทราบปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นซึ่งส่งผลกระทบต่อการจัดระเบียบสายสื่อสารดังกล่าว เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น และเป็นประโยชน์ในเชิงนโยบายต่อหน่วยงานและหน่วยงานของภาครัฐ ภาคเอกชน รวมถึงภาคประชาสังคม ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อม เพื่อเป็นประโยชน์ในเชิงการปฏิบัติงานและดำเนินงานตามนโยบายและยุทธศาสตร์ของหน่วยงาน และผู้ปฏิบัติงานสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพและก่อให้เกิดประสิทธิผล สามารถดำเนินการจัดระเบียบสายสื่อสารให้ครอบคลุมพื้นที่ทั่วทั้งประเทศ เกิดประโยชน์ต่อผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายอย่างเป็นรูปธรรม

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดแผนการจัดระเบียบสายสื่อสาร พ.ศ. 2566-2567 ของสำนักงาน กสทช. และกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยในการบริหารงานด้านการจัดระเบียบสายสื่อสารตามภารกิจด้านการจัดระเบียบสายสื่อสาร ในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ของสำนักงาน กสทช.เขต 15 ประกอบด้วย 1) ด้านแผนการจัดระเบียบสายสื่อสาร จากแผนการจัดระเบียบสายสื่อสาร พ.ศ.2566-2567 ของสำนักงาน กสทช. สำนักงาน กสทช.เขต 15 จึงได้จัดให้มีการประชุมเตรียมความพร้อมร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้ประกอบการด้านโทรคมนาคม เพื่อทำความเข้าใจวางแผนและเตรียมความพร้อมในการจัดระเบียบสายสื่อสาร 2) ด้านการดำเนินการจัดระเบียบสายสื่อสาร สำนักงาน กสทช.เขต 15 เป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินการรวบรวมแผนและการดำเนินงานบูรณาการร่วมกัน โดยสร้างความร่วมมือและประสานงานกับทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องชี้แจงทำความเข้าใจ ถึงแผนงานการจัดระเบียบสายสื่อสารตามขั้นตอนและระยะเวลาแล้วเสร็จเพื่อรับการประเมิน 3) ด้านการติดตามการจัดระเบียบสายสื่อสาร สำนักงาน กสทช. จะมีการจัดประชุมเพื่อให้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้ประกอบการด้านโทรคมนาคม รายงานความคืบหน้าในการจัดระเบียบสายสื่อสารว่าได้ดำเนินการไปถึงขั้นตอนไหน มีปัญหา อุปสรรคอย่างไรบ้าง 4) ด้านการประเมินผลการจัดระเบียบสายสื่อสาร เมื่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้ประกอบการด้านโทรคมนาคมได้ดำเนินการจัดระเบียบสายสื่อสารตามพื้นที่และเส้นทางที่รับผิดชอบเสร็จสิ้นเป็นที่เรียบร้อยแล้ว สำนักงาน กสทช. จะตั้งคณะกรรมการประเมินการจัดระเบียบสายสื่อสาร ซึ่งประกอบไปด้วยตัวแทนจาก กสทช.เขต ในพื้นที่รับผิดชอบ ตัวแทนจากการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคในพื้นที่ในเส้นทางจัดระเบียบสายสื่อสารและตัวแทนจากผู้ประกอบการกิจการโทรคม จำนวน 3 บริษัท ทำการประเมินตามเกณฑ์ข้อกำหนดของสำนักงาน กสทช. ว่าผ่านหรือไม่อย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการบริหารงานตามภารกิจด้านการจัดระเบียบสายสื่อสารในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ของสำนักงาน กสทช. เขต 15
2. เพื่อเปรียบเทียบการบริหารงานตามภารกิจด้านการจัดระเบียบสายสื่อสารในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ของสำนักงาน กสทช. เขต 15 จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล
3. เพื่อนำเสนอแนวทางการบริหารงานตามภารกิจด้านการจัดระเบียบสายสื่อสารในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ของสำนักงาน กสทช. เขต 15

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาการบริหารงานตามภารกิจด้านการจัดระเบียบสายสื่อสารในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ของสำนักงาน กสทช. เขต 15 และเปรียบเทียบการบริหารงานตามภารกิจด้านการจัดระเบียบสายสื่อสารในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ของสำนักงาน กสทช. เขต 15 จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ผู้วิจัยทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากแนวคิด ทฤษฎี หนังสือหรือเอกสารทางวิชาการ วิทยานิพนธ์ ผลงานวิจัยต่าง ๆ และเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการบริหารงานตามภารกิจด้านการจัดระเบียบสายสื่อสาร เพื่อกำหนดขอบเขตในการวิจัย และเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถามและกำหนดสมมติฐานการวิจัย ดังนั้น ผู้ที่มีปัจจัยส่วนบุคคลต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารงานตามภารกิจด้านการจัดระเบียบสายสื่อสารในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ของสำนักงาน กสทช. เขต 15 แตกต่างกัน

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ กลุ่มที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบสายสื่อสารทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยเป็นผู้ที่ทราบถึงการบริหารงานตามภารกิจด้านการจัดระเบียบสายสื่อสารในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 110 คน ประกอบด้วย 1) ผู้ปฏิบัติงานในสำนักงาน กสทช. เขต 15 ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานตามภารกิจด้านการจัดระเบียบสายสื่อสารในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 2) ผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานจัดระเบียบสายสื่อสาร (ภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ เอกชน) และผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ต (Internet Service Provider: ISP) หรือเคเบิลทีวี

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม จำนวน 2 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประเภทบุคลากร รายได้ต่อเดือน ประสบการณ์ทำงาน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ใช้คำถามแบบเลือกตอบ (Check list) และตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารงานตามภารกิจด้านการจัดระเบียบสายสื่อสารในพื้นที่

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา กสทช. เขต 15 โดยแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านแผนการจัดระเบียบสายสื่อสาร 2) ด้านการดำเนินการจัดระเบียบสายสื่อสาร 3) ด้านการติดตามการจัดระเบียบสายสื่อสาร 4) ด้านการประเมินผลการจัดระเบียบสายสื่อสาร ใช้แบบมาตราส่วนประเมินค่า 5 ระดับ นำไปตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ได้ค่า IOC เท่ากับ 0.80 จากนั้นจึงนำไปทดสอบความน่าเชื่อถือของแบบสอบถาม ได้ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นทั้งฉบับ (α) เท่ากับ 0.918

สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที และการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว และการเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ด้วยวิธีของ Fisher's LSD ทำการเก็บข้อมูลโดยนำแบบสอบถามพร้อมหนังสือขอความร่วมมือไปแจกให้กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบสายสื่อสารทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยเป็นผู้ที่ทราบถึงการบริหารงานตามภารกิจด้านการจัดระเบียบสายสื่อสาร ในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และเป็นผู้กรอกแบบสอบถามด้วยตนเอง

ขั้นตอนที่ 2 เสนอแนวทางการบริหารงานตามภารกิจด้านการจัดระเบียบสายสื่อสาร ในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ของสำนักงาน กสทช. เขต 15 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 8 คน ได้มาด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วย กลุ่มผู้บริหารสำนักงาน กสทช. เขต โดยผู้อำนวยการสำนักงาน กสทช. เขต 15 ผู้บริหารการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเขต และจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และกลุ่มผู้บริหารผู้ประกอบการโทรคมนาคม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการสร้างข้อสรุปและวิเคราะห์เนื้อหา

สรุปผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัยเรื่อง การบริหารงานตามภารกิจด้านการจัดระเบียบสายสื่อสารในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ของสำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ เขต 15 ดังนี้

1. การบริหารงานตามภารกิจด้านการจัดระเบียบสายสื่อสารในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ของสำนักงาน กสทช. เขต 15 ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu = 4.45, \sigma = .208$) เมื่อวิเคราะห์แต่ละด้าน พบว่า ด้านการดำเนินการจัดระเบียบสายสื่อสาร มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\mu = 4.89, \sigma = .191$) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด คือ ด้านการประเมินผลการจัดระเบียบสายสื่อสาร ($\mu = 4.12, \sigma = .267$)

2. การเปรียบเทียบการบริหารงานตามภารกิจด้านการจัดระเบียบสายสื่อสารในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ของสำนักงาน กสทช. เขต 15 จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลที่ระดับ

นัยสำคัญทางสถิติ .05 พบว่า ผู้ที่มีอายุ ระดับการศึกษา ประเภทบุคลากร รายได้ต่อเดือน ประสบการณ์ทำงาน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารงานตามภารกิจด้านการจัดระเบียบสายสื่อสารในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ของสำนักงาน กสทช. เขต 15 แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05 ส่วนผู้ที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารงานตามภารกิจด้านการจัดระเบียบสายสื่อสารไม่แตกต่างกัน

3. แนวทางการบริหารงานตามภารกิจด้านการจัดระเบียบสายสื่อสาร ในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ของสำนักงาน กสทช. เขต 15 จำนวน 4 ด้าน มีแนวทาง ประกอบด้วย

3.1 ด้านแผนการจัดระเบียบสายสื่อสาร สำนักงาน กสทช. มีหน้าที่กำหนดแผนการจัดระเบียบสายสื่อสารเพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบสายสื่อสาร สามารถปฏิบัติงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีดังนี้ 1) ควรทำแผนการจัดระเบียบสายสื่อสารให้มีความชัดเจนในทุกขั้นตอน 2) ควรแจ้งแผนการจัดระเบียบสายสื่อสารล่วงหน้า ทำให้การปฏิบัติงานทำได้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เนื่องจากมีการเตรียมความพร้อมด้านทรัพยากรที่ใช้ และสามารถวางแผนการจัดการโครงข่ายการให้บริการ และจัดเตรียมอุปกรณ์ทดแทนได้ โดยทาง กสทช. เขต ต้องเป็นผู้นำในการกำกับและประสานกับผู้เกี่ยวข้องให้การดำเนินการจัดระเบียบสายสื่อสาร 3) ประสานงานร่วมกับผู้ประกอบกิจการรายอื่น ๆ เพื่อการกำหนดวันเข้าดำเนินการพร้อมกัน กำหนดระยะเวลาที่เหมาะสมในการดำเนินการ การติดตาม และการประเมินผล เพื่อให้เกิดผลสำเร็จและเสร็จทันตามกำหนดระยะเวลาที่ตั้งไว้ ตลอดจนเป็นการลดผลกระทบจากการจัดระเบียบสายสื่อสารในด้านต่าง ๆ สำนักงาน กสทช. เขต เมื่อได้รับแผนการจัดระเบียบสายสื่อสารประจำปี จากกสทช. ส่วนกลางแล้ว ต้องเร่งแจ้งและประชุมทำความเข้าใจกับผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย และ 4) เปิดโอกาสให้มีการนำเสนอและรับฟังความคิดเห็นจากผู้เกี่ยวข้องในการจัดระเบียบสายสื่อสารในพื้นที่ เพื่อวางแผนการจัดระเบียบร่วมกัน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถเตรียมแผนงานของตนเองให้สอดคล้องกับแผนงานหลักของสำนักงาน กสทช.

3.2 ด้านการดำเนินการจัดระเบียบสายสื่อสาร มีดังนี้ 1) สำนักงาน กสทช. เขต เป็นตัวกลางในการจัดทำแผนการจัดระเบียบสายสื่อสาร การดำเนินการ ติดตามและประเมินผล รวมถึงประสานงานและกำกับ ติดตามความคืบหน้าในการจัดระเบียบสายสื่อสาร ให้เสร็จทันระยะเวลาที่กำหนด 2) การดำเนินการในการจัดระเบียบสายสื่อสารในแต่ละเส้นทาง สำนักงาน กสทช. ต้องแจ้งวิธีการและระยะเวลาที่ชัดเจน เพื่อให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน 3) สำนักงาน กสทช. ควรมีกฎ ระเบียบ หรือข้อบังคับ ที่เกี่ยวข้องกับการพาดสายสื่อสารโดยตรง โดยอาจใช้มาตรการด้านใบอนุญาตฯ เข้ามาเพื่อกำหนดแนวทางและสร้างแรงจูงใจให้กับผู้ประกอบกิจการสื่อสารปฏิบัติ

ต่อไป 4) ควรให้มีการจัดประชุมทำความเข้าใจในภาพรวมก่อนที่จะมีการแบ่งภารกิจตามพื้นที่เส้นทางการจัดระเบียบสายสื่อสาร เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นมาตรฐานเดียวกัน 5) กำหนดให้มีการประชุมประจำเดือนเพื่อติดตามความคืบหน้าในการจัดระเบียบสายสื่อสาร เพื่อให้ทราบถึงการดำเนินการฯ ปัญหา อุปสรรค เพื่อที่จะประเมิน และนำมาและแก้ไขปัญหาร่วมกัน และ 6) การสื่อสารกับทางผู้ประกอบการโทรคมนาคมหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องมีความเป็นทางการ อาจติดต่อมาทางช่องทางใดช่องทางหนึ่ง เช่น การโทรศัพท์แจ้ง ช่องทางออนไลน์ หรือการส่งหนังสือราชการ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นผลทำให้มีระยะเวลาที่จะดำเนินการจัดระเบียบสายสื่อสารมีมากขึ้น อีกทั้งบริษัทสามารถวางแผนการทำงานทั้งในด้าน การให้บริการกับประชาชน การซ่อมบำรุง ติดตั้ง และบริหารกำลังคนที่จะมาช่วยสนับสนุนในการจัดระเบียบสายสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จตามที่ตั้งเป้าหมายไว้

3.3 ด้านการติดตามการจัดระเบียบสายสื่อสาร มีดังนี้ 1) สำนักงาน กสทช. เขต มีการสื่อสารและติดตามการจัดระเบียบสายสื่อสารกับทางผู้ประกอบการโทรคมนาคมหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ต้องมีความเป็นทางการ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2) ดำเนินการติดตามการจัดระเบียบสายสื่อสารในแต่ละเส้นทางเป็นระยะ ๆ 3) ควรให้มีการจัดประชุมทำความเข้าใจในภาพรวมก่อนที่จะมีการแบ่งภารกิจตามพื้นที่เส้นทางการจัดระเบียบสายสื่อสาร เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นมาตรฐานเดียวกัน และ 4) จัดการประชุมเพื่อให้ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับทราบถึงความคืบหน้าในการจัดระเบียบสายสื่อสารเป็นระยะ ๆ อย่างน้อยเดือนละครั้ง ทำให้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรค เพื่อที่จะนำปัญหาหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้น นำมาหาทางออกและแก้ไขร่วมกัน และให้การกิจการจัดระเบียบสายสื่อสารเสร็จตามระยะเวลาที่กำหนด

3.4 ด้านการประเมินผลการจัดระเบียบสายสื่อสาร มีดังนี้ 1) สำนักงาน กสทช. เขต จัดการประชุมกับผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดระเบียบสายสื่อสารในพื้นที่ 2) แจ้งให้ทราบและทำความเข้าใจถึงขั้นตอนการประเมินการจัดระเบียบสายสื่อสารว่ามีขั้นตอนอย่างไรบ้าง เพื่อให้เกิดความชัดเจน เข้าใจตรงกัน และเพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานในการจัดระเบียบสายสื่อสารนำไปปฏิบัติและปรับแก้ตามจุดต่าง ๆ ที่ยังไม่ผ่านข้อกำหนดเงื่อนไขในการประเมิน และ 3) เมื่อเป็นไปตามข้อกำหนดแล้ว ทางสำนักงาน กสทช. เขต จะแจ้งกรรมการในการประเมินการจัดระเบียบสายสื่อสารและผู้ที่เกี่ยวข้องลงพื้นที่ด้วยกันเพื่อทำการประเมิน

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำผลการวิจัยมาอภิปรายผลในประเด็นของแนวทางการบริหารงานตามภารกิจด้านการจัดระเบียบสายสื่อสาร ในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ของสำนักงาน กสทช. เขต 15 ดังนี้

1. ด้านแผนการจัดระเบียบสายสื่อสาร สำนักงาน กสทช. มีหน้าที่กำหนดแผนการจัดระเบียบสายสื่อสารให้มีความชัดเจนในทุกขั้นตอน เมื่อได้รับแผนการจัดระเบียบสายสื่อสารประจำปี จาก กสทช. ส่วนกลางแล้ว ต้องเร่งแจ้งและประชุมทำความเข้าใจกับผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย วางแผนการจัดระเบียบร่วมกัน ทำให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น และงานเสร็จทันตามกำหนดระยะเวลาที่ตั้งไว้ เป็นเพราะสำนักงาน กสทช. มีหน้าที่ในการกำหนดแบบแผนของการจัดระเบียบสายสื่อสาร และประสานงานขอความร่วมมือจากทุกฝ่ายในการปฏิบัติงานให้เสร็จได้ทันตามช่วงระยะเวลาที่กำหนดไว้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของณัชพนธ์ มีแสง (2564) พบว่า สำนักงาน กสทช. ควรปรับบทบาทตนเองจากเดิมที่เป็นผู้รวบรวมแผนงานไปสู่การเป็นผู้นำในการประสานความร่วมมือ และการกำหนดแนวนโยบายหรือแผนการดำเนินงานร่วมกับฝ่ายต่าง ๆ จึงต้องสร้างกระบวนการดำเนินงานที่เหมาะสม เพื่อลดความซ้ำซ้อน สร้างความเข้าใจร่วมกัน เพื่อให้การปฏิบัติงานประสบผลสำเร็จ

2. ด้านการดำเนินการจัดระเบียบสายสื่อสาร สำนักงาน กสทช. เขต เป็นตัวกลางในการจัดทำแผนการจัดระเบียบสายสื่อสาร การดำเนินการ ติดตามและประเมินผล รวมถึงประสานงานและกำกับ ติดตามความคืบหน้าในการจัดระเบียบสายสื่อสาร ให้เสร็จทันระยะเวลาดังที่กำหนด ซึ่งการดำเนินการในการจัดระเบียบสายสื่อสารในแต่ละเส้นทาง สำนักงาน กสทช. ต้องแจ้งวิธีการและระยะเวลาที่ชัดเจน ประชุมทำความเข้าใจในภาพรวมก่อนที่จะมีการแบ่งภารกิจตามพื้นที่ เส้นทางการจัดระเบียบสายสื่อสาร เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นมาตรฐานเดียวกัน เป็นเพราะขั้นตอนของการดำเนินการจัดระเบียบสายสื่อสารควรมีการสื่อสารและชี้แจงกระบวนการขั้นตอนต่าง ๆ ให้ทุกฝ่ายเข้าใจตรงกันเพื่อที่จะสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับผลการวิจัยของณัชพนธ์ มีแสง (2564) พบว่า สำนักงาน กสทช. ต้องมีการสร้างรูปแบบดำเนินงานให้เป็นไปในแนวทางเดียวกันอย่างเป็นระบบและสร้างการดำเนินงานร่วมกันกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างเหมาะสม

3. ด้านการติดตามการจัดระเบียบสายสื่อสาร สำนักงาน กสทช. เขต มีการจัดการประชุมเพื่อให้ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับทราบถึงความคืบหน้าในการจัดระเบียบสายสื่อสารเป็นระยะ ๆ อย่างน้อยเดือนละครั้ง ทำให้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรค เพื่อที่จะนำปัญหาหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้น นำมาหาทางออกและแก้ไขร่วมกัน และให้การกิจการจัดระเบียบสายสื่อสารเสร็จตามระยะเวลาที่กำหนด เป็นเพราะการติดตามการจัดระเบียบสายสื่อสารควรได้รับทราบมีการ

ดำเนินงานถึงพื้นที่ไหนบ้าง และการจัดประชุมกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องอย่างน้อยเดือนละครั้งก็จะได้ทราบว่าปัญหาที่ต้องแก้ไขอย่างไรบ้าง สอดคล้องกับผลการวิจัยของสำนักงานศูนย์วิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2564) พบว่า ลักษณะการติดตามการดำเนินงานจะเป็นลักษณะการประชุมติดตามการดำเนินงาน ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคร่วมกับคณะทำงานและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง

4. ด้านการประเมินผลการจัดระเบียบสายสื่อสาร สำนักงาน กสทช. เขต จะแจ้งกรรมการในการประเมินการจัดระเบียบสายสื่อสารและผู้ที่เกี่ยวข้องลงพื้นที่ด้วยกันเพื่อทำการประเมิน เป็นเพราะการประเมินผลการจัดระเบียบสายสื่อสารช่วยให้ทราบว่ามีข้อบกพร่องในจุดต่าง ๆ บ้างหรือไม่ โดยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องในส่วนของการงานนั้น ๆ รับข้อมูลเพื่อนำไปแก้ไขให้ถูกต้องเรียบร้อยตามรายการประเมิน เป็นเพราะการประเมินผลการจัดระเบียบสายสื่อสารช่วยให้ทราบว่ามีข้อบกพร่องในจุดต่าง ๆ บ้างหรือไม่ โดยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องในส่วนของการงานนั้น ๆ รับข้อมูลเพื่อนำไปแก้ไขให้ถูกต้องเรียบร้อยตามรายการประเมิน สอดคล้องกับผลการวิจัยของชยพล วัฒนธรรม (2559) พบว่า กำหนดให้มีการประเมินผลการดำเนินงานตามข้อเสนอแนะเป็นระยะ ๆ และปรับปรุงแก้ไขเมื่อพบข้อบกพร่องทันที

องค์ความรู้ใหม่

แนวทางการบริหารงานตามภารกิจด้านการจัดระเบียบสายสื่อสาร ในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ของสำนักงาน กสทช. เขต 15 เพื่อให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และผู้ปฏิบัติงานนำไปใช้จัดระเบียบสายสื่อสารในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยควรมีการวางแผนการทำงานอย่างเป็นระบบ เริ่มจากการกำหนดขอบเขตของการทำงานเป็นช่วงระยะเวลา หรือขนาดพื้นที่ในการทำงาน มีจัดประชุมร่วมกันกับทุกฝ่ายเพื่อแบ่งพื้นที่ จัดจำนวนคนให้มีความเหมาะสมกับการทำงาน ในทุก ๆ เดือน ควรมีการจัดประชุมกลุ่มย่อยของบุคลากรในแต่ละพื้นที่ที่รับผิดชอบงาน เพื่อรับทราบเกี่ยวกับความคืบหน้าในการทำงาน มีปัญหาหรืออุปสรรคในเรื่องใดบ้าง และทำการแจ้งข้อมูลกลับไปประชุมใหญ่เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามแบบประเมินเป็นระยะ ๆ และให้ผู้ที่เกี่ยวข้องในหน้าที่นั้น ๆ นำไปปรับปรุงแก้ไขเมื่อพบข้อบกพร่อง ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

สำนักงาน กสทช. เขต 15 ควรมีเกณฑ์สำหรับคัดเลือกคณะกรรมการที่เชื่อถือได้มาร่วมประเมินผลการทำงาน ใช้วิธีการประเมินผลการบริหารงานตามภารกิจด้านการจัดระเบียบสายสื่อสารในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ของสำนักงาน กสทช.เขต 15 ที่มีความเหมาะสมกับภารกิจ และวางหลักเกณฑ์ที่น่าเชื่อถือตามหลักมาตรฐานสากล

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ควรมีการประสานงานกับหน่วยงานทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ให้รับทราบบริบทของกระบวนการบริหารงานตามภารกิจด้านการจัดระเบียบสายสื่อสารในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ของสำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ เขต 15 ในแต่ละขั้นตอนร่วมกัน เพื่อผู้ปฏิบัติงานสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพและก่อให้เกิดประสิทธิผล และดำเนินการจัดระเบียบสายสื่อสารได้ครอบคลุมทุกพื้นที่

เอกสารอ้างอิง

ชยพล วัฒนธรรม. (2559). *การขับเคลื่อนการจัดการปรับเปลี่ยนระบบไฟฟ้าแบบเหนือนดินเป็นเคเบิลใต้ดิน ของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค (สำนักงานใหญ่) กรณีศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*. (งานนิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการสาธารณะ). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา.

ณัชพนธ์ มีแสง. (2564). *บทบาทและหน้าที่ของสำนักงาน กสทช. ต่อการจัดระเบียบสายสื่อสาร*.

(สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). บัณฑิต

วิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ผู้จัดการออนไลน์. (2564). 2565 ปีแห่งการจัดระเบียบสายสื่อสาร รุ่งรังตรงไหนเอกปากกามาวง .

เข้าถึงได้จาก <https://mgronline.com/daily/detail/9640000127414>

สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ.

(2566). *แผนการจัดระเบียบสายสื่อสาร* สำนักงาน กสทช. พ.ศ. 2566-2567. กรุงเทพฯ

: สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ.

สำนักงานศูนย์วิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2564). *การจ้างที่ปรึกษาเพื่อ*

ติดตามและประเมินผลการดำเนินการและการบริหารงานของ กสทช. ในการจัด

ระเบียบสายสื่อสารและนำสายสื่อสารลงใต้ดิน. (รายงานการวิจัย). สำนักงาน

คณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ :

สำนักงานศูนย์วิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

องค์ประกอบของภาวะผู้นำในภาวะวิกฤตของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

Components of Leadership in Crisis of Secondary School Administrators
under the Office of the Basic Education Commission

วทันยา อัมปาน¹ อัจฉรา นียมาภา² และพรเทพ รุ่งแผน³
Watanya Ampan, Achara Niyamabha and Pornthep Rupan

Received: September 02, 2024

Revised: December 03, 2024

Accepted: January 18, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบของภาวะผู้นำในภาวะวิกฤตของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นการวิจัยเอกสารโดยดำเนินการ 2 ขั้นตอน คือ 1) การวิเคราะห์ภาวะผู้นำในภาวะวิกฤตที่มีแนวโน้มเป็นตัวชี้วัดภาวะผู้นำในภาวะวิกฤตของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา จากแนวคิด ทฤษฎีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศและเลือกนำแนวคิดของ Sreejith Balasubramanian & Cedwyn Fernandes (2022) เป็นหลักในการกำหนดกรอบแนวคิด และ 2) การยืนยันองค์ประกอบของภาวะผู้นำในภาวะวิกฤตของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวิจัยและบริหารการศึกษา จำนวน 5 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์ ผลการวิจัย พบว่า ภาวะผู้นำในภาวะวิกฤตของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มี 7 องค์ประกอบ 1) การเข้าถึงปัญหา 2) การสื่อสาร 3) การปรับตัว 4) การพลิกวิกฤต 5) การให้คำปรึกษา 6) การเสริมพลัง และ 7) การพัฒนานวัตกรรม

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำในภาวะวิกฤต, ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา, องค์ประกอบของภาวะผู้นำ

¹⁻³ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา; Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University

Corresponding author, e-mail: watanya.ays@gmail.com, Tel. 092-6351654

Abstract

The purpose of this research article was to study the components of leadership in crisis of secondary school administrators under the Office of the Basic Education Commission. It was a documentary research that was conducted in 2 steps: 1) analysis of leadership in crisis that tended to be an indicator of leadership in crisis of secondary school administrators from concepts, theories, and related research both domestically and internationally, and selecting the concept of Sreejith Balasubramanian & Cedwyn Fernandes (2022) as the main principle in determining the conceptual framework, and 2) confirmation of the components of leadership in crisis of secondary school administrators by 5 experts in educational research and administration using an interview form. The research results found that leadership in crisis of secondary school administrators under the Office of the Basic Education Commission had 7 components: 1) problem access, 2) communication, 3) adaptation, 4) crisis reversal, 5) consultation, 6) empowerment, and 7) innovation development.

Keywords: Leadership in Crisis, Secondary School Administrators, Components of Leadership

บทนำ

ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทที่สำคัญในการบริหารสถานศึกษาให้ดำเนินไปได้ด้วยดี โดยอาศัยความรู้ที่ชัดเจนในบทบาทหน้าที่ ตลอดจนสามารถปฏิบัติการกิจในการบริหารงานในฝ่ายต่าง ๆ ในโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีบทบาทสำคัญเกี่ยวกับการจัดบรรยากาศทางวิชาการ การจัดสภาพแวดล้อม และสิ่งอำนวยความสะดวกที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ตลอดจนเป็นแรงจูงใจในการสร้างขวัญและกำลังใจให้บุคลากร โดยยึดกระบวนการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ มีบทบาทที่ต้องเกี่ยวพันกันกับภารกิจของหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนได้เป็นอย่างดี ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้ที่มีบทบาทและหน้าที่ที่สำคัญอย่างยิ่งในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยการตัดสินใจ การประสานงานบริหารอย่างมีศาสตร์และศิลป์เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ต้องมีบทบาทที่แสดงถึงภาวะผู้นำในการบริหารสถานศึกษา รวมไปถึงภาวะผู้นำที่แตกต่างจากบุคคลทั่วไป ดังนั้นเป็นผู้มีไหวพริบริ้วจักแก้ไขสถานการณ์เฉพาะหน้าหรือสถานการณ์ฉุกเฉินที่ไม่อาจคาดถึงได้ สามารถวิเคราะห์

สถานการณ์เพื่อกำหนดกลยุทธ์ แผนปฏิบัติการให้บรรลุเป้าหมาย นโยบาย ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ เน้นการทำงานแบบมีส่วนร่วม เคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นให้ความยอมรับ รับฟัง นับถือ ในความคิดเห็นและความสามารถของผู้อื่น ปฏิบัติตนอย่างนักการศึกษา มีความเป็นผู้นำ มีความเสียสละมีน้ำใจ เป็นผู้สร้างสัมพันธ์ไมตรีที่ดีกับทุกฝ่ายและทุกภาคส่วน เคารพ ไม่สร้างความเสียหายหรือเสื่อมเสีย มีความรับผิดชอบต่อวิชาชีพของตนเอง เป็นบุคคลทันสมัยกระหายความรู้อยู่เสมอ มีใจเป็นกลาง มีความกล้าหาญเด็ดขาด กิริยา วาจาเหมาะสม มีลักษณะท่าทางการแสดงออกที่ดี รู้จักวางตนให้เหมาะสมกับกาลเทศะ สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้และควบคุมอารมณ์ได้ดี พัฒนาสถานศึกษาอยู่เสมอและมีการประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ เป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์พร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่ดีกว่า หากเป็นสถานการณ์ปกติการบริหารสถานศึกษาก็อาจจะบริหารได้โดยไม่มีความยุ่งยาก แต่หากเป็นสถานการณ์ที่เป็นภาวะวิกฤติ ก็อาจส่งผลกระทบต่อการบริหารสถานศึกษาและทำให้ไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์ก็เป็นได้ ดังนั้น การบริหารสถานศึกษาในภาวะวิกฤติจึงจำเป็นต้องใช้ภาวะผู้นำในภาวะวิกฤติของผู้บริหารสถานศึกษา เนื่องด้วยความสำคัญของการปัญหาภาวะวิกฤติที่อาจจะเกิดขึ้นได้ทุกช่วงเวลาและไม่ว่าจะเกิดขึ้นในรูปแบบใดก็ตาม ก็อาจส่งผลกระทบต่อการบริหารสถานศึกษาได้ (พิริยา นิवासานนท์ และจิรศักดิ์ สุรังคพิพรรธน์, 2565)

ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะผู้บริหารถือเป็นบุคคลที่มีความสำคัญและส่งผลกระทบต่อความสำเร็จในการบริหารงานด้านต่าง ๆ ภาวะผู้นำที่เป็นลักษณะประจำตัว ซึ่งแสดงออกมาเป็นพฤติกรรม อุปนิสัย ให้ผู้อื่นได้เห็นประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และคุณภาพของการบริหารในสถานการณ์วิกฤติของผู้บริหาร (เอี่ยมพร รัตนสิงห์, 2564) การหลีกเลี่ยงหรือแก้ไขความเสียหายที่เกิดขึ้นซึ่งเป็นเหตุการณ์ ที่เกิดขึ้นอย่างไม่ได้มีการวางแผนป้องกันไว้ล่วงหน้าและเป็นสถานการณ์ที่เมื่อเกิดขึ้นแล้วสามารถก่อให้เกิดภาวะคุกคาม หรือทำให้เกิดความไม่ปลอดภัยในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจและภาพลักษณ์ (UNESCO, 2020) ตลอดจนการบริหารสถานศึกษา เหตุการณ์ที่สามารถก่อให้เกิดภาวะวิกฤตินั้นมีมากมาย ทั้งที่ไม่สามารถคาดการณ์แต่สามารถควบคุมได้ เช่น ปัญหาเกี่ยวกับบุคลากร การทำผิดกฎหมายของบุคลากรในองค์กร ส่วนภาวะวิกฤติที่ไม่สามารถคาดการณ์ได้และควบคุมได้โดยยาก ได้แก่ สถานการณ์ภัยธรรมชาติ สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดต่อ เช่น โควิด 19 หรือความขัดแย้งทางการเมืองจนก่อให้เกิดการชุมนุมประท้วง จากสถานการณ์ดังกล่าวภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาล้วนส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลและคุณภาพของการบริหารสถานศึกษา ซึ่งสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นหน่วยงานหลักในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีผู้บริหารสถานศึกษา เป็นบุคลากรที่มีบทบาท

หน้าที่สำคัญต่อการพัฒนาการศึกษาของประเทศภายใต้สถานการณ์และสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจึงต้องผลิตผู้บริหารสถานศึกษา ที่มีภาวะผู้นำแตกต่างจากไปจากในอดีต เนื่องจากปัจจุบันหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษา มีความเกี่ยวข้องกับทางด้านสังคม การเมือง และการพัฒนาประเทศเพิ่มขึ้นด้วย ซึ่งภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ที่ต้องการภายใต้ภาวะวิกฤตก็จะแตกต่างจากในอดีต

จากความสำคัญของระบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมถึงความสำคัญของการปัญหาภาวะวิกฤตที่อาจจะเกิดขึ้นได้ทุกช่วงเวลาและไม่ว่าจะเกิดขึ้นในรูปแบบใดก็ตาม ก็สามารถส่งผลกระทบต่อการบริหารสถานศึกษาได้ อย่างไรก็ตาม งานวิจัยที่ผ่านมาเน้นการศึกษาภาวะผู้นำในบริบททั่วไป แต่ขาดการวิเคราะห์เชิงลึกเกี่ยวกับภาวะผู้นำในภาวะวิกฤต รวมถึงยังไม่มีกรอบแนวคิดที่ชัดเจนสำหรับการพัฒนาศักยภาพของผู้บริหารโรงเรียนในบริบทไทย ดังนั้นการศึกษารอบองค์ประกอบภาวะผู้นำในภาวะวิกฤตของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งในแง่การสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำในภาวะวิกฤตของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาให้มีภาวะผู้นำในภาวะวิกฤตต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาองค์ประกอบของภาวะผู้นำในภาวะวิกฤตของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Document Research) โดยมีขั้นตอนวิธีการดำเนินการวิจัย 2 ขั้นตอน ดังนี้

1. การศึกษาแนวคิด ทฤษฎีจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กับภาวะผู้นำในภาวะวิกฤตของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยใช้แบบวิเคราะห์เอกสารเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวม ตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหาและสรุปสาระสำคัญตามหลักที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบภาวะผู้นำในภาวะวิกฤตของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2. การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน เพื่อยืนยันความตรงขององค์ประกอบภาวะผู้นำในภาวะวิกฤตของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

พื้นฐาน และพฤติกรรมที่แสดงถึงภาวะผู้นำในภาวะวิกฤตของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยเลือกผู้ทรงคุณวุฒิแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิ คือ 1) จบการศึกษาระดับปริญญาเอก และ 2) เป็นนักวิชาการด้านการบริหารการศึกษา หรือ 3) เป็น ผู้บริหารที่มีผลงานเป็นที่ยอมรับในการบริหารสถานศึกษา หรือ 4) เป็นผู้บริหารระดับนโยบายที่มีความเชี่ยวชาญในการพัฒนาความสามารถของบุคลากร 5) ผู้บริหารสถานศึกษาที่ประสบความสำเร็จในการบริหารการศึกษา

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์และแบบบันทึกสัมภาษณ์ ที่ผู้วิจัยได้จัดสร้างขึ้น เพื่อยืนยันความตรงขององค์ประกอบภาวะผู้นำในภาวะวิกฤตของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และพฤติกรรมที่แสดงถึงภาวะผู้นำในภาวะวิกฤตของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.2 การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อหาและสรุปสาระสำคัญตามประเด็นหลักที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบภาวะผู้นำในภาวะวิกฤตของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาองค์ประกอบของภาวะผู้นำในภาวะวิกฤตของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอเป็น 3 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์จากแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำในภาวะวิกฤตของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตอนที่ 2 ผลวิเคราะห์สรุปสาระสำคัญจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ เกี่ยวกับองค์ประกอบภาวะผู้นำในภาวะวิกฤตของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ตอนที่ 3 ผลการยืนยันองค์ประกอบของภาวะผู้นำในภาวะวิกฤต พบว่าภาวะผู้นำในภาวะวิกฤตของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์จากแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำในภาวะวิกฤตของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ตารางที่ 1 ตารางข้อมูลสรุปความถี่ของแนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำในภาวะวิกฤต

แนวคิดภาวะผู้นำในภาวะวิกฤต	แนวคิดภาวะผู้นำในภาวะวิกฤต										รวมความถี่
	ชัยวัช เนียมศิริ (2561)	ฐานรินทร์ หาญเกียรติวงศ์ (2563)	สุขสัน เทพทอง (2563)	วันฉัตร บุญทอง (2564)	Gene Klann (2003)	CDC's- EH & A Consulting, n.d. (2008)	Riaz, A. & Haider, M.H. (2010)	Marshall J et. al (2020)	B. Dan Berger. (2021).	Sreejith Balasubramanian (2022)	
ความเห็นอกเห็นใจ											
เข้าไปช่วยเหลือ			✓	✓	✓				✓	✓	5
การสื่อสาร			✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	7
การปรับตัว	✓	✓	✓		✓		✓			✓	6
ความยืดหยุ่นและความกล้าหาญ					✓	✓		✓		✓	4
ความเด็ดขาด				✓	✓	✓				✓	4
การให้คำปรึกษาและการทำงานร่วมกัน	✓			✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	8
การเสริมพลัง		✓	✓						✓	✓	4
เทคโนโลยี/นวัตกรรม		✓		✓							2

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ภาวะผู้นำในภาวะวิกฤตที่มีแนวโน้มเป็นตัวชี้วัดภาวะผู้นำในภาวะวิกฤตของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา จากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศและเลือกนำแนวคิดของ Balasubramanian, S. & Fernandes, C. (2022) เป็นหลักในการกำหนดกรอบแนวคิด ซึ่งประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ ดังนี้

1. ความเห็นอกเห็นใจและเข้าไปช่วยเหลือ หมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษามีความตระหนักถึงความรู้สึก ความทุกข์ทนของบุคลากรหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจนเกิดแรงจูงใจที่จะกระทำการช่วยเหลืออย่างใดอย่างหนึ่งให้ได้อย่างมากที่สุดที่จะทำได้
2. การสื่อสารที่เปิดเผย หมายถึง การติดต่อสื่อสารกันระหว่างผู้บริหารสถานศึกษาและบุคลากรด้วยความจริงใจต่อกัน มีความเชื่อมั่นและไว้วางใจซึ่งกันและกัน โดยแสดงพฤติกรรมคือ ผู้บริหารสถานศึกษาแจ้งข้อมูลเพื่อให้บุคลากรรับทราบสถานการณ์อย่างสม่ำเสมอ

3. ความสามารถในการปรับตัว หมายถึง การที่ผู้บริหารสถานศึกษามีความสามารถที่จะเผชิญกับสภาวะของความกดดัน ความเครียด ความวุ่น วุ่นวายใจ แล้วยอมรับความเป็นจริงของปัญหา เพื่อที่จะคลี่คลายปัญหาลงจนกระทั่งหมดไป

4. ความยืดหยุ่นและความกล้าหาญ หมายถึง ความสามารถในการรับมือกับความท้าทายทั้งทางร่างกายและจิตใจ รวมถึงการเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับประสบการณ์เดิม โดยไม่กลัวความล้มเหลวหรือความผิดหวัง ต้องมีความอดทนและกล้าที่จะเผชิญกับความไม่แน่นอนหรืออุปสรรค เพื่อความสำเร็จของงาน และมองความล้มเหลวเป็นเพียงความพ่ายแพ้ชั่วคราวที่สามารถฟื้นตัวได้อย่างรวดเร็ว

5. ความเด็ดขาด หมายถึง ความสามารถในการตัดสินใจของผู้บริหารสถานศึกษาโดยฉับพลัน และสามารถแจ้งผลการตัดสินใจนั้นได้อย่างชัดเจน และหนักแน่น โดยพิจารณาถึงข้อเท็จจริงต่างๆ ทำการเปรียบเทียบหนทางปฏิบัติต่าง ๆ แล้วจึงทำการตกลงใจอย่างมั่นคงในลักษณะที่ใจเย็นและรวดเร็ว

6. การให้คำปรึกษาและการทำงานร่วมกัน หมายถึง การที่ผู้บริหารสถานศึกษามีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีในการทำงาน มุ่งให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกันจะนำมาซึ่งความร่วมมือประสานงานกันในการดำเนินกิจการต่าง ๆ อย่างได้ผลและมีประสิทธิภาพ ให้ความสำคัญเรื่องคนเป็นหลักโดยไม่ใช้อำนาจหน้าที่เพื่อให้ผู้อื่นเกรงกลัว

7. การเสริมพลัง หมายถึง การที่ผู้บริหารสถานศึกษาให้อำนาจ มอบอิสระทางความคิดในการทำงานแก่บุคลากร เปิดโอกาสให้บุคลากรได้ทำงานอย่างเต็มความสามารถ ซึ่งทำให้บุคลากรเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร เกิดแรงจูงใจในการปฏิบัติงานและมีส่วนร่วมในการพัฒนาสถานศึกษามากขึ้น

จากข้อมูลที่กล่าวมาข้างต้น ได้นำข้อมูลที่ได้ไปใช้เป็นกรอบในการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อยืนยันความตรงขององค์ประกอบภาวะผู้นำในภาวะวิกฤตของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งมีผลวิเคราะห์สาระสำคัญจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ในตอนที่ 2

ตอนที่ 2 ผลวิเคราะห์สาระสำคัญจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ เกี่ยวกับองค์ประกอบภาวะผู้นำในภาวะวิกฤตของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ซึ่งประกอบไปด้วย นักวิชาการ 2 คน ผู้บริหารระดับนโยบาย 1 คน และผู้บริหารสถานศึกษา 2 คน ซึ่งมีผลการสัมภาษณ์ในแต่ละด้านดังนี้

1. ด้านความเห็นอกเห็นใจและเข้าไปช่วยเหลือ จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิในด้านความเห็นอกเห็นใจและการเข้าไปช่วยเหลือ ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นด้วยว่าผู้บริหารควรมีความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของบุคลากรก่อนที่จะให้การช่วยเหลือ เพื่อให้การตอบสนองนั้นมีประสิทธิภาพและตรงจุด นอกจากนี้ ผู้บริหารที่ดีควรเป็นผู้ฟังที่ดี เข้าใจปัญหาและความต้องการของบุคลากรอย่างแท้จริง และควรมีความสามารถในการประเมินสถานการณ์วิกฤตอย่างเหมาะสม เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้อย่างมีประสิทธิภาพตามบริบทของสถานการณ์นั้น ๆ

2. ด้านการสื่อสารที่เปิดเผย จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิในด้านการสื่อสาร ผู้ทรงคุณวุฒิเน้นถึงความสำคัญของการสื่อสารที่ชัดเจน กระชับ และทันท่วงที โดยเฉพาะในสถานการณ์วิกฤต การสื่อสารที่ดีช่วยลดความขัดแย้ง ส่งเสริมความสามัคคี และแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีข้อเสนอเกี่ยวกับตัวชี้วัดให้เน้นพฤติกรรมที่เป็นการสื่อสารเชิงบวก รวดเร็ว ตรงประเด็น และงูใจบุคลากรได้

3. ด้านความสามารถในการปรับตัว จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นด้วยว่า การปรับตัวเป็นทักษะสำคัญที่ผู้บริหารควรมี โดยเฉพาะในสถานการณ์วิกฤต การปรับตัวนี้รวมถึงการยอมรับการเปลี่ยนแปลง ปรับตัวเข้ากับสภาพการทำงานที่ท้าทาย และการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น นอกจากนี้ มีข้อเสนอให้เพิ่มการศึกษา ค้นคว้า และการสร้างนวัตกรรมเป็นองค์ประกอบ เพื่อให้ผู้บริหารสามารถปฏิบัติงานได้อย่างเหมาะสมในทุกสถานการณ์.

4. ด้านความยืดหยุ่นและความกล้าหาญ จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นพ้องว่า คำว่า “การพลิกวิกฤต” ควรถูกนำมาใช้แทน “ด้านความยืดหยุ่นและความกล้าหาญ” เนื่องจากสื่อถึงความสามารถในการเปลี่ยนวิกฤตให้เป็นโอกาส ซึ่งเป็นการแสดงถึงความยืดหยุ่นทางอารมณ์และความเข้มแข็งทางจิตใจในการรับมือกับสถานการณ์ที่กดดัน ผู้บริหารควรมีความกล้าหาญในการตัดสินใจอย่างเด็ดขาดและรวดเร็วในช่วงวิกฤต นอกจากนี้ ผู้ทรงคุณวุฒิยังเสนอว่าผู้บริหารควรแก้ไขปัญหาทันทีเมื่อเกิดวิกฤต มีการจัดการเชิงรุก และเตรียมการล่วงหน้าเพื่อสร้างโอกาสหรือลดปัญหาที่อาจเกิดขึ้น

5. ด้านความเด็ดขาด จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิแนะนำให้บูรรวมแนวคิดเกี่ยวกับ “ความเด็ดขาด” เข้ากับ “การพลิกวิกฤต” เพื่อให้การประเมินนี้ชัดเจนและตรงกับบริบทของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยความเด็ดขาดในการตัดสินใจ ควรถูกเน้นในนิยามของความยืดหยุ่นและความกล้าหาญ ซึ่งแสดงถึงการตัดสินใจที่ฉับไว ทันต่อเหตุการณ์ และมีการจัดการเชิงรุกในสถานการณ์วิกฤต ทั้งนี้เพื่อลดความซ้ำซ้อนและเพิ่มความชัดเจนในองค์ประกอบของการประเมิน

6. ด้านการให้คำปรึกษาและการทำงานร่วมกัน จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเสนอให้ใช้คำว่า “การให้คำปรึกษา” เพื่อความกระชับและชัดเจน โดยผู้บริหารควรมีความเชี่ยวชาญ ความน่าเชื่อถือ และความจริงใจในการให้คำปรึกษา ควรเปิดโอกาสให้บุคลากรและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแสดงความคิดเห็นเพื่อร่วมกันหาทางออกที่ดีที่สุดในการจัดการวิกฤต นอกจากนี้ ผู้บริหารต้องสามารถรับฟังความคิดเห็นจากทุกฝ่ายอย่างเท่าเทียม และหาทางออกที่เป็นประโยชน์ร่วมกันเพื่อประโยชน์สูงสุดขององค์กร การทำงานร่วมกันควรถูกขยายความในนิยามศัพท์เพิ่มเติมเพื่อให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

7. ด้านการเสริมพลัง จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นด้วยว่า การเสริมพลังถือเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนองค์กร ผู้บริหารควรให้ความสำคัญในการให้อำนาจและสนับสนุนทรัพยากรที่จำเป็น (4M's: Man, Money, Material, Management) เพื่อให้บุคลากรสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพในสภาวะวิกฤต โดยมอบหมายความรับผิดชอบให้กับบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ ยอมรับการตัดสินใจของพวกเขา และยกย่องชมเชยเมื่อปฏิบัติงานสำเร็จนอกจากนี้ ผู้บริหารควรสร้างขวัญและกำลังใจให้กับทีมงาน ซึ่งอาจทำได้ผ่านสิ่งของ คำพูด หรือปฏิบัติการ เพื่อเสริมสร้างความมั่นใจและกำลังใจในการทำงาน

จากข้อมูลที่กล่าวมาข้างต้น ได้นำข้อมูลที่ได้ไปยืนยันความตรงขององค์ประกอบกับผลการวิเคราะห์จากแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำในภาวะวิกฤตของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งมีผลการยืนยันองค์ประกอบภาวะผู้นำในภาวะวิกฤตของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ในตอนที่ 3

ตอนที่ 3 ผลการยืนยันองค์ประกอบของภาวะผู้นำในภาวะวิกฤตของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา จากการวิเคราะห์เอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำในภาวะวิกฤตของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา และการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ สามารถยืนยันองค์ประกอบภาวะผู้นำในภาวะวิกฤตของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ได้ 7 องค์ประกอบ ซึ่งนิยามเชิงปฏิบัติการได้ดังนี้

1. การเข้าถึงปัญหา หมายถึง กระบวนการหรือทักษะในการตีความและเข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้นในภาวะวิกฤตอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้สามารถดำเนินการแก้ไขหรือจัดการกับปัญหานั้นได้ตรงจุดและมีผลการดำเนินงานที่เหมาะสม

2. การสื่อสาร หมายถึง ความสามารถในการถ่ายทอดข้อมูลหรือข้อความที่สำคัญและจำเป็นอย่างชัดเจน กระชับ และทันเวลา พร้อมทั้งกระตุ้น แรงบันดาลใจ หรือจูงใจให้ผู้รับสารเกิดความรู้สึกที่ดีและมีความมุ่งมั่นในการทำงานหรือดำเนินการตามทีสื่อสาร

3. การปรับตัว หมายถึง ความสามารถในการปรับตัว และปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพในสถานการณ์วิกฤตและยอมรับความเห็นที่แตกต่าง และปรับเปลี่ยนวิธีการเมื่อสถานการณ์เปลี่ยนไป

4. การพลิกวิกฤต หมายถึง การเล็งเห็นโอกาสพร้อมทั้งจัดการเชิงรุกกับปัญหานั้น โดยอาจไม่มีใครร้องขอ หรือใช้โอกาสนั้นให้เกิดประโยชน์ต่องาน ตลอดจนการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ใหม่ๆเกี่ยวกับงานด้วย เพื่อแก้ปัญหา และสร้างโอกาส

5. การให้คำปรึกษา หมายถึง กระบวนการที่ผู้บริหารใช้ความรู้และประสบการณ์ เพื่อให้คำแนะนำหรือคำปรึกษาให้กับผู้ขอคำปรึกษา เพื่อช่วยแก้ไขปัญหาหรือสนับสนุนในการตัดสินใจในทางที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพตามความเป็นจริง

6. การเสริมพลัง หมายถึง การให้อำนาจ สนับสนุนทรัพยากร มอบอิสระทางความคิดในการทำงานแก่บุคลากร เปิดโอกาสให้บุคลากรได้ทำงานอย่างเต็มความสามารถ เพื่อให้บุคลากรเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร เกิดแรงจูงใจในการปฏิบัติงานและมีส่วนร่วมในการพัฒนาสถานศึกษามากขึ้น

7. การพัฒนานวัตกรรม หมายถึง กระบวนการที่ใช้ความรู้ ความสามารถทำให้เกิดนวัตกรรมในสถานศึกษา พร้อมขับเคลื่อนให้บุคลากรสร้างสรรค์ นวัตกรรม หรือคิดค้นวิธีการ แนวทางการดำเนินงานใหม่ ๆ เพื่อให้สถานศึกษาดำเนินไปได้ถึงแม้อยู่ในสภาวะวิกฤต

อภิปรายผลการวิจัย

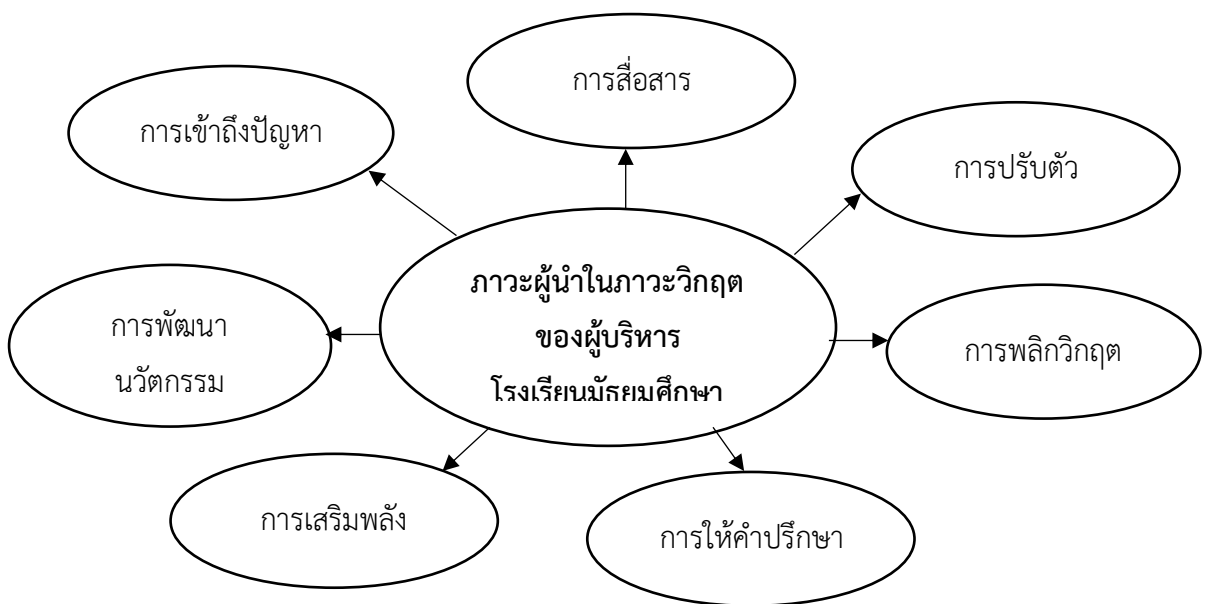
การศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำในภาวะวิกฤตของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในครั้งนี้ได้จากการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้ได้องค์ประกอบและตัวชี้วัดภาวะผู้นำในภาวะวิกฤตที่สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า ภาวะผู้นำในภาวะวิกฤตที่สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีจำนวน 7 องค์ประกอบ คือ 1) การเข้าถึงปัญหา สอดคล้องกับงานวิจัยของ Gomez-Trujillo, A.M. & Gonzalez-Perez, M.A. (2022) ที่ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลเป็นกลยุทธ์ในการเข้าถึงความยั่งยืน ได้กล่าวถึง เมื่อผู้บริหารเข้าใจถึงปัญหา การเปลี่ยนแปลงและความเสี่ยงแล้วจะสามารถจัดการปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงและความเสี่ยงนั้นจะเกิดขึ้นตลอดเวลา และส่งผลกระทบหรือมีปฏิสัมพันธ์กับองค์กรทั้งทางตรงและทางอ้อม 2) การสื่อสาร สอดคล้องกับงานวิจัยของยุทธพงษ์ จักรคม และวิยุทธ์ จำรัส

พันธ์ (2566); Coombs, W. T. (2018) พบว่า คุณลักษณะที่สำคัญที่ผู้นำควรมีในการบริหารจัดการภายใต้สถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงที่เป็นวิกฤตการณ์ คือการสื่อสารที่ชัดเจนซึ่งเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการสร้างความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาที่ซับซ้อนและผ่านพ้นจากวิกฤตต่าง ๆ ได้โดยรวดเร็ว การสื่อสารควรเป็นอย่างเปิดเผยและจริงใจเพื่อสร้างความไว้วางใจระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยการแสดงความเห็นอกเห็นใจเพื่อปลอบประโลมและเยียวยาความรู้สึกของประชาชน และการใช้การสื่อสารโน้มน้าวใจเพื่อชักจูงให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา 3) การปรับตัว สอดคล้องกับงานวิจัยของ Striteska, M.K. & Prokop, V. (2020) และ Heifetz, R. (2020) กล่าวว่า การปรับตัวช่วยให้ผู้นำสามารถนำความรู้ ทักษะ และแนวคิดสร้างสรรค์มาผสมผสานกับความสามารถในการบริหารจัดการ เพื่อพัฒนากระบวนการทำงานภายในองค์กรให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ 4) การพลิกวิกฤต สอดคล้องกับงานวิจัยของศุภมาส พันธ์เชย (2564) เรื่อง วิกฤตโควิด-19 กับ การพลิกวิกฤตเป็นโอกาส พบว่า นโยบายของผู้บริหารด้านสาธารณสุขเรื่องการอยู่บ้าน (Stay At Home) และทำงานจากบ้าน (Work From Home) เพื่อลดการแพร่ระบาดของโรค ส่งผลให้ยอดผู้ป่วยที่มาใช้บริการห้องตรวจผู้ป่วยนอกลดลง การบริการรวดเร็วขึ้น สุขภาพจิตของผู้ให้และผู้ใช้บริการดีขึ้น และคุณภาพการให้บริการสูงขึ้น ซึ่งถือเป็นข้อดีจากวิกฤตโควิด-19หรืออีกในหนึ่งคือการพลิกวิกฤตให้เป็นโอกาส 5) การให้คำปรึกษา สอดคล้องกับงานวิจัยของชัยวัช เนียมศิริ (2561) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพในยุค Thailand 4.0: กรณีศึกษา จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่าผู้นำที่มีประสิทธิภาพในยุค Thailand 4.0 ต้องมีความกระตือรือร้นสามารถสร้าง บริหารงานแบบมืออาชีพ ทำงานเป็นทีม เป็นที่ปรึกษาและสนับสนุนความเจริญก้าวหน้าของผู้ใต้บังคับบัญชา และมองหาโอกาสในการพัฒนาองค์กรที่เกิดขึ้นภายใต้สภาวะวิกฤติ 6) การเสริมพลัง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Drucker, P.F. (1997) การบริหารเปรียบเสมือนศิลปะในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกับผู้อื่น หรือทำงานให้ลุล่วงโดยอาศัยผู้อื่นเป็นผู้ดำเนินการ ซึ่งต้องใช้ทรัพยากรด้านวัสดุ เครื่องจักรอุปกรณ์ วัตถุดิบ เงินทุน และข้อมูลสารสนเทศเพื่อผลิตสินค้าหรือบริการเพื่อตอบสนองความพึงพอใจของสังคม และ Supermane, S. (2019) ผู้บริหารควรเสริมแรงโดยการขอบคุณและชื่นชมบุคลากรในองค์กรที่มีส่วนช่วยให้องค์กรเกิดความเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้น และ 7) การพัฒนานวัตกรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ Bartsch, S., Weber, E., Büttgen, M. & Huber, A. (2021) เกี่ยวกับภาวะผู้นำมีความสำคัญในภาวะวิกฤติ พบว่า ผู้นำที่สามารถนำเสนอความรู้และการเรียนรู้เชิงดิจิทัลจะช่วยให้ผู้ตามสามารถทำงานร่วมกับผู้นำได้ในทุกสถานการณ์ ซึ่งสร้างสภาพแวดล้อมที่องค์กรสามารถดำเนินธุรกิจอย่างยั่งยืนได้ พร้อมทั้งเติบโตในยุคการเปลี่ยนแปลงดิจิทัลที่เป็นการพลิกโฉมอย่างสมบูรณ์

ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวมีความสอดคล้องเนื่องมีการดำเนินงานวิจัยที่มีความเป็นระบบ และการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์จริงในภาวะวิกฤตยังช่วยเพิ่มมุมมองเชิงปฏิบัติที่สอดคล้องกับสถานการณ์จริงของสถานศึกษาในปัจจุบัน

องค์ความรู้ใหม่

องค์ประกอบภาวะผู้นำในภาวะวิกฤตของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มี 7 องค์ประกอบ ดังนี้ การเข้าถึงปัญหา การสื่อสาร การปรับตัว การพลิกวิกฤต การให้คำปรึกษา การเสริมพลัง และการพัฒนานวัตกรรม แสดงดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานสามารถนำองค์ประกอบภาวะผู้นำในภาวะวิกฤตของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาไปกำหนดกรอบนโยบายในการพัฒนาภาวะผู้นำในภาวะวิกฤตของผู้บริหารสถานศึกษา

2. สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาสามารถนำข้อมูลจากการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการสอบแข่งขันเพื่อบรรจุและ

แต่งตั้งบุคคลเข้ารับราชการเป็นข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อให้สรรหาผู้บริหารสถานศึกษาที่มีภาวะผู้นำที่สามารถบริหารสถานศึกษาให้ผ่านพ้นภาวะวิกฤตในปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานสามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำในภาวะวิกฤตของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา
2. ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาสามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นกรอบในการพัฒนาตนเองให้มีภาวะผู้นำในภาวะวิกฤต

เอกสารอ้างอิง

- ชัยธวัช เนียมศิริ. (2561). *ภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพในยุค Thailand 4.0 : กรณีศึกษาจังหวัดขอนแก่น*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กระทรวงมหาดไทย.
- ฐานรินทร์ หาญเกียรติวงศ์, รุจิกาญจน์ สานนท์. (2563). ภาวะผู้นำการบริหารในภาวะวิกฤตสู่การพัฒนา อย่างยั่งยืน. *วารสารเครือข่ายส่งเสริมการวิจัยทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 3(2), 105-108.
- พริยา นิवासานนท์ และจิรศักดิ์ สุรงค์พิพรรณ. (2565). ทักษะการบริหารสถานศึกษาในภาวะวิกฤติของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอ่างทอง. *วารสารนวัตกรรมการจัดการศึกษาและการวิจัย*, 4(2), 141-150.
- ยุทธพงษ์ จักรคม และวิยุทธ์ จำรัสพันธุ์. (2566). บทบาทภาวะผู้นำในการจัดการภาวะวิกฤตในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในประเทศไทย. *วารสารการเมืองการปกครอง*, 13(2), 1-19.
- วันฉिता บุญกอง และธนินท์รัฐ รัตนพงศ์ภิญโญ. (2564). ภาวะผู้นำในภาวะวิกฤต และการจัดการปัญหาในมุมมองของเยาวชน ช่วงระยะเวลาเผชิญภัยพิบัติโควิด-19. (การค้นคว้าอิสระบริหารธุรกิจบัณฑิตมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ศุภมาส พันธุ์ชัย. (2564). วิกฤตโควิด-19 ก็กับการพลิกวิกฤตเป็นโอกาส. *กระบี่เพชร*, 3(1), 77-78.
- สุขยีน เทพทอง. (2563). *ภาวะผู้นำในสภาวะวิกฤติ*. กรุงเทพฯ : ศูนย์กลยุทธ์และความสามารถทางการแข่งขันขององค์กร มจร.

เอื้อมพร รัตนสิงห์. (2564). *การพัฒนาตัวชี้วัดคุณลักษณะผู้นำในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียนนายเรื่ออากาศ*. (ดุชนินพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

Balasubramanian, S. & Fernandes, C. (2022). Confirmation of a crisis leadership model and its effectiveness: Lessons from the COVID-19 pandemic. *Cogent Business & Management*, 9(1), 2022824-202.

Bartsch, S., Weber, E., Buttgen, M. & Huber, A. (2021). Leadership Matters in Crisis-Induced Digital Transformation: How to Lead Service Employees Effectively During the COVID-19 Pandemic. *Journal of Service Management*, 32(1), 71-85.

Berger, B. D. (2021). A research-based guide to empathy as a leadership skill. Retrieved from <https://www.nafcu.org/berger-leadership-blog/research-based-guide-empathy-leadership-skill>.

CDC's-EH&A Consulting, n.d. (2008) Crisis Leadership Competency Model. Resources. Retrieved from <http://www.ehaconsulting.org/resource>.

Coombs, W. T. (2018). *Ongoing Crisis Communication: Planning, Managing, Responding*. California : Sage Publications.

Drucker, P. F. (1997). The global economy and the nation-state. *Foreign Affairs*, 76(5), 159-71.

Gomez-Trujillo, A.M. & Gonzalez-Perez, M.A. (2022). Digital transformation as a strategy to reach sustainability. *Smart and Sustainable Built Environment*, 11(4), 1137-1162.

Heifetz, R. (2020). *The Practice of Adaptive Leadership: Tools and Tactics for Changing Your Organization and the World*. MA. : John F. Kennedy Street Cambridge.

Klann, G. (2003). Crisis leadership: Using military lessons, organizational experiences, and the power of influence to lessen the impact of chaos on the people you lead. Center for Creative Leadership.

- Marshall, J., Roache, D. & Moody-Marshall, R. (2020). Crisis leadership: A critical examination of educational leadership in higher education in the midst of the COVID-19 pandemic. *Journal of the Commonwealth Council for Educational Administration & Management*, 48(3), 30-37.
- Riaz, A. & Haider, M.H. (2010). Role of transformational and transactional leadership on job satisfaction and career satisfaction. *Business and Economic Horizons*, 1, 29-38.
- Striteska, M.K. & Prokop, V. (2020). Dynamic Innovation Strategy Model in Practice of Innovation Leaders and Followers in CEE Countries-A Prerequisite for Building Innovative Ecosystems. *Sustainability*, 12(3918), 1-12.
- Supermane, S. (2019). Transformational leadership and innovation in teaching and learning activities: the mediation effect of knowledge management. *Information Discovery and Delivery*, 47(4), 242-250.
- UNESCO. (2020). COVID-19 Educational Disruption and Response. Retrieved from <https://www.unesco.org/en/covid-19/education-response>.

**การพัฒนาความสามารถในการอ่านภาษาเยอรมันเพื่อความเข้าใจด้วยกลวิธีการอ่าน
แบบ SQ3R : กรณีศึกษานักศึกษาวิชาเอกและวิชาโทภาษาเยอรมัน มหาวิทยาลัย
สงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี**

Developing German Reading Comprehension Ability by SQ3Rs: A Case
Study of the Undergraduates Majoring and Minor in German at Prince of
Songkhla University, Pattani Campus

สุภาภรณ์ สุวรรณโอภาส¹

Supaporn Suwanopas

Received: May 13, 2024

Revised: November 25, 2024

Accepted: December 05, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาและเปรียบเทียบผลคะแนนแบบทดสอบก่อนและหลังการใช้กลวิธีการอ่านภาษาเยอรมันในรูปแบบ SQ3R 2) ศึกษาและเปรียบเทียบผลคะแนนพัฒนาการสัมพัทธ์ (Growth Score) หลังการใช้ วิธีการอ่านแบบSQ3R และ 3) ศึกษาความคิดเห็นของผู้เรียนที่มีต่อวิธีการอ่านแบบ SQ3R การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัยประกอบด้วยแบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน ซึ่งมีค่าความยากง่าย เท่ากับ 0.67 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่เหมาะสม การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ 1) การทดสอบ T-test 2) ระดับคะแนนพัฒนาการสัมพัทธ์ และ 3) การสัมภาษณ์ความคิดเห็นที่มีต่อวิธีการอ่านแบบ SQ3R เป็นรายบุคคล ประชากรที่ใช้ในงานวิจัยได้แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี วิชาเอกภาษาเยอรมัน ที่เรียนวิชา German Reading I ภาคการศึกษาที่1 ปีการศึกษา 2564 จำนวน 7 คน และนักศึกษาวิชาโทภาษาเยอรมันที่เรียนวิชา German Reading I ภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2565 ผลการวิจัย พบว่า 1) กลุ่มวิชาเอกภาษาเยอรมันมีผลคะแนน

¹ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์; Prince of Songkla University

Corresponding author, e-mail: supaporn.suw@psu.ac.th

ทดสอบก่อนเรียนสูงกว่ากลุ่มวิชาโทภาษาเยอรมันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 ในขณะที่ผลคะแนนทดสอบหลังเรียนของทั้งสองกลุ่มสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 และผลคะแนนทดสอบหลังเรียนของทั้งสองกลุ่มไม่แตกต่างกัน 2) กลุ่มประชากรทั้งสองกลุ่ม มีผลคะแนนพัฒนาการคำนวณจากคะแนนทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนอยู่ในระดับกลาง และ 3) กลุ่มประชากรทั้งสองกลุ่มมีความคิดเห็นเชิงบวกทั้งในแง่ของความพึงพอใจและประโยชน์ที่ได้รับในการพัฒนาทักษะการอ่านและความเข้าใจภาษาเยอรมัน ความพึงพอใจที่มีต่อการการอ่านภาษาเยอรมันโดยใช้กลวิธีการอ่านแบบ SQ3R ของทั้งสองกลุ่มอยู่ในระดับพอใจมาก-มากที่สุด

คำสำคัญ: การพัฒนาความสามารถ, การอ่านภาษาเยอรมันเพื่อความเข้าใจ, กลวิธีการอ่านแบบ SQ3R

Abstract

The purposes of this research article were 1) to study and compare the test scores before and after using the SQ3R German reading strategy; 2) to study and compare the relative growth score after using the SQ3R reading method; and 3) to study the learners' opinions towards the SQ3R reading method. This research was an action research in the classroom. The research instruments consisted of pre-test and post-test with a difficulty level of 0.67, which was appropriate. Data analysis used 1) T-test, 2) relative growth score level, and 3) individual interviews on opinions on the SQ3R reading method. The population used in the research was 7 students of Prince of Songkhla University, Pattani Campus, majoring in German who studied German Reading I in the first semester of the academic year 2021, and 7 students of the minor in German who studied German Reading I in the first semester of the academic year 2022. The research results found that 1) the German major group had a significantly higher pre-test score than the German minor group at the .05 level, while the post-test scores of both groups were significantly higher than the pre-test scores at the .05 level, and the post-test scores of both groups were not different; 2) the development scores of both groups were at a medium level in the calculation of pre-test and post-test scores; and 3) both groups had positive opinions in terms of satisfaction and

benefits in developing German reading and comprehension skills. The satisfaction of both groups with reading German using the SQ3R reading strategy was at the very satisfied level to the most satisfied level.

Keywords: Ability Development, German Reading for Comprehension, SQ3R Reading Strategy

บทนำ

ในการเรียนการสอนภาษาเยอรมันในฐานะภาษาต่างประเทศ ทักษะการอ่านเป็นหนึ่งใน 4 ทักษะที่สำคัญเพื่อการเรียนรู้ ปลายศตวรรษที่ 60 ถึงต้นศตวรรษที่ 70 แนวคิดการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศได้พัฒนาวิธีการเรียนการสอนเพื่อการสื่อสาร โดยเน้นทักษะการฟังและพูดเป็นสำคัญ ทำให้ทักษะการอ่านมีบทบาทน้อยลง การเปลี่ยนแปลงเริ่มเกิดขึ้นเรื่อยมาจนถึงปลายศตวรรษที่ 70 เมื่อการเรียนการสอนภาษาเยอรมัน ภายใต้วัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่สูงสุดจะต้องประกอบด้วย ความสามารถที่สอดคล้องกันระหว่างความเข้าใจในข้อความการเขียนเกี่ยวกับชีวิตประจำวันที่คุ้นเคยและความเข้าใจในบทฟัง ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ทักษะทั้ง 4 ด้าน การฟัง การพูด การอ่าน การเขียน จึงมีความสำคัญที่เท่าเทียมกันในการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศ (Westhoff, G., 1997) พจนานุกรมศัพท์จิตวิทยา (Dorsch, n.d) ให้ความหมายการอ่านว่า “การอ่านเป็นทักษะของมนุษย์ที่ใช้กระบวนการทางปัญญานำไปถอดรหัสจากสัญลักษณ์และตัวหนังสือในบทอ่านเพื่อทำความเข้าใจความหมายของข้อความ การอ่านไม่ได้เป็นกระบวนการในการรับสารเพียงอย่างเดียว แต่ยังเป็นกระบวนการที่ผู้อ่านสามารถสร้างความหมายจากข้อความให้ เข้ากับความรู้อื่นหรือประสบการณ์ที่ได้รับเกี่ยวกับสังคมโลกได้” การอ่านเป็นกระบวนการพัฒนาทักษะ การรับรู้ความหมายของคำ สัญลักษณ์ ความรู้ ความคิด ความรู้สึกและจินตนาการของผู้เขียน โดยสิ่งสำคัญคือความเข้าใจในการอ่าน Lutjeharms, M. (2016) กล่าวว่า “ความเข้าใจในการอ่านความหมายถึงการประมวลผลข้อความที่เขียนโดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อให้สามารถเข้าใจเนื้อหาข้อความ ความเข้าใจในการอ่านเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนที่ทักษะและความรู้ต่าง ๆ จำเป็นต้องใช้” ในแง่หนึ่งการอ่านเป็นวิธีการเรียนรู้ทักษะทางภาษา ในทางกลับกันการได้มาซึ่งภาษาเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดสำหรับการอ่านภาษาต่างประเทศ (Lutjeharms, M., 2001) การอ่านมีความสำคัญในการศึกษาภาษาเยอรมันทุกระดับชั้น เนื่องจากการอ่านเป็นสื่อการเรียนรู้ ทั้งในและนอกห้องเรียน และเป็นเครื่องมือสำคัญในการนำไปสู่การแสวงหาความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาทางวัฒนธรรม วรรณคดี หรือข่าวสารต่าง ๆ

เป็นต้น นอกจากผู้เรียน เรียนรู้ทักษะการอ่านในรายวิชาการอ่านที่มีในหลักสูตรแล้ว ทักษะการอ่านยังมีบทบาทต่อการเรียนรู้ในรายวิชาภาษาเยอรมันอื่น ๆ อีกด้วย อาทิเช่น รายวิชาภาษาเยอรมันที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม วรรณคดี การแปล ภาษาเยอรมันด้านอาชีพ และรายวิชาการค้นคว้าอิสระ ที่ผู้เรียนต้องค้นคว้าหาข้อมูลเอกสารในการผลิตผลงานของตนเอง เป็นต้น สอดคล้องกับ กัลยา ปริญญาพร, รัตนา พิกุลกานต์เลิศ, กนกวรรณ บุญมงคลวัฒน์ (2561) ได้กล่าวว่า “ในการจัดการเรียนรู้ภาษาเยอรมันในฐานะภาษาต่างประเทศ การให้ความสำคัญกับการฝึกอ่านและฟัง เป็นพื้นฐานสำคัญในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และการคำนึงถึงความสนใจของผู้เรียน โดยเลือกตัวบทที่มีเนื้อหาที่ผู้เรียนสนใจ มีความรู้เดิมหรือประสบการณ์ในเรื่องนั้น มีคำศัพท์ที่มาจากภาษาอังกฤษ หรือเป็นภาษาสากลที่ผู้เรียนคุ้นเคย รวมทั้งการนำกลวิธีการอ่านและฟังมาช่วยในการทำความเข้าใจกับเนื้อหาในตัวบท สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนแต่ช่วยเสริมสร้าง ความเข้าใจในการเรียนรู้แก่ผู้เรียน ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ อีกทั้งเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถนำตนเองสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต”

สำหรับกลวิธีการเรียนรู้ทักษะการอ่าน มีรูปแบบกลวิธีการอ่านที่หลากหลายเพื่อช่วยพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้ทักษะอ่านให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านสูงขึ้นและเกิดความเข้าใจในการอ่านได้ง่ายและรวดเร็วยิ่งขึ้น ในวงการการศึกษาสากลได้พัฒนาแนวคิดกลวิธีการอ่านหลากหลายรูปแบบ จากนักวิชาการทางการศึกษา อาทิเช่น กลวิธีการอ่านแบบ SQ3R (Surveying, Questioning, Reading, Reciting, Revising) พัฒนาขึ้นโดย Robinson, F. P. (1946) กลวิธีการอ่านแบบ KWL (K=What do you know?, W=What do you want to know?, L=What did you learn?) พัฒนาแนวคิดนี้โดย Ogle, D. M. (1986) และกลวิธีการอ่านแบบ DR-TA (Directed Reading-Thinking Activity) พัฒนาขึ้นโดย Stauffer, R. G. (1969) เป็นต้น

กลวิธีแบบ SQ3R เป็นแนวคิดการอ่านโดยฟรานซิส พี. โรบินสัน นักจิตวิทยาชาวอเมริกัน ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการอ่านที่มหาวิทยาลัยโอไฮโอ และได้นำวิธีการอ่านให้กับนักศึกษาจนประสบผลสำเร็จ (Deese, J. & Deese, E.K., 1979) เป็นกลวิธีเพื่อทำความเข้าใจการอ่าน การใช้กลวิธีนี้ จะเก็บความรู้ไว้ในหน่วยความจำได้ดี มีการคิดริเริ่มในการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างเป็นระบบ ซึ่งสูตรวิธีการอ่านแบบ SQ3R เพื่อให้จำง่ายมี 5 ขั้นตอน คือ Suvery-Question-Read-Recite-Review สำหรับผู้เรียนภาษาเยอรมันก็สามารถใช้กลวิธีดังกล่าวในการอ่านภาษาเยอรมันเช่นกัน อาทิเช่นขั้นตอนการสำรวจ (Surveying) ที่ผู้เรียนสามารถนำความรู้เดิมในคำศัพท์พื้นฐานมาเชื่อมโยงให้สอดคล้องกับหัวเรื่อง ซึ่งเป็นขั้นตอนที่สำคัญในการเริ่มอ่านบทอ่านภาษาเยอรมัน

หรือขั้นตอนตรวจสอบ (Reviewing) ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนตรวจสอบว่าคำถามทั้งหมดได้รับคำตอบหรือตรงตามความคาดหวังของข้อความหรือไม่ การไตร่ตรองถึงการเรียนรู้เองก็มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อกระบวนการเรียนรู้ที่ประสบความสำเร็จ กลวิธี SQ3R มีความเหมาะสมเมื่อต้องการให้เข้าถึงข้อความที่ยากหรือยาวได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ ช่วยให้มองเห็นภาพรวมได้ง่าย และสามารถจดจำข้อความได้แม้ในระยะยาว (Der Lehrerfreund, 2021) นอกจากนี้ Rampillon, U. (1985) ได้ยกตัวอย่างกลวิธี SQ3R เป็นกลวิธีที่ใช้ในการอ่านประมวลผลเนื้อหาที่มีคนละเอียดเฉพาะเจาะจงหรือบทอ่านที่ต้องการความรู้ความเข้าใจที่ละเอียดชัดเจนอีกด้วย

กล่าวโดยสรุปได้ว่า กลวิธีการอ่านแบบ SQ3R มีรูปแบบขั้นตอนอย่างเป็นระบบเป็น การเรียนรู้แบบ Active learning ที่ฝึกให้ผู้เรียนจับใจความบทอ่านได้อย่างรวดเร็ว จดจำได้ดี และ ทบทวนบทอ่านได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังเป็นกลวิธีฝึกทักษะการอ่านในรูปแบบ productive โดยเริ่มจาก 1) การสำรวจ (Surveying) ผู้เรียนดำเนินการค้นหาสำคัญของเรื่องจากการแบบ กวาดสายตา ตั้งแต่หัวข้อใหญ่ หัวข้อย่อย มองภาพรวม และคาดการณ์ว่าผู้เขียนจะสื่ออะไร 2) การ ตั้งคำถาม (Questioning) ตั้งคำถามถามตัวเองเกี่ยวกับเรื่องที่อ่าน เบื้องต้นอาจจะใช้คำถามพื้นฐาน W- question การฝึกตั้งคำถามจะช่วยให้กระบวนการอ่านในขั้นตอนต่อไปเป็นไปอย่างมีเป้าหมาย และสามารถจับประเด็นสำคัญได้ถูกต้อง 3) การอ่าน (Reading) อ่านอย่างต่อเนื่องเพื่อหาคำตอบ จากคำถามในขั้นตอนที่ 2 4) การทบทวนความจำ (Reciting) อ่านทวนคำถาม-คำตอบอีกรอบ อาจจะสรุปคำตอบในรูปของเค้าโครง (Outline) หรือจดบันทึกย่อ หรือทำเครื่องหมายเพื่อเตือน ความจำ 5) การตรวจสอบ (Reviewing) ตรวจสอบคำตอบของตนเองว่าจะต้องเพิ่มเติมในประเด็น ไหนบ้าง และเชื่อมโยงข้อมูลเข้าด้วยกันประเมินคำตอบของตนเองว่าถูกผิดมากน้อยแค่ไหนเพื่อที่จะ พิจารณาแก้ไขต่อไป นอกจากนี้กลวิธีการอ่านแบบ SQ3R ยังสอดคล้องกับกลวิธีการเรียนรู้ภาษา ตามแนวคิดของ Oxford (1990) ที่ประกอบด้วยกลวิธีการจดจำ (Memory strategies) กลวิธีเชิง ปัญญา (Cognitive strategies) และกลวิธีเชิงอภิปัญญา (Metacognitive strategies)

นักศึกษาวิชาเอกและวิชาโทภาษาเยอรมัน มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขต ปัตตานี เรียนวิชาการอ่านภาษาเยอรมัน 1 เป็นวิชาบังคับในกลุ่มวิชาเอกและวิชาเลือกในกลุ่มวิชา โทภาษาเยอรมัน ในรายวิชานี้ผู้เรียนจะต้องอ่านหนังสือนอกเวลาอีก1เล่ม จากการสังเกตพฤติกรรม ของผู้เรียน พบว่า ผู้เรียนมักจะใช้วิธีการแปลคำศัพท์หรือประโยคจากเครื่องมือช่วยแปลจากเว็บไซต์ หรือแอปพลิเคชันการแปล และใช้เพียงวิธีการเดียว ถึงแม้จะเรียนรู้เทคนิคการเดาศัพท์จากบริบท มาแล้วก็ตาม เนื่องจากรวดเร็วและง่ายในการใช้ แต่เมื่อผู้เรียนไม่สามารถใช้ตัวช่วยเหล่านั้นใน ระหว่างการทดสอบทักษะการอ่านในรูปแบบต่างๆได้ ทำให้ผู้เรียนส่วนใหญ่ที่มีปัญหาเรื่องคำศัพท์

และไวยากรณ์ที่มีอยู่อย่างจำกัด มีผลสัมฤทธิ์ในการทดสอบคนวิชา German Reading I โดยภาพรวมระดับปานกลางถึงระดับต่ำ และมีผลสัมฤทธิ์ในการสอบวัดระดับทางภาษา (Zertifikat Deutsch) ในทักษะการอ่านอยู่ในระดับต่ำเช่นกัน ดังนั้นนอกจากวิธีการค้นหาความหมายของคำศัพท์และประโยคจากตัวช่วยในการแปลแล้ว ผู้เรียนควรมีกิจกรรมการอ่านที่หลากหลายและเป็นระบบเพื่อให้การพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้ทักษะการอ่านของตนเองมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

จากที่กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยพิจารณาแล้วว่า การจัดการเรียนรู้ทักษะการอ่านภาษาเยอรมันโดยการใช้กลวิธีแบบ SQ3R ที่เน้นให้ผู้เรียนฝึกการเรียนรู้อย่างเป็นขั้นตอนและเป็นกลวิธีที่เหมาะสมกับการพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้ทักษะการอ่านภาษาเยอรมันในระดับเบื้องต้น ถ้าผู้เรียนเริ่มต้นจากการใช้กลวิธีการเรียนรู้การอ่านอย่างเป็นระบบและมีขั้นตอน ย่อมส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ทักษะการอ่านภาษาเยอรมันที่สูงขึ้น และเป็นพื้นฐานในการเรียนการอ่านภาษาเยอรมันในรายวิชาขั้นสูงต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบผลคะแนนแบบทดสอบก่อนและหลังการใช้กลวิธีในการอ่านภาษาเยอรมันในรูปแบบ SQ3R
2. เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบผลคะแนนพัฒนาการสัมพัทธ์ (Growth Score) หลังการใช้วิธีการอ่านแบบ SQ3R
3. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้เรียนที่มีต่อวิธีการอ่านแบบ SQ3R

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน (Classroom Action Research) และการสัมภาษณ์ความพึงพอใจเป็นรายบุคคล เพื่อให้การวิจัยบรรลุวัตถุประสงค์ ผู้วิจัยจึงได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัย โดยมีรายละเอียดในการดำเนินการวิจัยดังนี้

กลุ่มประชากร ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มประชากรแบบเจาะจง จำนวน 2 กลุ่ม ได้แก่ นักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี วิชาเอกภาษาเยอรมันที่เรียนคนวิชา German Reading I ประจำปีการศึกษาที่ 1/2564 จำนวน 7 คน และนักศึกษาวิชาโทภาษาเยอรมัน ที่เรียนคนวิชา German Reading I ปีการศึกษาที่ 1/2565 จำนวน 7 คน

ภูมิหลังความรู้ภาษาเยอรมันของกลุ่มประชากร นักศึกษาวิชาเอกภาษาเยอรมัน ชั้นปีที่ 2 ปีการศึกษา 2564 และนักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิชาโทภาษาเยอรมัน ชั้นปีที่ 2 ปีการศึกษา 2565 ผ่านการเรียนรายวิชา German I และ German II ซึ่งเป็นรายวิชาบังคับเอก และกำลังเรียนรายวิชา

German Reading I พร้อมกับเรียนรายวิชา German III, German Listening+Speaking I และ German Phonetic ซึ่งเป็นวิชาบังคับในภาคการศึกษาเดียวกัน ทั้งนี้จากนักศึกษาในกลุ่มประชากรทั้งหมด 14 คน มีนักศึกษาที่เรียนวิชาเอกภาษาเยอรมันที่มีพื้นฐานภาษาเยอรมัน จากโรงเรียนมัธยมศึกษา จำนวน 2 คน และมีนักศึกษาจำนวน 12 คน ไม่เคยมีพื้นฐานภาษาเยอรมันในระดับมัธยมศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มีออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้และแบบทดสอบก่อนและหลังเรียน หลังจากนั้นนำแผนการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เชี่ยวชาญในด้านการจัดการเรียนการสอน 3 ท่าน ตรวจสอบแก้ไขในเชิงเนื้อหาและความเชื่อมโยงระหว่างจุดประสงค์การเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนการสอนและการวัดและประเมินผล และผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาเยอรมัน 2 ท่าน ตรวจสอบแก้ไขเนื้อหาและพิจารณาความยากง่ายของแบบทดสอบ

เครื่องมือที่ใช้ในการทดลองมีดังนี้

1. แผนการจัดการเรียนรู้รู้กลวิธีการอ่านแบบ SQ3R ในคนวิชาการอ่านภาษาเยอรมัน 1 (German Reading I) ซึ่งมีองค์ประกอบดังนี้

1.1 จำนวน 11 คาบเรียน คาบเรียนละ 50 นาที

1.2 วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม 1) นักศึกษาสามารถอธิบายขั้นตอนการใช้กลวิธีการอ่านเพื่อความเข้าใจแบบ SQ3R ได้อย่างถูกต้อง 2) นักศึกษาสามารถใช้ความรู้เดิมเพื่อเดาความหมายของประโยคจากคำไขได้ถูกต้อง 3) นักศึกษาสามารถจับใจความสำคัญของบทอ่านขนาดสั้น บทสนทนา จดหมายโต้ตอบ และป้ายประกาศได้อย่างเข้าใจโดยใช้วิธีการอ่านแบบ SQ3R อย่างเป็นระบบ และใช้วิธีการเดาความหมายของประโยคจากคำไขได้ถูกต้อง

1.3 เนื้อหาประกอบด้วย 1) SQ3R Method 2) Bilder 3) kurze Texte 4) Dialoge 5) Briefe 6) Anzeigen

1.4 กิจกรรมการเรียนการสอน 1) ผู้เรียนสืบค้นความหมายของ SQ3R Method สรุปความหมายของ SQ3R Method ผ่านการสร้างผังความคิด (Mind-Map) พร้อมทั้งนำเสนอ 2) อภิปรายแสดงความคิดเห็นในชั้นเรียน 3) ผู้สอนสรุปวิธีการอ่าน SQ3R 4) ผู้เรียนอ่านบทอ่านและสร้างแผนผังความคิด (Mind-Map) เพื่อความเข้าใจบทอ่านโดยใช้ลำดับขั้นตอนแบบ SQ3R นำเสนอในชั้นเรียนพร้อมทั้งอภิปรายแสดงความคิดเห็น

1.5 การวัดและประเมินผลในแผนการจัดการเรียนรู้ นักศึกษาทำแบบทดสอบระหว่างเรียน ท้ายคาบเรียนที่ 5 คาบเรียนที่ 9 และทำแบบทดสอบสรุปความรู้ทั้งหมดในคาบเรียนที่ 12

2. แบบทดสอบก่อนและหลังเรียน แบบทดสอบมีคะแนนรวมทั้งหมด 30 คะแนน ใช้เวลา 1.30 ชั่วโมง โดยมีการทดลองใช้เครื่องมือกับนักศึกษาที่เลือกเรียนวิชาภาษาเยอรมันเป็นภาษาที่สาม ที่มีระดับภาษาใกล้เคียงกับกลุ่มประชากร จำนวน 5 คน โดยคำนวณค่าดัชนีความยากง่ายของข้อสอบ (P-value) และผลรวมของค่า P-value เท่ากับ 0.67 อยู่ในเกณฑ์ที่เหมาะสม มีเนื้อหาดังต่อไปนี้ หัวข้อที่ 1 Marie in Deutschland ถาม-ตอบ อัตนัย 5 คะแนน หัวข้อที่ 2 Brief ถาม-ตอบ อัตนัย 5 คะแนน หัวข้อที่ 3 Berufe เลือกคำตอบ ถูกหรือผิด 10 คะแนน หัวข้อที่ 4 Gesundheit: Beim Arzt บทสนทนา เลือกตอบปรนัย 5 คะแนน และหัวข้อที่ 5 die Information im Kaufhaus Mitte เลือกตอบแบบปรนัย 5 คะแนน

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Data Analysis) กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลจากผลคะแนนแบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน มีดังนี้

1.1 ใช้ค่าสถิติที่ (t-test dependent samples)

1) เปรียบเทียบผลคะแนนทดสอบก่อนและหลังเรียนของนักศึกษาวิชาเอกภาษาเยอรมันและนักศึกษาวิชาโทภาษาเยอรมันโดยใช้ค่าสถิติที่ (t-test dependent samples)

2) เปรียบเทียบผลทดสอบก่อนและหลังเรียนระหว่างนักศึกษาวิชาเอกภาษาเยอรมันและนักศึกษาวิชาโทภาษาเยอรมัน โดยใช้ค่าสถิติที่ (t-test Independent Samples)

1.2 วิเคราะห์ระดับคะแนนพัฒนาการสัมพัทธ์ (Growth Score) ของกลุ่มประชากรเป็นบุคคลว่าอยู่ในระดับใด และนำมาเปรียบเทียบในภาพรวมสองกลุ่มประชากร โดยใช้สูตรคำนวณดังนี้ (ศิริชัย กาญจนวาสี, 2556 อ้างใน อาฟีฟ ลาเต๊ะ, 2564)

$$GS = \frac{(Y-X)}{F} \times 100$$

(F-X) GS = คะแนนพัฒนาการของกลุ่มเป้าหมายแต่ละคน X = คะแนนก่อนเรียน

Y = คะแนนหลังเรียน F = คะแนนเต็ม

โดยมีเกณฑ์คะแนนพัฒนาการดังนี้: คะแนน 0-24 = พัฒนาการระดับต้น คะแนน 25-49 = พัฒนาการระดับกลาง คะแนน 50-74 = พัฒนาการระดับสูง คะแนน 75-100 = พัฒนาการระดับสูงมาก

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data Analysis) โดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) เป็นรายบุคคล แนวคำถามในการสัมภาษณ์มีประเด็นดังนี้

1) ความพึงพอใจต่อการใช่วิธีการอ่านแบบ SQ3R 2) ประโยชน์ของวิธีการอ่านแบบ SQ3R 3)

การประยุกต์ใช้ 4) ทักษะที่ได้รับการพัฒนา จากนั้นนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ในเชิงพรรณนา

สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาความสามารถในการการอ่านเพื่อความเข้าใจภาษาเยอรมันด้วยกลวิธีการอ่านแบบ SQ3R : กรณีศึกษา นักศึกษาวิชาเอกและวิชาโทภาษาเยอรมัน มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี “ สรุปผลได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาและเปรียบเทียบผลคะแนนแบบทดสอบก่อนและหลังการใช้กลวิธีการอ่านภาษาเยอรมันในรูปแบบ SQ3R

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบผลคะแนนทดสอบก่อนและหลังเรียนของนักศึกษาวิชาเอกภาษาเยอรมัน

คะแนนทดสอบ	จำนวนนักศึกษา	คะแนนเต็ม	ค่าเฉลี่ย	S.D.	t	sig
ก่อนเรียน	7	30	19.7	5.11	3.65*	0.01
หลังเรียน	7	30	22	5.74		

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 1 พบว่า นักศึกษาวิชาเอกภาษาเยอรมันจำนวน 7 คนมีคะแนนทดสอบก่อนเรียนเฉลี่ยรวมเท่ากับ 19.7 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 5.11 และมีคะแนนทดสอบหลังเรียนเฉลี่ยรวมเท่ากับ 22 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 5.74 โดยมีค่า t-test เท่ากับ 3.65 และค่า sig. เท่ากับ 0.01 แสดงว่า นักศึกษาวิชาเอกภาษาเยอรมันมีผลคะแนนทดสอบหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบผลคะแนนทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนของนักศึกษาวิชาโทภาษาเยอรมัน

คะแนนทดสอบ	จำนวนนักศึกษา	คะแนนเต็ม	ค่าเฉลี่ย	S.D.	t	sig
ก่อนเรียน	7	30	12.5	4.65	3.76*	0.01
หลังเรียน	7	30	20.6	3.42		

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 2 พบว่า นักศึกษาวิชาโทภาษาเยอรมันจำนวน 7 คนมีคะแนนทดสอบก่อนเรียนเฉลี่ยรวมเท่ากับ 12.5 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 4.65 และมีคะแนนทดสอบหลัง

เรียนเฉลี่ยรวมเท่ากับ 20.6 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 3.42 โดยมีค่า t-test เท่ากับ 3.76 และค่า sig. เท่ากับ 0.01 แสดงว่า นักศึกษาวิชาโทภาษาเยอรมันมีผลคะแนนทดสอบหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบผลคะแนนทดสอบก่อนระหว่างนักศึกษาวิชาเอกภาษาเยอรมันและนักศึกษาวิชาโทภาษาเยอรมัน

คะแนนทดสอบก่อนเรียน	จำนวนนักศึกษา	คะแนนเต็ม	ค่าเฉลี่ย	S.D.	t	sig
นักศึกษาวิชาเอกภาษาเยอรมัน	7	30	19.7	5.11	2.76*	0.02
นักศึกษาวิชาโทภาษาเยอรมัน	7	30	12.5	4.65		

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 3 พบว่า นักศึกษาวิชาเอกภาษาเยอรมันจำนวน 7 คนมีคะแนนทดสอบก่อนเรียนเฉลี่ยรวมเท่ากับ 19.7 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 5.11 ส่วนนักศึกษาวิชาโทภาษาเยอรมันจำนวน 7 คนมีคะแนนทดสอบก่อนเรียนเฉลี่ยรวมเท่ากับ 12.5 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 4.65 โดยมีค่า t-test เท่ากับ 2.76 และค่า sig. เท่ากับ 0.02 แสดงว่า ผลคะแนนทดสอบก่อนเรียนของนักศึกษาวิชาเอกภาษาเยอรมันสูงกว่าผลคะแนนทดสอบก่อนเรียนของนักศึกษาวิชาโทภาษาเยอรมัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 4 ผลการเปรียบเทียบผลคะแนนทดสอบหลังเรียนระหว่างนักศึกษาวิชาเอกภาษาเยอรมันและนักศึกษาวิชาโทภาษาเยอรมัน

คะแนนทดสอบหลังเรียน	จำนวนนักศึกษา	คะแนนเต็ม	ค่าเฉลี่ย	S.D.	t	sig
นักศึกษาวิชาเอกภาษาเยอรมัน	7	30	22	5.74	0.54	0.6
นักศึกษาวิชาโทภาษาเยอรมัน	7	30	20.6	4.42		

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 4 พบว่า นักศึกษาวิชาเอกภาษาเยอรมันจำนวน 7 คนมีคะแนนทดสอบหลังเรียนเฉลี่ยรวมเท่ากับ 22 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 5.74 ส่วนนักศึกษาวิชาโทภาษาเยอรมันจำนวน 7 คนมีคะแนนทดสอบหลังเรียนเฉลี่ยรวมเท่ากับ 20.6 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 4.42 โดยมีค่า t-test เท่ากับ 0.54 และค่า sig. เท่ากับ 0.6 แสดงว่า ผล

คะแนนทดสอบหลังเรียนของนักศึกษาวิชาเอกภาษาเยอรมันและผลคะแนนทดสอบหลังเรียนของนักศึกษาวิชาโทภาษาเยอรมันไม่แตกต่างกัน

2. ผลการศึกษาและเปรียบเทียบผลคะแนนพัฒนาการสัมพัทธ์ (Growth Score) หลังการใช้วิธีการอ่านแบบSQ3R

ตารางที่ 5 ระดับคะแนนพัฒนาการสัมพัทธ์ (Growth Score: GS)

กลุ่มประชากร	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5	คนที่ 6	คนที่ 7	เฉลี่ย
กลุ่มวิชาเอก	8.82	18.5	-	75	100	19	38	36.5
กลุ่มวิชาโท	40	-	39.2	62.5	78.12	29	59.2	43.14

จากการคำนวณคะแนนพัฒนาการสัมพัทธ์ (Growth Score: GS) การเรียนรู้ทักษะการอ่านโดยใช้กลวิธีการอ่านภาษาเยอรมันในรูปแบบ SQ3R พบว่า กลุ่มวิชาเอกภาษาเยอรมันมีคะแนนพัฒนาการอยู่ในระดับสูงมากจำนวน 1 คน (100 คะแนน) มีคะแนนพัฒนาการอยู่ระดับสูงจำนวน 1 คน (75 คะแนน) มีคะแนนพัฒนาการอยู่ระดับกลางจำนวน 1 คน (38 คะแนน) มีคะแนนพัฒนาการอยู่ในระดับต้น จำนวน 3 คน (8.82, 11.53 และ 19.0) และจำนวน 1 คน คะแนนติดลบ หมายถึง ไม่มีพัฒนาการ ในขณะที่ผลคะแนนพัฒนาการของกลุ่มวิชาโทภาษาเยอรมันมีดังนี้ นักศึกษามีคะแนนอยู่ระดับสูงมากจำนวน 1 คน (78 คะแนน) มีคะแนนอยู่ระดับสูงจำนวน 2 คน (62 คะแนน และ 59.20 คะแนน) มีคะแนนพัฒนาการอยู่ระดับกลาง จำนวน 3 คน (40 คะแนน, 39.20 คะแนน และ 29 คะแนน) และนักศึกษาจำนวน 1 คน มีคะแนนติดลบ หมายถึงไม่มีพัฒนาการ เมื่อคำนวณคะแนนพัฒนาการโดยเฉลี่ยรวมแล้ว กลุ่มวิชาเอกภาษาเยอรมันมีคะแนนพัฒนาการการเรียนรู้การอ่านภาษาเยอรมัน หลังจากใช้วิธีการอ่านแบบ SQ3R ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 36.05 คะแนน และกลุ่มวิชาโทภาษาเยอรมัน มีคะแนนพัฒนาการการเรียนรู้การอ่านภาษาเยอรมัน หลังจากใช้วิธีการอ่านแบบ SQ3R ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 43.14 คะแนน ซึ่งอยู่ช่วงคะแนนระหว่าง 25-49 คะแนน ตามเกณฑ์คะแนนพัฒนาการ ถือว่าทั้งสองกลุ่มประชากรมีพัฒนาการในระดับกลาง

3. ความคิดเห็นของผู้เรียนที่มีต่อการอ่านภาษาเยอรมันโดยใช้วิธีการอ่านแบบ SQ3R จากการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล สรุปได้ดังนี้

3.1 ความพึงพอใจต่อการใช้วิธีการอ่านแบบ SQ3R พบว่า กลุ่มวิชาเอกภาษาเยอรมันส่วนใหญ่มีความพึงพอใจระดับมากถึงมากที่สุด และกลุ่มวิชาโทภาษาเยอรมันทุกคนมีความพึงพอใจระดับมากถึงมากที่สุด

3.2 ความคิดเห็นต่อการใช้กลวิธีการอ่านแบบ SQ3R สรุปประเด็นได้ดังนี้

3.2.1 ประโยชน์ของวิธีการอ่านแบบ SQ3R ประกอบด้วย เพิ่มประสิทธิภาพการอ่านและความเข้าใจเนื้อหา, ส่งเสริมการเรียนรู้คำศัพท์ใหม่, พัฒนาทักษะการวิเคราะห์และจับใจความสำคัญ และเพิ่มความมั่นใจในการทำแบบทดสอบ

3.2.2 การประยุกต์ใช้ ประกอบด้วย สามารถนำไปใช้ในการอ่านภาษาเยอรมันระดับสูงขึ้น และประยุกต์ใช้กับการอ่านภาษาอื่น เช่น ภาษาอังกฤษและภาษาไทย

3.2.3 ทักษะที่ได้รับการพัฒนา ประกอบด้วย การคาดเดาความหมายจากบริบท, การเชื่อมโยงข้อมูลเพื่อสร้างความเข้าใจ และการค้นหาคำตอบอย่างมีประสิทธิภาพ

วิธีการอ่านแบบ SQ3R เป็นกลวิธีการอ่านที่มีประสิทธิผลในการพัฒนาทักษะการอ่านภาษาเยอรมัน โดยได้รับการตอบรับเชิงบวกจากผู้เรียนทั้งในแง่ของความพึงพอใจและประโยชน์ที่ได้รับในการพัฒนาทักษะการอ่านและความเข้าใจภาษาเยอรมัน

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาและเปรียบเทียบผลคะแนนแบบทดสอบก่อนและหลังการใช้กลวิธีการอ่านภาษาเยอรมันในรูปแบบ SQ3R พบว่า ผลคะแนนหลังเรียนของทั้งสองกลุ่มประชากร มีผลคะแนนหลังเรียนเฉลี่ยรวมมากกว่าผลคะแนนทดสอบก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งทั้งสองกลุ่มไม่มีความแตกต่างกัน ทั้งนี้เพราะกลุ่มประชากรมีประสิทธิภาพทางการอ่านและความเข้าใจเนื้อหาเพิ่มมากขึ้น ทำให้เกิดความมั่นใจในการทำแบบทดสอบ สอดคล้องกับแนวคิดของ Robinson, F. P. (1946) ที่กล่าวไว้ว่ากลวิธีการอ่านแบบ SQ3R ออกแบบมาเพื่อช่วยให้นักเรียนเพิ่มความเข้าใจในการอ่าน โดยใช้กระบวนการทำขั้นตอนเพื่อเน้นความสำคัญของข้อมูลและจัดระเบียบการเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของรัชชประภา วิจิตรโสภา, รุ่งฟ้า กิติญาณสันต์ และปริญญ์ ทองสอน (2563), จารุณี พรหมอนุมัติ (2564) และภัทรลดา วงษ์โยธา, ชุติพร นาหวัณิล และศุภวัฒน์ บุญนาดี (2564) ที่ศึกษาเกี่ยวกับผลการเรียนรู้ทักษะการอ่านโดยใช้กลวิธีการอ่านแบบ SQ3R โดยการเปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียนซึ่งพบว่า คะแนนสอบหลังเรียนของผู้เรียนสูงขึ้นกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 05

2. ผลการศึกษาและเปรียบเทียบผลคะแนนพัฒนาการสัมพัทธ์ (Growth Score) หลังการใช้วิธีการอ่านแบบ SQ3R พบว่า กลุ่มประชากรทั้งสองกลุ่มมีระดับพัฒนาการ มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับกลาง ทั้งนี้ทั้งสองกลุ่มยังมีการกระจายตัวของคะแนนพัฒนาการทั้งในระดับสูงมาก สูง กลาง และต่ำ และแต่ละกลุ่มมี 1 รายที่ไม่แสดงพัฒนาการ ซึ่งชี้ให้เห็นศักยภาพในการพัฒนาที่

แตกต่างกันของผู้เรียนแต่ละคน เมื่อเปรียบเทียบระหว่างกลุ่ม กลุ่มวิชาโทมีแนวโน้มพัฒนาการที่ดีกว่าเล็กน้อย อาจเป็นไปได้ว่ากลุ่มวิชาโทมีพื้นที่ในการพัฒนามากกว่า เนื่องจากอาจมีพื้นฐานภาษาเยอรมันน้อยกว่ากลุ่มวิชาเอก สอดคล้องกับแนวคิดของศิริชัย กาญจนวาสี (2552) เกี่ยวกับการคำนวณพัฒนาการสัมพัทธ์ (Relative Development Index: RDI) ซึ่งเป็นวิธีการที่ใช้ในการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน โดยพิจารณาความสามารถเชิงพัฒนาการแบบสัมพัทธ์ของแต่ละบุคคล และคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างระดับความสามารถเริ่มต้นของนักเรียนกับระดับผลลัพธ์หลังการเรียนรู้ เป็นการประเมินที่ใช้เพื่อสะท้อนพัฒนาการที่แท้จริงของนักเรียนในเชิงสัมพัทธ์แทนที่จะเน้นเพียงผลลัพธ์สุดท้าย ผลการวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่าวิธีการ SQ3R มีประสิทธิผลในการพัฒนาทักษะการอ่านภาษาเยอรมันสำหรับนักศึกษาส่วนใหญ่

3. ความคิดเห็นของผู้เรียนที่มีต่อการอ่านภาษาเยอรมันโดยใช้วิธีการอ่านแบบ SQ3R พบว่า กลุ่มประชากรทั้งสองกลุ่มแสดงทัศนคติเชิงบวกต่อวิธีการอ่านแบบ SQ3R ทั้งในด้านความพึงพอใจและประโยชน์ที่ได้รับในการพัฒนาทักษะการอ่านและความเข้าใจภาษาเยอรมัน กลุ่มวิชาเอกภาษาเยอรมันส่วนใหญ่มีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด ในขณะที่นักศึกษาวิชาโทภาษาเยอรมันทุกคนมีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด ด้วยเหตุผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคลที่ยืนยันทัศนคติเชิงบวกต่อการนำวิธีการอ่านแบบ SQ3R มาใช้ในรายวิชาภาษาเยอรมัน 1 โดยกลุ่มประชากรระบุว่าวิธีการอ่านแบบ SQ3R เป็นประสบการณ์ใหม่ที่มีประโยชน์ ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการอ่าน โดยเฉพาะการทำความเข้าใจเนื้อหาได้ดีขึ้น การคาดเดาความหมายของประโยคจากคำศัพท์ที่รู้ การสรุปใจความสำคัญของบทอ่าน การวิเคราะห์และจับประเด็นสำคัญได้ง่ายขึ้น และการพัฒนากลยุทธ์ในการเดาความหมายโดยไม่จำเป็นต้องเข้าใจคำศัพท์ทั้งหมด สอดคล้องจากรุณี พรหมอนันต์ (2564) พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจในระดับมากต่อการใช้แบบฝึกทักษะพัฒนาการอ่านจับใจความโดยใช้เทคนิค SQ3R ร่วมกับแผนผังความคิดในวิชาภาษาไทย และภัทรลดา วงษ์โยธา, ชุติพร นาห้วนนิล และศุภวัฒน์ บุญนาคี (2564) รายงานว่า นักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อการสอนอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจโดยใช้เทคนิค SQ3R ผลการวิจัยจึงชี้ให้เห็นถึงประสิทธิผลของวิธีการอ่านแบบ SQ3R ในการพัฒนาทักษะการอ่านภาษาต่างประเทศและได้รับการยอมรับเชิงบวกจากผู้เรียน

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยขอเสนอองค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย ดังนี้

การพัฒนาทักษะการอ่านภาษาเยอรมันโดยใช้กลวิธีSQ3R ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย		
กิจกรรมที่1 สืบค้นความหมาย SQ3R	กิจกรรมที่ 2 ฝึกการอ่านแบบ SQ3R	กิจกรรมที่ 3 นำเสนอผลสะท้อนกลับ
สืบค้นด้วยตนเอง: ค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับ SQ3R ด้วยตนเอง สร้างผังความคิด: นำข้อมูลที่ได้มาสร้างเป็นผังความคิด นำเสนอและอภิปราย: นำเสนอผลงานหน้าชั้นเรียน และร่วมกันอภิปราย	ฝึกอ่านตามขั้นตอน SQ3R: ฝึกใช้เทคนิค SQ3R กับบทอ่านที่กำหนด สร้างผังความคิด: สรุปลงสิ่งที่ได้เรียนรู้ในแต่ละขั้นตอนเป็นผังความคิด สรุปและนำเสนอ: นำเสนอผลการเรียนรู้จากการใช้เทคนิค SQ3R	นำเสนอผลสะท้อนกลับ: แสดงความคิดเห็นต่อการเรียนรู้ด้วยวิธี SQ3R อภิปรายแสดงความคิดเห็น: แลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน

ภาพที่ 1 การพัฒนาทักษะการอ่านภาษาเยอรมันโดยใช้กลวิธี SQ3R ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. อาจารย์ผู้สอนภาษาเยอรมันในแผนกวิชาภาษาเยอรมัน ควรนำกลวิธีการสอนการอ่านที่มีประสิทธิภาพจากผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในชั้นเรียน
2. ควรจัดตั้งคณะทำงานในสาขาวิชาเพื่อพัฒนาตำราการอ่านภาษาเยอรมันระดับ A1 และ A2 โดยนำผลการวิจัยมาเป็นแนวทางในการคัดเลือกเนื้อหาและออกแบบแบบฝึกหัด
3. คณะกรรมการปรับปรุงหลักสูตรภาษายุโรปเพื่อการสื่อสารสากล ควรนำผลการวิจัยไปใช้ ในการปรับปรุงคำอธิบายรายวิชา และกิจกรรมการเรียนการสอนในรายวิชาการอ่านทุกระดับ โดยเน้นการพัฒนาวิธีการอ่านที่พบว่ามีประสิทธิภาพจากงานวิจัย

เอกสารอ้างอิง

- กัลยา ปรปัญญาพร, รัตนา พิกุลกานต์เลิศ และกนกวรรณ บุญมงคลวัฒน์. (2561). การจัดการเรียนรู้ภาษาเยอรมันในฐานะภาษาต่างประเทศ. *วารสารครุศาสตร์*, 46(4), 523-533.
- จารุณี พรหมอนุมัติ. (2564). การพัฒนาแบบฝึกทักษะการอ่านจับใจความโดยใช้เทคนิค SQ3R ร่วมกับแผนผังความคิด กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4. *e-Journal of Education Studies, Burapha University*, 3(4), 31-45.

- ภัทรลดา วงษ์โยธา, ชุติพร นาห้วนนิล และศุภวัฒน์ บุญนาดี. (2564). ผลการใช้เทคนิค SQ3R เพื่อพัฒนาความสามารถด้านการอ่านภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. *วารสารพุทธสังคมวิทยาปริทรรศน์*, 6(4), 1-15.
- รัชชประภา วิจิตรโสภา, รุ่งฟ้า กิติญาณสุนต์ และปริญญา ทองสอน. (2563). การจัดการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบการอ่านแบบSQ3R เพื่อพัฒนาความเข้าใจในการอ่านและพฤติกรรมการอ่านภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านสวน (จันทบุรี). *วารสารวิจัยทางการศึกษา*, 15(1), 57-69.
- ศิริชัย กาญจนวาสี.(2552) *ทฤษฎีการทดสอบแบบดั้งเดิม*. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อาฟีฟี ลาเต๊ะ. (2564). *การวิจัยในชั้นเรียน*. กรุงเทพฯ : ไอ.เจ.สยาม.
- Deese, J. & Deese, E.K. (1979). *How to study*. (3rd ed.). New York : McGraw Hill.
- Der Lehrerfreund. (2021). *Inhalt des Arbeitsblattes SQ3R*. Retrieved from <https://www.lehrerfreund.de/schule/1s/lesekompetenz-sq3r-arbeitsblatt/4105>
- Lutjeharms, M. (2001). *Leseverstehen*. In Deutsch als Fremdsprache. Ein internationales Handbuch. Handbücher zur Sprach und Kommunikationswissenschaft W. de Gruyter. New York : Berlin.
- Lutjeharms, M. (2016). *Leseverstehen*. In Burwitz-Melzer, E., Mehlhorn, G., Riemer, C., Bausch, K-R. & Krumm, H-J. (Eds.), *Handbuch Fremdsprachenunterricht* : A. Frencke.
- Ogle, D. M. (1986). K-W-L: A teaching model that develops active reading of expository text. *The Reading Teacher*, 39, 564-570.
- Oxford, R. (1990). *Language Learning Strategies: What Every Teacher Should Know*. New York : Newbury House Publishers.
- Rampillon, U. (1985). *Lerntechniken im Fremdsprachenunterricht*. Handbuch. Ismaning : Max Hueber Verlag.
- Robinson, F. P. (1946). *Effective Study*. New York : Harper and Brothers.
- Stauffer, R. G. (1969). *Directing reading maturity as a cognition process*. New York : Harper & Row.

Westhoff, G (1997). *Fertigkeit Lesen*. Berlin : Langenscheidt.

แนวทางการส่งเสริมทักษะการรู้ดิจิทัลของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครนายก

Guidelines for Promoting Digital Literacy Skills of Teachers under the
Nakhon Nayok Primary Educational Service Area Office

ณัชภัต พรหมมา¹ และวัลลภา เฉลิมวงศาเวช²

Natchaphat Phromma and Wallapa Chalemvongsavej

Received: June 22, 2024

Revised: November 26, 2024

Accepted: January 06, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพที่เป็นจริง สภาพที่พึงประสงค์และ
ความต้องการจำเป็นของทักษะการรู้ดิจิทัลของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก และ 2) เสนอแนวทางการส่งเสริมทักษะการรู้ดิจิทัลของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก การวิจัยนี้เป็นวิจัยแบบผสมผสาน กลุ่มตัวอย่าง คือ ข้าราชการครู
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก จำนวนทั้งหมด 291 คน โดยใช้วิธีเลือก
แบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าดัชนี
ความสอดคล้องเชิงเนื้อหาเท่ากับ 0.667-1 และแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้างโดยสัมภาษณ์
ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 3 คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบน
มาตรฐาน และค่าดัชนีการจัดเรียงลำดับของความต้องการจำเป็น ($PNI_{modified}$) ผลการวิจัย พบว่า 1)
ค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นในลำดับมากที่สุดไปน้อยที่สุด คือ 1.1) ด้าน
องค์กรและการบริหาร ($PNI_{modified} = 1.024$) 1.2) ด้านการประยุกต์ใช้ทักษะดิจิทัล ($PNI_{modified} =$
0.869) 1.3) ด้านหลักสูตรและการวัดประเมินผล ($PNI_{modified} = 0.862$) 1.4) ด้านความเข้าใจ
เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษา ($PNI_{modified} = 0.858$) 1.5) ด้านศาสตร์การสอน ($PNI_{modified} =$
0.767) และ 1.6) ด้านการเป็นครูมืออาชีพ ($PNI_{modified} = 0.713$) และ 2) แนวทางการส่งเสริมทักษะ

¹⁻² วิทยาลัยครูสุริยเทพ มหาวิทยาลัยรังสิต; Suryadhep Teachers College, Rangsit University

Corresponding author, email: wallapa.c@rsu.ac.th, Tel. 0818166442

การรู้ดิจิทัลของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 3 คน โดยใช้แบบบันทึกการสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง พบว่าได้ทั้งหมด 6 ด้าน 27 แนวทาง ประกอบด้วย ด้านองค์กรและการบริหาร ประกอบด้วย 4 แนวทาง ด้านการประยุกต์ใช้ทักษะดิจิทัล ประกอบด้วย 5 แนวทาง ด้านหลักสูตรและการวัดประเมินผล ประกอบด้วย 4 แนวทาง ด้านความเข้าใจเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษา ประกอบด้วย 6 แนวทาง ด้านศาสตร์การสอน ประกอบด้วย 4 แนวทาง และด้านการเป็นครูมืออาชีพ ประกอบด้วย 4 แนวทาง

คำสำคัญ: ครู, แนวทางการส่งเสริม, ทักษะการรู้ดิจิทัล

Abstract

The purposes of this research article were 1) to study the actual conditions, desired conditions, and needs of digital literacy skills of teachers under the Nakhon Nayok Primary Educational Service Area Office; and 2) to propose guidelines for promoting digital literacy skills of teachers under the Nakhon Nayok Primary Educational Service Area Office. This research was a mixed-methods research. The sample group was 291 government teachers under the Nakhon Nayok Primary Educational Service Area Office using a purposive sampling. The research instruments were a 5-level rating scale questionnaire with a content consistency index of 0.667-1 and a semi-structured interview form with 3 school administrators. The statistics used for data analysis were mean, standard deviation, and *Priority Needs Index* (PNIModified). The research results show that 1) the priority index of needs from most to least important was: 1.1) organization and administration aspect (PNImodified=1.024), 1.2) digital skills application aspect (PNImodified=0.869), 1.3) curriculum and assessment aspect (PNImodified=0.862), 1.4) understanding information technology for education aspect (PNImodified=0.858), 1.5) teaching science aspect (PNImodified=0.767), and 1.6) being a professional teacher aspect (PNImodified=0.713); and 2) guidelines for promoting digital literacy skills of teachers under the Nakhon Nayok Primary Educational Service Area Office. From interviews

with a group of 3 school directors using a semi-structured interview form, it was found that there were 6 areas, 27 guidelines in total, consisting of organization and administration, consisting of 4 guidelines; application of digital skills, consisting of 5 guidelines; curriculum and measurement and evaluation, consisting of 4 guidelines; understanding of information technology for education, consisting of 6 guidelines; teaching science, consisting of 4 guidelines; and being a professional teacher, consisting of 4 guidelines.

Keywords: Teacher, Promotion Guidelines, Digital Literacy Skills

บทนำ

โลกในยุคปัจจุบันได้เข้าสู่ยุคเศรษฐกิจและสังคมดิจิทัลซึ่งได้หลอมรวมวิถีชีวิตของผู้คนเข้ากับเครื่องมือและเทคโนโลยีที่ช่วยสนับสนุนการทำงาน ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการทำงานทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคมและปฏิสัมพันธ์ของผู้คนอีกด้วย ซึ่งอิทธิพลด้านเทคโนโลยีในปัจจุบันนั้น ถือเป็นความท้าทายของประเทศในการวางแผนการดำเนินงานสู่การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ ให้เกิดประโยชน์สูงสุด (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2560) สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ที่กล่าวถึงการพัฒนาอย่างก้าวกระโดดทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จากการเปลี่ยนแปลงของโลกาภิวัตน์และความก้าวหน้าในการพัฒนาเทคโนโลยีในปัจจุบัน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่จำเป็นต้องมีการพัฒนาด้านต่าง ๆ ไปพร้อม ๆ กัน อาทิ ระบบการเรียนรู้การสอนการพัฒนาทักษะฝีมือที่สอดคล้องกันกับการพัฒนาของคนในแต่ละช่วงวัย ระบบบริการสาธารณะ โครงสร้างพื้นฐาน รวมทั้งการให้ความสำคัญกับการส่งเสริมเทคโนโลยีและนวัตกรรมซึ่งจะนำประเทศไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ที่ว่า “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว” ซึ่งหน่วยงานภาครัฐต้องพร้อมที่จะปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก ให้ความสำคัญกับการนำนวัตกรรม เทคโนโลยีข้อมูลขนาดใหญ่และระบบการทำงานดิจิทัลเข้ามาประยุกต์ใช้ให้สามารถปฏิบัติงานได้เทียบเคียงมาตรฐานสากล (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561) โดยเฉพาะสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ชี้ให้เห็นว่าเทคโนโลยีมีบทบาทมากขึ้นในโลกของการศึกษา ส่งผลให้เกิดคำถามขึ้นมากมายในวงการการศึกษา การออกแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพควรเป็นอย่างไร หลักสูตรการศึกษาและทักษะ

ของโลกการศึกษาวิถีใหม่หลังจากนี้จะเป็นไปในทิศทางใด เทคโนโลยีจะเข้ามามีบทบาทกับการจัดการเรียนรู้อย่างไร ผู้บริหารสถานศึกษาจึงจำเป็นต้องหาวิธีการในการบริหารจัดการการศึกษาให้ประสบความสำเร็จ สามารถขับเคลื่อนกระบวนการจัดการเรียนรู้ภายใต้ความปกติใหม่ (New Normal) ผ่านการพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนการสอน การเตรียมความพร้อมในการพัฒนาครูให้พร้อมที่จะก้าวไปกับความปกติใหม่ (New Normal) การบริหารงานด้านหลักสูตร รับฟังความคิดเห็นจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการศึกษา ทั้งครู ผู้ปกครอง นักเรียน รวมถึงชุมชน วิกฤตโควิด-19 จึงถือเป็นโอกาสที่สำคัญในการบริหารจัดการการศึกษาตามวิถีความปกติใหม่ (New Normal) ส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนแนวคิดด้านการจัดการศึกษาครั้งใหญ่ซึ่งต้องอาศัยการเตรียมความพร้อมของครูและนักเรียนให้พร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านรูปแบบการจัดการเรียนรู้และการบริหารจัดการการศึกษาให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน (พัชรภรณ์ ดวงชื่น, 2563)

ดังนั้น การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้เป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาการศึกษา โดยบูรณาการและการประยุกต์ใช้นั้น ช่วยให้การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกที่ทุกเวลา ผู้เรียนสามารถเข้าถึงการเรียนรู้ที่หลากหลาย การเรียนรู้จึงเกิดความยืดหยุ่นมากขึ้น โดยครูผู้สอนต้องปรับเปลี่ยนหรือพัฒนาตนเองให้สามารถพัฒนาผู้เรียนและมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างครูและผู้เรียนผ่านใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องได้อย่างมีประสิทธิภาพ (อภิชาติ รอดนิม, 2564) ครูในยุคปัจจุบันจึงต้องสามารถจัดประสบการณ์และพัฒนาผู้เรียนทั้งในด้านทักษะ ความรู้ และความสามารถแล้ว ยังต้องสามารถส่งเสริมผู้เรียนให้สามารถต่อยอดความรู้และสร้างองค์ความรู้ใหม่จนเกิดเป็นคุณค่าในตัวบุคคลให้กับผู้เรียนโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นสื่อกลางได้ เทคโนโลยีสารสนเทศจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นที่สำคัญสำหรับครูเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในโลกในยุคปัจจุบันและอนาคตที่มีความเป็นพลวัตอย่างต่อเนื่อง (ฐิติวัธน์ สุขป้อม, ญัฐกรณีย์ ปะพาน, ปิยาภรณ์ เตชะเรืองรอง, อุดม ตะหน่อง, 2563)

ในทิศทางเดียวกันสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครนายกจึงได้ดำเนินงานตามนโยบายของหน่วยงานต้นสังกัดที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน โดยต้องปลูกฝังให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต ครูและบุคลากรต้องสามารถจัดการเรียนรู้นบนพื้นฐานของการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศผ่านการพัฒนากระบวนการเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีคุณภาพและสามารถใช้งานได้ง่าย มีระบบฐานข้อมูลในมิติต่าง ๆ ที่มีความถูกต้องแม่นยำ นำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม รวมถึงการสนับสนุน ส่งเสริมและขยายเครือข่ายด้านเทคโนโลยีสารสนเทศไปสู่ท้องถิ่นต่อไป (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก, 2563)

ความสำคัญดังกล่าวข้างต้นจึงชี้ให้เห็นว่า การศึกษาแนวทางการส่งเสริมทักษะการรู้ดิจิทัลของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายกนั้น เป็นประเด็นที่น่าสนใจและมีความสำคัญต่อหน่วยงานและระบบการศึกษาของชาติ ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความจำเป็นดังกล่าว อันจะนำไปสู่การศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับสภาพของทักษะการรู้ดิจิทัลของครู ตามกรอบสมรรถนะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ (ICT) สำหรับครู ของ UNESCO เวอร์ชัน 3.0 ในการได้มาซึ่งความรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ (ICT) เพื่อให้ผู้บริหารสถานศึกษาและครูสามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมทักษะการรู้ดิจิทัลเพื่อนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ให้กับครูและช่วยยกระดับคุณภาพผู้เรียนให้สามารถเรียนรู้ได้ตามความถนัด ความสนใจและสามารถพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพตามเจตนารมณ์ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งสู่การเป็นองค์กรแห่งการจัดการเรียนรู้เชิงรุกบนพื้นฐานเทคโนโลยีดิจิทัลที่มีคุณภาพและยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพที่เป็นจริง สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของทักษะการรู้ดิจิทัลของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก
2. เพื่อเสนอแนวทางการส่งเสริมทักษะการรู้ดิจิทัลของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก

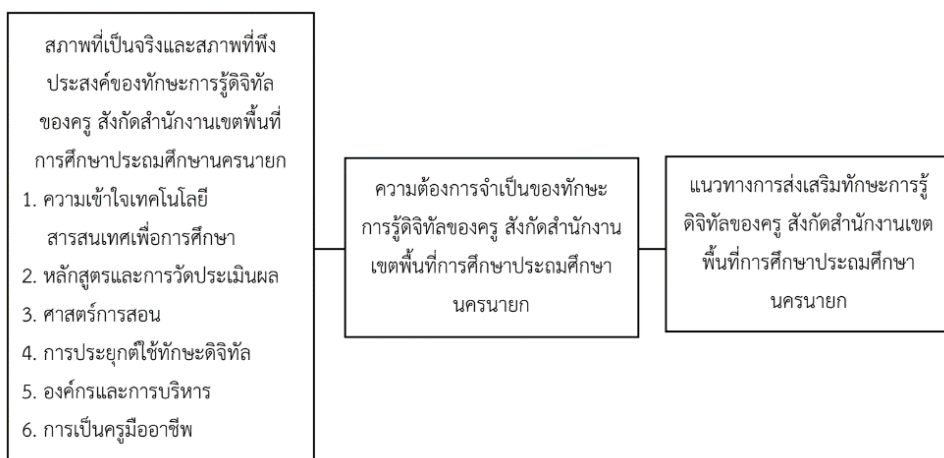
วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นวิจัยแบบผสมผสาน มีการดำเนินการโดยแบ่งออกเป็น 2 ระยะ

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพที่เป็นจริง สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของทักษะการรู้ดิจิทัลของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม ซึ่งเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ที่มีค่าความเชื่อมั่นในส่วนที่เป็นสภาพที่เป็นจริงเท่ากับ 0.99 และค่าความเชื่อมั่นในส่วนที่เป็นสภาพที่พึงประสงค์เท่ากับ 0.96 จากนั้นเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง คือ ข้าราชการครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก จำนวน 291 คน จาก 131 โรงเรียน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยการเปิดตารางของเครจซี่ และมอร์แกน (Krejcie, R. V. & Morgan, D. W., 1970) โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 15 โรงเรียน เพื่อให้ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างตามที่กำหนด วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติแบบบรรยาย ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ค่าดัชนีความสำคัญของลำดับความต้องการจำเป็น

ระยะที่ 2 เสนอแนวทางการส่งเสริมทักษะการรู้ดิจิทัลของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษานครนายก โดยการนำเสนอผลการวิจัยความต้องการจำเป็นเรียงลำดับจาก มากไปน้อยจากแบบสอบถามระยะที่ 1 ไปสร้างแบบสอบถามสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง เพื่อเก็บ รวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 3 ท่าน จากนั้นวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูล เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อให้ได้มาซึ่งแนวทางการส่งเสริมทักษะการรู้ดิจิทัลของครู สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก

กรอบแนวคิดในการวิจัย การศึกษาแนวทางการส่งเสริมทักษะการรู้ดิจิทัลของครู สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ที่มา: ปรับปรุงมาจากกรอบสมรรถนะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ (ICT) สำหรับครูของ UNESCO เวอร์ชัน 3.0 (UNESCO, 2018)

สรุปผลการวิจัย

1. สภาพที่เป็นจริง สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของแนวทางการส่งเสริมทักษะการรู้ดิจิทัลของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก โดยจำแนกรายด้านในภาพรวม ค่าเฉลี่ยของระดับสภาพที่เป็นจริงอยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.28$) และค่าเฉลี่ยของระดับสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.20$) จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลยังพบอีกว่า ระดับสภาพที่เป็นจริงมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าสภาพที่พึงประสงค์รายด้านทุกด้าน ความต้องการจำเป็นของแนวทางการส่งเสริมการรู้เทคโนโลยีสารสนเทศของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก ในภาพรวมมีค่า $PNI_{modified}$ อยู่ระหว่าง 0.713-1.024 โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ 1) ด้านองค์กรและการบริหาร ($PNI_{modified} = 1.024$) 2) ด้านการประยุกต์ใช้ทักษะ

ดิจิทัล ($PNI_{\text{modified}} = 0.869$) 3) ด้านหลักสูตรและการวัดประเมินผล ($PNI_{\text{modified}} = 0.862$) 4) ด้านความเข้าใจเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษา ($PNI_{\text{modified}} = 0.858$) 5) ด้านศาสตร์การสอน ($PNI_{\text{modified}} = 0.767$) และ 6) ด้านการเป็นครูมืออาชีพ ($PNI_{\text{modified}} = 0.713$)

2. แนวทางการส่งเสริมทักษะการรู้ดิจิทัลของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก มีทั้งหมด 6 ด้าน 27 แนวทาง ดังนี้

2.1 ด้านความเข้าใจเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษา ประกอบด้วย 6 แนวทาง ดังนี้ 1) ผู้บริหารควรจัดการอบรมเพื่อเพิ่มพูนความรู้และทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับการศึกษาและการผลิตสื่อการเรียนรู้ และเสริมสร้างความรู้ความสามารถ รวมถึงทักษะในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของครู 2) ผู้บริหารควรศึกษาและวิเคราะห์นโยบายเกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับการศึกษาของหน่วยงานต้นสังกัดทุกระดับ และวิเคราะห์นโยบายการศึกษาโดยให้ครูมีโอกาสแสดงความคิดเห็นเพื่อการแก้ไขและปรับปรุง 3) ผู้บริหารควรออกแบบแผนพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและโครงการเพื่อพัฒนาทักษะในการใช้เทคโนโลยีสำหรับการจัดการห้องเรียนและการเรียนรู้ โดยให้ครูมีส่วนร่วมและแสดงความคิดเห็น 4) ผู้บริหารควรวิเคราะห์สภาพปัจจุบันและความต้องการของครูในการเข้าใจและใช้งานเทคโนโลยีสารสนเทศ 5) ครูควรใช้อินเทอร์เน็ตในการสร้างเครือข่ายทางวิชาการและการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างสถานศึกษา 6) ผู้บริหารควรวัดและประเมินผลความสำเร็จของการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดการเรียนรู้ของครูเพื่อพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

2.2 ด้านหลักสูตรและการวัดประเมินผล ประกอบด้วย 4 แนวทาง ดังนี้ 1) ครูควรมีความชำนาญด้านดิจิทัลเพื่อพัฒนาหลักสูตรและออกแบบการเรียนรู้ที่ทันสมัย และใช้เทคโนโลยีใหม่เพื่อสร้างสื่อการเรียนรู้ที่ตอบสนองความต้องการของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2) ผู้บริหารควรร่วมกับครูในการวิเคราะห์และปรับปรุงหลักสูตรเพื่อตอบสนองความต้องการของนักเรียนแต่ละระดับ 3) ครูควรใช้ทักษะดิจิทัลเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อเข้าถึงได้ง่ายสำหรับทุกคน 4) ผู้บริหารและครูควรร่วมมือกันในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการจัดการเรียนรู้และการวัดผลอย่างมีประสิทธิภาพและส่งเสริมการใช้เครื่องมือดิจิทัลในการปรับปรุงการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

2.3 ด้านศาสตร์การสอน ประกอบด้วย 4 แนวทาง ดังนี้ 1) ผู้บริหารควรส่งเสริมให้ครูมีการผลิตบทเรียนออนไลน์สำเร็จรูป (E-Learning) การจัดทำสื่อการเรียนการสอนบนสื่อสังคมออนไลน์ 2) ผู้บริหารควรสนับสนุนในครูนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสมและหลากหลาย โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน 3) ส่งเสริมให้ครูใช้เทคโนโลยี

สารสนเทศในการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง 4) ผู้บริหารควรส่งเสริมการทำวิจัยในชั้นเรียนโดยใช้เทคโนโลยีเป็นตัวชี้วัดในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาผู้เรียน

2.4 ด้านการประยุกต์ใช้ทักษะดิจิทัล ประกอบด้วย 5 แนวทาง ดังนี้ 1) ครูควรใช้พื้นที่ของห้องเรียนหรือห้องปฏิบัติการในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศให้เข้ากับบทเรียน 2) ผู้บริหารควรส่งเสริมให้ครูออกแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลที่หลากหลายควบคู่ไปกับการส่งเสริมด้านคุณธรรม จริยธรรม ความปลอดภัยและความเหมาะสมในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ 3) ผู้บริหารและครูควรส่งเสริมสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ร่วมกันให้โรงเรียนเป็นองค์กรดิจิทัลด้านการเรียนรู้ 4) ผู้บริหารควรส่งเสริมกระบวนการ ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) ให้ครูร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิธีการการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ 5) ผู้บริหารควรสนับสนุนเครื่องมือดิจิทัล แอปพลิเคชัน และเทคโนโลยีในการเรียนรู้ให้มีความพร้อมต่อการใช้งานอยู่เสมอ และส่งเสริมให้ครูใช้เครื่องมือดิจิทัลเพื่อเสริมแรงให้กับผู้เรียนและปรับปรุงการเรียนรู้

2.5 ด้านองค์กรและการบริหาร ประกอบด้วย 4 แนวทาง ดังนี้ 1) ผู้บริหารควรส่งเสริมให้ครูมีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการสร้างเครือข่ายทางวิชาการ ทั้งภายในและระหว่างสถานศึกษา 2) ผู้บริหารควรมีนโยบายในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารจัดการและการเรียนรู้ที่สถานศึกษา และสนับสนุนครูใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดการเรียนรู้อย่างเหมาะสม โดยจัดประชุมมอบนโยบายให้ครูใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดการเรียนรู้ 3) ผู้บริหารควรสนับสนุนการจัดหาและซ่อมแซมซอฟต์แวร์และฮาร์ดแวร์ดิจิทัลอย่างเหมาะสม และจูงใจครูให้ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการสอนและสร้างสภาพแวดล้อมดิจิทัลที่สะดวกสบายและสนับสนุนการเรียนรู้และการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ 4) ผู้บริหารควรมีประเด็นการนิเทศและกำกับติดตามการจัดการเรียนรู้ของครูในด้านการใช้เครื่องมือเทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้

2.6 ด้านการเป็นครูมืออาชีพ ประกอบด้วย 4 แนวทาง 1) ผู้บริหารควรเปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาตนเองและองค์กรในด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อนำไปสู่การเป็นครูมืออาชีพที่มีความเชี่ยวชาญทั้งในการสอนและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ 2) ผู้บริหารและครูควรร่วมกันศึกษาสภาพปัจจุบันและที่พึงประสงค์ เพื่อวิเคราะห์จุดเด่นและจุดที่ควรพัฒนา โอกาส และอุปสรรคในการพัฒนาตนเองด้านเทคโนโลยี เพื่อเพิ่มจำนวนครูมืออาชีพด้านดิจิทัลให้กับองค์กรต่อไป 3) ผู้บริหารควรส่งเสริมให้ครูใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการพัฒนาตนเอง พัฒนาชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) และร่วมกันในการเป็นโค้ชและที่ปรึกษาเพื่อใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ 4) ผู้บริหารควรมีการนิเทศ

กำกับ และติดตามการดำเนินงานของครู ในการใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) มาช่วยในการพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษา เรื่อง แนวทางการทางการส่งเสริมทักษะการรู้ดิจิทัลของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ความต้องการจำเป็นของทางการส่งเสริมทักษะการรู้ดิจิทัลของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก ในภาพรวม พบว่า สภาพที่เป็นจริงมีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับน้อยและสภาพที่พึงประสงค์มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อดูระดับค่าเฉลี่ยในสภาพที่เป็นจริงตามรายด้านแล้วนั้น ปรากฏว่ามีค่าเฉลี่ยในระดับที่ต่ำกว่าสภาพที่พึงประสงค์ในทุกๆด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อยตามต้องการในการส่งเสริม 1) ด้านองค์กรและการบริหาร 2) ด้านการประยุกต์ใช้ทักษะดิจิทัล 3) ด้านหลักสูตรและการวัดประเมินผล 4) ด้านความเข้าใจเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษา 5) ด้านศาสตร์การสอน 6) ด้านการเป็นครูมืออาชีพ จากการวิเคราะห์ผลของการวิจัยในครั้งนี้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะทักษะดิจิทัลมีความสำคัญต่อครูในประเทศไทย เพราะช่วยให้ครูสามารถปรับเปลี่ยนห้องเรียนแบบดั้งเดิมให้ไปสู่การเป็นชุมชนการเรียนรู้ที่มีพลวัต การผสมผสานเทคโนโลยีเข้ากับการเรียนการสอนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของผลการเรียนรู้ ช่วยให้ผู้เรียนส่วนร่วมในการเรียนรู้มากขึ้น สนับสนุนบรรยากาศทางการเรียนรู้เชิงบวกซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษา นอกจากนี้ กระทรวงศึกษาธิการมีความต้องการในการผลิตและพัฒนาศักยภาพบุคลากรเพื่อเตรียมความพร้อมในการเปลี่ยนแปลงไปสู่รัฐบาลดิจิทัลโดยการพัฒนาและสร้างการมีส่วนร่วม รวมทั้งส่งเสริม สนับสนุน ให้บุคลากรในกระทรวงศึกษาธิการ มีความพร้อมในการพัฒนาเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลง โดยเป้าหมายหลักในการส่งเสริมให้บุคลากรต้องมีความพร้อมในการพัฒนาคุณภาพงาน มีความเชี่ยวชาญในงานบริการเชิงดิจิทัลมากขึ้น เพื่อเข้าสู่รัฐบาลดิจิทัลในอนาคตต่อไป (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2562) สอดคล้องกับพงษ์สยาม มาสุข (2567) พบว่า ความต้องการพัฒนาทักษะด้านดิจิทัล ของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 2 ผ่านระบบออนไลน์โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน โดยสรุป ผลของการวิจัยในครั้งนี้ชี้ชัดได้ว่าครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายกในปัจจุบันยังมีทักษะการรู้ดิจิทัลที่อยู่ในระดับน้อยแต่สภาพที่พึงประสงค์จะต้องการให้ทักษะดังกล่าวอยู่ในระดับมาก เนื่องจากเทคโนโลยีสารสนเทศและดิจิทัลมีบทบาทสำคัญในการศึกษายุคใหม่ ทักษะเหล่านี้ช่วยให้ครูสามารถออกแบบและนำเสนอบทเรียนที่

น่าสนใจ ตอบโจทย์นักเรียนยุคดิจิทัลได้ดีขึ้น และทำให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้บรรลุสภาพที่พึงประสงค์ การส่งเสริมและพัฒนาทักษะเหล่านี้จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง การฝึกอบรมและการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจะช่วยให้ครูสามารถใช้เครื่องมือดิจิทัลในการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การส่งเสริมทักษะการรู้ดิจิทัลนี้ไม่เพียงแต่เพิ่มความสามารถของครูในการใช้เทคโนโลยีเท่านั้น แต่ยังช่วยยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้ มุ่งสู่การเป็นครูผู้มีทักษะการรู้ดิจิทัล ในการพัฒนาการศึกษาต่อไป นำไปสู่การลดช่องว่างระหว่างสภาพที่เป็นจริงกับสภาพที่พึงประสงค์ ซึ่งผลการวิจัยได้แสดงให้เห็นว่าสภาพที่เป็นจริงนั้นและรายชื่อ มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าสภาพที่พึงประสงค์ ในทุกด้าน

2. แนวทางการส่งเสริมทักษะการรู้ดิจิทัลของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครนายก ประกอบด้วย

2.1 ด้านความเข้าใจเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษา พบว่า ระดับสภาพที่เป็นจริงอยู่ในระดับน้อย และระดับสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ครูบางท่านไม่มีความรู้และทักษะที่เพียงพอ ไม่สามารถเข้าถึงโปรแกรมต่าง ๆ ได้ เนื่องจากบางท่านมีอายุมาก ไม่มีความถนัดและสนใจมาก่อนและบางท่านไม่ได้ศึกษาจบมาด้านนี้ ฐานปี นาคภูมิ (2562) สอดคล้องกับผลการวิจัยของธีระพงษ์ แก้วฝ่าย (2563) พบว่า เมื่อครูได้รับการพัฒนาศักยภาพในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการจัดการเรียนรู้ ทำให้ครูมีการพัฒนาตนเอง และมีความรู้ความเข้าใจ และความสามารถเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการจัดการเรียนรู้สูงกว่าก่อนได้รับการพัฒนา มีทักษะในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการจัดการเรียนรู้ และสามารถใช้ในการจัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียนได้ ผู้บริหารควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาและการเข้าใจเทคโนโลยีสารสนเทศในทุกระดับ พร้อมทั้งส่งเสริมการใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อการสร้างเครือข่ายทางวิชาการและการแลกเปลี่ยนความรู้ ทั้งนี้จะทำให้การจัดการเรียนการสอนและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในสถานศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับความต้องการจริงของผู้เรียนและสถานศึกษา

2.2 ด้านหลักสูตรและการวัดประเมินผล พบว่า ระดับสภาพที่เป็นจริงอยู่ในระดับน้อย และระดับสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ครูยังขาดการสนับสนุนให้ใช้เครื่องมือเทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารจัดการหลักสูตรและการวัดประเมินผล รวมถึงไม่ได้มีการวางแผนการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการงานด้านวิชาการ ดังนั้น ผู้บริหารควรสนับสนุนให้ครูใช้เครื่องมือเทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารจัดการหลักสูตรและการวัดประเมินผลเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของกระบวนการเรียนรู้และกระบวนการวัดประเมินผลทาง

การศึกษา สอดคล้องกับงานวิจัยของเกรียงไกร โนชัย (2561) พบว่า การวางแผนการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการงานด้านวิชาการโดยมุ่งเน้นการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการวัดผลประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียนเพื่อปรับปรุงการบริหารจัดการงานด้านวิชาการ ควรมีการแต่งตั้งทีมงานและบุคลากรเพื่อดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการงานด้านการเรียนการสอน กำหนดพันธกิจในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดทำหลักสูตร วางแผนการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการเรียนการสอน และวัดผลประเมินผล และเทียบโอนผลการเรียนเพื่อปรับปรุงการบริหารจัดการด้านวิชาการอย่างมีประสิทธิภาพ

2.3 ด้านศาสตร์การสอน พบว่า ระดับสภาพที่เป็นจริงอยู่ในระดับปานกลาง และระดับสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ด้านศาสตร์การสอน เป็นด้านที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิชาการอันเป็นหัวใจของการศึกษา ดังนั้นการบริหารงานวิชาการเป็นสิ่งที่สำคัญที่ต้องมีการใส่ใจอย่างมาก เพื่อให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิผล ครูควรมีการประยุกต์ใช้สื่อการสอน แหล่งเรียนรู้และเทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม ผู้บริหารควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์ใช้ในการผลิตสื่อการเรียนการสอนเพื่อเผยแพร่บนสื่อสังคมออนไลน์อย่างเหมาะสมและหลากหลาย เน้นให้การจัดการเรียนการสอนโดยใช้เทคโนโลยีที่มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียนควรส่งเสริมการทำวิจัยในชั้นเรียนโดยใช้เทคโนโลยีเป็นตัวชี้วัดมาเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาผู้เรียนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้และตอบสนองความต้องการของผู้เรียนในยุคดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับสินธพ ศรีลารักษ์ (2561) พบว่า ควรมีการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้บริหารสถานศึกษาและครู โดยการทำงานร่วมกันในการวิเคราะห์สื่อสารสนเทศและการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อสร้างการเรียนรู้ที่เต็มเปี่ยมไปด้วยประสบการณ์และการฝึกปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพ การใช้เทคโนโลยีแบบบูรณาการเป็นส่วนสำคัญในการเสริมสร้างการเรียนรู้ เช่น การใช้โทรศัพท์มือถือในการเรียนการสอน การติดตามและช่วยเหลือผู้เรียน และการเรียนรู้ผ่านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศจากแหล่งที่หลากหลาย เป็นต้น

2.4 ด้านการประยุกต์ใช้ทักษะดิจิทัล พบว่า ระดับสภาพที่เป็นจริงอยู่ในระดับน้อย และระดับสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ครูยังขาดความมั่นใจในทักษะดิจิทัลของตนเอง และขาดการสนับสนุนในเรื่องของการอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับความพร้อมของคอมพิวเตอร์ แอปพลิเคชัน และเครื่องมือดิจิทัลต่าง ๆ ดังนั้น ผู้บริหารควรอำนวยความสะดวกให้กับครูเกี่ยวกับความพร้อมของคอมพิวเตอร์ แอปพลิเคชัน และเครื่องมือดิจิทัลต่าง ๆ และควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูเข้าฝึกอบรมแบบลงมือปฏิบัติจริงและนำเทคโนโลยีสารสนเทศมา

ประยุกต์ใช้กับทฤษฎี พร้อมทั้งส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ความปลอดภัย และความเหมาะสมในการใช้เทคโนโลยี รวมถึงการเสริมแรงให้กับครูจะพัฒนาครูและพัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้ได้อย่างยั่งยืน สอดคล้องกับแนวคิดของ Lubuva, E. E., Ndibalema, P. & Mbwambo, E. (2022) พบว่า ความมั่นใจในทักษะด้านไอซีทีของผู้สอนมีความสำคัญในการประยุกต์ใช้การสอนด้านไอซีทีในห้องเรียนและห้องปฏิบัติการ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการศึกษา การฝึกอบรมแบบลงมือปฏิบัติจริงจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้สอนต้องได้รับ เพื่อที่จะสามารถใช้ความสามารถด้านการสอนแบบไอซีทีได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2.5 ด้านองค์กรและการบริหาร พบว่า ระดับสภาพที่เป็นจริงอยู่ในระดับน้อย และระดับสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ครูยังขาดการส่งเสริมและสนับสนุนในการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศขององค์กร และบางครูท่านอาจยังไม่สามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อเข้าถึงแหล่งเรียนรู้หรือสถานที่ที่เป็นประโยชน์และเหมาะสมต่อการเรียนรู้ได้เท่าที่ควร ดังนั้น ผู้บริหารควรส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในมิติต่าง ๆ ของการบริหาร การจัดการเรียนการสอนและการดำเนินงานสถานศึกษา โดยมีนโยบายที่ชัดเจน มีการสนับสนุนทรัพยากรดิจิทัล ทั้งซอฟต์แวร์และฮาร์ดแวร์ และเปิดโอกาสให้ครูใช้เทคโนโลยีเพื่อสร้างเครือข่ายทางวิชาการทั้งภายในและระหว่างสถานศึกษา สอดคล้องกับสินธพ ศรีลารักษ์ (2561) พบว่า การบริหารสถานศึกษาในสมัยปัจจุบันต้องมีการกำหนดนโยบายและแนวทางที่เน้นให้การใช้เทคโนโลยีเป็นส่วนสำคัญเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้และการสอน การพัฒนาแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีในสถานศึกษาเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ผู้บริหารสามารถเลือกใช้เครื่องมือและระบบที่เหมาะสมกับการศึกษาและความต้องการของสถานศึกษา

2.6 ด้านการเป็นครูมืออาชีพ พบว่า ระดับสภาพที่เป็นจริงอยู่ในระดับปานกลาง และระดับสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ครูยังขาดการส่งเสริมและสร้างแรงจูงใจในการพัฒนาความสามารถด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ รวมถึงครูบางท่านอาจไม่ได้มีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาตนเองและพัฒนาความรู้ด้านเทคโนโลยีให้ถึงขั้นการเป็นครูมืออาชีพ ดังนั้น ผู้บริหารและครูควรร่วมกันศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์เพื่อวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในการพัฒนาตนเองและองค์กรด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศโดยใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) เป็นเครื่องมือหลัก ควรส่งเสริมให้ครูมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาตนเองและพัฒนาความรู้ด้านเทคโนโลยีให้ถึงขั้นการเป็นครูมืออาชีพ สอดคล้องกับศิษย์ ขุนา ดวงบาล (2562) พบว่า ผู้บริหารควรกำหนดนโยบายและขอบข่ายงานที่ชัดเจนในการพัฒนาครูเพื่อให้เกิดการทำงานเป็นทีมและการพัฒนาอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ ผู้บริหาร

ยังควรส่งเสริมและสร้างแรงจูงใจให้กับครูในการพัฒนาความสามารถด้านเทคโนโลยีสารสนเทศอย่างต่อเนื่อง โดยให้ความสำคัญกับการเรียนรู้และการพัฒนาอย่างต่อเนื่องครูต้องมีความตระหนักและเห็นความสำคัญของการพัฒนาสมรรถนะด้านการใช้งานเทคโนโลยีสารสนเทศตามกรอบการพัฒนาสมรรถนะครูแบบฐานข้อมูล (CBL) และมีความมุ่งมั่นและตั้งใจในการพัฒนาสมรรถนะของตนเองอย่างเต็มที่และสม่ำเสมอ

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากแนวทางการส่งเสริมทักษะการรู้ดิจิทัลของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก ทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความเข้าใจเทคโนโลยีสารสนเทศ 2) ด้านหลักสูตรและการวัดประเมินผล 3) ด้านศาสตร์การสอน 4) ด้านการประยุกต์ใช้ดิจิทัล 5) ด้านองค์กรและการบริหาร และ 6) ด้านการเป็นครูมืออาชีพ

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย แนวทางการส่งเสริมทักษะการรู้ดิจิทัลของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. จากการเรียงลำดับความต้องการจำเป็นของการศึกษาแนวทางการส่งเสริมทักษะการรู้ดิจิทัลของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายกโดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย พบว่า ด้านที่มีความต้องการจำเป็นสูงสุด คือ ด้านองค์กรและการบริหาร ดังนั้นควรพัฒนาด้านที่มีความต้องการจำเป็นสูงสุดเป็นอันดับแรกและพัฒนาด้านอื่น ๆ ตามลำดับ เพื่อเสริมทักษะเทคโนโลยีสารสนเทศมุ่งสู่การพัฒนาการศึกษาและพัฒนาชาติให้ก้าวหน้าไปด้วยกัน

2. แนวทางการส่งเสริมทักษะการรู้ดิจิทัลของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก พบว่า ด้านองค์กรและการบริหาร มีความต้องการจำเป็นมากที่สุด แสดงให้เห็นว่า สถานศึกษาควรนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการบริหารจัดการเพื่อปรับปรุงกระบวนการทำงาน เชื่อมโยงสื่อสารภายในองค์กร และปรับปรุงการสื่อสารกับสถานศึกษาและชุมชนเพื่อสร้างความเข้าใจและความไว้วางใจในการบริหารจัดการศึกษาในยุคเทคโนโลยีดิจิทัล พัฒนาศักยภาพการจัดการเรียนรู้และการประยุกต์ใช้เครื่องมือและเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาสนับสนุนการพัฒนาองค์กรและการบริหารอย่างมีประสิทธิภาพมุ่งสู่ระบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ยุคเทคโนโลยีดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

- เกรียงไกร โนชัย. (2561). *แนวทางการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการงานด้านวิชาการของโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 15 (เวียงเก่าแสนภูวิทยาประชา)*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- ฐาปณี นาคภูมิ. (2562). *การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนโสตศึกษาในภาคกลาง. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน)*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรังสิต .
- ฐิติวัศ สุกป้อม, ณัฏฐกรณ์ ปะพาน, ปิยาภรณ์ เตชะเรืองรอง, อุดม ตะหนอง. (2563). ครูกับเทคโนโลยีการสอนในศตวรรษที่ 21. *วารสารบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม*, 15(2), 1-17.
- ธีระพงษ์ แก้วฝ่าย. (2563). *การพัฒนาศักยภาพครูในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการจัดการเรียนรู้ โรงเรียนบ้านนาฮี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 3. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา)*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

- พงษ์สยาม มาสุข. (2567). รูปแบบการพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 2 ผ่านระบบออนไลน์. *วารสารการพัฒนางานประจำสู่งานวิจัย*, 11(1), 68-75.
- พัชรภรณ์ ดวงชื่น. (2563). การบริหารจัดการศึกษา รับความปกติใหม่หลังวิกฤตโควิด-19. *วารสารศิลปการจัดการ*, 4(3), 783-795.
- ศิษฐ์ชนา ดวงบาล. (2562). แนวทางการพัฒนาครูด้านการใช้งานเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเรียนการสอนโรงเรียนวัดแม่แก้วน้อย. *วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา*, 10(1), 242-253.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก. (2563). *แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐาน (พ.ศ.2563-2565)*. (อัคราเน).
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2560). *แนวทางพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลของข้าราชการและบุคลากรภาครัฐเพื่อการปรับเปลี่ยนเป็นรัฐบาลดิจิทัล*. (อัคราเน).
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580. (ฉบับประกาศราชกิจจานุเบกษา). เข้าถึงได้จาก <https://dl.parliament.go.th/backoffice/viewer2300/web/viewer.php>
- สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2562). *แผนพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลของข้าราชการและบุคลากร*. (อัคราเน).
- สินธพ ศรีลารักษ์. (2561). *แนวทางการพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3*. (สารนิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- อภิชาติ รอดนิม. (2564). เทคโนโลยีการศึกษากับการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ในยุคใหม่. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 6(9), 123-133.
- Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610.
- Lubuva, E. E., Ndibalema, P. & Mbwapbo, E. (2022). Assessment of Tutors' Level of ICT Competencies in Teaching in Teacher Education in Tanzania. *Journal of Learning for Development*, 9(3), 436-454. <https://doi.org/10.56059/jl4d.v9i3.705>

UNESCO. (2018). *UNESCO ICT Competency Framework for Teachers*. Retrieved from <https://www.unesco.org/en/digital-competencies-skills/ict-cft>

ภูมิปัญญาชุมชนคนบางเขียดกับการพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวตำบลบางเขียด อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา

Community Wisdom of Bang Keiat People and the Tourism Innovation
Development in Bang Khat Subdistrict, Singhanakhon District, Songkhla
Province

ธิดาพร เรืองเริงกุลฤทธิ¹ มนัสสวาส กุลวงศ์² นุชเนตร ภาพสมุทร์³ และนันทิพย์ หาสิน⁴
Tidaporn Ruangroengkulrit, Manassawas Kullawong, Nootchanate Kansamut and
Nanthip Hasin

Received: August 25, 2024

Revised: November 29, 2024

Accepted: December 29, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาภูมิปัญญาชุมชนคนบางเขียดสู่การพัฒนา
นวัตกรรมการท่องเที่ยวตำบลบางเขียด และ 2) เสนอแนวทางการพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยว
ตำบลบางเขียด อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา เป็นวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลภาคสนาม ใช้แบบ
สัมภาษณ์เจาะลึก และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วย
ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบอาชีพต่าง ๆ ในพื้นที่ จำนวน 30 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้
เทคนิคการวิเคราะห์แบบสร้างข้อสรุป นำเสนอผ่านวิธีพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัย พบว่า 1)
บริบทชุมชนคนบางเขียดเป็นชุมชนบนคาบสมุทรสทิงพระติดทะเลสาบสงขลา มีประวัติศาสตร์
ชุมชนเล่าขานเรื่องราวการประกอบอาชีพการผลิตเพื่อค้าขายกับชุมชนในพื้นที่เมืองและพื้นที่
ใกล้เคียง ชุมชนคนบางเขียดดำรงชีพด้วยวิถีโหนดนาเล คือ มีภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จาก
ตาลโตนด ภูมิปัญญาการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากตาลโตนด ภูมิปัญญาการทำสวนเกษตรอินทรีย์ และ
ภูมิปัญญาทำประมงพื้นบ้าน ภูมิปัญญาต่าง ๆ เหล่านี้สืบทอดจากบรรพบุรุษและการเรียนรู้ใหม่ ๆ
จากการทดลองด้วยตนเองและหน่วยงานของรัฐ และ 2) สามารถพัฒนาศักยภาพนวัตกรรม

¹⁻⁴ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย; Rajamangala University of Technology Srivijaya

Corresponding author: nootchanate.k@rmuts.ac.th, Tel. 093-5837724

ท่องเที่ยวโดยชุมชน 4 ด้านประกอบด้วย (1) นวัตกรรมด้านผลิตภัณฑ์หรือบริการ ได้แก่ นวัตกรรมด้านการจัดการฐานเรียนรู้ด้านการผลิตผลิตภัณฑ์จากตาลโตนด (2) นวัตกรรมจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ได้แก่ การอนุรักษ์ภูมิปัญญาชุมชน การพัฒนานวัตกรรมจากปราชญ์ชุมชน และด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม การพัฒนาพื้นที่รกร้างให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว (3) นวัตกรรมด้านการบริหารจัดการ ได้แก่ การจัดการองค์ความรู้ให้กับชุมชน การสร้างทักษะการให้บริการ การจัดการด้านสถานที่ ความปลอดภัย และการแก้ไขปัญหา (4) นวัตกรรมองค์กรชุมชนและการมีส่วนร่วม ได้แก่ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว การกระจายรายได้ผ่านเครือข่ายผู้ประกอบการและการใช้วัตถุดิบท้องถิ่นในการให้บริการนักท่องเที่ยว

คำสำคัญ: ภูมิปัญญาชุมชน, นวัตกรรมการท่องเที่ยว, ชุมชนคนบางเขียด

Abstract

The objectives of this research article were 1) to study the community wisdom of Bang Khiat people towards the development of tourism innovation in Bang Khiat Subdistrict; and 2) to propose guidelines for the development of tourism innovation in Bang Khiat Subdistrict, Singhanakhon District, Songkhla Province. The research method was a qualitative research, collecting field data using in-depth interviews and participatory and non-participatory observation. The informants consisted of 30 local scholars, community leaders, and people in various occupations in the area. The data were analyzed using the inferential analysis technique and presented through the descriptive analysis method. The research results found that 1) the community context of Bang Khiat people was a community on the Sathing Phra Peninsula Songkhla. The community had a history of telling stories of occupations in production for trading with communities in the city and nearby areas. The Bang Khiat community made a living by using the Nod Na Le way of life, which was the wisdom of using the sugar palm, the wisdom of processing sugar palm products, the wisdom of organic gardening, and the wisdom of local fisheries. These wisdoms have been passed down from their ancestors and new learnings from experiments by themselves and government agencies; 2) they can develop the

potential of community tourism innovations in 4 areas: (1) product or service innovations, including innovations in the management of learning bases for sugar palm product production, (2) innovations in sustainable tourism resource management, including community wisdom conservation, development of innovators from community scholars, and environmental management, developing waste lands into tourist attractions; (3) innovations in management, including knowledge management for communities, creation of service skills, location management, safety, and problem solving; (4) innovations in community organizations and participation, including community participation in planning tourism products, income distribution through entrepreneur networks, and the use of local raw materials to provide services to tourists.

Keywords: Community Wisdom, Tourism Innovation, Bang Khiad Community

บทนำ

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่นอกจากสร้างรายได้ให้กับแหล่งท่องเที่ยวแล้วยังส่งผลด้านบวกต่อชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ เช่น การเพิ่มขึ้นของรายได้ในชุมชน การจ้างงาน การฟื้นฟูศิลปะ วัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในชุมชน ด้วยเหตุนี้หลายจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย ซึ่งประกอบด้วย ชุมพร นครศรีธรรมราช พัทลุง สุราษฎร์ธานี และสงขลา ได้บรรจุการพัฒนาการท่องเที่ยวไว้ในแผนพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย พ.ศ. 2566-2570 (สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย, 2567) โดยประเด็นการพัฒนาการท่องเที่ยวและท่องเที่ยวชุมชนสู่การท่องเที่ยวมูลค่าสูงอย่างยั่งยืน สงขลาเป็นจังหวัดหนึ่งในกลุ่มจังหวัดฝั่งอ่าวไทยที่เป็นเมืองหลักในภาคใต้ตอนล่างที่มีทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่หลากหลาย มีแหล่งท่องเที่ยวทั้งทางบก ภูเขาและทางทะเล คนลุ่มทะเลสาบสงขลามีวิถีการดำรงชีวิตที่ผูกพันอยู่กับทะเลสาบสงขลา พื้นที่แต่ละพื้นที่จะมีผู้คนและวิถีวัฒนธรรมย่อยที่มีลักษณะเฉพาะบนฐานของทรัพยากร เช่นเดียวกับชุมชนในคาบสมุทรสทิงพระ ซึ่งเป็นชุมชนโบราณหนึ่งของลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา มีวิถีชีวิตผูกพันกับท้องนา ปลูกตาลโตนด และการทำประมงพื้นบ้าน ซึ่งตาลโตนดแห่งคาบสมุทรสทิงพระ นับเป็นแหล่งที่มีต้นตาลโตนดมากที่สุดในประเทศไทย การปลูกตาลโตนดในอำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา มีการปลูกตาลโตนดกันมาก โดยในปี 2550 กำนันผู้ใหญ่บ้านในตำบลต่าง ๆ ของอำเภอสทิงพระทำการสำรวจ

ต้นตาลโตในในพื้นที่พบว่ามีต้นตาลโตเฉลี่ยประมาณ 20 ถึง 110 ต้นต่อพื้นที่ 1 ไร่ รวมพื้นที่สทิงพระทั้งหมดมีจำนวนต้นตาลโตประมาณ 1 ล้านต้น และเมื่อรวมทั้งจังหวัดสงขลามีประมาณ 3 ล้านต้น ซึ่งจากการมีต้นตาลโตจำนวนมากส่งผลให้ผู้คนในชุมชนเหล่านี้มีวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีที่เกี่ยวกับตาลโต จนกลายเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนในคาบสมุทรสทิงพระ (เจตน์สุทธิสังขพันธ์, เกตถวา บุญปราการ และนันทรัฐ สุริโย, 2558)

จากปรากฏการณ์ดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยเล็งเห็นถึงศักยภาพแหล่งทุนทรัพยากรในชุมชนในคาบสมุทรสทิงพระซึ่งสามารถพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ใหม่ ๆ สำหรับนักท่องเที่ยว เนื่องจากมีทรัพยากรทางสังคม วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ สถานที่ท่องเที่ยว ที่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมทางการท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายจังหวัดสงขลา และกลยุทธ์การพัฒนาการท่องเที่ยวของแผนพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย พ.ศ. 2666-2570 ในการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนเชิงประสบการณ์ที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตชุมชน ศาสนา วัฒนธรรม และการท่องเที่ยวทางทะเล หลังวิกฤตการณ์โควิด-19 ส่งผลให้ชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวหลายแห่งปรับตัวจากการให้ความสำคัญกับท่องเที่ยวอย่างเดียวเป็นการกลับมาใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้คุ้มค่าและเกิดประโยชน์มากขึ้น ประกอบกับค่านิยมทางการท่องเที่ยวที่เริ่มเปลี่ยนไปให้ความสำคัญกับธรรมชาติ วิถีชีวิตของคน และการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้และประสบการณ์มากขึ้น จึงทำให้บางชุมชนหันมาสนใจพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมท่องเที่ยวใหม่ ๆ เพื่อรองรับความต้องการของตลาดและเพิ่มศักยภาพในการแข่งขัน การท่องเที่ยวลักษณะนี้ ชุมชนต้องมีความเข้มแข็งมีจุดยืน มีแนวคิดการจัดการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ มีความรู้ความเข้าใจในขบวนการจัดการท่องเที่ยว เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนให้ยั่งยืน การจัดการท่องเที่ยวลักษณะนี้ชุมชนต้องมีความพร้อมด้านสถานที่ที่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมหรืออาชีพของคนในชุมชนที่สามารถประยุกต์เป็นกิจกรรมเรียนรู้ในการท่องเที่ยว รวมถึงต้องมีบุคคลากรที่สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีวัฒนธรรมชุมชนสู่นักท่องเที่ยว ซึ่งชุมชนต่าง ๆ ยังขาดองค์ความรู้ แนวทางในการปฏิบัติสู่ชุมชนเข้มแข็ง ปัญหาอุปสรรคที่พบจากผลการวิจัยในหลายพื้นที่พบว่า ปัญหาในการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวของประชาชนในท้องถิ่น รวมถึงการขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในการจัดการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการท่องเที่ยวชุมชนที่สามารถดึงศักยภาพของคนในพื้นที่ที่จะนำบริบทพื้นที่ตลอดจนภูมิปัญญามาพัฒนาให้เป็นนวัตกรรมการท่องเที่ยว เพื่อเป็นเครื่องมือหนึ่งในการจัดการท่องเที่ยวชุมชน

ชุมชนบางเขียด ตำบลบางเขียด อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา เป็นชุมชนพหุวัฒนธรรมหนึ่งในคาบสมุทรสทิงพระ ที่มีความพร้อมในการพัฒนาสู่แหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ของคาบสมุทร

เนื่องจากมีความพร้อมในด้านวัฒนธรรม ภูมิปัญญาในงานหัตถกรรมพื้นถิ่นที่มีอัตลักษณ์วิถีเฉพาะของตน ชุมชนคนบางเขียดเป็นชุมชนโบราณสมัยอยุธยาที่อยู่ในลุ่มทะเลสาบสงขลา ยังไม่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวมากนัก ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา ทำน้ำตาลโตนดและแปรรูปผลิตภัณฑ์จากตาลโตนดหลายชนิด ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้สามารถพัฒนาไปสู่แหล่งเรียนรู้ ที่มุ่งเน้นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม จากการลงสำรวจพื้นที่และสัมภาษณ์ที่ปรึกษานายกองคการบริหารส่วนตำบลบางเขียด (ถาวร พันละม้าย, 2567, 22 กันยายน) พบว่าชุมชนมีแหล่งท่องเที่ยวยังมีเพียงวัดบางเขียดเท่านั้นที่นักท่องเที่ยวรู้จัก นอกจากนี้ ชุมชนมีผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยวอื่น ๆ แต่ไม่ได้รับการพัฒนาโดยเฉพาะแหล่งเรียนรู้เพื่อการท่องเที่ยว ด้วยเหตุนี้ชุมชนจึงจำเป็นต้องพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่นอกเหนือไปจากแหล่งท่องเที่ยวเดิมที่มีอยู่ อีกทั้งยังไม่มีจัดการด้านการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบหรืออาจกล่าวได้ว่าไม่มีกระบวนการในการจัดการท่องเที่ยวมาก่อน (การสำรวจภาคสนาม : ผู้วิจัย)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาภูมิปัญญาชุมชนคนบางเขียดกับการพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวตำบลบางเขียด อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา เพื่อเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขันด้วยนวัตกรรมการท่องเที่ยวให้แก่ชุมชนบางเขียด เริ่มด้วยการศึกษาบริบทของพื้นที่ด้านภูมิปัญญาความรู้ วิถีวัฒนธรรมลักษณะทางกายภาพ นิเวศวิทยาโดยข้อมูลที่นำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยว กิจกรรมท่องเที่ยวในชุมชน นำไปสู่กระบวนการจัดทำนวัตกรรมการท่องเที่ยวเพื่อให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการท่องเที่ยวได้ด้วยชุมชนเองอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาชุมชนคนบางเขียด ตำบลบางเขียด อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
2. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวชุมชน ตำบลบางเขียด อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) พื้นที่ศึกษางานวิจัยตำบลบางเขียด อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างและการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจง จำนวนรวม 30 คน คือ สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์จากตาลโตนด 10 คน จำนวนปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบอาชีพเกษตร ประมง ในพื้นที่ 20 คน การเก็บข้อมูล

แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การเก็บรวบรวมภาคเอกสาร เช่น หนังสือ วารสาร วิทยานิพนธ์ และเอกสารที่เกี่ยวข้อง 2) การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Research) ด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ แนวคำถามข้อมูลเกี่ยวภูมิปัญญาและนวัตกรรมการท่องเที่ยว มีการกำหนดประเด็นที่ทำการศึกษา ในระหว่างการสัมภาษณ์มีการจดบันทึก บันทึกเสียง ถ่ายภาพ การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์ สังเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

สรุปผลการวิจัย

ภูมิปัญญาชุมชนคนบางเขียดกับการพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวตำบลบางเขียด อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา สามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. ภูมิหลังชุมชนคนบางเขียด ในอดีตชุมชนตำบลบางเขียดตั้งหมู่บ้านอยู่บริเวณริมทะเลสาบ (ที่ตั้งของ อบต.บางเขียด ในปัจจุบัน) ลักษณะของบ้านเรือนทำจากไม้ตาลโตนด หลังคามุงด้วยกระเบื้องดินเผาเกายอ ยกพื้นสูงเพื่อป้องกันน้ำท่วม การสัญจรใช้เรือเป็นพาหนะหลักจะมีทั้งเรือที่ใช้เครื่องยนต์เป็นเรือโดยสารและเรือบรรทุกสินค้า เพื่อค้าขายแลกเปลี่ยนกันในทะเลสาบสงขลา ทั้งตำบลบางเขียดมีเรือเพียง 2 ลำ ที่ใช้ในการสัญจร ทำเรือตั้งอยู่บริเวณริมทะเลสาบเรียกท่าปากบาง ทุกวันอาทิตย์จะมีตลาดนัดประจำตำบล เนื่องจากยุคก่อนไม่มีถนนชาวบ้านจึงร่วมกันสร้างสะพานพาคนเดินในการจับจ่ายซื้อสินค้า นอกจากนี้ริมทะเลจะมีโรงเตาเผาอิฐสีแดงที่ใช้ในการสร้างอาคารบ้านเรือน เจ้าของโรงอิฐเป็นคนเชื้อสายจีน ในส่วนการประกอบอาชีพหลักของคนบางเขียด คือ การทำน้ำตาลโตนด ทำประมงและทำนา พันธุ์ข้าวที่ใช้ปลูกจะเป็นพันธุ์ ข้าวเหนียว ข้าวยายอ ข้าวจินแดง ข้าวจุกเทียม ปูยที่ใส่ คือ มายาหรือซี่ค่างควา ชาวบ้านจะนั่งเรือไปซื้อที่เข้างังโหล่น ตำบลรัตภูมิ อำเภอกวนเนียง จังหวัดสงขลา ข้าวสารที่ได้จะนำไปขายที่เกาะยอ บ่อทราย เมืองสงขลา ชาวบ้านนั่งเรือไปซื้อกระจุตที่ทะเลน้อยเพื่อมาสานเป็นเสื่อใช้นอนและจำหน่ายให้กับเพื่อนบ้าน สำหรับประเพณีที่สำคัญคือชักพระทางน้ำ ลากพระบริเวณริมทะเล ใช้ไม้ทั้งต้นมาชุดเป็นรูปหงษ์ ชาวบ้านจะเรียกไม้ทั้งต้นที่นำมาชุดทำเรือหรือสิ่งของอื่น ๆ ว่าแม่ลำ ประเพณีการลากพระของตำบลบางเขียดจะใช้เวลานับสัปดาห์ค่าที่ไหนนอนที่นั่น เพื่อใช้เรือพระลากซึ่งมีน้ำหนักลากไปตามทางเดินจนกลายเป็นถนน กิจกรรมประเพณีลากพระเป็นประเพณีที่สนุกสนานช่วยให้คนสมัครสมานสามัคคี (ถาวร พันละม้าย, 2567, 22 กันยายน)

การเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านเกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ.2510 จากเหตุการณ์น้ำท่วมหมู่บ้าน ประกอบกับการมีโจรมาปล้นวัวควายบ่อยครั้ง ส่งผลให้ชาวบ้านต้องอพยพครัวเรือนอยู่ห่างจากทางทะเลสาบ ต่อมา พ.ศ.2510-2514 กำนันสมัยนั้นซึ่งเป็นคนบ้านหัวเขาแดงมาแต่งงานกับคนบาง

เขียดมีความคิดริเริ่มทำถนนสายบางเขียด-ม่วงงาม ด้วยการเกณฑ์คนให้มาช่วยกันทำถนนโดยขุดดินเหนียวมาจากในนาตามให้เป็นถนน และโรยด้วยดินลูกรัง ใช้คน 5 คน ต่อความยาวถนน 10 เมตร ให้ชาวบ้านช่วยเฉลี่ยกันรับผิดชอบ ผ่านหน้าบ้านหรือที่ดินใครก็จะช่วยกันเกณฑ์มาช่วยเหลือกัน ถนนลาดยาง สายบางเขียด-ม่วงงาม เมื่อมีการเดินทางทางถนนมีรถไม่เครื่องยันมาร่วงโดยสารจากบางเขียด ม่วงงาม สงขลา และสามารถเดินทางจากแยกม่วงงามไปถึงอำเภอรโนดและนครศรีธรรมราช ถึงแม้ชุมชนต่าง ๆ ในตำบลบางเขียดจะปรับเปลี่ยนตัวเองตามกระแสโลกาภิวัตน์ ทว่า อาชีพของคนบางเขียดยังคงประกอบอาชีพหลักคือ การทำประมงพื้นบ้าน ทำนา และการทำน้ำตาลโตนด แม้ปริมาณเตาตาลและคนขึ้นต้นตาลจะน้อยลง แต่ภูมิปัญญาเหล่านี้ยังคงสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนคนบางเขียดที่สามารถนำมาเป็นแนวทางการพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวชุมชนในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1.1 ภูมิปัญญาการนำต้นตาลมาใช้ประโยชน์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนคนบางเขียดมีมาหลายชั่วอายุคน สามารถใช้ประโยชน์ได้ตั้งแต่โคนต้นถึงยอดตาล ในอดีตการปลูกต้นตาลโตนดเพื่อบอกระยะเขตของที่นา โดยปลูกตามคันนาเพื่อป้องกันการล้ำเขตในฤดูกาลทำนาที่มักมีการขุดลากหัวนา หลัง พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา ชาวบางเขียดจะปลูกตาลโตนดเพื่อใช้ประโยชน์มากขึ้น ทั้งอาศัยร่มเงาพักกลางวันหลังทำนา ใช้น้ำตาลจากงวงตาล ใช้ผลตาลเพื่อแปรรูปผลิตภัณฑ์ผลผลิต ยังไม่มีการพัฒนาเรื่องการขยายพันธุ์แต่ใช้วิธีแบบธรรมชาติโดยปล่อยให้เป็นการงอกของลูกตาลที่สูงหล่นและแทงหน่อออกจนเติบโต คนบางเขียดมักกล่าวว่า “ต้นตาลโตนดเป็นสมบัติบรรพบุรุษที่เทวดาช่วยเหลือ”

ภาพที่ 1 ทิวทัศน์วิถีนาวิถีโตนดบางเขียด

ภาพที่ 2 การขึ้นตาลด้วยพะองไม้ไผ่

ฤดูกาลที่ตาลโตนดเริ่มให้ผลผลิตมักเริ่มต้นช่วงปลายเดือนมกราคมสิ้นสุดในช่วงเดือนสิงหาคม หรือที่ชาวบ้านจะเรียกช่วงหามตาล คือเป็นช่วงที่ตาลโตนดจะให้ปริมาณน้ำตาลมาก ช่วงฤดูกาลของการออกผลผลิตตาลโตนดของภาคใต้ฝั่งทะเลตะวันออกจะแตกต่างจากพื้นที่อื่น ๆ กรณีศึกษาบ้านลุงม (นามสมมุติ) ชาวบางเขียดโดยกำเนิด ลุงมได้รับการยกย่องจากชาวบางเขียดว่าเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับตาลโตนดเพราะมีความสามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ทั้ง 365 วัน ลุงมได้สืบทอดภูมิปัญญาจากทำน้ำตาลโตนดจากรุ่นปู่ย่าตายาย จึงมีองค์ความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับตาลโตนด ทั้งการเก็บเกี่ยวน้ำตาลและการเคี้ยวน้ำตาลโตนดเหลวสำหรับการทำขนมและการทำสุราพื้นบ้าน เมื่อลุงมกลับจากเก็บน้ำตาลโตนดในช่วงเช้า จะนำน้ำตาลโตนดที่ได้มาเทในกะทะใบบัว จากนั้นนำเคี้ยวบนเตาที่ก่ออิฐถือปูนอย่างง่าย ฟืนที่ให้มีทั้งเศษไม้และหางตาลโตนดซึ่งมีอยู่ในพื้นที่เป็นจำนวนมาก เทคนิคการเคี้ยวตาลให้ได้คุณภาพคือการควบคุมอุณหภูมิต้องมีให้ไฟร้อนเกินไป เมื่อน้ำตาลโตนดเริ่มมีสีน้ำตาลต้องพยายามลดไฟด้วยการชักฟืนออกจากเตาเพื่อมิให้น้ำตาลพุ่งล้นกะทะและไหม้ หากวันไหนอยากจะกินลูกกวาดน้ำตาลโตนดหลังจากตักน้ำตาลเหลวลงปั๊บ ลุงมจะราไฟและใช้ไม้คนน้ำตาลที่เหลือไว้จนงวดแล้วตักขึ้นภาชนะที่นิยม ใช้จะเป็นคาบกล้วยใหม่กลายเป็นลูกกวาดร้อน ๆ หรือท็อฟฟี่ร้อนของกินเล่นของเด็กสมัยก่อน ปัจจุบันน้ำตาลโตนดมีราคาปั๊บละ 1400-1500 บาท ในฤดูกาลตาลโตนดจะเคี้ยววันละ 6 ปั๊บ หากเป็นช่วงนอกฤดูกาลจะได้น้อย 2-3 ปั๊บทุกวัน ซึ่งในครัวเรือนมีสมาชิก 4 คน อาชีพขึ้นตาลและเคี้ยวตาลสามารถยึดเป็นอาชีพเลี้ยงครอบครัวได้

1.2 ภูมิปัญญาการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากตาลโตนดของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์จากตาลโตนด พี่เปรม (นามสมมุติ) ชักชวนชาวบ้านบริเวณนั้นมารวมกลุ่มกันเพื่อยกระดับผลผลิตในชุมชน โดยมีสมาชิกรวมกลุ่มกัน 7 คน ปี พ.ศ.2562 จึงไปจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์จากตาลโตนด เริ่มแรกภายในกลุ่มวิสาหกิจจัดทำผลิตภัณฑ์กันเอง ต่อมาได้มีการไปศึกษาดูงานในเรื่องการยกระดับผลิตภัณฑ์ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การต่อยอดผลิตภัณฑ์ และช่องทางการขาย เพื่อเป็นการเพิ่มทักษะให้กับสมาชิกภายในกลุ่มวิสาหกิจ ทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์จากตาลโตนด ได้กลับมาต่อยอดความรู้ที่ได้ โดยการจัดทำผลิตภัณฑ์จากตาลโตนดขึ้นมีสับจากถ่านตาลโตนด สับลูกตาล ผ้ามัดย้อมจาก (วงตาลโตนด ดอกดาวเรือง ใบสัก) ผลิตภัณฑ์ตุ๊กกิ้น/เครื่องตุ๊กกิ้น (ใบตาลสานเป็นรูปทุเรียนแล้วใส่ถ่านที่ทำจากลูกตาลโตนดเผาด้วยเตาชีวมวล) รวมถึงการทำเฟอร์นิเจอร์และอุปกรณ์เครื่องใช้ไม้สอยในชีวิตประจำวันจากต้นตาลโตนดและขนมลูกตาลผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจ สามารถสร้างอาชีพ สร้างรายได้ ให้กับประชาชนในพื้นที่

ผลิตภัณฑ์ที่ได้จัดจำหน่ายที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์จากตาลโตนด เพื่อเป็นของฝากของที่ระลึกให้กับนักท่องเที่ยวและผู้มาเยือนด้วย

ภาพที่ 3 ผ้ามด้อมจากงวงตาล

ภาพที่ 4 ขั้นตอนการมด้อมจากงวงตาล

1.3 ภูมิปัญญาการทำสวนเกษตรอินทรีย์ สวนเกษตรอินทรีย์ คุณจารุตา เดิมพื้นที่ใช้ในการทำนาแต่บริเวณนั้นจะเป็นพื้นที่แอ่ง เป็นที่รองรับน้ำจากไร่นาบริเวณรอบ ๆ ซึ่งไม่สามารถปล่อยน้ำออกได้ ทำให้เกิดน้ำท่วมขังในนาข้าว จึงทำให้ไม่สามารถให้ผลผลิตกับชาวบ้านได้จึงพลิกวิกฤตให้เป็นโอกาส โดยที่ขุดร่องน้ำ ทำเป็นสวนเกษตรผสมผสานเป็นเกษตรอินทรีย์เคมีในสวนเน้นปลูกพืชผักที่สามารถเก็บผลผลิตได้ในระยะยาว ปลูกมะม่วงพืชมะเขือเทศเป็นหลัก (ทำให้มะม่วงออกนอกฤดู เพื่อจะได้ราคาที่สูง) ปลูกมะพร้าว ปลูกไม้เศรษฐกิจแซม เช่น มะค่า มะฮอกกานี พะยูง ตำเสา เคี่ยม ในสวนจะเน้นการใช้ปุ๋ยคอก ปุ๋ยอินทรีย์ น้ำหมัก ปุ๋ยชีวภาพ และใช้ปุ๋ยเคมีเพื่อช่วยในการเร่งผลผลิต ผลผลิตที่ได้จะนำไปขายพ่อค้าคนกลาง และขายออนไลน์

บ้านสวนวัยเกษียณ บ้านสวนบรรยากาศกลางท้องนาหากมีความร่มรื่น ใช้แนวคิดการทำสวนคือยึดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 ทำสวนเกษตรอินทรีย์ในรูปแบบของเกษตรผสมผสาน ปลูกทุกอย่างที่ชอบกิน กินทุกอย่างที่ปลูก ผสมผสานกับการเลี้ยงปลาไว้บริโภค ขุดสระน้ำบริเวณรอบบ้านเพื่อที่จะเลี้ยงปลา ปลูกต้นมะพร้าวต้นและแก้วมังกรรอบบ้าน ภายในสวนมีการเลี้ยงผึ้งโพรง เพื่อช่วยในการผสมเกสรของดอกมะพร้าวดอกแก้วมังกรบรรยากาศภายในสวนล้อมรอบไปด้วยต้นมะพร้าวให้ความร่มเงา ร่มรื่น เย็นสบาย เหมาะแก่การพักผ่อน เป็นชีวิตหลังวัยเกษียณที่มีความสุขอย่างมาก ผลผลิตที่ได้จะนำไปขายพ่อค้าแม่ค้าเจ้าประจำ

1.4 ภูมิปัญญาการทำประมงพื้นบ้าน ตำบลบางเขียดเป็นท้องที่ตั้งอยู่ริมทะเลสาบสงขลาชาวบ้านในพื้นที่บางส่วนจะมีอาชีพประมง เป็นวิถีชีวิตที่มีมาตั้งแต่สมัยรุ่นคุณปู่คุณย่า พี่ต๋มชาวบ้านในพื้นที่บางเขียด มีอาชีพหลักเป็นลูกจ้าง อบต. เล่าว่าตนได้สร้างขนำ (กระท่อมหลังเล็ก) บริเวณริมทะเลสาบสำหรับเป็นสถานที่พักผ่อนและใช้สำหรับยกยอ การจับปลาด้วยกันหลายวิธี เช่น ยกยอ และจมหม่ายกบอก “ยกยอ” คือ วิธีการจับปลาอย่างหนึ่ง มีลักษณะเป็นร่างแหผืนสี่เหลี่ยม มุมทั้งสี่ผูกติดกับคันจะทำด้วยไม้ไผ่ทั้งลำผูกไขว้กันอย่างมั่นคง ใช้ไม้ไผ่หรือไม้จริงทำเป็นโครง มีเครื่องถ่วงน้ำหนักทำมาจาก ก้านข่อยคล้ายปั่นจั่นสำหรับยก “การล้อมหม่าย” เป็นการจับปลารูปแบบหนึ่ง โดยจะตักกิ่งไม้แล้วนำไปปักไว้ในน้ำบริเวณแหล่งที่มีปลาชุมชุม ก่อนจะปล่อยทิ้งไว้ประมาณ 2 สัปดาห์ จากนั้นเมื่อแน่ใจแล้วว่ามียาปลาอาศัยอยู่เต็มในบริเวณที่ปักกิ่งไม้ไว้ จึงนำก้ามมาล้อมดักปลา “ยกบอกลาหมี่หลัง (ปลาตุ๊กทะเล)” เป็นการจับปลารูปแบบหนึ่งโดยใช้ไม้ไผ่ขนาดใหญ่ยาวประมาณ 1.2 เมตร แล้วนำแกนกลางด้านในออก หรือใช้ท่อ PVC ขนาด 4 นิ้วยาวประมาณ 1.2 เมตร แล้วนำไปจมนในทะเล (ปลาหมี่หลังจะมีช่วง เมษายน-เดือนพฤศจิกายน)

ภาพที่ 5 ขนำวิวยอ

ภาพที่ 6 จมหม่ายกบอก

2. การพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนคนบางเขียด หมายถึงการที่คนในชุมชนมีความคิดสร้างสรรค์ เทคโนโลยี หรือวิธีการใหม่ ๆ มาใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อสร้างประสบการณ์ที่แปลกใหม่และดึงดูดนักท่องเที่ยวมากขึ้น จากการศึกษาพบว่าชุมชนคนบางเขียดได้พัฒนาหรือสร้างนวัตกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน 4 ด้านด้วยกัน ดังนี้

2.1. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยว เป็นพัฒนาจากกระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์จากตาลโตนดตามภูมิปัญญาชุมชนดั้งเดิม ซึ่งการพัฒนาผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยวของชุมชนคนบางเขียดได้พัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์ใหม่คือการสร้างฐานเรียนรู้จากองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น

เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์แปรรูปจากตาลโตนด ซึ่งพบว่าชุมชนคนบางเขียด มีภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์ ได้แก่ ภูมิปัญญาด้านการผลิตภัตอาหารจากตาลโตนด เช่น น้ำตาลโตนด น้ำส้มตาลโตนด ขนมลูกตาล และภูมิปัญญาด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากตาลโตนด เช่น สบู่จากถ่านตาลโตนด สบู่ลูกตาล ผ้ามัดย้อมจาก (วงตาลโตนด ดอกดาวเรือง ใบสั๊ก) ผลิตภัณฑ์ตุ๊กกลิ่น/เครื่องตุ๊กกลิ่น เฟอร์นิเจอร์จากก้านตาลโตนด ซึ่งภูมิปัญญาเหล่านี้สามารถออกแบบเป็นกิจกรรมการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการให้กับนักท่องเที่ยว โดยการสังเกตกระบวนการในการผลิตผลิตภัณฑ์จากตาลโตนด คัดเลือกกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้าร่วมทำกิจกรรมได้ โดยคัดเลือกจากความง่ายของแต่ละกิจกรรม และดูความเหมาะสมของเวลา จนได้กิจกรรมการเรียนรู้ใหม่เกี่ยวกับตาลโตนด เช่น กิจกรรมการเคี่ยวน้ำตาล การทำผ้ามัดย้อมสีจากวงตาลโตนด และการเรียนรู้เกี่ยวกับการทำเฟอร์นิเจอร์จากก้านตาลโตนด การทำท็อปปี้ร้อนจากตาลโตนด ซึ่งเป็นการประยุกต์จากภูมิปัญญาชุมชนดั้งเดิมในการเคี่ยวน้ำตาลโตนด

ภาพที่ 7 ท็อปปี้ร้อนจากตาลโตนด

ภาพที่ 8 นักท่องเที่ยวร่วมชิมท็อปปี้ร้อนตาลโตนด

2.2 นวัตกรรมจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนคนบางเขียดได้จัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มุ่งสู่การจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนี้

2.2.1 นวัตกรรมชุมชนด้านการท่องเที่ยว นวัตกรรมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาชุมชน ภายใต้การพัฒนา นวัตกรรมชุมชนคนเล่าเรื่องบางเขียด การจัดการท่องเที่ยวชุมชนคนบางเขียดทำให้เกิดการพัฒนาคนในชุมชนสู่ นวัตกรรมชุมชนด้านการท่องเที่ยว โดยพัฒนานวัตกรรมจากปราชญ์ชุมชนและผู้ผลิตผลิตภัณฑ์จากตาลโตนดในชุมชนคนบางเขียด เป็นผู้เล่าเรื่องราว ประวัติศาสตร์ชุมชน ภูมิ

ปัญญาชาวบ้าน และถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการผลิตผลิตภัณฑ์จากตาลโตนด ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการท่องเที่ยว

2.2.2 นวัตกรรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม ชุมชนร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลบางเขียดปรับปรุงสถานที่ภายในชุมชนเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ได้แก่ แก้มลิงตำบลบางเขียด เป็นสถานที่กักเก็บน้ำไว้ใช้ในการเกษตรใกล้กับทะเลสาบสงขลา ถูกพัฒนาให้เป็นนวัตกรรมการท่องเที่ยวในลักษณะการเรียนรู้ธรรมชาติ เกี่ยวกับนกน้ำ จุดเช็คอินตำบลบางเขียด ปรับปรุงพื้นที่รกร้าง ซึ่งในอดีตสถานที่นี้เป็นท่าเทียบเรือแต่เลิกใช้ไปแล้ว ให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวหรือจุดเช็คอิน

2.3 นวัตกรรมด้านการบริหารจัดการ นวัตกรรมด้านกระบวนการบริหารจัดการการท่องเที่ยวชุมชน ก่อนการทดลองชุมชนคนบางเขียดไม่มีการจัดการท่องเที่ยวชุมชน ไม่มีผู้ประสานงานและขบวนการจัดการด้านการท่องเที่ยว เมื่อมีความต้องการของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว จึงก่อให้เกิดนวัตกรรมด้านการจัดการท่องเที่ยวชุมชนภายใต้บริบทของชุมชนคนบางเขียด โดยมีกระบวนการในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนได้แก่ การจัดการความรู้ด้านการท่องเที่ยว โดยมีการสร้างเครือข่ายจากภายนอก ได้แก่ องค์การรัฐ สถาบันการศึกษา และองค์กรด้านการท่องเที่ยว ร่วมกันถ่ายทอดและพัฒนาสมาชิกชุมชนให้พร้อมในการรับนักท่องเที่ยว โดยเริ่มจากการเพิ่มความรู้ด้านการท่องเที่ยวชุมชน การสร้างความมั่นใจในรับนักท่องเที่ยว การหากิจกรรมการท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับกลุ่มของนักท่องเที่ยวจากวิถีชีวิตของคนในชุมชนและจากภูมิปัญญาการทำผลิตภัณฑ์จากตาลโตนด รวมถึงการหาสถานที่ซึ่งมีความปลอดภัยและพร้อมในการรับนักท่องเที่ยว เพื่อออกแบบโปรแกรมการท่องเที่ยว ด้านการจัดการปัญหา มีการแลกเปลี่ยนปัญหาและอุปสรรคในหมู่สมาชิก เพื่อหาทางแก้ไข

2.4 นวัตกรรมองค์กรชุมชนและการมีส่วนร่วม ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว เกิดความร่วมมือในการจัดการท่องเที่ยวด้านวางแผนการท่องเที่ยว การคัดสรรสถานที่และกิจกรรมสำหรับนักท่องเที่ยว และการกระจายรายได้สู่ชุมชน ซึ่งมีการกระจายรายได้ 2 ทาง ได้แก่ 1) การกระจายรายได้ผ่านเครือข่ายผู้ประกอบการ ได้แก่ สวนเกษตรธกษัตริย์ สวนเกษตรอินทรีย์ คุณจารุตา สวนวัยเกษียณ เพื่อเพิ่มความหลากหลายในกิจกรรมการท่องเที่ยว และเพิ่มขีดความสามารถในการจัดการโปรแกรมการท่องเที่ยวที่ให้บริการนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจแตกต่างกัน 2) การกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวผ่านการใช้วัตถุดิบท้องถิ่นในการให้บริการนักท่องเที่ยว โดยการออกแบบอาหารจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใช้วัสดุในท้องถิ่น รวมถึงกระจายรายได้ ผ่านปิ่นโตชาวบ้านเพื่อให้บริการอาหารแก่นักท่องเที่ยวในกรณีนักท่องเที่ยวมาเป็นกลุ่ม

อภิปรายผลการวิจัย

ชุมชนคนบางเขียดเป็นชุมชนที่มีศักยภาพในการพัฒนาภูมิปัญญาชุมชนสู่การสร้างนวัตกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน จากการวิจัยพบว่า

1. ชุมชนคนบางเขียด สิงหนคร สงขลา เป็นชุมชนที่มีสีสันทั้งฐานทรัพยากรที่หลากหลาย กล่าวได้ว่าเป็นชุมชนวิถีไหนด นา เล แห่งหนึ่งของคาบสมุทรสทิงพระ ด้วยสภาพของพื้นที่ที่เอื้อต่อการทำนา ทำประมง ในพื้นที่มีปริมาณของต้นตาลโตนดเป็นจำนวนมาก ทำให้ชุมชนแถบนั้นนอกจากสืบทอดวิถีชาวประมงและชาวนาแล้ว ยังคงสืบทอดวิถีภูมิปัญญาการทำตาลโตนดจากบรรพบุรุษมาหลายชั่วคนพบว่าการขึ้นตาล เคียนน้ำตาลโตนด คนรุ่นพ่อแม่ยังคงเป็นผู้สืบทอดกรรมวิธีการผลิตยังคงใช้ภูมิปัญญาแบบดั้งเดิมอย่างเข้มแข็ง จนสามารถนำมาพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนวัฒนธรรมวิถีตาลโตนดลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาได้ ซึ่งผลการศึกษาด้านวิถีภูมิปัญญาของชาวบางเขียดที่มีภูมิปัญญาเกี่ยวกับการนำต้นตาลมาใช้ประโยชน์มี ภูมิปัญญาการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากตาลโตนด ภูมิปัญญาการทำสวนเกษตรอินทรีย์ และภูมิปัญญาการทำประมงพื้นบ้านมาพัฒนาเป็นนวัตกรรมการท่องเที่ยวได้เพราะเป็นแหล่งภูมิปัญญาที่มีศักยภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานของสมชาย เลี้ยงพรพรรณ (2560) เรื่องการท่องเที่ยวชุมชนคาบสมุทรสทิงพระได้แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวตลอดจนถึงเส้นทางการท่องเที่ยวของคาบสมุทรสทิงพระที่ศึกษาถึงศักยภาพของแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์พบว่า ชุมชนในคาบสมุทรสทิงพระ มีกลุ่มที่มีระดับศักยภาพมากไปจนถึงศักยภาพน้อย นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ในแหล่งที่มีระดับศักยภาพมากและปานกลาง นักท่องเที่ยวมีความต้องการให้พัฒนาแหล่งในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะด้านการจัดการชุมชนเพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานศึกษาของอุไรวรรณ สุภานิตย์ และศุภวรรณ ตันตสุทธิกุล (2554) เรื่องการจัดการท่องเที่ยวชุมชน วัฒนวิถี ไหนด นา เล อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา ใน 3 ตำบล คือ ตำบลท่าหิน ตำบลคูขุดและตำบลคลองรี พบว่า ทั้ง 3 ตำบลมีทรัพยากรที่เหมาะสมกับการจัดการท่องเที่ยวชุมชน โดยใช้วิธีการดำเนินชีวิตเป็นแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยเน้นการนำชมวิถีชีวิต กลุ่มกิจกรรมอาชีพต่าง ๆ มีการอบรมบุคลากรในชุมชนเพื่อเตรียมความพร้อมด้านการท่องเที่ยว การบริการ การท่องเที่ยว ที่พัก โดยเน้นการจัดการแบบมีส่วนร่วมทั้ง 3 ตำบล ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาเรื่องการจัดการท่องเที่ยวตามอัตลักษณ์และวิถีชุมชนในเขตพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศพื้นที่ภาคใต้ ของอุทิศ สังขรัตน์ และธนศทวิบุรุษ (2558) ระบุว่าอัตลักษณ์ของชุมชนกลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทยมีอัตลักษณ์ที่โดดเด่นได้แก่ สำเนียงพูด อาหารที่ได้จากทะเล อาชีพประมง ทำสวน ทำนา อัตลักษณ์การท่องเที่ยวบนฐานงานหัตถกรรมและภูมิปัญญาพื้นบ้าน การนำอัตลักษณ์ของชุมชนวิถีคน วิถีไหนด เข้ามาเชื่อมโยงกับ

การท่องเที่ยว อีกทั้งยังไม่มีการนำเสนอรูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สอดคล้องวิถีชีวิตและภูมิปัญญาพื้นบ้าน

2. แนวทางการพัฒนานวัตกรรมท่องเที่ยวตำบลบางเขียด อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา สามารถพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนจำนวน 4 ด้าน ได้แก่

2.1 ด้านผลิตภัณฑ์หรือบริการ เกิดจากการพัฒนานวัตกรรมศูนย์เรียนรู้ผลิตภัณฑ์จากตาลโตนด เพื่อการท่องเที่ยว เช่น ฐานการเรียนรู้การผลิตเฟอร์นิเจอร์จาก้านตาลโตนด ฐานการเรียนรู้การทำผ้ามัดย้อมจากสีที่เกิดจากงวนตาลโตนดและส่วนอื่น ๆ ของต้นตาลโตนด และฐานการเรียนรู้การเคี้ยวน้ำตาลโตนด สอดคล้องกับรุ่งรวี จิตภักดี (2566) กล่าวว่า นวัตกรรมด้านผลิตภัณฑ์หรือบริการ เป็นกระบวนการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ หรือพัฒนาผลิตภัณฑ์และการบริการท่องเที่ยวโดยชุมชน หรือรูปแบบการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวที่เป็นการเพิ่มประสบการณ์การท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยว มีความสร้างสรรค์ และเกิดกระบวนการลงมือทำ

2.2. นวัตกรรมจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มีการพัฒนานวัตกรรมชุมชนคนเล่าเรื่องบางเขียด โดยพัฒนาจากปราชญ์ชุมชนและผู้ผลิตผลิตภัณฑ์จากตาลโตนดในชุมชนคนบางเขียด เป็นผู้เล่าเรื่องราว ประวัติศาสตร์ชุมชน ภูมิปัญญาชาวบ้าน และถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการผลิตผลิตภัณฑ์จากตาลโตนด สอดคล้องกับปวิวรรต สมนึก (2565) กล่าวว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือสร้างความภาคภูมิใจให้กับชาวบ้าน ทำให้เกิดการสืบค้น ถ่ายทอด และฟื้นฟูวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่น

2.3 นวัตกรรมด้านการบริหารจัดการ มีกระบวนการในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนดังนี้ การจัดการความรู้ด้านเพิ่มเติมด้านการท่องเที่ยว สร้างความมั่นใจในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยว การแลกเปลี่ยนปัญหาและอุปสรรคในการจัดการด้านการท่องเที่ยว สอดคล้องกับจิตศักดิ์ พุฒจรัส (2554) ศึกษาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนลีเล็ด อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่ากิจกรรมเอื้ออำนวยหรือเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ลีเล็ด เอื้ออำนวยและเสริมสร้างให้สมาชิกในชุมชนมีการพัฒนาทางด้านความคิดและเข้ามามีบทบาทโดยมีส่วนร่วมต่อกระบวนการการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่และพื้นที่ใกล้เคียงได้เป็นอย่างดี

2.4 นวัตกรรมองค์กรชุมชนและการมีส่วนร่วม ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว เกิดความร่วมมือในการจัดการท่องเที่ยวด้านวางแผนการท่องเที่ยว การคัดสรรสถานที่และกิจกรรมสำหรับนักท่องเที่ยว รวมถึงการกระจายรายได้ในชุมชนผ่านผู้ประกอบการใจชุมชนและวัตถุดิบในชุมชน สอดคล้องกับณัฐพัชร มณีโรจน์ (2560) พบว่าการมีส่วนร่วมของชุมชน

สมาชิกในชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวด้วย การมีส่วนร่วมแบบร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์ โดยการมีส่วนร่วมนี้เป็นกระบวนการสร้างการรับรู้ และรับผิดชอบต่อรวมกันในการจัดการท่องเที่ยว รวมถึงการสร้างความรู้สึกร่วมในการเป็นเจ้าของทรัพยากรในชุมชนซึ่งสมาชิกทุกคน มีส่วนได้รับผลกระทบทางบวก และทางลบ ทั้งทางตรง และอ้อม และสอดคล้องกับแนวคิดขององค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (2564) เป้าหมายในยุทธศาสตร์ คือ การที่ชุมชนได้รับการพัฒนาจนมีศักยภาพในการได้รับประโยชน์จากการพัฒนาการท่องเที่ยวได้ และนั่นคือเพื่อกระจายรายได้สู่ชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถยืนอยู่ได้ด้วยตัวเอง เพื่อความยั่งยืนที่แท้จริง

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยเรื่อง ภูมิปัญญาชุมชนคนบางเขียดกับการพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวตำบลบางเขียด อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้

1. ชุมชนคนบางเขียดเป็นชุมชนวิถีโหนดนาเล เป็นชุมชนที่มีศักยภาพด้านฐานทรัพยากรชุมชน มีภูมิปัญญาการประกอบอาชีพจนเป็นวิถี ที่เรียกว่า วิถีแบบโหนด นา เล คือ การประกอบอาชีพบนฐานทรัพยากรที่ชุมชนมี คือ พื้นที่การประกอบอาชีพทำตาลโตนดมาหลายชั่วอายุคน การทำนาและผลผลิตอื่นจากนาที่ยังคงใช้ภูมิปัญญาแบบดั้งเดิม นิยมหันมาปลูกผักอินทรีย์เพื่อการบริโภคในครัวเรือน ปัจจุบันคนส่วนใหญ่ที่ยังคงอยู่กับพื้นที่โดยมากจะเป็นคนที่ผูกตนเองกับอาชีพวิถีเกษตร โดยเฉพาะการทำน้ำตาลโตนด น้ำส้มโตนด ซึ่งด้วยภูมิปัญญาของชุมชนสามารถทำได้ทั้งปี ในส่วนวิถีเลของชาวบางเขียดยังคงอยู่ในรูปของการหาอยู่หากินไม่ได้ยึดเป็นอาชีพหลักคือการทำประมงพื้นบ้าน ยังไม่ได้รับการส่งเสริมให้เป็นของฝากให้กับนักท่องเที่ยว นอกจากนี้การยกย่องที่ยังคงวิถีเพื่อทำกินมากกว่าทำขาย ดังนั้น ด้วยศักยภาพของพื้นที่ที่มีศักยภาพทั้งภูมิทัศน์ที่สวยงาม ชุมชนมีภูมิปัญญาตามวิถีโหนดนาเล ชุมชนบางเขียดยังมีพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีโหนดนาเล ประกอบกับชุมชนคนบางเขียดเป็นชุมชนที่มีส่วนร่วมกับการทำงานร่วมกับมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ผู้นำและชาวบ้านจึงมีศักยภาพในการทำงานพัฒนาพื้นที่ ซึ่งในประเด็นการท่องเที่ยวสามารถนำมาพัฒนาและยกระดับการท่องเที่ยวได้อย่างต่อเนื่อง ทั้งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงสุนทรีย์ ตามลำดับ

2. นวัตกรรมทางท่องเที่ยวชุมชนคนบางเขียด มีการพัฒนาโดยเริ่มจากการสร้างความร่วมมือของชุมชน ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการเสนอแนะผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยว และการเลือก นวัตกรรมชุมชน เพื่อเป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ วิถีชีวิตของคนในชุมชนให้กับนักท่องเที่ยว นอกจากนี้เพื่อเพิ่ม

ประสิทธิภาพของชุมชนได้มีการสร้างเครือข่ายจากภายนอก โดยมี องค์การรัฐ สถาบันการศึกษา และองค์กรด้านการท่องเที่ยว ร่วมกันถ่ายทอดและพัฒนาสมาชิกชุมชนให้พร้อมในการรับนักท่องเที่ยว ด้านการจัดการสถานที่ ชุมชนและหน่วยงานภาครัฐ ร่วมกันพัฒนาและออกแบบสถานที่ท่องเที่ยว เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว มีการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน โดยเริ่มจากกลุ่มผู้ที่มีความต้องการในการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนเป็นผู้นำชุมชนในการสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยว และฐานการเรียนรู้ ซึ่งผลจากการสร้างฐานการเรียนรู้จากวิถีชีวิตของคนในชุมชน และจากกระบวนการสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ ทำให้ผู้วิจัยเห็นว่านวัตกรรมใหม่ด้านผลิตภัณฑ์สามารถสร้างได้จากกิจกรรมการเรียนรู้ของนักท่องเที่ยว

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

1. การใช้ประโยชน์ในทางวิชาการงานวิจัยฉบับนี้สามารถนำไปศึกษาด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวในมิติอื่น ๆ ได้
2. การใช้ประโยชน์เชิงการพัฒนาพื้นที่ องค์การบริหารส่วนตำบลบางเขียด อำเภอสิงหนคร สามารถนำไปใช้ปรับเป็นแผนพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนได้อย่างต่อเนื่องด้วยการอาศัยความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายวิถีคนวิถีไหนดคาบสมุทรสทิงพระซึ่งมีนายถาวร พันละม้าย ชาวบางเขียดเป็นผู้นำขับเคลื่อนการพัฒนาวิถีคนวิถีไหนดของคาบสมุทรสทิงพระ
3. การท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดสงขลา สมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนสงขลา สภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวสงขลา และสมาคมสมาพันธ์ธุรกิจการท่องเที่ยวจังหวัดสงขลา สามารถนำไปโปรแกรมท่องเที่ยวของงานวิจัยไปดำเนินการจัดการท่องเที่ยวชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง

- จิตศักดิ์ พุฒจรรยา (2554). ศึกษาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนลีเล็ดอำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี. ใน *การประชุมวิชาการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ประจำปี 2554 “การพัฒนาอนาคตชนบทไทย : ฐานรากที่มั่นคงเพื่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน”*. (น. 194-198) ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- เจตน์สฤกษ์ สักขพันธ์, เก็ดถวา บุญปรากฏ และนันทรัฐ สุริโย. (2558). *คนขึ้นตาล กับความมั่นคงทางอาหารภายใต้วิถีไหนดในคาบสมุทรสทิงพระ*. ใน *การประชุมมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 6* (น.703-713). สงขลา : มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

- ณัฐพัชร มณีโรจน (2560). การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน. *วารสารวิชาการท่องเที่ยวไทย นานาชาติ*, 13(2), 25-46.
- ถาวร พันละม้าย. (2567, 22 กันยายน). การใช้ภูมิปัญญาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนบางเขียด จังหวัดสงขลา. (มนัสสวาส กุลวงศ์, ผู้สัมภาษณ์)
- ปวีรบรรต สมณี (2565). *นวัตกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน*. อุบลราชธานี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย อุบลราชธานี.
- รุ่งรวี จิตภักดี. (2566). *นวัตกรรมการท่องเที่ยวชุมชน*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- สมชาย เลี้ยงพรพรรณ. (2560). การศึกษาศักยภาพแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บริเวณ คาบสมุทรสทิงพระ จังหวัดสงขลา. *วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี*, 11(1), 184-204.
- สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย. (2567). *แผนพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย (พ.ศ.2566 - 2570) ฉบับทบทวน*. เข้าถึงได้จาก <https://drive.google.com/file/d/1rtljs-ulr0JNth7TNi1lpHFns8RvxyQS/view>
- องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (2564). “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” สู่เป้าหมายกระจายรายได้สู่ชุมชน. เข้าถึงจาก <https://www.dasta.or.th/th/article/332>
- อุทิศ สังขรัตน์ และธนศ ทวีบุรุษ. (2558). *การจัดการท่องเที่ยวตามอัตลักษณ์และวิถีชุมชนในเขตพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศพื้นที่ภาคใต้*. (รายงานการวิจัย). มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ : คณะศิลปศาสตร์และคณะกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อม.
- อุไรวรรณ สุภานิตย์ และศุภวรรณ ตันตสุทธิกุล. (2554). *การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษา วัฒนวิถีชุมชน “โหนด นา เล”*. (รายงานการวิจัย). มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย : คณะศิลปศาสตร์.

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการเลือกเรียนต่อของนักศึกษาระดับ อนุปริญญาในวิทยาลัยชุมชนพิจิตร สถาบันวิทยาลัยชุมชน

Factors Affecting Achievement Motivation in Choosing to Continue Studies
of Diploma Students at Phichit Community College, Institute of
Community Colleges

เกรียงศักดิ์ สุวรรณวัจน์¹

Kriengsak Suwannawat

Received: June 18, 2024

Revised: October 12, 2024

Accepted: November 24, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ 2) ศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และ 3) สร้างสมการพยากรณ์แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการเลือกเรียนต่อของนักศึกษาระดับอนุปริญญา ในวิทยาลัยชุมชนพิจิตร สถาบันวิทยาลัยชุมชน ประชากรเป็นนักศึกษาระหว่างปีการศึกษา 2565-2566 จำนวน 253 คน กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 155 คน ซึ่งได้มาด้วยการสุ่มแบบแบ่งชั้น ใช้เครื่องมือที่เป็นแบบสอบถามแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ มีความเที่ยงทั้งฉบับเท่ากับ .917 เก็บข้อมูลออนไลน์ ผ่าน Google Form วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนาเป็นค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน กับสถิติอนุมาน เป็นการวิเคราะห์สหสัมพันธ์สหสัมพันธ์ และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบหลายขั้นตอน ผลการวิจัย พบว่า 1) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการเลือกเรียนต่อด้านหลักสูตรและการจัดการศึกษา ด้านความเป็นครูมืออาชีพ ด้านพัฒนาการทางอาชีพ ด้านความคาดหวังของครอบครัว เห็นว่ามีอิทธิพลอยู่ในระดับมาก ยกเว้นด้านอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมเห็นว่ามีอิทธิพลอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการเลือกเรียนต่อมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก 2) ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการ

¹ วิทยาลัยชุมชนพิจิตร; Pichit Community College

เลือกเรียนต่อด้านพัฒนาการทางอาชีพ และด้านอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมกับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ 3) สมการพยากรณ์ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการเลือกเรียนต่อของนักศึกษาในระดับอนุปริญญาในวิทยาลัยชุมชนพิจิตร สถาบันวิทยาลัยชุมชน ปัจจัยด้านพัฒนาการทางอาชีพ (X_3) ปัจจัยด้านอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม (X_5) และปัจจัยด้านความเป็นครูมืออาชีพ (X_2) มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (y) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์พหุคูณสะสมทั้ง 3 ปัจจัยรวมกันเท่ากับ .413 และสามารถพยากรณ์ร่วมกันได้ร้อยละ 17.10 สามารถเขียนสมการพยากรณ์ได้ดังนี้

$$\text{สมการในรูปคะแนนดิบ } \hat{Y} = 1.845 + .254(X_3) + .634(X_5) - .387(X_2)$$

$$\text{สมการในรูปคะแนนมาตรฐาน } \hat{Z} = .258(z_3) + .231(z_5) - .152(z_2)$$

คำสำคัญ: ปัจจัยที่มีอิทธิพล, แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์, การเลือกเรียนต่อ, วิทยาลัยชุมชนพิจิตร

Abstract

The purposes of this research article were 1) to study the factors affecting achievement motivation; 2) to study the relationship of the factors affecting achievement motivation; and 3) to create a prediction equation for achievement motivation in choosing to continue studies of diploma students at Phichit Community College, *Institute of Community Colleges*. The population was 253 students during the academic year 2022-2023. The sample group consisted of 155 people, which were obtained by stratified random sampling. The instrument used was a 5-level rating scale questionnaire with a reliability of .917 for the whole version. Online data collection was done via Google Form. Data were analyzed using descriptive statistics, namely frequency, percentage, mean, standard deviation, and inferential statistics as a correlation coefficient analysis and a multi-step multiple regression analysis. The research results found that 1) the factors affecting achievement motivation in choosing to continue studies in terms of curriculum and educational management, being a professional teacher aspect, career development aspect, and the aspect of family expectations were seen to have a high level of influence, except for the building and environment, which was seen to have a moderate level of influence. As

for the achievement motivation in choosing to continue studying, the opinions were seen to be at a high level; 2) the relationship between factors affecting achievement motivation in choosing to continue in career development, buildings, environment and achievement motivation had a statistically significant relationship at the .01 level; 3) in terms of the prediction equation for the achievement motivation in choosing to continue studies of diploma students at Phichit Community College, *Institute of Community Colleges*, the factors of career development (X_3), the factors of building and environment (X_5), and the factors of professional teacher (X_2) influenced the achievement motivation (y) with a cumulative coefficient of all 3 factors combined equal to .413 and could predict together 17.10 percent. The prediction equation can be written as follows:

The equation in raw score form $\hat{Y} = 1.845 + .254(X_3) + .634(X_5) - .387(X_2)$

The equation in standard score form $\hat{Z} = .258(z_3) + .231(z_5) - .152(z_2)$

Keywords: Factors Affecting, Achievement Motivation, Choosing to Continue Studies, Phichit Community College

บทนำ

วิทยาลัยชุมชนในช่วง 15 ปีที่ผ่านมาได้รับการยอมรับว่าเป็นนวัตกรรมทางการศึกษาในการบริหารจัดการให้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมาจัดการศึกษาให้เกิดประโยชน์และเป็นไปอย่างกว้างขวาง ได้นำหลักการปรัชญาและแนวคิดวิทยาลัยชุมชนมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพภูมิประเทศ และบริบทของประเทศไทย วิทยาลัยชุมชนจึงเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการศึกษาและฝึกอบรมในหลักสูตรที่สะท้อนศักยภาพ และความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริงโดยวิทยาลัยชุมชนมีปรัชญาเบื้องต้นที่เชื่อว่า “บุคคลทุกคนมีศักยภาพอยู่ในตัว ถ้าเขามีโอกาสและได้รับคำแนะนำในทางที่ถูกต้องเหมาะสม เขาจะสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างเต็มที่และจะเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่ายิ่งต่อชุมชนและสังคม” วิทยาลัยชุมชนจึงเปิดประตูสำหรับทุกคนที่ต้องการเข้าเรียน กลุ่มผู้เรียนของวิทยาลัยชุมชนมาจากผู้ด้อยโอกาส ขาดโอกาสทางการศึกษา การพัฒนาทักษะงาน ทักษะอาชีพ และทักษะชีวิต ผู้สำเร็จการศึกษาขั้นพื้นฐานทั้งในระบบและนอกระบบ ผู้ที่อยู่ในวัยแรงงานที่พลาดโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่ตกค้างและสะสมอย่างต่อเนื่อง ผู้ที่

ต้องการปรับเปลี่ยนอาชีพ หรือต้องการเรียนรู้เพิ่มเติมตามความต้องการของตนเอง ผู้เกษียณงานแล้ว ผู้เรียนในระบบปกติที่ต้องการพัฒนาความสามารถบางวิชา ดังนั้นนักศึกษาวิทยาลัยชุมชนจึงมีความแตกต่างทั้งด้านอายุ คือ มีอายุระหว่าง 19-73 ปี แตกต่างทางอาชีพ ฐานะ และประสบการณ์ นอกจากนี้วิทยาลัยชุมชนเชื่อว่าการศึกษาคือเครื่องมือ (Tool) ไม่ใช่เครื่องหมาย (Symbol) กล่าวคือไม่เน้นให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกว่าประกาศนียบัตรหรือปริญญาบัตรเป็นเครื่องหมายแสดงสถานภาพพิเศษได้รับการยกย่องสูง แต่เชื่อว่าการศึกษาคือทำให้บุคคลมีความรู้และความคิดที่มาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ จึงจัดให้มีโปรแกรมหลากหลายรูปแบบ เพื่อเน้นคุณภาพชีวิตของบุคคลในชุมชน (สำนักงานบริหารงานวิทยาลัยชุมชนพิจิตร, 2547) และปีการศึกษาปัจจุบันวิทยาลัยชุมชนพิจิตรยังคงยึดมั่นต่ออุดมการณ์ ปรัชญา และแนวคิดที่จะสร้างทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพทางการศึกษา มีทักษะอาชีพ ทักษะชีวิตเหมือนกับช่วงที่เริ่มก่อตั้งวิทยาลัยชุมชนพิจิตรเพื่อให้บริการทางการศึกษา

วิทยาลัยชุมชนพิจิตรเดิม คือ วิทยาลัยการอาชีพโพทะเล จัดตั้งขึ้นปี พ.ศ. 2540 จัดการศึกษาระดับอาชีวศึกษา สังกัดกรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ เปิดสอนหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) และประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) ต่อมาปี พ.ศ. 2545 ได้โอนภารกิจเป็นวิทยาลัยชุมชนพิจิตร จัดการศึกษาตามรูปแบบวิทยาลัยชุมชนในระดับต่ำกว่าปริญญา ด้วยหลักสูตรที่หลากหลายทั้งสายวิชาการและวิชาชีพ ได้แก่ หลักสูตรอนุปริญญา ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) และหลักสูตรฝึกอบรมวิชาชีพระยะสั้น จัดการเรียนการสอนภาคปกติ (จันทร์-ศุกร์) และภาคพิเศษ (เสาร์-อาทิตย์) ตามความต้องการของผู้เรียน การบริหารจัดการโดยชุมชนมีส่วนร่วมในรูปแบบขององค์กรคณะบุคคล โดยมีคณะกรรมการสภาวิทยาลัยคณะกรรมการอนุวิชาการ และคณะกรรมการส่งเสริมกิจการวิทยาลัยส่งเสริมและกำกับดูแลการบริหารจัดการ โดยร่วมมือกันจัดการศึกษาในรูปแบบระบบเครือข่ายรูปแบบของหน่วยจัดการศึกษา กระจายอยู่ตามอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดพิจิตร ให้โอกาสกับผู้ที่ขาดโอกาสทางการศึกษาได้เข้ามาศึกษาในระบบของวิทยาลัยชุมชน วิทยาลัยชุมชนพิจิตรควรบริหารจัดการในการให้โอกาสแก่นักศึกษากลุ่มเป้าหมายให้สามารถเข้ารับการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยจะต้องมีการออกแบบและวางแผนจัดการศึกษาให้ตอบสนองความต้องการของประชาชนในชุมชนท้องถิ่น (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเพชรบูรณ์, 2563) ได้หาแนวทางเสริมสร้างระบบการให้บริการอย่างเข้มแข็งทั้งด้านการกำหนดหลักสูตร การคัดเลือกครูผู้สอนให้สามารถจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ (จารวิ โกมลดิษฐ์, 2557) พบว่า ควรพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนให้นักศึกษาได้เรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิต ทักษะอาชีพ เป็นที่พึงของบุคคลในครอบครัวให้มากที่สุด

(ฉลองชัย ชิวสุทรสกุล, อาจนรงค์ มโนสุทธิฤทธิ์ และสุภาวดี อิศณพงษ์, 2557) มีข้อเสนอแนะรูปแบบและกำหนดกลยุทธ์การบริหารจัดการที่ไม่ต้องลงทุนด้านอาคารสถานที่ ที่วิทยาลัยชุมชนควรใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนเป็นหลัก (สมยศ เผือกจันทิก, 2561) ซึ่งดำเนินการวิจัยเพื่อตรวจสอบปัจจัยที่มีอิทธิพล และเสนอว่าปัจจัยด้านความก้าวหน้าในอาชีพ ด้านการจัดการเรียนรู้ของครูมืออาชีพ เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการเลือกเรียนต่อในวิทยาลัยชุมชน

ผู้วิจัยเป็นบุคลากรในสายผู้สอนที่เป็นอาจารย์พิเศษของวิทยาลัยชุมชนพิจิตรได้เข้าร่วมรับผิดชอบจัดการเรียนการสอนตามรายวิชาที่ได้รับคำสั่งมอบหมายจากวิทยาลัยชุมชนพิจิตร เพื่อให้นักศึกษาเกิดความรู้ความสามารถที่เป็นวัตถุประสงค์ของรายวิชา และความมุ่งหมายของสาขาวิชา นักศึกษาที่เข้ามาใช้บริการทางการศึกษาที่มีข้อจำกัดด้านเศรษฐกิจของครอบครัว จึงต้องการพัฒนาศักยภาพของตนเอง เพื่อให้มีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพได้อย่างมั่นคง มีความก้าวหน้าในการดำเนินชีวิตในสังคม ได้สมัครเข้ามาใช้บริการทางการศึกษาจากวิทยาลัยชุมชนพิจิตร ทำให้ผู้วิจัยต้องการทราบว่านักศึกษาที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการเลือกเรียนในวิทยาลัยชุมชนพิจิตร มีปัจจัยอะไรบ้างที่ส่งผลต่อการเลือกเรียนดังกล่าว ทั้งทางด้านหลักสูตรและการจัดการศึกษา ด้านความเป็นครูมืออาชีพ ด้านพัฒนาการทางอาชีพ ด้านความคาดหวังของครอบครัว ด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม จึงได้ดำเนินการวิจัยภายใต้หัวข้อที่ว่า “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการเลือกเรียนต่อของนักศึกษาระดับอนุปริญญา ในวิทยาลัยชุมชนพิจิตร สถาบันวิทยาลัยชุมชน” เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลสารสนเทศที่มีประโยชน์ต่อการนำไปใช้เพื่อการวางแผนจัดการศึกษาให้ตอบสนองและสอดคล้องกับความต้องการของนักศึกษา และชุมชนท้องถิ่นต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการเลือกเรียนต่อของนักศึกษาระดับอนุปริญญาในวิทยาลัยชุมชนพิจิตร สถาบันวิทยาลัยชุมชน
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการเลือกเรียนต่อของนักศึกษาระดับอนุปริญญาในวิทยาลัยชุมชนพิจิตร สถาบันวิทยาลัยชุมชน
3. เพื่อสร้างสมการพยากรณ์ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการเลือกเรียนต่อของนักศึกษาระดับอนุปริญญา ในวิทยาลัยชุมชนพิจิตร สถาบันวิทยาลัยชุมชน จากปัจจัยที่มีอิทธิพลด้านหลักสูตรและการจัดการศึกษา ด้านความเป็นครูมืออาชีพ ด้านพัฒนาการทางอาชีพ ด้านความคาดหวังของครอบครัว และด้านอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการเลือกเรียนต่อของนักศึกษา ระดับอนุปริญญา ในวิทยาลัยชุมชนพิจิตร สถาบันวิทยาลัยชุมชน ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการเลือกเรียนต่อด้านหลักสูตรและการจัดการศึกษา ด้านความเป็นครูมืออาชีพ ด้านพัฒนาการทางอาชีพ ด้านความคาดหวังของครอบครัว และด้านอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรเป็นนักศึกษาระดับอนุปริญญาในวิทยาลัยชุมชนพิจิตร สถาบันวิทยาลัยชุมชนที่กำลังศึกษาอยู่ระหว่างปีการศึกษา 2565-2566 จำนวน 253 คน

2. กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาระดับอนุปริญญาในวิทยาลัยชุมชนพิจิตร สถาบันวิทยาลัยชุมชนที่กำลังศึกษาอยู่ระหว่างปีการศึกษา 2565-2566 จำนวน 155 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้เกณฑ์ขนาดที่สอดคล้องกับจำนวนประชากรด้วยตารางสำเร็จรูป Krejcie and Morgan และใช้กระบวนการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือเป็นแบบสอบถามความคิดเห็น มีลักษณะเป็นมาตรประมาณค่า 5 ระดับ (Rating scale) ถูกสร้างและพัฒนาคุณภาพขึ้น โดยมีค่าความตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) เท่ากับ 1.00 ทุกข้อ และมีความเที่ยง (Reliability) ทั้งฉบับเท่ากับ .917 และแปลงเป็นแบบสอบถามออนไลน์ (Online) ดำเนินการด้วย Google forms เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลออนไลน์ (Online) ด้วยการให้นักศึกษาระดับอนุปริญญาของวิทยาลัยชุมชนพิจิตร สถาบันวิทยาลัยชุมชนที่กำลังศึกษาอยู่ระหว่างปีการศึกษา 2565-2566 จำนวน 155 คน (กลุ่มตัวอย่าง) ตอบแบบสอบถามความคิดเห็นจาก Google Forms

การวิเคราะห์ข้อมูล ดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้ คือ

1. ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการเลือกเรียนต่อด้วยสถิติพรรณนา (Descriptive Statistics)

2. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการเลือกเรียนต่อด้วยสถิติอนุมาน (Inferential Statistics) เป็นการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Correlation Coefficient)

3. สร้างสมการพยากรณ์แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการเลือกเรียนต่อ จากปัจจัยที่มีอิทธิพลด้วยสถิติอนุมาน (Inferential Statistics) เป็นการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบหลายขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis)

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการเลือกเรียนต่อของนักศึกษาระดับอนุปริญญาในวิทยาลัยชุมชนพิจิตร สถาบันวิทยาลัยชุมชน

ตารางที่ 1 ผลการวิจัยปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการเลือกเรียนต่อของนักศึกษาระดับอนุปริญญาในวิทยาลัยชุมชนพิจิตร สถาบันวิทยาลัยชุมชน ในภาพรวม

ปัจจัยที่มีอิทธิพล (ภาพรวม)	n=155		ระดับความคิดเห็น
	$\bar{X}$	S.D.	
1. ด้านหลักสูตรและการจัดการศึกษา	3.51	0.24	มาก
2. ด้านความเป็นครูมืออาชีพ	3.63	0.24	มาก
3. ด้านพัฒนาการทางอาชีพ	4.11	0.63	มาก
4. ด้านความคาดหวังของครอบครัว	3.89	0.54	มาก
5. ด้านอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม	3.13	0.23	ปานกลาง
รวมเฉลี่ย	3.78	0.27	มาก

จากตารางที่ 1 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการเลือกเรียนต่อของนักศึกษาระดับอนุปริญญาในวิทยาลัยชุมชนพิจิตร สถาบันวิทยาลัยชุมชน ในภาพรวมพบว่า มีอิทธิพลอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.78$, S.D. = 0.27) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านหลักสูตรและการจัดการศึกษา ด้านความเป็นครูมืออาชีพ ด้านพัฒนาการทางอาชีพ และด้านความคาดหวังของครอบครัว มีอิทธิพลอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ มีค่าระหว่าง 3.51-4.11; S.D. มีค่าระหว่าง 0.24-0.63) ส่วนด้านอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม มีอิทธิพลอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.13$, S.D. = 0.23)

2. ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการเลือกเรียนต่อของนักศึกษาระดับอนุปริญญาของวิทยาลัยชุมชนพิจิตร สถาบันวิทยาลัยชุมชน

ตารางที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการเลือกเรียนต่อของนักศึกษาระดับอนุปริญญาในวิทยาลัยชุมชนพิจิตร สถาบันวิทยาลัยชุมชน

	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5	Y
X_1	1	.135	.211**	.062	.482**	.146
X_2		1	.008	-.147	.039	-.141
X_3			1	.236**	.259**	.317**
X_4				1	.245**	.115
X_5					1	.292**
Y						1

** $p \leq .01$

จากตารางที่ 2 พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการเลือกเรียนต่อของนักศึกษาระดับอนุปริญญา ในวิทยาลัยชุมชนพิจิตร สถาบันวิทยาลัยชุมชน มีลักษณะดังนี้

1) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการเลือกเรียนต่อ (Y) มีความสัมพันธ์กับปัจจัยด้านพัฒนาการทางอาชีพ (X_3) และด้านอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม (X_5) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2) ปัจจัยด้านหลักสูตรและการจัดการศึกษา (X_1) มีความสัมพันธ์กับปัจจัยด้านพัฒนาการทางอาชีพ (X_3) และด้านอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม (X_5) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3) ปัจจัยด้านพัฒนาการทางอาชีพ (X_3) มีความสัมพันธ์กับปัจจัยด้านความคาดหวังของครอบครัว (X_4) และด้านอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม (X_5) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

4) ปัจจัยด้านความคาดหวังของครอบครัว (X_4) มีความสัมพันธ์กับปัจจัยด้านอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม (X_5) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3. ผลการสร้างสมการพยากรณ์ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการเลือกเรียนต่อของนักศึกษาระดับอนุปริญญา ในวิทยาลัยชุมชนพิจิตร สถาบันวิทยาลัยชุมชน จากปัจจัยที่มีอิทธิพลด้านหลักสูตรและการจัดการศึกษา ด้านความเป็นครูมีอาชีพ ด้านพัฒนาการทางอาชีพ ด้านความคาดหวังของครอบครัว และด้านอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม

ตารางที่ 3 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ถดถอยพหุคูณแบบเป็นขั้นตอนของตัวแปรพยากรณ์ซึ่งเป็นตัวแปรพยากรณ์ที่ดีที่สุดในการพยากรณ์แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการเลือกเรียนต่อของนักศึกษาระดับอนุปริญญา ในวิทยาลัยชุมชนพิจิตร สถาบันวิทยาลัยชุมชน

ตัวพยากรณ์	<i>b</i>	<i>S.E.b</i>	β	<i>t</i>	<i>p</i>
(X_3)	.254	.075	.258	3.368*	.001
(X_5)	.634	.211	.231	3.012*	.003
(X_2)	-.387	.189	-.152	-2.046*	.043
ค่าคงที่ (a)	1.845	.929	-	1.985*	.049

จากตารางที่ 3 พบว่า สมการพยากรณ์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการเลือกเรียนต่อของนักศึกษาระดับอนุปริญญา ในวิทยาลัยชุมชนพิจิตร สถาบันวิทยาลัยชุมชน โดยเลือกตัวพยากรณ์ที่ดีที่สุดในการสร้างสมการพยากรณ์ คือ ปัจจัยด้านพัฒนาการทางอาชีพ (X_3) ปัจจัยด้านอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม (X_5) และปัจจัยด้านความเป็นครูมืออาชีพ (X_2) ซึ่งสามารถพยากรณ์ได้ร้อยละ 17.10 เมื่อนำค่าสถิติต่าง ๆ มาสร้างสมการพยากรณ์ได้สมการที่ดีที่สุดในรูปแบบของสมการ ดังนี้

$$\text{สมการคะแนนดิบ } \hat{Y} = 1.845 + .254(X_3) + .634(X_5) - .387(X_2)$$

$$\text{สมการในรูปคะแนนมาตรฐาน } \hat{Z} = .258(z_3) + .231(z_5) - .152(z_2)$$

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการเลือกเรียนต่อของนักศึกษาระดับอนุปริญญา ในวิทยาลัยชุมชนพิจิตร สถาบันวิทยาลัยชุมชน อภิปรายผลแยกเป็น 3 ประเด็น ดังนี้ คือ

1. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการเลือกเรียนต่อของนักศึกษาระดับอนุปริญญาในวิทยาลัยชุมชนพิจิตรสถาบันวิทยาลัยชุมชน ประกอบด้วย ปัจจัยด้านหลักสูตรและการจัดการศึกษา ด้านความเป็นครูมืออาชีพ ด้านพัฒนาการทางอาชีพ ด้านความคาดหวังของครอบครัว และแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการเลือกเรียนต่อมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ยกเว้นปัจจัยด้านอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมเท่านั้นที่มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง วิทยาลัยชุมชนพิจิตรให้บริการทางด้านการศึกษา จัดกิจกรรมการเรียนการสอนในพื้นที่ชุมชนท้องถิ่นโดยอาศัยอาคารเรียน อาคารประกอบของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ศาลาการเปรียญหรืออาคารจากวัดในพื้นที่ และห้องประชุมหรืออาคารสำนักงานที่คงทนถาวรและไม่ได้ใช้ประโยชน์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหลัก แต่ทั้งนี้วิทยาลัยชุมชนก็ต้องให้ความสำคัญต่อปัจจัยทางด้านหลักสูตรเพิ่มพูนทักษะอาชีพ ทักษะชีวิต และดำเนินการจัดการศึกษาที่มีครูมืออาชีพเป็นผู้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ สอดคล้องกับข้อค้นพบของจารวิ โกมลธิษฐ์ (2557) ที่

พบว่า การกำหนดหลักสูตรส่งเสริมการมีอาชีพที่เหมาะสมมีความก้าวหน้าในสังคม และการคัดเลือกครูผู้สอนที่มีความรู้ ความสามารถเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับวิทยาลัยชุมชนในการจัดการศึกษาตอบสนองต่อความต้องการของผู้เข้ารับการศึกษที่ต้องการเพิ่มพูนทักษะอาชีพสามารถสร้างความก้าวหน้าให้กับประกอบอาชีพ และยกระดับความมีชีวิตในสภาพสังคมปัจจุบันให้เหมาะสมกับสภาพความเปลี่ยนแปลงทางสังคมดังกล่าว สอดคล้องกับข้อค้นพบของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเพชรบูรณ์ (2563) ที่มุ่งเน้นการสร้างหลักสูตรการศึกษาสายอาชีพ พัฒนาประชาชนในชุมชนท้องถิ่นให้มีความรู้ความสามารถ และมีทักษะความชำนาญจนสามารถประกอบอาชีพสุจริต ก่อประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น ส่งเสริมการสร้างสังคมสันติสุข และข้อค้นพบของฉลองชัย ชิวสุทรสกุล อาจนรงค์ มโนสุทธิฤทธิ์ และสุภาวดี อิศณพงษ์ (2557) ดำเนินการวิจัยที่ต้องการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างองค์ความรู้ ทักษะอาชีพและทักษะชีวิตให้นักศึกษาของวิทยาลัยชุมชนแบบนำตนเอง โดยเปิดโอกาสให้นักศึกษามีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดทุกขั้นตอน จัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ทางอาชีพ ความประพฤติและเจตคติที่เหมาะสมกับลักษณะของอาชีพที่ก้าวหน้าและทันต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยี ทำกิจกรรมแบบปฏิบัติตามสถานการณ์ที่ครูผู้สอนกำหนดประเด็น เปิดโอกาสให้นักศึกษาแสดงความคิดเห็นควบคู่กับการให้ข้อเสนอแนะ และร่วมสรุปบทเรียนกับครูผู้สอนได้ ทั้งนี้โดยเน้นการลงทุนและเพิ่มภาระทางด้านงบประมาณต่อรัฐบาล กระทรวงศึกษาธิการให้น้อยที่สุด กล่าวโดยสรุปได้ว่าวิทยาลัยชุมชนพิจิตรจะต้องให้ความสำคัญต่อปัจจัยที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการเลือกเรียนต่อของนักศึกษาทุกด้านทั้งด้านหลักสูตรและการจัดการศึกษา ด้านความเป็นครูมีอาชีพ ด้านพัฒนาการทางอาชีพ ด้านความคาดหวังของครอบครัว และด้านอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม เพื่อทำให้วิทยาลัยชุมชนพิจิตรสามารถดำเนินการจัดการศึกษาให้นักศึกษาในชุมชนท้องถิ่นได้รับโอกาสทางการศึกษามากที่สุด ตอบสนองต่ออุดมการณ์ ปรัชญาและแนวคิดการพัฒนาการก่อตั้งและขับเคลื่อนวิทยาลัยชุมชนพิจิตร สถาบันวิทยาลัยชุมชนได้อย่างมีคุณภาพต่อไป

2. ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการเลือกเรียนของนักศึกษาระดับอนุปริญญา ในวิทยาลัยชุมชนพิจิตร สถาบันวิจัยชุมชนมีลักษณะดังนี้ 2.1 แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการเลือกเรียนต่อ (Y) มีความสัมพันธ์กับปัจจัยด้านพัฒนาการทางอาชีพ (X_3) และด้านอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม (X_5) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 2.2 ปัจจัยด้านหลักสูตรและการจัดการศึกษา (X_1) มีความสัมพันธ์กับปัจจัยด้านพัฒนาการทางอาชีพ (X_3) และด้านอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม (X_5) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 2.3 ปัจจัยด้านพัฒนาการทางอาชีพ (X_3) มีความสัมพันธ์กับปัจจัยด้านความคาดหวังของครอบครัว (X_4) และด้าน

อาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม (X_5) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ 2.4 ปัจจัยด้านความคาดหวังของครอบครัว (X_4) มีความสัมพันธ์กับปัจจัยด้านอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม (X_5) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยสรุปข้อค้นพบ คือ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการเลือกเรียนต่อมีความสัมพันธ์กับปัจจัยที่มีอิทธิพลด้านพัฒนาการทางอาชีพ และด้านอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม ด้านหลักสูตรและการจัดการศึกษา ด้านความคาดหวังของครอบครัว สอดคล้องกับข้อค้นพบของสุรวุฒิ ชญานันท์ โชตินันท์ และสุกัญญา แซ่มซ้อย (2560) ที่พบว่ากระบวนการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพจนกระทั่งบรรลุตามเจตนารมณ์และเป้าหมายได้นั้น วิทยาลัยชุมชนจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการเปิดโอกาสให้แก่บุคลากร ชุมชน ท้องถิ่น และหน่วยงานทางการศึกษา องค์กรวิชาชีพในชุมชน ได้เสนอความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วม กำหนดหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมสนับสนุนความก้าวหน้าทางการประกอบอาชีพ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการศึกษาค้นคว้าจากประสบการณ์จริง และตอบสนองต่อการเรียนรู้ด้วยการสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย ซึ่งมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กับการพัฒนาชุมชนแห่งการดำเนินชีวิตที่มีความสุขแบบพึ่งพาอาศัยระหว่างกันภายในชุมชน ท้องถิ่น บุคคลในชุมชนต่างประกอบอาชีพสุจริต มีความเป็นมืออาชีพ ฉะนั้นวิทยาลัยชุมชนควรวางระบบการบริหารจัดการเครือข่ายให้สามารถขับเคลื่อนการบริหารจัดการหลักสูตร ครูผู้สอนมืออาชีพ และการประสานงานใช้อาคารสถานที่ที่มีอยู่ในหน่วยงานทางการศึกษา หน่วยงานศาสนา และหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ตั้งอยู่ในชุมชนท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนั้นวิทยาลัยชุมชนควรวางกลยุทธ์การบริหารจัดการที่ตอบสนองต่อนโยบายของรัฐบาลด้านการศึกษา ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับสมยศ เผือดจันทัก (2561) ที่มีข้อค้นพบว่า วิทยาลัยชุมชนที่มีความเป็นเลิศจะต้องมีกลยุทธ์กำหนดนโยบายและแผนพัฒนาคุณภาพที่อิงความเป็นชุมชน ท้องถิ่น กำหนดโครงสร้างบุคคลที่มีการคัดเลือก มอบหมายงานตามคำสั่งให้รับผิดชอบ มีกรอบและรายละเอียดในการตรวจสอบประเมินคุณภาพการปฏิบัติงาน และพัฒนาศักยภาพในการให้บริการทางการศึกษาได้อย่างมีระบบ มุ่งพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ไม่มีทักษะประกอบอาชีพ ไม่มีทักษะชีวิต ให้มีทักษะและสามารถก้าวทันความเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสมัยใหม่ได้ต่อเนื่องและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อครอบครัว ชุมชนท้องถิ่น และสังคมโดยรวมต่อไป ความเข้มแข็งดังกล่าวย่อมเกิดจากความมีศักยภาพเชิงวิชาการที่พัฒนาบุคคลให้มีทักษะกระบวนการคิด แสวงหาความรู้ได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับแสวงหาความรู้ที่มีความหมาย ซึ่งข้อค้นพบนี้มีความสอดคล้องกับมนัส จันทรพวง (2564) ที่มีข้อค้นพบว่านักศึกษาของวิทยาลัยชุมชนจะต้องเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ มีศักยภาพในการแสวงหาสืบค้นองค์ความรู้จากแหล่งเรียนรู้ มีทักษะการศึกษาค้นคว้า วิเคราะห์และสังเคราะห์ ให้สามารถสรุปองค์ความรู้ได้อย่างมีคุณค่า กระบวนการและกล

ยุทธการบริหารงานวิชาการ ส่งเสริม สนับสนุนให้นักศึกษาสร้างประสบการณ์ชีวิต ประสบการณ์อาชีพ ประสบการณ์การบริหารจัดการครอบครัวให้เกิดคุณภาพอุดมไปด้วยความสุข เป็นภารกิจสำคัญของผู้บริหาร ครูและอาจารย์ในวิทยาลัยชุมชนที่จะต้องดำเนินการเชื่อมโยงสร้างความสัมพันธ์กับเป้าหมาย เพื่อให้เกิดการผลิตนักศึกษาที่มีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ และตัวชี้วัดตอบสนองต่อหลักสูตรการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน

3. ผลการสร้างสมการพยากรณ์แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการเลือกเรียนต่อ จากปัจจัยที่มีอิทธิพล พบว่า ตัวแปรพยากรณ์และอำนาจพยากรณ์ โดยเรียงลำดับจากตัวแปรพยากรณ์ที่ดีที่สุดคือ ปัจจัยด้านพัฒนาการทางอาชีพ (X_3) ปัจจัยด้านอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม (X_5) และปัจจัยด้านความเป็นครูมืออาชีพ (X_2) ซึ่งมีค่าสัมประสิทธิ์พหุคูณสะสมทั้ง 3 ปัจจัยรวมกันเท่ากับ .413 และสามารถพยากรณ์ร่วมกันได้ร้อยละ 17.10 และพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ถดถอยพหุคูณแบบเป็นขั้นตอนของตัวแปรพยากรณ์ที่ดีที่สุดสำหรับการพยากรณ์แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการเลือกเรียนต่อได้สมการที่ดีที่สุดดังนี้

$$\text{สมการในรูปคะแนนดิบ } \hat{Y} = 1.845 + .254(X_3) + .634(X_5) - .387(X_2)$$

$$\text{สมการในรูปคะแนนมาตรฐาน } \hat{Z} = .258(Z_3) + .231(Z_5) - .152(Z_2)$$

ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับฟาตูนิ มะมียะ (2562) ซึ่งได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสถิติธุรกิจของนักศึกษาหลักสูตรอนุปริญญา สาขาวิชาการจัดการทั่วไป วิทยาลัยชุมชนราธิวาส ที่พบว่าปัจจัยด้านการจัดการเรียนรู้ของครูมืออาชีพ (Z_1) และปัจจัยด้านการมีวินัยในการเรียนรู้ (Z_3) เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สามารถเขียนสมการพยากรณ์ในรูปแบบของคะแนนมาตรฐานได้ว่า $Z = 0.718Z_1 + 0.177 Z_3$ และได้อภิปรายเพิ่มเติมว่าความสำเร็จของวิทยาลัยชุมชนจะต้องขึ้นอยู่กับผู้บริหารวิทยาลัยชุมชนที่มีคุณลักษณะและคุณสมบัติที่มีอุดมการณ์ในการทำงานเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนท้องถิ่นชนบททางไกลและขาดแคลน มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการส่งเสริมการสร้างหลักสูตรเน้นการพัฒนาทักษะอาชีพ ทักษะชีวิต สนับสนุนครูผู้สอนเปิดโอกาสให้นักศึกษามีส่วนร่วมวางแผน ออกแบบการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ สอดคล้องกับธวัชชัย จิตวารินทร์ (2564) ที่มีข้อค้นพบดังนี้ คือ คุณลักษณะและคุณสมบัติของผู้บริหารวิทยาลัยชุมชนจะต้องประกอบด้วยปัจจัยด้านวิสัยทัศน์ (Z_1) ด้านความรู้ความสามารถทางการบริหาร (Z_2) และด้านมนุษยสัมพันธ์ (Z_5) สามารถเขียนสมการพยากรณ์ได้ดังนี้ $Z = 0.531Z_1 + 0.448 Z_2 + 0.826 Z_5$ ซึ่งอธิบายรายละเอียดของปัจจัยได้ว่า ในด้านวิสัยทัศน์ผู้บริหารวิทยาลัยชุมชนต้องสามารถวิเคราะห์สภาพการศึกษาในชุมชนท้องถิ่นได้อย่างชัดเจน นำผล

การวิเคราะห์สภาพมาใช้เป็นข้อมูลสารสนเทศเพื่อกำหนดรูปแบบและแนวทางในการบริหารจัดการผ่านนโยบายและแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของบุคคลสำหรับการดำเนินงานทางด้านการกำหนดหลักสูตรสถานศึกษา วางแผนการกำหนดรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เลือกใช้สื่อและเทคโนโลยีซึ่งมุ่งเน้นการสร้างสรรค์อาชีพและทักษะชีวิต ซึ่งมีกระบวนการติดตามตรวจสอบ และประเมินผลคุณภาพนักศึกษาทั้งด้านองค์ความรู้ ทักษะความชำนาญ กระบวนการคิด และเจตคติตามด้วยคุณลักษณะอันพึงประสงค์และสมรรถนะสำคัญ ด้านความรู้ความสามารถทางการบริหารที่เน้นเป้าหมายการให้บริการทางการศึกษาสำหรับผู้ด้อยโอกาสทางสังคม เศรษฐกิจในชุมชนท้องถิ่น การบริหารจัดการบนพื้นฐานการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด และด้านมนุษยสัมพันธ์ที่ต้องอาศัยศักยภาพในการประสานงาน สร้างและขับเคลื่อนการจัดการด้วยเครือข่ายความร่วมมือตามประเด็นและลักษณะของงานทางการศึกษาที่จะต้องขอความร่วมมือจากบุคคล องค์กรบุคคล ชุมชนท้องถิ่น องค์กรเอกชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างประสิทธิภาพในการบริหารงานของวิทยาลัยชุมชน การยกระดับวิทยาลัยชุมชนให้เกิดการยอมรับทางด้านการให้บริการทางการศึกษา และสร้างความไว้วางใจในคุณภาพของนักศึกษาที่เป็นผลผลิต จึงต้องให้ความสำคัญต่อสมการพยากรณ์ การแปลความหมายของสมการพยากรณ์ที่มีความถูกต้อง ความชัดเจน และเหมาะสมกับทิศทาง เป้าหมาย และเจตนารมณ์ในการจัดการศึกษาตามบทบาทหน้าที่ที่สำคัญของวิทยาลัยชุมชนพิจิตร สถาบันวิทยาลัยชุมชนนั่นเอง

องค์ความรู้ใหม่

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการเลือกเรียนต่อของวิทยาลัยชุมชนพิจิตร ตามความคิดเห็นและความต้องการของนักศึกษาที่เลือกเรียนในหลักสูตรระดับอนุปริญญา ในวิทยาลัยชุมชนพิจิตร สถาบันวิจัยชุมชน ประกอบด้วยปัจจัยสำคัญเรียงตามลำดับดังนี้ คือ

1. ปัจจัยด้านพัฒนาการทางอาชีพ ที่ต้องออกแบบและวางแผนการนำองค์ความรู้ไปใช้เพื่อปรับปรุง และพัฒนาความก้าวหน้าในการประกอบอาชีพของนักศึกษาในอนาคต
2. ปัจจัยด้านความคาดหวังของครอบครัว ควรจัดการศึกษาที่ตอบสนองต่อความต้องการและความมุ่งมั่นการสร้าง ความมั่นคงในการดำเนินชีวิตในชุมชนท้องถิ่นและสังคม สร้างและพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว
3. ปัจจัยความเป็นครูมืออาชีพ ควรคัดเลือกและวางแผนทางการพัฒนาจิตสำนึกรักในวิชาชีพครู มีอุดมการณ์ต่อการพัฒนาคุณภาพทรัพยากรมนุษย์ มีคุณลักษณะและคุณสมบัติของการ

เป็นครูที่ดี มีคุณค่าต่อการให้บริการทางการศึกษานบนพื้นฐานความขาดแคลนด้านทรัพยากรและงบประมาณ

4. ปัจจัยด้านหลักสูตรและการจัดการศึกษา สร้างและพัฒนาหลักสูตรที่มุ่งทางด้านทักษะอาชีพ ทักษะชีวิต ความเป็นคนมีคุณภาพของชุมชนท้องถิ่น ด้วยการจัดการศึกษาที่เน้นการให้โอกาสต่อผู้ด้อยโอกาสทางสังคมและเศรษฐกิจ

5. ปัจจัยด้านอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม เน้นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ไม่ยึดติดกับสิ่งก่อสร้าง แต่ให้ความสำคัญกับหลักสูตรการศึกษา ครูผู้จัดกิจกรรมการเรียนรู้และความคาดหวังความก้าวหน้าในอาชีพของครอบครัวเป็นอันดับแรก

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

วิทยาลัยชุมชนพิจิตรควรนำผลการวิจัยไปใช้สำหรับการดำเนินงานดังนี้ คือ

1. กำหนดหลักสูตรและการจัดการศึกษาที่เน้นการพัฒนาทักษะอาชีพที่สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพสังคม เศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน และออกแบบวางแผนจัดการเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้นักศึกษามีโอกาสร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ทุกขั้นตอน

2. การคัดเลือก อบรมและพัฒนาครูผู้สอนให้มีความรู้ความสามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพ และทักษะชีวิต บนพื้นฐานความต้องการ ความคาดหวังของครอบครัวนักศึกษา และประชาชนในชุมชนท้องถิ่น

3. การเพิ่มจำนวนนักศึกษาที่จะเข้าศึกษาในวิทยาลัยชุมชนควรประชาสัมพันธ์ และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับความครอบคลุมทางอาชีพของหลักสูตร ศักยภาพของครูผู้สอน แนวทางการพัฒนาอาชีพ การตอบสนองความต้องการของครอบครัว และการใช้ทรัพยากรด้านอาคารสถานที่ในชุมชนท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

เอกสารอ้างอิง

จารวี โกมลดิษฐ์. (2557). การพัฒนาระบบการส่งเสริมกิจกรรมนักศึกษาวิทยาลัยชุมชน. วารสารวิจัยและพัฒนาวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, 9(1), 176-185.

ฉลองชัย ชิวสุทรสกุล, อาจณรงค์ มโนสุทธิฤทธิ์ และสุภาวดี อีสณพงษ์. (2557). การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้แบบนำตนเองของนักศึกษาวิทยาลัยชุมชน โดยกระบวนการศึกษาผ่านบทเรียน. (รายงานการวิจัย). มหาวิทยาลัยบูรพา : คณะวิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์.

- ธวัชชัย จิตวารินทร์. (2564). คุณลักษณะของผู้บริหารวิทยาลัยชุมชนที่ส่งผลต่อการจัดการศึกษาใน ศตวรรษที่ 21. วารสารวิชาการบัณฑิตศึกษาและสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ อุดรดิตถ์, 11(1), 33-45.
- พาพูนี มะมีเยาะ. (2562). การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสถิติธุรกิจของ นักศึกษาหลักสูตรอนุปริญญา สาขาวิชาการจัดการทั่วไป วิทยาลัยชุมชนนราธิวาส. (สารนิพนธ์หลักสูตรอนุปริญญา สาขาวิชาการจัดการทั่วไป) วิทยาลัยชุมชนนราธิวาส : สถาบันวิทยาลัยชุมชน.
- มนัส จันทรพวง. (2564). กลยุทธ์การบริหารงานวิชาการของวิทยาลัยชุมชนตามแนวคิดการศึกษา 4.0. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- สมยศ เผือดจันทัก. (2562). กลยุทธ์การบริหารจัดการวิทยาลัยชุมชนที่ตอบสนองนโยบายประเทศไทย 4.0. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการศึกษา). วิทยาลัย ครุศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.
- สำนักงานบริหารงานวิทยาลัยชุมชนพิจิตร. (2547). แนวทางการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน พิจิตร. พิจิตร : วิทยาลัยชุมชนพิจิตร สถาบันวิทยาลัยชุมชน.
- สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเพชรบูรณ์. (2563). การศึกษาความต้องการของประชาชนจังหวัด เพชรบูรณ์ในการรับบริการทางการศึกษาจากวิทยาลัยชุมชนเพชรบูรณ์. เพชรบูรณ์ : สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเพชรบูรณ์ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ.
- สุรจุช ชยานันท์โชตินันท์ และสุกัญญา แซ่มซ้อย. (2560). รูปแบบการบริหารเครือข่าย การจัดการ ศึกษาของวิทยาลัยชุมชน. สักทอง วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 21(3), 124-135.

ทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงาน คณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน กรุงเทพมหานคร

Management Skills in the 21st Century of School Administrators under the
Office of Private Education Commission, Bangkok

นงคีนุช วงค์เห้ง¹ ปัญญาวุฒิ ศรีสม² อลิสา หล่อสมบุญ³ และสิรินธร สินจินดาวงศ์⁴
Nongnoot Wongngao, Punyawut Srisom, Alisa Lohsomboon and
Sirinthorn Sinjindawong

Received: June 08, 2024

Revised: October 08, 2024

Accepted: November 17, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา และ 2) กระบวนการในการพัฒนาตนเองของผู้บริหารตามแนวทางการบริหารในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน กรุงเทพมหานคร ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ครูผู้สอนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน กรุงเทพมหานคร จำนวน 377 คน สุ่มกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีการแบ่งพื้นที่ โดยแบ่งพื้นที่ตามเขตในกรุงเทพมหานคร จำนวน 50 เขต จากนั้นใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย ตามสัดส่วน เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามแบบตรวจสอบรายการ คุณภาพของเครื่องมือมีความเที่ยงเท่ากับ 0.91 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ขั้นตอนที่ 2 การวิจัยเชิงคุณภาพสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 8 คน ทำการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง เครื่องมือเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า 1) ทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับจากด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดไปต่ำสุด คือ ทักษะการพัฒนาบุคลากร ทักษะความคิดสร้างสรรค์และทักษะผู้นำวิสัยทัศน์ ทักษะเทคโนโลยีดิจิทัลและนวัตกรรม

¹⁻⁴ มหาวิทยาลัยศรีปทุม; Sripatum University

Corresponding author, e-mail: sirinthorn.si@spu.ac.th

และทักษะการสื่อสารและความสัมพันธ์กับชุมชน และ 2) กระบวนการในการพัฒนาตนเองของผู้บริหารตามแนวคิดการบริหาร ในศตวรรษที่ 21 พบว่า ทักษะการสื่อสารและความสัมพันธ์กับชุมชน ประกอบด้วย 8 กระบวนการ ทักษะความคิดสร้างสรรค์ ประกอบด้วย 8 กระบวนการ ทักษะเทคโนโลยีดิจิทัล และนวัตกรรม ประกอบด้วย 8 กระบวนการพัฒนา ทักษะผู้นำวิสัยทัศน์ ประกอบด้วย 8 กระบวนการ และทักษะการพัฒนาศักยภาพ ประกอบด้วย 8 กระบวนการ

คำสำคัญ: ทักษะการบริหาร, ผู้บริหารสถานศึกษา, ศตวรรษที่ 21

Abstract

The objectives of this research article were 1) to study the management skills in the 21st century of school administrators; and 2) to study the process of self-development of administrators according to the management in the 21st century under the Office of Private Education Commission, Bangkok. It was a mixed-methods research. Step 1 was a quantitative research. The sample group used in the research was 377 teachers under the Office of the Private Education Commission, Bangkok. The sample was randomly selected by means of area division, divided into 50 districts in Bangkok. Then, a simple proportional random sampling method was used. The instrument used in this research was a checklist questionnaire. The quality of the instrument had a reliability of 0.91. Data were analyzed using statistics, namely mean and standard deviation. Step 2 was a qualitative research involved interviewing 8 key informants. The sample was purposively selected. The instrument was a semi-structured interview. Data was analyzed by content analysis. The research results found that 1) overall, the management skills in the 21st century were at a high level. The ranking from the highest to lowest averages were: personnel development skills, creativity and visionary leadership skills, digital technology and innovation skills, and communication and community relations skills; 2) the process of self-development of administrators according to the concept of management in the 21st century found that communication and community relations skills consisted of 8 processes, creativity skills consisted of 8 processes, digital technology and innovation skills

consisted of 8 development processes, visionary leadership skills consisted of 8 processes, and personnel development skills consisted of 8 processes.

Keywords: Management Skills, School Administrators, 21st Century

บทนำ

ปัจจุบันโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกมิติ ทั้งสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยเฉพาะในศตวรรษที่ 21 การเปลี่ยนแปลงนี้ทำให้ประชากรต้องพัฒนาทักษะที่จำเป็นเพื่ออยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข และพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลง กระบวนการทางการศึกษาเป็นหัวใจในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความสำคัญต่อการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาองค์กรและผู้เรียน ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 รวมถึงทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม ทักษะชีวิตและอาชีพ ทักษะสารสนเทศ การสื่อสาร และเทคโนโลยี ผู้บริหารต้องรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมโลกในปัจจุบัน จึงต้องพัฒนาตนเอง และเพิ่มทักษะใหม่อย่างต่อเนื่อง เพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต วางแผนการบริหารจัดการการศึกษาให้ดี เพื่อขับเคลื่อนความพร้อมในการเปลี่ยนแปลง (มณฑาทิพย์ นามนุ, 2561)

ทักษะที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นทักษะภาวะผู้นำที่จะต้องเสริมสร้างให้เกิดขึ้นในตัวผู้นำระดับต่าง ๆ ผู้นำจะต้องให้การศึกษาและสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้ตาม เพื่อการบริหารจัดการสถานศึกษาให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ พัฒนาสถานศึกษาให้ก้าวหน้า นำพาสถานศึกษาสู่ความสำเร็จ (นิภาพร รอดไพบุลย์, 2565) ซึ่งการดำเนินเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ 2560-2573 (Sustainable Development Goals : SDGs 2030) ที่ประเทศไทยได้สัตยาบัน รวมทั้งผลกระทบของการเป็นประชาคมอาเซียน ความต้องการกำลังคนที่มีทักษะในศตวรรษที่ 21 ประกอบกับแรงกดดันภายในประเทศจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร ค่านิยม วัฒนธรรม และพฤติกรรมตามกระแสโลกาภิวัตน์ ระบบการศึกษามีปัญหาหลายประการ ตั้งแต่ปัญหาของคนไทยทุกช่วงวัย ปัญหามาตรฐานและคุณภาพการศึกษา จุดอ่อนของระบบการศึกษาและการพัฒนาบุคลากร รวมทั้งการขาดความตระหนักถึงความสำคัญของวินัย คุณธรรม จริยธรรม และจิตสาธารณะ ส่งผลกระทบต่อระบบการศึกษาที่ต้องปรับเปลี่ยนและรองรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต (จันทิมา อัมโภข, 2565)

ความสำเร็จของการจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนมาจากนโยบายส่งเสริมจากภาครัฐ และการบริหารจัดการของผู้บริหาร ถึงแม้จะมีการสนับสนุนดังกล่าว แต่โรงเรียนเอกชนยังประสบปัญหาและอุปสรรคหลายประการ โดยส่วนใหญ่ปัญหาเกี่ยวข้องกับคุณลักษณะทักษะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา (พิชญานา ขวัญยืน, 2560) ผู้บริหารสถานศึกษาในปัจจุบันต้องเป็นผู้นำ มีวิสัยทัศน์ทางการศึกษา และมีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการอย่างมืออาชีพเป็นแบบอย่างที่ดีในการพัฒนาตนเองและเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อนำพาสถานศึกษาไปสู่ความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ การจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วยการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น การเรียนรู้เพื่อรู้ (Learning to Know) การเรียนรู้เพื่อปฏิบัติได้ (Learning to Do) การเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกัน (Learning to Live Together) และการเรียนรู้เพื่อชีวิต (Learning to Be) เป็นต้น (UNESCO, 2002) การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ทำให้เกิดทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็นซึ่งสามารถนำมาปรับใช้กับผู้บริหารในการบริหารจัดการสถานศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานของผู้เรียนให้เป็นที่ยอมรับและสร้างความเชื่อมั่นต่อผู้ปกครอง

จากความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยสนใจศึกษาทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน กรุงเทพฯ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารในการเพิ่มขีดความสามารถทางการบริหารจัดการ รวมถึงเป็นแนวทางในการพัฒนาทักษะการบริหารที่จำเป็นในยุคปัจจุบัน และช่วยยกระดับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน กรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษากระบวนการในการพัฒนาตนเองของผู้บริหารตามแนวคิดการบริหารในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน กรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบวิธีผสมผสาน (Mixed Methods Research) ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดย การวิจัยประกอบด้วย 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน กรุงเทพมหานครศึกษาสภาพ ประชากร ได้แก่

ครูผู้สอนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (กรุงเทพมหานคร) จำนวน 20,501 คน 674 โรงเรียน กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 377 คน สุ่มกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีการแบ่งพื้นที่ (Cluster or Area Sampling) โดยแบ่งพื้นที่ตามเขตในกรุงเทพมหานคร จำนวน 50 เขต จากนั้นใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ตามสัดส่วน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ผู้วิจัยหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ เท่ากับ .994 โดยวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามโดยใช้สถิติพรรณนา และวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน กรุงเทพมหานครโดยใช้สถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษากระบวนการในการพัฒนาตนเองของผู้บริหารตามแนวคิดการบริหารในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน กรุงเทพมหานครโดยเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 8 คน โดยการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi Structure Interview) และวิเคราะห์คำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) เพื่อกระบวนการในการพัฒนาตนเองของผู้บริหารตามแนวคิดการบริหารในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน กรุงเทพมหานคร โดยมีเกณฑ์การเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ เป็นผู้บริหารโรงเรียนเอกชนสามัญทั่วไปที่มีประสบการณ์การทำงานในตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา ตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป และเป็นผู้มีความรอบรู้ มีประสบการณ์ และมีผลงานวิชาการหรืองานวิจัยที่เกี่ยวกับการบริหารการศึกษา

สรุปผลการวิจัย

1. ทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน กรุงเทพมหานคร พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.96$, S.D. = 0.35) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ทักษะการพัฒนาบุคลากร อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.98$, S.D. = 0.37) รองลงมา คือ ทักษะความคิดสร้างสรรค์ ($\bar{X} = 3.96$, S.D. = 0.38) ทักษะผู้นำวิสัยทัศน์ ($\bar{X} = 3.96$, S.D. = 0.40) ทักษะเทคโนโลยีดิจิทัล และนวัตกรรม ($\bar{X} = 3.94$, S.D. = 0.38) อยู่ในระดับมาก และต่ำสุด คือ ทักษะการสื่อสารและความสัมพันธ์กับชุมชน อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 3.93$, S.D. = 0.39) ดังปรากฏในตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน กรุงเทพมหานคร

n=394

ทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	อันดับที่
1. ทักษะการสื่อสารและความสัมพันธ์กับชุมชน	3.93	.39	มาก	4
2. ทักษะความคิดสร้างสรรค์	3.96	.38	มาก	2
3. ทักษะเทคโนโลยีดิจิทัล และนวัตกรรม	3.94	.38	มาก	3
4. ทักษะผู้นำวิสัยทัศน์	3.96	.40	มาก	2
5. ทักษะการพัฒนาบุคลากร	3.98	.37	มาก	1
รวม	3.96	.35	มาก	

2. กระบวนการในการพัฒนาตนเองของผู้บริหารตามแนวคิดการบริหารในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน กรุงเทพมหานคร พบว่า

2.1 ทักษะการสื่อสารและความสัมพันธ์กับชุมชน ได้แก่ ผู้บริหารควร 1) ฝึกทักษะการฟังเพื่อเข้าใจปัญหาและความต้องการของผู้คน 2) มีการพัฒนาทักษะการพูดในที่สาธารณะ 3) มีทักษะการนำเสนออย่างมืออาชีพประยุกต์ 4) ใช้การสื่อสารประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางออนไลน์ สื่อโซเชียลมีเดียสามารถเรียนรู้ 5) ปรับประยุกต์ใช้ทักษะการสื่อสารใหม่เพื่อพัฒนาคุณภาพการสื่อสารโดยขยายขอบเขตการสื่อสารในการพัฒนาทักษะการเจรจาต่อรอง 6) สร้างแรงบันดาลใจและการเสริมแรงสื่อสารประชาสัมพันธ์ข้อมูลให้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง 7) เน้นการสื่อสารบนพื้นฐานความรับผิดชอบและความโปร่งใสในการส่งเสริม 8) ร่วมมือกับองค์กรในชุมชนเพื่อเสริมสร้างภาพลักษณ์องค์กร

2.2 ทักษะความคิดสร้างสรรค์ ได้แก่ ผู้บริหารควร 1) ส่งเสริมแนวคิดใหม่ ๆ เพื่อต่อยอดสู่การสร้างนวัตกรรมและแนวปฏิบัติที่ดี 2) สามารถใช้กระบวนการกระตุ้นความคิด (brainstorming) อย่างสม่ำเสมอในการประชุมหรือชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) 3) มีการสนับสนุนฝึกอบรม ออกแบบแนวคิดและการสร้างนวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง 4) สามารถใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ ในการสนับสนุนการทำงานอย่างสร้างสรรค์ 5) ปรับปรุงสภาพแวดล้อมทำงานให้เอื้อต่อการใช้ความคิดสร้างสรรค์ในองค์กร 6) เปิดโอกาสและให้อิสระในการแสดงความคิดเห็นในประเด็นต่าง ๆ 7) รับฟังความคิดเห็นแนวคิดจากทุกฝ่าย 8) มีการเสริมแรงและเชิดชูเกียรติกับผลงานนวัตกรรมที่มีความคิดสร้างสรรค์ใหม่ ๆ

2.3 ทักษะเทคโนโลยีดิจิทัล และนวัตกรรม ได้แก่ ผู้บริหารควร 1) ตระหนักรู้โดยมีความสนใจในเรียนรู้ในเทคโนโลยีใหม่ ๆ หรือนวัตกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง 2) สามารถนำเทคโนโลยีมาใช้ในการแก้ไขปัญหาหรืออำนวยความสะดวกให้กับบุคลากรและองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ 3) มีการสร้างวัฒนธรรมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและนวัตกรรมในองค์กรอย่างต่อเนื่อง 4) ส่งเสริมการนำข้อมูลมหัต (Big Data) นำสารสนเทศมาช่วยเพิ่มประสิทธิภาพประกอบการตัดสินใจ 5) ใช้เครื่องมือดิจิทัลในการสื่อสาร มอบหมายงานและการจัดการงาน 6) พัฒนาการป้องกันและความปลอดภัยของข้อมูลขององค์กร 7) ร่วมมือกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการศึกษาและหน่วยงานต่าง ๆ ในการส่งเสริมนวัตกรรมดิจิทัลของสถานศึกษา 8) มีการนำเสนอและชี้แนะแนวทางการสร้างประโยชน์จากเทคโนโลยีดิจิทัลและนวัตกรรมให้กับบุคลากร

2.4 ทักษะผู้นำวิสัยทัศน์ ได้แก่ ผู้บริหารควร 1) กำหนดและวางเป้าหมายระยะยาวให้มีความชัดเจนและความท้าทาย 2) สามารถกระตุ้นบุคลากรให้เกิดแรงบันดาลใจในการพัฒนาสถานศึกษา 3) มีการแสดงวิสัยทัศน์และแนวทางการดำเนินงานอย่างชัดเจนแก่บุคลากรทุกคนในสถานศึกษา เพื่อให้บุคลากรมีความเข้าใจและมีทิศทางในการปฏิบัติงานที่ตรงกันผู้บริหารต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล 4) เล็งเห็นความสำคัญในการพัฒนาสถานศึกษาอย่างยั่งยืน รวมถึงความรับผิดชอบต่อชุมชนและสังคมในด้านต่าง ๆ รวมถึงให้ความสำคัญและส่งเสริมแนวคิดและกระบวนการทำงานเป็นทีมเพื่อเน้นผลลัพธ์ร่วมกัน 5) เป็นแบบอย่างที่ดีทั้งในด้านการประพฤติและด้านการดำเนินงาน 6) สามารถติดต่อประสานงานกับผู้ปกครอง ชุมชน และเครือข่ายต่าง ๆ จากองค์กรภายนอก 7) ผู้บริหารควรมีการตรวจสอบ ปรับปรุง และพัฒนาแผนการดำเนินงานของโรงเรียนให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนในสภาพสังคมปัจจุบัน รวมถึงสอดคล้องกับความสามารถของบุคลากรของโรงเรียนในการปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง 8) รับฟังความคิดเห็นและตอบสนองต่อความต้องการของบุคลากร ให้ความสำคัญและเปิดโอกาสให้บุคลากร ผู้ปกครอง และชุมชนได้ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาสถานศึกษา

2.5 ทักษะการพัฒนาบุคลากร ได้แก่ ผู้บริหารควร 1) ส่งเสริมบุคลากรให้มีความรู้และให้ความสำคัญกับการฝึกอบรมและการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง 2) มีการใช้การประเมินผลเป็นเครื่องมือในการกำหนดแผนการพัฒนาส่วนบุคคลเพื่อให้เกิดประโยชน์ 3) สนับสนุนบุคลากรในด้านการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ หรือออฟไลน์ 4) มีการสร้างแรงจูงใจในการพัฒนาบุคลากรผ่านการยอมรับและการให้รางวัล โดยกระบวนการดำเนินงานมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและบุคลากรสามารถถ่ายทอดภาระงานต่าง ๆ ส่งต่อบุคลากรรุ่นใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ 5) ส่งเสริมความหลากหลายของบุคลากรและพัฒนากระบวนการดำเนินงาน มีการฝึกทักษะการ

แก้ไขปัญหาและการจัดการความขัดแย้ง 6) สร้างบรรยากาศที่ดีในองค์กร 7) สามารถให้คำปรึกษาในเรื่องการทำงานทั้งด้านการปฏิบัติการสอน การเตรียมสอน การดำเนินโครงการกิจกรรม หรือปัญหาด้านต่าง ๆ เพื่อสร้างและพัฒนาให้บุคลากรได้ดำเนินงานทั้งส่วนตัวและส่วนรวม 8) สามารถจัดการต่อปัญหาต่าง ๆ รวมถึงการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน กรุงเทพมหานคร พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุดทั้งนี้เพราะการบริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 นั้นผู้บริหารจำเป็นต้องมีความรู้ ทักษะที่หลากหลาย ประสพการณ์ รวมถึงการศึกษาและการเข้ารับการฝึกอบรมจนสามารถนำมาปฏิบัติบริหารจัดการและดำเนินงานภายในสถานศึกษาได้อย่างเหมาะสม เพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารสถานศึกษานั้นคือ ทักษะการบริหารและความสามารถของผู้บริหารในการนำพาสถานศึกษาไปสู่ความสำเร็จสามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก และการแข่งขันได้อย่างเหมาะสมตามบริบทของสถานศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของจันทิมา อัมโภข (2565) พบว่า ทักษะของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอ่างทอง โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของมณฑาทิพย์ นามนุ (2561) พบว่า ทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2 โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน กรุงเทพมหานคร เป็นรายด้าน พบว่า 1) ทักษะการพัฒนาบุคลากร มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ การพัฒนาบุคลากรมีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เป็นการส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรภายในสถานศึกษาเพื่อนำความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์จากการพัฒนาตนเอง และการเข้าอบรมทักษะจำเป็นอย่างอื่น มาเสริมต่อความรู้ทางวิชาชีพ เพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอน พัฒนาผู้เรียน และพัฒนาการทำงานเป็นทีมของบุคลากรในสถานศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของจันทิมา อัมโภข (2565) พบว่า ทักษะของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอ่างทองโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับตามค่าจากมากไปน้อย ดังนี้ทักษะการบริหารจัดการองค์กร ทักษะการกำหนดนโยบายและการปกครอง ทักษะการประเมินผลงาน และการบริหารบุคลากร ทักษะการวางแผน

และการพัฒนาหลักสูตร ทักษะการจัดการเรียนรู้ทักษะการสื่อสารและความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน ทักษะการพัฒนาบุคลากร ทักษะค่านิยมและจริยธรรมของการเป็นผู้นำ ทักษะผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และ ทักษะการวิจัยทางการศึกษา การประเมินผลและการวางแผน รองลงมา คือ 2) ทักษะความคิดสร้างสรรค์ ทั้งนี้อาจเพราะผู้บริหารมีการบริหารจัดการทรัพยากรในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีวิธีการกระตุ้นให้บุคลากรแสดงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และกล้าแสดงความคิดเห็น ส่งเสริมและกระตุ้นให้บุคลากรศึกษา ค้นคว้า นำแนวคิดใหม่ ๆ มาใช้ในการปฏิบัติงาน สามารถประยุกต์และบริหารจัดการตามสถานการณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับคุณธรรมบรรณวัฒน์ และภาวิดา ธาราศรีสุทธิ (2564) ได้กล่าวว่าผู้บริหารสามารถคิดนอกกรอบ คิดสร้างสรรค์ข้อมูลได้รวดเร็ว มีการประเมินความสำคัญขององค์ประกอบ โดยมีการเชื่อมโยงข้อมูลประกอบตัดสินใจได้อย่างมีคุณภาพบนพื้นฐานของข้อมูลสารสนเทศ เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติงาน รวมถึงการวิเคราะห์สภาพปัญหาของสถานศึกษา เพื่อนำมาจัดทำนโยบายใช้ในการพัฒนาสถานศึกษาให้บรรลุตามเป้าหมาย และนำข้อผิดพลาดมาปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาทำให้เกิดสิ่งที่ดีขึ้นกว่าเดิม และสอดคล้องกับงานวิจัยของสุวิมล ทองจำรัส และสัจจวรรณ ทรพพสุ (2563) พบว่า ทักษะผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยรวมทั้ง 5 ด้านอยู่ในระดับมาก ตามลำดับค่าเฉลี่ย คือ ทักษะการสร้างทีมงาน ทักษะการคิดสร้างสรรค์ ทักษะทางเทคโนโลยีและนวัตกรรม ทักษะการแก้ปัญหา และทักษะการสื่อสาร รองลงมา คือ 3) ทักษะผู้นำวิสัยทัศน์ ทั้งนี้เพราะการที่ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ในการนำ และบริหารจัดการงานอย่างกว้างไกล พร้อมรับมือกับสภาพปัญหา และการเปลี่ยนแปลง ตลอดจนการสามารถกำหนดหรือปรับเปลี่ยนวิสัยทัศน์ เป้าหมายในการพัฒนาสถานศึกษาได้อย่างเหมาะสม ส่งผลต่อการพัฒนาระบบคุณภาพของสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารเปิดกว้าง รับฟังความคิดเห็นและเปิดโอกาสให้บุคลากรเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการให้บรรลุตามวิสัยทัศน์ที่กำหนด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของดำเนิน เพียรคำ (2561) พบว่า มีทักษะการบริหารอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทักษะวิสัยทัศน์อยู่ในระดับมากเช่นกัน รองลงมา คือ 4) ทักษะเทคโนโลยีดิจิทัลและนวัตกรรม ทั้งนี้เพราะเทคโนโลยีและนวัตกรรมในปัจจุบันได้มีการพัฒนาระบบต่าง ๆ ให้ทันสมัยก้าวหน้า ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก รวมทั้งตอบสนองต่อการบริหารจัดการงานต่าง ๆ ผู้บริหารจึงควรมีความรู้ความสามารถและทักษะในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลได้อย่างหลากหลาย เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน และการบริหารจัดการให้มีความทันสมัย สะดวกต่อการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานของพิกุล นามสูง (2565) จากศึกษาการบริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ได้สรุปทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ที่จำเป็นอย่างยิ่งว่า ทักษะ

ทางเทคโนโลยีและการใช้ดิจิทัล เป็นทักษะที่ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์ และมีประสิทธิภาพ สามารถนำเทคโนโลยีมาใช้ในการสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ และเผยแพร่ข้อมูล กิจกรรม ผลงานของสถานศึกษาไปสู่องค์กร หรือบุคคลภายนอกได้อย่างต่อเนื่อง นอกจากนั้นการใช้เครือข่ายเทคโนโลยีในการบริหารจัดการจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ เพื่อการใช้งานที่สะดวก และรวดเร็วขึ้น โดยสามารถสร้างเครือข่ายชุมชนการเรียนรู้ออนไลน์ในแก่ผู้เรียน รวมถึงการจัดให้มีเทคโนโลยีที่เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนทันต่อการเรียนรู้ที่เปลี่ยนแปลงตามบริบททางสังคมโลก และสุดท้าย คือ 5) ทักษะการสื่อสารและความสัมพันธ์กับชุมชน ทั้งนี้เพราะผู้บริหารควรมีทักษะการสื่อสารและความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน เนื่องจากการสื่อสารที่ดีจะส่งผลให้ผู้บริหารสามารถสร้างความเข้าใจ และความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน สามารถสื่อสารวิสัยทัศน์ พันธกิจ เพื่อให้ชุมชนได้ทราบ เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์กับนักเรียน โดยการสร้างความร่วมมือกับชุมชนและโรงเรียนอื่น ๆ รวมทั้งองค์กรภายนอกอื่น ๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ร่วมกัน เปิดโอกาสให้ครูและบุคลากรทำงานร่วมกัน ส่งเสริมการทำงานร่วมกับผู้อื่นหรือการทำงานเป็นทีม มีการสร้างขวัญกำลังใจ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เสริมสร้างให้องค์กรเกิดความสามัคคี ซึ่งสอดคล้องกับไกรสร เจียมทอง (2561) ที่กล่าวว่า ผู้บริหารมีการพัฒนาความเป็นผู้นำด้านความคิดสร้างสรรค์เป็นแบบอย่างที่ดีทั้งกาย วาจา ใจ ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความสัมพันธ์กับทุกคนอย่างเสมอภาคกันทั้งภายในและภายนอกองค์กร และมีวิธีการสื่อสาร สร้างความร่วมมือกับบุคคลในองค์กรในฐานะผู้นำอย่างชัดเจน รวมถึงการใช้เทคโนโลยีได้อย่างเหมาะสม สามารถประชาสัมพันธ์ และเผยแพร่ข้อมูล ผลงานของสถานศึกษาสู่ชุมชนด้วยวิธีการที่หลากหลาย

2. ผลการศึกษากระบวนการในการพัฒนาตนเองของผู้บริหารตามแนวคิดการบริหารในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน กรุงเทพมหานคร พบว่า ทักษะการสื่อสารและความสัมพันธ์กับชุมชน ทักษะความคิดสร้างสรรค์ ทักษะเทคโนโลยีดิจิทัล และนวัตกรรม ทักษะผู้นำวิสัยทัศน์ และทักษะการพัฒนาบุคลากร ประกอบด้วยกระบวนการพัฒนาทักษะละ 8 กระบวนการพัฒนา

2.1 ทักษะการสื่อสารและความสัมพันธ์กับชุมชน ในศตวรรษที่ 21 ทักษะการสื่อสารและการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้บริหารที่ต้องการนำพาองค์กรให้ประสบความสำเร็จและยั่งยืน ผู้บริหารควรฝึกฝนทักษะการฟังเพื่อเข้าใจถึงปัญหาและความต้องการของผู้คนในองค์กรและชุมชน พัฒนาทักษะการพูดในที่สาธารณะและการนำเสนออย่างมืออาชีพจะช่วยให้สื่อสารวิสัยทัศน์และนโยบายได้อย่างชัดเจนและมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การใช้

ประโยชน์จากช่องทางออนไลน์และสื่อโซเชียลมีเดียในการสื่อสารและประชาสัมพันธ์ช่วยขยายขอบเขตและเพิ่มประสิทธิภาพในการเข้าถึงกลุ่มผู้ฟังที่หลากหลาย เรียนรู้และปรับใช้ทักษะการสื่อสารใหม่ ๆ เป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการสื่อสาร รวมถึงพัฒนาทักษะในการเจรจาต่อรอง การสร้างแรงบันดาลใจ และการเสริมแรง เพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับองค์กร การสื่อสารควรมีความรับผิดชอบและโปร่งใส ทั้งนี้ การส่งเสริมและร่วมมือกับองค์กรในชุมชนเป็นอีกหนึ่งวิธีที่จะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับภาพลักษณ์และเครือข่ายขององค์กรในระยะยาวทักษะความคิดสร้างสรรค์ ในฐานะผู้บริหารยุค 21 การพัฒนา สอดคล้องกับงานวิจัยของวีระยุทธ เรืองธรรม, สุชาติ บางวิเศษ และศักดินาภรณ์ นันท์ (2566) พบว่า ผู้บริหารควรให้ความสำคัญกับการรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากครูผู้สอนภายในสถานศึกษา เพื่อสร้างการสื่อสารที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพในการมอบหมายงานหรือสื่อสารความคิดเห็นของตนเองไปยังครูผู้สอน ทั้งนี้ เพื่อให้การสื่อสารนำไปสู่การเข้าใจและการปฏิบัติที่สอดคล้องกับเป้าหมายขององค์กร สร้างมนุษยสัมพันธ์และความเข้าใจในทุก ๆ ระดับ เพื่อสร้างความร่วมมือกับชุมชนและความสำเร็จของสถานศึกษาอย่างเต็มที่ นอกจากนี้ยังเน้นความยืดหยุ่นในการทำงานร่วมกับคนทุกคนทั้งภายในและภายนอกองค์กร เพื่อสร้างความเป็นกันเองและบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 ทักษะความคิดสร้างสรรค์ การส่งเสริมแนวคิดใหม่ ๆ เป็นส่วนสำคัญในการสร้างนวัตกรรมและปรับปรุงแนวปฏิบัติที่ดีในองค์กร การใช้กระบวนการระดมความคิดในการประชุมหรือชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพช่วยในการสร้างและรวบรวมแนวคิดที่หลากหลายได้ การสนับสนุนการฝึกอบรมด้านการออกแบบและสร้างนวัตกรรมอย่างต่อเนื่องเสริมความสามารถในการคิดค้นและปรับปรุงแบบอย่างงานให้ดีขึ้น การใช้เทคโนโลยีใหม่เพื่อสนับสนุนการทำงานที่สร้างสรรค์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมทำงานเพิ่มความเป็นไปได้ในการใช้ความคิดสร้างสรรค์การเปิดโอกาสและให้อิสระในการแสดงความคิดเห็นจากทุกฝ่ายในองค์กรช่วยส่งเสริมบรรยากาศที่เปิดกว้างสนับสนุนการสร้างนวัตกรรม การเสริมแรงและเชิดชูเกียรติกับผลงานนวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ช่วยกระตุ้นแรงจูงใจในการสร้างสรรค์และพัฒนาความสามารถอย่างต่อเนื่องของบุคลากร ทั้งนี้เพราะผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ควรมีลักษณะการเป็นนักประกอบการคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของวิชุดา บุญทรัพย์ และจุลดิศ คัญทัพ (2564) พบว่า แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำในยุคศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครรังสิต ปทุมธานี ควรส่งเสริมผู้บริหารให้ทำการปรับปรุงและทบทวนแผนการดำเนินการอย่างสม่ำเสมอตามวงจร PDCA อย่างน้อย 2 ครั้งต่อปีและใช้แผนเป็นกรอบในการบริหารความเสี่ยงและการบริหารงานคุณภาพ เพื่อส่งเสริมให้มีการติดตามและประเมินผลงาน รวมถึงนำข้อมูลข่าวสาร

และนวัตกรรมใหม่ ๆ มาปรับใช้และพัฒนางานต่อไป โดยการสนับสนุนการศึกษาในเทศและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้บริหาร ผู้ได้บังคับบัญชา และหน่วยงานหรือบุคคลภายนอก รวมทั้งการส่งเสริมให้ผู้บริหารเป็นผู้บริหารมืออาชีพผ่านการจัดอบรมสัมมนาอย่างน้อย 1 ครั้งต่อปี

2.3 ทักษะเทคโนโลยีดิจิทัลและนวัตกรรม ผู้บริหารควรเริ่มด้วยการตระหนักรู้เรียนรู้และเติบโตอย่างต่อเนื่องในเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ ๆ ซึ่งสามารถนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาและสร้างความสะดวกสบายให้กับบุคลากรและองค์กร สร้างวัฒนธรรมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและนวัตกรรมในองค์กรจะช่วยเสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงานและการตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น สามารถใช้ข้อมูลขนาดใหญ่และสารสนเทศเพื่อเสริมประสิทธิภาพในการตัดสินใจก็เป็นสิ่งสำคัญที่ควรพิจารณา นอกจากนี้ การใช้เครื่องมือดิจิทัลในการสื่อสารและการจัดการงาน พร้อมกับการพัฒนาการป้องกันและความปลอดภัยของข้อมูล จะช่วยให้องค์กรมีประสิทธิภาพในการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพและปลอดภัยมากยิ่งขึ้นในยุคดิจิทัลปัจจุบันร่วมมือกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการศึกษาและหน่วยงานต่าง ๆ ในการส่งเสริมนวัตกรรมดิจิทัลของสถานศึกษา และนำเสนอและชี้แนะแนวทางการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและนวัตกรรมให้กับบุคลากรจะเป็นการสร้างมูลค่าและประโยชน์มากให้กับองค์กรในระยะยาว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุวิมล ทองจำรัส และสัจจิวรรณ ทรรพสุ (2563) พบว่า ผู้บริหารควรพัฒนาทักษะทางเทคโนโลยีสารสนเทศและนวัตกรรมเริ่มต้นด้วยการเปิดใจให้กว้างและยอมรับถึงความสำคัญของเทคโนโลยีการศึกษาและค้นคว้าข้อมูลที่ทันสมัยเป็นสิ่งสำคัญ การฝึกอบรมและสอบถามคำถามจากผู้เชี่ยวชาญเป็นวิธีที่ดีในการเรียนรู้ เพื่อให้ก้าวทันเทคโนโลยี ผู้บริหารควรเป็นผู้นำในด้านเทคโนโลยีโดยการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารจัดการองค์กรและศึกษาดูงานการพัฒนาวัตกรรมจากหน่วยงานที่เป็นต้นแบบ

2.4 ทักษะผู้นำวิสัยทัศน์ ผู้บริหารมีบทบาทสำคัญในการนำพาสถานศึกษาสู่เป้าหมายระยะยาว ผู้บริหารควรกำหนดวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายกำหนดเป้าหมายที่ท้าทายและสร้างแรงบันดาลใจให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการพัฒนาสถานศึกษาอย่างแข็งขันและยั่งยืน การแสดงวิสัยทัศน์และแนวทางการดำเนินงานชัดเจนช่วยเสริมความเข้าใจช่วยให้บุคลากรปฏิบัติตามทิศทางที่ตั้งไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ควรมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลและเห็นความสำคัญของการพัฒนาทั้งในสถานศึกษาและสังคม การส่งเสริมการทำงานเป็นทีมช่วยให้สามารถทำงานร่วมกันได้มีประสิทธิภาพ การติดต่อประสานงานกับผู้ปกครองและชุมชนช่วยเสริมสร้างและขับเคลื่อนการพัฒนาการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการตรวจสอบและพัฒนาแผนการดำเนินงานให้สอดคล้องกับบริบทปัจจุบันของโรงเรียนและความสามารถของบุคลากร รับ

ฟังและตอบสนองต่อความต้องการของบุคลากรและชุมชนเป็นกลไกสำคัญที่จะทำให้สถานศึกษาพัฒนาได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับน้ำฝน สิทธิศรี และจำเนียร พลหาญ (2566) พบว่า ทักษะผู้นำวิสัยทัศน์ มีแนวทางคือ ผู้บริหารควรพัฒนาทักษะด้านประสิทธิภาพเชิงกระบวนการ เพื่อเป็นผู้นำที่สามารถเชื่อมโยงนวัตกรรมใหม่เข้ากับการพัฒนาขององค์กรอย่างต่อเนื่อง โดยไม่จำกัดเฉพาะในการเป็นผู้นำทีมงานที่มีความสามารถสูงสุดเท่านั้น การทำงานเชิงการมีส่วนร่วมภายใต้ความแตกต่างทางวัฒนธรรม ศาสนา และเชื้อชาติจะช่วยสร้างความเข้าใจและเชื่อมโยงกับวิสัยทัศน์และเป้าหมายขององค์กร ผู้บริหารควรมีอุดมการณ์และคุณธรรมที่โดดเด่นเพื่อเป็นผู้นำเชิงกลยุทธ์ในการบริหารจัดการองค์กร

2.5 ทักษะการพัฒนาบุคลากร ผู้บริหารควรมีทักษะในการพัฒนาบุคลากรเพื่อเสริมสร้างศักยภาพขององค์กร การส่งเสริมการฝึกอบรมและพัฒนาต่อเนื่องเป็นกุญแจสำคัญในการเพิ่มความรู้และสมรรถนะ การประเมินผลช่วยกำหนดแผนพัฒนาและสนับสนุนการเรียนรู้ผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์เป็นวิธีทันสมัย การสร้างแรงจูงใจผ่านการให้รางวัลเสริมความมุ่งมั่นในการพัฒนาดตนเอง ความมุ่งมั่นในการพัฒนางานอย่างต่อเนื่องและการสืบทอดงานช่วยเสริมสร้างองค์ความรู้ การส่งเสริมความหลากหลายและพัฒนากระบวนการทำงานช่วยเพิ่มความคล่องตัวในการแก้ไขปัญหาซับซ้อน การฝึกทักษะการจัดการความขัดแย้งและการสร้างบรรยากาศที่ดีในองค์กรเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาทั้งบุคลากรและองค์กร การให้คำปรึกษาในการสร้างและพัฒนาการทำงานเป็นทีมเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพในระยะยาว สอดคล้องกับแนวคิดของพงษ์ศักดิ์ ผกามาต และคณะ (2565) พบว่า ผู้บริหารควรพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนการสอนและการปรับตัวด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น ประชุมสัมมนาและอบรมให้ความรู้ด้วยตนเอง การเชิญวิทยากรที่มีประสบการณ์จริงภายนอกมาบรรยาย การพาไปศึกษาดูงานในสถาบันอุดมศึกษาที่เป็นเลิศ การให้ไปฝึกอบรมตามความสนใจและความถนัด กระตุ้นให้คณาจารย์พัฒนาการเรียนการสอน การทำวิจัยในชั้นเรียน การคิดค้นนวัตกรรมและทดลองวิธีการสอนแบบใหม่ ๆ จัดกิจกรรมหรือนิทรรศการให้คณาจารย์ได้แสดงและเผยแพร่ผลงานวิชาการในรูปแบบต่าง ๆ การส่งเสริมให้คณาจารย์เป็นผู้นำทางวิชาการและวิจัย สามารถให้คำแนะนำกับผู้อื่นได้ ส่งเสริมสนับสนุนการเลื่อนตำแหน่งทางวิชาการ และการสร้างความก้าวหน้าในวิชาชีพ

องค์ความรู้ใหม่

ความรู้ที่เกิดขึ้นสามารถนำไปพัฒนาทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาให้มีความเหมาะสมกับการเป็นผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 เพื่อนำสถานศึกษาไปสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง สามารถจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ ดังนี้

ภาพที่ 1 กระบวนการพัฒนาดตนเองของผู้บริหารตามแนวคิดการบริหารในศตวรรษที่ 21

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ผู้บริหารโรงเรียนนำกระบวนการไปใช้ในการพัฒนาดตนเองในการบริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21
2. ผู้บริหารของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน กรุงเทพมหานครนำไปเป็นข้อมูลในการกำหนดนโยบายเพื่อพัฒนาทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ให้กับผู้บริหารสถานศึกษา

3. กระทรวงศึกษาธิการควรมีนโยบายในการส่งเสริมสนับสนุนทักษะการพัฒนาการบริหารในศตวรรษที่ 21 ให้กับผู้บริหารอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อให้ผู้บริหารใช้ทักษะของตนเองในการบริหารในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะผู้บริหารควรมีผลการวิจัยไปใช้ในการสร้างหลักสูตรฝึกอบรมผู้บริหาร โดยเน้นทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 โดยเน้นการฝึกปฏิบัติจริง เพื่อให้ผู้เข้าร่วมสามารถนำทักษะไปปรับใช้ในการบริหารองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการคัดเลือกผู้บริหาร ควรปรับกระบวนการคัดเลือกผู้บริหารให้รวมถึงการประเมินทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 โดยใช้เครื่องมือที่สามารถวัดทักษะที่จำเป็น เพื่อให้สามารถคัดเลือกผู้บริหารที่มีความสามารถและพร้อมที่จะเผชิญกับความท้าทายในยุคปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

- ไกรสร เจียมทอง. (2561). ทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชัยภูมิ เขต 32. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารจัดการการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- จันทิมา อามโฆช. (2565). ทักษะของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 กับการปฏิบัติตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอ่างทอง. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ณัฐกร วรรณวัฒน์ และภาวิดา ธาราศรีสุทธิ. (2564). ทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ตามการรับรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตบางขุนเทียน เครือข่ายที่ 71 กรุงเทพมหานคร. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 6(2), 126-138.
- ดำเนิน เพียรคำ. (2561). แนวทางการพัฒนาทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1. (รายงานการศึกษาส่วนบุคคล). สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ : สถาบันพัฒนาครูคณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา.

- น้ำฝน สิทธิศรี และจำเนียร พลหาญ. (2566). แนวทางพัฒนาทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 2. *วารสารมหาวิทยาลัยมหาสารคามวารสารวิทยาสาสตร์*, 12(1), 315-329.
- นิภาพร รอดไพบูลย์. (2565). ทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้ว. (งานนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา.
- พงษ์ศักดิ์ ผกามาศ และคณะ. (2565). แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำแบบปรับตัวของผู้บริหารมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลในประเทศไทยภายใต้สถานการณ์วิฤกษ์ใหม่และวิถีถัดไป. *วารสารบริการวิชาการ สถาบันอุดมศึกษาไทยรับใช้สังคม*, 3(2), 1-19.
- พิกุล นามสูง. (2565). การบริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21. *วารสารนวัตกรรมการบริหารการศึกษา*, 1(2), 30-43.
- พิชญภา ขวัญยืน. (2560). คุณลักษณะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาเอกชนตามทัศนะของครูผู้สอนโรงเรียนเอกชนเขตอำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี. (งานนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา.
- มณฑาทิพย์ นามน. (2561). ทักษะของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- วิชุดา บุญทรัพย์ และจุลดิศ คัญทัพ. (2564). แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำ ในยุคศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครรังสิต ปทุมธานี. *วารสารการบริหารและนิเทศการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 12(2), 155-167.
- วีระยุทธ เรืองธรรม, สุชาติ บางวิเศษ และศักดิ์นาถรณ์ นันท์. (2566). แนวทางการพัฒนาทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1. *วารสารศรีล้านช้างปริทรรศน์*, 9(2), 57-70.
- สุวิมล ทองจำรัส และสจิวรรณ ทรรพสุ. (2563). ทักษะผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2. *วารสารการวิจัยการบริหารการพัฒนา*, 10(3), 168-178.
- UNESCO. (2002). *The 4 Pillars of Education*. Retrieved from <http://www.unesco.org/delors/fourpil.htm>

การส่งเสริมการป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พื้นที่อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ตามหลักพุทธนวัตกรรม

Promoting the Prevention of Corruption and Misconduct in Local
Government Organizations in Mae Chai District, Phayao Province according
to the Principles of Buddhist Innovation

สมยศ ปัญญามาก¹ พระเมธีวชิรคุณ² พระมหาศิวกร ปญญาวิชโร³ พระมหากิตติพงษ์ กิตติญาณ⁴
และนิยม ยากรณ์⁵

Somyot Panyamak, Phra Methee Wachirakhun, Phramahasiwagorn Panyavachiro,
Phramaha Kittipong Kittiyano and Niyom Yakorn

Received: June 21, 2024

Revised: September 29, 2024

Accepted: October 16, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาการทุจริต และประพฤติมิชอบ
ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพื้นที่อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา 2) ศึกษากระบวนการป้องกันการ
ทุจริตและประพฤติมิชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพื้นที่อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ตามหลัก
พุทธนวัตกรรม และ 3) ส่งเสริมเครือข่ายการป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบในองค์กร
ปกครองส่วนท้องถิ่นพื้นที่อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ตามหลักพุทธนวัตกรรม เป็นการวิจัยเชิง
คุณภาพโดยสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยเลือกแบบเจาะจง จำนวน 32 คน เครื่องมือที่
ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์ ผลการวิจัย พบว่า 1) ปัญหาการทุจริต และประพฤติมิชอบขององค์กร
ปกครองส่วนท้องถิ่น เกิดจาก 1.1) การขาดความโปร่งใสและการใช้งบประมาณอย่างไม่เหมาะสม
1.2) การใช้ตำแหน่งหรืออำนาจของตนเพื่อเอื้อต่อการทำผิดกฎหมาย 1.3) ขาดความรู้ความเข้าใจ
และความรับผิดชอบทางคุณธรรมและจริยธรรม 1.4) การใช้ช่องว่างของกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

¹⁻⁵ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา; Mahachulalongkornrajavidyalaya
University Phayao Campus
Corresponding author, e-mail: somyot_pan@hotmail.co.th

ช่องว่างเหล่านี้สร้างโอกาสให้เกิดการกระทำผิดได้ 1.5) การใช้อำนาจ บารมี และอิทธิพลในท้องถิ่น ซึ่งเป็นปัญหาที่ซับซ้อนและมีหลายแง่มุม 2) กระบวนการป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพื้นที่อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ตามหลักพุทธนวัตกรรม ประกอบด้วย 2.1) การสร้างจิตสำนึกจะช่วยเสริมสร้างความโปร่งใส ความซื่อสัตย์ 2.2) การฝึกกำลังกับหน่วยงานอื่นจะช่วยเสริมสร้างความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และความเข้มแข็งในการบริหารงาน 2.3) การขับเคลื่อนในการปฏิบัติกับเจ้าหน้าที่ทุกระดับ จะช่วยเสริมสร้างจิตสำนึกในการปฏิบัติงานอย่างซื่อสัตย์ โปร่งใส และมีคุณธรรม และ 2.4) การตรวจสอบและประเมินผล เน้นการสร้างจิตสำนึกในความละเอียดและความเกรงกลัวต่อการทำผิด และ 3) การส่งเสริมเครือข่ายการป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพื้นที่อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ตามหลักพุทธนวัตกรรม ช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่มีคุณธรรมและจริยธรรมสูง ซึ่งจะช่วยลดการทุจริตและประพฤติมิชอบในองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: การป้องกัน, การทุจริตและประพฤติมิชอบ, การส่งเสริม, หลักพุทธนวัตกรรม

Abstract

The objectives of this research article were 1) to study the problems of corruption and misconduct of local government organizations in Mae Chai District, Phayao Province; 2) to study the process of preventing corruption and misconduct of local government organizations in Mae Chai District, Phayao Province according to the principles of Buddhist innovation; and 3) to promote a network for preventing corruption and misconduct in local government organizations in Mae Chai District, Phayao Province according to the principles of Buddhist innovation. This was a quantitative research using in-depth interviews with 32 key informants. The instrument used was an interview form. The results of the research found that 1) the problems of corruption and misconduct of local government organizations were caused by 1.1) lack of transparency and inappropriate budget use, 1.2) using one's position or power to facilitate illegal activities, 1.3) lack of knowledge, understanding, and moral and ethical responsibility, and 1.4) exploiting loopholes in relevant laws. These loopholes created opportunities for wrongdoing, 1.5) the use of power and

influence in the local area were the complex and multi-faceted problems; 2) the process of preventing corruption and misconduct of local government organizations in Mae Chai District, Phayao Province according to the principles of Buddhist innovation consisted of 2.1) creating awareness will help strengthen transparency and honesty, 2.2) joining forces with other agencies will help strengthen transparency, responsibility and strength in administration, 2.3) driving the implementation of practices with officials at all levels will help strengthen awareness of honesty, transparency and morality in work, 2.4) inspection and evaluation emphasized building awareness of shame and fear of wrongdoing; 3) promoting a network to prevent corruption and misconduct in local government organizations in Mae Chai District, Phayao Province according to the principles of Buddhist innovation helped create an environment with high morality and ethics, which will effectively reduce corruption and misconduct in the organizations.

Keywords: Prevention, Corruption and Misconduct, Promotion, Buddhist Innovation Principles

บทนำ

การทุจริตเป็นหนึ่งในประเด็นที่ทั่วโลกแสดงความกังวล อันเนื่องมาจากเป็นปัญหาที่มีความซับซ้อนยากต่อการจัดการ และเกี่ยวข้องกับทุกภาคส่วน เป็นที่ยอมรับกันว่าการทุจริตนั้นมีความเป็นสากลเพราะมีการทุจริตเกิดขึ้นในทุกประเทศ ไม่ว่าจะเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว หรือประเทศที่กำลังพัฒนา การทุจริตเกิดขึ้นทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน หรือแม้กระทั่งในองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไร หรือองค์กรเพื่อการกุศล ในปัจจุบันการกล่าวหาและการฟ้องร้องคดีการทุจริตยังมีบทบาทสำคัญในด้านการเมืองมากกว่าช่วงที่ผ่านมา รัฐบาลในหลายประเทศมีผลการปฏิบัติงานที่ไม่โปร่งใสเท่าที่ควร องค์กรระดับโลกหลายองค์กรเสื่อมเสียชื่อเสียง เนื่องมาจากเหตุผลด้านความโปร่งใส สื่อมวลชนทั่วทั้งโลกต่างเฝ้ารอที่จะได้นำเสนอข่าวฮือฮา และการประพาดพิดมัจฉาธรรมด้านการทุจริต โดยเฉพาะบุคคลซึ่งดำรงตำแหน่งระดับสูงต่างถูกเฝ้าจับจ้องว่าจะถูกสอบสวนเมื่อใด อาจกล่าวได้ว่าการทุจริตเป็นหนึ่งในปัญหาใหญ่ที่จะขัดขวางการพัฒนาประเทศให้เป็นรัฐสมัยใหม่ ซึ่งต่างเป็นที่ทราบกันดีว่าการทุจริตควรเป็นประเด็นแรก ๆ ที่ควรให้ความสำคัญในวาระของการ

พัฒนาประเทศของทุกประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2562)

ประเทศไทย เป็นประเทศหนึ่งที่มีปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในทุกระดับตั้งแต่ส่วนกลาง จนถึงส่วนท้องถิ่น เมื่อปี พ.ศ.2540 มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 จึงได้กำหนดเรื่องการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นไว้ชัดเจนขึ้น โดยให้ท้องถิ่นมีอำนาจอิสระในการบริหารงานของตนเองมากขึ้น ผู้บริหารและสภาท้องถิ่นมาจากการเลือกตั้งเพิ่มเติมหน้าที่เกี่ยวกับการทำนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณีท้องถิ่น และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากขึ้น โดยมีกฎหมายรองรับให้มีเป้าหมายในการกระจายอำนาจที่ชัดเจน เช่น ให้ท้องถิ่นมี รายได้เป็น 20 % ของรายได้รัฐบาลภายในปี 2544 และ 35 % ภายในปี 2549 ดำเนินการถ่ายโอนภารกิจหน้าที่ที่มีความซ้ำซ้อนระหว่างส่วนกลาง ภูมิภาค กับท้องถิ่นให้แล้วเสร็จภายใน 4 ปี ทำให้ต้องมีการปรับปรุงกฎหมายของ ท้องถิ่นรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ และจัดตั้งองค์กรรองรับเพื่อให้การกระจายอำนาจการปกครองแก่ท้องถิ่นเกิดขึ้นอย่างจริงจัง เป็นรูปธรรม ภายใต้กรอบเวลาและเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ และกฎหมายประกอบฉบับต่าง ๆ ในการวิเคราะห์เกี่ยวกับการทุจริตในระดับท้องถิ่นในประเทศไทย โดยเน้นไปที่การทุจริตคอร์รัปชัน ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นทั่วไปในทุกระดับของระบบการบริหารราชการในประเทศนี้ โดยเฉพาะเมื่อมองในมุมของระบบการบริหารท้องถิ่น (Local Governance) หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ซึ่งมีลักษณะเป็นหน่วยงานใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุดในระบบการปกครอง และในปี พ.ศ. 2540 มีการกระจายอำนาจการปกครองไปยังระดับท้องถิ่นอย่างมากขึ้น โดยการสร้างหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น ซึ่งหน่วยงานเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการจัดการสิ่งต่าง ๆ ในพื้นที่ และมีผลต่อชีวิตของประชาชนในระดับท้องถิ่น การบริหารท้องถิ่นในประเทศไทยมักจะมีลักษณะที่เน้นความสัมพันธ์ส่วนตัว โดยเฉพาะในระบบที่เรียกว่า “ระบบอุปถัมภ์” ซึ่งหมายถึง การใช้อำนาจหรือการมีอิทธิพลโดยใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัว เช่น การใช้ความสัมพันธ์ในครอบครัวหรือความสัมพันธ์ทางเพื่อนสนิท เพื่อให้ได้รับการสนับสนุนหรือความช่วยเหลือในการประกอบกิจการทางการเมืองหรือการดำเนินงานที่ระดับท้องถิ่น ระบบนี้มักจะเชื่อมโยงกับประเพณีและวัฒนธรรมที่มีอยู่ในสังคมไทยอย่างไม่แน่นอน นอกจากนี้ การทุจริตคอร์รัปชันในระบบองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังมีหลายรูปแบบ เช่น การใช้เงินประจำตำแหน่ง หรืองบประมาณในการสนับสนุนบุคคลอื่นโดยไม่ชอบธรรม การมีบุญคุณต่อกันเพื่อเปรียบเสมือนการแลกเปลี่ยนอำนาจ หรือการใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวในการช่วยเหลือในการตัดสินใจ หรือการดำเนินงานที่มีผลต่อประชาชนในพื้นที่ ประเพณีเช่นนี้สืบเนื่องมาถึงปัจจุบัน ใน

ระดับท้องถิ่นที่มีการเลือกตั้งเข้ามานั้นมักจะมิผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่นให้การสนับสนุน หรืออาจเป็นผู้มีอำนาจ นั้นเข้าครอบงำให้ความช่วยเหลือ การสนับสนุนเฉพาะบุคคลนั้นอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัว เพราะการเป็นพรรคพวกเดียวกัน แสดงให้เห็นชัดว่า ในสภาพที่ปราศจากการควบคุมโดยพลังนอกระบบราชการเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้การทุจริตคอร์รัปชัน แพร่ขยายอย่างกว้างขวาง (Clark, L. & Michael, S., 1983)

คณะผู้วิจัยเห็นว่า การส่งเสริมเครือข่ายในการแก้ไขปัญหาคอร์รัปชันต้องทำอย่างรอบคอบและครอบคลุมหลายด้าน เพื่อให้มีผลที่ยั่งยืนและมีประสิทธิภาพสูงสุด ประกอบด้วย 1) การสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม 2) การศึกษาและการสร้างความตระหนักรู้ ได้แก่ การศึกษาในโรงเรียน การอบรมและสัมมนา และการสื่อสารมวลชน 3) การบังคับใช้กฎหมายและมาตรการป้องกัน ได้แก่ การปรับปรุงกฎหมาย การตรวจสอบภายใน และการลงโทษที่ชัดเจน 4) การใช้เทคโนโลยี ได้แก่ ระบบการเงินออนไลน์ แอปพลิเคชันร้องเรียน และ 5) การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่โปร่งใส ได้แก่ การส่งเสริมจริยธรรม และการประเมินผล ดังนั้นการทำงานร่วมกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องและการสร้างระบบที่มีความเข้มงวดและโปร่งใส จะเป็นกุญแจสำคัญในการแก้ไขปัญหาคอร์รัปชันอย่างยั่งยืนต่อไป

จากที่มาดังกล่าวข้างต้น การทุจริตคอร์รัปชันในระดับท้องถิ่นในประเทศไทยมีลักษณะเฉพาะและมีความซับซ้อน มีการใช้อำนาจและความสัมพันธ์ส่วนตัวในการเลือกตั้ง การบริหารงาน หรือการตัดสินใจที่มีผลต่อชีวิตของประชาชนในพื้นที่ และประเพณีเช่นนี้มีการสืบทอดมาตลอดเวลาจนถึงปัจจุบัน ทำให้เป็นภาพที่แทรกแซงการปกครอง และการพัฒนาท้องถิ่นในประเทศไทย ดังนั้นผู้วิจัยเห็นว่าปัญหาการทุจริตและประพฤติกรรมชอบในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นปัญหาที่มีความสำคัญในการบริหารจัดการท้องถิ่นในหลายประเทศทั่วโลก ซึ่งประเทศไทยไม่แตกต่าง ปัญหาดังกล่าวอาจเกิดขึ้นด้วยหลายวิธี ในบางครั้งเจ้าหน้าที่ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอาจใช้อำนาจของตนเพื่อรับเงินทอง หรือสิ่งของต่าง ๆ ในรูปแบบของที่ต้องการ โดยไม่สนใจผลกระทบต่อประชาชนหรือการพัฒนาท้องถิ่นในระยะยาว โดยการกระทำที่ไม่ชอบธรรมและไม่เป็นธรรม ซึ่งอาจมีการเลือกโอกาส หรือการตัดสินใจที่ไม่เป็นธรรม ปัญหาเหล่านี้ทำให้ต้องมีการป้องกันโดยการส่งเสริมการป้องกันการทุจริตและประพฤติกรรมชอบในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักพุทธนวัตกรรมเสนอให้ทุกคนในองค์กรปฏิบัติตามค่านิยมทางพระพุทธศาสนา และต้องสร้างวงจรที่เปิดรับข้อมูล และการรายงานเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความประพฤติให้เป็นที่รู้จัก และเปิดเผยแก่สาธารณะ เพื่อให้การป้องกันการทุจริตและประพฤติกรรมชอบเป็นส่วนสำคัญของวัฒนธรรมองค์กร

เสริมสร้างความสามารถในการรับมือกับเหตุการณ์ที่อาจส่งผลกระทบต่อในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
ทั้งในระดับภูมิภาค และในระดับชาติต่อไปในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการทุจริต และประพฤตินิชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพื้นที่อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา
2. เพื่อศึกษากระบวนการป้องกันการทุจริตและประพฤตินิชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพื้นที่อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ตามหลักพุทธทศวัตรกรรม
3. เพื่อส่งเสริมเครือข่ายการป้องกันการทุจริตและประพฤตินิชอบในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพื้นที่อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ตามหลักพุทธทศวัตรกรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) จำนวน 5 กลุ่ม รวมทั้งสิ้น 32 คน ประกอบด้วย 1) นักวิชาการ หรือผู้เชี่ยวชาญทางพระพุทธศาสนา จำนวน 3 รูป/คน 2) นักวิชาการ หรือผู้เชี่ยวชาญทางรัฐศาสตร์ จำนวน 3 คน 3) ผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 12 คน 4) ผู้นำท้องที่ในอำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา จำนวน 12 คน และ 5) เจ้าหน้าที่สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) จำนวน 2 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ (Interview Guide) เพื่อสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) กำหนดแนวข้อคำถามแบบเปิดกว้าง หรือเป็นการใช้แบบสัมภาษณ์ปลายเปิด

การเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูล และการปฏิบัติการวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

การวิเคราะห์ข้อมูล คณะผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามเนื้อหา (Content Analysis) แล้วสรุปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยการวิเคราะห์เชิงพรรณนา การนำเสนอภาพกิจกรรม เพื่อให้ได้ผลเป็นเชิงประจักษ์ และนำผลไปใช้ประโยชน์ได้จริงในวงกว้าง โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์สรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้

สรุปผลการวิจัย

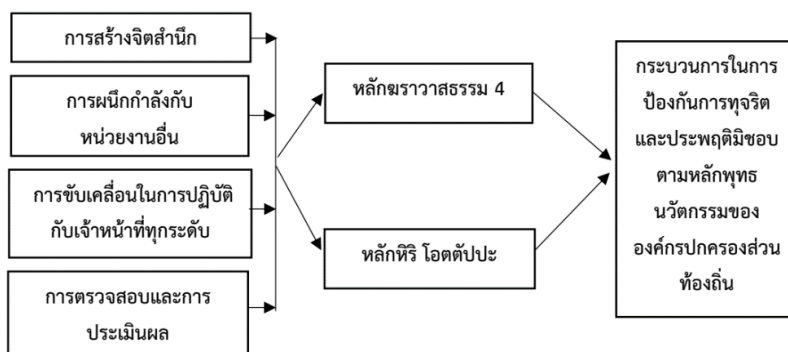
1. สภาพปัญหาการทุจริต และประพฤตินิชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่า 1) สภาพปัญหาที่เกิดจากด้านงบประมาณ การทำบัญชี การจัดซื้อจัดจ้างและการเงินการคลัง เกิดจากการขาดความโปร่งใสและการสอดคล้องกับข้อกฎหมาย การใช้งบประมาณอย่างไม่เหมาะสม โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนหนึ่งกล่าวว่า “องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบางแห่ง ขาดการตรวจสอบและควบคุมภายในที่เพียงพออาจทำให้มีโอกาสในการกระทำทุจริตได้ง่ายขึ้น” 2) สภาพปัญหาที่เกิดจากตัวบุคคล เป็นการใช้ตำแหน่งหรืออำนาจของตนเพื่อเอื้อต่อการทำผิดกฎหมายหรือการกระทำที่ไม่เป็นธรรมต่อความโปร่งใสและความเชื่อถือในองค์กร โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนหนึ่งกล่าวว่า “มีการครอบงำของอำนาจ อิทธิพลทางการเมืองของผู้บริหารท้องถิ่น” 3) สภาพปัญหาที่เกิดจากการขาดความรู้ความเข้าใจและขาดคุณธรรม จริยธรรมเกิดจากขาดความรู้ความเข้าใจและความรับผิดชอบทางความเป็นธรรมจริยธรรมที่ไม่เพียงพอซึ่งทำให้องค์กรมีการดำเนินงานที่ไม่เป็นธรรมและทำให้ประชาชนสูญเสียความเชื่อมั่นในองค์กรนั้น ๆ โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนหนึ่งกล่าวว่า “โดยรวมแล้ว น่าจะอยู่ที่เจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ขาดความรู้ความเข้าใจ และความรับผิดชอบ” 4) สภาพปัญหาที่เกิดจากช่องว่างของระเบียบและกฎหมาย ช่องว่างเหล่านี้สร้างโอกาสให้เกิดการกระทำผิดและลดความสามารถในการตรวจสอบและควบคุมการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนหนึ่งกล่าวว่า “กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อาจมีความคลุมเครือ หรือขาดความชัดเจน” 5) สภาพปัญหาที่เกิดจากอำนาจบารมี อิทธิพลท้องถิ่น ประกอบด้วยการใช้อำนาจในทางที่ผิด การคุกคาม และการบังคับขู่เข็ญ การเลือกปฏิบัติและการเอื้อประโยชน์ การขัดขวางการตรวจสอบและการสร้างเครือข่ายผลประโยชน์ ดังคำกล่าวอ้างของผู้ให้ข้อมูลว่า

ภาพที่ 1 สภาพปัญหาการทุจริต และประพฤติมิชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพื้นที่อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา

2. กระบวนการป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพื้นที่อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ตามหลักพุทธทศวัตรธรรม พบว่า กระบวนการนี้ประกอบด้วยขั้นตอนและมาตรการ ได้แก่ 1) การสร้างจิตสำนึก จะช่วยเสริมสร้างความโปร่งใส ความซื่อสัตย์ และความรับผิดชอบในองค์กร ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบ เพราะเหตุที่ว่าหลักทศ-โอตตปะ เป็นธรรมะที่คอยควบคุมจิตใจให้ตั้งอยู่ในความดี ปกป้องการทำความชั่วนั่นเอง และ จะช่วยทำให้เกิดความโปร่งใส ซื่อสัตย์ และจริงใจ การทำงานอย่างซื่อตรงและการแสดงข้อมูลที่เป็นจริงจะช่วยสร้างความเชื่อมั่นในองค์กร 2) การผนึกกำลังกับหน่วยงานอื่น จะช่วยเสริมสร้างความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และความเข้มแข็งในการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และจะช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่มีความโปร่งใสและมีคุณธรรม จริยธรรมในการทำงาน ซึ่งเป็นการป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบอย่างมีประสิทธิภาพ 3) การขับเคลื่อนในการปฏิบัติกับเจ้าหน้าที่ทุกระดับ โดยใช้วิธีการอบรม

และเสริมสร้างจิตสำนึก ซึ่งเป็นการจัดการอบรมและกิจกรรมที่เน้นการเสริมสร้างจิตสำนึกในความละเอียดและความเกรงกลัวต่อการทำผิด เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบและประเมินผลการทำงานของเจ้าหน้าที่ และการจัดอบรมและพัฒนาบุคลากร สร้างระบบตรวจสอบที่เข้มงวดและโปร่งใส และการส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่ดี การดำเนินการดังกล่าวจะช่วยเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรม และความโปร่งใสในการปฏิบัติงาน ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างความเชื่อมั่นและไว้วางใจจากประชาชนในที่สุด และ 4) การตรวจสอบและการประเมินผลเน้นการสร้างจิตสำนึกในความละเอียดและความเกรงกลัวต่อการทำผิด รวมถึงการเข้ามาตรวจตรวจสอบและประเมินผลที่โปร่งใสและเข้มงวด เพื่อให้เกิดความซื่อสัตย์และยุติธรรมในการทำงาน และสร้างความเชื่อมั่นจากประชาชนในกระบวนการปฏิบัติงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเน้นการสร้างจิตสำนึกในการปฏิบัติตามหลักคุณธรรมสี่ประการ ได้แก่ ความซื่อสัตย์ในการทำงาน การข่มใจไม่ให้ทำผิด การอดทนต่อความยากลำบาก และการสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

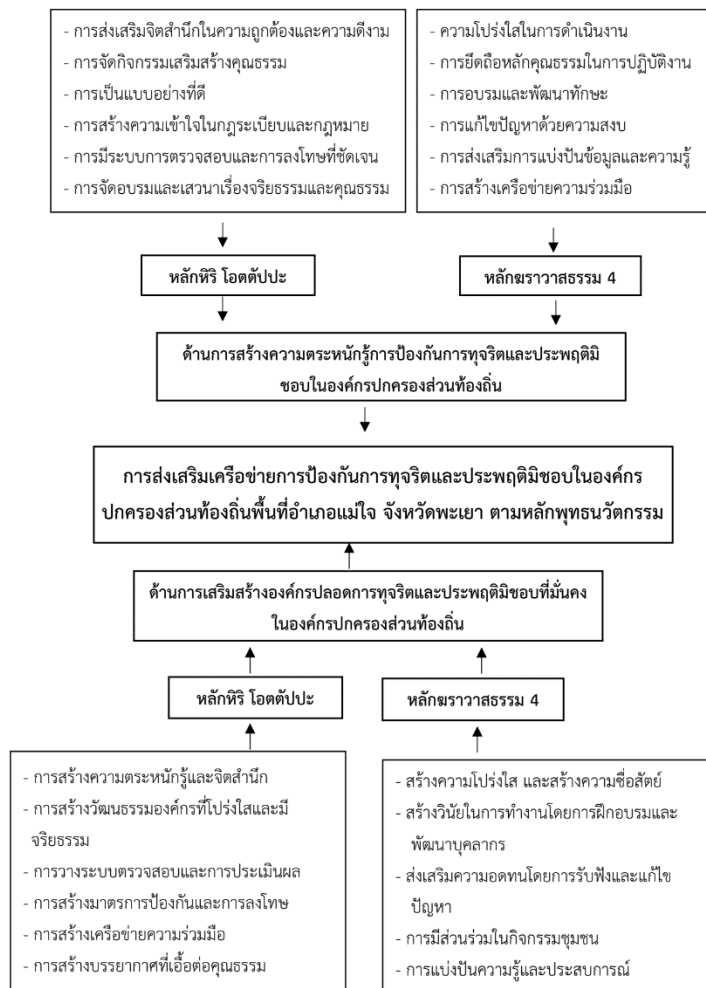

ภาพที่ 2 สรุปกระบวนการในการป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบตามหลักพุทธนวัตกรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพื้นที่อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา

3. การส่งเสริมเครือข่ายการป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพื้นที่อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ตามหลักพุทธนวัตกรรม พบว่า 1) ด้านการสร้างความรู้การป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การนำหลักทรี-โอเดตปัะและหลักจรรยาบรรณ 4 มาใช้จะช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่มีคุณธรรมและจริยธรรมให้สูงขึ้น ช่วยลดการทุจริตและประพฤติมิชอบในองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ โดยการจัดการฝึกอบรมให้ความรู้ และการนำหลักทรี-โอเดตปัะและหลักจรรยาบรรณ 4 ไปใช้ในการปฏิบัติงาน โดยให้ผู้บริหารและบุคลากรทุกคนเป็นแบบอย่างที่ดี ใช้เทคโนโลยีในการเปิดเผยข้อมูลและการติดตามการ

ดำเนินงานเพื่อสร้างความโปร่งใสและสามารถตรวจสอบได้ง่าย และเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบและการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานขององค์กร

2) ด้านการเสริมสร้างองค์กรปลอดการทุจริตและประพฤติมิชอบที่มั่นคง การนำหลักทรี-โอตตัปะและหลักฆราวาสธรรม 4 มาใช้ในการเสริมสร้างองค์กรปลอดการทุจริตและประพฤติมิชอบจะช่วยสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่มีคุณธรรมและจริยธรรม ทำให้องค์กรมีความมั่นคง โปร่งใส และได้รับความไว้วางใจจากประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อเป็นการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ยึดหลักคุณธรรม โดยการจัดกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมในชีวิตประจำวัน ทำให้องค์กรมีความโปร่งใสและเชื่อถือได้ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาท้องถิ่นและสังคมในภาพรวม

ภาพที่ 3 การส่งเสริมเครือข่ายการป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพื้นที่อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ตามหลักพุทธทศวัตรกรรม

อภิปรายผลการวิจัย

1. ปัญหาการทุจริต และประเพณีมิชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เกิดจาก 1) การขาดความโปร่งใสและการใช้งบประมาณอย่างไม่เหมาะสม 2) การใช้ตำแหน่งหรืออำนาจของตนเพื่อเอื้อต่อการทำผิดกฎหมาย 3) ขาดความรู้ความเข้าใจและความรับผิดชอบทางคุณธรรมและจริยธรรม 4) การใช้ช่องว่างของกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ช่องว่างเหล่านี้สร้างโอกาสให้เกิดการกระทำผิดได้ 5) การใช้อำนาจ บารมี และอิทธิพลในท้องถิ่นซึ่งเป็นปัญหาที่ซับซ้อนและมีหลายแง่มุม สอดคล้องกับผลการศึกษาของรุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข และนุชจรี ศิลมมงคล (2560) พบว่า การคอร์รัปชันเป็นปัญหาใหญ่ในสังคมไทยที่ยากจะแก้ และปัญหายิ่งรุนแรงมากขึ้นเมื่อการคอร์รัปชันได้เกิดขึ้นในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นหน่วยการปกครองที่เล็กที่สุดและใกล้ชิดกับประชาชนอย่างมาก โดยทั่วไปการบรรจุแต่งตั้งบุคคลซึ่งต้องอยู่บนฐานของระบบคุณธรรมได้ถูกบิดเบือนไปด้วยกระบวนการคอร์รัปชันทั้งสองฝ่าย คือ ผู้ที่มีอำนาจและผู้ที่ต้องการบรรจุ ต่างสมยอมและทำให้กระบวนการคอร์รัปชันเป็นเรื่องปกติธรรมดา ด้วยการเรียกเงินค่าตำแหน่งสำหรับการบรรจุว่า ค่าธรรมเนียม และสร้างกระบวนการคอปชั่นที่ไม่เป็นทางการเพิ่มเข้าไปในกระบวนการที่เป็นทางการ และยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของปิยะธิดา อภัยภักดิ์ (2561) พบว่า แนวทาง หรือมาตรการแก้ไขปัญหาการป้องกันการทุจริตในสังคมไทย นอกจากการใช้มาตรการทางด้าน กฎหมาย ในการปราบปรามแล้ว ควรนำหลักการบริหารจัดการบ้านที่ดี หรือหลักธรรมาภิบาลมาปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ควรจะต้องมีการสร้างเครื่องหมายแห่งความดีให้เกิดขึ้นกับตัวเองและสังคม เช่น หลักคุณธรรมจริยธรรม เพื่อเป็นเครื่องหมายแห่งความดี มีจิตสำนึกที่ดี และที่สำคัญที่สุด คือ มีการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นปรัชญาที่ชี้แนวทางในการดำเนินชีวิตของประชาชนทุกระดับรวมถึงระดับรัฐบาลในการพัฒนาและบริหารประเทศ

2. กระบวนการป้องกันการทุจริตและประเพณีมิชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พื้นที่อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ตามหลักพุทธทศนวัตกรรม ประกอบด้วย 1) การสร้างจิตสำนึก จะช่วยเสริมสร้างความโปร่งใส ความซื่อสัตย์ 2) การฝึกกำลังกับหน่วยงานอื่น จะช่วยเสริมสร้างความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และความเข้มแข็งในการบริหารงาน 3) การขับเคลื่อนในการปฏิบัติกับเจ้าหน้าที่ทุกระดับ จะช่วยเสริมสร้างจิตสำนึกในการปฏิบัติงานอย่างซื่อสัตย์ โปร่งใส และมีคุณธรรม และ 4) การตรวจสอบและประเมินผล เน้นการสร้างจิตสำนึกในความละเอียดและความเกรงกลัวต่อการทำผิด สอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของรัชเดช มะลิทองดำรง, กันตภณ หนูทองแก้ว และสุปรินา ชำนาญพุฒิพร (2566) พบว่า หิริ ทำให้คนเราเกิดความละเอียดแก่ใจ ไม่คิดชั่ว พุดชั่ว และทำ

ชั่ว ทั้งต่อหน้าและลับหลังผู้อื่น เพราะมีความละเอียดรอบคอบที่จะเกิดขึ้น จนสามารถชนะใจตนเอง หยุดความชั่ว สอดคล้องกับโอตตปปะ ถ้าเราทำอะไรลงไป หากไม่ถูกต้องแล้วจะทำให้รู้สึกเกรงกลัว กระตาคในใจตนเอง เรียกว่า ผิดจากธรรม ความละเอียดเกรงกลัวนี้เป็นต้นเหตุให้ทำความดี และยัง สอดคล้องกับผลการศึกษาของพิชญ์ หอมสมบัติ, พระปลัดภักตร์วัฒน์ สีลเตโช และสอาด ภูนาสรณ์ (2559) พบว่า สุขภาวะ เป็นภาวะที่บุคคลสามารถแสดงออกได้เหมาะสมตามบทบาททางสังคม สามารถทำงานได้ตามบทบาทอย่างเต็มประสิทธิภาพ สามารถปรับตัวกับสถานการณ์และ สิ่งแวดล้อมได้เป็นภาวะที่แต่ละบุคคลรับรู้ต่อสภาวะการณ์ที่เป็นอยู่ รู้สึกมีความสุข ไม่ว่าความสุขนั้น จะเกิดจากความสุขภายนอกหรือ ความสุขภายใน ทำให้บุคคลมีคุณภาพชีวิตมองโลกในแง่ดีมีความ พึงพอใจต่อการดำเนินชีวิต มีความสมบูรณ์ทั้งทางกาย จิตใจ อารมณ์ปัญญา สังคม และสิ่งแวดล้อม วิถีแห่งสุขภาวะ ตามหลักฆราวาสธรรมในพระพุทธ ศาสนาด้านหลักการครองเรือน

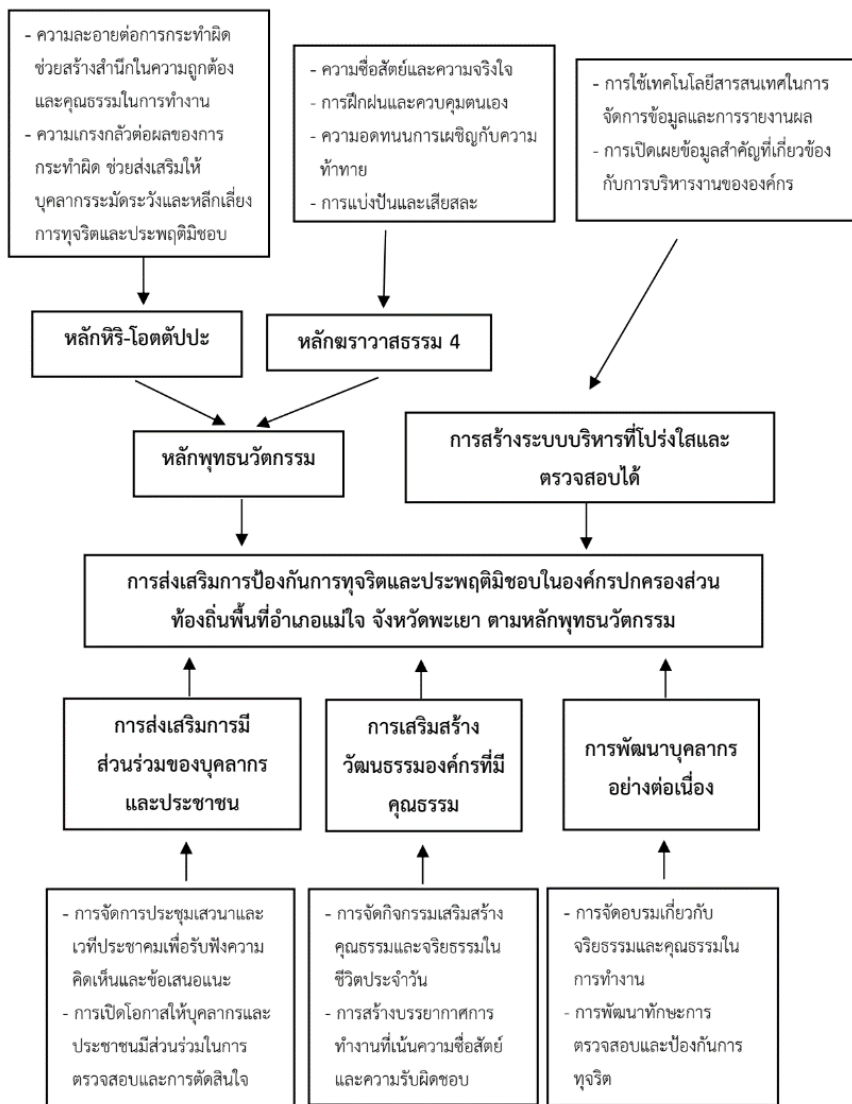
3. การสร้างความตระหนักรู้การป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบในองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นเครือข่าย โดยการนำหลักทริ-โอตตปปะมาใช้ในการสร้างความตระหนักรู้และ ป้องกันการทุจริตในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่มีคุณธรรมและ จริยธรรมสูง รวมถึงการเสริมสร้างทักษะการตรวจสอบและป้องกันการทุจริต สร้างบรรยากาศการ ทำงานที่ส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักฆราวาสธรรม 4 โดยให้ผู้บริหารและบุคลากรทุกคนเป็น แบบอย่างที่ดี ใช้เทคโนโลยีในการเปิดเผยข้อมูลและการติดตามการดำเนินงานเพื่อสร้างความ โปร่งใสและสามารถตรวจสอบได้ง่าย และเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบ และการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานขององค์กร และการเสริมสร้างองค์กร ปลอดการทุจริตและประพฤติมิชอบที่มั่นคง ในด้านการเสริมสร้างองค์กรเครือข่ายปลอดการทุจริต และประพฤติมิชอบที่มั่นคง เพื่อสร้างระบบบริหารที่โปร่งใสให้แก่เครือข่าย โดยการใช้เทคโนโลยี สารสนเทศในการจัดการข้อมูลและการรายงานผล และเปิดเผยข้อมูลสำคัญต่อสาธารณะและจัดการ ประชุมเสวนาและเวทีประชาคมเพื่อรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ อีกทั้งยังจัดอบรมเกี่ยวกับ จริยธรรมและการป้องกันการทุจริต เพื่อเป็นการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ยึดหลักคุณธรรม โดยการ จัดกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมในชีวิตประจำวัน ทำให้องค์กรมีความโปร่งใสและ เชื่อถือได้ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาท้องถิ่นและสังคมในภาพรวม สอดคล้องกับผลการศึกษา ของดิลก บุญอิม และพระอธิการสุชาติ จนทสโร (สายโรจน์) (2561) พบว่า แนวทางการพัฒนา คุณภาพชีวิต ตามหลักฆราวาสธรรมในพระพุทธศาสนาด้านหลักการครองเรือน ควรปฏิบัติตามแนว ความซื่อสัตย์ การไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม และเข้าใจถึงความสำคัญของตนที่มี อิทธิพล หรือบทบาทและความสัมพันธ์ต่อผู้อื่น ด้านหลักการอยู่ร่วมกันในชุมชน ควรปฏิบัติตามแนว

ความอดกลั้น การฝึกแก้ไขปัญหโดยสันติวิธี และรู้จักขอบเขตและการแสดงออกของอารมณ์อย่างพอเหมาะ ด้านหลักการทำงานให้สำเร็จ ควรปฏิบัติตามแนวความอดทน การไม่ท้อถอยต่อปัญหาที่ประสบ และแสดงความคิดเห็นและความรู้สึกในเรื่องต่าง ๆ พอเหมาะ ด้านหลักการสร้างคุณค่าให้แก่ตนเอง ควรปฏิบัติตามแนวความเสียสละ มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อบุคคล เช่นนี้ จะทำให้อยู่ร่วมกันด้วยความสมานฉันท์ ลดปัญหาความขัดแย้ง และปัญหาทางสังคม เกิดสันติสุขในบุคคล ชุมชน และสังคมแบบยั่งยืน และยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของพิชญ์ หอมสมบัติ, พระปลัดภัทรวัฒน์ สีลเตโช และสอาด ภูนาสรณ์ (2559) พบว่า สุขภาวะ เป็นภาวะที่บุคคลสามารถแสดงออกได้เหมาะสมตามบทบาททางสังคมสามารถทำงานได้ตามบทบาทอย่างเต็มประสิทธิภาพ สามารถปรับตัวกับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมได้เป็นภาวะที่แต่ละบุคคลรับรู้ต่อสภาวะการณ์ที่เป็นอยู่ รู้สึกมีความสุข ไม่ว่าความสุขนั้นจะเกิดจากความสุขภายนอกหรือความสุขภายใน ทำให้บุคคลมีคุณภาพชีวิตมองโลกในแง่ดีมีความพึงพอใจต่อการดำเนินชีวิต มีความสมบูรณ์ทั้งทางกาย จิตใจ อารมณ์ ปัญญา สังคม และสิ่งแวดล้อม วิถีแห่งสุขภาวะ ตามหลักฆราวาสธรรมในพระพุทธ ศาสนาด้านหลักการครองเรือน

องค์ความรู้ใหม่

การส่งเสริมการป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พื้นที่อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ตามหลักพุทธนวัตกรรม (เช่น หลักทิริ-โอดตปปะ และฆราวาสธรรม 4) อันได้แก่ 1) ความสำคัญของหลักทิริ-โอดตปปะ ทิริ ความละเอียดต่อการกระทำผิด ช่วยสร้างสำนึกในความถูกต้องและคุณธรรมในการทำงาน โอดตปปะ ความเกรงกลัวต่อผลของการกระทำผิด ช่วยส่งเสริมให้บุคลากรระมัดระวังและหลีกเลี่ยงการทุจริตและประพฤติมิชอบ 2) การประยุกต์ใช้หลักฆราวาสธรรม 4 สัจจะ (ความซื่อสัตย์และความจริงใจ) เป็นการสร้างวัฒนธรรมความซื่อสัตย์ในองค์กร การเปิดเผยข้อมูลและการตัดสินใจอย่างโปร่งใส ทมะ (การฝึกฝนและควบคุมตนเอง) เป็นการฝึกอบรมและพัฒนาทักษะบุคลากร และการสร้างวินัยในการทำงานและการปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด ขันติ (ความอดทน) เป็นการรับฟังและแก้ไขปัญหาด้วยเหตุผล และการส่งเสริมความอดทนในการเผชิญกับความท้าทาย และจาคะ (การแบ่งปันและเสียสละ) เป็นการมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนและการช่วยเหลือผู้อื่น และการแบ่งปันความรู้และประสบการณ์ภายในองค์กร 3) การสร้างระบบบริหารที่โปร่งใสและตรวจสอบได้ โดยการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดการข้อมูลและการรายงานผล และเป็นการเปิดเผยข้อมูลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานขององค์กร 4) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของบุคลากรและประชาชน การจัดการประชุม

เสวนาและเวทีประชาคมเพื่อรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ และการเปิดโอกาสให้บุคลากร และประชาชนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบและการตัดสินใจ 5) การเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่มี คุณธรรม การจัดกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมในชีวิตประจำวัน และการสร้าง บรรยากาศการทำงานที่เน้นความซื่อสัตย์และความรับผิดชอบ 6) การพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง เป็นการจذبบรมเกี่ยวกับจริยธรรมและคุณธรรมในการทำงาน และการพัฒนาทักษะการตรวจสอบ และป้องกันการทุจริต

ภาพที่ 4 สรุปลองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรจัดอบรมเกี่ยวกับหลักการป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบให้กับเจ้าหน้าที่และผู้บริหารในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมถึงการนำเสนอกรณีศึกษาและวิธีการจัดการปัญหา และควรที่จะส่งเสริมให้มีการยกย่องและให้รางวัลแก่พนักงานที่มีความซื่อสัตย์และมีผลงานดีเด่น รวมถึงการนำเสนอผลงานและตัวอย่างที่ดีในสื่อสารสนเทศขององค์กร และจัดทำระบบการประเมินผลงานที่เน้นความโปร่งใสและการปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาล
2. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรที่จัดตั้งคณะกรรมการที่ประกอบด้วยตัวแทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, ภาครัฐ, ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เพื่อให้เกิดการประสานงานและร่วมมือในการป้องกันการทุจริต และจัดกิจกรรมส่งเสริมความตระหนักรู้ในชุมชนเกี่ยวกับผลกระทบของการทุจริตและวิธีการป้องกัน
3. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรเสริมสร้างคุณธรรม และจริยธรรม โดยการจัดอบรมและศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะเรื่องของความซื่อสัตย์ (สัจจะ), ความมีเมตตา (เมตตา) และการรู้จักพอ (สันโดษ) และสร้างแนวทางการทำงานที่ยึดถือหลักธรรมอันได้แก่ หลักทริ โอตตปปะ และหลักขรวาธธรรม 4
4. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรที่จะมีการจัดตั้งระบบที่สามารถเปิดเผยข้อมูลด้านการเงินและการดำเนินงานขององค์กรให้ประชาชนสามารถตรวจสอบได้ง่าย เช่น การสร้างเว็บไซต์หรือแพลตฟอร์มออนไลน์ที่ประชาชนสามารถเข้ามาดูข้อมูลได้ และมีนโยบายที่จะสร้างบรรยากาศการทำงานที่ส่งเสริมการร่วมมือกันระหว่างพนักงาน และระหว่างพนักงานกับประชาชน โดยใช้หลักของความเมตตาและความเกื้อกูล

เอกสารอ้างอิง

- ดิลก บุญอิม และพระอธิการสุชาติ จนทสโร (สายโรจน์). (2561). ขรวาธธรรม 4: สูตรการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามวิถีพุทธ. *วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง*, 7(2), 338-352.
- ปิยะธิดา อภัยภักดิ์. (2561). แนวทางการป้องกันและปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชันในหน่วยงานภาครัฐ. *วารสารบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม*, 13(1), 1-12.

พิษณุ หอมสมบัติ, พระปลัดภักตร์วัฒน์ สีลเตโช และสอาด ภูนาสรณ์. (2559). *พราวาสธรรม 4 ประเภท การป้องกันการทุจริตอย่างยั่งยืน*. (รายงานการวิจัย). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : วิทยาเขตขอนแก่น.

รัชเดช มะลิทองดำรง, กันตภณ หนูทองแก้ว และสุปรียา ชำนาญพุฒิพร. (2566). การป้องกันการกระทำผิดวินัยตามหลักทิริ-โอตัมปะของผู้ต้องขังทัณฑสถานวัยหนุ่มนครศรีธรรมราช. *วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี*, 5(2), 147-160.

รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข และนุชจรี ศิลมงคล. (2560). ความเป็นปกติของการคอร์รัปชันกับการเข้าสู่ตำแหน่งของพนักงานส่วนท้องถิ่น. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 25(47), 19-41.

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2562). *การป้องกันการทุจริต*. นนทบุรี : ชุมชมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด สาขา 4.

Clark, L. & Michael, S. (1983). *Corruption: Causes, Consequence and Control*. London : Frances Pinter.

แนวทางการสร้างทีมงานของผู้บริหารโรงเรียนเอกชน จังหวัดลพบุรี

Guidelines for Building a Teamwork of Private School Administrators in
Lopburi Province

อรวรา ยศเรือง¹ และกัลยรัตน์ หล่อมณีนพรัตน์²

Onwara Yosruang and Kunlayarat Lormanenoprat

Received: July 16, 2024

Revised: October 04, 2024

Accepted: October 18, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ในการสร้างทีมงานของผู้บริหารโรงเรียนเอกชน 2) ศึกษาความต้องการจำเป็นในการสร้างทีมงานของผู้บริหารโรงเรียนเอกชน และ 3) เสนอแนวทางการสร้างทีมงานของผู้บริหารโรงเรียนเอกชน วิจัยเป็นแบบผสมวิธี โดยการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูโรงเรียนเอกชน จำนวน 280 คน เครื่องมือวิจัยเป็นแบบสอบถาม มีค่าความเชื่อมั่นที่ 0.98 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติบรรยาย ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าดัชนีความต้องการจำเป็น ($PNI_{Modified}$) ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน เครื่องมือวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์ กึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า 1) สภาพปัจจุบันการสร้างทีมงานของผู้บริหารโรงเรียนเอกชน ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนสภาพที่พึงประสงค์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเท่ากันมี 3 ด้าน ได้แก่ การวางแผนปฏิบัติการของทีมงาน การปฏิบัติตามแผนของทีมงาน และการประเมินผลของทีมงาน 2) ความต้องการจำเป็นในการสร้างทีมงานของผู้บริหาร อันดับแรกคือ การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลของทีมงาน อันดับสองคือ การระบุปัญหาและโอกาสของทีมงานจากสภาพแวดล้อมภายนอกที่เอื้อประโยชน์ให้โรงเรียน และอันดับสามคือ การวางแผนปฏิบัติการของทีมงาน และ 3) แนวทางการสร้างทีมงานของผู้บริหารโรงเรียนเอกชน คือ ผู้บริหารควรเพิ่มพูนความรู้และพัฒนาทักษะ

¹⁻² วิทยาลัยครูสุริยเทพ มหาวิทยาลัยรังสิต; Suryadhep Teachers College, Rangsit University

Corresponding author, e-mail: onwara.since1994@gmail.com, Tel. 081-7278449

การเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลให้แก่ครู ควรจัดพื้นที่ปลอดภัยให้ครูได้แสดงความคิดเห็นและเสนอแนวทางปฏิบัติงานต่าง ๆ ควรจัดประชุมระดมความคิดและใช้กระบวนการ SWOT analysis และ PDCA ในการจัดทำแผนปฏิบัติการ

คำสำคัญ: แนวทาง, การสร้างทีมงาน, ผู้บริหาร, โรงเรียนเอกชน, จังหวัดลพบุรี

Abstract

The purposes of this research article were 1) to study the current and desirable conditions in building a teamwork of private school administrators; 2) to study the needs of building a teamwork of private school administrators; and 3) to propose guidelines for building a teamwork of private school administrators. It was a mixed-methods research. For quantitative research, the sample group was 280 private school teachers. The research instrument was a questionnaire with a reliability of 0.98. Data were analyzed using descriptive statistics, including frequency, percentage, mean, standard deviation, and *Priority Needs Index* (PNIModified). In terms of qualitative research, the informants were 5 qualified persons. The research instrument was a semi-structured interview. Data were analyzed using content analysis. The research results found that 1) the current status of teamwork building of private school administrators, overall was at a moderate level. The desired status was at the highest level overall. The three aspects with the highest average scores were teamwork action planning, teamwork plan implementation, and teamwork evaluation; 2) the necessity of teamwork building of administrators was the first step of team data collection and analysis. The second step was identifying problems and opportunities of the teamwork from the external environment that was beneficial to the school. The third step was teamwork action planning; 3) the guidelines for teamwork building of private school administrators were that administrators should increase knowledge and develop skills in data collection and analysis for teachers. They should provide a safe space for teachers to express their opinions and propose

various work practices. They should organize brainstorming sessions and use the SWOT analysis and PDCA processes to prepare action plans.

Keywords: Guidelines, Team Building, Administrators, Private Schools, Lopburi Province

บทนำ

โรงเรียนเอกชนได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน นับตั้งแต่มีการตราพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 เพื่อช่วยแบ่งเบาภาระการจัดการศึกษาของรัฐ โดยเฉพาะในส่วนที่รัฐไม่สามารถดำเนินการได้ หรือดำเนินการได้ไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชนด้วยข้อจำกัดด้านทรัพยากรต่าง ๆ รวมทั้งเพื่อเป็นทางเลือกให้แก่ นักเรียนได้เข้าถึงรูปแบบการศึกษาที่ตนพอใจ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) โดยการบริหารจัดการโรงเรียนเอกชนแต่เดิม ผู้รับใบอนุญาตหรือเจ้าของโรงเรียนจะเป็นผู้บริหารโรงเรียนแบบเบ็ดเสร็จ แต่หลังการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2550 โรงเรียนเอกชนต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบการบริหารจัดการโดยใช้คณะกรรมการบริหารโรงเรียนและมีฐานะเป็นนิติบุคคล (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน, 2554)

การดำเนินกิจการโรงเรียนเอกชนให้อยู่รอดได้นั้นปัจจัยสำคัญ คือ คุณภาพการจัดการศึกษาที่ต้องอาศัยครูที่มีคุณภาพ จากข้อมูลของ TDRI ชี้ให้เห็นว่าระบบการศึกษาไทยกำลังก้าวเข้าสู่ช่วงเปลี่ยนผ่านสำคัญ กล่าวคือ ในช่วงปีพ.ศ. 2556-2567 ครูโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานประมาณครึ่งหนึ่งของจำนวนครูทั้งหมดจะเกษียณอายุ และโรงเรียนต้องบรรจุครูใหม่เข้ามาทดแทน (ประวิต เอราวรรณ, 2562) เหตุดังกล่าวนี้จะส่งผลกระทบต่อโรงเรียนเอกชนโดยตรง เพราะจะทำให้ครูลาออกไปสอบบรรจุเป็นข้าราชการจำนวนมาก นอกจากนี้ โรงเรียนเอกชนส่วนใหญ่ยังประสบปัญหาหางบประมาณไม่เพียงพอต่อการนำไปใช้บริหารจัดการโรงเรียน เพราะเงินที่ได้รับอุดหนุนจากรัฐคำนวณจากจำนวนนักเรียนที่มีแนวโน้มลดลง ขณะที่งบประมาณในส่วนอื่น ๆ โดยเฉพาะเงินเดือนครูยังคงที่ (สรายุทธ ช่างงาม, 2565) ยิ่งไปกว่านั้น การแพร่ระบาดของโควิด 19 ที่ให้สถานประกอบการและสถานศึกษาทุกแห่งหยุดดำเนินการ ผู้ปกครองจำนวนมากถูกเลิกจ้างหรือมีรายได้ลดลง ไม่มีเงินจ่ายค่าเล่าเรียนให้บุตรหลาน ทำให้

โรงเรียนเอกชนประสบปัญหาด้านการเงิน ขาดสภาพคล่อง จนโรงเรียนเอกชนหลายแห่งต้องเลิกกิจการ

การพัฒนาโรงเรียนเอกชนให้มีคุณภาพภายใต้ภาวะวิกฤติต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น ผู้บริหารโรงเรียนต้องเป็นผู้มีภาวะผู้นำ และรับผิดชอบหลัก 3 ด้าน คือ การทำงานให้บรรลุภารกิจ, การสร้างและรักษาทีมงาน และการพัฒนาสมาชิกในทีม (Adair, J. E., 1986) ทีมงานของผู้บริหารจึงเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนนโยบายการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนด้วย ดังนั้น ผู้บริหารโรงเรียนจึงต้องเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้นำทีม และใช้หลักการต่าง ๆ ในการสร้างและพัฒนาทีมงานของตนให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ เพื่อให้การดำเนินงานของโรงเรียนบรรลุตามวิสัยทัศน์และเป้าหมายที่วางไว้ รวมทั้งสามารถรับมือกับความท้าทายปัญหา ตลอดจนอุปสรรคต่าง ๆ ในการดำเนินงานได้อย่างดี

อย่างไรก็ตาม การสร้างทีมงานที่มีประสิทธิภาพก็มีใช้เรื่องง่าย ผู้บริหารอาจต้องพบปัญหาหรืออุปสรรคได้เช่นกัน เช่น ปัญหาจากอำนาจของกลุ่มที่มีพลังมากพอที่จะทำให้อำนาจฝ่ายบริหารโน้มเอียงตามและปฏิบัติไปในทิศทางที่กลุ่มต้องการ ปัญหาจากผู้ร่วมงานใหม่ ๆ ที่ไม่เข้าใจวัฒนธรรมการทำงานขององค์กร ไม่เข้าใจเนื้อหางาน หรือไม่คุ้นเคยกับบุคคลที่ทำงานในกลุ่มนั้น ๆ ทำให้ไม่สามารถทำงานร่วมกันได้ดีเท่าที่ควร (ลำเทียน เผ่าอาจ, 2559) นอกจากนี้ทีมงานส่วนใหญ่มีปัญหาไม่ได้ทำงานร่วมทีมกันอย่างต่อเนื่อง ต้องสร้างความสัมพันธ์ภายในทีมอย่างเป็นระบบจึงจะสามารถช่วยรับมือกับปัญหาต่าง ๆ ได้ (Shermerhorn, Jr, J. R., Hunt, J. G. & Osborn, R. N., 2002) ดังนั้น เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานเป็นทีม ผู้บริหารควรเปิดโอกาสให้ทีมงานมีส่วนร่วมกำหนดนโยบาย วางแผนการปฏิบัติงาน คัดเลือกเพื่อนร่วมงาน และร่วมลงมือปฏิบัติทุกขั้นตอน (ไชยวิทย์ แจ่มเที่ยงตรง, กมลมาลย์ ไชยศิริธัญญา และชนชม ชินะดังกูร, 2563) การทำงานเป็นทีมจึงถือว่าสมาชิกทุกคนมีความสำคัญเท่าเทียมกันในการขับเคลื่อนความสำเร็จขององค์กรภายใต้หน้าที่และความรับผิดชอบที่ได้รับมอบหมาย ขณะเดียวกันสมาชิกของทีมก็จะเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของงาน เป็นเจ้าขององค์กร (Sense of Belonging) ร่วมกัน และจะมุ่งมั่นการทำงานเพื่อประโยชน์ขององค์กรเป็นสำคัญ ดังคำกล่าว “Teamwork makes the dream work” (Maxwell, J. C., 2002)

สภาพปัจจุบันโรงเรียนเอกชนในจังหวัดลพบุรีต้องพบอุปสรรคและปัญหารอบด้าน เช่นเดียวกับโรงเรียนเอกชนอื่น ๆ ส่งผลให้โรงเรียนจำนวนหนึ่งต้องปิดกิจการลง ดังนั้นเพื่อให้โรงเรียนก้าวผ่านภาวะวิกฤติต่าง ๆ และยังสามารถดำรงคงอยู่ได้ ผู้บริหารโรงเรียนเอกชนจำเป็นต้องบริหารจัดการโรงเรียนให้มีความพร้อมอย่างมีคุณภาพทุกด้าน รวมทั้งการสร้างทีมงานที่เข้มแข็งและ

มีประสิทธิภาพ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้ปกครองที่ส่วนใหญ่ยังคงให้ความสำคัญเรื่องคุณภาพการจัดการศึกษาและใช้ประกอบการตัดสินใจส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียน

จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า ยังไม่มีผู้ศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการสร้างทีมงานของผู้บริหารโรงเรียนเอกชน จังหวัดลพบุรี จึงเป็นช่องว่างขององค์ความรู้ และองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารโรงเรียนเอกชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบาย วางแผน และปรับปรุงการสร้างทีมงานของโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ในการสร้างทีมงานของผู้บริหารโรงเรียนเอกชน จังหวัดลพบุรี
2. เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นในการสร้างทีมงานของผู้บริหารโรงเรียนเอกชน จังหวัดลพบุรี
3. เพื่อเสนอแนวทางการสร้างทีมงานของผู้บริหารโรงเรียนเอกชน จังหวัดลพบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) ประชากรคือ ครูโรงเรียนเอกชน จังหวัดลพบุรี จำนวน 938 คน จาก 35 โรงเรียน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ ทาโร่ ยามาเน่ (Yamane, T., 1967 อ้างถึงใน วิไล ทองแผ่, 2557) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 280 คน และใช้การสุ่มตัวอย่างแบบง่าย โดยวิธีการจับฉลาก สำหรับผู้ให้สัมภาษณ์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน เลือกมาด้วยวิธีแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนนาร่องการบริหารจัดการโรงเรียนเอกชนสู่ความเป็นเลิศ INTERSECT Model ในจังหวัดลพบุรี 3 คน ศึกษาธิการจังหวัดลพบุรี 1 คน และนักทรัพยากรบุคคลชำนาญการพิเศษ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลพบุรี เขต 1 อีก 1 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ โดยแบบสอบถามจะแบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ในการสร้างทีมงานของผู้บริหารโรงเรียนเอกชน เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ และตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวทางการสร้างทีมงานของผู้บริหารโรงเรียนมีลักษณะเป็นคำถามแบบปลายเปิด (Open-ended form) ผลการตรวจสอบค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง

คำถามกับเนื้อหา (IOC) โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน ข้อคำถามทุกข้อมีค่า IOC ระหว่าง 0.67-1.00 หลังนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try-Out) กับกลุ่มอื่นที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน แล้วนำมาทดสอบหาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.98 ส่วนแบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการจัดลำดับความต้องการจำเป็นในการสร้างทีมงานของผู้บริหารโรงเรียนเอกชนที่ได้จากแบบสอบถามตอนที่ 2 เฉพาะประเด็นย่อยของแต่ละด้านที่มีค่า $PNI_{Modified}$ สูงสุด 3 อันดับแรก และข้อมูลความคิดเห็นเพิ่มเติมของผู้ตอบแบบสอบถามที่ได้จากแบบสอบถาม ตอนที่ 3 มาประกอบการสร้างแบบสัมภาษณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม นำมาแจกแจงความถี่และหาค่าร้อยละ ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ในการสร้างทีมงานของผู้บริหารโรงเรียนเอกชน นำมาหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ส่วนการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นในการสร้างทีมงานของผู้บริหารโรงเรียน ใช้เทคนิค Modified Priority Needs Index : $PNI_{Modified}$ สำหรับข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของผู้ตอบแบบสอบถาม และข้อมูลการสัมภาษณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน เกี่ยวกับแนวทางการสร้างทีมงานของผู้บริหารโรงเรียนเอกชน ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

สรุปผลการวิจัย

1. สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ในการสร้างทีมงานของผู้บริหารโรงเรียนเอกชน จังหวัดลพบุรี ผลการวิจัยปรากฏตามตารางที่ 1 พบว่า

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นในการสร้างทีมงาน ของผู้บริหารโรงเรียนเอกชน จังหวัดลพบุรี ในภาพรวม

ขั้นตอนการสร้างทีมงาน	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			ความต้องการจำเป็น	
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$PNI_{modified}$	อันดับ
1. การระบุปัญหาและโอกาสของทีมงาน จากสภาพแวดล้อมภายนอกที่จะเอื้อประโยชน์ให้โรงเรียน	3.10	0.57	ปานกลาง	4.62	0.46	มากที่สุด	0.49	2
2. การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลของทีมงาน	3.06	0.61	ปานกลาง	4.59	0.50	มากที่สุด	0.50	1

ขั้นตอนการสร้างทีมงาน	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			ความต้องการจำเป็น	
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$PNI_{modified}$	อันดับ
3. การวางแผนปฏิบัติการของทีมงาน	3.18	0.64	ปานกลาง	4.64	0.48	มากที่สุด	0.46	3
4. การปฏิบัติตามแผนของทีมงาน	3.23	0.62	ปานกลาง	4.64	0.47	มากที่สุด	0.44	5
5. การประเมินผลของทีมงาน	3.20	0.65	ปานกลาง	4.64	0.47	มากที่สุด	0.45	4
รวม	3.15	0.57	ปานกลาง	4.63	0.46	มากที่สุด	0.47	-

จากตารางที่ 1 พบว่า ปัจจุบันการสร้างทีมงานของผู้บริหารโรงเรียนเอกชน ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.15$, S.D. = 0.57) และรายด้านอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การปฏิบัติตามแผนของทีมงาน ($\bar{X} = 3.23$, S.D. = 0.62) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลของทีมงาน ($\bar{X} = 3.06$, S.D. = 0.61) ส่วนสภาพที่พึงประสงค์หรือคาดหวังให้มีการดำเนินงาน ในภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.63$, S.D. = 0.46) และรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด มีค่าเท่ากัน 3 ด้าน ได้แก่ การวางแผนปฏิบัติการของทีมงาน ($\bar{X} = 4.64$, S.D. = 0.48) การปฏิบัติตามแผนของทีมงาน ($\bar{X} = 4.64$, S.D. = 0.47) และการประเมินผลของทีมงาน ($\bar{X} = 4.64$, S.D. = 0.47) สำหรับด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลของทีมงาน ($\bar{X} = 4.59$, S.D. = 0.50)

2. ผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นในการสร้างทีมงานของผู้บริหารโรงเรียนเอกชน ในภาพรวม มีค่า $PNI_{modified} = 0.47$ และรายด้านมีค่า $PNI_{modified}$ สูงกว่า 0.3 ทุกด้าน โดยด้านที่มีค่า $PNI_{modified}$ สูงสุดเป็นอันดับที่ 1 คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลของทีมงาน ($PNI_{modified} = 0.50$) อันดับที่ 2 การระบุปัญหาและโอกาสของทีมงานจากสภาพแวดล้อมภายนอกที่เอื้อประโยชน์ให้โรงเรียน ($PNI_{modified} = 0.49$) อันดับที่ 3 การวางแผนปฏิบัติการของทีมงาน ($PNI_{modified} = 0.46$) อันดับที่ 4 การประเมินผลของทีมงาน ($PNI_{modified} = 0.45$) และ อันดับที่ 5 การปฏิบัติตามแผนของทีมงาน ($PNI_{modified} = 0.44$)

3. แนวทางการสร้างทีมงานผู้บริหารโรงเรียนเอกชน จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเรียงลำดับตามความต้องการจำเป็นเร่งด่วนจากค่า $PNI_{modified}$ สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

3.1 ด้านการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลของทีมงาน ผู้บริหารควรส่งเสริมให้ครูได้เพิ่มพูนความรู้และทักษะการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยการส่งครูเข้าร่วม

ประชุม อบรม เรียนรู้ผ่านระบบออนไลน์ ตลอดจนการศึกษาต่อ ทั้งนี้ควรจัดการประชุมระดมสมอง หรือกิจกรรม PLC เพื่อให้ครูมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลระหว่างกัน

3.2 ด้านการระบุปัญหาและโอกาสของทีมงานจากสภาพแวดล้อมภายนอกที่เอื้อประโยชน์ให้โรงเรียน ผู้บริหารควรจัดพื้นที่ปลอดภัยให้ครูได้แสดงความคิดเห็น ร่วมกันวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา และเสนอทางเลือกใหม่ ๆ ในการแก้ไขปัญหาและการปฏิบัติงาน โดยจัดหาและใช้เทคโนโลยีการสื่อสารที่ทันสมัย เพื่ออำนวยความสะดวกและพัฒนาความรู้ ความสามารถของครู

3.3 ด้านการวางแผนปฏิบัติการของทีมงาน ผู้บริหารควรให้ครูมีส่วนร่วมกำหนดนโยบาย แผนปฏิบัติการ หลักเกณฑ์ กระบวนการดำเนินงาน และโครงการต่าง ๆ โดยใช้กระบวนการ SWOT Analysis และ PDCA บนพื้นฐานของวิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์ของโรงเรียน

3.4 ด้านการประเมินผลของทีมงาน ผู้บริหารควรจัดให้มีการประชุมระหว่างปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ เพื่อร่วมกันติดตามการดำเนินงานต่าง ๆ จะได้ทราบปัญหาและหาทางแก้ไขปรับปรุงได้ทันทั่วทั้งที่ และประเมินผลหลังสิ้นสุดโครงการ เพื่อประเมินผลลัพธ์ตามเป้าหมายของแผนปฏิบัติการ โดยประเมินผลตามสภาพจริง มีหลักฐานที่ตรวจสอบได้ เปิดเผยข้อมูลได้ และสามารถอธิบายผลการประเมินแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องหรือโต้แย้งได้

3.5 ด้านการปฏิบัติตามแผนของทีมงาน ผู้บริหารควรมอบหมายงานให้ครูตามความสนใจและความถนัด โดยทำเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อให้ครูรับรู้และเข้าใจบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของตน และส่งเสริมให้ครูรวมกลุ่ม PLC เพื่อประสานการปฏิบัติงานและตัดสินใจร่วมกัน โดยผู้บริหารคอยติดตาม ดูแลการปฏิบัติงานของทุกฝ่ายให้เป็นไปตามแผนที่วางไว้ หากพบปัญหาการปฏิบัติงาน หรือข้อขัดแย้งระหว่างทีมงาน ควรจัดประชุมให้ครูมีส่วนร่วมเสนอแนะ หาข้อยุติ และปรึกษากันภายในทีม

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพปัจจุบันการสร้างทีมงานของผู้บริหารโรงเรียนเอกชน ในภาพรวมมีการดำเนินงานอยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การปฏิบัติตามแผนของทีมงาน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการนำแผนที่วางไว้ไปปฏิบัติให้เห็นผลเป็นรูปธรรมมีความสำคัญอย่างมาก มิเช่นนั้นแล้วการวางแผนก็ไร้ประโยชน์ ผู้บริหารโรงเรียนเอกชนควรให้ความสำคัญกับการปฏิบัติงานตามแผนอย่างจริงจัง โดยต้องแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบและมอบหมายงานให้ครูหรือทีมงานตามความรู้ ความสามารถ และความถนัด ขณะเดียวกันครูทุกคนควรใส่ใจนำแผนไปปฏิบัติตามที่ได้รับมอบหมาย สนับสนุนให้ครูรวมกลุ่มประสานการทำงาน เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างราบรื่น

และบรรลุเป้าหมายตามที่ต้องการ ทั้งนี้ผู้บริหารควรกำกับดูแลให้มีการปฏิบัติงานตามแผนอย่างจริงจัง ซึ่งสอดคล้องกับกันยารัตน์ คำสิทธิ และสริพร เชาวน์ชัย (2565) ที่กล่าวว่า ผู้บริหารและครูควรร่วมกันดำเนินงานตามแผนงานที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ผู้บริหารควรพูดโน้มน้าวใจและกระตุ้นให้ครูมีความสนใจในการปฏิบัติงาน และอรพรรณ คิณธิ (2561) ที่กล่าวว่า การนำแผนงานที่วางไว้ร่วมกันสู่การปฏิบัติ ผู้บริหารต้องคอยกำกับดูแลและตรวจสอบให้แผนปฏิบัติงานมุ่งไปสู่เป้าหมายที่วางไว้

สำหรับสภาพที่พึงประสงค์ในการสร้างทีมงานของผู้บริหารโรงเรียนเอกชน พบว่า ในภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดและมีค่าเท่ากันมี 3 ด้าน คือ การวางแผน ปฏิบัติการ การปฏิบัติตามแผนของทีมงาน และการประเมินผลของทีมงาน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ที่ผ่านมาผู้บริหารและครูไม่ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องดังกล่าวเท่าที่ควร ผู้ตอบแบบสอบถามจึงต้องการให้มีการดำเนินงานในเรื่องเหล่านี้อย่างจริงจังมากขึ้น เพราะการวางแผน (Plan) การปฏิบัติตามแผน (Do) และการประเมินแผน (Check) เป็น 3 ขั้นตอนสำคัญของวงจรคุณภาพ PDCA ซึ่งเป็นวงจรที่จะช่วยให้การบริหารงานเป็นไปอย่างมีระบบ ทำให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งในระดับผู้ปฏิบัติงาน ระดับฝ่าย และระดับองค์กร เพราะทุกครั้งที่การดำเนินงานตามวงจร PDCA หมุนครบรอบ ก็จะเป็นแรงส่งสำหรับการดำเนินงานในรอบต่อไป ทำให้เกิดการปรับปรุงการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น ผู้บริหารและทีมงานจึงควรปฏิบัติตามแนวทางของ PDCA ให้ครบถ้วน และมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนของกระบวนการดังกล่าว บนฐานการรับรู้และเข้าใจในเป้าหมายขององค์กรที่ตรงกัน ซึ่งสอดคล้องกับณัฐพัชร ภูจอม (2560) ที่กล่าวว่า สถานศึกษาต้องมีการประชุมชี้แจงให้สมาชิกทุกคนทราบผลลัพธ์ที่ต้องการให้บรรลุผลตามเป้าหมายของสถานศึกษา แผนปฏิบัติการควรมีความชัดเจนในการแก้ไขปัญหาและแสวงหาความร่วมมือร่วมกันได้

2. ผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นในการสร้างทีมงานของผู้บริหารโรงเรียนเอกชน ในภาพรวม ดังนี้

2.1 ความต้องการจำเป็นเร่งด่วนอันดับแรกในการสร้างทีมงานของผู้บริหารโรงเรียนเอกชน คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลของทีมงาน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ การวางแผนที่ดี การบริหารจัดการโรงเรียนที่ดี ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานข้อมูลที่มีคุณภาพ หากข้อมูลที่นำมาใช้ประกอบการตัดสินใจใด ๆ ไม่ถูกต้อง ไม่สมบูรณ์ มีความสับสน ล้าสมัย ย่อมทำให้การบริหารจัดการภายในโรงเรียนผิดพลาด จนอาจก่อให้เกิดความเสียหายทางการเงินและชื่อเสียงของโรงเรียนได้ ดังนั้น สมาชิกในทีมงานควรมีทักษะการรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อประโยชน์ในการนำมาใช้วางแผน การบริหารจัดการโรงเรียน และการปฏิบัติงาน ซึ่งสอดคล้อง

กับณัฐพัชร ภูจอม (2560) ที่กล่าวว่า สมาชิกทีมงานทุกคนในสถานศึกษาต้องร่วมกันค้นหาข้อมูลที่มีความถูกต้อง ชี้ให้เห็นปัญหาและสาเหตุของปัญหาอย่างแท้จริง ผู้บริหารต้องส่งเสริมสมาชิกทีมงานเข้ารับการฝึกอบรมให้มีทักษะในการเก็บรวบรวมข้อมูล สามารถวิเคราะห์หาสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาได้

2.2 ความต้องการจำเป็นเร่งด่วนอันดับสอง คือ การระบุปัญหาและโอกาสของทีมงานจากสภาพแวดล้อมภายนอกที่เอื้อประโยชน์ให้โรงเรียน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ สมาชิกของทีมงานควรรับรู้และเข้าใจสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน ควรมีส่วนร่วมระบุปัญหาอุปสรรค หรือข้อจำกัดที่จะขัดขวางการบรรลุเป้าหมายของโรงเรียน เพื่อร่วมกันหาทางแก้ไข ขณะเดียวกันก็มองเห็นโอกาสจากสภาพแวดล้อมนอกทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง เทคโนโลยี กฎ ระเบียบ และข้อบังคับต่าง ๆ ที่จะเอื้อประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการดำเนินงานของโรงเรียน สมาชิกของทีมงานจึงต้องรอบรู้และรู้รอบ เพื่อช่วยกันเสนอความคิดเห็นต่อผู้บริหารและมีส่วนร่วมพัฒนาโรงเรียนให้มีคุณภาพ ซึ่งสอดคล้องกับลดาวัลย์ พุทวัชร (2560) ที่กล่าวว่า ผู้บริหารควรรับฟังความคิดเห็นของครู เปิดโอกาสให้ครูได้วิพากษ์วิจารณ์ นำความขัดแย้งมาเป็นโอกาสในการทำงานอย่างสร้างสรรค์

2.3 ความต้องการจำเป็นเร่งด่วนอันดับสาม คือ การวางแผนปฏิบัติการของทีมงาน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ การวางแผนปฏิบัติการ เป็นกระบวนการทำงานที่เป็นระบบ โดยทั่วไปมักอยู่ในรูปโครงการหรือกิจกรรมที่มีการกำหนดวัตถุประสงค์ แนวทางปฏิบัติ ระยะเวลาดำเนินงาน และผู้รับผิดชอบไว้อย่างชัดเจน เพื่อช่วยลดปัญหาความขัดแย้งระหว่างฝ่ายงานต่าง ๆ และช่วยลดความผิดพลาดในการบริหารจัดการ ผู้บริหารจึงควรให้สมาชิกในทีมมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นและวางแผนปฏิบัติการ ซึ่งสอดคล้องกับอรพรรณ คิณธิ (2561) ที่กล่าวว่า การวางแผนปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ ควรมีการวางแผนก่อนปฏิบัติงาน มีกระบวนการทำงานที่ชัดเจน เหมาะสม เปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการกำหนดหลักเกณฑ์และกระบวนการปฏิบัติงาน มีการประสานและสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกันภายในทีม

3. แนวทางการสร้างทีมงานของผู้บริหารโรงเรียนเอกชน มีดังนี้

3.1 ด้านการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลของทีมงาน เนื่องจากข้อมูลมีความสำคัญอย่างมากในการวางแผน การบริหารจัดการ และการปฏิบัติงานภายในองค์กร ข้อมูลที่นำมาใช้จึงต้องผ่านการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์อย่างละเอียดรอบคอบ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ชัดเจน มีความสมบูรณ์ และเป็นปัจจุบัน โดยเฉพาะการรวบรวมข้อมูลซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการดำเนินงาน หากมีวิธีการรวบรวมข้อมูลที่ดี จะทำให้ได้ข้อมูลที่รวดเร็ว ถูกต้องแม่นยำ และครบถ้วน

ซึ่งปัจจุบันมีการใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ ช่วยเก็บรวบรวมข้อมูลได้สะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น เช่น การใช้ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (Email) การใช้เครื่องสแกน (Scanner) การอ่านข้อมูลที่เป็นรหัสแท่ง (Barcode) ดังนั้น ผู้บริหารจึงควรส่งครูเข้าร่วมประชุม อบรม หรือเรียนรู้ผ่านระบบออนไลน์ตลอดจนศึกษาต่อ เพื่อเพิ่มพูนความรู้และทักษะในการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล รวมทั้งจัดการประชุมในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การระดมสมอง กิจกรรม PLC เพื่อให้ครูได้ร่วมแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลระหว่างกัน รวมทั้ง ควรมีการจัดทำข้อมูลสารสนเทศ เพื่อใช้ในการวางแผนและการบริหารจัดการโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับญัตติฯ ญ.จ.ม. (2560) ที่กล่าวว่า สมาชิกทุกคนในสถานศึกษาต้องร่วมกันค้นหาข้อมูลที่มีความถูกต้อง ชี้ให้เห็นปัญหาและสาเหตุของปัญหาอย่างแท้จริง ส่งเสริมการฝึกอบรมให้มีทักษะในการเก็บรวบรวมข้อมูล สามารถวิเคราะห์หาสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาได้ และเอริค นที เลนอนบ (2562) ที่กล่าวว่า หากทีมงานได้ผ่านการฝึกฝนการทำงานจนเกิดความชำนาญ และมีการประสานงานที่ดี มีการร่วมมือ สามัคคี จะทำให้การทำงานนั้นประสบความสำเร็จ รวมทั้ง ลดาวัลย์ พุทธวัช (2560) ที่กล่าวว่า กระบวนการตัดสินใจในการบริหารงานต้องมีความยืดหยุ่น เหมาะสม สอดคล้องกับสถานการณ์ และจัดทำข้อมูลสารสนเทศที่จำเป็น เพื่อใช้ตัดสินใจในการบริหารจัดการเรื่องต่าง ๆ

3.2 ด้านการระบุปัญหาและโอกาสของทีมงานจากสภาพแวดล้อมภายนอกที่เอื้อประโยชน์ให้โรงเรียน เนื่องจากสภาพแวดล้อมภายนอกต่าง ๆ ล้วนมีผลกระทบต่อการบริหารและการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน ทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งทางบวกและทางลบ ผู้บริหารและทีมงานจึงควรมีความรู้ ความเข้าใจสภาพแวดล้อมภายนอก เพื่อร่วมกันระบุสิ่งที่ปัญหา และหาทางป้องกันแก้ไข รวมถึงวิเคราะห์สิ่งที่เป็โอกาสที่จะเอื้อประโยชน์ให้กับโรงเรียนและนักเรียน เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการวางแผนและการดำเนินงาน ดังนั้น ผู้บริหารควรจัดพื้นที่ปลอดภัยเพื่อเปิดโอกาสให้ครูได้แสดงความคิดเห็น ร่วมกันวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา และเสนอทางเลือกใหม่ ๆ ในการแก้ไขปัญหาและการปฏิบัติงาน ซึ่งสอดคล้องกับอรพรณ คิอินธิ (2561) ที่กล่าวว่า การพัฒนาแนวทางการทำงานเป็นทีมของครู สมาชิกในทีมควรมีการกำหนดปัญหาร่วมกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกัน มีการประสานงานอันดีต่อกันภายในทีม มีการเปิดเผยต่อกันและเผชิญหน้าเพื่อแก้ไขปัญหา และมีการจูงใจผู้ปฏิบัติงาน

3.3 ด้านการวางแผนปฏิบัติการของทีมงาน เนื่องจากการวางแผนปฏิบัติงานเป็นหนึ่งในขั้นตอนที่มีความสำคัญมากสำหรับทุกองค์กรและผู้ปฏิบัติงาน และเป็นขั้นตอนแรกของการเริ่มต้นทำงาน โดยผู้บริหารจะใช้แผนปฏิบัติการในการกำกับการบริหารจัดการ ส่วนผู้ปฏิบัติงานจะใช้แผนปฏิบัติการเป็นเครื่องมือในการทำงาน ดังนั้น ผู้บริหารควรจัดให้มีการประชุมทีมงาน เพื่อ

ระดมความคิดและจัดทำแผนปฏิบัติการร่วมกัน โดยใช้กระบวนการ SWOT analysis และ PDCA บนพื้นฐานของวิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์ของโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับพรสุตา ประเสริฐ (2564) ที่กล่าวว่า การพัฒนาแนวทางการสร้างทีมงานสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา ควรมีการประชุมกำหนดวัตถุประสงค์การปฏิบัติงานที่มีความชัดเจนสอดคล้องกับเป้าหมายที่กำหนดขึ้น กำหนดกรอบเวลา การปฏิบัติงานที่เหมาะสมและมีการลงมติเห็นชอบร่วมกัน มีการประชุมชี้แจง มอบหมาย สั่งการให้สมาชิกรับรู้อย่างทั่วถึง

3.4 ด้านการปฏิบัติตามแผนของทีมงาน เนื่องจาก ความสำเร็จของการวางแผน ขึ้นอยู่กับความร่วมมือของทีมงานและผู้เกี่ยวข้องทุกส่วนในการนำแผนไปปฏิบัติให้เห็นผลเป็นรูปธรรม ทั้งนี้หากระหว่างการปฏิบัติงานตามแผน มีอุปสรรคที่คาดไม่ถึง ทำให้ไม่สามารถดำเนินการตามแผนได้ ผู้บริหารและทีมงานต้องปรับแผนให้มีความเหมาะสมกับสถานการณ์ แผนปฏิบัติการจึงมีความยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนได้ ดังนั้น ผู้บริหารควรให้ครูรับรู้และเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตน โดยการมอบหมายงานเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น ประกาศ คำสั่ง รวมทั้งกำกับ ดูแล และติดตามการปฏิบัติงานของทุกฝ่ายให้เป็นไปตามแผนที่วางไว้ หากพบปัญหาการปฏิบัติงานไม่เป็นไปตามแผนที่กำหนด ควรจัดประชุมให้ครูมีส่วนร่วมแนะนำและปรึกษากันภายในทีม ซึ่งสอดคล้องกับยุทธกานต์ โพธิ์หนองคู (2565) ที่กล่าวว่า การนำแผนไปปฏิบัติควรต้องมีคำสั่งมอบหมายงานในหน้าที่เป็นลายลักษณ์อักษรไว้อย่างครบถ้วนชัดเจน เปิดโอกาส สนับสนุน ส่งเสริม ครูและบุคลากรรวมกลุ่ม PLC กับหน่วยงานอื่นตามความถนัดของแต่ละบุคคล เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ จนนำไปสู่ผลประโยชน์สูงสุดของสถานศึกษา

3.5 ด้านการประเมินผลของทีมงาน เนื่องจากการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการเป็นการประเมินผลการปฏิบัติงานและความสำเร็จของแผนว่าบรรลุเป้าหมายหรือผลสัมฤทธิ์ตามที่วางไว้หรือไม่ ดังนั้น ผู้บริหารควรจัดให้มีการประชุมระหว่างปฏิบัติงานเป็นระยะ ๆ เพื่อติดตามการดำเนินงานแต่ละส่วนว่ามีปัญหาหรืออุปสรรคหรือไม่ จะได้แก้ไขได้ทันที่ หรือจะยุติไม่ดำเนินการต่อ พร้อมทั้งจัดให้มีการประเมินผลหลังจากเสร็จสิ้นแผนปฏิบัติการ เพื่อประเมินประสิทธิผลหรือคุณค่าของแผนโดยรวม ว่าสามารถบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่ เพื่อจะได้นำข้อมูลไปปรับปรุงแผนปฏิบัติการในปีต่อไป ทั้งนี้ควรให้ทีมงานและผู้เกี่ยวข้อง มีส่วนร่วมในกระบวนการประเมินผลด้วย เพื่อลดอคติ และปัจจัยแทรกในการประเมินผลงานตัวเอง โดยใช้วิธีการ (Method) และแหล่งข้อมูล (Source) ที่หลากหลาย ประเมินผลตามสภาพจริง มีหลักฐานเป็นที่ประจักษ์ สามารถตรวจสอบได้ เปิดเผยข้อมูลและสามารถอธิบายผลการประเมินแก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง หรือโต้แย้งได้ สอดคล้องกับไชยวิทย์ แจ่มเที่ยงตรง, กมลมาลย์ ไชยศิริธัญญา และชวนชม ชินะตัง

กูร (2563) ที่กล่าวว่า ในองค์การทางการศึกษาจะต้องมีการวัดผลและชี้วัดการทำงานในแต่ละผลงาน และในแต่ละช่วงเวลาต่าง ๆ ให้ได้ผลงานออกมาอย่างน่าภาคภูมิใจ

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ มีดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

อธิบายโมเดล

1. ด้านการระบุปัญหาและโอกาสของทีมงานจากสภาพแวดล้อมภายนอกที่เอื้อประโยชน์ให้โรงเรียน ผู้บริหารควรจัดพื้นที่ปลอดภัยให้ครูได้แสดงความคิดเห็น เพื่อร่วมกันวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาและเสนอทางเลือกใหม่ ๆ ในการแก้ไขปัญหาได้อย่างเต็มที่
2. ด้านการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลของทีมงาน ผู้บริหารควรส่งเสริมให้ครูได้เพิ่มพูนความรู้และทักษะการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง มีความสมบูรณ์ครบถ้วน และเป็นปัจจุบัน ไว้ใช้ประกอบการวางแผน การบริหารจัดการ และการตัดสินใจของทีมงาน
3. ด้านการวางแผนปฏิบัติการของทีมงาน ผู้บริหารควรให้ครูมีส่วนร่วมกำหนดนโยบาย แผนปฏิบัติการ และกระบวนการดำเนินงานต่าง ๆ โดยใช้การวิเคราะห์ SWOT และ PDCA
4. ด้านการปฏิบัติตามแผนของทีมงาน ผู้บริหารควรมอบหมายงานให้ครูตามความสนใจและความถนัด และทำเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อให้ครูรับรู้และเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตน รวมทั้ง

ใช้กลุ่ม PLC เพื่อประสานการปฏิบัติงานและตัดสินใจร่วมกัน ทั้งนี้ควรมีการติดตามการปฏิบัติงานของทุกฝ่ายให้เป็นไปตามแผนที่วางไว้ หากพบปัญหาการปฏิบัติงาน หรือข้อขัดแย้งระหว่างทีมงาน ควรจัดประชุมให้ครูมีส่วนร่วมเสนอแนะและหาข้อยุติร่วมกัน

5. ด้านการประเมินผลของทีมงาน ผู้บริหารควรจัดให้มีการประชุมระหว่างการปฏิบัติงาน เพื่อร่วมกันติดตามความก้าวหน้าการดำเนินงานต่าง ๆ และหลังสิ้นสุดโครงการ เพื่อประเมินผลลัพธ์ตามเป้าหมายของแผนปฏิบัติการ โดยประเมินผลตามสภาพจริง ด้วยหลักฐานที่ตรวจสอบได้ สามารถเปิดเผยข้อมูลและอธิบายแก่ผู้ที่สงสัยหรือโต้แย้งได้

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้บริหารการศึกษา ควรนำแนวทางการสร้างทีมงานทั้ง 5 ด้าน ไปกำหนดนโยบายการพัฒนาการสร้างทีมงานในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพต่อไป

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนควรนำผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นในการสร้างทีมงานทั้ง 5 ด้าน ไปสร้างหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพผู้บริหารและครูโรงเรียนเอกชนต่อไป

2. ผู้บริหารสถานศึกษาควรเปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการโรงเรียน โดยใช้กระบวนการทำงานเป็นทีม ตั้งแต่การกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย การวางแผน และการกำกับ ติดตาม ประเมินผล เพื่อให้การดำเนินงานต่าง ๆ ของโรงเรียนมีประสิทธิภาพ

3. ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูเข้ารับการอบรมเพิ่มพูนความรู้และทักษะการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้การวางแผนและการดำเนินงานต่าง ๆ ของโรงเรียนมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

เอกสารอ้างอิง

กันยารัตน์ คำสิทธิ และสิทธิพร เขาวนชัย. (2565). แนวทางการสร้างทีมงานสำหรับงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอำนาจ. วารสารการบริหารและนวัตกรรมการศึกษา, 5(2), 85-102.

- ไชยวิทย์ แจ่มเที่ยงตรง, กมลมาลย์ ไชยศิริธัญญา และชวนชม ชินะตังกูร. (2563). การสร้างทีมงานของผู้บริหารเพื่อพัฒนาศักยภาพโรงเรียนเอกชนในประเทศไทย. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 4(2), 201-213.
- ณัฐพัชร์ ภูจอม. (2560). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการบริหารความขัดแย้งของผู้บริหารกับการสร้างทีมงานครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- ประวิต เอรารวรรณ์. (2562). ระบบและแนวทางปฏิรูปการพัฒนาวิชาชีพครูจากแนวคิดการเรียนรู้สู่วิชาชีพการปฏิบัติ. *วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย*, 11(2), 160-178.
- พรสุดา ประเสริฐนุ. (2564). การพัฒนาแนวทางการสร้างทีมงานสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2. (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ยุทธกานต์ โพธิ์หนองคูณ. (2565). การพัฒนาแนวทางการสร้างทีมงานครู สำหรับสถานศึกษาในสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชัยภูมิ เขต 3. (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ลดาวลีย์ พุทธิรัช. (2560). การพัฒนาแนวทางการสร้างทีมครู สำหรับสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24. (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ลำเทียน เผ้าอาจ. (2559). การทำงานเป็นทีมของข้าราชการครูในโรงเรียนขยายโอกาส อำเภอเมืองตราด สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตราด. (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา.
- วิไล ทองแผ่. (2557). ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการวิจัย. *ลพบุรี* : มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.
- สรายุทธ ช่างงาม. (2565). รูปแบบการบริหารโรงเรียนเอกชนเพื่อความรับผิดชอบต่อสังคมในยุคประเทศไทย 4.0 *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 7(2), 518-532.
- สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน. (2554). พระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2550 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน.

- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2560-2579*. กรุงเทพฯ :
พริกปากหวานกราฟฟิค จำกัด.
- อรพรรณ คิอินธิ. (2561). *การพัฒนาแนวทางการทำงานเป็นทีมของครูสำหรับสถานศึกษาสังกัด
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 21*. (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต
สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม.
- เอริค นที เลอนอบ. (2562). *การศึกษายทบาทการทำงานเป็นทีมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัด
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราชินบุรี*. (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต
สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). คณะครุศาสตร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏ
รำไพพรรณี.
- Adair, J. E. (1986). *Effective Teambuilding*. London : Gower.
- Maxwell, J. C. (2002). *Teamwork Makes the Dream Work*. Retrieved from
<https://books.google.co.th/books>
- Shermerhorn, Jr, J. R., Hunt, J. G. & Osborn, R. N. (2002). *Organizational Behavior*. (7th
edition). The United States of America : John Wiley & Sons, Inc.

การพัฒนาชุมชนต้นแบบคุณธรรมจริยธรรมโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมของจังหวัด เพชรบุรี

Developing a Model Community with Morality and Ethics using Cultural Capital of Phetchaburi Province

ณัชชานุช พุ่มทอง¹ ดารินทร์ พรหมณ์แก้ว² เสาวลักษณ์ วิบุรณกาล³ นวรัตน์ ประทุมตา⁴
และอรรถภาพ มณีเต็ม⁵

Natchanuch Poomtong, Daran Pramkaew, Saowalak Wiboonkan,
Nawarat Pratumta and Attapap Maneeteom

Received: April 10, 2024

Revised: September 23, 2024

Accepted: October 07, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาลักษณะทุนทางวัฒนธรรมของตำบลช่องสะแก อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี 2) ศึกษาบทบาทของทุนทางวัฒนธรรมต่อการสร้างสรรค์คุณธรรมจริยธรรมในชุมชนช่องสะแก และ 3) พัฒนาการรวมกลุ่มในรูปแบบเครือข่ายทุนทางวัฒนธรรมชุมชนต้นแบบคุณธรรมจริยธรรม ระเบียบวิธีวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมวิธี โดยผสมข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้แบบสอบถาม เก็บข้อมูลจากตัวอย่างโดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบบังเอิญ จำนวน 364 คน นำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ จำนวนร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลจำนวน 15 คน และจากการประชุมกลุ่มย่อย 3 ครั้ง จำนวน 56 คน คัดเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง โดยการคัดเลือกจากนักวิจัยและการแนะนำจากองค์กรในพื้นที่ ผู้นำชุมชน คำแนะนำจากหน่วยงานทางศาสนา หน่วยงานปกครองในพื้นที่ และประชาชนชาวบ้าน ผลการวิจัย พบว่า 1) ลักษณะทุนทางวัฒนธรรมของตำบลช่องสะแก อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี ได้แก่ 1.1) งานปูนปั้นสกุลช่างเมืองเพชรบุรี 1.2) อาหารหวานหรือขนมหวาน และ 1.3) อาหารเกษตรปลอดภัย 2)

¹⁻⁵ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี; Phetchaburi Rajabhat University

Corresponding author, e-mail: n_pichitthanarat@hotmail.com, Tel. 089-1191931

บทบาทของทุนทางวัฒนธรรมต่อการสร้างสรรค์คุณธรรมจริยธรรมในชุมชนช่องสะแก ได้แก่ 2.1) บทบาททางด้านสังคม และ 2.2) บทบาททางด้านเศรษฐกิจ และ 3) การพัฒนาการรวมกลุ่มในรูปแบบเครือข่ายทุนทางวัฒนธรรม ได้แก่ 3.1) การสร้างภาคีเครือข่ายทุนทางวัฒนธรรมในตำบลช่องสะแก 3.2) การสร้างความร่วมมือในการเชื่อมโยงให้เกิดวงจรห่วงโซ่คุณค่าและสร้างมูลค่าให้ทุนทางวัฒนธรรมโดยการพัฒนาลักษณะของชุมชน เพื่อใช้กับสินค้าที่เป็นผลผลิตในชุมชนร่วมกัน และ 3.3) การประสานความร่วมมือในรูปแบบการแบ่งปันความรู้ ภูมิปัญญาในการผลิตและสร้างข้อตกลงเบื้องต้นเพื่อสร้างมาตรฐานเบื้องต้นของผลผลิตที่เกิดขึ้นในชุมชน

คำสำคัญ: คุณธรรม, จริยธรรม, ตำบลช่องสะแก, ทุนทางวัฒนธรรม

Abstract

The objectives of this research article were 1) to study the characteristics of cultural capital in Chong Sakae Subdistrict, Mueang District, Phetchaburi Province; 2) to study the role of cultural capital in creating morality and ethics in the Chong Sakae community; and 3) to develop a group in the form of a cultural capital network, a model community of morality and ethics. This was a mixed-methods research, combining quantitative and qualitative data. Quantitative data were collected using a questionnaire. Data were collected from a sample using the accidental sampling, totaling 364 people. Data were analyzed using the number, percentage, mean, and standard deviation. Qualitative data were collected by in-depth interviews with 15 informants and 56 people from 3 focus group meetings. The samples were purposively selected from researchers and recommendations from local organizations, community leaders, religious agencies, local administrative agencies, and local scholars. The research results found that 1) characteristics of cultural capital of Chong Sakae subdistrict, Mueang District, Phetchaburi Province, included: 1.1) stucco of Phetchaburi School, 1.2) sweet food or desserts, and 1.3) safe agricultural food; 2) the role of cultural capital in creating morality and ethics in the Chong Sakae community, included: 2.1) social role, and 2.2) economic role, and 3) development of cultural capital network groups, included: 3.1) creation of cultural capital network

partners in Chong Sakae subdistrict, 3.2) creation of cooperation to link to create a value chain and create value for cultural capital by developing community symbols to be used with products that were jointly produced in the community, and 3.3) coordination in the form of sharing knowledge, wisdom in production, and creating preliminary agreements to create preliminary standards for products that occurred in the community.

Keywords: Morality, Ethics, Chong Sakae Subdistrict, Cultural Capital

บทนำ

เพชรบุรีเป็นจังหวัดทางภาคตะวันตกและเป็นเมืองสำคัญตั้งแต่ครั้งอดีตมีความสำคัญอย่างมากต่อศูนย์กลางอำนาจทั้งในสมัยกรุงศรีอยุธยากระทั่งรัตนโกสินทร์ และอาจกล่าวได้ว่ามีความสำคัญทางเศรษฐกิจต่อส่วนกลาง เป็นเหตุให้ชนชั้นนำในทุกยุคสมัย ต่างมุ่งหมายในการมีอำนาจเหนือเพชรบุรี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระหว่างการปกครองในระบบกึ่งเมืองตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ซึ่งระบบศักดินาและระบบไพร่ยังคงดำรงความสำคัญ (ณัชชานพุมทอง, 2566) ในขณะที่ความมั่งคั่งทางทรัพยากร ความสามารถในการผลิตและผลผลิตก่อให้เกิดผลในทางเศรษฐกิจและเพิ่มพูนความสำคัญของการเมืองทางยุทธศาสตร์ ดังมีบันทึกไว้ใน ทอม ปิแรส (Tom Pires) ชาวโปรตุเกสที่เดินทางไปยังอินเดียและมะละกาใน พ.ศ. 2054 ได้กล่าวถึงเมืองเพชรบุรีไว้ว่า “...เป็นเมืองที่สำคัญเมืองหนึ่งในเขตฝั่งตะวันออก เป็นเมืองที่มีเจ้าเมืองปกครองเยี่ยงกษัตริย์และมีการส่งสำเภาไปค้าขายยังภูมิภาคต่าง ๆ และเป็นเมืองหนึ่งในเส้นทางการเดินเรือเลียบตามชายฝั่งทะเลของคาบสมุทรมลายู...” และบันทึกของบาทหลวง เดอ ชัวชีร์ และนายฟรังซัว อังรี ตูแปร ซึ่งบันทึกเกี่ยวกับเหตุการณ์ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ กล่าวเกี่ยวกับเพชรบุรีไว้ว่า “เมืองเพชรบุรี เป็นเมืองท่าส่งข้าวและผ้าฝ้ายเป็นสินค้า” (พิรทรรพ์ วิจิตรชนิกร, 2561) ในอีกด้านหนึ่งจะพบว่าในสังคมฐานรากเมืองเพชรบุรีที่ขับเคลื่อนการผลิต การค้า ด้วยชนชั้นล่างซึ่งทำหน้าที่แรงงานผลิตก่อให้เกิดผลผลิตอันเป็นที่มาของความมั่งคั่งดัง ผนวกกับในระบบไพร่ งานทางด้านศิลปวัฒนธรรม และประเพณีในทางพุทธศาสนาก็ก้าวหน้ามาจากการใช้แรงงานในระบบก่อให้เกิดสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ขึ้นมา กล่าวได้ว่าพลวัตดังกล่าวเป็นส่วนสำคัญที่ดำรงความต่อเนื่องทางสังคมวัฒนธรรมที่แม้ระบบกึ่งเมือง ระบบศักดินาและระบบไพร่จะค่อย ๆ เสื่อมไปก็ตาม การปรับตัวที่เกิดขึ้นของชนชั้นล่างและผู้คนในเมืองเพชร ก็ยังคงลักษณะเฉพาะตัวของวัฒนธรรมและค่านิยมของ

คนเมืองเพชรบุรีไว้กระทั่งถึงปัจจุบัน อันอาจกล่าวได้ว่า วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ และการเอาตัวรอด ในการดำรงชีวิตท่ามกลางอุดมการณ์ วัฒนธรรม ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันหล่อหลอมความเป็นอัตลักษณ์ของเพชรบุรี ก่อเกิดเป็นทุนทางวัฒนธรรมของผู้คนในพื้นที่จังหวัดเพชรบุรี

ตามที่ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งต้องการวางรากฐานการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศอย่างเป็นระบบ โดยมุ่งเน้นการที่รอบด้าน และพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต ควบคู่กับการปฏิรูป และปรับเปลี่ยนค่านิยมและวัฒนธรรม เพื่อให้คนมีความดีอยู่ใน “วิถี” การดำเนินชีวิตและมีจิตสำนึกร่วมในการสร้างสังคมที่น่าอยู่ รวมทั้งการปฏิรูปการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 มีศักยภาพในการจัดการสุขภาวะที่ดีได้ด้วยตนเอง พร้อมกับการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ สร้างครอบครัวที่เข้มแข็งอบอุ่น ภายใต้งสังคมที่มีคุณภาพและสร้างคุณค่าให้สังคม โดยเป้าหมายคือเป็นคนดี คนเก่ง มีคุณภาพ ตัวชี้วัดได้แก่พัฒนาคุณภาพชีวิต สุขภาวะ และความเป็นอยู่ที่ดี มีการพัฒนาทางสังคม ซึ่งประเด็นของยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์นี้ ประเด็นสำคัญหนึ่งได้แก่การปรับเปลี่ยนค่านิยมและวัฒนธรรม มุ่งเน้นให้สถาบันทางสังคมร่วมปลูกฝังค่านิยมวัฒนธรรมที่พึงประสงค์ โดยบูรณาการร่วมระหว่าง “ครอบครัว ชุมชน ศาสนา การศึกษา และสื่อ” ในการหล่อหลอมคนไทยให้มีคุณธรรม จริยธรรม ในลักษณะที่เป็น “วิถี” การดำเนินชีวิตโดยปลูกฝังค่านิยมและวัฒนธรรมผ่านการเลี้ยงดู ในครอบครัว โดยส่งเสริมให้ครอบครัวมีความอบอุ่น ดำเนินชีวิตโดยยึดมั่นในคุณธรรม จริยธรรม มัธยัสถ์ อุดม ซื่อสัตย์ และแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีการจัดกิจกรรมที่ช่วยเสริมสร้างคุณลักษณะ มีการบูรณาการและปลูกฝังเรื่องความซื่อสัตย์ วินัย คุณธรรม จริยธรรม และการมีจิตสาธารณะ การสร้างความเข้มแข็งในสถาบันทางศาสนา เพื่อเผยแผ่หลักคำสอนที่ดีงามให้แก่ประชาชน ทั้งนี้การปลูกฝังค่านิยมและวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน โดยการพัฒนาผู้นำชุมชนให้เป็นต้นแบบของการมีคุณธรรมจริยธรรม การสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนจึงเป็นส่วนสำคัญ (ราชกิจจานุเบกษา, 2561) ทั้งนี้ในงานวิจัยนี้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ควบคู่ไปกับการพัฒนาชุมชนและสังคม ซึ่งจะทำให้คนในสังคมเห็นคุณค่าของกันและกัน มีความรัก ความผูกพันและเคารพซึ่งกัน การขับเคลื่อนให้เกิดชุมชนแห่งคุณธรรมจริยธรรมจึงควรเกิดขึ้น โดยชุมชนคุณธรรมจริยธรรมควรใช้ฐานความรู้และต้นทุนทางวัฒนธรรมในชุมชนหรือสังคมนั้น ๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์ สำหรับชุมชนในตำบลช่องสะแกนี้เป็นตำบลที่มีลักษณะชุมชนเมืองกึ่งชนบท ในจังหวัดเพชรบุรี มีระยะทางห่างจากตัวจังหวัดเพียง 1-1.5 กิโลเมตร มีพื้นที่ติดเมือง และภายในตำบลมีสถานศึกษาในระบบการศึกษาซึ่งเป็นโรงเรียนประถมศึกษาประจำตำบล และโรงเรียนสอนพุทธ

ศาสนาหรือวิทยาลัยสงฆ์แห่งหนึ่งที่มีชื่อเสียงของจังหวัด ในส่วนของศาสนสถาน เนื่องจากสังคมในชุมชนประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ วัดพระรูปซึ่งเป็นวัดเก่าแก่ในตำบล ซึ่งมีเจ้าอาวาสที่ได้รับการยอมรับ และได้รับศรัทธาจากประชาชนทั้งในชุมชนและเป็นที่รู้จักในสังคมอย่างมาก ทั้งมีแนวความคิดพัฒนาวัดเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ สนับสนุนให้วัดพระรูปเป็นศูนย์กลางการศึกษาของพระสงฆ์ในจังหวัดเพชรบุรี ในขณะเดียวกันพื้นที่ตำบลช่องสะแกเป็นพื้นที่หนึ่งที่ภาคประชาสังคมโดยเกษตรกรรายย่อยบางรายเป็นเกษตรกรที่ยอมรับการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาชีพของตน โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีได้เข้าไปใช้เป็นพื้นที่วิจัยทางด้านการเกษตร ซึ่งได้รับความร่วมมือจากองค์กร หน่วยงาน และเกษตรกรในพื้นที่ด้วยดี การให้ความร่วมมือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ รวมทั้งการมีผู้นำภายในชุมชนที่เป็นที่ศรัทธา ยกย่องนับถือของคนในชุมชนสะท้อนให้เห็นว่าคนในชุมชนตระหนักและซึมซับคุณธรรมจริยธรรมของการอยู่ร่วมกัน และให้ความร่วมมือกับการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นได้ และที่สำคัญชุมชนช่องสะแกเป็นชุมชนที่มีต้นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีความโดดเด่น ได้แก่ การผลิตอาหารประจำถิ่น เช่น ข้าวเกรียบงา ผลิตภัณฑ์จากตาลโตนด การผลิตอาหารปลอดภัยจากเกษตรอินทรีย์ และงานศิลปกรรม ประติมากรรม จากงานช่างปูนปั้นสกุลช่างเมืองเพชรบุรี ซึ่งนอกจากชุมชนจะมีศักยภาพในการอนุรักษ์และธำรงรักษาภูมิปัญญาต่าง ๆ ไว้ได้ ทุนวัฒนธรรมนี้ยังเป็นที่ยอมรับในระดับชาติ และสร้างเป็นอาชีพที่มั่นคง โดยทุนทางวัฒนธรรมเหล่านี้เป็นวิถีชีวิตของคนในชุมชน การพัฒนาสืบสานทุนวัฒนธรรมเหล่านี้ให้คงอยู่และเป็นส่วนสำคัญของการดำรงชีพได้อย่างยั่งยืน ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าการดำรงและพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมเหล่านี้เป็นสิ่งที่สร้างสรรค์ จรรโลงสังคมและชุมชนนั้น ๆ ที่มุ่งอนุรักษ์ สืบสาน ทั้งยังแฝงไว้ด้วยการสร้างสรรค์คุณธรรมจริยธรรมในการดำรงชีวิตของผู้คนในชุมชนอันเป็นบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้สังคมและชุมชนก้าวไปสู่สังคมคุณธรรมจริยธรรมได้ ซึ่งในตำบลช่องสะแกนี้ เป็นชุมชนที่มีความพร้อมในด้านทุนทางวัฒนธรรม และมีความน่าสนใจในการศึกษาถึงบทบาทของทุนทางวัฒนธรรมที่มีต่อการสร้างสรรค์คุณธรรมและจริยธรรมในการดำรงชีวิตของผู้คนในชุมชน ซึ่งหากได้รับการส่งเสริมพัฒนาและขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่องชุมชนตำบลช่องสะแกจะเป็นชุมชนต้นแบบชุมชนคุณธรรมจริยธรรมแก่ชุมชนอื่น ๆ ได้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาลักษณะทุนทางวัฒนธรรมของตำบลช่องสะแก อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี

2. เพื่อศึกษาบทบาทของทุนทางวัฒนธรรมที่มีต่อการสร้างสรรค์คุณธรรมจริยธรรมในชุมชนช่องสะแก

3. เพื่อการพัฒนาการรวมกลุ่มในรูปแบบเครือข่ายทุนทางวัฒนธรรมชุมชนต้นแบบคุณธรรมจริยธรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) พื้นที่วิจัย คือ ตำบลช่องสะแก อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี ใช้การคัดเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 3 ชนิด คือ 1) แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น การวิจัยเชิงปริมาณ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน นำเสนอด้วยตาราง และอธิบายเพิ่มเติม สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร สัมภาษณ์ การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์ นำมาวิเคราะห์ข้อคำถามปลายเปิดด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) หลังจากนั้นทำการสังเคราะห์ สรุปจากแบบสำรวจ การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์ แล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนาวิเคราะห์

พื้นที่วิจัย ในตำบลช่องสะแก อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี โดยศึกษาในพื้นที่ 10 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านโคกหม้อ บ้านนาข้าวตอก บ้านไร่อ้อย บ้านช่องสะแก บ้านสวนกล้วย บ้านโดนดหลายบน บ้านโดนดหลายล่าง บ้านเจ๊กสี-นาเกาะ บ้านพีเลียง และบ้านสามะลา

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรทั้งหมดจำนวน 6,938 คน ใน 10 หมู่บ้านของตำบลช่องสะแก
2. ตัวอย่างที่ใช้เพื่อเก็บข้อมูลแบบสอบถามใช้วิธีการคัดเลือกแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 364 คน คำนวนตามสัดส่วนของจำนวนประชากรทั้ง 10 หมู่บ้าน
3. ตัวอย่างที่ใช้ในการสัมภาษณ์ 15 คน และประชุมกลุ่มย่อย 3 ครั้ง จำนวน 56 คน คัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากการแนะนำจากองค์กรในพื้นที่ การคัดเลือกจากนักวิจัย ผู้นำชุมชน และคำแนะนำจากหน่วยงานทางศาสนา หน่วยงานปกครองในพื้นที่ และปราชญ์ชาวบ้าน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แบบสอบถาม 2) แบบสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้าง และ 3) การประชุมกลุ่มย่อย โดยมีการตรวจสอบเครื่องมือโดยตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (IOC) จากผู้เชี่ยวชาญ 3 คน ผลการหาค่าความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม IOC คะแนนเท่ากับ 0.94 มีค่าความเที่ยงตรงสูง หลังจากนั้นผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) เก็บแบบสอบถาม และเก็บข้อมูลโดยวิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) คือ การสังเกตการณ์สภาพทั่วไปด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลป วัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่น อัตลักษณ์ของท้องถิ่น ความรู้สึกภาคภูมิใจท้องถิ่นของคนในชุมชน โดยผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัย ทั้งนี้เพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและจากการประชุมกลุ่มย่อย

2) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ในรูปแบบ Snow Ball กับผู้นำชุมชน ผู้นำหน่วยงาน ประชาชนชาวบ้าน ผู้นำทางศาสนา เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลความสำคัญและความสัมพันธ์และบทบาทของทุนทางวัฒนธรรมต่อชุมชน โดยใช้แนวคำถามจากแบบสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้าง

3) การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) โดยแนวคำถามที่เตรียมไว้เกี่ยวกับ อัตลักษณ์ ภูมิปัญญา การพัฒนาชุมชนในพื้นที่วิจัย เพื่อบรรวบรวม ระดม วิพากษ์ วิเคราะห์และสังเคราะห์ทุนทางวัฒนธรรม กับการบทบาทการพัฒนาในรูปแบบต่าง ๆ

การวิเคราะห์ข้อมูล การวิจัยเชิงปริมาณ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน นำเสนอและอธิบายเพิ่มเติมจากการวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งได้ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร แบบสำรวจ การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การประชุมกลุ่ม (Focus Group) และการสัมภาษณ์ นำมาวิเคราะห์ข้อคำถามปลายเปิดด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) หลังจากนั้นทำการสังเคราะห์ สรุปจากแบบสำรวจและการสัมภาษณ์แล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนาโดยมุ่งพัฒนาและสร้างองค์ความรู้

สรุปผลการวิจัย

1. ลักษณะทุนทางวัฒนธรรมของตำบลช่องสะแก อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี มีข้อค้นพบ คือ ทุนทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นในชุมชนตำบลช่องสะแก ได้แก่

1.1 วัฒนธรรมการผลิตอาหารประเภทอาหารหวาน มีการสืบสานการผลิตมาหลายชั่วอายุคนตั้งแต่อดีต ได้แก่

1) ข้าวเกรียบงา เป็นอาหารหวานที่ขึ้นชื่อและมีชื่อเสียงที่สุดเนื่องจากเป็นแหล่งผลิตแหล่งใหญ่ของประเทศ และเป็นสินค้าที่เป็นที่ต้องการของตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศ

2) น้ำตาลโตนดเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีจุดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของน้ำตาลโตนดจากช่องสะแก โดยเฉพาะน้ำตาลโตนดจะผลิตแบบน้ำตาลชั้นเท่านั้นไม่ผลิตในรูปแบบน้ำตาลปึก มีเอกลักษณ์และรสชาติต่างจากน้ำตาลโตนดของเพชรบุรีในถิ่นอื่น ๆ น้ำตาลโตนดของตำบลช่องสะแกเป็นที่ต้องการของตลาดอย่างมาก และเป็นสินค้าที่ผลิตได้จำกัดตามฤดูกาลเท่านั้น การผลิตต้องใช้แรงงานที่มีความชำนาญ และขั้นตอนยุ่งยากซับซ้อน รวมทั้งในปัจจุบันต้นตาลมีจำนวนน้อยลงทุกวัน ทำให้แม้จะมีความต้องการมากอย่างไรก็ตามแต่กำลังในการผลิตไม่เพียงพอเนื่องจากวัตถุดิบมีจำกัด

3) ทองม้วน เป็นอาหารหวานที่ผลิตเพื่อขายโดยเป็นวัฒนธรรมทางอาหารที่พัฒนาเพื่อประกอบเป็นอาชีพ โดยนำผลิตภัณฑ์ในชุมชนมาเป็นส่วนประกอบทำให้มีลักษณะเด่นชุมชนคือการมีส่วนผสมของน้ำตาลโตนดทำให้มีความหอมหวานต่างจากทองม้วนทั่วไป

4) โตนดทอด ข้าวเหนียวแดง และกะละแม เป็นอาหารหวานเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนซึ่งชุมชนอื่น ๆ ในเพชรบุรีก็มีเช่นเดียวกัน แต่มีความเป็นเอกลักษณ์ของตนเองในด้านรสชาติและเนื้อสัมผัส ชาวบ้านจะลงแขกผลิตในงานประเพณีสำคัญ เช่น สงกรานต์ ออกพรรษา ลอยกระทง และงานประจำปีที่วัดพระรูปซึ่งเป็นวัดประจำตำบล ในกระบวนการผลิตมีกรรมวิธีที่ยุ่งยากซับซ้อนและใช้เวลานาน แต่ปัจจุบัน มีการผลิตเพื่อขายอยู่บ้างในงานประเพณีต่าง ๆ ในชุมชนและชุมชนข้างเคียงภายในจังหวัด

1.2 วัฒนธรรมการผลิตอาหารเกษตรปลอดภัย โดยเป็นการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์ อันเนื่องมาจากการผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือนอันเป็นพื้นฐานของสังคมไทย และมีส่วนเกินจากการผลิต จึงมีการนำไปจำหน่าย และมีการรวมกลุ่มผลิตเพื่อขายโดยมีจุดประสงค์คือเป็นรายได้เสริมในครัวเรือน และผลผลิตเนื่องจากเป็นที่ต้องการของตลาด โดยเน้นการผลิตแบบปลอดภัยเคมี มีการรวมกลุ่มในรูปแบบวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์วิถีพอเพียงตำบลช่องสะแก การจัดตั้งเป็นกลุ่มนี้ให้ประโยชน์แก่สมาชิกโดยได้รับความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ จากหน่วยงานภาครัฐ เช่น การเพิ่มพูนความรู้ในการเกษตรอินทรีย์ และมีการจัดอบรมซึ่งมีวิทยากรจากหน่วยงานต่าง ๆ เช่น กรมวิชาการเกษตร คณะกรรมการเกษตรอินทรีย์จังหวัด รวมทั้งพัฒนาเป็นแหล่งศึกษาดูงานในพื้นที่

ปัจจุบันวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์แห่งนี้ สามารถสร้างเป็นเครือข่ายอาชีพที่สามารถรวบรวมเครือข่ายอาชีพกลุ่มอื่น โดยเฉพาะกลุ่มอาชีพที่แสดงถึงการนำทุนทางวัฒนธรรมมาพัฒนาเป็นอาชีพ เช่น อาหารหวาน และงานช่างปูนปั้นมานำเสนอแก่ผู้สนใจภายนอกที่มาศึกษาดูงานที่วิสาหกิจแห่งนี้

1.3 วัฒนธรรมทางด้านศิลปกรรมงานช่างปูนปั้นสกุลช่างเมืองเพชรบุรี เป็นหนึ่งในงานสกุลช่างเมืองเพชรบุรีที่โดดเด่นที่สุด มีการสืบทอดต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน มีชื่อเสียงได้รับการยอมรับในระดับประเทศ และสามารถสร้างเป็นอาชีพที่มีรายได้มั่นคงอย่างมาก ในปัจจุบันในพื้นที่ชุมชนมีศูนย์การเรียนรู้งานช่างปูนปั้น ก่อตั้งโดยนายทองรุ่ง เอ็มโอบุส ซึ่งเป็นช่างปูนปั้นที่มีชื่อเสียงได้รับยกย่องเป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะทัศนศิลป์ (ประณีตศิลป์-ศิลปะปูนปั้น) ซึ่งใช้บ้านพักของตนเองในพื้นที่ชุมชนเป็นศูนย์เรียนรู้ แม้นายทองรุ่งจะเสียชีวิตไปใน พ.ศ. 2566 แต่ก็ตาม แต่ภรรยาและลูกศิษย์ยังสืบทอดศูนย์เรียนรู้ต่อไป ในขณะเดียวกันยังมีช่างปูนปั้นอื่น ๆ อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนอีกหลายคน และรวมไปถึงช่างปูนปั้นที่มีรกรากในชุมชนแม้จะย้ายบ้านเรือนไปถิ่นที่อยู่อื่น แต่ยังคงสืบสานงานช่างปูนปั้นสกุลช่างเมืองเพชรบุรีอย่างต่อเนื่อง และนำไปประกอบอาชีพสืบทอดไป

2. บทบาทของทุนทางวัฒนธรรมที่มีต่อการสร้างสรรค์คุณธรรมจริยธรรมในชุมชนช่องสะแก มีข้อค้นพบดังนี้

2.1 บทบาททุนทางวัฒนธรรมที่มีต่อการสร้างสรรค์คุณธรรมจริยธรรมทางด้านสังคม ได้แก่

1) บทบาทในการหล่อหลอมบุคคลและสังคมให้มีคุณลักษณะที่ดี มีคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งในท่ามกลางภาวะการณ์ การแข่งขันในการดำรงชีวิตปัจจุบัน พบว่า ส่วนใหญ่ผู้ที่มิอาชีพเดียวกันในชุมชนหรือสังคมเดียวกันมักจะมีคู่แข่งกันในการประกอบอาชีพ แต่พบว่าในชุมชนตำบลช่องสะแกผู้คนมีลักษณะที่เอื้ออาทรต่อกันแม้จะประกอบอาชีพเดียวกัน

2) บทบาทในการสร้างเอกภาพและความเป็นเครือข่ายร่วมอาชีพในชุมชนสืบเนื่องมาจากการที่คนในชุมชนมีคุณลักษณะที่ดี มีคุณธรรมจริยธรรม จะเห็นได้ว่าจากอาชีพในทางทุนวัฒนธรรมที่โดดเด่นทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ งานช่างปูนปั้น อาชีพเกษตรอินทรีย์ และการผลิตอาหารหวาน ชุมชนมีการพึ่งพากัน อาจเนื่องมาจากการแบ่งปันวัตถุดิบในการผลิตสินค้าระหว่างกัน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และมีความเข้าใจในเพื่อนร่วมอาชีพและผู้ที่อยู่ในชุมชนเดียวกัน ก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจกันในวาระโอกาสต่าง ๆ เช่น ในงานเทศกาล ประเพณี และกิจการงานส่วนรวม หรือการระดมทุนต่าง ๆ ในงานบุญของชุมชน และทั้ง 3 เครือข่ายอาชีพมีความเกี่ยวพันกันในชุมชน จะพบว่ามีบางครัวเรือนประกอบอาชีพทั้งการทำขนมหวานและในครัวเรือนเดียวกันก็รับงานช่างปูนด้วย ซึ่งบางคนมีความสามารถในทั้ง 2 ด้าน

3) บทบาทในการสืบสานภูมิปัญญา เนื่องจากเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่แต่ละครัวเรือนสามารถนำมาเป็นอาชีพได้ และมีการพัฒนาสร้างสรรค์ต่อยอดเพิ่มมูลค่าต่อเนื่องไปได้ เช่น การทำการเกษตรอินทรีย์ที่เพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตร การทำขนมหวานและการแปรรูป หรือการถนอมอาหารให้มีอายุยาว สามารถขนส่งและส่งออกขายได้กว้างขวางขึ้น งานช่างปูนปั้นที่มีการประยุกต์ให้เข้ากับเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป สะท้อนพลวัตรของสังคมอันเป็นคุณลักษณะพิเศษของงานช่างประจำถิ่นนี้

2.2 บทบาททุนทางวัฒนธรรมที่มีต่อการสร้างสรรค์คุณธรรมจริยธรรมทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ บทบาทในการนำไปสู่ความเป็นอาชีพสำหรับทำมาหาเลี้ยงชีพ พบว่าทุนทางวัฒนธรรมที่ได้รับการสืบสานมาต่อเนื่องในชุมชน ล้วนเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สร้างสรรค์เป็นอาชีพสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน และผลที่ตามมาอันเนื่องมาจากผลผลิตของชุมชนมีลักษณะที่เป็นอัตลักษณ์ทำให้ชุมชนเป็นที่รู้จัก มีแหล่งเรียนรู้ในชุมชน มีคณะศึกษาดูงานมาสม่ำเสมอ เช่น แหล่งเรียนรู้วิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์พอเพียง และศูนย์เรียนรู้งานปูนปั้นช่างทองร่วง เอ็มโอเอส เป็นการสร้างรายได้ให้ชุมชนในอีกด้าน

3. การพัฒนาการรวมกลุ่มในรูปแบบเครือข่ายทุนทางวัฒนธรรมชุมชนต้นแบบคุณธรรมจริยธรรม พบว่า

3.1 การพัฒนาให้เกิดการสร้างภาคีเครือข่ายทุนทางวัฒนธรรม สามารถพัฒนาเป็นเครือข่าย ได้แก่ กลุ่มวิสาหกิจเกษตรอินทรีย์พอเพียง กลุ่มผู้ผลิตขนมหวาน และกลุ่มอาชีพช่างปูนปั้นสกุลช่างเมืองเพชรบุรี โดยกลุ่มอาชีพปูนปั้นเป็นกลุ่มที่โดดเด่นเป็นที่รู้จักและมีชื่อเสียง แต่เครือข่ายนี้ให้ความร่วมมือในการพัฒนาภาคีเครือข่ายรวมทั้ง 3 กลุ่มอาชีพ ให้มีความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

3.2 การสร้างความร่วมมือในการเชื่อมโยงให้เกิดวงจรห่วงโซ่คุณค่าและสร้างมูลค่าให้ทุนทางวัฒนธรรม

3.3 การประสานความร่วมมือในรูปแบบการแบ่งปันความรู้ ภูมิปัญญาในการผลิตและสร้างข้อตกลงเบื้องต้นเพื่อสร้างมาตรฐานเบื้องต้นของผลผลิตที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยมีการดำเนินการข้อตกลงความร่วมมือฯ โดยมีกำหนดกรอบความร่วมมือระหว่างกันโดยมีตัวแทนจากฝ่ายต่าง ๆ ได้แก่ สถาบันการศึกษา หน่วยงานกำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในชุมชน ศาสนสถานในชุมชน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ตัวแทนเครือข่ายทั้ง 3 เครือข่าย โดยกำหนดวัตถุประสงค์ของความร่วมมือตามข้อตกลงเพื่อส่งเสริมชุมชนคุณธรรมยึดมั่นในหลักการคุณธรรม 4 ประการ ได้แก่ 1) ความสามัคคี 2) ความซื่อสัตย์ 3) ความมีวินัย และ 4) ความกตัญญู

ส่งเสริมและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ภายในชุมชน ส่งเสริมผลิตภัณฑ์อัตลักษณ์และผลิตภัณฑ์จากชุมชน ภายใต้ตราสัญลักษณ์ (Brand) ของชุมชน สร้างมาตรฐานผลิตภัณฑ์อาหารปลอดภัยจากชุมชน

3.4 การพัฒนาตราสัญลักษณ์ (Brand) ของชุมชน เพื่อใช้กับสินค้าที่เป็นผลผลิตในชุมชนร่วมกัน โดยภาคีเครือข่ายร่วมในชุมชน ได้ตราสัญลักษณ์ ดังนี้

ภาพที่ 1 ตราสัญลักษณ์ชุมชน

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาวิจัยพบว่าได้ข้อสรุปที่น่าสนใจซึ่งเป็นประเด็นสำคัญควรนำมาอภิปรายผล ดังนี้

ทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชุมชนในตำบลช่องสะแกเป็นทุนวัฒนธรรมที่โดดเด่นในจังหวัดเพชรบุรี ได้แก่ 1) ทุนทางวัฒนธรรมด้านอาหารหวาน ได้แก่ การทำข้าวเกรียบงา และน้ำตาลตาลโตนด ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของตำบลช่องสะแก 2) ทุนทางวัฒนธรรมด้านอาหารเกษตรปลอดภัย ซึ่งมีการจัดตั้งกลุ่มเกษตรอินทรีย์ ปลอดภัยในพื้นที่ ซึ่งได้รับความร่วมมือจากประชาชนในชุมชน และมีความพัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้ มีความผสมผสานการดำเนินงานร่วมกับทุนวัฒนธรรมอาหารที่มีมาแต่ดั้งเดิม และ 3) งานช่างปูนปั้นซึ่งเป็นทุนวัฒนธรรมที่โดดเด่นที่สุด โดยชุมชนตำบลช่องสะแกเป็นแหล่งกำเนิดอันเป็นรกรากรวมทั้งเป็นแหล่งพักพิงอยู่อาศัยของช่างปูนปั้น เป็นแหล่งส่งเสริมงานช่างปูนปั้นสกุลช่างเพชรบุรีที่สำคัญโดยทั้งชุมชน วัด โรงเรียน และหน่วยงานในชุมชน ตระหนักและเห็นคุณค่างานช่างปูนปั้นและสนับสนุนมาโดยตลอดในรูปแบบของการสร้างงานให้มีค่าตอบแทน มีแรงจูงใจในการผลิตผลงาน การส่งเสริมให้มีการแสดงผลงาน กระบวนการผลิตงานในวาระโอกาสต่าง ๆ ทั้งในระดับพื้นที่ในท้องถิ่น ระดับจังหวัด และในระดับชาติ ทำให้งานช่างปูนปั้นสกุลช่างเพชรบุรีเป็นที่รู้จักและมีชื่อเสียงในระดับประเทศ และประเด็นสำคัญของการศึกษาวิจัยคือ ข้อค้นพบที่ว่า ทุนทางวัฒนธรรมมีบทบาทด้านต่าง ๆ ในการสร้างสรรค์คุณธรรมจริยธรรมของบุคคลและชุมชนซึ่งเมื่อพิจารณาถึงงานวิจัยก่อนหน้าจะพบว่าม้งานวิจัยที่กล่าวถึงบทบาทของทุนทางวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ เช่นเดียวกัน เช่น งานวิจัยเรื่อง บทบาทของทุนทางวัฒนธรรมกับการ

พัฒนาเศรษฐกิจชุมชน กรณีศึกษาชุมชนในตำบลบ้านตุน อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา (อัญธิชา รุ่งแสง, 2560) ซึ่งมีทุนบุคคลโดยมีปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชนที่มีบทบาทในการรวมกลุ่มการสร้าง ความเข้มแข็งและการพัฒนาชุมชน ความเป็นเครือญาติกันมีความสัมพันธ์แบบเคารพผู้อาวุโส เคารพกฎระเบียบ กติกาของหมู่บ้าน ประกอบกับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ ยังเป็นรูปแบบการผลิตใน ขั้นพื้นฐานและการแปรรูปผลผลิตที่ได้เป็นผลิตภัณฑ์อย่างง่ายเพื่อ ใช้ในการดำรงชีพและจัด จำหน่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน โดยที่มีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน คือ ส่งเสริมให้ ทุนบุคคล มีบทบาทเพิ่มขึ้น มีการถ่ายทอดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องผ่านศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน อย่างไรก็ตามจะพบว่ามีความต่างของทุนทางวัฒนธรรมที่ต่างกันของชุมชนช่องสะแกกับชุมชนใน ตำบลบ้านตุน ซึ่งในงานวิจัยดังกล่าว อัญธิชาเน้นความเป็นทุนอันเนื่องมาจากศักยภาพของตัวบุคคล เป็นสำคัญ ในขณะที่ในตำบลช่องสะแก มีความเป็นวัฒนธรรมที่เป็นต้นทุนภูมิปัญญาที่สามารถสืบ สานและนำมาสร้างความเป็นอาชีพที่ต่อเนื่องในครอบครัวและชุมชนก่อให้เกิดรายได้ชัดเจนสืบ ต่อมาหลายชั่วอายุคนและมีความต่อเนื่องโดยตลอด

มีงานวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของทุนทางวัฒนธรรมอยู่อีกจำนวนหนึ่ง ที่สะท้อนคุณค่าและ บทบาทของทุนทางวัฒนธรรม ซึ่งในปัจจุบันมีการเน้นการดำเนินงานวิจัยเพื่อต่อยอดและเพิ่มมูลค่า ทางเศรษฐกิจ เช่นในงานวิจัยของณัฐชา ลีปัญญาพร (2563) ซึ่งทำการศึกษาเกี่ยวกับทุนทาง วัฒนธรรมชาติพันธุ์ลาวครั้งในมิติการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชน ชุมชน บ้านทุ่งสีหลง อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม เพื่อเสนอแนวทางในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรม พบว่า การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต้องอาศัยความร่วมมือร่วมแรงร่วมใจจาก ทุกส่วนที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็น ผู้นำชุมชน ปราชญ์และประชาชนในชุมชน รวมทั้งต้องมีแรง สนับสนุนจากองค์กรภาครัฐ พร้อมทั้งมีดำเนินการอย่างต่อเนื่องถึงจะยั่งยืนเพราะในชุมชนมีทั้ง จุดเด่น จุดแข็ง ของทุนทางวัฒนธรรมลาวครั้ง ที่สามารถพัฒนาและต่อยอด เป็นสินค้าสร้างสรรค์ นำไปสู่เศรษฐกิจชุมชน พร้อมทั้งส่งเสริมและพัฒนากลุ่มอาชีพสามารถนำรายได้เข้าสู่ชุมชน เพราะ เศรษฐกิจสร้างสรรค์มีผลต่อการใช้ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และในพื้นที่เดียวกันนี้ มีการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาทุนวัฒนธรรมอีก อาทิ การจัดการตลาดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว วนวิถีกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้งในจังหวัดนครปฐม ของณรงค์วรราช บุญมา และคณะ (2563) ซึ่ง เป้าหมาย คือ พัฒนาความสามารถในการส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยววิถีของกลุ่มชาติพันธุ์ ลาวครั้งโดยชุมชนมีส่วนร่วม ซึ่งเกี่ยวข้องกับการนำทุนทางวัฒนธรรมมาเป็นจุดส่งเสริมการตลาด เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน ทั้งนี้อภิปรายได้ว่า ในขณะที่ชุมชนลาวครั้งดังกล่าวเป็นชุมชนที่มี ทุนทางวัฒนธรรมอันเกิดจากภูมิปัญญาอยู่แล้ว การที่จะนำทุนวัฒนธรรมเหล่านั้นมาทำให้เกิด

ประโยชน์และมูลค่าทางเศรษฐกิจได้ ต้องอาศัยการพัฒนาทั้งจากภาคประชาชนและภาครัฐในอีกระดับหนึ่ง ในขณะที่ในชุมชนตำบลช่องสะแกเป็นชุมชนที่มีทุนวัฒนธรรมที่โดดเด่นและสร้างมูลค่ามาช้านานแล้ว สามารถสร้างสรรค์ให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจได้อยู่แล้ว แต่เพื่อให้มีมูลค่าเพิ่มการเสริมสร้างทุนให้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง และส่งเสริมให้ประชาชนสร้างสรรค์ และต่อยอดให้เกิดความหลากหลายและต่อเนื่องจะสร้างงานสร้างอาชีพให้แก่คนในรุ่นต่อ ๆ ไป สามารถนำไปพัฒนาและสืบสานได้ยั่งยืน

มีงานวิจัยเรื่อง การยกระดับคุณภาพชีวิตด้วยทุนทางวัฒนธรรม: กรณีชุมชนเมืองเก่าสภสม-หาดไคร้ อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ของกรชนก สนิทวงศ์ (2565) ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนะการใช้ประโยชน์และการนำทุนทางวัฒนธรรมมายกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่เมืองเก่าสภสม-หาดไคร้ ซึ่งเป็นชุมชนที่เกิดจากการเป็นแหล่งประกอบอาชีพริมน้ำโขงมีประวัติความเป็นมา มีทุนทางวัฒนธรรมทั้งทุนที่เป็นวิถีดั้งเดิมและทุนที่เกิดจากการสถาปนาขึ้นมาใหม่ ดังนั้น จึงควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้สมาชิกในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน เช่น การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น เพื่อกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวชุมชน ซึ่งจะเป็แนวทางยกระดับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนจากทุนทางวัฒนธรรมดังกล่าว

จะเห็นได้ว่า การศึกษาทุนทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมทั้งที่มีอยู่เดิมและสร้างสรรค์ต่อยอดจากของเดิมเพื่อนำมาพัฒนาและสร้างให้เกิดบทบาททางเศรษฐกิจเพิ่มรายได้ให้คนในชุมชน ทั้งนี้ส่วนสำคัญที่สุดคือการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนให้ตระหนักถึงคุณค่าของทุนวัฒนธรรมที่มีอยู่ สร้างสรรค์ อนุรักษ์ และสืบสานต่อยอดให้เกิดมูลค่า สามารถนำมาประยุกต์ให้สามารถนำมาสร้างรายได้เลี้ยงดูชีวิตและครอบครัวได้ ซึ่งในงานวิจัยนี้ก็เช่นเดียวกันแต่ประเด็นสำคัญที่ต้องการขบเน้นให้เห็นถึงความสำคัญที่แตกต่างจากงานวิจัยและการศึกษาอื่นคือ การแสดงให้เห็นถึงบทบาทในการสร้างสรรค์คุณธรรมจริยธรรมแก่ชุมชน และปลูกฝังในผู้คน ชุมชน และสังคมสืบไป

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุมชนต้นแบบคุณธรรมจริยธรรมโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบุรี ซึ่งผู้วิจัยใช้พื้นที่ตำบลช่องสะแกเป็นพื้นที่วิจัยเพื่อพัฒนาเป็นชุมชนต้นแบบ ผู้วิจัยได้สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ดังนี้ ลักษณะทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถสืบสาน ต่อยอด และนำมาประกอบเป็นอาชีพเพื่อหาเลี้ยงชีพ เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถสร้างสรรค์ได้ และมีบทบาทต่อคุณธรรมจริยธรรมของผู้คนในชุมชน และก่อให้เกิดคุณลักษณะที่ดีของชุมชนนั้น ๆ ซึ่งจะ

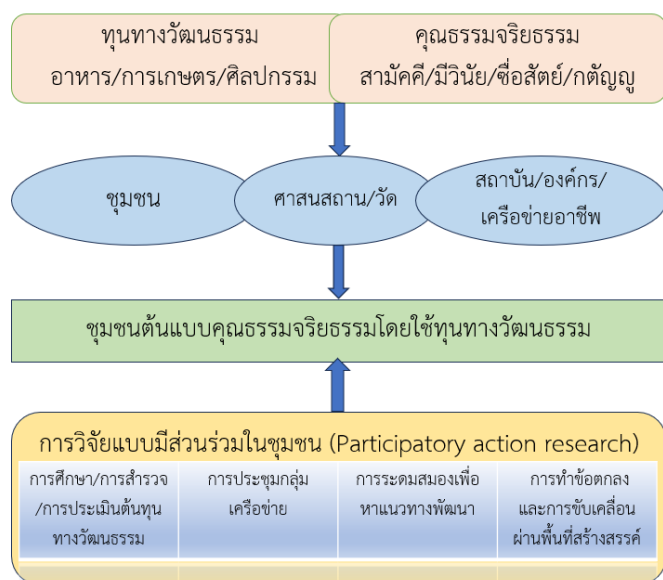
มีผลต่อระบบและวิถีของสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนนั้น ๆ ซึ่งในด้านขององค์ความรู้ใหม่จะพบว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมทุนทางวัฒนธรรมอันจะเป็นส่วนสร้างสรรค์คุณธรรมจริยธรรม ที่สำคัญต้องประกอบด้วยองค์กรและภาคประชาชน 3 ส่วนด้วยกัน ได้แก่

1. ชุมชนและประชาชนในพื้นที่ ที่สืบสานทุนทางวัฒนธรรม ทั้งนี้สิ่งสำคัญคือ ทุนทางวัฒนธรรมเหล่านั้นต้องสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มได้นอกจากความจรรโลงจิตใจ โดยสามารถนำมาประกอบเป็นอาชีพได้ เช่น อาหาร งานศิลปะ และภูมิปัญญาในการทำเกษตร

2. วัดหรือศาสนสถานที่ประกอบด้วยผู้นำในเชิงศรัทธาซึ่งสามารถเป็นผู้นำสร้างศรัทธาความน่าเชื่อถือ เป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้าน ชักจูงและเป็นแบบอย่างแก่ประชาชนในชุมชนให้ความร่วมมือ เห็นความสำคัญของการพัฒนาคุณค่าของทุนทางวัฒนธรรม ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการสืบสานเช่นในกรณีของการสืบสานงานศิลปกรรม

3. สถาบัน องค์กร และเครือข่ายในชุมชน ทั้งองค์กรท้องถิ่น หน่วยงานทางด้านการศึกษา เครือข่ายอาชีพเห็นคุณค่า ให้ความสำคัญในการสืบสาน มีผู้นำที่กอรปด้วยภาวะผู้นำในการรณรงค์การสืบทอด ต่อยอดทุนทางวัฒนธรรม จะสามารถขับเคลื่อนการต่อยอดทุนทางวัฒนธรรมได้ดีและเกิดความยั่งยืน

องค์ประกอบทั้ง 3 ประการเป็นส่วนสำคัญก่อให้เกิดการพัฒนาพื้นที่และชุมชน ซึ่งจะ เป็นต้นแบบในการขับเคลื่อนคุณธรรมจริยธรรมโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมสำหรับเมืองเพชรบุรีได้ ดังภาพประกอบนี้

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ใหม่

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

พื้นที่ตำบลช่องสะแก อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี เป็นพื้นที่ที่อาจเรียกได้ว่าเป็นแหล่งทุนวัฒนธรรมที่ครบถ้วนและโดดเด่นแห่งหนึ่งของเพชรบุรี เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่พบเห็นได้ทั้งวัฒนธรรมด้านอาหารและศิลปวัฒนธรรมที่เรียกว่างานสกุลช่างเมืองเพชรเกือบทุกแขนง โดยเฉพาะเป็นแหล่งของงานช่างปูนปั้นสกุลช่างเมืองเพชรบุรีอันมีลักษณะโดดเด่นและมีชื่อเสียงในวงการช่างปูนปั้น ในปัจจุบันงานช่างปูนปั้นที่มีทายาทสืบสานงานอยู่หลายครัวเรือนในพื้นที่ตำบลช่องสะแก รวมไปถึงการเป็นแหล่งผลิตข้าวเกรียบงาขึ้นชื่อของประเทศ ซึ่งทุนทางวัฒนธรรมอยู่ในวาระยุทธศาสตร์การพัฒนาของจังหวัดและท้องถิ่นในพื้นที่ ซึ่งจากผลของงานวิจัยได้ข้อมูลที่ชัดเจนเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นฐานทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นอยู่แล้ว ดังนั้นการมีนโยบายในการส่งเสริมให้มีการถ่ายทอดเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยอาจผ่านศูนย์เรียนรู้ในชุมชนในรูปแบบของสถานประกอบการที่ดำเนินการอยู่และการมีส่วนร่วมของพหุภาคี ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนหรือธุรกิจ และภาคประชาชน ตลอดจนไปถึงสถานศึกษา นักวิชาการ องค์กรพัฒนา และอื่น ๆ จะนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นอย่างบูรณาการ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปปฏิบัติ

ทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นมีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ตลอดจนส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของสถาบันครอบครัว และเป็นส่วนสำคัญในการสร้างสรรค์คุณธรรมจริยธรรมของชุมชน ดังนั้นในทางปฏิบัติ องค์กรท้องถิ่นในพื้นที่สามารถนำทุนทางวัฒนธรรมเป็นตัวเชื่อมกับกับกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมในชุมชน และกิจกรรมการพัฒนาอื่น ๆ ซึ่งจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่สามารถสร้างเอกภาพของชุมชน เกิดเป็นพลังในการขับเคลื่อนทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งทั้งด้านสังคมและเศรษฐกิจ พัฒนาและพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กรชนก สนิทวงศ์. (2565). การยกระดับคุณภาพชีวิตด้วยทุนทางวัฒนธรรม: กรณีชุมชนเมืองเก่าสบสม-หาดโค้วอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย. *วารสารวิจัยสังคม*, 45(2), 96-116.
- ณรงค์วรราช บุญมา และคณะ. (2563). *การจัดการตลาดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้งในจังหวัดนครปฐม*. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริม วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกว.).

- ณัชชานุช พิชิตนารัตน์. (2566). ความสำคัญของเพชรบุรีและบทบาทของชนชั้นนาจากรัฐส่วนกลางต่อเมืองเพชรบุรีสมัยอยุธยาถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น. *วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา*, 11(1), 18-33.
- ณัฐชา ลีปัญญาพร. (2563). การศึกษาทุนทางวัฒนธรรมชาติพันธุ์ลาวครั้งในมิติการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชนบ้านทุ่งสีหลง อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม. *วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา*, 13(2), 176-195.
- พีรทรัพย์ วิจิตรชนิก. (2561). ประวัติศาสตร์นอกกรอบ: ไม่ใช่แค่ขวัญ - อูษามณี! “เพชรบุรี” สำคัญยังไง. เข้าถึงได้จาก <https://www.gqthailand.com/culture/movie/article/history-of-phetchaburi>.
- ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561–2580. (2561, 13 ตุลาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 135 ตอนที่ 82 ก, หน้า 1-74.
- อัญธิชา รุ่งแสง. (2560). บทบาทของทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน กรณีศึกษาชุมชนในตำบลบ้านตู่ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา. *วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย*, 12(39), 90-100.

การจัดสวัสดิการคนพิการของเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา

Welfare Provision for Disabled Persons of Phra Nakhon Si Ayutthaya
City Municipality

สุกัญญา เอี่ยมสิทธิพรกุล¹ และอภิชาติ ปานสุวรรณ²

Sukunya Iamsitthipornkun and Apichat Pansuwan

Received: July 05, 2024

Revised: September 11, 2024

Accepted: September 26, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการจัดสวัสดิการคนพิการของเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา 2) เปรียบเทียบการจัดสวัสดิการคนพิการของเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ 3) นำเสนอแนวทางการจัดสวัสดิการคนพิการของเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา ใช้การวิจัยแบบผสมวิธี แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยเชิงปริมาณ กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย คือ แนวคิดทฤษฎี ลักษณะประชากรศาสตร์ สวัสดิการสังคม และความรู้เกี่ยวกับคนพิการ โดยมีสมมติฐานในการวิจัยคือคนพิการที่มีปัจจัยส่วนบุคคลต่างกันมีความคิดเห็นต่อการจัดสวัสดิการคนพิการของเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยาต่างกัน ใช้การวิจัยแบบผสมวิธี ดำเนินการวิจัยเชิงปริมาณก่อน ประชากร คือ คนพิการของเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา จำนวน 544 คน กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 231 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม แบบประมาณค่า 5 ระดับ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที ค่าเอฟ วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว เมื่อพบความแตกต่างจึงทำการทดสอบแอลเอสดี ขั้นตอนที่ 2 การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลหลักคือ คณะผู้บริหาร พนักงานเทศบาล และคนพิการ จำนวน 11 คน คัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการสร้างข้อสรุปและวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า 1) สภาพการจัดสวัสดิการคนพิการ ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ

¹⁻² มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา; Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University

Corresponding Author, e-mail: apichat_asm@hotmail.com, Tel. 094-9782426

ด้านเบี้ยความพิการ 2) ความคิดเห็นของคนพิการที่มีระดับการศึกษา อาชีพและรายได้ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดสวัสดิการคนพิการของเทศบาลต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนคนพิการที่มีเพศและอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดสวัสดิการคนพิการของเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยาไม่แตกต่างกัน และ 3) เทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา ควรจัดสวัสดิการคนพิการให้ครบทั้ง 8 ด้าน โดยสำรวจความต้องการของคนพิการ จัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นและงบประมาณรายจ่ายประจำปีเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ

คำสำคัญ: การจัดสวัสดิการ, คนพิการ, เทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา

Abstract

The purposes of this research article were 1) to study the state of welfare provision for disabled persons of Phra Nakhon Si Ayutthaya City Municipality; 2) to compare the welfare provision for disabled persons of Phra Nakhon Si Ayutthaya City Municipality classified by personal factors; and 3) to present the guidelines of the welfare provision for disabled persons of Phra Nakhon Si Ayutthaya City Municipality. It was a mixed-methods research, divided into 2 steps. Step 1 was a quantitative research. The conceptual framework used in the research was theoretical concepts, demographic characteristics, social welfare, and knowledge about disabled persons. The research hypothesis was that disabled persons with different personal factors had different opinions on welfare provision for disabled persons in Phra Nakhon Si Ayutthaya City Municipality. The quantitative research was conducted first. The population was 544 disabled persons in Phra Nakhon Si Ayutthaya City Municipality. The sample consisted of 231 persons. The research instrument was a 5-level rating questionnaire. The statistics used for data analysis were mean, standard deviation, t-test, F-test, and one-way analysis of variance. When differences were found, the LSD test was performed. Step 2 was a qualitative research. The main informants were 11 executives, municipal staff, and disabled persons who were purposively selected. The instruments used were semi-structured interviews. Data were analyzed by creating conclusions and analyzing content. The research results found that 1) the

overall welfare provision for disabled persons was at a moderate level. The aspect with the highest average value was disability allowance; 2) the opinions of disabled persons with different levels of education, occupations, and incomes on the municipality's welfare provision for disabled persons were significantly different at a statistical level of 0.05. Disabled persons with different genders and ages had similar opinions on the welfare provision for disabled persons in Phra Nakhon Si Ayutthaya City Municipality; 3) Phra Nakhon Si Ayutthaya City Municipality should provide welfare for disabled persons in all 8 aspects by surveying the needs of disabled persons, creating local development plans, and annual budgets to develop the quality of life of disabled persons.

Keywords: Welfare Provision, Disabled Persons, Phra Nakhon Si Ayutthaya City Municipality

บทนำ

ประเทศไทยมีพระราชบัญญัติส่งเสริมคุณภาพชีวิตคนพิการตั้งแต่ปี พ.ศ.2550 และมีการแก้ไขเพิ่มเติมในปี พ.ศ.2556 ซึ่งระบุว่า คนพิการที่มีสัญชาติไทยควรมีการจดทะเบียนคนพิการเพื่อที่จะได้เข้าถึงสิทธิของรัฐหรือของสาธารณะ แต่ในความเป็นจริงแล้ว คนพิการยังไม่สามารถเข้าถึงสิทธิอย่างทั่วถึง (ณัฐวิกรม พันธวงศ์ภักดี และนิภัทรา นาคสิงห์, 2563) พระราชบัญญัติดังกล่าว มุ่งเน้นให้คนพิการมีสิทธิเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากสิ่งอำนวยความสะดวก ตลอดจนสวัสดิการและความช่วยเหลืออื่นจากรัฐ ประกอบกับพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ.2496 และที่แก้ไขเพิ่มเติม กำหนดให้เทศบาลนคร มีหน้าที่ต้องส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ มีการจัดแบ่งภารกิจระหว่างรัฐบาลและเทศบาลภายใต้การกระจายอำนาจตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ที่กำหนดให้เทศบาลมีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบบริการสาธารณะ เพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเอง โดยการสังคมสงเคราะห์ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก สตรี คนชรา และผู้ด้อยโอกาส ดังนั้น การกระจายอำนาจให้แก่เทศบาล จึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการเป็นอย่างมาก

เทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา มีพันธกิจในการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ด้านการส่งเสริมสุขภาพอนามัย การจัดการศึกษา การสังคมสงเคราะห์ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก สตรี คนชรา และผู้ด้อยโอกาส รวมทั้งการส่งเสริมการเล่นกีฬา ซึ่งในเขตเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา มีคนพิการที่รับเบี้ยความพิการ เดือนพฤศจิกายน 2566 จำนวน 1,081 คน โดยเมื่อพิจารณาประเภทความพิการทั้ง 7 ประเภท พบว่า คนพิการทางการเคลื่อนไหวหรือทางร่างกายมากที่สุด จำนวน 544 คน ซึ่งจากแผนพัฒนาท้องถิ่น เทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา มีโครงการที่เกี่ยวข้องกับคนพิการ ได้แก่ โครงการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ คนพิการและผู้ด้อยโอกาส โครงการอบรมให้ความรู้การจัดการสวัสดิการคนพิการ โครงการเยี่ยมบ้านผู้สูงอายุ คนพิการ และผู้ด้อยโอกาส โครงการช่วยเหลือประชาชนตามอำนาจหน้าที่ด้านส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิต และโครงการสนับสนุนการเสริมสร้างสวัสดิการทางสังคมให้แก่คนพิการหรือทุพพลภาพ (กองยุทธศาสตร์และงบประมาณ เทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา, 2566) ในสภาพแห่งความเป็นจริงต้องยอมรับว่าคนพิการในปัจจุบัน ส่วนใหญ่ยังไม่สามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากสิทธิดังกล่าวได้ทั่วถึงอย่างเป็นอิสระ อีกทั้งยังมีความจำเป็นจะต้องยื่นเรื่องผ่านส่วนกลางหรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่มีอำนาจหน้าที่ที่จะดำเนินการให้แล้วเสร็จได้ด้วยตนเอง อีกทั้งระเบียบ กฎหมาย และกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ยังคงมีข้อจำกัดสำหรับคนพิการอยู่ (จักรพันธ์ พรหมฉลวย, 2561)

เหตุผลและปัญหาดังกล่าวข้างต้น ควรที่จะศึกษาการจัดการสวัสดิการคนพิการของเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการกำหนดเป็นนโยบายการจัดการสวัสดิการคนพิการของเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยาต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพการจัดการสวัสดิการคนพิการของเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อเปรียบเทียบการจัดการสวัสดิการคนพิการของเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา
จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล
3. เพื่อนำเสนอแนวทางการจัดการสวัสดิการคนพิการของเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี มีวิธีการดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอน ดังนี้
ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพการจัดการสวัสดิการคนพิการ และเปรียบเทียบความคิดเห็นของคนพิการที่มีต่อการจัดการสวัสดิการคนพิการของเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามปัจจัยส่วน

บุคคล ประชากรคือคนพิการหรือผู้ดูแลคนพิการทางการเคลื่อนไหวหรือทางร่างกาย ในเขตเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา จำนวน 544 คน คำนวณตามสูตรทาโร่ ยามาเน่ ระดับความสำคัญทางสถิติเท่ากับ 0.05 ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 231 คน ตัวแปรอิสระได้แก่ปัจจัยส่วนบุคคล จำแนกเป็น เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ ตัวแปรตามคือการจัดสวัสดิการคนพิการของเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา กรอบแนวคิดในการวิจัยใช้แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการสังคมของคนพิการตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการ พ.ศ.2550 และที่แก้ไขเพิ่มเติมถึง ฉบับที่ 2 พ.ศ.2556 มาตรา 20 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ ในส่วนของแบบสอบถามเป็นการสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการจัดสวัสดิการคนพิการของเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา ที่เป็นแบบประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ก่อนนำไปสอบถามกลุ่มตัวอย่างมีการตรวจสอบค่าความเที่ยงตรงและหาค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถาม (IOC) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน ได้ค่าความสอดคล้อง 0.8 และทดสอบหาค่าความเชื่อมั่น จำนวน 30 ชุด ด้วยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.87 ซึ่งนำเครื่องมือไปทดลองใช้ (Try out) เพื่อหาค่าเที่ยงตรง (Reliability) ด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที (t-Test) และค่าทดสอบเอฟ (F-Test) แบบการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และเมื่อพบความแตกต่างจึงทำการเปรียบเทียบพหุคูณแบบ LSD ของ Fisher's Least-Significant Different

ขั้นตอนที่ 2 นำเสนอแนวทางการจัดสวัสดิการคนพิการของเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ซึ่งผู้วิจัยได้นำผลการวิเคราะห์จากขั้นตอนที่ 1 และแนวทางการจัดสวัสดิการคนพิการ 8 ด้าน มาเป็นเครื่องมือในการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลหลักได้มาโดยคัดเลือกแบบเจาะจง จำนวน 11 คน แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้ กลุ่มที่ 1 คณะผู้บริหารเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ รองนายกเทศมนตรีที่ได้รับมอบหมาย กลุ่มที่ 2 พนักงานเทศบาลสายงานผู้บริหาร จำนวน 4 คน ประกอบด้วย ปลัดเทศบาล รองปลัดเทศบาล ผู้อำนวยการกองยุทธศาสตร์และงบประมาณ และหัวหน้าฝ่ายสังคมสงเคราะห์ กลุ่มที่ 3 พนักงานเทศบาลสายงานผู้ปฏิบัติ จำนวน 2 คน ได้แก่ นักสังคมสงเคราะห์ และนักพัฒนาชุมชน และกลุ่มที่ 4 คนพิการหรือผู้ดูแลคนพิการ จำนวน 4 คน วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ โดยนำร่างรายงานแบบสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักแต่ละคนมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ทั้งหมดในแต่ละหัวข้อ เพื่อนำเสนอแนวทางการจัดสวัสดิการคนพิการของเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา

การวิจัยเรื่องนี้ผ่านการพิจารณารับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา เมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2567 และมีเอกสารรับรองเป็นลายลักษณ์อักษร ตามหนังสือที่ ARU-REC/48

สรุปผลการวิจัย

ผลจากการศึกษา การจัดสวัสดิการคนพิการของเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา ได้ดังนี้

1. สภาพการจัดสวัสดิการคนพิการของเทศบาล ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.93$, S.D. = 0.79) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านเบี้ยความพิการ ($\bar{X} = 4.01$, S.D. = 0.82) รองลงมา ได้แก่ ด้านการได้รับการยอมรับและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ($\bar{X} = 3.00$, S.D. = 0.88) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพด้านอาชีพ ($\bar{X} = 2.59$, S.D. = 0.99)

2. การเปรียบเทียบความคิดเห็นของคนพิการที่มีต่อการจัดสวัสดิการคนพิการของเทศบาล จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล เพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัย คือ คนพิการที่มีปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดสวัสดิการคนพิการของเทศบาลแตกต่างกัน พบว่า คนพิการที่มีระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดสวัสดิการคนพิการของเทศบาลแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 กล่าวคือ คนพิการที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดสวัสดิการคนพิการของเทศบาลแตกต่างกัน 2 ด้าน คือ ด้านการได้รับข้อมูลข่าวสาร และการสื่อสาร และด้านเบี้ยความพิการ คนพิการที่มีอาชีพแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดสวัสดิการแตกต่างกัน 1 ด้าน คือ ด้านการศึกษา คนพิการที่มีรายได้แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดสวัสดิการแตกต่างกัน 2 ด้าน คือ ด้านการได้รับการยอมรับและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม และด้านเบี้ยความพิการ ส่วนคนพิการที่มีเพศและอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดสวัสดิการคนพิการไม่แตกต่างกัน

3. แนวทางการจัดสวัสดิการคนพิการของเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา มีดังนี้

3.1 ด้านบริการฟื้นฟูสมรรถภาพ โดยกระบวนการทางการแพทย์ เทศบาลควรจัดให้มีแพทย์และอาสาสมัครลงดูแลคนพิการตามบ้าน โดยมีหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ไปบริการ โดยเฉพาะนักกายภาพบำบัด หรือการจัดให้นักกายภาพบำบัดอยู่ในองค์กรเพื่อลงพื้นที่ฟื้นฟูผู้พิการหรือให้คำแนะนำแก่ผู้ดูแลผู้พิการ เพื่อให้ผู้พิการสามารถฟื้นฟูสมรรถภาพของตนเองให้พ้นจากความพิการหรือฟื้นฟูให้สามารถกลับมาช่วยเหลือตนเองได้โดยไม่ต้องพึ่งผู้อื่น เทศบาลควรสร้างองค์ความรู้ให้แก่อาสาสมัครดูแลคนพิการ จัดให้มีคู่มือสำหรับผู้ดูแลคนพิการให้ดูแลคนพิการทุกด้าน ส่งเสริม

ป้องกัน รักษา และฟื้นฟู เกิดการมีส่วนร่วมของครอบครัว ชุมชน สังคม ส่งผลให้คนพิการมีคุณภาพชีวิตที่ดี

3.2 ด้านการศึกษา เทศบาลควรจัดให้คนพิการสามารถเข้ารับบริการด้านการศึกษาศาหรับคนพิการ

3.3 ด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพด้านอาชีพ เทศบาลควรจัดให้มีการฝึกอบรมอาชีพให้แก่คนพิการหรือผู้ดูแลคนพิการ จัดอบรมอาชีพตามความเหมาะสมทางร่างกายและความต้องการเพื่อสร้างรายได้ สนับสนุนวิทยากรลงไปฝึกอาชีพตามบ้านให้กับคนพิการที่ไม่สามารถเดินทางได้ หาอาชีพ และตลาดรองรับให้แก่คนพิการที่สามารถประกอบอาชีพนั้น ๆ ได้

3.4 ด้านการได้รับการยอมรับและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม เทศบาลควรส่งเสริม สนับสนุน และให้ความสำคัญกับคนพิการ ให้ความรู้กับคนทั่วไปถึงความเท่าเทียมของคนพิการกับคนทั่วไปในสังคม สร้างเจตคติที่ดี ควรสร้างความเข้าใจและสร้างสัมพันธภาพที่ดีเพื่อให้เกิดการยอมรับในความแตกต่างของกันและกัน ส่งเสริมการจัดกิจกรรมสำหรับคนพิการ

3.5 ด้านการได้รับการช่วยเหลือให้เข้าถึงนโยบาย โครงการ และการช่วยเหลือทางกฎหมาย เทศบาลควรเพิ่มการประชาสัมพันธ์ให้ชัดเจน ทำความเข้าใจกับบุคลากร องค์กร ต้องยอมรับ และให้ความสำคัญกับคนพิการ เพื่อให้คนพิการเข้าถึง และให้คนพิการได้รับความเท่าเทียมกับคนทั่วไป เข้าถึงได้เหมือนคนทั่วไป

3.6 ด้านการได้รับข้อมูลข่าวสารและการสื่อสาร เทศบาลควรจัดทำสื่อของเทศบาล เพื่อให้คนพิการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้มากขึ้น โดยเฉพาะจดหมายโดยตรง เสียงตามสาย แต่ควรเชิงรุกถึงตัวบุคคล

3.7 ด้านเบี้ยความพิการ เทศบาลควรจัดให้มีเบี้ยความพิการเพิ่มขึ้น 2,000 บาท/เดือน/คน โดยงบประมาณของรัฐบาล เทศบาลควรลงนาม MOU กับโรงพยาบาล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จัดทีมแพทย์ ประสานความร่วมมือในการลงพื้นที่เพื่อออกเอกสารรับรองความพิการที่บ้าน จัดหาเจ้าหน้าที่บริการทำบัตรคนพิการถึงบ้าน

3.8 ด้านการปรับสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย เทศบาลควรช่วยเหลือในการปรับปรุงบ้านพักอาศัยคนพิการให้เหมาะสม โดยใช้งบประมาณของเทศบาล ตามอำนาจหน้าที่ ที่ดำเนินการได้ เทศบาลควรจัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับคนพิการตามความต้องการ การออกแบบในการปรับสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย ควรออกแบบตามความต้องการของผู้ใช้อย่างแท้จริง

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัย เรื่อง การจัดสวัสดิการคนพิการของเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยได้นำผลการวิจัยที่สำคัญของนักวิชาการมาอภิปรายผล ดังนี้

1. สภาพการจัดสวัสดิการคนพิการของเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง แสดงให้เห็นว่าเทศบาล ยังมีได้ให้ความสำคัญกับการจัดสวัสดิการคนพิการเท่าที่ควร อาจเป็นเพราะเทศบาลยังไม่มีกระบวนการสำรวจความต้องการของคนพิการ ส่งผลให้มีการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นและงบประมาณรายจ่ายประจำปีรองรับน้อย สอดคล้องกับผลการวิจัยของจิตรกร โพธิ์งาม และไพศาล พากเพียร (2564) พบว่า สภาพการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการในเขตตำบลทุ่งเทิง อำเภอดงเจริญ จังหวัดอุบลราชธานี โดยภาพรวม มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของวรารักษ์ คำนนท์ (2560) พบว่า คุณภาพชีวิตของผู้พิการโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของผู้พิการ ได้แก่ เพศ อาชีพ รายได้ระดับการศึกษาสถานภาพสมรส และประเภทของความพิการ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง และพบว่า ด้านสุขภาพกายมีสัดส่วนมากกว่าด้านอื่น ๆ

2. การเปรียบเทียบความคิดเห็นของคนพิการที่มีต่อการจัดสวัสดิการคนพิการของเทศบาล จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล เพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัย คือ คนพิการที่มีปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดสวัสดิการคนพิการของเทศบาลแตกต่างกัน พบว่า คนพิการที่มีระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดสวัสดิการคนพิการของเทศบาลแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 กล่าวคือ คนพิการที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดสวัสดิการคนพิการของเทศบาลแตกต่างกัน 2 ด้าน คือ ด้านการได้รับข้อมูลข่าวสาร และการสื่อสาร และด้านเบี้ยความพิการ คนพิการที่มีอาชีพแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดสวัสดิการคนพิการของเทศบาลแตกต่างกัน 1 ด้าน คือ ด้านการศึกษา คนพิการที่มีรายได้แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดสวัสดิการคนพิการของเทศบาลแตกต่างกัน 2 ด้าน คือ ด้านการได้รับการยอมรับ และมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม และด้านเบี้ยความพิการ ส่วนคนพิการที่มีเพศและอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดสวัสดิการคนพิการไม่แตกต่างกัน ไม่สอดคล้องกับผลการวิจัยของอรชรธรรมา ดารอแม, พิตรี เจ๊ะและ, อุสมาน มะลีละ และปพน บุขยมาลย์ (2566) พบว่า ผู้พิการที่มี เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ที่แตกต่างกันมีความต้องการสวัสดิการของผู้พิการที่ไม่แตกต่างกัน และยังไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของอนัญญา เจียนรัมย์ (2557) พบว่า เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน และสาเหตุความพิการที่แตกต่างกันไม่ทำให้

ความต้องการได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการแตกต่างกัน อาจเป็นเพราะความต้องการสวัสดิการของคนพิการจะแตกต่างกันไปตามระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ เพราะปัจจัยเหล่านี้ส่งผลต่อวิธีที่คนพิการใช้ชีวิตในสังคม ความสามารถในการเข้าถึงโอกาสต่าง ๆ และความท้าทายที่เผชิญในแต่ละวัน

3. แนวทางการจัดสวัสดิการคนพิการของเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย

3.1 ด้านบริการฟื้นฟูสมรรถภาพ โดยกระบวนการทางการแพทย์ เทศบาลควรจัดให้มีแพทย์และอาสาสมัครดูแลคนพิการตามบ้าน โดยมีหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ไปบริการ โดยเฉพาะนักกายภาพบำบัด หรือการจัดให้มีนักกายภาพบำบัดอยู่ในองค์กรเพื่อลงพื้นที่ฟื้นฟูผู้พิการหรือให้คำแนะนำแก่ผู้ดูแลผู้พิการ เพื่อให้ผู้พิการสามารถฟื้นฟูสมรรถภาพของตนเองให้พ้นจากความพิการหรือฟื้นฟูให้สามารถกลับมาช่วยเหลือตนเองได้โดยไม่ต้องพึ่งผู้อื่น สอดคล้องกับผลการวิจัยของวรารักษ์ คำนนท์ (2560) พบว่า อยากให้หน่วยงานมีการบำบัดฟื้นฟูผู้พิการอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง เทศบาลควรสร้างองค์ความรู้ให้แก่อาสาสมัครดูแลคนพิการ จัดให้มีคู่มือสำหรับผู้ดูแลคนพิการให้ดูแลคนพิการทุกด้าน ส่งเสริม ป้องกัน รักษา และฟื้นฟู เกิดการมีส่วนร่วมของครอบครัว ชุมชน สังคม ส่งผลให้คนพิการมีคุณภาพชีวิตที่ดี สอดคล้องกับผลการวิจัยของอนล ศรีสำราญ (2559) พบว่า ภาครัฐควรส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในด้านสิทธิต่าง ๆ แก่คนพิการอย่างทั่วถึง และเพิ่มช่องทางในการประชาสัมพันธ์เรื่องการจัดทำบัตรประจำตัวคนพิการ ควรจัดหน่วยบริการเคลื่อนที่ในการออกนอกสถานที่เพื่อจัดทำบัตรให้กับคนพิการ และสร้างอาสาสมัครสาธารณสุขที่สามารถช่วยเหลือคนพิการและจัดทำข้อมูลประวัติหรือทะเบียนคนพิการในชุมชนเพื่อเป็นการดูแลคนพิการอย่างยั่งยืน

3.2 ด้านการศึกษา เทศบาลควรจัดให้คนพิการสามารถเข้ารับบริการด้านการศึกษาสำหรับคนพิการ สอดคล้องกับผลการวิจัยของวรรณัย ทับทิมศรี (2560) พบว่า แนวทางการจัดสวัสดิการคนพิการ ส่งเสริมการเข้าถึงการศึกษา เพื่อเพิ่มความสามารถในการพัฒนาตนเอง องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านใหม่ควรประสานหน่วยงานต่างๆ เพื่อจัดการศึกษาให้คนพิการสามารถเข้าถึงได้ในระดับท้องถิ่น สร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรของคนพิการให้เป็นที่ยอมรับในชุมชน และสามารถเข้าถึงสวัสดิการของตนเองได้ง่ายและไม่ยุ่งยาก

3.3 ด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพด้านอาชีพ เทศบาลควรจัดให้มีการฝึกอบรมอาชีพให้แก่คนพิการหรือผู้ดูแลคนพิการ จัดอบรมอาชีพตามความเหมาะสมทางร่างกายและความต้องการ เพื่อสร้างรายได้ สนับสนุนวิทยากรลงไปฝึกอาชีพตามบ้านให้กับคนพิการที่ไม่สามารถเดินทางได้ หาอาชีพ และตลาดรองรับให้แก่คนพิการที่สามารถประกอบอาชีพนั้น ๆ ได้ สอดคล้องกับผลการวิจัย

ของณัฐชานันท์ วงศ์ชาติ และลลวิ ปิยะบัณฑิตกุล (2566) พบว่า ความต้องการที่คนพิการต้องการ ได้รับการดูแลจากชุมชน ได้แก่ การฝึกทักษะอาชีพตามความถนัดของแต่ละคน และยังสอดคล้องกับ ผลการวิจัยของกันยา ไชยรินทร์ (2564) พบว่า ต้องการให้รัฐฝึกอาชีพให้แก่คนพิการ และยัง สอดคล้องกับผลการวิจัยของจิตรกร โพธิ์งาม และไพศาล พากเพียร (2564) พบว่า ควรมีการสำรวจ ความต้องการพัฒนาอาชีพคนพิการทุกกลุ่ม

3.4 ด้านการได้รับการยอมรับและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม เทศบาลควร ส่งเสริมการจัดกิจกรรมสำหรับคนพิการ เช่น วันคนพิการสากล เกี่ยวกับการสงเคราะห์ การให้ ความรู้ เพราะถือว่าเป็นคนพิการในพื้นที่ แต่ความพิการอาจทำให้การเดินทางมารวมตัวกันลำบาก สอดคล้องกับผลการวิจัยของวรรณัย ทับทิมศรี (2560) พบว่า แนวทางการจัดสวัสดิการคนพิการ ให้คนพิการเข้าร่วมกิจกรรมนันทนาการทางสังคม ไม่เก็บตัว ลดปมด้อยของคนพิการซึ่งเกิดจาก สภาพร่างกาย ให้คนพิการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมของคนพิการ โดยสามารถกำหนดโครงการ และกิจกรรมนันทนาการด้วยตนเอง เพื่อแก้ไขปัญหาอุปสรรคของคนพิการ ได้ตรงเป้าหมาย เทศบาลส่งเสริมให้คนพิการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม เช่น การประชุม การทำกิจกรรมต่าง ๆ ของทางเทศบาล สอดคล้องกับผลการวิจัยของณัฐพงศ์ เป็นลาภ (2562) พบว่า องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นควรมีแนวทางในการกระตุ้นให้คนพิการได้เข้าร่วมกิจกรรม รวมถึงการจัดโครงการ หรือ กิจกรรมต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับคนพิการ เพื่อเป็นการส่งเสริมและเพิ่มศักยภาพให้กับคนพิการ พร้อม ทั้งควรให้ความสำคัญกับการสนับสนุนทางสังคมในส่วนต่าง ๆ สร้างความตระหนักการเห็นคุณค่าใน ตนเอง และสนับสนุนการดูแลคนพิการโดยครอบครัว และชุมชน ต่อไป

3.5 ด้านการได้รับการช่วยเหลือให้เข้าถึงนโยบาย โครงการ และการช่วยเหลือทาง กฎหมาย เทศบาลควรเพิ่มการประชาสัมพันธ์ให้ชัดเจน ทำความเข้าใจกับบุคลากร องค์กรต้อง ยอมรับ และให้ความสำคัญกับคนพิการ เพื่อให้คนพิการเข้าถึง และให้คนพิการได้รับความเท่าเทียม กับคนทั่วไป เข้าถึงได้เหมือนคนทั่วไป สอดคล้องกับผลการงานวิจัยของจักรพันธ์ พรหมฉลุย (2561) สรุปได้ว่า การเข้าถึงสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ของคนพิการ คือ การที่คนในสังคม ทุกหน่วยงานภาครัฐ เอกชนให้ความสำคัญและตระหนักถึงคนพิการมากยิ่งขึ้นปรับเปลี่ยนมุมมองและมีทัศนคติที่เชิงบวก ต่อคนพิการในสังคม เนื่องจากคนพิการในปัจจุบันสามารถใช้ชีวิตร่วมกับคนมิพิการในสังคมได้มี คุณภาพ และเมื่อใดที่สังคมเปิดใจยอมรับและเข้าใจคนพิการ เมื่อนั้นความเสมอภาคของการอยู่ร่วม ในสังคมจะเกิดขึ้น แม้แต่การบังคับใช้กฎหมาย การส่งเสริมและสนับสนุนคนพิการเพื่อให้ได้รับ สวัสดิการและสิทธิก็จะเกิดขึ้นอย่างจริงจัง นั้นหมายความว่าพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการใน สังคมไทย กำลังพัฒนาตามกรอบแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนพิการในสังคม

และสอดคล้องกับแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ “คนพิการเข้าถึงสิทธิได้จริงดำรงชีวิตอิสระ ในสังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันอย่างยั่งยืน”

3.6 ด้านการได้รับข้อมูลข่าวสารและการสื่อสาร เทศบาลควรจัดทำสื่อของเทศบาล เพื่อให้คนพิการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้มากขึ้น โดยเฉพาะจดหมายโดยตรง เสียงตามสาย แต่ควรเชิงรุกถึงตัวบุคคล สอดคล้องกับผลการวิจัยของอนล ศรีสำราญ (2559) พบว่า ภาครัฐควรส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในด้านสิทธิต่าง ๆ แก่คนพิการอย่างทั่วถึง และเพิ่มช่องทางในการประชาสัมพันธ์เรื่องการจัดทำบัตรประจำตัวคนพิการ ควรจัดหน่วยบริการเคลื่อนที่ในการออกนอกสถานที่เพื่อจัดทำบัตรให้กับคนพิการ และสร้างอาสาสมัครสาธารณสุขที่สามารถช่วยเหลือคนพิการและจัดทำข้อมูลประวัติหรือทะเบียนคนพิการในชุมชนเพื่อเป็นการดูแลคนพิการอย่างยั่งยืน

3.7 ด้านเบี้ยความพิการ เทศบาลควรจัดให้มีเบี้ยความพิการเพิ่มขึ้น 2,000 บาท/เดือน/คน โดยงบประมาณของรัฐบาล สอดคล้องกับผลการวิจัยของกันยา ไชยรินทร์ (2564) พบว่า ต้องการเบี้ยยังชีพผู้พิการในอัตราที่เพิ่มขึ้น และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของวรรณัย ทับทิมศรี (2560) พบว่า แนวทางการจัดสวัสดิการคนพิการ การเพิ่มเบี้ยคนพิการ เนื่องจากคนพิการส่วนใหญ่เห็นว่าเบี้ยคนพิการ ยังไม่สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจปัจจุบัน

3.8 ด้านการปรับสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย เทศบาลควรช่วยเหลือในการปรับปรุงบ้านพักอาศัยคนพิการให้เหมาะสม โดยใช้งบประมาณของเทศบาล ตามอำนาจหน้าที่ ที่ดำเนินการได้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของณัฏฐชานันท์ วงศ์ชาติ และลัทธิ ปิยะบัณฑิตกุล (2566) พบว่า ความต้องการที่คนพิการต้องการได้รับการดูแลจากชุมชน ได้แก่ การปรับสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับการทำกิจวัตรประจำวัน และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของวรรณัย ทับทิมศรี (2560) พบว่า แนวทางการจัดสวัสดิการคนพิการ ปรับปรุงที่อยู่อาศัยของคนพิการตามสมควรแก่สภาพ เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนในการดำรงชีวิตประจำวัน เทศบาลควรจัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับคนพิการตามความต้องการ การออกแบบในการปรับสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย ควรออกแบบตามความต้องการของผู้ใช้อย่างแท้จริง สอดคล้องกับผลการวิจัยของนภัณ นิตวณะกุล (2559) พบว่า นายช่างที่เป็นผู้ออกแบบการปรับปรุงบ้านสำหรับคนพิการ ควรทำการศึกษาพฤติกรรม และปัญหาการใช้ชีวิตของคนพิการแต่ละบุคคลโดยละเอียด ก่อนทำการออกแบบเพื่อที่จะปรับปรุงในส่วนที่ใช้งานจริง เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการช่วยเหลือคนพิการและบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยขอนำเสนอองค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 แนวทางการจัดสวัสดิการคนพิการ

แนวทางการจัดสวัสดิการคนพิการของเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา ทั้ง 8 ด้าน ดังนี้

1. ด้านการบริการฟื้นฟูสมรรถภาพ โดยกระบวนการทางการแพทย์ ควรจัดแพทย์อาสาสมัครลงดูแลคนพิการตามบ้าน อำนวยความสะดวกในการเดินทางไปรักษา จัดหาเครื่องช่วยความพิการและอุปกรณ์ทางการแพทย์ที่เพียงพอ
2. ด้านการศึกษา จัดให้คนพิการสามารถเข้ารับการศึกษาคือคนพิการไม่มีค่าใช้จ่าย จัดให้มีทุนการศึกษาให้กับเด็กพิการ
3. ด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพด้านอาชีพ จัดให้มีการรับงานมาทำที่บ้าน จัดให้มีเครื่องมือประกอบอาชีพให้แก่คนพิการ จัดให้มีการฝึกอบรมอาชีพให้แก่คนพิการ
4. ด้านการได้รับการยอมรับและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ส่งเสริม สนับสนุน และให้ความสำคัญกับคนพิการ ให้ความรู้กับคนทั่วไปถึงความเท่าเทียมของคนพิการกับคนทั่วไปในสังคม สร้างเจตคติที่ดี ควรสร้างความเข้าใจและสร้างสัมพันธภาพที่ดีเพื่อให้เกิดการยอมรับในความแตกต่างของกันและกัน
5. ด้านการได้รับการช่วยเหลือให้เข้าถึงนโยบาย โครงการและการช่วยเหลือทางกฎหมาย ให้ความรู้คนพิการ เพื่อทราบถึงความช่วยเหลือด้านต่างๆ ทางกฎหมาย ให้ความสำคัญกับคนพิการ เพื่อให้คนพิการเข้าถึง และให้คนพิการได้รับความเท่าเทียมกับคนทั่วไป เข้าถึงได้เหมือนคนทั่วไป
6. ด้านการได้รับข้อมูลข่าวสาร และการสื่อสาร จัดทำสื่อของเทศบาลเพื่อให้คนพิการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร จัดให้มีสมาคม ชมรมหรือกลุ่มคนพิการในท้องที่ เพื่อได้แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกัน
7. ด้านเบี้ยความพิการ สนับสนุนให้เบี้ยความพิการเพิ่มขึ้น MOU กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง บริการทำบัตรคนพิการถึงบ้าน อำนวยความสะดวกให้กับคนพิการในการลงทะเบียน และรับเบี้ยความพิการแก่คนพิการ
8. ด้านการปรับสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย ปรับปรุงบ้านพักอาศัยคนพิการให้เหมาะสม โดยใช้งบประมาณของเทศบาล ตามอำนาจหน้าที่ที่ดำเนินการได้ ออกแบบตามความต้องการของผู้ใช้อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ควรมีการออกกฎหมาย ระเบียบ แนวทางในการจัดสวัสดิการคนพิการสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีความชัดเจนมากขึ้น โดยการวางแผนร่วมกันกับทุกภาคส่วน ผ่านการมีส่วนร่วมของคนพิการ ครอบครัวของคนพิการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และภาคเอกชน เพื่อให้แนวทางการจัดสวัสดิการครอบคลุมทุกมิติ

2. การจัดสรรงบประมาณในการจัดสวัสดิการอย่างต่อเนื่องและดำเนินการอย่างมีมาตรฐานไปในทิศทางเดียวกัน โดยมีการสำรวจความต้องการจริงและจัดลำดับความสำคัญคำนึงถึงความเร่งด่วนและความสำคัญของบริการแต่ละประเภท นำข้อมูลไปจัดทำงบประมาณรายจ่ายประจำปีที่ยั่งยืนและครอบคลุม มีการวางแผนระยะยาว เพื่อให้มีความต่อเนื่องในการจัดสวัสดิการ อีกทั้งมีการจัดสรรงบประมาณให้ครอบคลุมหลายด้าน มีการติดตามและประเมินผลการใช้จ่าย รวมไปถึงการบูรณาการงบประมาณกับภาคส่วนอื่นทั้งภาครัฐและเอกชน

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. เทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา ควรมีกระบวนการสำรวจความต้องการของคนพิการ หรือจัดเจ้าหน้าที่หรือพนักงานวิจัยลงพื้นที่เพื่อติดต่อกับคนพิการโดยตรงและเก็บข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกหรือการสำรวจภาคสนาม เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงคุณภาพที่สะท้อนความเป็นจริง เพื่อนำไปใช้ในการวางแผนจัดการสวัสดิการที่เหมาะสมและตอบโจทย์ความต้องการของคนพิการได้อย่างแท้จริง

2. ควรมีช่องทางสะดวกสำหรับคนพิการเข้าถึงการจัดสวัสดิการของเทศบาล

เอกสารอ้างอิง

- กองยุทธศาสตร์และงบประมาณ เทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา. (2566). *แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ. 2566-2570) เทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา*. (อัดสำเนา)
- กันยา ไชยรินทร์. (2564). *ความต้องการการจัดสวัสดิการสังคมของผู้พิการในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลโคกกระชาย อำเภอบุรี จังหวัดนครราชสีมา*. (การค้นคว้าอิสระหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
- จักรพันธ์ พรหมฉาย. (2561). *การจัดการสิทธิและสวัสดิการคนพิการตามกฎหมายของเทศบาลเมืองแสนสุข จังหวัดชลบุรี*. *วารสารวิชาการ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี*, 1(1), 69-83.

- จิตรกร โพธิ์งาม และไพศาล พากเพียร. (2564). บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลในการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ตำบลทุ่งเทิง อำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี. *วารสาร มจร.อุบลปริทรรศน์*, 6(1), 95-106.
- ณัฏฐ์ชานันท์ วงศ์ขาลี และลัษวี ปิยะบัณฑิตกุล. (2566). การศึกษาปัญหาและความต้องการดูแลฟื้นฟูสมรรถภาพของคนพิการทางการเคลื่อนไหวในชุมชน. *วารสารการพยาบาลและการดูแลสุขภาพ*, 41(4), 1-13.
- ณัฐพงศ์ เป็นลาภ. (2562). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับตัวของคนพิการทางการเคลื่อนไหวหรือทางร่างกาย: ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลบางโกล้ง อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ. (วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ณัฐวิกรม พันธวงศ์ภักดี และนิภัทรา นาคสิงห์. (2563). ผู้พิการในประเทศไทย และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาที่ยั่งยืน-กับคุณเจนจิรา บุญสมบัติ. เข้าถึงได้จาก <https://www.sdgmovement.com/2018/04/30/gawa/>
- นภักคม นิตวินะกุล. (2559). สภาพการอยู่อาศัยของคนพิการหลังการปรับปรุงบ้านในโครงการปรับสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. (วิทยานิพนธ์เคหะพัฒนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาที่อยู่อาศัยและอสังหาริมทรัพย์). คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วรรณัย ทับทิมศรี. (2560). บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดสวัสดิการให้แก่คนพิการ: ศึกษากรณีองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านใหม่ อำเภอกำแพง จังหวัดกาญจนบุรี. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี.
- วราภรณ์ คำนนท์. (2560). คุณภาพชีวิตของผู้พิการในอำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ. *สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 7 ขอนแก่น*, 24(3), 42-52.
- อนล ศรีสำราญ. (2559). การเข้าถึงสิทธิของคนพิการ ในเขตเทศบาลอ้อมน้อย. (สารนิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม). คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อนัญญา เจียนรัมย์. (2557). ความต้องการได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลสนามชัย อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสารวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์*, 25(1), 63-70.

อรรฆราม ดารอแม, พิตรี เจ๊ะและ, อุสมาน มะลีละ และปพน บุญยมาลย์. (2566). ความต้องการ
สวัสดิการสังคมของผู้พิการในตำบลลำใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา. ใน การประชุม
วิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 14 มหาวิทยาลัยหาดใหญ่, (น. 814-827).
สงขลา : มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

กลยุทธ์การพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ

Strategies for Morals and Ethics Development of the Students at Thailand
National University Sports

เบญจมาศ ยศเสนา¹ เนตรนภา เขี้ยวแก้ว² และเบญจวรรณ ยศเสนา³
Benchamat Yotsena, Natnapa Keawkaew and Benchawan Yotsena

Received: July 02, 2024

Revised: September 09, 2024

Accepted: October 15, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับพฤติกรรมการปฏิบัติตน และ 2) ศึกษากลยุทธ์การพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ ใช้วิธีการศึกษาผสมผสาน การศึกษาเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามพฤติกรรมการปฏิบัติตนของนักศึกษามหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ มีค่า IOC เท่ากับ .92 และการศึกษาเชิงคุณภาพใช้แบบสัมภาษณ์ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ นักศึกษามหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติวิทยาเขตลำปางที่ลงทะเบียนทั้งหมดในปีการศึกษาในปี 2564 จำนวน 512 คน และสัมภาษณ์จากบุคลากรทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องจำนวน 10 คน ได้แก่ ผู้ช่วยรองอธิการบดีฝ่ายกิจการนักศึกษา ผู้ช่วยรองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ ผู้รับผิดชอบหลักสูตรการบริหารจัดการธุรกิจสุขภาพจำนวน 5 คน และอาจารย์ผู้สอนรายวิชาคุณธรรมและจริยธรรม อาจารย์ผู้สอนรายวิชาบทบาทหน้าที่พลเมือง และอาจารย์ผู้สอนวิชามนุษย์กับการพัฒนาตนเอง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าสถิติ ร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน นอกจากนี้วิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัยเพื่อหาบทสรุป

¹ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตลำปาง; Thailand National Sport University, Lampang Campus

² มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตเพชรบูรณ์; Thailand National Sport University, Phetchaboon Campus

³ นักวิจัยอิสระ; Independent Researcher

Corresponding author, e-mail: violet_079@hotmail.com

ผลการวิจัย พบว่า 1) นักศึกษามหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตลำปางมีระดับพฤติกรรม การปฏิบัติตนของนักศึกษามหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ 5 ด้าน โดยด้านที่มีคะแนนสูงที่สุด คือ ด้านความกตัญญูกตเวที ในขณะที่ด้านการมีเมตตา ด้านความซื่อสัตย์สุจริต ด้านความมีวินัยและ ความรับผิดชอบ ด้านความประหยักระดับพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามลำดับ และ 2) กลยุทธ์การ พัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ 5 กลยุทธ์ ได้แก่ 2.1) การสอนเพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีวินัย ความรับผิดชอบ เพื่อปลูกฝังคุณลักษณะบัณฑิตด้าน คุณธรรมจริยธรรมตามปรัชญาของมหาวิทยาลัย เพื่อเสริม เต็ม เต็ม คุณลักษณะบัณฑิตที่พึง ประสงค์ของมหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ 2.2) การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนมีเป้าประสงค์จัด กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีวินัย ความรับผิดชอบ มุ่งมั่นในการทำงานและจิต สาธารณะ 2.3) การใช้แบบอย่างที่ดี 2.4) การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน และ 2.5) การให้ชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร

คำสำคัญ: กลยุทธ์, การพัฒนา, คุณธรรมและจริยธรรม, SWOT Analysis

Abstract

The purposes of this research article were 1) to study the level of behavioral practices; and 2) to study the strategies for developing morality and ethics of the students at National Sports University. It was a mixed-method research. The quantitative study used a questionnaire on behavioral practices of the students at National Sports University with an IOC value of .92. The qualitative study used an interview form. The population used in this study was all 512 students of the National Sports University, Lampang Campus, who registered in the academic year 2021. 10 related educational personnel were interviewed, including 5 assistant vice presidents for student affairs, 5 assistant vice presidents for academic affairs, 5 responsible persons for the health business management curriculum, and 5 lecturers of the morality and ethics course, one lecturer of the citizenship role course, and one lecturer of the humanities and self-development course. Data analyzed were percentages, and standard deviations. Data were also analyzed by inductive interpretation to draw conclusions. The research results

found that 1) 1) the students of Thailand National Sports University, Lampang Campus had the level of behavioral practices of students in 5 aspects, where the aspect with the highest score is the aspect of gratitude, while the aspect of kindness, honesty, discipline and responsibility, and thriftiness had the level of behavior in that order; and 2) the strategies for developing morality and ethics of the Thailand National Sports University students had 5 strategies: 2.1) teaching to enhance students' discipline and responsibility to instill graduate characteristics of morality and ethics according to the university's philosophy to complement and complete the desired graduate characteristics of Thailand National Sports University, 2.2) organizing student development activities aimed at organizing student development activities to enhance students' discipline, responsibility, determination in working, and public-mindedness, 2.3) using good examples, 2.4) creating the school environment, and 2.5) involving the community in organizing extra-curricular activities.

Keywords: Strategy, Development, Morality and Ethics, SWOT Analysis

บทนำ

จากสถานการณ์พฤติกรรมของวัยรุ่น เป็นปัญหาจากการเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจและสังคม ทำให้สถาบันครอบครัวมีการขาดการอบรมสั่งสอนคุณธรรมจริยธรรมซึ่งอาจกลายเป็นเด็กหรือเยาวชนที่มีการสร้างปัญหาทางสังคมรวมถึงการขาดแบบอย่างที่ดี จึงทำให้เป็นปัญหาสังคมมานาน ทั้งนี้วัยรุ่นมีพฤติกรรมวิ่งตามกระแสวัตถุนิยมมากเกินไปหมกมุ่นกับการบริโภควัตถุ และเสพติดความสะดวกสบายจนลืมนคุณค่าทางจิตใจ กระแสบริโภคนิยมแพร่สะพัดไปในหมู่คนทั่วไป ถูกการโฆษณากระตุ้นให้ซื้อสินค้าและบริการกันอย่างไม่ลืมหูลืมตา โดยขาดการพิจารณาว่าสิ่งเหล่านั้นจะให้คุณหรือโทษมากกว่ากัน เมื่อกิเลสความอยากได้ครอบงำ จิตจึงผลักดันให้ดิ้นรนแสวงหาวัตถุนิยมเหล่านั้นมาครอบครอง ไม่ว่าจะด้วยวิธีใดก็ตาม การให้ได้มาซึ่งสิ่งของที่เป็นวัตถุนิยมเหล่านั้น ทำให้เยาวชนหลายคนหันไปพึ่งวิธีทางลัดเพื่อให้ได้มาซึ่งวัตถุนิยมเหล่านั้น เช่น การลักขโมย การโกหกพ่อแม่หรือผู้ปกครองเพื่อนำเงินมาซื้อสิ่งของที่ผิดกฎหมาย การเล่นเกมพนัน เป็นต้น ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าสถานศึกษามีส่วนสำคัญในการจัดการเรียนการสอนและจัดกิจกรรมที่จะส่งเสริมสนับสนุน และ

พัฒนาผู้เรียนอย่างเหมาะสม มีการจัดกิจกรรมปรับพื้นฐานเพื่อเตรียมความพร้อมให้กับผู้เรียน และที่สำคัญส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ความดีงามของผู้เรียนโดยให้ผู้เรียนนักศึกษาตระหนักถึงความสำคัญของศาสนา จัดกิจกรรมส่งเสริมจิตอาสาพัฒนาสังคมและส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนเพื่อการดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์และมีความสุข (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2563) องค์ประกอบของความสามารถทางอารมณ์ ที่สำคัญมี 3 ส่วน คือ เก่ง ดี และมีความสุข เก่ง คือ ความสามารถในการรู้จักตนเอง มีแรงจูงใจ สามารถตัดสินใจ แก้ปัญหาและแสดงออกได้อย่างมีประสิทธิภาพรวมทั้งมีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น ดี คือ เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ (Human Educated) ทั้งร่างกาย จิตใจ สังคมและเป็นคนดีในสังคม และมีความสุข คือ ความสามารถในการดำเนินชีวิตอย่างเป็นสุข ภูมิใจในตนเอง พึงพอใจในชีวิตและมีความสุขสงบทางใจอีกด้วย

จากเหตุผลดังกล่าวแสดงให้เห็นความสำคัญของคุณธรรมและจริยธรรมที่มีต่อการพัฒนาคนซึ่งมีผลต่อไปถึงการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน เพราะคุณธรรมจริยธรรมเป็นรากฐานของความเจริญแบบสันติสุขทั้งส่วนตน และส่วนรวม สังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มเด็กวัยรุ่น ในช่วง 3 ปีย้อนหลังที่ผ่านมาผู้ศึกษาจึงได้สังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมอาสาของนักศึกษามหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ พบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่มักจะเข้าร่วมกิจกรรมตามคำสั่งของอาจารย์และครูผู้สอน หรือมีสิ่งตอบแทน เช่น คะแนนการเข้าห้องเรียน เป็นต้น ผู้ศึกษาจึงสนใจค้นหาแนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษามหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตลำปาง เพื่อต้องการทราบว่าบริบท หรือสภาพแวดล้อมใดบ้างที่เป็นปัญหา หรืออุปสรรคต่อการสร้างคุณธรรมและจริยธรรม รวมทั้งศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการกลุ่พฤติกรรมพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตลำปาง ทั้งนี้เพื่อนำผลที่ได้ไปพัฒนาแนวทางการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น และนำไปสู่คุณลักษณะที่พึงประสงค์และดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับพฤติกรรมการปฏิบัติตนของนักศึกษามหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ 5 ด้าน ได้แก่ ด้านความมีวินัยและความรับผิดชอบ ด้านความซื่อสัตย์สุจริต ด้านการมีเมตตา ด้านความประหยัด และด้านความกตัญญูกตเวที

2. เพื่อหากลยุทธ์การพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อเอกสารแนวคิดทฤษฎี (Documentary Study) เป็นการศึกษาแนวคิดดังต่อไปนี้ ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม ทฤษฎีที่ใช้ในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม การศึกษากับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนนักศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษาและจัดทำเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาและผ่านการพิจารณารับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ของวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี นครลำปาง เมื่อวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2563 หมายเลขใบรับรองที่ E2564-005

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม (Field Study) เป็นการเก็บข้อมูลที่แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ การใช้แบบสอบถามเพื่อดำเนินการเก็บข้อมูลตามวัตถุประสงค์การศึกษาข้อที่ 1 และดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกและทำการสนทนากลุ่ม (Focus Group) กับผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษาที่เกี่ยวข้อง โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้แก่ นักศึกษามหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตลำปางในปีการศึกษา 2564 จำนวน 512 คน โดยเก็บข้อมูลจากจำนวนนักศึกษาในแต่ละปีการศึกษา จากจำนวนประชากรทั้งหมด นอกจากนี้ได้มีการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากบุคลากรทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องจำนวน 10 คน ประกอบไปด้วย ผู้ช่วยรองอธิการบดีฝ่ายกิจการนักศึกษา, ผู้ช่วยรองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ, ผู้รับผิดชอบหลักสูตรการบริหารจัดการธุรกิจสุขภาพจำนวน 5 คน และอาจารย์ผู้สอนรายวิชาคุณธรรมและจริยธรรม อาจารย์ผู้สอนรายวิชาบทบาทหน้าที่พลเมือง และอาจารย์ผู้สอนวิชามนุษย์กับการพัฒนาตนเองซึ่งใช้แบบสอบถามออนไลน์เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย และเครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา ได้มีการจัดทำเครื่องมือเพื่อใช้ในการตอบตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 คือ วิเคราะห์พฤติกรรมการปฏิบัติตนของนักศึกษามหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ 5 ด้าน ได้แก่ ด้านความมีวินัยและความรับผิดชอบ ด้านความซื่อสัตย์สุจริต ด้านการมีเมตตา ด้านความประหยัด และด้านความกตัญญูโดยได้มีการจัดทำแบบสอบถามแบบสอบถาม ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการศึกษาสถานการณ์การประพฤติปฏิบัติตนของนักศึกษามหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติซึ่งเป็นแบบประเมินชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับได้รับการตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 คน พิจารณาข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างรายการความคิดเห็นของผู้เรียน จากนั้นคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง

(Index of item-objective congruence: IOC) ของรายการประเมิน ซึ่งมีค่าเท่ากับ .97 และนำแบบประเมินไปตรวจสอบความเชื่อมั่น (Reliability) โดยนำไปทดสอบใช้กับนักศึกษามหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตเชียงใหม่ จำนวน 30 คน และคำนวณค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient) ได้เท่ากับ .955 หมายความว่าแบบสอบถามมีความน่าเชื่อถือในระดับสูง หลังจากนั้นทำการเก็บข้อมูลเชิงลึกจากการสัมภาษณ์ (In-depth Interviews) และการจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) จากผู้บริหารสถานศึกษาและบุคลากรทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องจำนวน 10 คนเพื่อหากลยุทธ์การพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ

ขั้นตอนที่ 3 เป็นการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคจากสถานการณ์และนำมาหาแนวทางกลยุทธ์การพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษารั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ในการวิจัยเชิงปริมาณผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป ซึ่งค่าสถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าสถิติร้อยละ และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และในส่วนที่ 2 เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Analytic Induction) เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมาวิเคราะห์เพื่อหาบทสรุปโดยใช้วิธีการ SWOT Analysis เพื่อหาจุดอ่อน จุดแข็ง อุปสรรคและโอกาสเพื่อหากลยุทธ์การพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ

สรุปผลการวิจัย

ในการศึกษารั้งนี้จะนำเสนอผลการวิจัยออกเป็น 2 ส่วนตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ระดับพฤติกรรมการปฏิบัติตนของนักศึกษามหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ 5 ด้าน ได้แก่ ด้านความมีวินัยและความรับผิดชอบ ด้านความซื่อสัตย์สุจริต ด้านการมีเมตตา ด้านความประหยัด และด้านความกตัญญูทเวที ดังตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ระดับพฤติกรรมการปฏิบัติตนของนักศึกษามหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ 5 ด้าน ได้แก่ ด้านความมีวินัยและความรับผิดชอบ ด้านความซื่อสัตย์สุจริต ด้านการมีเมตตา ด้านความประหยัด และด้านความกตัญญูทเวที

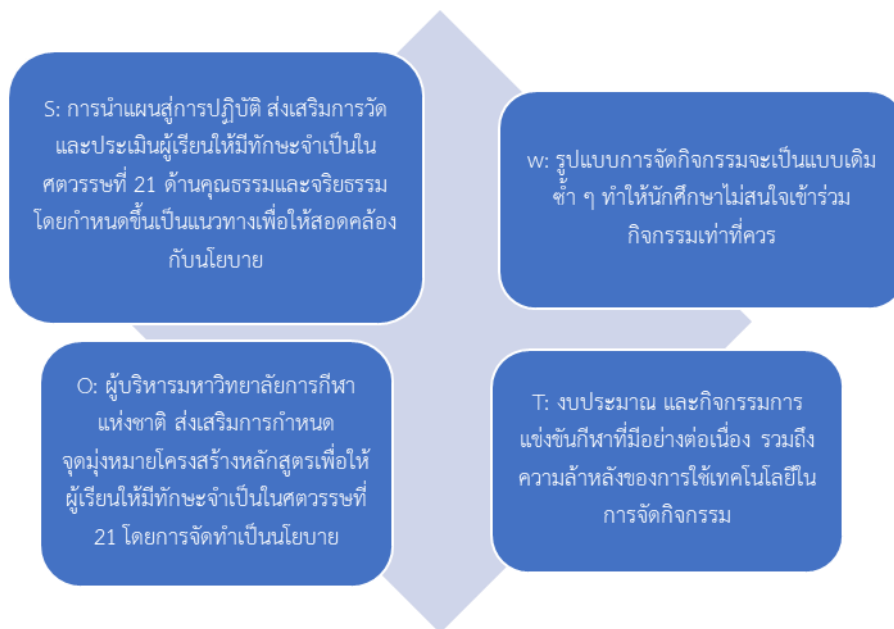
ข้อที่	ข้อคำถาม	ระดับพฤติกรรม	
		ค่าเฉลี่ย	S.D.
	ด้านความมีวินัยและความรับผิดชอบ		
1.	แต่งกายถูกต้องตามระเบียบของมหาวิทยาลัย	4.80	0.22
2.	รับประทานอาหารในห้องเรียนหรือในขณะที่อาจารย์สอน	3.87	0.65
3.	เข้าแถวซื้ออาหารหรือรับบริการต่าง ๆ	4.20	0.34
4.	อดทนต่อการทำงานเพื่อให้งานเสร็จแม้จะต้องใช้ความพยายามอย่างมาก	4.24	0.41
5.	ตรงต่อเวลานัดหมายแล้วมาตามนัดและตรงเวลา มาเรียนตรงเวลาไม่มาสาย	4.51	0.37
6.	เข้าเรียนสม่ำเสมอ จะขาดเรียนเมื่อมีเหตุจำเป็น	4.11	0.46
7.	อ่านหนังสือทบทวนบทเรียนเป็นประจำ	3.98	0.62
8.	ทำงานที่ได้รับมอบหมาย เรียบร้อยตามกำหนดระยะเวลา	4.30	0.45
	คะแนนเฉลี่ยรายด้าน	4.25	0.44
	ด้านความซื่อสัตย์สุจริต		
9.	นำสิ่งของที่มีค่าที่เก็บได้ส่งคืนเจ้าของ	4.67	0.21
10.	คืนเงินทอนให้เจ้าของร้านเมื่อร้านค้าทอนเงินผิด	4.70	0.19
11.	ไม่ลอกข้อสอบ และลอกการบ้านเพื่อน	3.58	0.78
12.	ไม่พูดปด พูดความจริงเสมอ	3.84	0.75
13.	ยอมรับผิดเมื่อทำผิด ไม่ใส่ร้ายความผิดให้กับผู้อื่น	4.14	0.53
14.	ไม่หยิบฉวยสิ่งของของผู้อื่นมาเป็นของตนเองจะใช้สิ่งของผู้อื่นต้องขออนุญาตก่อน	4.60	0.30
	คะแนนเฉลี่ยรายด้าน	4.26	0.46
	ด้านการมีเมตตา		
15.	บริจาคสิ่งของให้ผู้ประสบภัยหรือผู้ด้อยโอกาส	4.20	0.46
16.	ช่วยเหลืองานของมหาวิทยาลัยเมื่อได้รับการขอความร่วมมือ ถึงแม้จะเป็นวันหยุด	4.45	0.52
17.	แบ่งปันสิ่งของให้เพื่อนด้วยความเต็มใจ	4.68	0.31
18.	ยินดีสละสิทธิ์บางอย่างของตนเองเพื่อประโยชน์ส่วนรวม	4.48	0.36
19.	อธิบายหรือถ่ายทอดความรู้ให้แก่เพื่อนอย่างเต็มใจ	4.20	0.33
20.	ช่วยเหลืองานบ้านด้วยความเต็มใจ	3.98	0.59
	คะแนนเฉลี่ยรายด้าน	4.33	0.43
	ด้านความประหยัด		
21.	ใช้จ่ายเงินเท่าที่จำเป็น สมเหตุสมผล	4.50	0.28
22.	เก็บเงินสะสมไว้บางส่วนเพื่อใช้ยามจำเป็น	3.88	0.71
23.	ปิดไฟฟ้า หรือน้ำประปาทุกครั้ง หลังจากที่ใช้จนแล้ว	4.16	0.34

ข้อที่	ข้อความถาม	ระดับพฤติกรรม	
		ค่าเฉลี่ย	S.D.
24.	ไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย	4.20	0.37
25.	ช่วยเหลือและประหยัดพลังงานทั้งในมหาวิทยาลัย สถานที่สาธารณะ และที่อยู่อาศัยของตนเอง	4.32	0.42
	คะแนนเฉลี่ยรายด้าน	4.21	0.42
	ด้านความกตัญญูทเวที		
26.	แสดงความเคารพพுகารี ครูอาจารย์ และผู้มีพระคุณ	4.55	0.33
27.	ตั้งใจทำให้พ่อแม่/หรือผู้มีพระคุณที่เป็นประโยชน์ แม้ว่าขัดกับความรู้สึก แต่ยินดีที่จะปฏิบัติตาม	4.40	0.34
28.	ตั้งใจทำให้พ่อแม่/หรือผู้มีพระคุณภาคภูมิใจ	4.19	0.25
29.	แบ่งเบาภาระพ่อแม่ หรือผู้ปกครองทำงานตามความเหมาะสม	4.35	0.32
30.	อาสาช่วยเหลืองานของพ่อแม่ ผู้มีพระคุณ และอาจารย์สม่ำเสมอ	4.23	0.34
	คะแนนเฉลี่ยรายด้าน	4.34	0.31
	คะแนนเฉลี่ยรวมทุกด้าน	4.28	0.42

จากตารางที่ 1 เมื่อพิจารณาในภาพรวมจะเห็นได้ว่านักศึกษามหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตลำปางมีระดับพฤติกรรมการปฏิบัติตนของนักศึกษามหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ 5 ด้าน โดยด้านที่มีคะแนนสูงสุด คือ ด้านกตัญญูทเวที ด้านการมีเมตตา ด้านความซื่อสัตย์สุจริต ด้านความมีวินัยและความรับผิดชอบ และด้านความประหยัดตามลำดับ

2. กลยุทธ์การพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มและผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Analytic Induction) เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมาวิเคราะห์เพื่อหาบทสรุปโดยใช้วิธีการ SWOT Analysis เพื่อหาจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาสและอุปสรรค เพื่อหากลยุทธ์การพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ พบว่า ได้มีการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากบุคลากรทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องจำนวน 10 คน ประกอบไปด้วย ผู้ช่วยรองอธิการบดีฝ่ายกิจการนักศึกษา, ผู้ช่วยรองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ, ผู้รับผิดชอบหลักสูตรการบริหารจัดการธุรกิจสุขภาพจำนวน 5 คน และอาจารย์ผู้สอนรายวิชาคุณธรรมและจริยธรรม อาจารย์ผู้สอน

รายวิชาบทบาทหน้าที่พลเมือง และอาจารย์ผู้สอนวิชามุ่งเน้นกับการพัฒนาตนเองซึ่งใช้แบบสอบถามออนไลน์เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 ผลการศึกษาด้วยวิธีการ SWOT Analysis เพื่อหากลยุทธ์การพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ

จากตารางดังกล่าว พบว่า S: จุดแข็งของมหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติเป็นการนำแผนสู่การปฏิบัติและสามารถนำมาประเมินผู้เรียนให้มีทักษะจำเป็นในศตวรรษที่ 21 ด้านคุณธรรมและจริยธรรมได้อย่างเป็นรูปธรรม และ W: จุดอ่อนของมหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติจะเห็นได้ชัดจากรูปแบบการจัดกิจกรรมจะเป็นแบบเดิมซ้ำ ๆ ทำให้นักศึกษาไม่สนใจเข้าร่วมกิจกรรมเท่าที่ควร O: โอกาส จะเป็นการนำแผนสู่การปฏิบัติโดยผู้บริหารส่งเสริมให้ผู้เรียนให้มีทักษะจำเป็นในศตวรรษที่ 21 และจัดทำเป็นนโยบายอย่างชัดเจน และ T: ภาวะคุกคาม ได้แก่ ด้านงบประมาณ บุคลากรและเทคโนโลยี อุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรมที่ได้รับการจัดสรรลดลงอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นบุคคลที่มีความใกล้ชิดกับนักศึกษาจึงควรมุ่งเน้นการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการมีคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษา มุ่งเน้นให้นักศึกษามีความซื่อสัตย์ สุจริต ความอ่อนน้อมถ่อมตน ความรอบคอบ การมีวินัยในตนเอง คุณธรรมจริยธรรมในการดำเนิน

ชีวิต การอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ความมุ่งมั่น พากเพียร (ความอดทน อุทิศตน) ตลอดถึง จรรยาบรรณวิชาชีพเพื่อให้เกิดจิตสำนึกสาธารณะและดำรงตนเป็นคนดีในสังคม

ทั้งนี้การกำหนดกลยุทธ์เพื่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในนักศึกษามหาวิทยาลัยการ กิฬาแห่งชาตินั้นได้มีการกำหนดกลยุทธ์ไว้ 5 ด้าน ได้แก่ กลยุทธ์ที่ 1 การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ด้วยการจัดการเรียนการสอนมีเป้าประสงค์การจัดการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีวินัย ความรับผิดชอบ มุ่งมั่นในการทำงานและจิตสาธารณะ เพื่อปลูกฝังคุณลักษณะบัณฑิตด้านคุณธรรม จริยธรรมตามปรัชญาของมหาวิทยาลัย เพื่อเสริม เติม เต็ม คุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ของ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ กลยุทธ์ที่ 2 การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักศึกษาด้วยการจัด กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนมีเป้าประสงค์จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีวินัย ความ รับผิดชอบ มุ่งมั่นในการทำงานและจิตสาธารณะ กลยุทธ์ที่ 3 การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม นักศึกษาด้วยการใช้แบบอย่างที่ดี กลยุทธ์ที่ 4 การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักศึกษาด้วยการจัด สภาพแวดล้อมในโรงเรียน และกลยุทธ์ที่ 5 การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนด้วยการให้ชุมชน เข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งกลยุทธ์ทั้ง 5 ข้อดังกล่าวจะมุ่งเน้น “จิตสาธารณะ” ของนักศึกษาให้มีความรู้สึก นึกคิดที่เป็นส่วนรวม ตระหนักถึงและคำนึงถึงการมีส่วนร่วมร่วมกัน เพื่อเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม รู้สึกนึกคิดถึงการเป็นเจ้าของในสิ่งที่เป็นสาธารณะร่วมกัน การใช้สิทธิและหน้าที่ที่จะดูแลรวมทั้งการ บำรุงรักษาสิ่งของที่เป็นของส่วนรวมร่วมกัน แต่ต้องไม่ทำให้ตนเองและครอบครัวเดือดร้อน และการ ช่วยเหลือต้องไม่ขัดต่อกฎหมายบ้านเมืองอันเป็นประโยชน์ของส่วนรวม

อภิปรายผลการวิจัย

นักศึกษามหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตลำปาง มีการประเมินระดับพฤติกรรม การปฏิบัติตนใน 5 ด้าน ได้แก่ ความมีวินัยและความรับผิดชอบ, ความซื่อสัตย์สุจริต, การมีเมตตา, ความประหยัด และความกตัญญูกตเวที (Shawver, T. J. (Ed.), 2024) ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่สำคัญ ในการพัฒนาเป็นทั้งนักกีฬาและบุคคลที่มีคุณภาพในสังคม ทำให้เห็นถึงภาพรวมของคุณลักษณะ หรือค่านิยมที่เป็นเป้าหมายของการพัฒนา (Boyd, K., 2024) ในสถานศึกษา โดยแต่ละด้านที่คุณ กล่าวถึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเป็นนักศึกษาและนักกีฬาในระดับที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม อย่างกว้างขวางสามารถอธิบายความสำคัญของแต่ละด้านได้ดังนี้: 1) ความมีวินัยและความ รับผิดชอบ: นักศึกษาที่มีวินัยและความรับผิดชอบจะสามารถจัดการเวลา การเรียน และกิจกรรม กีฬาได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Kumar, T. A., 2024) รวมถึงการปฏิบัติตามกฎระเบียบและหน้าที่ที่ ได้รับมอบหมาย การมีความรับผิดชอบเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาตนเอง (Corey, G., Corey, M.

S., & Callanan, P., 2024) และเสริมสร้างความเชื่อมั่นในสังคม (Fischer, J., 2004) 2) ความซื่อสัตย์สุจริต: นักศึกษาควรมีความซื่อสัตย์ต่อทั้งตัวเองและผู้อื่น (Sachayansrisakul, N. & Ponnara, N., 2024) ไม่ว่าจะเป็นการเรียนหรือในการแข่งขันกีฬา ความซื่อสัตย์ช่วยสร้างความไว้วางใจจากคนรอบข้างและสร้างภาพลักษณ์ที่ดีในสังคม (Warunwutthi, N. & Wattananonsakul, S., 2022) 3) การมีเมตตา: นักศึกษาที่มีเมตตาจะเข้าใจและให้ความช่วยเหลือผู้อื่น ทั้งเพื่อนร่วมทีม คู่แข่งขัน และคนรอบข้าง (Zhou, J., Azhar, A., Suhail, A. & Dai, J., 2024) การมีเมตตาช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในทีม (Dany, C., 2024) 4) ความประหยัด: การรู้จักใช้ทรัพยากรที่มีอย่างรู้คุณค่า (Furehaug, M. (No Date) ทั้งในด้านการเงิน เวลา และอุปกรณ์กีฬา จะช่วยให้นักศึกษามีทักษะในการบริหารจัดการชีวิตอย่างยั่งยืน (Kiran Babu, N. C., Agarwal, M., Aimen, I., Alex, L., Burman, N. & Savla, H., 2024) ความประหยัดเป็นพื้นฐานที่ดีในการดำเนินชีวิตประจำวัน (Stefano, E. D., 2024) 5) ความกตัญญู กตเวที: การแสดงความเคารพและสำนึกในบุญคุณของบุคคลที่ช่วยเหลือและสนับสนุนเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเป็นผู้ใหญ่และมีจิตสำนึกที่ดี (Senger, A. R., Torres, D. & Ratcliff, C. G., 2024) นักศึกษาที่มีความกตัญญูมักจะมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อครอบครัว ครูอาจารย์ (White, C. J., Johnson, K. A. & Mirbozorgi, B., 2024) และผู้ที่สนับสนุนพวกเขาในการเดินทางสู่ความสำเร็จ ซึ่งการปลูกฝังและประเมินพฤติกรรมในทั้ง 5 ด้านนี้จะช่วยให้นักศึกษาเติบโตเป็นบุคคลที่มีความสมดุลทั้งในด้านวิชาการ กีฬา และคุณธรรม

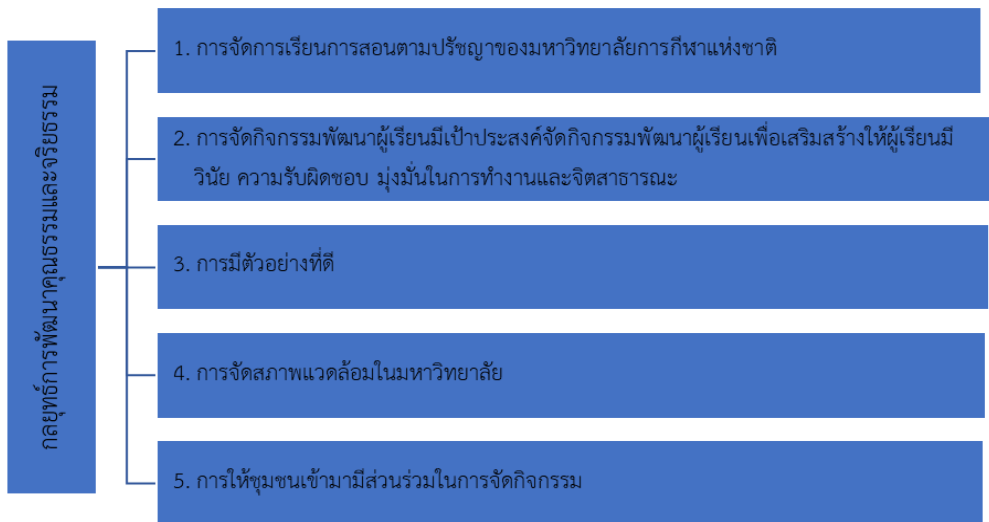
ทั้งนี้มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติในฐานะหน่วยงานสถานศึกษาซึ่งถือเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวิชาการ บ่มเพาะทางด้านจิตใจ ที่ต้องให้ความสำคัญต่อการมีคุณธรรมและจริยธรรมเป็นอย่างสูง นอกจากนี้จะเห็นได้จากแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559-2564) (กรมการศาสนา, 2561) มุ่งส่งเสริมให้คนไทยในสังคมไทยเป็นคนมีคุณธรรม มีความรักชาติ มีความศรัทธาและยึดมั่นในหลักธรรมทางศาสนา มีความเคารพเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์และส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็นแบบอย่างด้านคุณธรรมในประชาคมอาเซียนโดยดำเนินการตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และโมเดลประเทศไทย 4.0 เพื่อสร้างความเข้มแข็งจากภายในให้คุณธรรมนำการพัฒนา ทำให้สังคมไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน และเป็นสังคมแห่งคุณธรรม ดังนั้นความกตัญญู กตเวทียังนับได้ว่าเป็นรากฐานที่สำคัญในการเป็น “มนุษย์ที่สมบูรณ์” 4 ประการ คือ “พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา” ดังนั้นนโยบายของรัฐบาลที่มุ่งเน้นการพัฒนาประเทศให้มีความสมดุลทั้งด้านวัตถุและจิตใจตามแนวคิด “คุณธรรมนำการพัฒนา” เพื่อก้าวไปสู่สังคมแห่งคุณธรรมของประเทศไทย

นอกจากนี้จากการกำหนดกลยุทธ์เพื่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในนักศึกษา มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาตินั้นโดยจะมุ่งเน้น “จิตสาธารณะ” ของนักศึกษาให้มีความรู้สึกนึกคิดที่เป็นส่วนรวม ตระหนักรู้และคำนึงถึงการมีส่วนร่วมร่วมกัน เพื่อเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม รู้สึกนึกคิดถึงการเป็นเจ้าของในสิ่งที่เป็นสาธารณะร่วมกัน การใช้สิทธิและหน้าที่ที่จะดูแลรวมทั้งการบำรุงรักษาส่งของที่เป็นของส่วนรวมร่วมกัน แต่ต้องไม่ทำให้ตนเองและครอบครัวเดือดร้อน และการช่วยเหลือต้องไม่ขัดต่อกฎหมายบ้านเมืองอันเป็นประโยชน์ของส่วนรวม สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาจิตสาธารณะตามทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของเพียเจต์ (Piaget, S., 1967) และโคลเบอร์ก (Kohlberg, L., 1969) ที่กล่าวว่า กลไกในการสร้างจิตสาธารณะ เกิดจาก 1) การสร้างความคิดเชิงบวก ซึ่งได้จากการเรียนรู้จากแหล่งอื่นและการคิดโดยใช้เหตุผล 2) การยึดหลักธรรม/คุณความดีเป็นแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิต โดยคำนึงถึงกระบวนการหลักแห่งความดีงาม ได้แก่ ความพอเพียง การสงเคราะห์ และการประพฤติ การทำคุณประโยชน์อย่างสม่ำเสมอและความเอื้ออาทร และ 3) การประกอบกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ในการแสดงออกถึงการมีจิตสาธารณะ ซึ่งกระบวนการเสริมสร้างจิตสาธารณะนั้นจะเกิดขึ้นได้จากความร่วมมือของหลาย ๆ ฝ่าย ได้แก่ สถาบันการศึกษาซึ่งเป็นรากฐานในการพัฒนาทรัพยากรบุคคล เป็นเหมือนเบ้าที่หล่อหลอมบุคคลให้มีการประพฤติปฏิบัติตนอย่างเหมาะสม สถาบันศาสนาทำหน้าที่เป็นผู้นำในการสร้างจิตสาธารณะให้เกิดแก่บุคคล และสถาบันครอบครัวเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้บุคคลเกิดความตระหนักรู้และมีจิตสำนึกในการให้ความสำคัญกับส่วนรวม เป็นสถาบันพื้นฐานในการสนับสนุนของบุคคลในสังคมผ่านกระบวนการขัดเกลาของสถาบันครอบครัว นอกจากนี้สื่อมวลชนจะหน้าที่ในการกระจายความรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกที่เหมาะสมให้แก่สมาชิกในสังคม ดังนั้นในฐานะที่มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติเป็นสถาบันทางการศึกษาจึงได้มีการขับเคลื่อนกลยุทธ์ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างแรงจูงใจและพัฒนา โดยมีเป้าหมายเพื่อปลูกฝังสร้างความยั่งยืนของการมีคุณธรรมจริยธรรมให้แก่นักศึกษา

องค์ความรู้ใหม่

กลยุทธ์การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมด้วยการจัดการเรียนการสอนทั้ง 5 วิธีการนั้นเป็นแนวทางการเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีวินัย มุ่งมั่นในการทำงานและจิตสาธารณะ เพื่อปลูกฝังคุณลักษณะบัณฑิตด้านคุณธรรมจริยธรรมตามปรัชญาของมหาวิทยาลัย เพื่อเสริม เติม เติม คุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ของมหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติสอดคล้องกับกรอบกรอบมาตรฐานคุณวุฒิแห่งชาติ หรือ TQF (Thai Qualification Framework) ในกลุ่มมาตรฐานทั่วไป (General Education) ได้แก่ ด้านคุณธรรม จริยธรรม ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบของ

บุคคล มุ่งเน้นให้นักศึกษามีการพัฒนานิสัยในการประพฤติอย่างมีคุณธรรม จริยธรรมด้วยความรับผิดชอบส่วนตนและส่วนรวม มีความสามารถปรับวิถีชีวิตในความขัดแย้งทางค่านิยม การพัฒนานิสัยและการปฏิบัติตนตามศีลธรรมทั้งในเรื่องส่วนตัวและสังคม ซึ่งสามารถนำมากำหนดกลยุทธ์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 2 กลยุทธ์การพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ

การจัดการเรียนการสอนมีเป้าประสงค์การจัดการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีวินัย รับผิดชอบต่อ มุ่งมั่นในการทำงานและจิตสาธารณะ เพื่อปลูกฝังคุณลักษณะบัณฑิตด้านคุณธรรมจริยธรรมตามปรัชญาของมหาวิทยาลัย เพื่อเสริม เติม เติม คุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ของมหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ และเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีวินัย รับผิดชอบต่อ มุ่งมั่นในการทำงานและจิตสาธารณะ รวมถึงการมีตัวอย่างที่ดี เช่น นักเรียนรุ่นพี่ ผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษา ประพฤติและปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านความมีวินัยความรับผิดชอบต่อ มุ่งมั่นในการทำงานและจิตสาธารณะ รวมถึงการจัดสภาพแวดล้อมในมหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติประกอบกับการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมเป็นการสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีบุคลากรในมหาวิทยาลัยและบุคคลภายนอกและส่งเสริมกระบวนการมีจิตสาธารณะของนักศึกษา อย่างไรก็ตามการกำหนดกลยุทธ์เบื้องต้นเป็นเพียงแนวทางปฏิบัติที่ต้องส่งเสริมในกิจกรรมเสริมหลักสูตรเน้นความหลากหลาย เน้นนักศึกษาเป็นศูนย์กลาง เน้นส่งเสริมความเพลิดเพลินและการมีส่วนร่วมของนักศึกษาเพื่อกระตุ้นให้นักศึกษามีพฤติกรรมคุณธรรมและจริยธรรมที่เหมาะสม

ดังนั้นเพื่อเป็นการสร้างจิตสำนึกของทรัพยากรมนุษย์ที่มีส่วนในการพัฒนาประเทศการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะถ้าหากบุคคลเป็นคนที่เก่งมีความสามารถแต่ไม่มีคุณธรรมจริยธรรมอาจจะส่งผลกระทบต่อการอยู่ร่วมกันของบุคคลในสังคมได้ ดังนั้นการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในสังคมบุคคลควรเป็นคนมีระเบียบวินัย มีวาจาดี มีความจงรักภักดีต่อชาติ รับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน ไม่ทำบาปและความสามัคคีเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม มีระเบียบวินัยและรับผิดชอบต่อหน้าที่ รับฟังความคิดเห็นเป็นของตัวเองและกันและเคารพบุคคลอื่น ซึ่งการกระทำเหล่านี้ถือเป็นผู้มีจริยธรรมและคุณธรรม เมื่อบุคคลในสังคมส่วนมากเป็นบุคคลที่มีคุณธรรมและจริยธรรมก็ย่อมทำให้สังคมมีความสงบสุขและทุกคนสามารถอยู่ร่วมกันได้ ลดความขัดแย้ง ลดการเกิดอาชญากรรม ส่งผลต่อตนเอง สังคมและประเทศให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องอย่างมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาเรื่อง “กลยุทธ์การพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ” ในครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้มีข้อเสนอแนะ 2 ส่วนได้แก่

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หน่วยงานการศึกษาทุกแห่งควรมีการกำหนดนโยบายที่ส่งเสริมการตระหนักรู้ตนเอง เน้นการส่งเสริมกิจกรรมสาธารณะ การมีส่วนร่วมระหว่างนักศึกษาและอาจารย์ อาจารย์และผู้บริหาร ในการทำกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่มุ่งเน้นการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมเนื่องจากสถานการณ์ทางสังคมในปัจจุบันที่รูปแบบของครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยว ทำให้การทำกิจกรรมใดใดในครอบครัวระหว่างสมาชิกในครอบครัวลดลง ประกอบกับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้บทบาท สถานะของสมาชิกในครอบครัวไม่มีปฏิสัมพันธ์กันดังเช่นในอดีต เพราะฉะนั้นหน่วยงานทางการศึกษาจึงต้องทำหน้าที่อบรม ชัดเกล้าให้บุคคลมีการตระหนักรู้และให้ความสำคัญกับการมีคุณธรรมจริยธรรมในตัวบุคคลเพื่อเป็นเกราะป้องกันตนเองจากการอยู่ร่วมกันในสังคมต่อไป

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

สถาบันการศึกษาควรมีการกำหนดกลยุทธ์เพื่อจัดกิจกรรมเสริมสร้างหลักสูตรที่แท้จริง และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง มุ่งเน้นการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมตามตัวชี้วัดที่กำหนด ในกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ เพื่อให้เกิดการยกระดับพฤติกรรมที่ส่งผลต่อคุณธรรมและจริยธรรมของบุคคลต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. (2561). *แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2559-2564)*. เข้าถึงได้จาก https://image.mfa.go.th/mfa/0/KdWX2o37NC/migrate_directory/other-20180719-160433-889866.pdf
- สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. (2563). *12 หมวดตัวชี้วัดสุขภาพวัยรุ่นและเยาวชนไทย. สุขภาพคนไทย 2563*. เข้าถึงได้จาก https://www.hiso.or.th/hiso/picture/reportHealth/ThaiHealth2020/thai2020_2.pdf
- Boyd, K. (2024). The disciplined imagination of medical ethics. *Journal of Medical Ethics*, 50(8), 511-512.
- Corey, G., Corey, M. S. & Callanan, P. (2024). *Issues and ethics in the helping professions*. Pacific Grove, CA : Brooks/Cole.
- Dany, C. (2024). *Humanitarian Interventions: Ethical Dilemmas for Humanitarian NGOs*. In *The Palgrave Handbook of International Political Theory: Volume II*. Cham : Springer Nature Switzerland.
- Fischer, J. (2004). Social responsibility and ethics: clarifying the concepts. *Journal of Business ethics*, 52, 381-390.
- Furehaug, M. (No Date). *Differing Ethical Approaches to Frugality and Consumption of Modest Fashion*. In *The Routledge Handbook of Global Islam and Consumer Culture*. New York : Routledge.
- Kiran Babu, N. C., Agarwal, M., Aimen, I., Alex, L., Burman, N. & Savla, H. (2024). Frugality, Altruism, and Consciousness for Sustainable Consumption Amongst Adults in India. In *AI in Business: Opportunities and Limitations: Volume 1*. Cham: Springer Nature Switzerland.
- Kohlberg, L. (1969). *Stage and sequence: The cognitive-development approach to socialization*. In D. Goslin (Ed.), *Handbook of socialization theory*. New York : Rand McNally.
- Kumar, T. A. (2024). Ethical Dilemmas in State And Local Tax Planning: Balancing Profit Maximization And Social Responsibility. *Educational Administration: Theory and Practice*, 30(4), 667-678.

- Piaget, S. (1967). *The language and thoughts of the child*. Trans. M. Gabain. Cleveland, OH : Meridian.
- Sachayansrisakul, N. & Ponnara, N. (2024). Bestination: an approach to sustainable networking for Buddhist entrepreneurs. *International Journal of Business and Globalisation*, 36(2-3), 341-353.
- Senger, A. R., Torres, D. & Ratcliff, C. G. (2024). Potentially morally injurious events as a mediator of the association of gratitude and mindfulness with distress. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 16(2), 262.
- Shawver, T. J. (Ed.). (2024). *Research on professional responsibility and ethics in accounting*. England : Emerald Publishing Limited.
- Stefano, E. D. (2024). Frugality. An Aesthetic Category for a Sustainable Art of Living. *Contemporary Aesthetics, Special Volume 11*. Retrieved from <https://contempaesthetics.org/2024/07/13/frugality-an-aesthetic-category-for-a-sustainable-art-of-living/>
- Warunwutthi, N. & Wattananonsakul, S. (2022). *The Effect of Counseling Program with growth Mindset on University Student Resilience*. (Doctoral Dissertation). Srinakharinwirot University.
- White, C. J., Johnson, K. A. & Mirbozorgi, B. (2024). Unique cognitive and emotional profiles of interpersonal gratitude and spiritual gratitude. *The Journal of Positive Psychology*, 19(1), 25-36.
- Zhou, J., Azhar, A., Suhail, A. & Dai, J. (2024). Ethical Challenges of Disaster Management Faced by Humanitarian Populations: Empirical Insights from a Developing Country. *Natural Hazards Review*, 25(3), 05024005.

การพัฒนาคุณภาพชีวิตในการทำงานของบุคลากรสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ

Developing the Quality of Personnel Work Life in the Office of the National Water Resources

พรรณรา แก้วนพรัตน์¹ และอภิชาติ ปานสุวรรณ²

Phannara Kaewnopparat and Apichat Pansuwan

Received: February 20, 2024

Revised: June 26, 2024

Accepted: September 27, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับคุณภาพชีวิตในการทำงานของบุคลากรสังกัดสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ 2) เปรียบเทียบระดับคุณภาพชีวิตในการทำงานของบุคลากรสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ 3) นำเสนอแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการทำงานของบุคลากรสังกัดสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ รูปแบบการวิจัยเป็นแบบผสมผสานวิธี แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ บุคลากรสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (ส่วนกลาง) จำนวนทั้งสิ้น 276 คน โดยทำการคัดเลือกกลุ่มประชากรแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม เป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า 5 ระดับ ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา เท่ากับ 0.81 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว ขั้นตอนที่ 2 การวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 13 คน คัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า 1) คุณภาพชีวิตในการทำงานของบุคลากรสังกัดสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติอยู่ในระดับมาก 2) บุคลากรที่มีระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือนแตกต่างกัน มีคุณภาพชีวิตการทำงานแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05 ในขณะที่บุคลากรที่มีเพศ อายุ ประเภทบุคลากร ประสบการณ์ในการทำงานแตกต่างกัน มีคุณภาพชีวิตการทำงานไม่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญ

¹⁻² มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา; Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University

Corresponding Author, e-mail: apichat_asm@hotmail.com, Tel. 094-9782426

ทางสถิติ .05 และ 3) แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการทำงานของบุคลากรสังกัดสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ พบว่า ควรจัดให้มีระบบการพิจารณาค่าตอบแทนที่สอดคล้องกับผลงาน ความรู้ ความสามารถ ตลอดจนความรับผิดชอบต่องาน และในทุก ๆ ปี ควรมีการประชุมจัดวางระบปรับเปลี่ยนโครงสร้างสวัสดิการตามความคิดเห็นของบุคลากรในองค์กร เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการสร้างความพึงพอใจให้แก่บุคลากรในองค์กร

คำสำคัญ: การพัฒนา, แนวทางการพัฒนา, คุณภาพชีวิตในการทำงาน, สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ

Abstract

The objectives of this research article were 1) to study the level of the quality of personnel work life in the Office of the National Water Resources; 2) to compare the level of the quality of personnel work life in the Office of the National Water Resources classified by personal factors; and 3) to present guidelines for developing the quality of personnel work life in the Office of the National Water Resources. This was a mixed-methods research, divided into 2 steps: Step 1: for quantitative research, the population used in the research was personnel of the Office of the National Water Resources (Central), totaling 276 people, by selecting the population group purposively. The research instrument was a questionnaire, which was a 5-level rating scale, with an alpha coefficient of 0.81. The statistics used in data analysis were percentage, mean, standard deviation, t-test, one-way analysis of variance. Step 2: in terms of qualitative research, a group of 13 key informants were purposively selected. The instrument was a semi-structured interview. Data was analyzed by content analysis. The research results found that 1) the quality of personnel work life in the Office of the National Water Resources was at a high level; 2) personnel with different levels of education and monthly income had different work quality of life at a statistical significance of .05. Meanwhile, personnel with different genders, ages, types of personnel, and work experiences had no different work quality of life at a statistical significance of .05; 3) the guidelines for developing

the quality of personnel work life in the Office of the National Water Resources found that there should be a compensation consideration system that was consistent with performance, knowledge, abilities, and job responsibility. Every year, there should be a meeting to adjust the welfare structure according to the opinions of personnel in the organization as a guideline for creating satisfaction for personnel in the organization.

Keywords: Development, Development Guidelines, Quality of Work Life, Office of the National Water Resources

บทนำ

คุณภาพชีวิตที่ดีของบุคลากรเป็นสิ่งที่องค์กรควรให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก ๆ เนื่องจากบุคลากรมีคุณภาพชีวิตในการทำงานที่ดีก็จะสามารถส่งเสริมประสิทธิภาพในการทำงานขององค์กรได้ ทั้งนี้ การปรับโครงสร้างการทำงานในแนวทางที่ช่วยให้บุคลากรรู้สึกสบายใจและสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะช่วยส่งเสริมการเชื่อมโยงคุณภาพชีวิตที่ดีเข้ากับประสิทธิภาพการทำงานขององค์กร ในขณะเดียวกันก็สร้างความรู้สึการเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรอีกด้วย (กรุงเทพมหานคร, 2564) โดยองค์กรควรมีระบบค่าตอบแทนที่ยุติธรรม ระบบประเมินผลการปฏิบัติงานที่โปร่งใส มีระบบความก้าวหน้าในอาชีพที่ชัดเจน สภาพแวดล้อมในที่ทำงานถูกสุขลักษณะอนามัยและปลอดภัย ส่งเสริมกิจกรรมหรือโครงการเสริมสร้างความสัมพันธ์ในองค์กร มีระบบให้คำปรึกษาในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของบุคลากร ส่งเสริมภาพลักษณ์ขององค์กรด้วยกิจกรรมสังคมต่าง ๆ เป็นต้น (จิ๋บส์ตีปี, 2566) อาจกล่าวได้ว่า คุณภาพชีวิตในการทำงานเป็นสิ่งที่ทำให้บุคลากรเกิดความรู้สึกดี ๆ ที่มีให้กับองค์กร เกิดผลที่ดีในจิตใจที่มาจากสภาพแวดล้อมการทำงานในองค์กร ช่วยเพิ่มขวัญกำลังใจในการทำงานให้สามารถพัฒนางานได้ต่อไป และทำให้บุคลากรเกิดความขยันมากยิ่งขึ้นกว่าเดิม ให้ผลผลิตที่เพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม อีกทั้งช่วยลดอัตราการขาดงานได้ (Benefits Selling Digital, 2566)

คุณภาพชีวิตในการทำงานถือว่าเป็นสิ่งที่ยังคงสำคัญอย่างยิ่งเพราะบุคลากรเป็นทรัพยากรที่มีค่าและมีความสำคัญต่อองค์กร ดังนั้น สภาพแวดล้อมและบรรยากาศในสถานที่ทำงานต้องมีความเหมาะสมและเอื้อต่อการทำงาน คือ ทำให้ผู้ปฏิบัติงานมีรู้สึกที่ดีต่องาน มีความมั่นคง ทำให้เกิดความสุข โดยจะส่งผลดีทั้งตัวบุคลากรและองค์กร อย่างไรก็ตามคุณภาพชีวิตในการทำงานในแต่ละ

องค์กรมีความหลากหลายและแตกต่างกัน เช่น ความหลากหลายและความซับซ้อนของงาน ลักษณะการบริหารงาน ความพร้อมของอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้และเทคโนโลยีที่จัดสรรให้กับ ผู้ปฏิบัติงานอย่างทั่วถึง ซึ่งจะแตกต่างกันตามนโยบายของแต่ละหน่วยงาน หรืองบประมาณที่ได้รับ แต่ละองค์กรจึงต้องศึกษาความสอดคล้องในการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการทำงานในด้านต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับบุคลากรและองค์กรของตนเอง (มูสตอฟา หมัดบินเฮด, 2565)

สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติอำนวยการและกำกับดูแลโครงการสำคัญระดับชาติหรือ โครงการเร่งด่วนเกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรน้ำที่จำเป็นต้องมีการประสานการทำงานหลาย หน่วยงาน ติดตาม ประเมินผล และเสนอความเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานของคณะกรรมการลุ่มน้ำ หน่วยงานของรัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการบริหารทรัพยากรน้ำ และ รายงานต่อ กนช. กำกับดูแลและบริหารจัดการระบบสารสนเทศทรัพยากรน้ำทั้งในภาวะปกติและ ภาวะวิกฤติ ส่งเสริมและสนับสนุนให้ภาคเอกชน ประชาชน และชุมชนที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในด้าน การใช้ การพัฒนา การบริหารจัดการ การบำรุงรักษา การฟื้นฟู การอนุรักษ์ และการดำเนินการอื่น ใดเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำเสนอความเห็นเกี่ยวกับการจัดตั้งศูนย์บัญชาการเฉพาะกิจปฏิบัติการอื่นใด ตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นหน้าที่และอำนาจของสำนักงานหรือตามที่นายกรัฐมนตรีหรือ คณะรัฐมนตรีมอบหมาย (ราชกิจจานุเบกษา, 2562)

คุณภาพชีวิตในการทำงาน ถือเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งเพราะบุคลากรเป็นทรัพยากรที่มีค่า และมีความสำคัญต่อองค์กร การให้ความเอาใจใส่ต่อทรัพยากรบุคคล จึงถือเป็นเรื่องที่ต้องกระทำ เพราะจะทำให้องค์กรประสบความสำเร็จ หากมีการให้ผลตอบแทนที่ดีมีสวัสดิการที่สร้างความ มั่นคง ให้โอกาสก้าวหน้าในตำแหน่งงาน มีการมอบรางวัลประกาศเกียรติคุณและมอบเครื่องหมาย เกียรติยศให้กับบุคลากรที่ปฏิบัติงานดีและรับผิดชอบต่อหน้าที่ เพื่อเป็นขวัญกำลังใจในการ ปฏิบัติงาน และเป็นการกระตุ้นให้บุคลากรมีความกระตือรือร้นในการปฏิบัติงาน สร้างแรงจูงใจและ ทำให้บุคลากรมีความผูกพันและจงรักภักดีต่อองค์กร แต่คุณภาพชีวิตในการทำงานในแต่ละองค์กร มีความหลากหลายและแตกต่างกันตามนโยบายของแต่ละองค์กรหรือตามงบประมาณที่ได้รับ แต่ละ องค์กรจึงต้องศึกษาความสอดคล้องในการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการทำงานให้เหมาะสมกับบุคลากร

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการทำงานของ บุคลากรสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (ส่วนกลาง) เนื่องจากหน่วยงานส่วนกลางเป็นจุดเริ่มต้น ของการก่อตั้ง การปรับปรุงโครงสร้าง และการเรียกบรรจุอัตรากำลัง ก่อนที่จะดำเนินการขยายและ ปรับปรุงโครงสร้างอัตรากำลังไปยังหน่วยงานส่วนภูมิภาค (สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติภาค 1- 4) และ เหตุผลอีกประการหนึ่งคือ กลุ่มประชากรส่วนใหญ่ที่ปฏิบัติงานในส่วนกลางเป็นผู้มีอายุงาน

มากกว่า 3 ปีขึ้นไป สามารถให้ความคิดเห็นต่อข้อคำถามต่าง ๆ ได้ชัดเจน เพื่อจะได้ทราบระดับคุณภาพชีวิตในการทำงานของบุคลากร และนำเสนอแนวทางในการปรับปรุงการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการทำงานของบุคลากรในสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ เพื่อเป็นการรักษาบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ ทำให้เกิดภาพลักษณ์ที่ดีแก่องค์กรต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับคุณภาพชีวิตในการทำงานของบุคลากรสังกัดสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ
2. เพื่อเปรียบเทียบระดับคุณภาพชีวิตในการทำงานของบุคลากรสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล
3. เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการทำงานของบุคลากรสังกัดสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาคุณภาพชีวิตในการทำงานของบุคลากรสังกัดสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ และเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตในการทำงานของบุคลากรสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ บุคลากรของสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (ส่วนกลาง) จำนวน 276 คน โดยทำการคัดเลือกกลุ่มประชากรทุกคนที่กำลังปฏิบัติงาน สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (ส่วนกลาง) ในปัจจุบันแบบเจาะจง ประกอบด้วย ข้าราชการจำนวน 205 คน พนักงานราชการ จำนวน 70 คน และลูกจ้างประจำ จำนวน 1 คน (สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ, 2567) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม จำนวน 2 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประเภทบุคลากร รายได้ต่อเดือน และประสบการณ์ทำงาน ใช้คำถามแบบเลือกตอบ (Check list) และตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการจัดการคุณภาพชีวิตในการทำงานของบุคลากรสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ จำนวน 7 ด้าน ใช้แบบมาตราส่วนประเมินค่า 5 ระดับ นำไปตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ได้ค่า IOC เท่ากับ 0.80 จากนั้นจึงนำไปทดสอบความน่าเชื่อถือของแบบสอบถาม ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา เท่ากับ 0.81 สถิติการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบ

ทางเดียว และการเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ด้วยวิธี Least Significant Difference (LSD)

ขั้นตอนที่ 2 เสนอแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการทำงานของบุคลากรสังกัดสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ สัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 13 คน ได้มาด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วย ผู้อำนวยการกอง จำนวน 3 คน ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 2 คน นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการพิเศษ จำนวน 4 คน และตัวแทนบุคลากร จำนวน 4 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis)

สรุปผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณภาพชีวิตในการทำงานของบุคลากรสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ ดังนี้

1. คุณภาพชีวิตในการทำงานของบุคลากรสังกัดสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติอยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.64, \sigma = .694$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านนโยบายและการบริหารงาน ($\mu = 3.88, \sigma = .887$) รองลงมา คือ ด้านการยอมรับนับถือ ($\mu = 3.80, \sigma = .751$) และด้านค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านเงินเดือนและประโยชน์ตอบแทนอื่น ๆ ($\mu = 3.46, \sigma = .850$) แสดงข้อมูลดังตารางที่ 1

ตาราง 1 ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน คุณภาพชีวิตในการทำงานของบุคลากรสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ รายด้าน และภาพรวม

คุณภาพชีวิตในการทำงาน	μ	σ	การแปลผล
1. ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล	3.74	.704	มาก
2. ด้านความก้าวหน้าในหน้าที่	3.56	.847	มาก
3. ด้านความมั่นคงปลอดภัย	3.54	.848	มาก
4. ด้านการยอมรับนับถือ	3.80	.751	มาก
5. ด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน	3.51	.846	มาก
6. ด้านนโยบายและการบริหารงาน	3.88	.887	มาก
7. ด้านเงินเดือนและประโยชน์ตอบแทนอื่น ๆ	3.46	.850	มาก
ภาพรวม	3.64	.694	มาก

2. เปรียบระดับคุณภาพชีวิตในการทำงานของบุคลากรสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ
จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 พบว่า

2.1 บุคลากรที่มีเพศ อายุ ประเภทบุคลากร ประสบการณ์ในการทำงานแตกต่างกัน มีคุณภาพชีวิตการทำงานไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05

2.2 บุคลากรที่มีระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือนแตกต่างกัน มีคุณภาพชีวิตการทำงานแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05

3. แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการทำงานของบุคลากรสังกัดสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ จำนวน 7 ด้าน มีแนวทาง ดังนี้

3.1 ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล โดยการส่งเสริมให้หน่วยงานสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เหมาะสม ให้บุคลากรมีจิตสาธารณะ ความเป็นมิตร รู้จักควบคุมอารมณ์ของตนเอง มีความรักสามัคคีกันในองค์กร มีความเชื่อถือและไว้วางใจในการทำงานร่วมกัน ให้เกียรติซึ่งกันและกัน มีความยุติธรรม มีการให้คำแนะนำต่าง ๆ มีอิสระในการแสดงความคิดเห็น มีความเอื้ออาทรช่วยเหลือเกื้อกูลต่อกัน

3.2 ด้านความก้าวหน้าในหน้าที่ หน่วยงานมีการกำหนดแนวทางความก้าวหน้าในตำแหน่งอย่างละเอียดและชัดเจน โดยมีการกำหนดเงื่อนไขทั้งด้านระยะเวลา และขอบเขตการดำเนินงานที่ชัดเจน เปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานเพิ่มพูนทักษะความสามารถของตนเอง ทุกคนควรได้รับการฝึกอบรมและพัฒนาอย่างสม่ำเสมอ จัดทำหลักสูตร โครงการ แผนการฝึกอบรม/พัฒนาบุคลากร โดยการส่งเสริมทักษะ ความรู้ ความสามารถ ที่สอดคล้องกับความต้องการในหน้าที่การงานและเส้นทางความก้าวหน้าในหน้าที่ ปรับเปลี่ยนตำแหน่งของบุคคลในองค์กรให้ตรงกับความรู้ความสามารถ หน้าที่และความรับผิดชอบ นำมาซึ่งการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพขององค์กร

3.3 ด้านความมั่นคงปลอดภัย องค์กร และหน้าที่การงานที่ทำอยู่มีความมั่นคง มีการจัดสวัสดิการที่เหมาะสมให้แก่บุคลากร เพื่อให้เกิดความมั่นคงปลอดภัยในด้านต่าง ๆ เช่น กองทุนสวัสดิการเพื่อการศึกษาบุตร จัดให้มีบริการต่าง ๆ ที่จำเป็น เช่น เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย บริการรถรับ-ส่งสำหรับการออกไปปฏิบัติหน้าที่ ควรมีการกำหนดกฎ ระเบียบปฏิบัติเพื่อให้เจ้าหน้าที่ที่มีความมั่นใจว่าสถานที่ที่ปฏิบัติงานมีความปลอดภัย เช่น การล่อลวงละเมิดทางเพศ การปฏิบัติต่อกันอย่างเท่าเทียม สร้างขวัญและกำลังใจให้บุคลากรมีความรู้สึกมั่นคงในงาน รวมทั้งความมั่นคงขององค์กร

3.4 ด้านการยอมรับนับถือ การได้รับการยอมรับนับถือจากผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน กลุ่มเพื่อน และบุคคลอื่นทั่วไป โดยตั้งใจปฏิบัติงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ตรงต่อ

เวลา มีความละเอียดรอบคอบให้ความช่วยเหลือกับผู้อื่น พัฒนาตัวเองอยู่เสมอ การยอมรับการเคารพซึ่งกันและกันในที่ทำงาน อยู่ใต้การครองตนและปฏิบัติตนในระหว่างการทำงาน การทำงานร่วมกัน การให้คำปรึกษาชี้แนะแนวทางการให้ข้อคิด การมีเหตุผล อย่างชัดเจน มีหลักการ ไม่ใช้อารมณ์ ปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความเคารพ จัดให้มีช่องทางให้บุคลากรได้มีโอกาสในการแสดงออก/ผลงาน แสดงศักยภาพการทำงาน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

3.5 ด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน หน่วยงานต้องมีสภาพแวดล้อมในการทำงานอย่างเหมาะสม ปลอดภัย ควรจัดให้มีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจตามความเหมาะสมของสถานที่ หรือทำสมาธิ มีสถานที่สำหรับทำกิจกรรมร่วมกัน สถานที่ให้ผ่อนคลายหลังจากการทำงาน เช่น เครื่องออกกำลังกาย ส่งเสริมให้หน่วยงานปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม และบรรยากาศในการทำงานที่ดี เช่น จัดกิจกรรม 5 ส. สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่จะอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงาน เช่น แสง เสียง อากาศ เครื่องมืออุปกรณ์ และอื่น ๆ รวมทั้งปริมาณงานที่รับผิดชอบ จัดให้มีสถานที่ทำงานสะอาด ปลอดภัย และเอื้อต่อการปฏิบัติงาน เช่น เครื่องใช้/อุปกรณ์ในการทำงาน ความเป็นสัดส่วน ของห้องทำงาน ควรมีสถานที่จัดเก็บเอกสารหรืออุปกรณ์ในการปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดความปลอดภัยไม่เกิดอันตรายต่อทรัพย์สินและร่างกาย

3.6 ด้านนโยบายการบริหารงาน ผู้บริหารควรมีการจัดการและการบริหารงานขององค์กรตามนโยบาย ให้ความยืดหยุ่น ปรับใช้ได้กับสถานการณ์ในปัจจุบันและในอนาคต โดยไม่ส่งผลกระทบการทำงานในภาพรวมขององค์กร มีการกำหนดนโยบาย เป้าหมายวิธีการให้ชัดเจน เมื่อกำหนดนโยบายได้แล้วก็ต้องมีการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจกับทุกคนในองค์กรให้รับทราบ และถือปฏิบัติ ให้สอดคล้องกับหน้าที่ความรับผิดชอบขององค์กร มีการประเมินผลจริงจังก้อย่างต่อเนื่อง บรรลุผลตามตัวชี้วัดที่กำหนด รับฟังความคิดเห็น ใช้หลักการและเหตุผล หากจำเป็นต้องปรับก็ต้องทบทวนและสื่อสารใหม่ให้ชัดเจน บริหารโดยปราศจากอคติ มีการร่วมกันกำหนดเป้าหมายในการปฏิบัติงาน

3.7 ด้านเงินเดือนและประโยชน์ตอบแทนอื่น ๆ ควรจัดให้มีระบบการพิจารณาเงินเดือน/ค่าตอบแทนที่สอดคล้องกับผลงาน ความรู้ ความสามารถ ตลอดจนความรับผิดชอบต่องานในการประเมิน ควรมีการกำหนดตัวชี้วัดการปฏิบัติงานที่เหมาะสม ใช้การประเมินตามหลักการและหลักเกณฑ์ที่กำหนดอย่างเป็นธรรม และส่งเสริมให้มีความก้าวหน้าในการปฏิบัติงาน ควรได้รับค่าจ้าง เงินเดือน ค่าตอบแทน และผลประโยชน์อื่น ๆ อย่างเพียงพอ เป็นธรรม เช่น ค่าตอบแทนการดำเนินงานล่วงเวลาเป็นไปตามระเบียบของทางราชการ มีผลตอบแทนที่เหมาะสมกับภาระงาน ตำแหน่งหน้าที่ความรับผิดชอบ และค่าครองชีพในปัจจุบัน

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณภาพชีวิตในการทำงานของบุคลากรสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ ผู้วิจัยได้นำผลการวิจัยมาอภิปรายผล ดังนี้

1. คุณภาพชีวิตในการทำงานของบุคลากรสังกัดสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติอยู่ในระดับมาก อาจเป็นเพราะผู้บังคับบัญชา และเพื่อนร่วมงาน มีความเป็นกันเองและให้ความช่วยเหลือให้คำปรึกษา องค์กรมีระบบสาธารณูปโภคที่มีความเหมาะสม มีการจัดทำแผนป้องกันภัย และจัดเตรียมอุปกรณ์ป้องกันภัย และมีการซักซ้อมแผนเป็นประจำทุกปี มีการจ้างเวียนชาวทุนการศึกษาต่อจากรัฐบาล และหน่วยงานอื่น ๆ อย่างสม่ำเสมอ การพิจารณาเลื่อนขั้นเงินเดือนเลื่อนค่าตอบแทน ดำเนินการตามระเบียบข้อบังคับ มีความโปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้ทุกกระบวนการ และมีการดำเนินการภายใต้กฎระเบียบ ข้อบังคับของทางราชการอย่างเคร่งครัด สอดคล้องกับผลการวิจัยของนุจริย์ พูลกำลัง (2561) พบว่า บุคลากรมีระดับคุณภาพชีวิตในการทำงานของบุคลากรสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

2. เปรียบเทียบระดับคุณภาพชีวิตในการทำงานของบุคลากรสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า

2.1 เพศแตกต่างกัน มีคุณภาพชีวิตการทำงานไม่แตกต่างกัน อาจเป็นเพราะความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรในองค์กรมีความราบรื่น ผู้บังคับบัญชา และเพื่อนร่วมงาน มีความเป็นกันเองและให้ความช่วยเหลือให้คำปรึกษาแก่ทุกคนในองค์กร มีการแจ้งข่าวสารต่าง ๆ รวมทั้งจัดหาอุปกรณ์ในด้านต่าง ๆ ให้แก่บุคลากรโดยไม่แบ่งฝักแบ่งฝ่ายเป็นเพศชายหรือเพศหญิง สอดคล้องกับผลการวิจัยของวัชรินทร์ วุฒานุสรณ์ (2561) พบว่า เพศต่างกันมีปัจจัยส่งผลต่อคุณภาพชีวิตในการทำงานไม่ต่างกัน

2.2 อายุแตกต่างกัน มีคุณภาพชีวิตการทำงานไม่แตกต่างกัน อาจเป็นเพราะบุคลากรในองค์กรมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน บุคลากรที่มีอายุต่างกัน ได้รับการปฏิบัติ เอาใจใส่ในทุก ๆ ด้านอย่างเท่าเทียมกัน สอดคล้องกับผลการวิจัยของนันทกร ไชยธรรตน์ และลลิตา นิพิฐประศาสน์ (2565) พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานไม่แตกต่างกัน

2.3 ระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีคุณภาพชีวิตการทำงาน ด้านความก้าวหน้าในหน้าที่แตกต่างกัน โดยบุคลากรที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี และบุคลากรที่มีระดับการศึกษาปริญญาตรี มีคุณภาพชีวิตการทำงานด้านความก้าวหน้าในหน้าที่ สูงกว่าบุคลากรที่มีระดับการศึกษาปริญญาเอก อาจเป็นเพราะองค์กรมีแผนงานพัฒนาบุคลากร ตามเส้นทางความก้าวหน้า

ในอาชีพ (Career Path) และประชาสัมพันธ์ให้บุคลากรที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี และบุคลากรที่มีระดับการศึกษาปริญญาตรี ได้ทราบเป็นระยะมากกว่าบุคลากรที่มีระดับการศึกษาปริญญาเอก สอดคล้องกับผลการวิจัยของพิริญา นิลพันธ์ (2561) พบว่า ระดับการศึกษาต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อคุณภาพชีวิตในการทำงานของพนักงานในสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 5 ตำบลคลัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช แตกต่างกัน

2.4 ประเภทบุคลากรแตกต่างกัน มีคุณภาพชีวิตการทำงานไม่แตกต่างกัน อาจเป็นเพราะองค์กรและบุคลากรในองค์กรให้ความสำคัญกับผู้ที่เป็นส่วนหนึ่งในองค์กรทุกคนอย่างเท่าเทียม ถึงแม้จะมีประเภทบุคลากรต่างกัน สอดคล้องกับผลการวิจัยของนัทธกร ไชยธรรัตน์ และลลิตา นิพิฐประศาสน์ (2565) พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีตำแหน่งงานต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานไม่แตกต่างกัน

2.5 บุคลากรที่มีรายได้ต่อเดือนแตกต่างกัน มีคุณภาพชีวิตการทำงาน ด้านการยอมรับนับถือ ด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน และด้านเงินเดือนและประโยชน์ตอบแทนอื่น ๆ แตกต่างกัน โดยบุคลากรที่มีรายได้ต่อเดือนต่ำกว่าหรือเท่ากับ 20,000 บาท มีคุณภาพชีวิตการทำงานด้านการยอมรับนับถือ ด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน ด้านเงินเดือนและประโยชน์ตอบแทนอื่น ๆ น้อยกว่าบุคลากรที่มีรายได้ต่อเดือน 25001-30,000 บาท อาจเป็นเพราะบุคลากรที่มีรายได้ต่อเดือนต่ำกว่าหรือเท่ากับ 20,000 บาท มีความรู้สึกว่าเป็นที่ยอมรับของผู้ร่วมงานในองค์กรหรือบุคคลอื่น ๆ ในการมาขอคำปรึกษาคำแนะนำเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ น้อยกว่าบุคลากรที่มีรายได้ต่อเดือน 25001-30,000 บาท และมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสถานที่ทำงานมีความสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อยมีอากาศถ่ายเท แสงสว่างเพียงพอ ไม่มีมลภาวะทางเสียงและอากาศ อีกทั้งองค์กรมีการถ่ายทอดนโยบายการบริหารงาน มาสู่ผู้ปฏิบัติอย่างชัดเจนและสม่ำเสมอ น้อยกว่าบุคลากรที่มีรายได้ต่อเดือน 25001-30,000 บาท สอดคล้องกับผลการวิจัยของวัชรินทร์ วุฒานุสรณ์ (2561) พบว่า รายได้ต่างกัน มีปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตในการทำงานต่างกัน

2.6 ประสิทธิภาพในการทำงานแตกต่างกัน มีคุณภาพชีวิตการทำงานไม่แตกต่างกัน อาจเป็นเพราะบุคลากรที่มีประสิทธิภาพในการทำงานแตกต่างกัน มีความคิดเห็นว่างค์กรมีการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการทำงานได้เหมาะสมกับบุคลากรในองค์กร ทั้งด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ด้านความก้าวหน้าในหน้าที่ ด้านความมั่นคงปลอดภัย ด้านการยอมรับนับถือ ด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน ด้านนโยบายและการบริหารงาน และด้านเงินเดือนและประโยชน์ตอบแทนอื่น ๆ สอดคล้องกับผลการวิจัยของพงศกร ศรีรังค์ทอง (2565) พบว่า บุคลากรที่มีอายุแตกต่างกัน มีคุณภาพชีวิตการทำงานไม่แตกต่างกัน

3. แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการทำงานของบุคลากรสังกัด สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ ซึ่งมีแนวทางการพัฒนาแต่ละด้าน ดังต่อไปนี้

3.1 ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล โดยการส่งเสริมให้หน่วยงานสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เหมาะสม ให้บุคลากรมีจิตสาธารณะ มีความเป็นมิตร รู้จักควบคุมอารมณ์ของตนเอง มีความรักสามัคคีกันในองค์กร มีความเชื่อถือและไว้วางใจในการทำงานร่วมกัน ให้เกียรติซึ่งกันและกัน มีความยุติธรรม มีการให้คำแนะนำต่าง ๆ มีอิสระในการแสดงความคิดเห็น มีความเอื้ออาทรช่วยเหลือเกื้อกูลต่อกัน สอดคล้องกับผลการวิจัยของรณฤช อินทร์สูง และคณะ (2564) พบว่า การมีบุรณภาพทางสังคมภายในองค์กร เพื่อนร่วมงานควรมีความสามัคคีให้เกียรติซึ่งกันและกัน ไม่แตกแยก และการปฏิบัติงานควรมีความร่วมมือ มีการเอื้อเฟื้อเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

3.2 ด้านความก้าวหน้าในหน้าที่ หน่วยงานมีการกำหนดแนวทางความก้าวหน้าในตำแหน่งอย่างละเอียดและชัดเจน โดยมีการกำหนดเงื่อนไขทั้งด้านระยะเวลา และขอบเขตการดำเนินงานที่ชัดเจน เปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานเพิ่มพูนทักษะความสามารถของตนเอง ทุกคนควรได้รับการฝึกอบรมและพัฒนาอย่างสม่ำเสมอ จัดทำหลักสูตร โครงการ แผนการฝึกอบรม/พัฒนาบุคลากร โดยการส่งเสริมทักษะ ความรู้ ความสามารถ ที่สอดคล้องกับความต้องการรับผิดชอบในหน้าที่การงานและเส้นทางความก้าวหน้าในหน้าที่ ปรับเปลี่ยนตำแหน่งของบุคคลในองค์กรให้ตรงกับความรู้ความสามารถ หน้าที่และความรับผิดชอบ นำมาซึ่งการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพขององค์กร สอดคล้องกับผลการวิจัยของเอกรัฐ อีสโร, ภมร ชันชะหัตต์ และธนิศร ยืนยง (2565) พบว่า องค์กรควรเปิดโอกาสให้กับผู้ปฏิบัติงานได้พัฒนาความรู้ความสามารถเกี่ยวกับงานที่รับผิดชอบ

3.3 ด้านความมั่นคงปลอดภัย องค์กร และหน้าที่การงานที่ทำอยู่มีความมั่นคง มีการจัดสวัสดิการที่เหมาะสมให้แก่บุคลากร เพื่อให้เกิดความมั่นคงปลอดภัยในด้านต่าง ๆ เช่น กองทุนสวัสดิการเพื่อการศึกษาบุตร จัดให้มีบริการต่าง ๆ ที่จำเป็น เช่น เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย บริการรถรับ-ส่งสำหรับการออกไปปฏิบัติหน้าที่ ควรมีการกำหนดกฎ ระเบียบปฏิบัติ เพื่อให้เจ้าหน้าที่ที่มีความมั่นใจว่าสถานที่ที่ปฏิบัติงานมีความปลอดภัย เช่น การล่อลวงละเมิดทางเพศ การปฏิบัติต่อกันอย่างเท่าเทียมสร้างขวัญและกำลังใจให้บุคลากรมีความรู้สึกมั่นคงในงาน รวมทั้งความมั่นคงขององค์กร สอดคล้องกับผลการวิจัยของเอกรัฐ อีสโร, ภมร ชันชะหัตต์ และธนิศร ยืนยง (2565) พบว่า องค์กรควรให้ความสำคัญกับความปลอดภัยในการทำงานของผู้ปฏิบัติงาน

3.4 ด้านการยอมรับนับถือ การได้รับการยอมรับนับถือจากผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน กลุ่มเพื่อน และบุคคลอื่นทั่วไป โดยตั้งใจปฏิบัติงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ตรงต่อเวลา มีความละเอียดรอบคอบให้ความช่วยเหลือกับผู้อื่น พัฒนาตัวเองอยู่เสมอ การยอมรับการ

เคารพซึ่งกันและกันในที่ทำงาน อยู่กับการครองตนและปฏิบัติตนในระหว่างการทำงาน การทำงานร่วมกัน การให้คำปรึกษาชี้แนะแนวทางการให้ข้อคิด การมีเหตุผล อย่างชัดเจน มีหลักการ ไม่ใช้อารมณ์ ปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความเคารพ จัดให้มีช่องทางให้บุคลากรได้มีโอกาสในการแสดงออก/ผลงาน แสดงศักยภาพการทำงาน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ อรรวรา กล้าหาญ (2563) พบว่า หน่วยงานควรรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของพนักงาน และสนับสนุนความคิดใหม่ ๆ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของหน่วยงานร่วมกัน เคารพ สิทธิส่วนบุคคล และพนักงานสามารถขอคำปรึกษาได้

3.5 ด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน หน่วยงานต้องมีสภาพแวดล้อมในการทำงานอย่างเหมาะสม ปลอดภัย ควรจัดให้มีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจตามความเหมาะสมของสถานที่ หรือทำสมาธิ มีสถานที่สำหรับทำกิจกรรมร่วมกัน สถานที่ให้ผ่อนคลายหลังจากการทำงาน เช่น เครื่องออกกำลังกาย ส่งเสริมให้หน่วยงานปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม และบรรยากาศในการทำงานที่ดี เช่น จัดกิจกรรม 5 ส. สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่จะอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงาน เช่น แสง เสียง อากาศ เครื่องมืออุปกรณ์ และอื่น ๆ รวมทั้งปริมาณงานที่รับผิดชอบ จัดให้มีสถานที่ทำงานสะอาด ปลอดภัย และเอื้อต่อการปฏิบัติงาน เช่น เครื่องใช้/อุปกรณ์ในการทำงาน ความเป็นสัดส่วน ของห้องทำงาน ควรมีสถานที่จัดเก็บเอกสารหรืออุปกรณ์ในการปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดความปลอดภัยไม่เกิดอันตรายต่อทรัพย์สินและร่างกาย สอดคล้องกับผลการวิจัยของรชเชษฐ อินทร์สูง และคณะ (2564) พบว่า เงื่อนไขการทำงานมีความปลอดภัย และถูกต้องในเชิงสุขภาพอนามัย ควรปรับปรุงสถานปฏิบัติงานให้เพียงพอ เป็นหมวดหมู่ จัดสำนักงานให้ทันสมัย

3.6 ด้านนโยบายการบริหารงาน ผู้บริหารควรมีการจัดการและการบริหารงานขององค์กรตามนโยบาย ให้มีความยืดหยุ่น ปรับใช้ได้กับสถานการณ์ในปัจจุบันและในอนาคต โดยไม่ส่งผลกระทบการทำงานในภาพรวมขององค์กร มีการกำหนดนโยบาย เป้าหมายวิธีการให้ชัดเจน เมื่อกำหนดนโยบายได้แล้วก็ต้องมีการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจกับทุกคนในองค์กรให้รับทราบ และถือปฏิบัติ ให้สอดคล้องกับหน้าที่ความรับผิดชอบขององค์กร มีการประเมินผลจริงจังก้อย่างต่อเนื่อง บรรลุผลตามตัวชี้วัดที่กำหนด รับฟังความคิดเห็น ใช้หลักการและเหตุผล หากจำเป็นต้องปรับก็ต้องทบทวนและสื่อสารใหม่ให้ชัดเจน บริหารโดยปราศจากอคติ มีการร่วมกันกำหนดเป้าหมายในการปฏิบัติงาน สอดคล้องกับผลการวิจัยของอังคณา ธนาภาพพันธุ์ และชุตพร สอนภักดี (2565) พบว่า องค์กรควรกำหนดกฎ กติกาที่คำนึงถึงสิทธิ เสรีภาพ และความยุติธรรมของผู้ปฏิบัติงาน โดยมีลักษณะการบริหารงานภายใต้ระเบียบและมาตรฐานเดียวกัน

3.7 ด้านเงินเดือนและประโยชน์ตอบแทนอื่นๆ ควรจัดให้มีระบบการพิจารณาเงินเดือน/ค่าตอบแทนที่สอดคล้องกับผลงาน ความรู้ ความสามารถ ตลอดจนความรับผิดชอบต่องานในการประเมิน ควรมีการกำหนดตัวชี้วัดการปฏิบัติงานที่เหมาะสม ใช้การประเมินตามหลักการและหลักเกณฑ์ที่กำหนดอย่างเป็นธรรม และส่งเสริมให้มีความก้าวหน้าในการปฏิบัติงาน ควรได้รับค่าจ้าง เงินเดือน ค่าตอบแทน และผลประโยชน์อื่น ๆ อย่างเพียงพอ เป็นธรรม เช่น ค่าตอบแทนการดำเนินงานล่วงเวลาเป็นไปตามระเบียบของทางราชการ มีผลตอบแทนที่เหมาะสมกับภาระงาน ตำแหน่งหน้าที่ความรับผิดชอบ และค่าครองชีพในปัจจุบัน สอดคล้องกับผลการวิจัยของรณเชษฐอินทร์สูง และคณะ (2564) พบว่า การได้รับค่าตอบแทนที่เพียงพอและเป็นธรรม ควรให้เงินรางวัลพิเศษ (โบนัส) แก่เจ้าหน้าที่ทุกคนเพื่อเป็นขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน เพิ่มตอบแทน และสวัสดิการต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับสถานะของเศรษฐกิจเพียงพอกับค่าใช้จ่ายในครอบครัว

องค์ความรู้ใหม่

แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตบุคลากรสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ เพื่อเป็นการรักษาบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถให้อยู่คู่กับองค์กรต่อไป สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติควรให้ความสำคัญต่อคุณภาพชีวิตในการทำงานของบุคลากรในแต่ละด้าน ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

1. ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ส่งเสริมให้หน่วยงานสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เหมาะสม ให้บุคลากรมีจิตสาธารณะ มีความรักสามัคคีกันในองค์กร และควรจัดกิจกรรมเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรในทุกระดับเป็นประจำทุกปี
2. ด้านความก้าวหน้าในหน้าที่ ควรเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานเพิ่มพูนทักษะความสามารถของตนเอง และจัดทำหรือสร้างการรับรู้ในเรื่อง Career Path ให้แก่บุคลากรทุกระดับ และพัฒนาระบบสร้างแรงจูงใจเพื่อรักษาบุคลากรที่มีประสิทธิภาพสูงไว้
3. ด้านความมั่นคงปลอดภัย ควรจัดสวัสดิการที่เหมาะสมให้แก่บุคลากร เพื่อให้เกิดความมั่นคงปลอดภัยในด้านต่าง ๆ เช่น กองทุนสวัสดิการเพื่อการศึกษาบุตร จัดให้มีบริการต่าง ๆ ที่จำเป็น เช่น เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย บริการรถรับ-ส่งในการออกไปปฏิบัติหน้าที่ และควรมีกาหนดกฎ ระเบียบปฏิบัติ เพื่อให้เจ้าหน้าที่ที่มีความมั่นใจว่าสถานที่ที่ปฏิบัติงานมีความปลอดภัย
4. ด้านการยอมรับนับถือ ควรจัดให้มีช่องทางให้บุคลากรได้มีโอกาสในการแสดงออก/ผลงาน แสดงศักยภาพการทำงาน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และควรจัดให้มีระบบชื่นชม/ยกย่อง/ให้รางวัล บุคลากรที่มีผลงาน
5. ด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน ควรส่งเสริมให้หน่วยงานปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม และบรรยากาศในการทำงานที่ดี
6. ด้านนโยบายและการบริหารงาน ควรมีการกำหนดนโยบาย เป้าหมายวิธีการให้ชัดเจน ควรปรับแผนพัฒนาบุคลากรให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ และนโยบายของหน่วยงาน และลำดับความสำคัญของงานให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บังคับบัญชา
7. ด้านเงินเดือนและประโยชน์ตอบแทนอื่น ๆ ควรจัดให้มีระบบการพิจารณาเงินเดือน/ค่าตอบแทนที่สอดคล้องกับผลงาน ความรู้ ความสามารถ ตลอดจนความรับผิดชอบต่องานในการประเมิน และควรมีการกำหนดตัวชี้วัดการปฏิบัติงานที่เหมาะสมในการประเมิน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ในทุก ๆ ปี สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติควรมีการประชุมจัดวาระปรับเปลี่ยนโครงสร้างสวัสดิการตามความคิดเห็นของบุคลากรในองค์กร เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการสร้างความพึงพอใจให้แก่บุคลากรในองค์กร

2. สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติควรใช้เกณฑ์มาตรฐานตัวชี้วัดในการประเมินงานให้แก่บุคลากรในองค์กรที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน เพื่อให้บุคลากรรับทราบถึงกระบวนการพิจารณาในการเลื่อนตำแหน่งงานและผลตอบแทนที่ได้รับอย่างเป็นธรรม

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ ควรมีกิจกรรมเสริมสร้างความสัมพันธ์ภายในหน่วยงานระหว่างบุคลากรทุกระดับเป็นประจำทุกปี
2. ด้านความก้าวหน้าในหน้าที่ สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติควรมีการวางระบบการจัดสรรตำแหน่ง รวมถึงการพัฒนาบุคลากรให้สอดคล้องกับเส้นทางความก้าวหน้าในสายอาชีพ โดยประเมินความสามารถของบุคลากรในองค์กรและติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง
3. ด้านความมั่นคงปลอดภัย ในอนาคตเมื่อสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติมีการย้ายไปยังที่ตั้งอาคารใหม่อย่างถาวรควรมีการจัดสภาพแวดล้อมโดยรวมอย่างเหมาะสมและสร้างความมั่นใจและความปลอดภัยให้แก่ผู้ปฏิบัติงานในระหว่างการทำงาน
4. ด้านการยอมรับนับถือ สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติควรเปิดโอกาสให้บุคลากรได้มีโอกาสในการแสดงศักยภาพการทำงาน นำเสนอผลงานให้เป็นที่ประจักษ์ เพื่อเป็นช่องทางในการให้คำปรึกษา แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างบุคลากรในองค์กร
5. ด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติควรหมั่นตรวจและประเมินสถานที่ทำงานให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยอยู่เสมอ
6. ด้านนโยบายและการบริหารงาน สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติควรมีการสื่อสารและถ่ายทอดนโยบาย เป้าหมายวิธีการให้ชัดเจน เพื่อสร้างการรับรู้ ความเข้าใจให้แก่บุคลากรในองค์กร และนำไปยึดถือปฏิบัติ
7. ด้านเงินเดือนและประโยชน์ตอบแทนอื่น ๆ สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติควรมีการจัดสวัสดิการต่าง ๆ ให้มีความเหมาะสมกับการดำรงชีพในยุคปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

- กฎกระทรวง แบ่งส่วนราชการสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี พ.ศ. 2562. (2562, 9 กรกฎาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 136 ตอนที่ 82 ก, หน้า 4-12.
- กรุงเทพธุรกิจ. (2564). *ออกแบบการทำงานเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี*. เข้าถึงได้จาก <https://www.bangkokbiznews.com/blogs/columnist/970938>

- จ๊อบส์ดีบี. (2566). *พนักงานคาดหวังอะไรในชีวิตการทำงาน*. เข้าถึงได้จาก <https://th.jobsdb.com/th/career-advice/article/พนักงานคาดหวังอะไร>
- นัทธกร ไชยธรัตน์ และลลิตา นิพิฐประศาสน์. (2565). คุณภาพชีวิตและความสุขในการทำงานของบุคลากรกรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์. *วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเวสเทิร์นมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 8(3), 44-55.
- นุจรีย์ พูลกำลัง. (2561). คุณภาพชีวิตในการทำงานของบุคลากรสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตพื้นที่อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (การค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- พงศกร ศรีรงค์ทอง. (2565). คุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากรสำนักงานเขตจตุจักร เขตบางเขน และเขตลาดพร้าว. *วารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์*, 9(1), 59-74.
- พิริยญา นิลพันธ์. (2561). *คุณภาพชีวิตในการทำงานของพนักงานในสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 5 ตำบลคลัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช*. (สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.
- มุตตอพา หมดบินเฮด. (2565). *คุณภาพชีวิตในการทำงานที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรภาครัฐอำเภอบางแก้ว จังหวัดพัทลุง*. (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- รชณูช อินทร์สูง และคณะ. (2564). คุณภาพชีวิตในการทำงานของเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานอยู่ในเทศบาลเมืองปราจีนบุรี. *วารสารนิสิตวัง*, 23(2), 1-11.
- วัชรินทร วุฒานุสรณ์. (2561). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตในการทำงานของข้าราชการกองบัญชาการหน่วยบัญชาการทหารพัฒนา*. (การค้นคว้าอิสระหลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกริก.
- สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ. (2567). *ข้อมูลกลุ่มงานบุคคล*. กรุงเทพฯ : สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ.
- อรรวรา กล้าหาญ. (2563). *คุณภาพชีวิตในการทำงานที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานการรถไฟแห่งประเทศไทย สำนักงานใหญ่*. (สารนิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

อังคณา ธนานุภาพพันธุ์ และชุตาทพร สอนภักดี. (2565). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความอยู่ดีมีสุขของพนักงานในเขตกรุงเทพมหานคร. *วารสารเศรษฐศาสตร์และกลยุทธ์การจัดการ*, 9(2), 184-200.

เอกรัฐ อีสโร, ภูมิร ชันชะหัดดี และธนิศร ยืนยง. (2565). คุณภาพชีวิตการทำงานที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์การของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอเมืองพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสารวิทยาลัยนครราชสีมา (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 16(2), 253-268.

Benefits Selling Digital. (2566). มีประโยชน์อย่างไรในการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงาน. เข้าถึงได้จาก <https://benefitssellingdigital.com/work-life/มีประโยชน์อย่างไรในการ/>

การพัฒนาแบบการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยการมีส่วนร่วมของ ภาคีเครือข่าย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์เขต 2

Development of Student Care and Support System Management Model
by Network Participation under Nakhon Sawan Primary Educational Service
Area Office 2

ญาณินท์ จิตตรุงค์อาภรณ์¹

Yanin Jitturongaporn

Received: November 04, 2024

Revised: January 22, 2025

Accepted: January 22, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาความต้องการความช่วยเหลือ และแนวทางการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย 2) พัฒนารูปแบบการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย 3) ศึกษาผลการใช้รูปแบบการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย และ 4) ประเมินรูปแบบการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย เป็นงานวิจัยและพัฒนา ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 141 คน ครู จำนวน 141 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง แบบบันทึกประเด็นการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ แบบรายงาน ผลการดำเนินงาน แบบตรวจสอบและยืนยันรูปแบบ และแบบประเมินคุณภาพผู้เรียน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหา ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า 1) สภาพปัจจุบัน 4 ด้าน อยู่ในระดับมาก ($\mu = 4.23$, $\sigma = 0.86$) ปัญหา 4 ด้าน ด้านการวางแผนปฏิบัติงาน ด้านการดำเนินงานตามแผน ด้านการนิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมินผล และด้านการปรับปรุงพัฒนา

¹ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 2; Nakhon Sawan Primary Educational Service Area Office 2

ให้ได้มาตรฐาน อยู่ในระดับน้อย ($\mu = 2.09, \sigma = 0.19$) ความต้องการความช่วยเหลืออันดับที่ 1 มีภาคีเครือข่ายในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในเขตพื้นที่ และแนวทางการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน มี 5 ขั้นตอน (1) การมีส่วนร่วมในการวางแผน (2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (3) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (4) การมีส่วนร่วมในการยินดีกับความสำเร็จ (5) การมีส่วนร่วมในการทบทวนหลังการปฏิบัติงาน 2) การพัฒนารูปแบบ มีผลอยู่ในระดับมากที่สุด 3) การทดลองใช้รูปแบบ ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.56, S.D. = 0.50$) และ 4) ประเมินรูปแบบ ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu = 4.58, \sigma = 0.26$) การประเมินความพึงพอใจที่มีต่อการใช้รูปแบบ ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu = 4.70, \sigma = 0.30$)

คำสำคัญ: ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน, ส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย, คุณภาพการศึกษา

Abstract

The purposes of this research article were 1) to study the current situation, problems, needs for assistance, and guidelines for student care and support system management by network participation; 2) to develop a student care and support system management model by network participation; 3) to study the results of using a student care and support system management model by network participation; and 4) to evaluate a student care and support system management model by network participation. It was a research and development. The population used in the research was 141 school administrators and 141 teachers. The research instruments were questionnaires, semi-structured interviews, expert seminar notes, performance report forms, verification and confirmation forms, and student quality assessment forms. Data were analyzed by finding mean, standard deviation, and content analysis. The research results found that 1) the current status in 4 aspects was at a high level ($\mu = 4.23, \sigma = 0.86$). The problems in 4 aspects, namely work planning aspect, plan implementation aspect, supervision, monitoring, evaluation aspect, and improvement and development aspect to meet standards, were at a low level ($\mu = 2.09, \sigma = 0.19$). The first need for help was to have a network to care for and assist students in the area. And guidelines for managing the student care and

support system had 5 steps: (1) participation in planning, (2) participation in the operation, (3) participation in the evaluation, (4) participation in congratulating success, (5) participation in the post-performance review; 2) model development had the highest effect; 3) trial use of the model, overall was at the highest overall level ($\bar{X}$ = 4.56, S.D. = 0.50; and 4) model evaluation, overall was at the highest level (μ = 4.58, σ = 0.26). Evaluation of satisfaction toward the use of the model, overall was at the highest level (μ = 4.70, σ = 0.30).

Keywords: Student Care and Support System, Network Participation, Educational Quality

บทนำ

สังคมไทยในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและมีปัจจัยหลายด้านที่ทำให้นักเรียนมีปัญหา เช่น ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาการระบาดของสารเสพติด ปัญหาการแข่งขันในรูปแบบต่าง ๆ ปัญหาครอบครัว ซึ่งก่อให้เกิดความทุกข์ ความวิตกกังวล ความเครียด มีการปรับตัวที่ไม่เหมาะสมที่เป็นผลเสียต่อสุขภาพจิตและสุขภาพกายของทุกคนที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้การพัฒนานักเรียนให้เป็นไปตามที่มุ่งหวังนั้นจึงต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เพื่อให้การดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างใกล้ชิดด้วยความรักและเมตตาที่มีต่อศิษย์และภาคภูมิใจในบทบาทที่มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนให้เติบโตองงามเป็นบุคคลที่มีคุณค่าของสังคม

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2563) ได้มีนโยบายการจัดการศึกษาสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ ด้านที่ 1 การจัดการศึกษาเพื่อความมั่นคงของสังคมและประเทศชาติ มีวัตถุประสงค์หลักในการเสริมสร้างความมั่นคงในชีวิตของคนทุกช่วงวัย จากภัยคุกคามในรูปแบบใหม่ อาทิ อาชญากรรมและความรุนแรงในรูปแบบต่าง ๆ ยาเสพติด ภัยพิบัติจากธรรมชาติ ภัยจากโรคอุบัติใหม่ และภัยจากไซเบอร์ เป็นต้น แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2560-2579) จึงได้ตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาที่เกิดจากความก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยีของโลกยุคศตวรรษที่ 21 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ได้กำหนดว่า ประโยชน์ของการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นการช่วยให้นักเรียนมีความสมบูรณ์พร้อมทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรมและจริยธรรมและการดำรงชีพออย่างมีความสุขในสังคมสำคัญ พรวิมล กลิ่นศรีสุข (2564) กล่าวว่า วัตถุประสงค์ของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน คือ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไป

อย่างเป็นระบบ มีประสิทธิภาพ โดยความร่วมมือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง รุ่งนภา สุขสำแดง (2563) กล่าวว่า ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีประโยชน์โดยตรงกับนักเรียน ต้องอาศัยความร่วมมือจากนักเรียน ครู ผู้บริหารโรงเรียน ผู้ปกครอง ชุมชนในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน แสดงให้เห็นว่าระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนครูและผู้บริหารต้องคำนึงถึงและการดำเนินการตามระบบเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาและมีทักษะของผู้เรียน ในศตวรรษที่ 21 ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครสวรรค์เขต 2 เพื่อมุ่งหวังให้การดำเนินการตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลต่อผู้เรียนอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการความช่วยเหลือ และแนวทางการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์เขต 2
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์เขต 2
3. เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 2
4. เพื่อประเมินรูปแบบการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์เขต 2

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นงานวิจัยและพัฒนา วิธีดำเนินการวิจัยมี 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการความช่วยเหลือ และแนวทางการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 2 แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1.1 การศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ศึกษาและวิเคราะห์เอกสาร หลักการ แนวคิด ทฤษฎี แนวทาง การดำเนินงาน แนวทางการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จความสำเร็จ ทฤษฎีการบริหาร ประสิทธิภาพ และงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อนำมากำหนดกรอบแนวคิดการบริหารระบบ

การดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 2

ขั้นที่ 1.2 ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการความช่วยเหลือ การบริหาร ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 2 1) เอกสารรายงานผลการดำเนินงานระบบการดูแล ช่วยเหลือนักเรียนของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 2 ประจำปี 2563-2565 2) ผู้บริหารสถานศึกษาหรือรักษาการของโรงเรียนในสังกัด โดยศึกษาจากประชากรทั้งหมด 141 โรงเรียน จำนวนทั้งสิ้น 141 คน

ขั้นที่ 1.3 ศึกษาแนวทางการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่เป็นเลิศของ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่ได้รับรางวัลระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนระดับประเทศจากการ สัมภาษณ์ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหรือผู้รับผิดชอบระบบการดูแล ช่วยเหลือนักเรียนของสำนักงานเขตพื้นที่ โดยต้องเป็นสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาได้รับรางวัลด้าน การบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนระดับประเทศ จำนวน 9 คน

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนารูปแบบการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยการมี ส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 2

ขั้นที่ 2.1 พัฒนารูปแบบการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยการมีส่วนร่วม ของภาคีเครือข่าย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 2 ผล การศึกษาขั้นตอนที่ 1 รวบรวมรูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือ นักเรียนโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 2

ขั้นที่ 2.2 ตรวจสอบร่างรูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบการบริหารระบบการดูแล ช่วยเหลือนักเรียนโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 2 โดยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) ผู้ทรงคุณวุฒิ ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ 4 ด้าน 1) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านนโยบายผู้บริหาร ระดับสูงคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 3 คน 2) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านวิชาการอาจารย์ มหาวิทยาลัย ระดับผู้ช่วยศาสตราจารย์ขึ้นไป 2 คน 3) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารการศึกษาระดับ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา 2 คน และ 4) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านบริหารสถานศึกษาระดับ ข้าราชการพิเศษ การศึกษาหรือระดับปริญญาเอก 2 คน รวม 9 คน

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้รูปแบบการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 2 ผู้บริหารสถานศึกษาหรือรักษาการของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 2 ประกอบด้วย 1) ผู้บริหารสถานศึกษาหรือรักษาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 2 จำนวน 141 คน 2) ครูผู้รับผิดชอบงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 2 จำนวน 141 คน

รูปแบบการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 2

- 1) ผู้เรียนได้รับการดูแลช่วยเหลือ จากสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 2
- 2) คุณภาพของผู้เรียนตามมาตรฐานของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
- 3) ความพึงพอใจต่อรูปแบบการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 2

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินรูปแบบการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 2 ผู้บริหารสถานศึกษาหรือรักษาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 2 จำนวน 141 คน ครูผู้รับผิดชอบระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 2 จำนวน 141 คน รวมทั้งสิ้น 282 คน คุณภาพของรูปแบบตามมาตรฐานด้านความถูกต้อง ความเหมาะสม ด้านความเป็นไปได้ และด้านความเป็นประโยชน์รูปแบบการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 2

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการความช่วยเหลือ และแนวทางการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 2 ผลการวิจัยปรากฏดังนี้

1.1 สภาพระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 2 ในภาพรวม 4 ด้าน

ตารางที่ 1 สภาพระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

สภาพระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 2	n= 140		ระดับความคิดเห็น	ลำดับที่
	μ	σ		
ด้านการวางแผนปฏิบัติงาน	4.27	0.71	มาก	3
ด้านการดำเนินงานตามแผน	4.47	0.71	มาก	1
ด้านการนิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมินผล	4.32	0.86	มาก	2
ด้านการปรับปรุงพัฒนาให้ได้มาตรฐาน	3.89	1.18	มาก	4
เฉลี่ยรวม	4.23	0.86	มาก	

ตารางที่ 1 พบว่า สภาพระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 2 ในภาพรวมและรายด้าน 4 ด้าน อยู่ในระดับมาก ($\mu = 4.23, \sigma = 0.86$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการดำเนินงานตามแผน ($\mu = 4.47, \sigma = 0.71$) ด้านการนิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมินผล ($\mu = 4.32, \sigma = 0.86$) ด้านการวางแผนปฏิบัติงาน ($\mu = 4.27, \sigma = 0.71$) ด้านการปรับปรุงพัฒนาให้ได้มาตรฐาน ($\mu = 3.89, \sigma = 1.18$)

1.2 ปัญหาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 2

ตารางที่ 2 ปัญหาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ปัญหาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 2	n= 140		ระดับความคิดเห็น	ลำดับที่
	μ	σ		
ด้านการวางแผนปฏิบัติงาน	1.95	1.42	น้อย	3
ด้านการดำเนินงานตามแผน	2.11	0.98	น้อย	2
ด้านการนิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมินผล	1.56	1.11	น้อย	4
ด้านการปรับปรุงพัฒนาให้ได้มาตรฐาน	2.76	1.02	ปานกลาง	1
เฉลี่ยรวม	2.09	0.19	น้อย	

ตารางที่ 2 พบว่า ปัญหาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 2 ตามความเห็นของผู้บริหารและครู ในภาพรวมและรายด้าน 4 ด้าน อยู่ในระดับน้อย ($\mu = 2.09$, $\sigma = 0.19$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการปรับปรุงพัฒนาให้ได้มาตรฐาน ($\mu = 2.76$, $\sigma = 0.19$) ด้านการดำเนินงานตามแผน ($\mu = 2.11$, $\sigma = 0.98$) ด้านการวางแผนปฏิบัติงาน ($\mu = 1.95$, $\sigma = 1.42$) ด้านการนิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมินผล ($\mu = 1.56$, $\sigma = 1.11$)

1.3 ความต้องการความช่วยเหลือให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาดำเนินการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 2 พบว่า ข้อที่คิดเห็นสูงสุด 3 อันดับ อันดับที่ 1 เขตควรมีภาคีเครือข่ายในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในเขตพื้นที่ได้รับการป้องกัน แก้ปัญหาต่าง ๆ อันดับที่ 2 ต้องการได้รับการสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินการช่วยเหลือนักเรียน เช่น การซ่อมบ้าน ทุนการศึกษา เป็นต้น อันดับที่ 3 เขตพื้นที่ควรจัดอบรมให้ความรู้แก่ครูผู้รับผิดชอบงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียน

1.4 แนวทางการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่เป็นเลิศของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่ได้รับรางวัลระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนระดับประเทศ ได้แนวทางการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ด้านปัจจัยนำเข้า ควรนำนโยบายเกี่ยวกับการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ได้แก่ ยุทธศาสตร์ชาติ 2561-2580 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (ราชกิจจานุเบกษา, 2542) นโยบายและจุดเน้นของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน นโยบายและจุดเน้นของสำนักงานเขตพื้นที่ ใช้หลักและทฤษฎีการบริหารเชิงระบบ การบริหารโดยใช้วงจรคุณภาพของเดมมิง การบริหารแบบมีส่วนร่วมโดยภาคีเครือข่ายระดับสถานศึกษา ระดับอำเภอ ระดับสำนักงานเขตพื้นที่ ใช้หลักการบริหาร 4M ประกอบด้วย 1) ทรัพยากรมนุษย์ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู นักเรียน ภาคีเครือข่าย 2) งบประมาณ 3) เทคโนโลยี 4) การบริหารจัดการ ด้านกระบวนการ ใช้กระบวนการของวงจรคุณภาพเดมมิง (Deming Cycle) ร่วมกับทฤษฎีการบริหารแบบมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย มีขั้นตอน 6 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา การหาหรือแนวทางการปฏิบัติงาน วางแผนการปฏิบัติงาน 2) มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือกแนวทางการพัฒนาแก้ไขปัญหา 3) การมีส่วนร่วมการปฏิบัติกิจกรรม การพัฒนาตามแผน 4) การมีส่วนร่วมในการประเมิน 5) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ 6) การมีส่วนร่วมทบทวนหลังปฏิบัติงาน ด้านผลลัพธ์ ได้แก่ 1) คุณภาพของผู้เรียน 2) คุณภาพระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา

2. ผลการพัฒนารูปแบบการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 2

2.1 ผลการสร้างรูปแบบการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 2 พบว่ารูปแบบประกอบด้วย 1) การมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา การหาหรือแนวทางในการปฏิบัติงาน วางแผนการปฏิบัติงาน 2) การมีส่วนร่วมการปฏิบัติกิจกรรม 3) การมีส่วนร่วมในการประเมิน 4) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ 5) การมีส่วนร่วมทบทวนหลังปฏิบัติงาน

2.2 ผลการประเมินคุณภาพของรูปแบบการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 2 ด้านความถูกต้อง และด้านความเหมาะสม ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.59$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านความถูกต้อง อยู่ในระดับมากที่สุดมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 4.52$) และด้านความเหมาะสม อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 4.66$)

3. ผลการใช้รูปแบบการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 2

3.1 ผลการประเมินคุณภาพนักเรียนตามมาตรฐานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 2 ใน 6 ด้าน พบว่า ใน 6 ด้าน ได้แก่ ด้านรู้จักตนเอง และพึ่งตนเองได้ ด้านมีสุขภาพกาย สุขภาพจิต และสุขนิสัยที่ดี ด้านมีทักษะในการหลีกเลี่ยง ป้องกันภัย อันตราย และพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ด้านรักและเห็นคุณค่าในตัวเองและผู้อื่น และสามารถจัดการกับปัญหาและอารมณ์ของตนเองได้ ด้านเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว โรงเรียน ชุมชน และสังคม และด้านรู้จักงานและอาชีพ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.56$, S.D. = 0.50) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านมีสุขภาพกาย สุขภาพจิต และสุขนิสัยที่ดี อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.70$, S.D. = 0.45) รองลงมา คือ ด้านรู้จักตนเอง และพึ่งตนเองได้ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.64$, S.D. = 0.51) และด้านรักและเห็นคุณค่าในตัวเองและผู้อื่น และสามารถจัดการกับปัญหาและอารมณ์ของตนเองได้ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.56$, S.D. = 0.49)

3.2 ผลการใช้รูปแบบการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 2 ด้านคุณภาพระบบการดูแลช่วยเหลือของสถานศึกษา 2 ขนาดกลางได้รับรางวัลระดับยอดเยี่ยมมีทั้งหมด 7 โรงเรียน ขนาดกลางที่ได้รับรางวัลระดับดีเด่นมีทั้งหมด 3 โรงเรียน

ขนาดกลางที่ได้รับรางวัลระดับดีเด่น ขนาดเล็กที่ได้รับรางวัลระดับยอดเยี่ยม มีทั้งหมด 3 โรงเรียน ขนาดเล็กที่ได้รับรางวัลระดับดีเด่น มี 1 โรงเรียน ขนาดเล็กที่ได้รับรางวัลระดับดีมาก มีทั้งหมด 81 โรงเรียน ขนาดใหญ่ ได้รับรางวัลระดับดีมาก มี 1 โรงเรียน

4. ผลการประเมินคุณภาพรูปแบบการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 2 พบว่า

4.1 ผลการประเมินคุณภาพรูปแบบการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 2 ด้านความถูกต้อง ความเหมาะสม ด้านความเป็นไปได้ และด้านความเป็นประโยชน์

ตารางที่ 3 ผลการประเมินคุณภาพรูปแบบ

ที่	ด้าน/รายการประเมิน	μ	σ	ระดับความคิดเห็น
1	ด้านความถูกต้อง			
1.1	รูปแบบพัฒนามาจากกระบวนการวิจัยเชิงพัฒนาอย่างถูกต้อง	4.58	0.56	มากที่สุด
1.2	รูปแบบมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายชัดเจน	4.56	0.56	มากที่สุด
1.3	รูปแบบมีแนวทางการดำเนินงานชัดเจน	4.52	0.59	มากที่สุด
1.4	รูปแบบมีแผนภาพโครงสร้าง องค์ประกอบ ถูกต้องชัดเจน	4.51	0.57	มากที่สุด
1.5	รูปแบบมีองค์ประกอบครอบคลุมเพียงพอต่อการนำไปใช้ในการบริหาร	4.57	0.63	มากที่สุด
	รวมเฉลี่ยด้านความถูกต้อง	4.55	0.32	มากที่สุด
2	ด้านความเหมาะสม			
2.1	รูปแบบมีความเหมาะสมในการนำไปใช้ในการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย	4.59	0.64	มากที่สุด
2.2	รูปแบบมีความสอดคล้องกับการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย	4.59	0.67	มากที่สุด
2.3	รูปแบบมีความยืดหยุ่นสามารถประยุกต์ใช้ตามบริบทของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 2	4.60	0.61	มากที่สุด
2.4	รูปแบบมีระบบ กระบวนการ ขั้นตอน เหมาะสมสามารถนำไปปฏิบัติได้	4.55	0.53	มากที่สุด
2.5	รูปแบบมีการวัดและประเมินผลตามจุดประสงค์ของรูปแบบได้อย่างเหมาะสม	4.65	0.49	มากที่สุด
	รวมเฉลี่ยด้านความเหมาะสม	4.59	0.34	มากที่สุด
3	ด้านความเป็นไปได้			
3.1	รูปแบบนี้นำไปใช้ได้จริง	4.59	0.57	มากที่สุด
3.2	รูปแบบสามารถยอมรับได้	4.59	0.55	มากที่สุด
3.3	กระบวนการมีความชัดเจนสามารถนำไปปฏิบัติได้	4.56	0.58	มากที่สุด
3.4	ผู้เรียนสามารถได้รับการพัฒนาคุณภาพจากการใช้รูปแบบได้จริง	4.52	0.57	มากที่สุด

ที่	ด้าน/รายการประเมิน	μ	σ	ระดับความคิดเห็น
3.5	สถานศึกษาสามารถนำรูปแบบไปใช้ในการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนได้	4.59	0.62	มากที่สุด
	รวมเฉลี่ยด้านความเป็นไปได้	4.57	0.31	มากที่สุด
4	ด้านความเป็นประโยชน์			
4.1	รูปแบบนี้มีประโยชน์ต่อสถานศึกษา	4.60	0.62	มากที่สุด
4.2	รูปแบบนี้ทำให้ผู้เรียนมีคุณภาพเพิ่มขึ้น	4.61	0.66	มากที่สุด
4.3	รูปแบบนี้จะให้ทราบปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการความช่วยเหลือ และแนวทางการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษาได้	4.61	0.61	มากที่สุด
4.4	ผู้บริหารสามารถนำรูปแบบนี้ไปใช้เป็นแนวทางในการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนได้	4.54	0.53	มากที่สุด
4.5	ผลของการใช้รูปแบบสามารถใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนได้	4.66	0.48	มากที่สุด
	รวมเฉลี่ยด้านความเป็นประโยชน์	4.60	0.33	มากที่สุด
	รวมเฉลี่ยทั้ง 4 ด้าน	4.58	0.26	มากที่สุด

จากตารางที่ 3 พบว่า ผลการประเมินคุณภาพรูปแบบการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 2 ด้านความถูกต้อง ความเหมาะสม ด้านความเป็นไปได้ และด้านความเป็นประโยชน์ ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu = 4.58$, $\sigma = 0.26$)

4.2 การประเมินความพึงพอใจที่มีต่อการใช้รูปแบบการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 2 ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu = 4.70$, $\sigma = 0.30$)

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 2 ผู้วิจัยได้นำมาอภิปรายผลการวิจัย ได้ดังนี้

1. สภาพการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 2 ตามความเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา

ในภาพรวมและรายด้าน 4 ด้าน อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เพราะควรมีการช่วยเหลือทั้งระบบทั้งครู ผู้ปกครองและนักเรียนสอดคล้องกับผลการวิจัยของวรรณนา หอมทิพย์ (2560) พบว่า สภาพการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก แนวทางการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน 5 ด้าน ดังนี้ โรงเรียนควรจัดทำทะเบียนสะสมข้อมูลนักเรียนให้ครบทุกด้านมีรายละเอียดชัดเจน โรงเรียนควรกำหนดเกณฑ์การแบ่งกลุ่มนักเรียนให้มีความชัดเจน มีการอบรมพัฒนาครูที่ปรึกษาให้มีความรู้ ทักษะเทคนิคในการให้คำปรึกษาแก่นักเรียน ครูที่ปรึกษาควรให้ความสำคัญในการจัดกิจกรรมโฮมรูม และครูที่ปรึกษาควรพยายามแก้ไขปัญหานักเรียนก่อนการส่งต่อ

2. ผลการสร้างรูปแบบการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 2 พบว่า ประกอบด้วย 1) การมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการหาหรือแนวทางในการปฏิบัติงานวางแผนการปฏิบัติงาน การมีส่วนร่วมการปฏิบัติกิจกรรม 3) การมีส่วนร่วมในการประเมิน 4) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ 5) การมีส่วนร่วมทบทวนหลังปฏิบัติงาน และมีผลการประเมินคุณภาพของรูปแบบ ทั้งนี้เป็นเพราะผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน สังเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำมากำหนดองค์ประกอบของรูปแบบ ผู้วิจัยได้ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการความช่วยเหลือ และแนวทางการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย เพื่อนำมาใช้กำหนดเนื้อหาปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ให้เหมาะสมกับบริบท รูปแบบได้รับการประเมินคุณภาพ จากการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญโดยผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้รูปแบบสามารถนำไปใช้ได้จริง สอดคล้องกับงานวิจัยของไพโรจน์ เคนวิเศษ (2558) พบว่า การพัฒนารูปแบบความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นของปัจจัยที่มีอิทธิพล ต่อประสิทธิผลของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนซึ่งมีปัจจัยด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง โดยมีตัวแปรการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์การสร้างแรงบันดาลใจ การกระตุ้นทางปัญญาและการคำนึงถึงความเป็นเอกลักษณ์บุคคล กล่าวถึงการเป็นผู้นำของผู้บริหารที่จะให้ครู บุคลากรและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์และแนวทางการปฏิบัติของสถานศึกษา สนับสนุนครู บุคลากรในทุกๆด้านเพื่อส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน

3. ผลการทดลองใช้รูปแบบการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย พบว่า ผลการทดลองใช้รูปแบบที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียน ใน 6 ด้าน ได้แก่ ด้านรู้จักตนเอง และพึ่งตนเองได้ ด้านมีสุขภาพกายสุขภาพจิต และสุขนิสัยที่ดี ด้านมีทักษะในการหลีกเลี่ยง ป้องกันภัย อันตราย และพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ด้านรักและเห็นคุณค่าในตัวเองและผู้อื่น ด้านเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว โรงเรียน ชุมชน และสังคม และด้านรู้จักงานและอาชีพ โดย

ผลการวิจัย พบว่า คุณภาพของนักเรียนโดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด คุณภาพของผู้เรียนโดยภาพรวม มีผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะมีรูปแบบการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายครบถ้วนทุกขั้นตอน ซึ่งสอดคล้องกับบริบท กานต์ บุตรพรม (2560) ได้กล่าวว่า ด้านการคัดกรองนักเรียน ควรมีการจัดอบรมเพื่อสร้างองค์ความรู้กระบวนการการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อเกิดความรู้ ความเข้าใจในกระบวนการที่ถูกต้อง ดำเนินการพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนในสังกัด ด้วยการมีส่วนร่วมจากภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เช่น โรงเรียน ครู ผู้ปกครอง ชุมชน องค์กรภายนอก เพื่อให้ทุกคนมีความเข้าใจตรงกัน และสามารถทำงานร่วมกันในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ภาคีเครือข่ายประกอบด้วย โรงเรียน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาภายในจังหวัดนครสวรรค์ องค์การบริหารส่วนตำบล ในเขตบริการ 5 อำเภอ เทศบาล จังหวัดนครสวรรค์ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดนครสวรรค์ มูลนิธิส่งเสริมการจัดการศึกษานครสวรรค์ บ้านพักเด็กและครอบครัวจังหวัดนครสวรรค์ สถานีอุรุดารวจในเขตพื้นที่บริการ 5 อำเภอ และสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครสวรรค์ การสร้างภาคีเครือข่ายร่วมมือในการพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนนี้ สอดคล้องกับเนตรนภา คำทองหัวา (2560) ที่กล่าวว่า กระบวนการทำงานของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ประกอบด้วย วงจร PDCA การประสานงาน และการมีส่วนร่วม

4. ผลการประเมินคุณภาพรูปแบบการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 2 โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เป็นเพราะผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการความช่วยเหลือ และแนวทางการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายจากเอกสารรายงานผลการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนปี 2563 - 2565 และสอบถามจากผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อให้ได้ข้อมูลตรงกับความต้องการความช่วยเหลือตามสภาพความเป็นจริง ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่มีแนวการปฏิบัติที่เป็นเลิศและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายเกิดประโยชน์ทั้งกับนักเรียนและสถานศึกษาซึ่งสอดคล้อง วิจัยของญาดา สังขิณญ (2565) พบว่า รูปแบบการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้แนวคิดวงจรคุณภาพเดมมิ่งสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 มีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยขอเสนอองค์ความรู้ใหม่ ดังนี้

ภาพที่ 1 รูปแบบการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 2

Input (ป้อนเข้า) เป็นการรวบรวมข้อมูลและปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ การศึกษา เช่น นโยบายของรัฐบาล ทรัพยากรที่มีอยู่ ความต้องการของผู้เรียนและผู้ปกครอง โดยข้อมูลเหล่านี้จะถูกนำมาใช้ในการวางแผนและกำหนดเป้าหมาย

Process (กระบวนการ) PDCA (Plan-Do-Check-Act) โดยมีการวางแผน ปฏิบัติ ตรวจสอบ และปรับปรุงแก้ไขอย่างต่อเนื่อง

Output (ผลผลิต) เป็นผลลัพธ์ การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน คุณภาพระบบดูแลช่วยเหลือ นักเรียน เจือจางไปใช้โดยสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

Feedback (ข้อมูลย้อนกลับ) นำข้อมูลย้อนกลับปรับแก้ไขในขั้นตอนที่เกิดปัญหาใน กระบวนการ พัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและผู้บริหารสถานศึกษาหรือผู้นำรูปแบบไปใช้ควรศึกษารายละเอียดของรูปแบบจากคู่มือการใช้รูปแบบฯ เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างละเอียดในทุกประเด็นเนื้อหาเพื่อนำไปประยุกต์ใช้
2. การนำรูปแบบไปใช้ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้เกิดประสิทธิภาพควรจะได้รับความร่วมมือจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และองค์กรต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานและร่วมติดตามตรวจสอบและประเมินผลซึ่งแต่ละภาคส่วนมีบทบาทสำคัญที่ช่วยสนับสนุนให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ
3. รูปแบบที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นนี้จึงสามารถเป็นนวัตกรรมทางการบริหารการศึกษาแนวใหม่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สามารถพัฒนาสถานศึกษา พัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา พัฒนาครูและพัฒนาผู้เรียนให้ดียิ่งขึ้นได้ สอดคล้องกับบริบทสถานศึกษานโยบายและจุดเน้นของส่วนราชการ

เอกสารอ้างอิง

- ญาติา สังขสิทธิ์. (2565). รูปแบบการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้แนวคิดวงจรคุณภาพเดมมิ่งสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เลย เขต 1. (วิทยานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- เนตรนภา คำทองหว้า. (2560). การพัฒนารูปแบบระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีประสิทธิผลในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 3. (วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานวัตกรรมการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- พรวิมล กลิ่นศรีสุข. (2564). แนวทางการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน สำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 22 จังหวัดนครพนม. (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. (2542, 19 สิงหาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 116 ตอนที่ 74 ก.

- ไพโรจน์ เคนิเศษ. (2558). การพัฒนารูปแบบความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นของปัจจัยที่มี อิทธิพล ต่อประสิทธิภาพของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
- รุ่งนภา สุขสำแดง. (2563). การศึกษาปัญหาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของ สถานศึกษาในสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- วรรณนา หอมทิพย์. (2560). ปัญหาและแนวทางการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียน หุ่นงานวิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 17 จังหวัดจันทบุรี. (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา.
- วิราภรณ์ บุตรพรม. (2560). แนวทางการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24. (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2563). รายงานผลการดำเนินงานประจำปี 2563: ยุทธศาสตร์ชาติด้านการจัดการศึกษาเพื่อความมั่นคง. กรุงเทพฯ : สำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

วิริยะที่เสริมสร้างหน้าที่การทำงานตามหลักพระพุทธศาสนา

Perseverance (Viriya) Strengthening Functions of Work according to
Buddhist Principles

พระครูพิสุตธรรมมารัต (ปฎิภาณ)¹ และศิริโรจน์ นามเสนา²

Phra Khru Phisutthammaphirat (Patipano) and Sirirote Namsena

Received: February 20, 2024

Revised: June 26, 2024

Accepted: September 02, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิริยะ ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ซึ่งมีเนื้อหาที่ถึงความหมายของวิริยะที่ปรากฏในพระไตรปิฎก พบว่า ความสำคัญของการใช้วิริยะทำหน้าที่การทำงาน การใช้วิริยะในคัมภีร์พระพุทธศาสนาตามหลักธรรมอริยบท 4 และ หลักธรรม สัมมปธาน 4 กล่าวคือ การทำหน้าที่การทำงานทุกคนจะต้องประสบกับปัญหาในหน้าที่การทำงาน คือ การอยู่กับเพื่อนร่วมงานที่เสริมสร้างหน้าที่การทำงาน 1) มีหน้าที่ด้านการทำงานที่ดี 2) การ ร่วมงานอย่างมีความสุข 3) มีการประกอบอาชีพหน้าที่ที่สุจริตมั่นคงอิงหลักสัมมปธาน 4 4) มีหลัก ศาสนาในหน้าที่การทำงาน 5) มีความเพียรกับหน้าที่การทำงานอย่างมีคุณภาพ ดังกล่าวข้างต้นถือ ได้ว่าเราจะประสบความสำเร็จอย่างยิ่ง

คำสำคัญ: วิริยะ, หน้าที่, เสริมสร้าง, พระพุทธศาสนา

Abstract

This academic article aims to study Viriya that appears in Buddhist scriptures, which contains the meaning of Viriya that appears in Tipitaka. It was found

¹ คณะสงฆ์จังหวัดตาก; Tak Province Sangha

² มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: sannok182512@gmail.com, Tel. 097-2155599

that the importance of using Viriya as a function of work, the use of Viriya in Buddhist scriptures according to Iddhipadha 4 and Sammappadhana 4, that is, when performing work, everyone will encounter problems in their work, namely being with colleagues who enhance their duties: 1) having good function of work, 2) working happily, 3) having honest and stable occupations based on Sammappadhana 4, 4) having religious principles in their functions of work, 5) having perseverance in their functions of work with quality. As mentioned above, we can be considered to have great success.

Keywords: Viriya, Functions, Enhancing, Buddhism

บทนำ

วิริยะปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท เมื่อกล่าวถึงความหมายแล้ววิริยะหมายถึง ความเพียร ความพยายามในงานมุ่งมั่น ทุ่มเท ไม่ย่อท้อต่อปัญหาและอุปสรรค เพื่อให้หน้าที่ในการทำงานที่ทำบรรลุผลสำเร็จ บุคคลที่จะทำหน้าที่งานด้านใด ๆ ก็ตามควรนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนา คือ สัมมปธาน 4 ซึ่งมีหลักวิริยะคือความเพียรมาใช้ในหน้าที่การทำงานเพื่อจะทำให้ตนเองประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน สามารถผ่านปัญหาอุปสรรค วิริยะนั้นจะช่วยสร้างเสริมกับหน้าที่การทำงานในสังคมปัจจุบันที่มีการแข่งขันสูงเพื่อให้มีการยอมรับในศักยภาพในการทำหน้าที่จึงต้องนำวิริยะการทำงานที่ของการทำงานมาเสริมสร้างโดยมีความสำคัญมากกับสังคมปัจจุบันและผลที่จะได้รับจากการนำมาใช้จะประสบความสำเร็จ

ความหมายของวิริยะ

วิริยะ หมายถึง ความเพียร ความพยายาม ความอดทนกับภาระหน้าที่ที่ได้รับมีความทุ่มเททั้งร่างกายแรงใจ อย่างเต็มกำลังความสามารถ สู้จนกว่าจะสำเร็จ ถึงแม้จะมีแรงเสียดต่าง ๆ เข้ามาก็จะมีความอดทนอดกลั้นจนผ่านอุปสรรคต่าง ๆ ไปได้ ประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็งอดทน สู้จนขยันอยู่เสมอ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2548)

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2550) ให้ความหมายวิริยะไว้ว่า ความพากเพียร คือ ขยันหมั่นประกอบกิจ หมั่นกระทำสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระ ไม่ทอดทิ้ง ไม่ทอดถอย ก้าวไปข้างหน้าจนกว่าจะสำเร็จ

พุทธทาสภิกขุ และปัญญานันทภิกขุ (2544) ได้อธิบายว่า วิริยะต้องมีความเพียรมั่น คือ เมื่อมีกำลังใจเป็นสิ่งสำคัญแล้ว ต่อไปก็มีความมั่น ในความเพียร ภาษาบาลีเรียกว่า วิริยะ พระพุทธภาษิตที่ว่า วิริยะ ทุกขมจเจติ คนที่จะพ้นทุกข์ได้เพราะความเพียร หรือว่าคำที่ว่าพระมหาชนก กล่าววว่า วายเมเถร บุริโส ยาว อตถสสุ นิปปทา เกิดเป็นคนต้องทำเรื่องไป จนกว่าจะถึงจุดหมายปลายทาง บุคคลผู้ที่มีความเพียรนั้นย่อมไม่กลัวต่ออุปสรรค ไม่กลัวต่อความลำบาก ไม่กลัวต่ออะไรทั้งสิ้น เมื่อเราจะไปแล้วก็ไปให้ตามจุดที่เราตั้งไว้ แต่ขอให้ตั้งจุดหมายในทางที่ดีงามไม่ตั้งจุดหมายที่เกิดความเดือดร้อนแก่ใคร และความเพียรนั้นต้องสม่ำเสมอ ไม่ใช่เพียรชั่วคราวครั้งชั่วคราว ดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตักเตือนว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่อเธอยังไม่ถึงจุดหมายที่เธอต้องการ อย่าละความเพียรเป็นอันขาด”

ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ (2542) ได้อธิบายวิริยะ คือ ผู้บริหารต้องเป็นผู้มีความขยันแข็งแรง มีความมานะพยายาม พากเพียรที่จะค้นหาความรู้ เทคนิคที่เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ ของการบริหาร มาบริหารเพื่อที่จะผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดแรงจูงใจ มีความรู้กว้างขวางและลึกซึ้งต่อการปฏิบัติงานในหน้าที่ที่ตนได้รับมอบหมายเพื่อให้การเรียนการสอนประสบผลดี ตรงตามหลักสูตรผู้บริหารตั้งไว้ หมั่นร่วมประชุมเพื่อปรึกษา เพื่อวางจุดมุ่งหมายร่วมกัน หรือประชุมเพื่อจะให้คำปรึกษาทั้งในส่วนที่เป็นหมู่และเป็นรายบุคคล

วศิน อินทสระ (2544) ให้ความหมายวิริยะหรือความเพียร เป็นคุณสมบัติสำคัญที่จะทำ ให้บุคคลประสบความสำเร็จในเป้าหมายของชีวิต

วิริยะความเพียรในพระไตรปิฎก

พระไตรปิฎกเป็นคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนามีความสำคัญ และคุณค่าสำคัญมากมาย ประการ เช่น เป็นที่รวมไวซึ่งพุทธพจน์เป็นคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งได้ทรงตรัสไว้จึงสืบทอดมาถึงปัจจุบัน ทำให้รู้จักคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมและพระอรหันต์สาวก จะเป็นหลักฐานอ้างอิงยืนยันที่เป็นคำสอนทางพระพุทธศาสนาและเป็นคัมภีร์ที่เชื่อถือได้ เมื่ออ้างอิงหลักฐานในพระไตรปิฎกซึ่งถือว่าเป็นหลักฐานอ้างอิงที่ดีที่สุดและสูงสุดแสดงถึงหลักความจริงของการดำเนินชีวิต

ความเพียรเพราะเจริญทำอิทธิบาท 4 ประการนี้ให้มาก (ที.ปา.11/110/80)

“ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงประพฤติธรรมอันเป็นโคจร ซึ่งเป็นวิสัยอันสืบเนื่องมาจากบิดาของตน เมื่อเธอทั้งหลายประพฤติธรรมอันเป็นโคจร ซึ่งเป็นวิสัยอันสืบเนื่องมาจากบิดาของตน จักเจริญด้วยอายุบ้าง จักเจริญด้วยวรรณะบ้าง จักเจริญด้วยสุขะบ้าง จักเจริญด้วยโภคะบ้าง จักเจริญด้วยพละบ้างในเรื่องอายุของภิกษุ มีคำอธิบาย หมายความว่าภิกษุในธรรมวินัยนี้

1. เจริญอธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิปานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากฉันทะและความเพียรสร้างสรรค์)
2. เจริญอธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิปานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากวิริยะและความเพียรสร้างสรรค์)
3. เจริญอธิบาทอันประกอบด้วยจิตตสมาธิปานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากจิตตะและความเพียรสร้างสรรค์)
4. เจริญอธิบาทอันประกอบด้วยวิมิงสาสมาธิปานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากวิมิงสาและความเพียรสร้างสรรค์)”

ลักษณะของความเพียรในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

ความเพียรในหลักธรรมสัมมปปธานในพระไตรปิฎก

สัมมปปธาน คือ ธรรมที่มีความพยายามโดยชอบธรรม องค์ประกอบสัมมปปธาน 4 (ที.ปา.11/310/284-285) คือ

1. สังวรปธาน เป็นอย่างไร คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้เห็นรูปทางตาแล้ว ไม่รวบถือหนึ่ง ไม่แยกถือสอง ย่อมปฏิบัติเพื่อความสำรวมจักขุนทรีย์ ซึ่งเมื่อไม่สำรวมแล้วก็จะเป็นเหตุให้ถูกบาปอกุศลธรรม คืออภิชฌา (ความเพ่งเล็งอยากได้ของของเขา) และโทมนัส (ความทุกข์ใจ) ครอบงำได้ จึงรักษาจักขุนทรีย์ ถึงความสำรวมในจักขุนทรีย์ ฟังเสียงทางหู ตมกลิ่นทางจมูก ลิ้มรสทางลิ้น ถูกต้องโณภูมิจักขทางกาย รู้แจ้งธรรมารมณ์ทางใจแล้ว ไม่รวบถือ ไม่แยกถือ ย่อมปฏิบัติเพื่อความสำรวมมโนทรีย์ ซึ่งเมื่อไม่สำรวมแล้วก็จะเป็นเหตุให้ถูกบาปอกุศลธรรมคืออภิชฌาและโทมนัส ครอบงำได้จึงรักษามโนทรีย์ ถึงความสำรวมในมโนทรีย์ นี้เรียกว่า สังวรปธาน

2. ปหานปธาน เป็นอย่างไร คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ไม่ยินดีกามวิตกที่เกิดขึ้น ละ บรรเทา ทำให้หมดสิ้นไป ทำให้ถึงความไม่มี ไม่ยินดีพยาบาทวิตกที่เกิดขึ้น ไม่ยินดีวิหิงสาวิตกที่เกิดขึ้น ไม่ยินดีบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วเกิดขึ้นอีกละบรรเทา ทำให้หมดสิ้นไป ทำให้ถึงความไม่มี นี้เรียกว่า ปหานปธาน

3. ภาวนาปธาน เป็นอย่างไร คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้เจริญสติสัมโพชฌงค์ (ธรรมเป็นองค์แห่งการตรัสรู้ คือ ความระลึกได้) ที่อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ3 น้อมไปในโอสถัคคะเจริญธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ (ธรรมเป็นองค์แห่งการตรัสรู้ คือ ความเพ้นธรรม) เจริญวิริยสัมโพชฌงค์ (ธรรมเป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความเพียร) เจริญปิติสัมโพชฌงค์ (ธรรมเป็นองค์แห่งการตรัสรู้ คือ ความอิ่มใจ) เจริญปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ (ธรรมเป็นองค์แห่งการตรัสรู้ คือ ความ

สงบกายสงบใจ) เจริญสมาธิสัมโพชฌงค์ (ธรรมเป็นองค์แห่งการตรัสรู้ คือ ความตั้งจิตมั่น) เจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ (ธรรมเป็นองค์แห่งการตรัสรู้ คือ ความวางใจเป็นกลาง) ที่อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในโอสสค์คณะนี้เรียกว่า ภavanaปธาน

4. อนุรักษนาปธาน เป็นอย่างไร คือ ฝึกฝนในพระธรรมวินัยนี้ตามรักษาสมาธินิमित्तที่ขัดติซึ่งเกิดขึ้นแล้ว คือ อัฐกสิกขญา (กำหนดหมายซากศพที่ยังเหลืออยู่แต่ร่างกระดูกหรือกระดูกท่อน) ปุพฺพกสิกขญา (กำหนดหมายซากศพที่มีหนอนคลาคล่ำเต็มไปหมด) วินิลกสิกขญา (กำหนดหมายซากศพที่มีสีเขียวคล้ำคละด้วยสีต่าง ๆ) วิบุพฺพกสิกขญา (กำหนดหมายซากศพที่มีน้ำเหลืองไหลเยิ้มอยู่ตามที่ที่แตกปรือออก) วิจฉิทฺทกสิกขญา (กำหนดหมายซากศพที่ขาดจากกันเป็น 2 ท่อน) อุทฺธมตกสิกขญา (กำหนดหมายซากศพที่เน่าพองขึ้นอืด) นี้เรียกว่า อนุรักษนาปธาน

พระคันธสราภิกวศ์ (2549) กล่าวว่า สัมมปธาน 4 อย่าง คือ 1) ความเพียรเพื่อไม่ทำอกุศลใหม่ 2) ความเพียรเพื่อละอกุศลเก่า 3) ความเพียรเพื่อทำกุศลใหม่ 4) ความเพียรเพื่อเพิ่มพูนกุศลเก่า

สรุปได้ว่า ความเพียรในสัมมปธาน 4 ได้แก่ 1) สังวรปธาน คือ เพียรระวังยับยั้งป้องกันไม่ให้บาปอกุศลเกิดขึ้น 2) ปหานปธาน คือ เพียรละบาปอกุศลที่มีอยู่ภายในจิตใจ 3) ภavanaปธาน คือ เพียรพยายามทำให้อกุศลเกิดขึ้นมาใหม่คือคุณความดี 4) อนุรักษนาปธาน คือ เพียรรักษากุศลความดีที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น

วิธีหรือความเพียรในหลักธรรมอริยบท 4

อริยบทเป็นหลักธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จนี้มาจาก คำว่า อริย หมายถึง ความสำเร็จ ความสัมฤทธิ์ ความสำเร็จ การสำเร็จด้วยดี การได้จำเพาะ การถึงสมบัติ การสัมผัส การประจักษ์แจ้ง การบำเพ็ญให้ถึงพร้อมซึ่งธรรมเหล่านั้น (ส.ม. (ไทย) 19/1175-6/355) อริยบท 4 มีดังนี้

1. ฉันทะ หมายถึง ความพอใจ คือ การทำหน้าที่ด้วยใจรัก ทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ มีความปรารถนาทำให้ดีขึ้น รักสิ่งที่ทำ หรือทำแล้วมีความสุข

2. วิริยะ หมายถึง ความเพียร คือ ขยันทำสิ่งนั้นด้วยความอดทนต่อแรงเสียดทาน ทนต่อสภาพที่เป็นอยู่ได้ ทนต่ออุปสรรคต่าง ๆ และจะสู้จนกว่าจะประสบความสำเร็จ

3. จิตตะ หมายถึง ความคิด คือ ตั้งจิตตั้งใจจดจ่อ สิ่งที่ทำมีจิตผูกอยู่กับการทำงานที่ไม่ให้เลื่อนลอยฟุ้งซ่าน ทำจิตให้แน่วแน่ ไม่ยอมสนใจเรื่องอื่นที่เข้ามา เพราะมีใจจดจ่อกับสิ่งนั้น

4. วิมังสา หมายถึง ความไตร่ตรองหรือทลอง คือ ใช้ปัญญาพิจารณาอยู่เสมอ มองหาเหตุและผลค้นหาวิธีใหม่ ๆ และหาทางแก้ไขให้ดีตลอดเวลา

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2543) ได้กล่าวว่า อิทธิบาท 4 คือ ทางแห่งความสำเร็จ จุดเริ่มต้นที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ ถ้าเราพัฒนาถูกต้อง มนุษย์เราไม่แยกจากความจริงของธรรมชาติตั้งแต่พื้นฐาน ทุกอย่างก็สอดคล้องไปกันได้หมด เมื่อเราวางรากฐานได้ดีแล้วก็ใช้หลักการต่าง ๆ ในการทำงาน บนพื้นฐานที่ถูกต้องนั้น เราเอาธรรมอะไรมาใช้ตอนนี้ก็เดินหน้าไปด้วยดี เช่น เอาหลักอิทธิบาทมาใช้ คือ หลักแห่งความสำเร็จ

สรุปได้ว่า ความเพียรในอิทธิบาทธรรม 4 อย่าง คือ มีความสอดคล้องกัน และเป็นเหตุผลร่วมกัน คือ ฉันทะยินดีรัก จึงมีวิริยะเกิดความเพียร จึงมีจิตตะ มีความตั้งใจย่อมมีวิมังสาเกิดคิดเหตุและผลที่จะเกิดกับหน้าที่งานของตนแล้วหาวิธีแก้ไขปรับปรุง อิทธิบาทจึงเป็นหลักธรรมที่ทำให้ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานต่าง ๆ จึงเป็นพื้นฐานแห่งความสำเร็จ

ความสำคัญของวิริยะ

วิริยะหรือความเพียร คือ ความขยันหมั่นเพียรทำสิ่งนั้นด้วยความเข้มแข็งอดทน ไม่ย่อท้อ ในสิ่งที่ตนทำถึงจะมีความยากลำบากมากเท่าไร ก็จะไม่ลดละกับสิ่งที่ทำ มีความเพียรอยู่อย่างสม่ำเสมอ ถึงจะมีปัญหาเข้ามาจะไม่ยอมลดละเลิกความเพียร อย่างไรก็ตามความเพียรยังจะช่วยให้ลดละความชั่ว ประกอบแต่ความดี และชำระจิตใจให้บริสุทธิ์จากอกุศลกรรม นำความสำเร็จทุกอย่างมาสู่เรา ถ้าเราไม่มีความเพียรแล้ว เราจะไม่มีความที่จะประสบความสำเร็จได้ทั้งทางโลกและทางธรรม ความเพียรในทางโลกเต็มไปด้วยปัญหาอุปสรรคสิ่งยั่วยุกิเลสมากมาย เราควรใช้ความเพียรทางธรรมเสริมสร้างกุศล เพื่อขัดเกลากิเลส

สรุปได้ว่า ความสำคัญของวิริยะหรือความเพียรทำให้เราเจริญในหน้าที่การงาน ผู้ใดได้พบเห็นหรือสมาคมด้วยก็จะเกิดความรักความเอ็นดูในบุคคลนั้น เพราะความเพียรเป็นหนทางนำไปสู่ความสำเร็จในหน้าที่การงาน เพราะความเพียรเป็นจุดเริ่มของความสำเร็จของการทำงาน การทำความดีส่งผลต่อตนเองและสังคมส่วนรวมทำให้ประสบความสำเร็จเจริญยิ่งขึ้นตลอดไป

วิริยะที่เสริมสร้างหน้าที่การทำงาน

วิริยะที่เสริมสร้างหน้าที่การทำงานพอจะสรุป คือ ขยันหมั่นเพียรในหน้าที่ของตนและทำสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็งไม่ท้อถอย ในสิ่งที่ทำแม้จะมีความยากลำบากสักเท่าไรก็ตาม มีความพยายามโดยชอบธรรม ความเพียรที่จะลดละความชั่ว ประพฤติดีประกอบอาชีพอย่างสุจริตไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น ทำงานอย่างเต็มกำลังความสามารถ

1. มีหน้าที่ด้านการงานที่ดี หมายถึง พร้อมอยู่เสมอที่จะปฏิบัติได้ในเมื่อตนได้รับหน้าที่นั้น ๆ เพราะการอยู่ร่วมกันในสังคมที่ดีงาม มีความสงบร่มเย็นปลอดภัยต่อการดำรงชีวิตอยู่ใน

สังคมการทำงาน เป็นสังคมที่มีรากฐานที่มีความเมตตากรุณาต่อกันและกัน จนถึงระดับในความเสมอภาคกันและกันมีเสรีภาพประสานงานซึ่งกันและกันความสัมพันธ์อันดี ซึ่งควรจะมีการปฏิบัติตามหลักการสงเคราะห์ หรือธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวใจคนและประสานหมู่ชนไว้ในความสามัคคีที่เรียกว่า สังคหวัตถุ 4 (ที.ปา. (ไทย) 11/140/167) คือ

1.1 ทาน คือ การรู้จักให้ รู้จักเสียสละช่วยเหลือผู้อื่น เพื่อละตระหนี่ถี่เหนียว พร้อมวิชาความรู้ที่มีอยู่ในตน ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม เมื่อทำได้จะทำให้สังคมมีแต่ความสุข

1.2 ปิยวาจา คือ การพูดจาน่ารัก พูดจาไพเราะอ่อนหวานเรียบร้อย ไม่พูดหยาบคายหรือขวานผ่าซาก ไม่พูดกระทบจิตใจผู้อื่น พูดแต่เรื่องจริง พูดแต่สิ่งที่มีประโยชน์ ผู้ใดได้ยินได้ฟัง ก็จะมีแต่ความยินดีอบอุ่นหน้าฟัง

1.3 อตถจริยา คือ การบำเพ็ญให้เป็นประโยชน์แก่คนรอบข้าง ประพฤติดีปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ทำแต่สิ่งที่ดีงาม มีน้ำใจแก่เพื่อนมนุษย์ ไม่หวังสิ่งตอบแทนทำด้วยความเต็มใจ ส่งเสริมให้ผู้อื่นได้ดี ช่วยเหลือกันสร้างความสามัคคีในสังคมส่วนรวม

1.4 สมานัตตตา คือ การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ เป็นคนเสมอต้นเสมอปลายเป็นเพื่อนกันต้องร่วมทุกข์ร่วมสุขกันไม่ทิ้งกันในยามเกิดทุกข์ ต้องคอยช่วยเหลือเมื่อเกิดทุกข์และรับความสุขด้วยกัน

2. การร่วมงานอย่างมีความสุข หมายถึง สมาชิกผู้ร่วมงานนั้นต้องมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันในด้านต่าง ๆ เช่นการพึ่งพาอาศัยให้ความช่วยเหลือในเวลาทำงาน มีความสามัคคีกันและร่วมกันพัฒนางานให้เจริญก้าวหน้าแล้วจะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

3. มีการประกอบอาชีพหน้าที่ที่สุจริตมั่นคง หมายถึง การประกอบอาชีพเชี่ยวชาญทางด้านการงาน มีความรู้ มีความสามารถ มีประสบการณ์ในการประกอบอาชีพนั้น ๆ อย่างเชี่ยวชาญ ซึ่งสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่คนในสังคมเพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ รวมทั้งสามารถให้คำแนะนำในการพัฒนาศักยภาพของบุคคลากรให้มีความเจริญก้าวหน้านอกจากจะมีความรู้ความสามารถทางด้านการงานแล้วควรมีคุณธรรม ที่จะใช้กำกับชีวิตด้วยหลักธรรมของสัมมปปธาน 4 คือ 1) สังวรปธาน ได้แก่เพียรระวัง 2) ปหานปธาน เพียรพยายามที่จะละบาป อกุศล 3) ภวานาปธาน คือเพียรเจริญ 4) อนุรักษนาปธาน การพยายามรักษากุศล

4. มีหลักศาสนาในหน้าที่การทำงาน หมายถึง มีศาสนาที่สอนให้ประชาชนได้ปฏิบัติธรรม ละโทษสอนให้อบรมคุณความดีและสอนให้ชำระจิตใจให้บริสุทธิ์สะอาด อันเป็นหลักประพจน์

ดีปฏิบัติชอบของประชาชนพึงทราบว่า ศาสนาเป็นมูลฐานแห่งการศึกษาที่ชอบ มีวิธีการสอนคนให้เฉลียวฉลาดรู้จักคิดดีทำดี พุทธมีกระบวนการสอนให้ประชาชนไม่เอาัดเอาเปรียบผู้อื่น

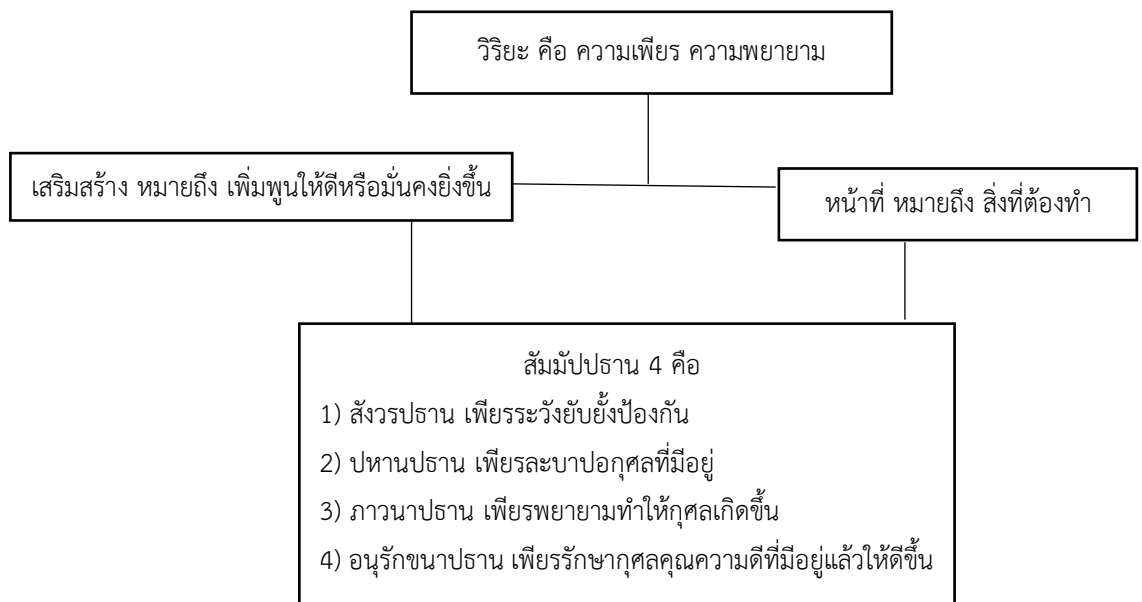
5. มีความเพียรกับหน้าที่การทำงานอย่างมีคุณภาพ หมายถึง ร่วมมือกันทำงานทำตามหน้าที่ของตนที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มความสามารถจะทำให้งานนั้น ๆ สำเร็จได้เร็วขึ้นประหยัดเวลาในการทำงานช่วยกันเป็นบ่อเกิดความสามัคคี ช่วยกันคิดช่วยกันทำและสามารถทำให้ผลงานนั้น ๆ ออกมาดีอย่างมีคุณภาพ

สรุปผล

ผลการศึกษา วิริยะที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา พบว่า ตามหลักธรรมอริยปาท 4 คือฉันทะยินทรีย์ จึงมีวิริยะเกิดความเพียร จึงมีจิตตะ มีความตั้งใจย่อมมีวิมมังสาเกิด คิดเหตุและผลที่จะเกิดกับหน้าที่งานของตนแล้วหาวิธีแก้ไขปรับปรุง และ ตามหลักธรรมสัมมปธาน 4 ได้แก่ 1) สังวรปธาน คือ เพียรระวังยับยั้งป้องกันไม่ให้อาปอกุศลเกิดขึ้น 2) ปหานปธาน คือ เพียรละบาปอกุศลที่มีอยู่ภายในจิตใจ 3) ภาวนาปธาน คือ เพียรพยายามทำให้กุศลเกิดขึ้นมาใหม่คือคุณความดี 4) ออนุรักษนาปธาน คือ เพียรรักษาคุณความดีที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น วิริยะที่เสริมสร้างหน้าที่การทำงานตามหลักพระพุทธศาสนา วิริยะที่เสริมสร้างหน้าที่การทำงาน คือ ขยันหมั่นเพียรประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็งไม่ทอดถอนในสิ่งที่ทำแม้จะมีความยากลำบากสักเท่าไรก็ตาม มีความพยายามโดยชอบธรรม ความเพียรพยายามที่จะลดละความชั่ว ประพฤติดี ประกอบอาชีพหน้าที่อย่างสุจริต ไม่เอาัดเอาเปรียบผู้อื่นทำหน้าที่ของตนอย่างเต็มกำลังความสามารถ มีความเพียรพยายามหาองค์ความรู้กับสิ่งใหม่ ๆ อยู่ตลอดเวลา การนำวิริยะหรือความเพียร เป็นแนวทางที่ใช้กับหน้าที่การทำงานและปฏิบัติได้ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่าเพื่อขัดเกลาจิตใจ ถึงอย่างนั้นวิริยะหรือความเพียรยังเสริมสร้างความขยันอดทนต่อการทำหน้าที่การทำงาน สามารถทำให้บุคคลนั้นทำหน้าที่ของตนเองได้อย่างมีคุณภาพสมบูรณ์ และเราสามารถนำหลักวิริยะหรือความเพียรมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ คือ การอยู่เป็นหมู่หรือคณะนั้นมีแต่การเอาเปรียบกันมากเพราะบางคนก็ขยันบางคนก็ขี้เกียจ ทำงานมากทำงานน้อยเกิดการเอาัดเอาเปรียบกันและอาจมีการทุจริตคดโกงเกิดขึ้นในหน้าที่การงานจะทำให้องค์กรหรือบริษัทที่บุคคลนั้นอยู่เกิดความเสียหายได้

องค์ความรู้ใหม่

ในส่วนขององค์ความรู้ใหม่ผู้เขียนขอกล่าวถึง คือ

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

1. วิริยะหรือความเพียรในทำหน้าที่การทำงาน คือ พากเพียรทำงานขยันหมั่นประกอบกิจหมั่นกระทำสิ่งนั้นด้วยความพยายามเข้มแข็งอดทนต่อหน้าที่ เป็นคุณสมบัติสำคัญที่จะทำให้บุคคลประสบความสำเร็จในเป้าหมายของชีวิต เพราะเป็นเหตุนำความสำเร็จ ความเจริญและความสุขมาให้ เพราะในสังคมของการทำงาน คนรุ่นใหม่ไฟแรงทั้งหลายต่างแสวงหาวิธีแห่งความสำเร็จมาใช้แก้ปัญหาและหาความเจริญก้าวหน้าจนลืมหลักธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ท่านทั้งหลายจงหันกลับมาองหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจะช่วยให้ท่านประสบความสำเร็จในชีวิตก็คือหลักวิริยะหรือความเพียรคือความขยันอดทน มีพยายามในการทำงานทุกอย่างที่ได้รับมอบหมายจนประสบความสำเร็จ

2. ความเพียรของสัมมปปธาน 4 คือ

2.1 สังวรปธาน ได้แก่เพียรพยายามระวังยับยั้งบาปเกิดขึ้นภายในจิตใจ เป็นการป้องกันอกุศลมูล คือ ความโลภ ความโกรธ ความหลง เป็นบ่อเกิดอกุศลกรรม ในทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักธรรมป้องกันอกุศลกรรมได้ดี

2.2 ปหานปธาน เพียรพยายามที่จะละบาปอกุศล มีอยู่ภายในจิตใจตนโดยพิจารณามองเห็นโทษของบาปอกุศลที่อยู่ภายในจิตตนแล้ว มีความพอใจที่จะละบาปอกุศล

เหล่านั้นให้หมดไปจากจิต และใช้ความพยายามทำความเพียรติดต่อกัน สามารถละบาปอกุศลได้ จะได้มากหรือได้น้อยก็ตาม เพื่อรักษาจิตเอาไว้

2.3 ภาวนาปธาน เพียรพยายามที่จะทำให้เกิด ได้แก่ ความดีทั้งหลายให้เกิดขึ้น คือกุศลความดีทั้งหลายจะได้มากได้น้อยก็ตาม เพื่อที่จะเสริมสร้างกุศลคุณงามความดีให้เกิดขึ้นแล้ว ใช้ความเพียรพในการสร้างกุศลโดยทำความเพียรติดต่อกันไปทำไม่หยุด จะได้มากหรือได้น้อยก็ตาม เพื่อรักษาจิตเอาไว้

2.4 อนุรักษนาปธาน เพียรรักษากุศลความดีที่มีอยู่แล้ว คือ พึงพอใจหรือรักษาคุณงามความดีที่เป็นบุญกุศล หรือสิ่งที่เป็นประโยชน์ที่มีอยู่ในตนให้เพิ่มขึ้นอย่างสม่ำเสมอ

เอกสารอ้างอิง

พระคันธสาราภิวงค์. (2549). *โพธิปักขิยธรรม*. กรุงเทพฯ : บริษัท บุญศิริการพิมพ์ จำกัด.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). *ธรรมกถำการทำงาน*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2550). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์รวมเล่ม 3 ภาค ครั้งที่ 15). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ.

พุทธทาสภิกขุ และปัญญานันทภิกขุ. (2544). *คุณธรรมของชีวิตที่ดีงาม*. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา.

ไพฑูรย์ สินลารัตน์. (2542). *ความรู้คู่คุณธรรม*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2548). *พจนานุกรมศัพท์ศาสนาภาษาอังกฤษ-ไทย*. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น.

วศิน อินทสระ. (2544). *อธิบายมลินทปัญหา*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บรรณาคาร.

การจัดการความเครียดในพระพุทธศาสนา

Management of Stresses in Buddhism

พระมหาหรรษทิน ธีรจิตโต (กลิ่งกลิน)¹ และศิริโรจน์ นามเสนา²

Phramaharaphin Thirachitto (Kluengklin) and Sirirote Namsena

Received: March 20, 2024

Revised: June 24, 2024

Accepted: September 02, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการความเครียดในพระพุทธศาสนา ซึ่งมีเนื้อหาหลักกล่าวถึงสาเหตุของการเกิดความเครียด และวิธีการจัดการความเครียดโดยประยุกต์ใช้หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา เช่น การแก้ไขปัญหาความเครียดตามหลักสติปัฏฐาน 4 เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสตร์แห่งความจริง มีเหตุผลมีหลักชัยหรือเป้าหมายที่ชัดเจน คือความดับทุกข์ให้ดับสนิท โดยมีนโยบายหลัก คือ ตั้งสติให้รู้ กายและใจ โดยความไม่ยึดมั่นถือมั่นในสิ่งทั้งปวง ซึ่งหลักการของสติปัฏฐาน 4 นี้เป็นหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าได้วางแนวทางการสอนไว้เป็นขั้นตอน เริ่มจากแบบหยาบไปหาแบบละเอียด ทำให้ง่ายต่อการเข้าใจและในการปฏิบัติ ที่มีความครอบคลุมหรือเหมาะกับคนทุกจริต ทุกอสังขยของบุคคลผู้มีใจภาวนา พร้อมทั้งเป็นกุศโลบายในการดับทุกข์แก้ไขได้ด้วยทำการ ปลอ่ยวาง มองเชิงบวก มีสติต่อเนื่อง รู้เท่าทันอาการเมื่อดับทุกข์ได้ ความเครียดจะค่อย ๆ หายไปหรือเบาบางไปในที่สุด

คำสำคัญ: การจัดการ, ความเครียด, พระพุทธศาสนา

Abstract

This academic article aims to study stress management in Buddhism, which includes the causes of stress and methods of stress management by applying

¹⁻² มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: rapin.06042517@gmail.com

Buddhist principles, such as solving stress problems according to Satipatthana 4 because Buddhism is a science of truth, with reasons and clear goals, which is to completely extinguish suffering. The main policy is to be mindful of the body and mind by not clinging to anything. The principles of Satipatthana 4 are the teachings of the Lord Buddha, who has laid out a teaching guideline in steps, starting from the rough to the detailed, making it easy to understand and practice that is comprehensive or suitable for people of all temperaments and dispositions of those who have a mind to meditate. It is also a strategy to extinguish suffering and solve it by letting go, looking at things positively, and continuously being mindful and aware of the symptoms. When suffering is extinguished, stress will gradually disappear or eventually become less.

Keywords: Management, Stress, Buddhism

บทนำ

ความเครียดเป็นปัญหาที่พบได้ในทุกช่วงวัย โดยมีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม ปัญหาของแต่ละช่วงอายุ และยุคสมัยที่เปลี่ยนไป ตัวอย่างเช่น เด็กในวัยเรียนก็มักจะมีปัญหา เรื่องความเครียดในการเรียน ความสัมพันธ์กับคนในครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นการถูกนำไปเปรียบเทียบกับ การได้รับการดูแลที่ไม่เหมาะสมจากผู้ปกครองหรือปัญหาจากสภาพแวดล้อม เป็นต้น เมื่อเป็นวัยรุ่น ต้นเหตุของความเครียดอาจจะมีแตกต่างออกไป โดยอาจจะมีเรื่องการคบเพื่อนต่างเพศ การแสวงหาตัวตนและการยอมรับจากผู้อื่น การขาดการวางแผนเป้าหมายชีวิต โดยปัญหาที่ทำให้เกิดความเครียดจะมีความซับซ้อนมากขึ้น ทั้งจากกระแสสังคม รวมถึงการอบรมเลี้ยงดูที่ส่งผลมาจากวัยเด็ก ที่เป็นปัจจัยทำให้แต่ละคนมีพฤติกรรมที่แตกต่างกัน มีความต้องการที่หลากหลาย ซึ่งอาจจะทำให้เกิดภาวะทางอารมณ์ที่อ่อนไหวและมีทักษะในการบริหารจัดการต่อปัญหาที่เข้ามาไม่เท่ากัน และหากปัญหาเหล่านั้นไม่ได้รับการแก้ไขหรือดูแลก็จะส่งผลไปถึงความสามารถในการเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ในวัยทำงาน เพราะเมื่อเข้าสู่วัยนี้ ความคาดหวังในฐานะของการเป็นผู้ใหญ่ การคาดหวังความสำเร็จจากครอบครัว ก็เป็นปัจจัยในการสร้างแรงกดดัน เมื่อบวกรวมกับระบบการทำงาน ความแตกต่างทางอายุของเพื่อนร่วมงาน ทักษะของคนที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัยว่าเป็นผู้มีสิทธิ์เลือก รวมถึงค่าตอบแทนที่อาจจะไม่สอดคล้องกับสภาวะการณ์ทางเศรษฐกิจ ก็ทำให้เกิดสภาวะหมดไฟ และ

ลูกหลานไปจนถึงการหมดใจในการทำงาน และตามด้วยภาวะความเครียดที่อาจจะพัฒนากลายเป็นปัญหาทางสุขภาพจิตในที่สุด สำหรับผู้สูงอายุเมื่อเกษียณ ก็จะเริ่มมีความรู้สึกว่าตัวเองไร้คุณค่าเป็นภาระ และบางส่วนก็ไม่มีเงินสะสมมากพอที่จะใช้ชีวิตในช่วงบั้นปลายได้อย่างสงบสุข ทำให้วนเกิดเป็นปัญหาด้านสวัสดิการ และคุณภาพชีวิต หากผนวกกับปัญหาความแตกต่างระหว่าง ความเชื่อ ค่านิยม ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ก็อาจจะทำให้เกิดช่องว่างระหว่างวัย ถ้าคุยกันไม่เข้าใจและไม่สามารถปรับจูนกันได้ ก็จะทำให้ผู้สูงอายุคิดว่า ลูกหลานไม่ต้องการ ซึ่งจะทำให้เข้าสู่ภาวะเหงาซึม และความเครียดเหล่านี้จะนำไปสู่ปัญหาสุขภาพจิตที่อาจจะมีแนวโน้มรุนแรงขึ้นได้ในอนาคต (ไพเราะ มากเจริญ, 2565)

ปัจจัยที่ทำให้เกิดความเครียด

ปัจจัยหนึ่งที่ปฏิเสธไม่ได้ว่าเป็นปัจจัยเร่งเร้าที่ทำให้สังคมกลายเป็นสังคมที่เคร่งเครียดมากขึ้น คือ สื่อสังคมออนไลน์เนื่องจากการเผยแพร่ที่รวดเร็ว รวมถึงการที่สามารถกำหนดทิศทางความเห็น รวมถึงการปกปิดตัวตนที่แท้จริง ทำให้เป็นปัญหาที่คนแต่ละช่วงวัยจะต้องเผชิญ ที่ถูกทำให้ซับซ้อนขึ้น รุนแรงขึ้น และถูกนำเสนอผ่านสิ่งต่าง ๆ ได้ง่ายขึ้น เช่น จากเดิมที่อาจจะเปรียบเทียบเด็ก 1 คน กับคนในชุมชน แต่สังคมออนไลน์ทำให้เราสามารถเปรียบกับเด็ก 1 คน ได้กับเด็กทั่วโลก และยังเด็กคนนั้นแตกต่างจากคนในสังคมออนไลน์ เด็กคนนั้นก็ยิ่งต้องเผชิญความเครียดที่มากขึ้น โดยเฉพาะหากคนในครอบครัวไม่เข้าใจ เพราะเด็กเหล่านี้ยังขาดทักษะและวิจารณญาณในการแยกแยะสถานการณ์หรือทำความเข้าใจในเรื่องความมีตัวตนในโลกออนไลน์ เพราะแม้แต่ผู้ใหญ่เองหลายคนก็ยังไม่สามารถจัดการกับปัญหาหรือสถานการณ์ดังกล่าวได้เช่นกัน ซึ่งจะเห็นว่าสังคมปัจจุบันต้องใช้ความเข้มแข็งทางสุขภาพใจอย่างสูง และอาจจะต้องรวมไปถึงความเข้มแข็งทางจิตวิญญาณ เพื่อช่วยให้เรายืนอยู่ในสังคมได้ โดยเฉพาะถ้าเลือกที่จะเป็นตัวของตัวเองที่แตกต่างจากมาตรฐานของสังคมหรือของคนส่วนใหญ่ ก็ยิ่งต้องใช้ความกล้าหาญ และอดทนมาก เพื่อให้เห็นคุณค่าและเลือกเส้นทางเพื่อจะประสบความสำเร็จในแบบของตัวเองที่อาจจะไม่ใช้การประสบความสำเร็จในมุมมองของคนอื่นหรือของสังคม แล้วควรทำอย่างไรที่จะยืนหยัด กล้าหาญ และจัดการความเครียดได้ เรื่องนี้หากทำความเข้าใจร่างกาย จะพบว่าร่างกายมีกลไกในการป้องกันตัวเอง แต่ถ้าวรับความเครียดเข้ามาอยู่เรื่อย ๆ กลไกนี้ก็จะเสียสมดุล (ไพเราะ มากเจริญ, 2565)

สาเหตุของความเครียด

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเครียด ความเครียดที่เกิดขึ้นจะกระตุ้นให้บุคคลเกิดปฏิกิริยาโต้ตอบต่อสิ่งที่มารบกวน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการปรับตัวเพื่อขจัดความเครียดที่เกิดขึ้นอย่างเป็น

กระบวนการ ซึ่งถ้าใช้กลไกที่ถูกต้องเหมาะสม การปรับตัวก็จะเป็นปกติถ้าใช้กลไกการปรับตัวไม่ถูกต้องก็จะเกิดความผิดปกติทั้งทางร่างกายและจิตใจขึ้น ดังนั้นจึงเป็นทั้งปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในตัวบุคคลนั่นเอง ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1. ความรุนแรงของความเครียด (Severity) นับเป็นปัจจัยสำคัญมาก เช่น ผู้ที่มีความเจ็บป่วยรุนแรงหรือมีความพิการ หรือมีการเปลี่ยนแปลงของภาพลักษณ์อยู่มากก็จะทำให้รับรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเจ็บป่วยในลักษณะที่รุนแรง ส่งผลให้ผู้ป่วยที่มีความเจ็บป่วยต้องใช้ วิธีการเผชิญความเครียดที่ยุ่ยาก ซับซ้อนตามไปด้วยมากกว่าผู้ที่ความเจ็บป่วยเพียงเล็กน้อย
2. ระยะเวลาของการเกิดความเครียด (Onset) เช่น ในผู้ที่สูญเสียอวัยวะต่าง ๆ ระยะแรกอาจไม่สามารถปรับตัว หรือยอมรับสภาพการสูญเสียได้ซึ่งระยะนี้จะต้องผ่านขั้นตอนต่าง ๆ ของการเผชิญความเครียดมากมาย เมื่อเวลาผ่านพ้นไปบุคคลนั้นก็ค่อย ๆ ปรับตัวได้ในที่สุด เนื่องจากบุคคลนั้นจะค่อย ๆ เรียนรู้การเผชิญความเครียดที่มีความเหมาะสมและแก้ปัญหาได้มากขึ้น
3. ความเครียดที่เกิดขึ้นเป็นไปโดยไม่ได้คาดคิดมาก่อน เช่น การเจ็บป่วยจากอุบัติเหตุย่อมมีผลกระทบจิตใจมากกว่าการเจ็บป่วยที่ค่อย ๆ เกิดขึ้นพฤติกรรมเผชิญความเครียดที่นำมาใช้จึงยุ่งยากและซับซ้อนมากกว่า
4. อายุ เนื่องจากอายุสัมพันธ์กับประสบการณ์ในอดีต ซึ่งส่งผลถึงการตอบสนองต่อปัญหาได้
5. ภาวะสุขภาพ กำลังความสามารถและกำลังใจ พบว่า บุคคลที่มีสุขภาพแข็งแรงสมบูรณ์และมองโลกในแง่ดีจะมีความสามารถเผชิญความเครียดได้ดีกว่าบุคคลที่เจ็บป่วยอ่อนแอหรือท้อแท้
6. ฐานะทางเศรษฐกิจ เนื่องจากเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตประจำวัน ดังนั้นในคนที่มีความเป็นอยู่ที่ดีย่อมสามารถเผชิญต่อความเครียดได้ดีกว่าบุคคลที่ขาดแคลนปัจจัย
7. ระดับการศึกษา การศึกษาที่ดีจะช่วยให้บุคคลตระหนักถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้อง กับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ดีกว่า เพราะบุคคลได้ใช้การเรียนรู้ในอดีตและพฤติกรรมที่เคยใช้ประสบผลสำเร็จ มาเผชิญกับปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันได้
8. แผนการช่วยเหลือจากครอบครัวหรือสังคมโดยเฉพาะสัมพันธภาพในครอบครัว นับว่ามีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้ให้กำลังใจ ปลอบใจถ้าสัมพันธภาพของบุคคลกับบุคคลข้างเคียงดี ก็ได้รับการประคับประคองการช่วยเหลือทำให้ความเครียดลดลงได้

9. ประสบการณ์ในการแก้ปัญหา บุคคลที่มีประสบการณ์ในการแก้ปัญหาทั้งในเรื่องง่ายหรือซับซ้อน จะเป็นผู้ที่สามารถเข้าใจและแก้ไขปัญหาได้ดีกว่าบุคคลที่ไม่เคยมีประสบการณ์

10. ความเชื่อมั่นว่ามีอิทธิพลต่อความคิดมาก ซึ่งจะทำให้สามารถที่จะควบคุมหรือเอาชนะต่อสิ่งคุกคามบางอย่างได้ เช่น ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือพระเป็นเจ้า เป็นต้น

11. วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี บางวัฒนธรรมจะช่วยประคับประคองและมีกิจกรรมที่ช่วยลดความเครียดเพิ่มมากขึ้น

ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้เป็นปัจจัยที่ช่วยเสริมหรือลดความเครียดในบุคคลได้เมื่อเกิดความเครียดทำให้ร่างกายและจิตใจสามารถปรับตัวรับความเครียดที่มีอยู่ได้และกลับสู่ภาวะสมดุลได้เร็วขึ้นซึ่งซูทิตย์ ปานปรีชา (2529) เชื่อว่าความเครียดน่าจะมาจากสาเหตุต่าง ๆ เหล่านี้คือ สาเหตุที่เกิดจากภายในร่างกายและจิตใจ เช่น ความเมื่อยล้าการพักผ่อนไม่เพียงพอการรับประทานอาหารไม่เพียงพอโรคประจำตัว หรือภาวะติดสุราและยาเสพติด ที่ส่งผลให้ร่างกายต้องใช้พลังงานมากเป็นผลให้ร่างกายอ่อนเพลีย อารมณ์ไม่ดีทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นความกลัวความวิตกกังวลความโกรธความคับข้องใจบุคลิกภาพบางประการ เช่น การเป็นคนจริงจังกับชีวิต การเป็นคนใจร้อนรุนแรง ก้าวร้าว หรือคนที่ควบคุมอารมณ์ไม่อยู่การเป็นคนที่ต้องพึ่งพาผู้อื่นอยู่เสมอ

แนวทางแก้ไขความเครียด

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) (2565) ได้กล่าวไว้ว่าถ้าเราศรัทธาในความหมายของงาน ในคุณค่าของงาน เราทำงานไป ก็ทำจิตใจของเราให้ร่าเริงได้ง่าย แต่การที่จะให้ร่าเริงนั้น บางทีก็ต้องทำตัวทำใจเหมือนกัน ไม่ใช่ว่ามันจะเกิดขึ้นมาเฉย ๆ เราต้องตั้งทำที่ของจิตใจให้ถูกต้อง บอกตัวเอง เร้าใจตัวเองให้ร่าเริง ทำใจให้เบิกบานอยู่เสมอ สภาพจิตอย่างนี้เรียกว่ามีปราโมทย์ ทางพระบอกว่า สภาพจิตที่ดีของคนนั้นก็คือ 1) ปราโมทย์ ความร่าเริงเบิกบานใจ 2) ปีติ ความอิ่มใจ ปลาบปลื้มใจ 3) ปัสสัทธิ ความผ่อนคลาย สงบเรียบรื่น ข้อที่ 3 มีความสำคัญมากในยุคปัจจุบัน คือเมื่อผ่อนคลาย ก็ไม่เครียด เป็นข้อที่จะช่วยแก้ปัญหาของสภาพจิตใจในวัฒนธรรมสมัยใหม่ของยุคอุตสาหกรรม พอมีปัสสัทธิแล้ว 4) ความสุข ความฉ่ำชื่นรื่นใจ จิตใจคล่องสบายแล้วก็ และ 5) สมาธิ ใจแน่วแน่ อยู่กับตัวแนบสนิทและมั่นคง ไม่วอกแวกไม่ฟุ้งซ่านไม่หวั่นไหว ไม่มีอะไรบกวนเรียบสม่ำเสมอ อยู่กับกิจอยู่กับการ เหมือนดั่งกลืนเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับงาน ซึ่งหมายถึงสมาธิในการทำงานก็เกิดขึ้นด้วย องค์ประกอบ 5 ตัวนี้ เป็นสภาพจิตของคนที่มีปฏิบัติธรรม ดังนั้น ในการเป็นอยู่และในการทำกิจกรรมทุกอย่าง เราจึงปฏิบัติธรรมได้ทั้งนั้น เมื่อเราดำเนินชีวิตถูกต้อง ทำสิ่งนั้น ๆ ได้ถูกต้อง เรามีสภาพจิตทั้งห้าอย่างนี้ ก็เรียกว่า เรากำลังปฏิบัติธรรมตลอดเวลา

พุทธทาสภิกขุ (2542) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ เรื่อง “ยาระงับสรรพโรค” ไว้ว่า หลักปฏิบัติสำหรับผู้ป่วยโรคทางใจและวิธีการนำเอาหลักพุทธธรรมมาใช้เป็นโอสถสำหรับรักษาโรคทางจิตใจไว้หลายประการ สรุปใจความสำคัญ ๆ ได้ ดังนี้

1. ไม่รู้ไม่ชี้ หมายความว่า ในบางเรื่องต้องรู้จักคำว่า “ไม่รู้ไม่ชี้” หรือให้แก่งลังทำหูหนวกตาบอดเสียบ้าง อย่าไปพิถีพิถันในเรื่องใดให้มากเกินไปนัก เช่น เรื่องน้อยอย่าไปทำ ให้เป็นเรื่องมาก เพราะการไปรู้หรือไม่รู้ไปมากเกินไปจะทำให้เป็นโรคทางวิญญาณได้

2. เช่นนั้นเอง หมายความว่า หากมีเรื่องร้ายหรือความวิบัติเสียหายต่าง ๆ เกิดขึ้นที่ไม่ได้เป็นไปตามที่คาดคิดไว้ เช่น ความเจ็บ และความตาย ก็ให้รู้จักมองให้เห็นในความ เป็นจริงตามหลักธรรมที่ว่า “มันเป็นเช่นนั้นเอง” เพราะสิ่งเหล่านี้ล้วนแต่เป็นสิ่งที่ต้องเกิดตาม ธรรมชาติ

3. ช่างหัวมัน หมายความว่า เมื่อทุกอย่างมันต้องเป็นไปตามกฎอิทัปปัจจยตา (เหตุและปัจจัย) กฎภูิจจสมุปบาท (เพราะสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี) ที่ต้องมีหรือเป็นไปของมันอย่างนั้นแล้ว เราจะให้เรื่องนั้น ๆ เป็นไปตามต้องการของเราทุกเรื่องไม่ได้ ดังนั้น จึงต้องรู้จักทำจิตใจอย่าให้เป็นทุกข์หรือไปจริงจังกับทุกเรื่องที่เป็นเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ หยุมหยิมที่มาทำให้เราเป็นทุกข์ ในบางเรื่องก็ต้องปล่อยให้เป็นเรื่องช่างหัวมันบ้าง ยกเว้นเฉพาะในเรื่องที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น จะปล่อยให้เป็นเรื่องช่างหัวมันไม่ได้

4. ไม่มีตัวกู-ของกู หมายความว่า ตัวตนที่ปรากฏอยู่ในที่ต่างสมมติเรียกกันว่าเป็นบุคคลตัวตนกัน ความจริงตามหลักปรมัตถ์แล้วไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตนที่แท้จริงที่ไหน มีแต่ธาตุทั้ง 4 คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ มารวมกันเข้าก่อเกิดเป็นสังขารร่างกายขึ้นมา และก็มีชีวิตอยู่ได้ไม่เกิน 100 ปีต้องตายหรือตายไป

5. ไม่น่าเอาไม่น่าเป็น หมายความว่า สิ่งต่าง ๆ ทั้งหลายที่เราไปหลงยึดถือมาเป็นรองเราแล้ว ครั้นไม่ได้ตามต้องการก็จะทำให้เกิดทุกข์ขึ้นมาทุกครั้ง เมื่อเห็นชัดในข้อนี้แล้วจะต้อง ไม่ยึดถือเอาสิ่งทั้งหลายมาเป็นตัวตนของตน ก็จะทำให้เกิดความรู้สึกละวางไม่มีสิ่งใดที่ยึดไว้ได้อีกต่อไป จึงเกิดความรู้สึกละวางขึ้นในใจว่า ไม่น่าเอาไม่น่าเป็น

6. ตายก่อนตาย ข้อนี้หมายความว่า เป็นการตายไปจากความยึดมั่นถือมั่นจากตัวตน ในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ การใช้หลักธรรมข้อนี้ก็ คือ เป็นการฝึกให้มีการใช้ชีวิตด้วยความไม่ยึดมั่นถือมั่นนั่นเอง

7. ดับไม่เหลือ หมายความว่า กับความรู้สึกว่ามีตัวกูของกู หรือดับกิเลสทั้งหลาย ทั้งปวงที่เป็นเหตุปัจจัยในการทำให้เกิดทุกข์ โสกะ โทสะ โมหะ ในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ ซึ่งวิธีนี้ก็ เป็นอีกวิธีนี้จะช่วยเกยกระยะโรคทางวิญญาณเช่นกัน

ธรรมโอสธทั้ง 7 ประการนี้ เมื่อกล่าวโดยรวมจะเห็นได้ว่าล้วนเป็นหลักธรรมที่ว่าด้วยการให้รู้จักฝึกการปล่อยวางหรือคลายความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งทั้งหลายทั้งปวงนั่นเอง ซึ่งหากปฏิบัติ ตามได้ในบางส่วนจะสามารถช่วยบรรเทาโรคได้ หรือปฏิบัติตามได้จนกระทั่งจิตปล่อยวางได้ และหมดความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งทั้งปวงได้แล้ว จะสามารถรักษาโรคทางวิญญาณให้ หายขาดได้อย่างแน่นอน

พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม) (2549) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ เรื่อง “ธรรมโอสธ” ไว้ว่า คนมีความเครียดไม่ควรมาปฏิบัติกรรมฐาน การปฏิบัติกรรมฐานไม่อาจทำให้หายเครียด แต่อาจทำให้เสียใจเสียสติได้สิ่งที่ควรทำเมื่อมีความเครียด คือ รักษาจิตใจของตนเองให้เป็นปกติก่อน ในกรณีที่ต้องใช้ยากก็ต้องใช้ในกรณีทั่วไปที่ความเครียดมีไม่มากเราอาจคลายความเครียดได้ด้วยการกำหนดลมหายใจให้ลึกๆให้เต็มปอดแล้วพยายามให้ประสาทและร่างกายทุกส่วน ตั้งแต่ศีรษะจรดเท้าผ่อนคลายลงไปตามลมหายใจ วิธีนี้เป็นวิธีที่ทำให้จิตและร่างกายประสานกัน ด้วยการให้จิตปล่อยวางทุกอย่างที่มีอยู่พร้อมกับการผ่อนคลายของร่างกาย

การบริหารจิตเพื่อกำจัดความเครียด

พระพุทธเจ้าทรงถือหลักปฏิบัติในการบริหารจิตด้วยหลักใหญ่ ๆ ดังที่ทรงตรัสไว้ในโอวาทปาฏิโมกข์ 3 ประการ คือ การทำความดี ละความชั่ว และทำจิตให้บริสุทธิ์

การทำดี คือ การทำกุศลให้ถึงพร้อม ได้แก่ การละเว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ เพ่งเล็งอยากได้ของเขา การมีจิตพยายามเห็นผิด

การละชั่ว คือการละเว้นจากอกุศลทั้งปวง ได้แก่ การละเว้นจากการฆ่าสัตว์ การละเว้นจากการลักทรัพย์ การละเว้นจากการประพฤติดผิดในกาม การละเว้นจากพูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ เพ่งเล็งอยากได้ของเขา การมีจิตพยายาม มีความเห็นผิด

การทำจิตให้บริสุทธิ์ พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ดำรงจิตให้บริสุทธิ์ด้วยการทำจิตให้อยู่กับปัจจุบันกาลทุกขณะ และการทำจิตให้ว่าง ดังพุทธพจน์ที่ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ไม่เศร้าโศกถึงอดีต ไม่คิดถึงอนาคต กำหนดรู้กับปัจจุบัน (ส.ส. (ไทย) 15/10/10) และการทำจิตให้ว่างเป็น ส่วนมาก ทั้งนี้เพื่อเป็นแบบอย่างแก่กุลบุตร ดังที่พระองค์ตรัสกับพระสารีบุตรว่า “สารีบุตร ได้ยินว่า

เธออยู่ด้วยวิหการธรรมของมหาบุรุษเป็นส่วนมากในบัดนี้ วิหการธรรมของมหาบุรุษนี้ ก็คือสุญญตา เพราะฉะนั้นถ้าภิกษุหวังได้ความว่าง ก็จงหวังว่า “เราจักอยู่ด้วยสุญญตาวิหการธรรมเป็นส่วนมาก นอกจากนี้พระองค์ยังตรัสบอกวิธีในการทำจิตให้บริสุทธิ์ หรือทำจิตให้ว่างได้นั้น ให้หมั่นประกอบทำความเพียรพร้อมอย่างต่อเนื่องหลายวิธี ดังนี้ (ม.อ. (ไทย) 14/75-72/78-81) 1) เดินจงกรม 2) นั่งสมาธิ 3) นอนอย่างมีสติกำหนดใจพร้อมจะลุกขึ้นมาได้ ให้หมั่นประกอบทำความเพียรพร้อมอย่างต่อเนื่องหลายวิธี 4) มีสติสัมปชัญญะในทุกอิริยาบถ เช่น ยืน เดิน นั่ง นอน เหยียด คู้ ก้าวไป ถอยกลับ เคี้ยว กิน ดื่ม และการขับถ่าย 5) ขณะพักผ่อนให้อยู่ในที่สงบเงียบ เช่น ตามธรรมชาติ 6) ชำระจิตให้ละจากความยินดีในร้ายในโลก 7) ละความมุงร้ายพยาบาท 8) มุงประโยชน์เกื้อกูล และ 9) ปราศจากนิวรณ์ 5 (ความยินดีในกามทั้งปวง ความมุงร้าย ความหดหู่ซึ่งเสื่อม ความรำคาญใจ ความลังเลสงสัย)

การกำจัดความอาฆาต

พระพุทธเจ้าตรัสธรรม 9 ประการที่เป็นไปในฝ่ายคุณวิเศษ คือ อุบายเป็นเครื่องกำจัดความอาฆาต 9 ประการ ได้แก่ (ที.ปา. (ไทย) 11/358/422-423)

1. บุคคลย่อมกำจัดอาฆาตว่า “ผู้นี้ได้ทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่เรา การทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่เรานั้น จะหาได้ในผู้นี้แต่ที่ไหน”
2. บุคคลย่อมกำจัดอาฆาตว่า “ผู้นี้กำลังทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่เรา การทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่เรานั้น จะหาได้ในผู้นี้แต่ที่ไหน”
3. บุคคลย่อมกำจัดอาฆาตว่า “ผู้นี้จักทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่เรา การทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่เรานั้น จะหาได้ในผู้นี้แต่ที่ไหน”
4. บุคคลย่อมกำจัดอาฆาตว่า “ผู้นี้ได้ทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่คนผู้เป็นที่รักที่ขอบพอของเรา การทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่คนผู้เป็นที่รักที่ขอบพอของเรานั้น จะหาได้ในผู้นี้แต่ที่ไหน”
5. บุคคลย่อมกำจัดอาฆาตว่า “ผู้นี้กำลังทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่คนผู้เป็นที่รักที่ขอบพอของเรา การทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่คนผู้เป็นที่รักที่ขอบพอของเรานั้น จะหาได้ในผู้นี้แต่ที่ไหน”
6. บุคคลย่อมกำจัดอาฆาตว่า “ผู้นี้จักทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่คนผู้เป็นที่รักที่ขอบพอของเรา การทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่คนผู้เป็นที่รักที่ขอบพอของเรานั้น จะหาได้ในผู้นี้แต่ที่ไหน”

7. บุคคลย่อมกำจิตอาฆาตว่า “ผู้นี้ได้ทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่คนผู้ที่ไม่เป็นที่รักไม่เป็นที่ชอบพอของเรา การทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่คนผู้ที่ไม่เป็นที่รักไม่เป็นที่ชอบพอของเรานั้น จะหาได้ในผู้นี้แต่ที่ไหน”

8. บุคคลย่อมกำจิตอาฆาตว่า “ผู้นี้กำลังทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่คนผู้ที่ไม่เป็นที่รักไม่เป็นที่ชอบพอของเรา การทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่คนผู้ที่ไม่เป็นที่รักไม่เป็นที่ชอบพอของเรานั้น จะหาได้ในผู้นี้แต่ที่ไหน”

9. บุคคลย่อมกำจิตอาฆาตว่า “ผู้นี้จักทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่คนผู้ที่ไม่เป็นที่รักไม่เป็นที่ชอบพอของเรา การทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่คนผู้ที่ไม่เป็นที่รักไม่เป็นที่ชอบพอของเรานั้น จะหาได้ในผู้นี้แต่ที่ไหน”

ผู้เขียนสรุปได้ว่า ต้องกำจัดความอาฆาตออกไปจากจิตใจ เพื่อความเบาสบายของจิตใจ และเป็นไปในคุณวิเศษ

การจัดการความเครียดด้วยตนเอง

การควบคุมอารมณ์และความรู้สึกเป็นวิธีการที่สำคัญมากในการจัดการความเครียดและพัฒนาสุขภาพจิตเพราะสาเหตุแห่งความเครียดมักเกิดขึ้นจากอารมณ์และความรู้สึกมากกว่าเหตุการณ์จริง ดังนั้น จึงควรมีสติกำหนดรู้อยู่กับปัจจุบัน ไม่ระลึกรถึงเรื่องไม่ดีในอดีตและไม่วิตกกังวลกับเรื่องที่ยังมาไม่ถึงมากเกินไป บุคคลไม่ควรคำนึงถึงสิ่งที่ล่วงไปแล้ว ไม่ควรพะวงถึงสิ่งที่ยังมาไม่ถึง สิ่งที่เป็นอดีตก็ล่วงไปแล้ว สิ่งที่เป็นอนาคตก็ยังไม่ถึง ก็บุคคลใดเห็นแจ้งชัดปัจจุบันธรรมในที่นั้น ๆ (มีใจ) ไม่หวนไหว ไม่คลอนแคลน บุคคลนั้นรู้แจ้งแล้วพึงเจริญธรรมนั้นเนื่อง ๆ เกิด” (ม.อ. (ไทย) 14/527/323) เรื่องที่ล่วงแล้ว ไม่สามารถเรียกคืนมาได้ หากคำนึงถึงมาก จะก่อให้เกิดความทุกข์ได้ตลอดเวลา จึงควรปล่อยวาง ไม่เก็บมาไว้เป็นอารมณ์ ส่วนเรื่องอนาคตเป็นเรื่องที่ไม่แน่นอน หากคาดหวังมากเกินไปก็เป็นทุกข์ได้เช่นเดียวกัน ทั้งนี้ เนื่องจากมีเหตุปัจจัยหลายอย่างที่ทำให้เรื่องที่ยังมาไม่ถึงหรือเรื่องที่เป็นอนาคตสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา

เมื่ออารมณ์ไม่ดี ไม่ควรพูดหรือคิดเรื่องที่ไม่ดีเพิ่มอีก เพราะจะทำให้อารมณ์ที่ไม่ดีนั้นได้รับการหล่อเลี้ยงให้อยู่ในใจยาวนานกว่าปกติ และเมื่อนานวันเข้าก็กลายเป็นอารมณ์ที่ขุ่นมัว เศร้าหมอง ซึ่งเข้ามากระตุ้นทำลายสุขภาพจิต ควรงดเว้นการพูดในขณะที่อารมณ์ไม่ดี เพราะการพูดขณะอารมณ์ไม่ดีจะเป็นการเติมเชื้อเพลิงแห่งความขุ่นมัวและเศร้าหมองให้เกิดขึ้น ควรพูดคำสุภาพิตดังพระพุทธพจน์ที่ตรัสไว้ในอังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาตว่า “ภิกษุทั้งหลาย วาจาที่ประกอบด้วยองค์ 5 นับเป็นสุภาพิต ไม่เป็นทุพภาษิต ไม่มีโทษ อันผู้รู้ดีเตือนไม่ได้ คือ 1) วาจาที่กล่าว (ถูกต้อง) ตาม

กาล 2) วาจาที่กล่าวเป็นความจริง 3) วาจาที่กล่าวอ่อนหวาน 4) วาจาที่กล่าวประกอบด้วยประโยชน์ และ 5) วาจาที่กล่าวด้วยจิตประกอบด้วยเมตตา” (อง.ปญจก. (ไทย) 22/198/338) การพูดวาจาสุภาพดีทำให้จิตใจของผู้พูดและผู้ฟังมีความสุข มีความผ่อนคลายและเบิกบาน

บุคคลไม่ควรคิดเรื่องที่ไม่ดี เรื่องที่เป็นทุกข์หรือสาเหตุแห่งปัญหาเพราะจะทำให้จิตใจขุ่นมัว เนื่องจากถูกบรรจุไว้ด้วยข้อมูลเชิงลบ ไม่ควรพูดคำหยาบคายเพราะจะทำให้จิตใจจดจ่อติดพันกับแต่สิ่งที่ไม่ดี ทำให้กำลังความคิดในการปฏิบัติงานลดลง เพราะฉะนั้น ในตอนเช้าควรทำใจให้หนึ่งด้วยการกำหนดจิตให้เป็นสมาธิ คิด พูด และกระทำแต่สิ่งดี ๆ เพื่อให้วันนั้นเป็นวันแห่งความสุข นอกจากนี้ การคิดเรื่องเดิมซ้ำ ๆ วกไปวนมา ก็อาจเป็นสาเหตุทำให้ใจเศร้าหมองได้เช่นเดียวกัน จึงควรคิดเรื่องใดเรื่องหนึ่งแล้วก็ปล่อยวาง ไม่เก็บมาไว้ให้เป็นอารมณ์ค้างเพราะอาจทำให้เกิดอารมณ์ขุ่นมัว เช่นเดียวกับน้ำที่ขังอยู่กับที่นาน ๆ เมื่อไม่ได้รับระบายออก อาจกลายเป็นน้ำเน่าเสียได้ หากฝึกได้ดังนี้ ความทุกข์ทั้งปวงก็จะค่อย ๆ หดไป คลายไปจากจิต การกำหนดสติให้อยู่กับลมหายใจจะสามารถควบคุมอารมณ์และความรู้สึกได้ และช่วยทำให้จิตใจมั่นคง ไม่หวั่นไหวไปกับอารมณ์ที่มากระทบ อันผู้ใดอบรมบริบูรณ์ดีแล้ว ทั้งกายและจิตของผู้นั้นย่อมไม่หวั่นไหว” (ขุ.ป. (ไทย) 31/165/257) ดังนั้น ผู้ต้องการสุขภาพแข็งแรง ต้องการความสุขในชีวิต และความมั่นคงทางด้านจิตใจ จึงควรบำเพ็ญอานาปานสติอย่างสม่ำเสมอ โดยอานาปานสติสามารถบำเพ็ญตามแนวสติปัฏฐานสี่เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

หลักการที่ช่วยขจัดความเครียด

สติปัฏฐาน 4 คือ พุทธวิธีในการดับทุกข์ โดยเป็นการเจริญสติให้เกิดปัญญา 3 ขั้น คือ

1) การแก้ปัญหาความเครียดระดับเล็กน้อย โดยความจริงคือ เห็นความเพียงพอ กับปล่อยวาง และสามารถกำหนดตระหนักรู้เชิงบวก คือ มองโลกในแง่ดีเห็นเป็นเรื่องธรรมชาติของความไม่เที่ยงในสังขาร

2) การแก้ปัญหาความเครียดระดับค้างคา โดยวิธีการมีสติกำหนดเจริญสติอย่างต่อเนื่องกับการใช้ชีวิตประจำวัน

3) การแก้ปัญหาความเครียดระดับรุนแรง โดยวิธีการมีสติกำหนดรู้ชั้นเจริญสติอย่างละเอียด คือ ฝึกสติให้รู้เท่าทันภายในอาการต่าง ๆ ด้วยความสมดุลของร่างกาย ใช้ปัจจัย 4 เพื่อสุขภาพ และหลีกเลี่ยงสิ่งไม่ดี มีความตั้งมั่น บริสุทธิ์ สมควรแก่งาน ให้จิตมีความสุข เย็น ผ่อนคลาย ฝึกเจริญสติให้อยู่ด้วยธรรม มองโลกในแง่ดี มีความสุข เย็น ผ่อนคลาย สบายอารมณ์ รู้เท่าทันกิเลส

สรุปผล

การจัดความเครียดด้วยการพัฒนาปัญญา ปัญญา คือ ความรู้ ความเข้าใจอย่างชัดแจ้ง ในสภาวะธรรม ข้อเท็จจริง หรือปรากฏการณ์ พร้อมทั้งสามารถหาทางดับทุกข์หรือแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ศาสนาพุทธเป็นศาสนาแห่งผู้รู้ ผู้ตื่น และผู้เบิกบาน การรู้แจ้งและการบรรลุธรรม ย่อมเกิดขึ้นได้ด้วยปัญญาของผู้ปฏิบัติในขณะเดียวกันศาสนาพุทธถือว่ามนุษย์สามารถปฏิบัติตาม หลักธรรมคำสอนทางศาสนาเพื่อดับความทุกข์และความเครียดได้ การจัดความเครียดด้วยการทำสมาธิ ก่อนจะย้อนกลับมาพูดเรื่องสมาธิในแง่ที่เป็นจุดมุ่งหมายของพุทธศาสนา จะพูดถึงผลพลอยได้ พิเศษบางอย่าง ซึ่งเป็นประโยชน์ในยุคปัจจุบัน แต่เป็นประโยชน์ข้างเคียง ซึ่งจะเอามาเป็น จุดมุ่งหมายของพุทธศาสนาไม่ได้ จิตที่เป็นสมาธินั้น เป็นจิตที่อยู่ตัวลงตัว เรียกว่าจิตเข้าที่ ต่างกับจิต ของเรตามปกติที่วุ่นวาย ฟุ้งซ่าน เต็มความคิดเรื่องโน้น เต็มความคิดเรื่องนี้ ท่านว่าเหมือนกับลิง ลิงนี้อยู่กับ ที่ไม่ได้ มันอยู่ไม่สุข กระโดดจากกิ่งไม้นี้ ไปกิ่งไม้โน้น วิ่งไป กระโดดไปเรื่อย จิตของเราก็เป็นอย่าง นั้น ออกจากเรื่องนี้ไปเรื่องโน้น มีเรื่องราวมากมาย และชอบไปจับเอาเรื่องที่ไม่ควรคิดมาคิด เรื่องที่ ผ่านไปแล้วที่กระทบกระเทือนใจ

องค์ความรู้ใหม่

ต้นเหตุของความเครียดอาจจะมีแตกต่างออกไป โดยอาจจะมีเรื่องการคบเพื่อน ต่างเพศ การแสวงหาตัวตนและการยอมรับจากผู้อื่น การขาดการวางเป้าหมายชีวิต โดยปัญหาที่ทำให้เกิดความเครียดจะมีความซับซ้อนมากขึ้น ทั้งจากกระแสสังคม รวมถึงการอบรมเลี้ยงดูที่ส่งผลมาจากวัยเด็ก ที่เป็นปัจจัยทำให้แต่ละคนมีพฤติกรรมที่แตกต่างกัน มีความต้องการที่หลากหลาย ซึ่ง อาจจะทำให้เกิดภาวะทางอารมณ์ที่อ่อนไหวและมีทักษะในการบริหารจัดการต่อปัญหาที่เข้ามาไม่ เท่ากัน กับความเครียดเล็กน้อย ปานกลางและมาก การแก้ปัญหาความเครียดตามหลักสติปัญญา 4 เป็นพุทธวิธีในการดับทุกข์ โดยเน้นการเจริญสติให้เกิดปัญญาละความยึดมั่นถือมั่น เพื่อแอบ ความปิดกั้นในด้านเรา และแก้ความเครียดอันเป็นภาวะแห่งความทุกข์ ที่เกิดจากความบีบคั้นทาง ร่างกายสู่จิต มีการปรุงแต่งคิดไปเองในทางที่หลงผิดหรือเกิดวิปัสสนา คือ มีทิฐิ (ความเห็น) มีจิต (ความคิด) มีสัญญา (ความจำได้หมายรู้) ที่คลาดเคลื่อนจากความจริง การทำดีละชั่วทำให้จิตใจเรา รู้สึกสบายได้แก้ไขได้ด้วยการ ปล่อยวาง มองเชิงบวก มีสติต่อเนื่อง รู้เท่าทันอาการ

เอกสารอ้างอิง

ชูทิพย์ ปานปรีชา. (2529). *จิตวิทยาทั่วไป*. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

- พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม). (2549). *ธรรมโอสธจากหลวงพ่ोजรัญ*. กรุงเทพฯ : ฐานการพิมพ์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2565). *ชีวิตนี้เพื่องาน งานนี้เพื่อธรรม*. เข้าถึงได้จาก https://www.watnyanaves.net/th/book_detail/149
- พุทธทาสภิกขุ. (2542). *ยาระงับสรรพโรค*. สุราษฎร์ธานี : ธรรมทานมูลนิธิ.
- ไพเราะ มากเจริญ. (2565, 7 ตุลาคม). พุทธศาสนากับการจัดการปัญหาในสังคมเคร่งเครียด. *ผู้จัดการออนไลน์*. เข้าถึงได้จาก <https://mgronline.com/qol/detail/9650000096454>
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

การปลูกฝังคุณธรรมในวัยเด็กผ่านการปฏิบัติ

Cultivation of Morality in Childhood through Practice

ณัฐริกันต์ อำเจ็ก¹ ศิริโรจน์ นามเสนา² และสามารถ สุขุประการ³
Nattharikan Amjek, Sirirote Namsena and Sarmart Sukhuprakarn

Received: March 05, 2024

Revised: June 26, 2024

Accepted: September 02, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการปลูกฝังคุณธรรมในวัยเด็กผ่านการปฏิบัติ ซึ่งมีเนื้อหากล่าวถึงความหมายของคุณธรรมจริยธรรม แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม ทฤษฎีต้นไม้วีธีธรรม แนวทางการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมผ่านการปฏิบัติสำหรับเด็กที่ได้รับการปลูกฝัง พัฒนา และส่งเสริมคุณธรรมทางพระพุทธศาสนา 4 ด้าน คือ 1) ด้านร่างกาย จะเป็นเด็กที่ร่างกายมีความพร้อมสมบูรณ์ คือ มีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง ช่วยเหลือตัวเองได้ ไม่เบียดเบียนตนเอง ไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อมรอบตัว และสามารถดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างปกติสุข 2) ด้านสังคม จะเป็นเด็กที่มีความเมตตาต่อตัวเอง และผู้อื่น คือ เป็นเด็กที่รู้จักรักตัวเอง และรู้จักเห็นอกเห็นใจคนอื่น มีความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดี ไม่เบียดเบียนคนอื่น รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา ปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างทื่ออยากให้ผู้อื่นปฏิบัติต่อตัวเรา แบ่งปันน้ำใจให้คนรอบตัว 3) ด้านอารมณ์ จะเป็นเด็กน่ารัก มีจิตที่เหมาะสมตามวัย คือ เป็นเด็กมีสัมมาคารวะ ยิ้มแย้มแจ่มใส คิดบวก ไม่ใช้อารมณ์ตัดสินปัญหา มีจิตอาสา 4) ด้านสติปัญญา จะเป็นเด็กฉลาดและใช้ความฉลาดในทางที่ถูก คือ จะเป็นเด็กฉลาดแต่ไม่โกง เป็นเด็กช่างสังเกต มีเหตุผล มีจินตนาการ คิดอย่างสร้างสรรค์ และวิเคราะห์แก้ปัญหาได้

คำสำคัญ: การปลูกฝัง, การปฏิบัติ, คุณธรรม, วัยเด็ก

¹⁻³ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: nattha915628@gmail.com, Tel. 082-9359562

Abstract

This academic article aims to study the approach to cultivating morality in childhood through practice. The content includes the meaning of morality, the concept of morality, the theory of morality tree, and the approach to cultivating morality through practice for children who have been cultivated, developed, and promoted with four aspects of Buddhist morality, namely 1) in the physical aspect, children who are physically ready, i.e. they are healthy, can help themselves, do not harm themselves, do not harm the environment around them, and can live a normal daily life, 2) in terms of social aspect, children are compassionate towards themselves and others, i.e. children who know how to love themselves and know how to sympathize with others, have good social relationships, do not harm others, know how to put themselves in other people's shoes, treat others as you would want them to treat you, and share kindness with those around them, 3) in the aspect of emotion, children who are lovely and have appropriate manners for their age, i.e. children who are respectful, cheerful, think positively, do not use emotions to decide problems, and have a volunteer spirit, 4) in terms of intellectual aspect, children who are intelligent and use their intelligence in the right way, i.e. children who are intelligent but do not cheat, are observant, have reason, have imagination, and think creatively, and analyze and solve problems.

Keywords: Cultivation, Practice, Morality, Childhood

บทนำ

สภาพของสังคมไทยปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกาภิวัตน์จากการเลื่อนไหลของวัฒนธรรมที่หลากหลายจากต่างประเทศ มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็ว มีการสื่อสารและใช้ชีวิตอยู่กับสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) เป็นปกติในชีวิตประจำวัน ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้การรับข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ เป็นไปอย่างรวดเร็ว (แสงเดือน ผ่องพุ่ม, 2556) จนขาดการพิจารณาไตร่ตรองว่าสิ่งไหนถูก สิ่งไหนผิด ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต และพฤติกรรมของบุคคลจนทำให้เกิดการ

เปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็วและรุนแรง สถานะของครอบครัวไทยมีการเปลี่ยนแปลงไปมาก สถาบันครอบครัวต่างดิ้นรนเพื่อให้ได้ซึ่งปัจจัย 4 ทำให้บางครอบครัวต้องทิ้งบุตรหลานไว้กับญาติ ซึ่งหลายครอบครัวขาดการอบรมขัดเกลาจิตใจของบุตรหลาน ขาดการอบรมสั่งสอนด้านคุณธรรม จริยธรรม ใช้จ่ายฟุ้งเฟ้อ ขาดระเบียบวินัย ไม่มีความรับผิดชอบ เด็กและวัยรุ่นมีอารมณ์และจิตใจบอบบางซึ่งอาจส่งผลให้เกิดความอ่อนแอทางจิตใจและการต้านทานของร่างกาย ทำให้เกิดภูมิคุ้มกันทางสังคมบกพร่อง การขาดความรู้ความเข้าใจในการเลือกที่จะรับรู้หรือนำวัฒนธรรมที่สร้างความสุขและความเจริญมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การเกิดแนวโน้มใหม่ในความคิดเห็น พฤติกรรม และรูปแบบการดำเนินชีวิตของบุคคลทั่วไป ได้ส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงในค่านิยมของสังคม (สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550) ซึ่งบางครั้งมองเห็นถึงแนวโน้มที่เลียนแบบค่านิยมตะวันตก โดยการเน้นการบริโภคและความต้องการวัตถุดิบ เช่น กลยุทธ์การตลาดที่ใช้เพื่อสร้างค่านิยมทางวัตถุ ทำให้เกิดความเร่าใจและความฟุ้งเฟ้อในการดำเนินชีวิต โดยมุ่งหวังให้ได้ผลตามความต้องการโดยไม่คำนึงถึงคุณธรรมและจริยธรรม เป็นแนวคิดที่แตกต่างจากค่านิยมเดิมของสังคมไทยที่เน้นคุณธรรมและจริยธรรมในการดำเนินชีวิต ส่วนมากคนไทยนับถือศาสนาพุทธศาสนาที่กำหนดให้มีการปฏิบัติตนในทางที่ถูกต้องและเหมาะสมทั้งในทางกาย วาจา และจิตใจ โดยใช้หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตประจำวันตั้งแต่อดีตกาล

ปัจจุบันสังคมไทยก้าวเข้าสู่ยุคศตวรรษที่ 21 ที่เต็มไปด้วยสื่อ เทคโนโลยี และการสื่อสารที่มีความทันสมัย สะดวก รวดเร็ว ทำให้สังคมไทยมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุก ๆ ด้าน ส่งผลให้เกิดช่องว่างระหว่างความเจริญทางด้านวัตถุ กับความเจริญทางด้านจิตใจ ประกอบกับความอ่อนแอของวัฒนธรรมไทยที่ไม่สามารถสร้างภูมิคุ้มกันให้กับเด็ก เพื่อรับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมาอย่างมากมาย ซึ่งส่งผลให้เด็กและเยาวชนไทยมีพฤติกรรมและค่านิยมที่ไม่พึงประสงค์ เช่น เด็กมีพฤติกรรมก้าวร้าวไม่มีสัมมาคารวะ เห็นแก่ตัว ไม่รู้ค่าของเงิน ฟุ้งเฟ้อ ไม่มีความรับผิดชอบ ขาดวินัย เป็นต้น

ปัญหาเด็กขาดคุณธรรม จริยธรรมในปัจจุบันได้ทวีความรุนแรงขึ้น จึงเห็นได้ว่า คนเก่งหรือความเก่งที่มีอยู่ในตัวของผู้เรียน ไม่ได้เป็นหลักประกันว่า เขาผู้นั้นจะไม่เป็นอันตรายต่อสังคม ดังนั้น การแก้ปัญหาทางด้านจริยธรรมของสังคมไทยควรเริ่มต้นจากการปลูกฝังคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้เด็กเป็นคนดี และหาแนวทางที่จะพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนระดับปฐมวัยให้เป็นฐานแห่งคุณธรรมที่เข้มแข็ง เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตในสังคมยุคศตวรรษที่ 21 ได้อย่างมีความสุขสงบ

ความหมายของคำว่าคุณธรรม

คำว่า คุณธรรม มีผู้ให้ความหมายไว้หลายทัศนะ ดังนี้ คุณธรรม เป็น คำรวมที่เรียกคุณงามความดีที่พึงปฏิบัติทุกระดับ อันมีผลคือ ยกระดับบุคคลให้สูงขึ้นตามลำดับ ซึ่งก็ได้แก่สิ่งที่เรียกว่า บุญ ในพระพุทธศาสนานั้นเอง เช่น ทาน ศีล สุจริต รวมไปถึงเมตตาธรรม ขันติธรรม ยุติธรรม เป็นต้น เรียกบุคคลที่ประพฤติธรรมเหล่านี้โดยรวมว่า ผู้มีคุณธรรม คุณธรรม เป็นคำสมาส ผสมกันระหว่างคุณกับธรรม คุณ หมายถึง ความดีที่มีอยู่ประจำในสิ่งนั้น ๆ ธรรม หมายถึง คุณความดี เมื่อสองคำรวมกันเป็นคุณธรรม (Virtue) หมายถึง สภาพคุณงามความดี คนที่มีคุณธรรม คือ ที่มีใจโอบอ้อมอารี มีใจเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ จึงไม่เบียดเบียนใคร ไม่ทำร้ายใคร รักความยุติธรรมมีเมตตาต่อผู้อื่นเสมอ (ปราชญา กล้าผจญ, 2550) คุณธรรม จริยธรรมนั้นเป็นส่วนประกอบของกัน และกัน ซึ่งจะเห็นได้ว่า ปรัชญาคุณธรรม (Moral Philosophy) นั้นเป็นส่วนประกอบของคุณธรรม (Moral) และจริยธรรม (Ethics) โดยมีศาสนาเป็นความเชื่อสูงสุดที่มีอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้ามาร่วมกันจนเกิดค่านิยมนับถือ และปฏิบัติตามหลักคำสอนเพราะ คุณธรรม หมายถึง สภาพคุณงามความดี เป็นธรรมที่เป็นคุณความดีงาม สภาพที่เกื้อหนุน ซึ่งเป็นกฎของสังคมด้วย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) ซึ่ง “คุณธรรม ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Virtue มีอยู่ 2 ประการด้วยกัน คือ 1) หมายถึง ความดีงามของลักษณะนิสัย หรือพฤติกรรมที่เกิดจากการกระทำจนเคยชิน 2) หมายถึง คุณภาพที่บุคคลได้กระทำตามความคิด และมาตรฐานของสังคมเกี่ยวกับความประพฤติ และศีลธรรม และยังหมายถึง สภาพคุณงามความดี (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2554) และคุณ หมายถึง ค่าที่มีอยู่ในแต่ละสิ่ง ซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความยึดถือ เป็นไปได้ทั้งทางดี และทางร้าย คือไม่ว่าจะทำให้จิตใจดีหรือย่ำแย่ก็เรียกว่า “คุณ” ซึ่งเป็นไปตามธรรมชาติของมัน ส่วนคำว่า ธรรม มีความหมาย 4 อย่าง (พุทธทาสภิกขุ, 2505) คือ 1) ธรรมะ คือ ธรรมชาติ 2) ธรรมะ คือ กฎของธรรมชาติที่เรามีหน้าที่ต้องเรียนรู้ 3) ธรรมะ คือ หน้าที่ตามกฎหมายของธรรมชาติ เรามีหน้าที่ต้องปฏิบัติ และ 4) ธรรมะ คือ ผลจากการปฏิบัติหน้าที่นั้น เรามีหน้าที่จะต้องมีหรือใช้มันอย่างถูกต้อง เป็นความรู้สึกลึกซึ้งหรือสภาพจิตที่เป็นกุศล อันเป็นแนวทางในการประพฤติตนอันก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง และผู้อื่น และทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างร่มเย็นเป็นสุข (สาโรช บัวศรี, 2554) และเป็นความดีงามของลักษณะนิสัย หรือพฤติกรรมที่ได้กระทำจนเคยชิน คุณภาพที่บุคคลได้กระทำตามความคิด และมาตรฐานของสังคมซึ่งเกี่ยวข้องกับความประพฤติ และศีลธรรม (Good, C. V., 1973) คือความรู้สึกลึกซึ้งชอบชั่วดีเป็นกฎเกณฑ์ และมาตรฐานของการประพฤติ และปฏิบัติในสังคม และทำให้บุคคลมีการพัฒนาจนกระทั่งมีลักษณะพฤติกรรมเป็นของตนเอง มาตรฐานการตัดสินใจของสังคมจะเป็นเครื่องตัดสินว่าการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมเช่นนั้นเป็นเรื่องที่ผิดหรือถูก (Kolhberg, L., 1976) เป็นคุณงามความ

ดีของบุคคลที่มีจริยธรรมจิตใจมีความเคยชินในการประพฤติดีอย่างใดอย่างหนึ่ง ตรงข้ามกับกิเลส (Vice) คุณธรรม คือ ความดีงามที่เกิดจากการกระทำ ความประพฤติปฏิบัติ ในสิ่งที่ดีงามทั้งต่อตนเอง และเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นแลสังคมส่วนรวมได้รับประโยชน์ด้วยคุณธรรมสำคัญ ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ การบำเพ็ญประโยชน์ให้แก่บุคคลต่าง ๆ (เนตร์พัฒนา ยาวีราช, 2556) คุณธรรมเป็นสิ่งที่ดีงามอยู่ในจิตใจของมนุษย์ซึ่งจะแสดงออกมาโดยการกระทำทางกาย ทางวาจา และทางใจที่เป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติเพื่อเกิดประโยชน์แก่ตนเอง และการประกอบด้วยคุณสมบัติที่เป็นความดีงาม ความถูกต้องซึ่งมีอยู่ภายในจิตใจของบุคคล ทำให้บุคคลนั้นพร้อมที่จะกระทำสิ่งต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์แก่ตนเอง และไม่เบียดเบียนผู้อื่น หรือทำประโยชน์ให้กับผู้อื่นโดยไม่เบียดเบียนตนเองหรือกระทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเอง และผู้อื่น (วิวัฒน์ ชัดติยะมานะ, 2556)

คุณธรรม คือ คุณสมบัติของความเป็นมนุษย์ อันเป็นไปเพื่อความสุขของตนเอง และการอยู่ร่วมกันหรือศีลธรรม นอกจากนี้ยังกล่าวว่า คุณธรรม คือการเป็นผู้มีจิตใจสูงส่งไม่เห็นแก่ตัวฝ่ายเดียว แสดงออกโดยการไม่เบียดเบียนมีความเมตตากรุณามุ่งช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์ คือจิตวิญญาณของปัจเจกบุคคล ศาสนา และอุดมการณ์เป็นดวงวิญญาณของปัจเจกบุคคล และสังคมด้วยปัจเจกบุคคลต้องมีวิญญาณ สังคมต้องมีจิตวิญญาณ คุณธรรมของปัจเจกบุคคลอยู่ที่การกล่อมเกลาเรียนรู้โดยพ่อแม่สถาบันการศึกษา ศาสนาพรการเมือง และองค์กรของรัฐ เป็นหลักธรรมจริยาที่สร้างความรู้สึกลึกซึ้งชอบชั่วดีทางศีลธรรมมีคุณงามความดีภายในจิตใจจนเต็มเปี่ยมไปด้วยความสุข ความยินดีการกระทำที่ดีย่อมได้รับผลของความดี คือ ความชื่นชมยกย่องในขณะที่การกระทำชั่วย่อมได้รับผลของความชั่ว คือความเจ็บปวดหรือความทุกข์ต่าง ๆ (ประภาศรี สีหอำไพ, 2550)

สรุป คุณธรรม หมายถึง สิ่งที่ดีงามอยู่ในจิตใจของมนุษย์ เป็นพื้นฐานการแสดงออกของการกระทำที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง และผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นทางกาย ทางวาจา หรือทางใจ อันเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติแก่ตนเอง และเป็นความถูกต้องที่มีอยู่ภายในจิตใจตนเอง ทำให้เกิดประโยชน์กับตนเอง และผู้อื่น อันเป็นไปเพื่อความสุขของตนเอง และการอยู่ร่วมกันในสังคม

จริยธรรม คือ สิ่งที่ควรประพฤติปฏิบัติ อันเป็นการแสดงออกทางร่างกายตลอดถึงจิตใจ เพื่อให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข โดยการปลูกฝังให้คนในสังคมได้รู้จักหน้าที่ของตนจนเกิดเป็นคุณธรรม (Virtue) ฝังลงในจิตใจจนกลายเป็นอุปนิสัย สามารถที่จะประพฤติ ปฏิบัติได้โดยเป็นธรรมชาติของสังคม และไม่มีความคับแค้น ข้องใจในการนำไปประพฤติปฏิบัติ การกระทำอันดีงามที่เกิดจากการมีคุณธรรมในเรื่องนั้น ๆ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2558) จริยธรรมเป็นความประพฤติ การดำเนินชีวิต ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ

ศีลธรรม หรือกฎศีลธรรมความหมายตามบัญญัติสมัยปัจจุบันกำหนดให้ จริยธรรม เป็นคำแปลสำหรับคำภาษาอังกฤษว่า “Ethics” นอกจากนี้ยังให้ความหมายว่า จริยะ หรือจริยธรรม อันประเสริฐ เรียกว่า “พรหมจริยะ” แปลว่า ความประพฤติอันประเสริฐ หมายถึง มรรคมงคล 8 หรือศีล สมาธิ ปัญญา

จริยธรรมแบ่งได้เป็นหลายประเภท ดังนี้

1) จริยธรรมประเภทสร้างความเจริญให้แก่ตนเอง คือ แนวประพฤติที่เกี่ยวกับการเรียนการทำงานการสังคมความขยันขันแข็ง ความอดทน การตรงต่อเวลา ความประหยัด ความกล้าหาญ

2) จริยธรรมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างมนุษย์ ซึ่งมีจริยธรรมหลายประการ คือความสุภาพอ่อนโยน ความกตัญญูทวาที ความเห็นอกเห็นใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การมีระเบียบวินัย

3) จริยธรรมประเภทส่งเสริมบ้านเมือง เน้นจริยธรรมที่แสดงค่านิยมในการแสดงความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ เสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว จริยธรรมเป็นการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง และปฏิบัติถูกต้องต่อสังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งรวมถึงสิ่งที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์หรือประดิษฐ์ขึ้น (ผกา สัตยธรรม, 2556)

เป็นหลักการ ศีลธรรม ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี พฤติกรรมอันดีงามที่ปลูกฝังอยู่ในตัวบุคคล สามารถใช้เป็นแนวทางให้แก่บุคคลในการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้อง เป็นที่ยอมรับในสังคม เป็นเกณฑ์ในการตัดสินพฤติกรรมของบุคคลว่าสิ่งใดดีหรือไม่ดีควรจะทำหรือไม่ควรทำ และจริยธรรม คือ พันธะหรือหน้าที่ที่เราต้องปฏิบัติต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดทางพระพุทธศาสนา จริยธรรม คือ การนำเอาความรู้ในความจริงหรือคุณธรรมนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตที่ดีงาม ซึ่งก่อให้เกิดต่อตนเองหรือสังคมเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนเพื่ออยู่กันอย่างร่มเย็นในสังคม

จริยธรรม (Morality) เป็นคำที่มีความหมายกว้างขวาง หมายถึง ลักษณะทางสังคมหลายลักษณะของมนุษย์ และมีขอบเขตถึงพฤติกรรมทางสังคมประเภทต่าง ๆ ด้วยลักษณะทางพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม จะมีคุณสมบัติประเภทใดประเภทหนึ่งในสองประเภท คือ เป็นลักษณะที่สังคมต้องการให้มีอยู่ในสังคม คือ พฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบสนับสนุน และผู้กระทำส่วนมากเกิดความพอใจว่าการกระทำนั้น ๆ เป็นสิ่งที่เหมาะสม ส่วนอีกประการหนึ่ง คือ ลักษณะที่สังคมไม่ต้องการให้มีอยู่ในสังคมเป็นการกระทำที่สังคมลงโทษหรือพยายามจำกัด และผู้กระทำนั้นส่วนมากรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง และไม่สมควร จริยธรรม เป็นหลักความประพฤติที่อบรมกิริยาและปลูกฝังลักษณะนิสัยให้อยู่ในครรลองของคุณธรรม เป็นแนวทางหรือกฎเกณฑ์ในการประพฤติ

ปฏิบัติตนให้เป็นคนดี ประพฤติในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม เป็นลักษณะที่สังคมต้องการเพื่อประโยชน์สุขของตนเองและส่วนรวม

สรุป จริยธรรม หมายถึง ความดีงามที่เป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตทั้งทางกาย ทางวาจา ทางใจ บุคคลจะดีได้ต้องเป็นผู้ที่มีจริยธรรม ในการประพฤติปฏิบัติ และบุคคลที่มีจริยธรรมทำให้มีความเจริญก้าวหน้า มีความมั่นคงในการทำงานหน้าที่ และไม่สร้างความทุกข์เดือดร้อนแก่สังคมรวมถึงสภาพแวดล้อม พร้อมทั้งส่งผลให้ผู้ที่มิมีจริยธรรมเป็นผู้ที่อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข เพราะฉะนั้นจึงจำเป็นอย่างมากที่จะต้องส่งเสริมจริยธรรมให้เกิดขึ้นในตัวบุคคลให้ได้มากที่สุด ความแตกต่างของคุณธรรมกับจริยธรรม สรุปได้ว่า คุณธรรม ค่อนไปทางนามธรรม (Abstract) ส่วน จริยธรรม ค่อนไปทางรูปธรรม (Concrete) แต่ทั้ง 2 อย่างเสริมให้มนุษย์มีคุณสมบัติทั้งดงามสง่าผ่าเผย น่ารัก มีเสน่ห์ในตัว ซึ่งสิ่งเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นคุณสมบัติที่สัมผัสได้ทั้งสิ้น โดยสรุป “คุณธรรมจริยธรรม” หมายถึง หลักแห่งความประพฤติดี เป็นพฤติกรรมการแสดงออกอันเนื่องมาจากสภาพคุณงามความดีในจิตใจ ตามหลักศีลธรรม ค่านิยมขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรม พฤติกรรมที่แสดงออกเป็นไปตามความสำนึกในจิตใจที่แสดงออกมา เพราะเป็นสิ่งที่ดีงามถูกต้อง ไม่ใช่เพราะมีกฎระเบียบหรือสภาพบังคับให้ต้องกระทำ ถ้าผู้ใดมีคุณธรรมในจิตใจแล้วแสดงออกมาให้เห็นเป็นรูปธรรม ก็จะได้ชื่อเป็นผู้มีจริยธรรมอันงดงาม

คุณธรรมจริยธรรมพื้นฐานทางพระพุทธศาสนา

สารัตถธรรมจากชาดก : ทสภารม (พระราชปริยัติกวี (สมจินต์ สมมาปัญญา), 2562) จริยวัตรของพระโพธิสัตว์ขณะเกิดในชาติต่าง ๆ ศึกษาและนำเสนอสารัตถธรรมจากจริยวัตรของพระโพธิสัตว์ ทั้งสารัตถธรรมจากทสภารมและธรรมแวดล้อมอื่น ๆ ซึ่งจะเป็นแนวทางให้ผู้ที่ศึกษาได้ยึดเป็นแบบอย่างในการทำความดีเพื่อประโยชน์แก่สังคมประเทศชาติสืบไป ถอดบทเรียนจากจริยวัตรของพระโพธิสัตว์ออกมาในแง่มุมต่าง ๆ เพื่อเป็นหลักการและวิธีการทำความดีเพื่อพัฒนาตัวเอง และเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาสังคมประเทศชาติ...จริยา (ความประพฤติ) ของพระผู้มีพระพุทธเจ้าในครั้งอดีตชาติก่อนที่จะตรัสรู้เป็นพระโพธิสัตว์เวียนว่ายตายเกิด ถือกำเนิดในชาติต่าง ๆ ได้พบปะผจญกับเหตุการณ์ดีบ้างชั่วบ้าง แต่ก็ได้พยายามทำความดีติดต่อกันมากบ้างน้อยบ้างตลอดมา จนเป็นพระพุทธเจ้าในชาติสุดท้าย...คำว่า “บารมี” (ซึ่งพระโพธิสัตว์บำเพ็ญเป็นเวลา 547 ชาตินั้น) แปลว่า ถึงฝั่ง ธรรมเครื่องถึงซึ่งฝั่งคุณความดีที่สมบูรณ์ ภาษาอังกฤษจึงนิยมใช้คำว่า “Perfection” แปลว่า ความสมบูรณ์ หมายถึง คุณความดีที่บำเพ็ญอย่างยิ่งยวด เพื่อบรรลุจุดหมายอันสูงยิ่ง คุณความดีที่ได้บำเพ็ญมาที่ทำให้ยิ่งใหญ่ซึ่งจะส่งผลให้เป็นพระสัมมาสัมพุทธะ คุณธรรมมีทานเป็นต้นที่

เชื่อว่าบารมีก็เพราะทำให้ฐานะของพระโพธิสัตว์ยอดเยี่ยมกว่าสัตว์ทั้งหลาย ช่วยขัดเกลากิเลส ตักตวง คุณความดีไว้ในตนยิ่ง ๆ ขึ้นไป ยึดสัตว์ทั้งหลายให้ดำเนินตามคุณความดี พร้อมกันนั้นก็เสริมภาวะ ผู้นำให้แก่พระโพธิสัตว์ในการทำหน้าที่ช่วยเหลือสัตว์โลก ทสขารมีหรือบารมี 10 ประการนั้น จัดลำดับดังนี้ ทานเป็นข้อที่ 1 เพราะมีอุปการะมากแก่ศีลและบำเพ็ญได้ง่ายกว่า ศีลเป็นข้อที่ 2 เพราะทำให้ทานมีผลมากมีอานิสงส์มาก เนกขัมมะเป็นข้อที่ 3 เพราะทำให้ศีลมีผลมากมีอานิสงส์ มาก ปัญญาเป็นข้อที่ 4 เพราะทำให้เนกขัมมะมีผลมากมีอานิสงส์มาก วิริยะเป็นข้อที่ 5 ขันติเป็นข้อ ที่ 6 สัจจะ เป็นข้อที่ 7 อธิษฐานเป็นข้อที่ 8 เมตตาเป็นข้อที่ 9 และอุเบกขาเป็นข้อที่ 10 เพราะทำให้ เมตตา มีผลมากมีอานิสงส์มาก...

บารมีทั้งหลายที่บำเพ็ญสมบูรณ์บริบูรณ์ย่อมให้ผลคือความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งในความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นมีสิริคือ ธรรมกายอันประกอบด้วยคุณธรรมมหาศาล ประมาณมิได้มีทศพลญาณเป็นต้น มีพระรูปกายประกอบด้วยมหาบุรุษลักษณะ 32 อนุพยัญชนะ 80

ทสขารมีจัดเป็นพุทธการกธรรม (ธรรมที่ทำให้เป็นพระพุทธรเจ้า) คือ 1) ทาน การให้ 2) ศีล งดเว้นทำชั่วและมีระเบียนวินัย 3) เนกขัมมะ หลีกจากกามารมณ์ 4) ปัญญา ความรอบรู้โลกและ ชีวิต 5) วิริยะ ความเพียร 6) ขันติ ความอดทน 7) สัจจะ ความจริงจัง จริงใจและจริงการ 8) อธิษ ฐานะ ความมั่นแน่วแน่ 9) เมตตา ความรัก และ 10) อุเบกขา ความเที่ยงธรรมเป็นกลาง ธรรมทั้ง 10 ประการนี้ มีทั้งความเป็นคุณธรรมและจริยธรรมมีความสำคัญในฐานะเป็นหลักการทำ ความดี ของผู้ตั้งพระณิธานที่จะเป็นพระโพธิสัตว์เพื่อให้บรรลุความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เหตุที่ทสขารมี ต่อประกอบด้วย ทาน ศีล เนกขัมมะปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐานะ เมตตา และอุเบกขา ก็ เพราะ ว่า พระโพธิสัตว์ทั้งหลายได้ศึกษาวิจัยและปฏิบัติมาแล้วอย่างรอบด้านจึงได้ข้อสรุปตรงกันว่า ธรรม 10 ประการ หรือทสขารมีนี้แหละ คือ พุทธการกธรรม (ธรรมที่ทำให้เป็นพระพุทธรเจ้า)

สรุปได้ว่า คุณธรรมจริยธรรมพื้นฐานเป็นคำสอนของพระพุทธศาสนา โดยมีหัวใจของ พุทธศาสนาที่สำคัญ 3 ประการ คือ 1) เว้นจากการทำบาปทั้งปวง 2) ทำความดี 3) ชำระจิตใจให้ บริสุทธิ์ ทรงเน้นหลักธรรม ความมีเหตุผลเน้นการสอนแบบอริยสัจที่ถือว่าเป็นต้นแบบของการ พัฒนาการทางจริยธรรม พระพุทธเจ้าทรงนำเอาหลักอริยสัจธรรม มาแสดงให้เห็นแก่นมนุษย์ในข้อธรรมที่ ชื่อว่า “อริยสัจ 4” (พระไตรปิฎกภาษาไทย 10/155/99) และเหตุที่พระองค์ทรงแสดงด้วยอริยสัจ 4 เพื่อให้เป็นสิ่งที่สามารถปฏิบัติได้สำหรับบุคคลทั่วไป

การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม

คุณธรรมจริยธรรมนับได้ว่าเป็นพื้นฐานที่สำคัญของมนุษย์ และทุกวิชาชีพหากบุคคลใดหรือวิชาชีพใดไม่มีคุณธรรมจริยธรรมเป็นหลักยึดเบื้องต้นแล้วก็ยากที่จะก้าวไปสู่ความสำเร็จแห่งตนและวิชาชีพนั้น ๆ ที่ยิ่งไปกว่านั้นก็คือ การขาดจริยธรรมทั้งในส่วนบุคคลแลในวิชาชีพอาจมีผลร้ายต่อตนเอง และสังคม และวงการวิชาชีพในอนาคตอีกด้วย ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาจึงควรมุ่งพัฒนาบุคคลให้เป็นพลเมืองดีมีจริยธรรม มีสติปัญญา และมีความรู้ที่สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข นอกจากนี้ทางสถานศึกษาควรปลูกฝัง และเสริมสร้างลักษณะนิสัยที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศให้แก่เยาวชนของชาติ ทั้งนี้เพื่อให้เยาวชนของชาติได้เจริญเติบโตขึ้นเป็นประชากรที่มีคุณภาพที่ดี และสามารถสร้างสรรค์ประโยชน์ให้แก่ตนเอง และประเทศชาติได้อย่างแท้จริง

นอกจากนี้ มีนักวิชาการได้กล่าวถึงวิธีการปลูกฝัง และส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมอย่างมากมาย ในการพัฒนาคนต้องอาศัยหลักการที่เป็นองค์รวมของศีล สมาธิ และปัญญาแต่เมื่อถึงขั้นของการพิจารณาผลหรือขั้นการวัดผลแห่งการพัฒนาต้องแยกเป็น 4 ด้าน หรือภาวนา 4 (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2555) เพื่อพิจารณาให้ชัดเจนเป็นด้าน ๆ ไปว่าด้านใดเกิดผลอย่างไร ได้แก่ 1) กายภาวนา เป็นการพัฒนาด้านความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่เป็นกายภาพหรือทางด้านวัตถุ 2) ศีลภาวนา เป็นการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางด้านสังคม ด้านเพื่อนมนุษย์ร่วมทั้งสัตว์ทั้งหลาย 3) จิตตภาวนาเป็นการพัฒนาด้านจิตใจที่อาศัยสมาธิเป็นตัวแกนในการฝึก และมีบทบาทออกมาทางเจตจำนง 4) ปัญญาภาวนา เป็นการพัฒนาทางด้านปัญญาความรู้ ความเข้าใจ คิดได้หยั่งเห็นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม มีองค์ประกอบสำคัญในการปลูกฝัง 3 ประการ คือ

1. องค์ประกอบด้านปัญญาหรือความรู้ หมายถึง ความรู้ความเข้าใจทางคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งเด็กจะต้องเรียนรู้ว่าเขาควรจะทำปฏิบัติอย่างไร ความรู้นี้ อาจเกิดจากการได้รับประสบการณ์การใช้เหตุผล และเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้เช่นนี้ต้องอาศัยสติปัญญาเป็นส่วนประกอบสำคัญ

2. องค์ประกอบทางด้านพฤติกรรมหรือลักษณะนิสัย หมายถึง การปลูกฝังทางคุณธรรมจริยธรรมจนเกิดเป็นลักษณะนิสัย เช่นเดียวกับการจะสร้างคนในเป็นนักดนตรี คนผู้นั้นต้องเล่นเครื่องดนตรีจนเกิดความชำนาญ มนุษย์จะเป็นมนุษย์ได้ก็ด้วยการฝึกฝนให้เติบโตขึ้นมาอย่างเป็นมนุษย์ คุณธรรมจริยธรรมก็เช่นกันต้องการการการปฏิบัติอยู่เสมอจึงจะเป็นผู้มีทักษะ และเจตคติทางคุณธรรมจริยธรรม

3. องค์ประกอบทางด้านอารมณ์ความรู้สึกหรือจิตใจ หมายถึง การมีความรู้ และ ลักษณะนิสัยทางคุณธรรมจริยธรรมมิใช่หัวใจของการฝึกคุณธรรม ดังที่ อริสโตเติล ได้กล่าวไว้ว่า คุณธรรมมิใช่เป็นสิ่งที่อยู่ในตัวมนุษย์ตั้งแต่เกิด แต่คุณธรรมเป็นภาวะทางจิตใจที่จะทำดีหรือชั่ว การสร้างจิตใจที่มีคุณธรรมหรือการฝึกภาวะทางจิต ใ้หมุ่งที่จะทำดีจึงเป็นกลไกสำคัญในการปลูกฝัง คุณธรรมจริยธรรม

ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม

ศ.ดร.ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2538) ได้เสนอทฤษฎีที่อธิบายความเกี่ยวข้องระหว่าง ลักษณะทางจิตกับพฤติกรรมของบุคคลไว้ได้เป็นอย่างดี ทฤษฎีดังกล่าวเหมาะสมอย่างยิ่งที่จะใช้กับ คนไทยในสังคมไทย เพราะผู้สร้างทฤษฎีได้ใช้ความรู้ประสบการณ์ผลงานวิจัยที่เป็นของตนเองและ นักวิจัยอื่น ทำกับคนไทยในสังคมไทยอย่างกว้างขวางเป็นระยะเวลากว่า 20 ปี โดยเสนอในชื่อ “ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม”

ลักษณะต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทย

ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมเป็นทฤษฎีที่เสนอจิตลักษณะ 8 ประการ ที่อาจเป็นสาเหตุของ พฤติกรรมของคนดี เก่ง และมีสุข ของคนไทย ทฤษฎีนี้มีพื้นฐานจากผลการประมวลผลการวิจัย ที่ เกี่ยวกับการศึกษาสาเหตุของพฤติกรรมประเภทต่าง ๆ ของคนไทยทั้งเด็กและผู้ใหญ่อจำนวนมาก หลายสิบเรื่อง และทฤษฎีนี้ได้รับการตรวจสอบและมีผลการวิจัยที่สนับสนุนมาตลอดจนกระทั่งปัจจุบัน ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมนี้มี 3 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นราก ส่วนที่เป็นลำต้น และส่วนที่เป็นดอกและผล ของผลไม้

ส่วนแรก คือ ส่วนของดอกและผล เป็นส่วนของพฤติกรรมของคนดีและคนเก่ง ซึ่ง แสดงพฤติกรรมทำความดี ละเว้นความชั่ว ซึ่งเป็นพฤติกรรมของคนดี และพฤติกรรมการทำงาน อย่างขยันขันแข็งเพื่อส่วนรวมอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นพฤติกรรมของคนเก่ง พฤติกรรมของคนดี และเก่ง สามารถแบ่งเป็น 2 ส่วนด้วยกัน คือ

1) พฤติกรรมของคนดี ประกอบด้วย 2 พฤติกรรมหลัก ได้แก่ (1) พฤติกรรม ไม่เบียดเบียนตนเอง เป็นพฤติกรรมของบุคคลที่ไม่เป็นการทำร้ายหรือทำลายตนเอง เช่น พฤติกรรม การดูแลสุขภาพของตนเอง พฤติกรรมการบริโภคสิ่งที่มีประโยชน์ ไม่ดื่มเหล้า ไม่สูบบุหรี่ ไม่ติดยา เสพติด พฤติกรรมไม่เล่นการพนัน เป็นต้น และ (2) พฤติกรรมไม่เบียดเบียนผู้อื่น เป็นพฤติกรรมของ บุคคลที่ไม่ทำร้าย ทำลาย หรือทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน เช่น พฤติกรรมสุภาพบุรุษ ไม่ก้าวร้าว พฤติกรรม การขับขี้อย่างมีมารยาท พฤติกรรมซื่อสัตย์ เป็นต้น

2) พฤติกรรมของคนดีและเก่ง ประกอบด้วย 2 พฤติกรรมหลัก ได้แก่ (1) พฤติกรรมรับผิดชอบ เช่น พฤติกรรมการเรียนการทำงาน พฤติกรรมอบรมเลี้ยงดูเด็ก พฤติกรรมการปกครองของหัวหน้า พฤติกรรมรับผิดชอบต่อหน้าที่ และพฤติกรรมเคารพกฎหมาย เป็นต้น (2) พฤติกรรมพัฒนา เช่น พฤติกรรมพัฒนาตนเอง (เช่น พฤติกรรมใฝ่รู้ พฤติกรรมรักการอ่าน เป็นต้น) พฤติกรรมพัฒนาผู้อื่น (เช่น พฤติกรรมการสนับสนุนให้ผู้อื่นปลอดภัยในการทำงาน พฤติกรรมการเป็นกัลยาณมิตร พฤติกรรมเพื่อนช่วยเพื่อนป้องกันโรคเอดส์ เป็นต้น) และพฤติกรรมพัฒนาสังคม (เช่น พฤติกรรมอาสา เป็นต้น)

ส่วนที่สอง คือ ส่วนที่เป็นลำดับ อันเป็นผลจากจิตลักษณะพื้นฐานที่ราก 3 ประการ ประกอบด้วยจิตลักษณะ 5 ประการ ได้แก่

1) เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง เจตนาของการกระทำที่ทำเพื่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตัวหรือพวกพ้อง ซึ่งมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีพัฒนาการทางเหตุผลเชิงจริยธรรมของ Kohlberg

2) ลักษณะมุ่งอนาคตและการควบคุมตนเอง หมายถึง ความสามารถในการคาดการณ์ไกลว่า สิ่งที่จะกระทำลงไปในปัจจุบัน จะส่งผลอย่างไร ในปริมาณเท่าใด ต่อใคร ตลอดจนความสามารถในการอดได้ สามารถอดเปรี้ยวไว้กินหวานได้

3) ความเชื่ออำนาจในตน หมายถึง ความเชื่อว่าผลที่ตนกำลังได้รับอยู่ เกิดจากการกระทำของตนเอง มิใช่เกิดจากโชคเคราะห์ความบังเอิญหรือการควบคุมของคนอื่นเป็นความรู้สึกในการทำนายได้ ควบคุมได้ของบุคคล ซึ่งมีพื้นฐานมาจากทฤษฎี Locus of Control ของ Rotter

4) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ หมายถึง ความมานะพยายามฝ่าฟันอุปสรรคในการทำสิ่งใด สิ่งหนึ่งโดยไม่ย่อท้อ ซึ่งมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีแรงจูงใจของ Mc Clelland

5) ทศนคติ ค่านิยม และคุณธรรม ทศนคติ หมายถึงการเห็นประโยชน์-โทษของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ความพอใจ ไม่พอใจต่อสิ่งนั้น และความพร้อมที่จะมีพฤติกรรมต่อสิ่งนั้น ซึ่งสอดคล้องกับทศนคติในทฤษฎีของ Ajzen และ Fishbein ส่วนคุณธรรม หมายถึง สิ่งที่ส่วนรวมเห็นว่าดีงาม ส่วนใหญ่แล้วมักเกี่ยวข้องกับหลักทางศาสนา เช่น ความกตัญญู ความเสียสละ ความซื่อสัตย์ เป็นต้น และค่านิยม หมายถึง สิ่งที่คนส่วนใหญ่เห็นว่าสำคัญ เช่น ค่านิยมที่จะศึกษาต่อในระดับสูง ค่านิยมในการใช้สินค้าไทย ค่านิยมในด้านการรักษาสุขภาพ เป็นต้น

จิตลักษณะทั้ง 5 ประการนี้ เป็นสาเหตุของพฤติกรรมที่น่าปรารถนาที่เปรียบเสมือนดอกและผลบนต้นไม้นอกจากนี้ ศ.ดร.ดวงเดือน พันธุมนาวิน ยังเสนอว่า ควรใช้จิต

ลักษณะทั้ง 5 ประการบนลำดับต้นร่วมกับจิตลักษณะพื้นฐานที่ราก 3 ประการ ในการอธิบาย ทำนาย และพัฒนาพฤติกรรมของบุคคล ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า จะต้องใช้จิตลักษณะเพียงตัวเดียวหรือน้อยตัว จะไม่ช่วยให้นักวิจัยและนักพัฒนาเข้าใจการกระทำของบุคคลได้อย่างน่ามั่นใจ

ส่วนที่สาม คือ ราก ประกอบด้วยรากหลัก 3 ราก ซึ่งแทนจิตลักษณะพื้นฐานสำคัญ 3 ประการ ได้แก่

1) ความเฉลียวฉลาด หรือสติปัญญา หมายถึง การรู้การคิดในขั้นรูปธรรมหลายด้าน และการคิดในขั้นนามธรรม ซึ่งมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีพัฒนาการทางการรู้การคิดของ Piaget

2) ประสบการณ์ทางสังคม หมายถึง การรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเราความเอื้ออาทร เห็นอกเห็นใจ และสามารถคาดหรือทำนายความรู้สึกของบุคคลอื่น

3) สุขภาพจิต หมายถึง ความวิตกกังวล ตื่นเต้น ไม่สบายใจของบุคคลอย่างเหมาะสมกับเหตุการณ์

จิตลักษณะทั้ง 3 ประการนี้จะเป็จิตลักษณะพื้นฐานของจิตลักษณะ 5 ตัวบนลำดับต้น และเป็นจิตลักษณะพื้นฐานของพฤติกรรมของบุคคลในส่วนที่เป็นดอกและผลด้วย ดังนั้น บุคคลจะต้องมีจิตลักษณะทั้ง 3 ประการนี้ ในปริมาณสูงเหมาะสมตามวัย จึงจะทำให้จิตลักษณะอีก 5 ตัวบนลำดับต้นพัฒนาได้ดี และมีพฤติกรรมที่น่าปรารถนามากด้วย

สรุปได้ว่า ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรมเป็นทฤษฎีที่เกิดจากการวิจัยพฤติกรรม และจิตลักษณะของคนไทย ทำให้เห็นแนวทางในการกำหนดเป็นนโยบายเพื่อใช้ในการปลูกฝัง และพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้กับคนไทย และที่สำคัญทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรมเป็นทฤษฎีและผลการวิจัยเกี่ยวกับคนไทยทำโดยคนไทย เพื่อคนไทย ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรมก็เปรียบเสมือนแผนที่ที่สามารถจะเอาไปใช้กำหนดนโยบายหลัก และนโยบายย่อยในการพัฒนาเยาวชน และประชาชนไทยให้เป็นคนดีและเป็นคนเก่ง

สรุปผล

การปลูกฝังคุณธรรมในวัยเด็กผ่านการปฏิบัติ ในด้านร่างกาย ด้านสังคม ด้านอารมณ์ และด้านสติปัญญา สามารถอธิบายด้านต่าง ๆ ได้ ดังนี้

1. การปลูกฝังคุณธรรมด้านร่างกาย

การปลูกฝังคุณธรรมในวัยเด็กด้านร่างกายเป็นการเรียนรู้ของประสาทสัมผัสทั้ง 6 ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ของเด็ก ผลที่ได้รับจากการปลูกฝังคุณธรรมในวัยเด็กผ่านการปฏิบัติ คือ

1) การสัมผัส เป็นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม จากการมองเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การชิมรสสัมผัส การสัมผัสทางกาย และการรับรู้ด้วยใจของเด็ก เช่น แสดงด้วยการโอบกอดจากผู้ปกครอง คุณครู เพื่อแสดงความรัก ความห่วงใย

2) รักษาความสะอาด ควรต้องปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมทั้งความสะอาดทางกายและความสะอาดทางใจให้กับเด็ก คือ การรักษาความสะอาดทางกาย เช่น การสวมใส่เสื้อผ้าที่สะอาด ล้างมือ ตัดเล็บ แปรงฟัน อาบน้ำ ส่วนการรักษาความสะอาดทางใจ เช่น มีความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ไม่ลักขโมยของคนอื่น

3) รับประทานอาหารที่มีประโยชน์ เป็นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้เด็กรู้จักเลือกรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย แม้ว่าอาหารนั้นตัวเองจะไม่ชอบ รวมถึงต้องออกกำลังกายให้ร่างกายแข็งแรงซึ่งมีผลต่อการทรงตัวของเด็กวัยนี้ ฝึกให้เด็กทำงานบ้าน เก็บกวาดบ้าน ถูบ้าน เอาอาหารให้สัตว์เลี้ยง ปลูกต้นไม้

4) ประหยัด, พอเพียง สอนเด็กให้เห็นคุณค่าของเงินไม่ว่าจะเป็นเงินมาก หรือเงินน้อย ชื้อของเท่าที่จำเป็น อย่าได้อะไรต้องเก็บเงินซื้อเอง ทำให้เด็กเห็นคุณค่าของเงิน และภูมิใจที่สามารถซื้อของเองได้ด้วยกำลังทรัพย์ของตนเอง ก็จะรู้จักถนอมรักษาสินทรัพย์นั้น ๆ

2. การปลูกฝังคุณธรรมด้านสังคม

การปลูกฝังคุณธรรมในวัยเด็กด้านสังคม เป็นปลูกฝังให้เด็กมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนร่วมห้อง เพื่อนต่างห้อง และมีความสัมพันธ์ที่ดีกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม ผลที่ได้รับจากการปลูกฝังคุณธรรมในวัยเด็กผ่านการศึกษาปฏิบัติ คือ

1) ความสัมพันธ์ นักเรียนปฐมวัยจะได้รับการปลูกฝังให้มีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนร่วมห้อง และเพื่อนต่างห้อง เช่น เวลาเจอเพื่อนก็ยิ้มแย้มทักทายกัน

2) มีความรับผิดชอบ มีวินัย เช่น การได้รับหน้าที่เป็นเวรรับผิดชอบประจำวัน ตรงต่อเวลาไม่สร้างความเดือดร้อนให้ตัวเองและคนอื่น เวลาเข้าแถวก็ต้องไม่แกล้งเพื่อน หรือคุยกันเสียงดัง หรือหยิบสิ่งของจากที่ตรงไหนก็ต้องเอากลับมาไว้ที่เดิม เมื่อทำผิดก็ต้องยอมรับผิด และต้องรู้จักการขอโทษเมื่อตัวเองผิด

3) การมีส่วนร่วม ให้เด็กมีส่วนร่วมในการดูแลบริเวณโรงเรียน ช่วยกันรักษาสมบัติของโรงเรียน และสร้างนิสัยการทำงานร่วมกับคนอื่น

4) การแบ่งปัน สอนให้เด็ก รู้จักแบ่งปัน และมีการแชร์ประสบการณ์ที่ดี ๆ

3. การปลูกฝังคุณธรรมด้านอารมณ์

การปลูกฝังคุณธรรมในวัยเด็กด้านอารมณ์เป็นปลูกฝังให้เด็กมีสมาธิ อ่อนโยน มีสุขภาพจิตดีมีอารมณ์เบิกบานผ่อนคลาย มีความสุขในการเรียนรู้ ผลที่ได้รับจากการปลูกฝังคุณธรรมในวัยเด็กผ่านการปฏิบัติ คือ

1) มีสมาธิ สมาธิ เช่น เมื่อเจอใครก็ไหว้กล่าวทักทายสวัสดี ยิ้มแย้มแจ่มใส รู้จักกล่าวคำขอโทษ คำขอบคุณ

2) คิดบวก อารมณ์เบิกบาน สอนให้เด็กคิดดี คิดบวก แล้วพวกเขาก็จะเกิดความรู้สึกที่ดีต่อเพื่อน ๆ รู้จักใช้คำพูดที่นุ่มนวล ชื่นชมและลงโทษด้วยเหตุและผล ไม่ใช่ใช้อารมณ์ตัดสินปัญหา

3) เมตตา จิตอาสา สอนเด็กด้วยความรักความเมตตา เมื่อเด็กได้รับสิ่งนี้จากเรา เขาก็จะสะท้อนความรู้สึกนี้ไปสู่คนอื่นได้โดยง่าย มีจิตอาสาบำเพ็ญประโยชน์ เพื่อช่วยเหลือคุณครู หรือผู้ปกครอง

4) สติ สวดมนต์ สอนเด็กให้มีสติไม่ตื่นกลัวโรคระบาด มีสติกับตัวตลอดเวลาไม่เหม่อลอย ไม่มีอารมณ์พุ่งชน ฝึกให้รู้จักคิด ใช้สติสมาธิรับรู้การเปลี่ยนแปลง สอนให้รู้จักทำบุญตักบาตร ทำสมาธิ สวดมนต์ แผ่เมตตา

4. การปลูกฝังธรรมด้านสติปัญญา

การปลูกฝังคุณธรรมในวัยเด็กด้านสติปัญญาเป็นปลูกฝังให้เด็กมีความรู้ความเข้าใจในเหตุผล และคิดแก้ปัญหาได้ ผลที่ได้รับจากการปลูกฝังคุณธรรมในวัยเด็กผ่านการปฏิบัติ คือ

1) คิดเป็นระบบ สอนให้เป็นเด็กที่รู้จักคิดอย่างมีระบบ คิดเป็นขั้นเป็นตอน เพื่อฝึกให้เด็กคิดเป็น มีความเชื่อมั่นในตัวเอง และกล้าตัดสินใจ เช่น ให้ซ่อมของเล่นเอง หรือดัดแปลงเป็นของเล่นชิ้นใหม่

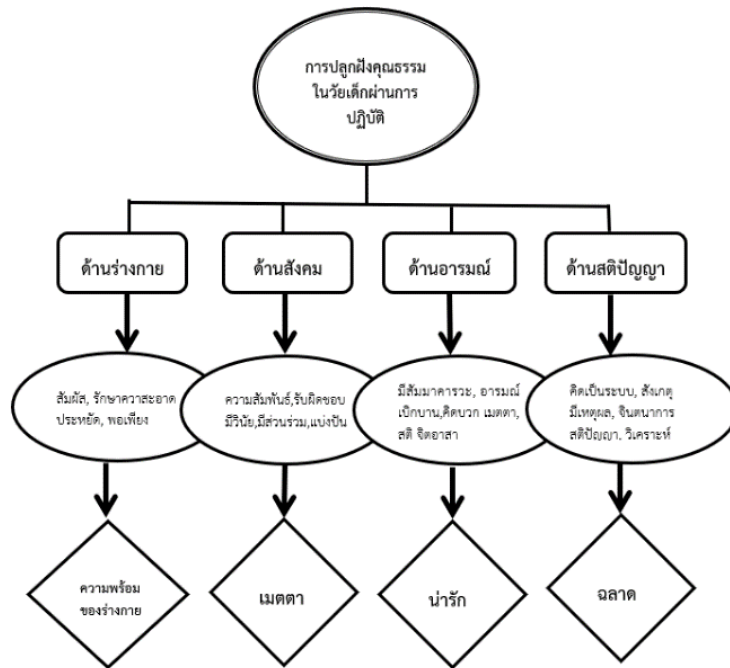
2) สังเกต มีเหตุผล สอนให้เป็นเด็กที่รู้จักสังเกตสิ่งรอบตัวเอง มีเหตุผลรู้จักคิดแยกแยะให้ได้ว่าสิ่งไหนสมควรใช้อย่างไร แก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้อย่างมีเหตุผล

3) จินตนาการ สติปัญญา คิดอย่างสร้างสรรค์ ให้คิดบวก รู้จักคิดให้เหมาะสมกับวัย มีสติสัมปชัญญะเพื่อรับรู้ต่อการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และแก้ปัญหาด้วยสติปัญญา ยอมรับความเป็นจริง รู้จักรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น และฟังอย่างมีสติอย่างมีมารยาท

4) วิเคราะห์ สอนให้เด็กรู้จักการวิเคราะห์เปรียบเทียบ ฝึกให้แก้ไขปัญหาด้วยตัวเอง ได้ใช้ความพยายามที่จะแก้ปัญหาด้วยตัวเอง

องค์ความรู้ใหม่

ผู้เขียนขอเสนอองค์ความรู้ใหม่ ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

1. การปลูกฝังคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านการปฏิบัติด้านร่างกาย

การปลูกฝังคุณธรรมด้านร่างกายเป็นการเรียนรู้ของประสาทสัมผัสทั้ง 6 ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ของเด็กคือ การเรียนรู้ของประสาทสัมผัส เป็นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม จากการมองเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การชิมรสสัมผัส การสัมผัสทางกาย และการรับรู้ด้วยใจของเด็ก เช่น แสดงด้วยการโอบกอดจากผู้ปกครอง คุณครู เพื่อแสดงความรัก ความห่วงใย ต้องรักษาความสะอาด ทั้งความสะอาดทางกาย และความสะอาดทางใจให้กับเด็ก เช่น การรักษาความสะอาดทางกาย สวมใส่เสื้อผ้าที่สะอาด ล้างมือ ตัดเล็บ แปรงฟัน อาบน้ำ ส่วนการรักษาความสะอาดทางใจ เช่น มีความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ไม่ลักขโมยของคนอื่น ให้เด็กรู้จักเลือกรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย แม้ว่าอาหารนั้นตัวเองจะไม่ชอบ รวมถึงต้องออกกำลังกายให้ร่างกายแข็งแรง ซึ่งมีผลต่อการทรงตัวของเด็กวัยนี้ ฝึกให้เด็กทำงานบ้าน เก็บกวาดบ้าน ถูบ้าน เอาอาหารให้สัตว์เลี้ยง ปลูกต้นไม้ ต้องรู้ถึงประหยัด พอเพียง สอนเด็กให้เห็นคุณค่าของเงินไม่ว่าจะเป็นเงินมาก หรือเงินน้อย ชื้อของเท่าที่จำเป็น อย่าได้อะไรต้องเก็บเงินซื้อเอง ทำให้เด็กเห็นคุณค่าของเงิน และ

ภูมิใจที่สามารถซื้อของเองได้ด้วยกำลังทรัพย์ของตนเอง ก็จะมีสุขภาพอนามัยที่ดีขึ้น ๆ ฉะนั้น เด็กที่ได้รับการปลูกฝัง พัฒนา และส่งเสริมคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาทางด้านร่างกาย จะเป็นเด็กที่ร่างกายมีความพร้อมสมบูรณ์ คือ มีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง ช่วยเหลือตัวเองได้ไม่เบียดเบียนตนเอง ไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อมรอบตัว และสามารถดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างปกติสุข

2. การปลูกฝังคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านการปฏิบัติด้านสังคม

การปลูกฝังคุณธรรมด้านสังคม เป็นปลูกฝังให้เด็กมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนร่วมห้อง เพื่อนต่างห้อง และมีความสัมพันธ์ที่ดีกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม คือ การปลูกฝังให้มีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนร่วมห้อง และเพื่อนต่างห้อง เช่น เวลาเจอเพื่อนก็ยิ้มแย้มทักทายกัน ฝึกให้เป็นคนมีความรับผิดชอบ มีวินัย เช่น การได้รับหน้าที่เป็นเวรรับผิดชอบประจำวัน ตรงต่อเวลาไม่สร้างความเดือดร้อนให้ตัวเองและคนอื่น เวลาเข้าแถวก็ต้องไม่แกล้งเพื่อน หรือคุยกันเสียงดัง หรือหยิบสิ่งของจากที่ตรงไหนก็ต้องเอากลับมาไว้ที่เดิม เมื่อทำผิดก็ต้องยอมรับผิด และต้องรู้จักการขอโทษเมื่อตัวเองผิด ให้เด็กมีส่วนร่วมในการดูแลบริเวณโรงเรียน ช่วยกันรักษาสมบัติของโรงเรียน และสร้างนิสัยการร่วมทำงานกับคนอื่น และสอนให้เด็กรู้จักแบ่งปัน และมีการแชร์ประสบการณ์ที่ดี ๆ ฉะนั้นเด็กที่ได้รับการปลูกฝัง พัฒนา และส่งเสริมคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาทางด้านสังคม จะเป็นเด็กที่มีความเมตตาต่อตัวเอง และผู้อื่น คือ เป็นเด็กที่รู้จักรักตัวเอง และรู้จักเห็นอกเห็นใจคนอื่น มีความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดี ไม่เบียดเบียนคนอื่น รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา ปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างที่ต้องการให้ผู้อื่นปฏิบัติต่อตัวเรา แบ่งปันน้ำใจให้คนรอบตัว

3. การปลูกฝังคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านการปฏิบัติด้านอารมณ์

การปลูกฝังคุณธรรมด้านอารมณ์เป็นปลูกฝังให้เด็กมีสัมมาคารวะ อ่อนโยน มีสุขภาพจิตดี มีอารมณ์เบิกบานผ่องใส มีความสุขในการเรียนรู้ คือ ฝึกให้มีสัมมาคารวะ เช่น เมื่อเจอใครก็ไหว้ กล่าวทักทายสวัสดี ยิ้มแย้มแจ่มใส รู้จักกล่าวคำขอโทษ คำขอบคุณ มองโลกในด้านดี คิดบวก อารมณ์เบิกบาน สอนให้เด็กคิดดี คิดบวก แล้วพวกเขาก็จะเกิดความรู้สึกที่ดีต่อเพื่อน ๆ รู้จักใช้คำพูดที่นุ่มนวล ชื่นชมและลงโทษด้วยเหตุและผล ไม่ใช้อารมณ์ตัดสินปัญหา มีจิตอาสา สอนเด็กด้วยความรักความเมตตา เมื่อเด็กได้รับสิ่งนี้จากเรา เขาก็จะสะท้อนความรู้สึกนี้ไปสู่คนอื่นได้โดยง่าย มีจิตอาสา บำเพ็ญประโยชน์ เพื่อช่วยเหลือคุณครู หรือผู้ปกครอง สอนเด็กให้มีสติไม่ตื่นกลัวโรคระบาด มีสติกับตัวตลอดเวลาไม่เหม่อลอย ไม่มีอารมณ์ฟุ้งซ่าน ฝึกให้รู้จักคิด ใช้สติสมาธิรับรู้การเปลี่ยนแปลง สอนให้รู้จักทำบุญตักบาตร ทำสมาธิ สวดมนต์ แผ่เมตตา ฉะนั้น เด็กที่ได้รับการปลูกฝัง พัฒนา และส่งเสริมคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาทางด้านอารมณ์ จะเป็นเด็กน่ารัก มีจิตที่

เหมาะสมตามวัย คือ เป็นเด็กมีสมาธิ ยึดแน่นแจ่มใส คิดบวก ไม่ใช้อารมณ์ตัดสินปัญหา มีจิตอาสา

4. การปลูกฝังคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านการปฏิบัติด้านสติปัญญา

การปลูกฝังคุณธรรมด้านสติปัญญาเป็นปลูกฝังให้เด็กมีความรู้ความเข้าใจในเหตุผล และคิดแก้ปัญหาได้ คือ ฝึกให้คิดอย่างเป็นระบบ สอนให้เป็นผู้รู้จักคิดอย่างมีระบบ คิดเป็นขั้นเป็นตอน เพื่อฝึกให้เด็กคิดเป็น มีความเชื่อมั่นในตัวเอง และกล้าตัดสินใจ เช่น ให้ซ่อมของเล่นเอง หรือดัดแปลงเป็นของเล่นชิ้นใหม่ ฝึกให้รู้จักการสังเกต มีเหตุผล สอนให้เป็นผู้ที่รู้จักสังเกตสิ่งรอบตัวเอง มีเหตุผลรู้จักคิดแยกแยะให้ได้ว่าสิ่งไหนสมควรใช้อย่างไร แก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ต้องรู้จักการจินตนาการ ใช้สติปัญญาคิดอย่างสร้างสรรค์ ให้คิดบวก รู้จักคิดให้เหมาะสมกับวัย มีสติสัมปชัญญะเพื่อรับรู้ต่อการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และแก้ปัญหาด้วยสติปัญญา ยอมรับความเป็นจริง รู้จักรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น และฟังอย่างมีสติอย่างมีมารยาท และสอนให้รู้จักการวิเคราะห์ เปรียบเทียบ ฝึกให้แก้ไขปัญหาด้วยตัวเอง ได้ใช้ความพยายามที่จะแก้ปัญหาด้วยตัวเอง ฉะนั้น เด็กที่ได้รับการปลูกฝัง พัฒนา และส่งเสริมคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาทางด้านสติปัญญา จะเป็นเด็กฉลาดและใช้ความฉลาดในทางที่ถูก คือ จะเป็นเด็กฉลาดแต่ไม่โกง เป็นเด็กช่างสังเกต มีเหตุผล มีจินตนาการ คิดอย่างสร้างสรรค์ และวิเคราะห์แก้ปัญหาได้

เอกสารอ้างอิง

- ดวงเดือน พันธุมนาวิน. (2538). *ทฤษฎีต้นไม้วิจัยธรรม : การวิจัยและการพัฒนาบุคคล*. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- เนตร์พัฒนา ยาวีราช. (2556). *จริยธรรมธุรกิจ*. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ : เซ็นทรัลเอ็กซ์เชนเจอร์ส.
- ประกาศรี สีสื่อไพ. (2550). *พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปราชญา กล้าผจญ. (2550). *คุณธรรมจริยธรรมผู้นำรัฐ*. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ : ก. พลการพิมพ์.
- ผกา สัตยธรรม. (2556). *การสอนจริยธรรมสำหรับเยาวชน*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2558). *คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). (2555). *การพัฒนาจริยธรรมตามแนวคิดเชิงพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2554). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. (พิมพ์ครั้งที่ 17). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พระพุทธรูปของธรรมสภา.
- พระราชปริยัติกวี (สมจินต์ สมมาปัญญา). (2562). *สารัตถธรรมจากชาดก : ทสภารมย์*. กรุงเทพฯ : หจก.ประยูรสาส์นไทยการพิมพ์.
- พุทธทาสภิกขุ. (2505). *แนวแนวจริยธรรม*. กรุงเทพฯ : บริษัทศิริพัทธ์.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์.
- วิฑูรย์ ชัตติยะมานะ. (2556). *เอกสารประกอบการสอนวิชาคุณลักษณะและจรรยาบรรณครู*. ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- สาโรช บัวศรี. (2554). *จริยธรรมไทยในปัจจุบัน*. (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศาสนา.
- สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา. (2550). *รายงานเบื้องต้นการเสริมสร้างคุณธรรมในระบบการศึกษาไทย*. กรุงเทพฯ : วี.ที.ซี.คอมมิวนิเคชั่น.
- แสงเดือน ผ่องพุ่ม. (2556). *สื่อสังคมออนไลน์ : แนวทางการนำมาประยุกต์ใช้*. *วารสารวิชาการสำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา*, 3(20), 1-22.
- Good, C. V. (1973). *Dictionary of Education*. (3rd ed). New York : Mac Graw Hill Book.
- Kolhberg. L. (1976). *Development of Moral Character and Moral Ideology Review of Child Development Research*. New York : Russell Sage Foundation.

กระบวนการนิเทศและเทคนิคการนิเทศทางการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา

Educational Supervision Processes and Techniques for Developing Educational Quality

ดวงทิพย์ เพ็ชรนิล¹ วรณรี ปานศิริ² และทัศนีย์ ช่อเทียนทิพย์³

Duangthip Petnil, Wannaree Pansiri and Tassanee Chotientip

Received: September 16, 2024

Revised: November 03, 2024

Accepted: November 24, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการนิเทศ และเทคนิคการนิเทศการศึกษา ซึ่งการนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ และคุณภาพการศึกษาโดยรวม การนิเทศการศึกษามีเป้าหมายหลักในการช่วยพัฒนาครูผู้สอนและบุคลากรทางการศึกษาให้สามารถดำเนินการสอนและการจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการนิเทศไม่ใช่เพียงการตรวจสอบ หรือควบคุมการปฏิบัติงานของครู แต่ยังเป็น การชี้แนะ และสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพทางวิชาชีพของครูในทุกด้าน ทั้งในด้านการพัฒนาความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาวิชาที่สอน ทักษะการสอน และการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน กระบวนการนิเทศที่เหมาะสมในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา คือ 1) การประเมินความต้องการตามบริบทของครูและสถานศึกษา 2) มีการวางแผนและให้ความรู้ที่จำเป็นสำหรับการนิเทศร่วมกัน 3) ใช้รูปแบบการนิเทศและเทคนิคการนิเทศที่หลากหลาย 4) สร้างกำลังใจและประเมินผลเป็นระยะเพื่อพัฒนาอย่างต่อเนื่อง 5) ปรับปรุงกระบวนการจากผลการประเมินและข้อเสนอแนะ ในปัจจุบันการนิเทศการศึกษามีความสำคัญมากยิ่งขึ้น เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้ครูต้องมีการปรับตัวและมีความจำเป็นพัฒนาทักษะใหม่ ๆ เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและสังคมได้

¹⁻³ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี; Rajamangala University of Technology Rattanakosin

Corresponding author, e-mail: duangthip.petnil@rmutr.ac.th, Tel. 089-4547578

คำสำคัญ: กระบวนการนิเทศ, การนิเทศแบบพัฒนาการ, เทคนิคการนิเทศ

Abstract

This academic article aims to study the concept of the supervision process and educational supervision techniques. Educational supervision is a process that is important for development of learning management and overall educational quality. Educational supervision has the main goal of helping teachers and educational personnel to be able to teach and manage learning effectively. Supervision is not just about checking or controlling teachers' work performance, but also about guiding and supporting the development of teachers' professional potential in all aspects, including the development of knowledge, understanding of the subject matter being taught, teaching skills, and organizing learning that is appropriate for learners. The appropriate supervision process for developing educational quality is: 1) assessing the contextual needs of teachers and schools, 2) planning and providing necessary knowledge for joint supervision, 3) using a variety of supervision formats and supervision techniques, 4) creating encouragement and evaluating periodically for continuous development, 5) improving the process from the evaluation results and suggestions. Currently, educational supervision is more important than ever due to the rapid changes in society and technology, which require teachers to adapt and develop new skills in order to respond to the needs of learners and society.

Keywords: Supervision Process, Developmental Supervision, Supervision Techniques

บทนำ

การนิเทศการศึกษาเป็นการส่งเสริม สนับสนุน หรือให้ความช่วยเหลือการพัฒนา ปรับปรุงกระบวนการจัดการเรียนรู้ โดยการปฏิบัติงานระหว่างผู้รับการนิเทศ และผู้นิเทศ การนิเทศ การศึกษามีเป้าหมายหลักคือ คุณภาพการศึกษาที่มีตัวบ่งชี้ที่สำคัญ คือศักยภาพของผู้เรียนที่ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพซึ่งเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างครูและผู้บริหารที่นิเทศ เช่น ผู้บริหาร ครูวิชาการ ศิษยานิเทศก์ และบุคลากรที่เกี่ยวข้อง มีการกำหนดวัตถุประสงค์และขั้นตอนการ

ดำเนินงานที่ชัดเจน เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของครูที่ส่งผลถึง การพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนเป็นสำคัญ หน่วยงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2564) ได้กล่าวว่าการพัฒนาคุณภาพการศึกษาจะสำเร็จได้ตามเป้าหมาย จำเป็นต้องมี องค์ประกอบสำคัญในการพัฒนา คือ กระบวนการบริหาร กระบวนการจัดการเรียนรู้ และ กระบวนการนิเทศ ที่ต้องร่วมกันสนับสนุนส่งเสริมไปด้วยกันในลักษณะของเกลียวเชือก กระบวนการนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดการพัฒนาและปรับปรุง กระบวนการเรียน การสอนของครู โดยมุ่งให้เกิดการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพส่งผลถึงคุณภาพของผู้เรียน กระบวนการนิเทศการศึกษาช่วยทำให้เกิดการพัฒนาคน พัฒนางาน สร้างการประสานสัมพันธ์ และ ขวัญกำลังใจซึ่งต้องดำเนินงานให้ประสานสัมพันธ์กับกระบวนการอื่นในการพัฒนาคุณภาพ การศึกษาให้บรรลุตามเป้าหมาย ทำให้เกิดการพัฒนายั่งยืนถาวร

หลักการสำคัญและกระบวนการในการนิเทศการศึกษา

หลักการของการนิเทศการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2564) ได้มุ่งเน้นพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษาของแต่ละสถานศึกษาที่สอดคล้องกับ มาตรฐานการศึกษาชาติ มาตรฐานการศึกษาระดับปฐมวัย และมาตรฐานการศึกษาระดับการศึกษา ขั้นพื้นฐาน รวมทั้งการนิเทศการศึกษาตามบริบทความจำเป็น (Needs Assessment) และนโยบาย ต้นสังกัด การใช้วงจรคุณภาพในการนิเทศอย่างเป็นระบบที่มีการวางแผนงานร่วมกันระหว่างผู้รับ การนิเทศกับผู้นิเทศในการพัฒนาคุณภาพไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ ตลอดจนการประเมินผลการ นิเทศเพื่อนำมาปรับปรุงและพัฒนากระบวนการนิเทศให้มีประสิทธิภาพ การใช้กระบวนการหรือวิธีการ นิเทศที่สอดคล้องกับจุดประสงค์ เนื้อหา ประเด็นของการนิเทศการศึกษา และใช้แนวคิดมนุษยนิยม ที่เน้นความเป็นกัลยาณมิตรในการนิเทศ Glickman, C.D., Gordon, S.P & Ross-Gordon, J.M. (2018) ได้กล่าวถึงการนิเทศการศึกษาเป็นตัวประสานที่ช่วยให้โรงเรียนประสบความสำเร็จ ครูและ ผู้นิเทศจะต้องมีเป้าหมาย และทำงานร่วมกันในการพัฒนาผู้เรียน และทำงานร่วมกันอย่างสอดคล้อง เพื่อให้บรรลุตามวิสัยทัศน์ที่โรงเรียนตั้งไว้ การพัฒนาหลักสูตร การพัฒนาวิชาชีพ การพัฒนากลุ่ม และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ บนพื้นฐานของการทำงานในบริบทของตนเอง จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงตามความต้องการขององค์กรและครู และช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีขึ้น

การนิเทศเป็นสิ่งจำเป็นที่มีประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้ ได้มาซึ่งผลที่มีประสิทธิภาพ การดำเนินงานนิเทศจึงต้องเป็นไปตามขั้นตอนที่เรียกว่า กระบวนการ นิเทศควบคู่ไปกับการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพ และต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องเป็นระบบ

โดยอาศัยบุคลากรที่เกี่ยวข้องร่วมมือ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ดังนั้น ผู้ที่มีหน้าที่ในการนิเทศ จำเป็นต้องศึกษาหลักการของการนิเทศการศึกษา เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการนิเทศ

บทความนี้ได้กล่าวถึงกระบวนการนิเทศของสังด์ อุทรานันท์ (อ้างถึงในเสาวณี สิริสุขศิลป์, 2566) ที่ศึกษานิเทศก์ได้นำมาใช้อย่างแพร่หลายในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เป็นกระบวนการนิเทศที่สอดคล้องกับสังคมไทย 5 ขั้นตอน ซึ่งเรียกกันว่า “PIDRE” มีขั้นตอน คือ

1. การวางแผนการนิเทศ (Planning – P) ผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศ จะทำการประชุมปรึกษาหารือ เพื่อให้ได้มาซึ่งปัญหาและความต้องการจำเป็นที่จะต้องมีการนิเทศ

2. ให้ความรู้ก่อนการนิเทศ (Informing – I) การให้ความรู้ความเข้าใจถึงสิ่งที่จะต้องดำเนินการว่าจะต้องอาศัยความรู้ความสามารถอย่างไรบ้างจะมีขั้นตอนในการดำเนินงานอย่างไร และจะดำเนินการอย่างไรถึงจะให้ผลงานออกมาอย่างมีคุณภาพ

3. การดำเนินการนิเทศ (Doing – D) ประกอบด้วยการปฏิบัติงาน 3 ลักษณะ คือ การปฏิบัติงานของผู้รับการนิเทศ การปฏิบัติงานของผู้ให้การนิเทศ การปฏิบัติงานของผู้สนับสนุนการนิเทศ

4. การสร้างเสริมกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงานนิเทศ (Reinforcing – R) เป็นการเสริมแรงให้ผู้รับการนิเทศมีความมั่นใจ และบังเกิดความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน ขึ้นนี้อาจดำเนินไปพร้อม ๆ กับที่ผู้รับการนิเทศกำลังปฏิบัติงาน หรือการปฏิบัติงานได้เสร็จสิ้น

5. การประเมินผลการนิเทศ (Evaluating – E) ผู้นิเทศทำการประเมินผลการดำเนินงานที่ได้ดำเนินการผ่านไปแล้วว่าเป็นอย่างไร การดำเนินการนิเทศตามกระบวนการจะเป็นไปอย่างต่อเนื่องไม่หยุดยั้งจนกว่าจะบรรลุตามจุดประสงค์ที่วางไว้ หรือสามารถพัฒนาผู้รับการนิเทศได้ตามที่ต้องการ หากบรรลุผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายแล้วต้องการหยุดกระบวนการทำงาน ก็ถือว่าการนิเทศในเรื่องนั้นได้สิ้นสุด

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2564) ได้กล่าวถึงกระบวนการนิเทศ ซึ่งเป็นการออกแบบและวางแผนของการนิเทศการศึกษาที่ผู้นิเทศได้จัดลำดับไว้อย่างต่อเนื่อง มีลำดับขั้นตอนในการดำเนินงานชัดเจน มีเหตุผลและสามารถดำเนินการได้สอดคล้อง เหมาะสมกับบริบทในแต่ละพื้นที่ มี 5 ขั้นตอน คือ

1. เตรียมการนิเทศ ประกอบด้วยการทบทวนความรู้ สืบหาข้อมูลสารสนเทศเพื่อการนิเทศ สภาพปัญหาและความต้องการจำเป็นในการนิเทศ สร้างความเข้าใจให้ผู้รับการนิเทศเห็นถึงความสำคัญ ความจำเป็นและสร้างความตระหนัก

2. วางแผนการนิเทศ หลังจากวิเคราะห์สภาพปัญหาความต้องการ และเตรียมข้อมูลเพียงพอสำหรับการนิเทศแล้ว ผู้นิเทศวางแผนการนิเทศโดยการกำหนดจุดมุ่งหมาย กำหนดทางเลือก หรือวิธีการนิเทศที่หลากหลาย โดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง มีการวางแผนด้วยการประชุมเตรียมการนิเทศ สร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกัน กำหนดประเด็น เนื้อหาที่จะนิเทศ ออกแบบแผนการนิเทศ จัดทำสื่อ และเครื่องมือนิเทศ

3. ดำเนินการนิเทศ เป็นขั้นตอนที่ผู้นิเทศเข้าพบผู้รับการนิเทศ ผ่านกิจกรรมการนิเทศ โดยใช้รูปแบบหรือวิธีการที่ผู้นิเทศนำมาใช้ปฏิบัติจริง ซึ่งจะช่วยให้การดำเนินการนิเทศบรรลุเป้าหมาย และดำเนินการตามขั้นตอน ประกอบด้วย การชี้แจงขั้นตอนการนิเทศ ทำความเข้าใจถึงสิ่งที่จะนิเทศว่ามีขั้นตอน การดำเนินการอย่างไร และจะมีวิธีการทำให้การนิเทศครั้งนี้มีคุณภาพสูงสุด การสังเกตชั้นเรียน การสังเกตการสอนของครูในชั้นเรียน โดยผู้นิเทศใช้ทักษะการสังเกต การฟัง จับประเด็น พิจารณาความสอดคล้องของกิจกรรม การใช้สื่อ การใช้คำถาม ตลอดจนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครูกับผู้เรียน การสังเกตชั้นเรียนผู้นิเทศต้องใช้เทคนิควิธีการหลากหลาย และบันทึกข้อค้นพบอย่างละเอียดหรือใช้วิธีการบันทึกวิดีโอ เพื่อนำมาประกอบการสะท้อนผลการนิเทศภายหลังจากการดำเนินการสังเกตเสร็จสิ้น การสะท้อนผลการนิเทศชั้นเรียน เป็นกิจกรรมการนิเทศที่ผู้นิเทศต้องใช้ ทักษะการพูดคุย การใช้คำถาม ให้ผู้รับการนิเทศทบทวน พิจารณาไตร่ตรอง การจัดการเรียนรู้ของตนเอง คำถามที่ดีควรเป็นคำถามปลายเปิด ให้ผู้ถูกถามได้แสดงความคิดเห็น ผู้นิเทศควรให้ข้อเสนอแนะ การปรับปรุงและพัฒนา กิจกรรมการจัดการเรียนรู้ ส่วนผู้รับการนิเทศควรนำข้อเสนอแนะไปปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนรู้

4. ประเมินผลการนิเทศ เป็นขั้นตอนที่ผู้นิเทศประเมินผลการนิเทศว่าเป็นอย่างไร มีปัญหาหรืออุปสรรคที่ทำให้การดำเนินงานไม่ประสบผลสำเร็จหรือไม่ ควรปรับปรุง แก้ไขอย่างไร ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศควรร่วมกันวิเคราะห์ผลการประเมินที่ได้ หาจุดเด่นเพื่อส่งเสริมให้กำลังใจผู้รับการนิเทศ หาจุดที่ควรพัฒนาเพื่อวางแผนในการปรับปรุงในครั้งต่อไป

5. สรุป รายงานผล ปรับปรุง และพัฒนา ผู้นิเทศนำข้อมูลที่เป็นผลจากการนิเทศมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ สรุปและรายงานผลการนิเทศ อย่างเป็นระบบ พร้อมทั้งเสนอประเด็นปัญหา อุปสรรคในการดำเนินงาน รวมถึงความพึงพอใจในการนิเทศ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับไว้เป็นประโยชน์ในการนิเทศครั้งต่อไป

ปาริชาติ เกสัชชา (2560) ได้พัฒนากระบวนการนิเทศแบบ AIPD_{ONE} คือ 1) การประเมินสมรรถนะ (Assessing: A) เป็นการประเมินสภาพและสมรรถนะในการทำงานของครูเพื่อจำแนกครูและเลือกใช้วิธีการนิเทศให้เหมาะสมกับครู 2) การให้ความรู้ (Information: I) 3) การ

วางแผนการนิเทศการสอน (Planning: P) 4) การปฏิบัติการนิเทศการสอน (Doing: D) แบ่งผู้รับการนิเทศเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 วิธีการนิเทศการสอนแบบชี้้นำให้คำปรึกษา กลุ่มที่ 2 วิธีการนิเทศการสอนแบบร่วมมือ กลุ่มที่ 3 วิธีการนิเทศการสอนแบบชี้นำตนเอง 5) การประเมินผลการนิเทศการสอน (Evaluation: E) เพื่อประเมินผลสำเร็จของกานิเทศการสอน

Acheson, K.A. & Gall, M.D. (2003) กล่าวว่า กระบวนการนิเทศการสอน มี 3 ขั้นตอน คือ 1) จัดประชุมเพื่อวางแผน (Planning Conference) เพื่อให้เกิดการวางแผนร่วมกัน เกิดการนำเสนอในประเด็นที่ครูต้องการพัฒนาและมุ่งหวังในการดำเนินการปรับปรุงการสอน 2) การสังเกตการสอน (Observation) เป็นกระบวนการในการสังเกตการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน 3) การประชุมให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback Conference) ขั้นตอนนี้ผู้นิเทศและครูประชุมร่วมกันเพื่อวิเคราะห์ผลการสังเกตการสอนและร่วมกันตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางแก้ไข

Prasetia, I., Akrim, E. & Sulasmi, E. (2022) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการนิเทศที่เน้นการทำงานร่วมกันและเน้นทักษะการฟังและการตอบสนอง พบว่า การดำเนินการนิเทศเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการนิเทศ ต้องอยู่บนพื้นฐานของความร่วมมือ โดยให้ความสนใจกับคุณค่าของทุกคน โดยการฟังและการตอบสนองเพื่อแก้ปัญหา และปรับปรุงคุณภาพการเรียนรู้ เป็นความรับผิดชอบร่วมกัน การทำงานร่วมกันจะเป็นประโยชน์หากมีทัศนคติเชิงบวกในการสร้างความสัมพันธ์ที่กลมกลืนระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ สรุปเป็นขั้นตอนการนิเทศได้ 4 ขั้นตอน คือ ขั้นการวางแผน ขั้นก่อนการนิเทศ ขั้นการนิเทศ และขั้นการประเมินผล ติดตาม และการรายงาน

จากที่ได้กล่าวมากระบวนการนิเทศการศึกษาของนักวิชาการหรือนักการศึกษาจะมีกระบวนการที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งประกอบด้วย การวางแผน การให้ความรู้ผู้รับการนิเทศเพื่อทำให้การทำงานถูกต้องมีประสิทธิภาพมากขึ้น การลงมือปฏิบัติการนิเทศ การให้กำลังใจเสริมแรง และการประเมินผล

ทักษะการนิเทศการศึกษา

นอกจากกระบวนการในการนิเทศที่ต้องมีความชัดเจน และต่อเนื่อง ทักษะการนิเทศการศึกษาถือเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นของศึกษานิเทศก์ เพื่อใช้ในการให้คำปรึกษาแนะนำในด้านวิชาการ ทักษะที่จำเป็นสำหรับศึกษานิเทศก์ (เสาวนี สิริสุขศิลป์, 2566) ควรมีทักษะด้านการเป็นผู้นำ ด้านมนุษยสัมพันธ์ ด้านกระบวนการกลุ่ม ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการประเมิน มนุษย์สัมพันธ์มีความสำคัญสำหรับงานการนิเทศการศึกษาเป็นอย่างมาก เนื่องจากต้องปฏิสัมพันธ์

กับผู้อื่นตลอดเวลา ดังนั้นผู้ที่ทำหน้าที่ศึกษานิเทศก์จึงต้องรู้หลักในการสร้างมนุษยสัมพันธ์เป็นอย่างดี ต้องยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล ต้องเข้าใจผู้อื่น ยอมรับนับถือผู้อื่น มีความจริงใจและเป็นมิตรกับทุกคน วัชรรา เล่าเรียนดี (2556) ได้กล่าวถึง ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ (Human Relation Skills) เป็นความสามารถในการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลภายในกลุ่ม และสามารถสร้างความร่วมมือให้เกิดขึ้นระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม นอกจากนั้นยังหมายรวมถึง ความสามารถในการจูงใจและมีอิทธิพลเหนือคนอื่น การได้รับความร่วมมืออย่างจริงจัง การสามารถพัฒนาทีมงานที่มีประสิทธิภาพและสร้างการยอมรับในการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น ผู้นิเทศซึ่งต้องปฏิบัติงาน มีปฏิสัมพันธ์กับครูมากที่สุดจะต้องพยายามสร้างบรรยากาศที่สนับสนุน ส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ต่อกันและกันทางบวก จะต้องไวต่อความรู้สึกและพฤติกรรมของครู พยายามสร้างแรงจูงใจให้เกิดขึ้นกับครู ซึ่งจะเป็นพื้นฐานที่จะนำไปสู่การตัดสินใจและการปฏิบัติงานให้บรรลุจุดมุ่งหมาย นอกจากนี้ Glickman, C.D., Gordon, S.P & Ross-Gordon, J.M. (2018) ยังกล่าวเพิ่มเติมถึงทักษะการประเมินและการวางแผน ทักษะการสังเกต ทักษะการวิจัยและการประเมินผล ทักษะที่กล่าวมาข้างต้นเป็นทักษะที่จำเป็นที่ผู้ปฏิบัติงานนิเทศจำเป็นต้องรู้และติดตามความเคลื่อนไหวของทักษะด้านต่าง ๆ ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้เพื่อผู้นิเทศจะสามารถพัฒนาครูได้ทันกับการเปลี่ยนแปลงทั้งในเรื่องความรู้ และนวัตกรรมทางการศึกษาใหม่ ๆ

การนิเทศการศึกษาแบบพัฒนาการ

Glickman, C.D., Gordon, S.P & Ross-Gordon, J.M. (2018) ได้นำเสนอการนิเทศแบบพัฒนาการไว้อย่างน่าสนใจ กล่าวว่าผู้นิเทศจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ ด้านเทคนิค และทักษะในการปฏิบัติงานหลายด้านเพื่อนำการนิเทศไปใช้ให้ประสบผลสำเร็จ เพื่อช่วยเหลือ แนะนำให้ครูสามารถพัฒนาตนเองจนมีความเชี่ยวชาญ และพัฒนาด้านความสามารถทางความคิด และแรงจูงใจในการพัฒนา เพื่อช่วยส่งเสริม และสนับสนุนครูให้สามารถปรับปรุงพัฒนาตนเองและงานในวิชาชีพของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง และเกิดประสิทธิผลสูงสุดต่อผู้เรียน

วิธีการนิเทศของการนิเทศแบบพัฒนาการ

วิธีการนิเทศที่มุ่งพัฒนาศักยภาพของครูโดยตรง จากระดับที่มีความสามารถในการพัฒนาตนเองต่ำไปสู่การมีความสามารถในการพัฒนาตนเองที่สูงขึ้น ผู้นิเทศจะต้องเลือกพฤติกรรม การนิเทศให้เหมาะสมกับระดับพัฒนาการของครู ดังนี้

1. การนิเทศแบบชี้นำควบคุม (Directive Control Approach) วิธีการนิเทศแบบชี้นำควบคุม ผู้นิเทศมีบทบาทสำคัญ เป็นผู้ให้คำแนะนำช่วยเหลือครู ในประเด็นที่เป็นปัญหาด้วย

วิธีการที่เหมาะสม และชี้แนะแนวทางที่ชัดเจนในการปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนรู้ทั้งเป็นรายบุคคลและรายกลุ่ม

2. การนิเทศแบบชี้แนะให้ข้อมูล (Directive Informational Approach) ผู้นิเทศเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ให้ทางเลือกหรือนำเสนอวิธีการให้ครูปฏิบัติ หรือแนะนำช่วยเหลือครูในการปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนรู้ทั้งเป็นรายบุคคลและรายกลุ่ม

3. การนิเทศแบบร่วมมือ (Collaborative Approach) ผู้นิเทศและครู มีความรู้ความสามารถเท่าเทียมกัน มีบทบาทเท่าเทียมกัน จะร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความคิดซึ่งกันและกัน และร่วมกันตัดสินใจเลือกปฏิบัติ และร่วมดำเนินการในการปรับปรุง และพัฒนาการจัดการเรียนรู้ทั้งเป็นรายบุคคลและรายกลุ่ม

4. การนิเทศแบบไม่ชี้แนะ (Non-directive Approach) ครูมีบทบาทสำคัญในการปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของตนเอง วางแผนงาน กำกับ ควบคุม การปรับปรุงพัฒนางานของตนเองโดยตลอด ผู้นิเทศให้ข้อคิดเห็นเมื่อครูต้องการ เป็นผู้ให้การสนับสนุน

ขั้นตอนการนำการนิเทศแบบพัฒนาการไปใช้

ในการพิจารณาการนิเทศแบบพัฒนาการไปใช้ ควรดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 เลือกวิธีนิเทศที่ดีที่สุด ที่เหมาะสมที่สุดกับครูแต่ละคน โดยการประเมินระดับพัฒนาการของครู ระดับความเชี่ยวชาญ ระดับความผูกพันต่อภาระหน้าที่ ด้วยวิธีการสังเกตการทำงานร่วมกัน การสัมภาษณ์ สอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับผู้เรียน และการปรับปรุงการจัดการเรียนรู้

ขั้นที่ 2 นำวิธีที่เลือก ไปใช้ปฏิบัติ ซึ่งวิธีการนิเทศในแต่ละแบบนั้นจะเหมาะสมกับครูแต่ละคนที่แตกต่างกัน

ขั้นที่ 3 ส่งเสริมพัฒนาการของครูโดยช่วยเหลือ แนะนำโดยตรงแก่ครู พยายามกระตุ้นให้คิด แสดงความคิดเห็น และให้มีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ

เทคนิคการนิเทศการศึกษา

เทคนิคการนิเทศ เป็นวิธีการนำกิจกรรมต่าง ๆ ทางการนิเทศไปใช้ในการปฏิบัติงานอย่างเหมาะสมกับบุคคล สถานที่ เวลาหรือสถานการณ์นั้น ๆ ซึ่งได้มีนักวิชาการ และนักการศึกษาหลายท่านเสนอไว้ ดังนี้

การนิเทศแบบระบบพี่เลี้ยง

ในการพัฒนานาวิชาชีพครู ให้ครูมีประสบการณ์และความรู้หลายอย่าง อาจกล่าวได้ว่าเป็นความรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติและลงมือทำ เป็นความรู้ที่ไม่ได้เขียนไว้ในเอกสารหรือตำราจึงมีความจำเป็นที่ครูผู้นั้นจะต้องเรียนลัดผ่านประสบการณ์ของผู้อื่น การมีพี่เลี้ยงที่คอยให้คำแนะนำให้คำปรึกษาและช่วยแก้ปัญหา ด้วยเหตุนี้การเป็นพี่เลี้ยงจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เฉลิมชัย พันธเลิศ (2558) ได้กล่าวถึงเทคนิคการนิเทศ ที่เหมาะสมกับบริบทในสังคมไทย คือการเป็นพี่เลี้ยง กล่าวคือ ครูที่มีอายุราชการมากมีประสบการณ์ในการสอนมาเป็นพี่เลี้ยงแก่ครูใหม่ในด้านต่าง ๆ ซึ่งอาจให้คำแนะนำทั้งทางด้านวิชาการ การจัดการเรียนการสอน และการดำเนินชีวิต ในแง่ของการสอนก็อาจจะมีคนอื่น ๆ ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชานั้น ๆ หรือวิธีการสอนที่จะเป็นแบบอย่างและให้คำแนะนำแก่ครูคนอื่น ๆ ได้ แต่ยังไม่เป็นระบบหรือโครงสร้างที่ชัดเจน ระบบพี่เลี้ยงเป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นตามความต้องการที่จะพัฒนาบุคคลให้มีความสามารถสูงขึ้นโดยองค์กร จะเรียกบุคลากรที่ทำหน้าที่ดังกล่าวว่า Menter และเรียกบุคลากรที่ได้รับการพัฒนาว่า Mentee โดยบทบาทของพี่เลี้ยงประกอบด้วย การฝึกอบรม การให้คำปรึกษา และการสนับสนุน กล่าวคือ พี่เลี้ยงที่มีบทบาทเป็นครูฝึกจะมีหน้าที่ในการพัฒนาบุคลากรใหม่ เป็นผู้อธิบายเกี่ยวกับปัญหาในการทำงานและวิธีการแก้ไข พี่เลี้ยงที่มีบทบาทเป็นผู้ให้คำปรึกษา จะมีหน้าที่ในการให้คำแนะนำและช่วยให้บุคลากรใหม่มีความมั่นใจในตนเองสูงขึ้น ส่วนพี่เลี้ยงที่มีบทบาทในฐานะผู้สนับสนุนจะมีหน้าที่ช่วยให้บุคลากรใหม่มีขอบข่ายงานที่ชัดเจน ทำให้บุคลากรใหม่สามารถผ่านการประเมินผลได้ (วชิรา เครือคำอ้าย และชวลิต ขอดศิริ, 2561)

วิธีการและเทคนิคสำหรับพี่เลี้ยง เป็นเครื่องมือสำคัญของพี่เลี้ยงใช้ทำงานร่วมกับครูหรือผู้รับการดูแล เฉลิมชัย พันธเลิศ (2558) กล่าวว่า การเริ่มต้นโปรแกรมพี่เลี้ยงครู ควรเริ่มด้วยการพูดคุยกับคณะทำงาน อธิบายว่าระบบพี่เลี้ยงมีประโยชน์อย่างไร และจะเริ่มต้นอย่างไร จนทุกคนมีความมั่นใจพอที่จะร่วมกันพัฒนางานให้ดีขึ้น การทำงานร่วมกันระหว่างครูและพี่เลี้ยง ควรเน้นในจุดเน้นที่ต้องการพัฒนา พยายามช่วยเหลือเป็นรายบุคคล ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันในบรรยากาศที่อบอุ่น เห็นอกเห็นใจ พี่เลี้ยงจึงจัดว่าเป็นกลุ่มบุคคลสำคัญที่จะช่วยขับเคลื่อนคุณภาพให้ชุมชนการเรียนรู้ของครูสามารถพัฒนาได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

เทคนิคการนิเทศแบบชี้แนะ (Coaching)

เป็นการชี้แนะลูกน้องของตนเอง เพื่อเสริมสร้างและพัฒนาลูกน้องให้มีความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะเฉพาะตัว ในการทำงานให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดขึ้น ซึ่งเป็นเป้าหมายหรือผลงานที่หัวหน้างานต้องการหรือคาดหวังให้เกิดขึ้น โดยจะต้องตกลงและยอมรับ

ร่วมกัน ทั้งนี้ การชี้แนะนอกจากจะมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาผลการปฏิบัติงาน ในปัจจุบันการชี้แนะยังมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาศักยภาพของลูกน้อง เพื่อให้ลูกน้องมีพัฒนาการของความรู้ ทักษะและความสามารถเฉพาะตัวและมีศักยภาพในการทำงานที่สูงขึ้นต่อไป เพื่อความก้าวหน้าในหน้าที่การงานอันนำมาซึ่งตำแหน่งที่สูงขึ้นต่อไปในอนาคต การชี้แนะจะเกิดขึ้นได้ผู้ชี้แนะและผู้ถูกชี้แนะต้องมีความพร้อมด้วยกันทั้ง 2 ฝ่าย ได้แก่

1. เรื่องเวลา ควรกำหนดเวลาให้พอดีกับเนื้อหาที่ต้องการ และถ่ายทอดได้อย่างมีระบบ และมีเหตุผล
2. อารมณ์ควรมีสภาพจิตใจหรือสภาวะอารมณ์ปกติพร้อมที่จะถ่ายทอด
3. สุขภาพร่างกาย เพราะการมีสภาพร่างกายที่พร้อมจะส่งผลต่อไปยังจิตใจ / ความคิด
4. ข้อมูล เกี่ยวกับ เนื้อหา ขอบเขตงานที่ต้องรับผิดชอบ ผังโครงสร้างองค์กร วิสัยทัศน์ นโยบายต่าง ๆ ขององค์กร คู่แข่งขันหรือกลุ่มลูกค้าเป้าหมาย ข้อมูลเกี่ยวกับลูกน้องตนเอง
5. สถานที่ พิจารณาถึงจำนวนของผู้สอน และผู้รับการสอนและลักษณะอุปกรณ์ที่จะนำมาสาธิต
6. อุปกรณ์เครื่องมือ ควรมีการทดสอบประสิทธิภาพในการทำงานของอุปกรณ์เครื่องมือถือว่าสามารถใช้ได้ตลอดเวลาที่ทำการชี้แนะ
7. เข้าใจจิตวิทยาการเรียนรู้ เช่น เขาอยากเรียนรู้ได้ดีเมื่อเขาอยากเรียน หรือทำให้เขารู้ว่าถูกคาดหวังอะไร หรือเมื่อได้เอาสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปใช้ได้จริงและได้ผล

เทคนิคการนิเทศแบบคลินิก ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การประชุมก่อนการนิเทศ ผู้นิเทศประชุมกับครูเพื่อกำหนด 1) เหตุผลและวัตถุประสงค์ในการสังเกต 2) จุดเน้นของการสังเกต 3) วิธีการ และรูปแบบการสังเกตที่จะใช้ การตัดสินใจ ซึ่งจะเกิดขึ้นก่อนการสังเกตจริง เพื่อให้ทั้งผู้นิเทศ และครูมีความชัดเจนเกี่ยวกับสิ่งที่เกิดขึ้น วัตถุประสงค์ของการสังเกต ควรจัดให้มีเกณฑ์สำหรับการตัดสินใจ วิธีการ และเวลาในการสังเกต

ขั้นตอนที่ 2 การสังเกต ผู้สังเกตอาจใช้วิธีสังเกตวิธีใดวิธีหนึ่งหรือวิธีผสมผสานกันก็ได้ ตัวอย่าง ของวิธีการสังเกต ได้แก่ ความถี่ที่เป็นหมวดหมู่ ตัวบ่งชี้ประสิทธิภาพ การสร้างแผนภาพ การเล่าเรื่องปลายเปิดแยกส่วน การสังเกตแบบมีส่วนร่วม แบบสอบถามเฉพาะ และระบบการสังเกตที่ปรับให้เหมาะสม ควรคำนึงถึงในแต่ละสถานการณ์ และการตีความ

ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์ และการวางแผน ผู้นิเทศออกจากห้องเรียนพร้อมข้อสังเกต และแสวงหาข้อสรุปจากบันทึกข้อสังเกต และศึกษาข้อมูลงาน อาจรวมถึงการนับความถี่ การค้นหารูปแบบที่เกิดขึ้น การแยกเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้น หรือการค้นหาวามีข้อบ่งชี้ประสิทธิภาพใดบ้างที่มีอยู่ และสิ่งใดที่ไม่มี โดยไม่คำนึงถึงเครื่องมือ แบบสอบถาม หรือแบบฟอร์มปลายเปิดที่ใช้ หัวหน้างานจะต้องทำความเข้าใจกับข้อมูลจำนวนมาก

ขั้นตอนที่ 4 หลังการประชุม ด้วยแบบฟอร์มการสังเกตที่กรอกรับถ้วนการวิเคราะห์ที่ครบถ้วน และวิธีการประสานเสียงของผู้เรียนที่เลือก ผู้นิเทศก็พร้อมที่จะพบกับครูในหลังการประชุม การประชุมภายหลังจัดขึ้นเพื่อแบ่งปันข้อมูลการสังเกตและการวิเคราะห์ ติความหมายของข้อมูลและจัดทำแผนการปรับปรุงการเรียนการสอน เป็นลำดับแรก คือ สะท้อนกลับไปยังครูถึงสิ่งที่เห็น จากนั้นผู้นิเทศหรือผู้บังคับบัญชาสามารถปฏิบัติตามแนวทางที่เลือกการประชุมจบลงด้วยแผนการปรับปรุงการเรียนการสอนเพิ่มเติม

ขั้นตอนที่ 5 การวิจารณ์ เป็นการตรวจสอบว่าขั้นตอนตั้งแต่การประชุมก่อนการนิเทศจนถึงการประชุมภายหลัง เป็นที่น่าพอใจหรือไม่ และอาจจำเป็นต้องมีการแก้ไขก่อนที่จะทำซ้ำหรือไม่ การวิจารณ์ไม่จำเป็นต้องเป็นทางการอาจจะเกิดขึ้นหลังการประชุมในขั้นตอนที่ 4

สรุปผล

การนิเทศเป็นกระบวนการที่สำคัญในการพัฒนาบุคลากรให้เติบโตและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เปรียบเสมือนการให้แสงสว่างนำทางให้ผู้รับการนิเทศได้ค้นพบศักยภาพที่ซ่อนอยู่ภายในตนเอง กระบวนการนี้ไม่ใช่เพียงการถ่ายทอดความรู้หรือประสบการณ์ แต่เป็นการสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ หลักการพื้นฐานของการนิเทศอยู่บนพื้นฐานของความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาบุคคลให้เติบโตอย่างเต็มศักยภาพ โดยเน้นการสร้างความร่วมมือและความไว้วางใจระหว่างกัน การนิเทศที่ดีจะต้องมีความสม่ำเสมอและมุ่งมั่นที่ผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม นอกจากนี้ การให้ความสำคัญกับความเป็นส่วนตัวของผู้รับการนิเทศก็เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อให้พวกเขารู้สึกปลอดภัยที่จะเปิดเผยความคิดเห็นและความรู้สึกของตนเอง โดยมีกระบวนการนิเทศที่ชัดเจน เริ่มต้นจากการวางแผน โดยกำหนดเป้าหมายที่ต้องการจะบรรลุและวิธีการที่จะนำไปสู่เป้าหมายนั้น จากนั้นจึงดำเนินการตามแผนที่วางไว้ ซึ่งอาจเป็นการให้คำปรึกษา การฝึกอบรม การมอบหมายงาน หรือการให้ข้อเสนอแนะก็ได้ ขั้นตอนสุดท้าย คือ การประเมินผล เพื่อดูว่าการนิเทศได้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้หรือไม่ และนำผลการประเมินมาปรับปรุงแผนการนิเทศในครั้งต่อไป ผู้นิเทศต้องมีทักษะที่หลากหลาย เช่น ทักษะการสื่อสารที่ชัดเจนและเข้าใจง่าย ทักษะ

การพึงอย่างตั้งใจเพื่อเข้าใจความต้องการของผู้รับการนิเทศ ทักษะการให้คำติชมที่สร้างสรรค์และเป็นประโยชน์ ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการสร้างแรงจูงใจให้ผู้รับการนิเทศมีความกระตือรือร้นในการพัฒนาตนเองและทักษะการใช้สื่อและเทคโนโลยีในการนิเทศการศึกษา เช่น การใช้แพลตฟอร์มช่วยในการนิเทศ การนิเทศแบบออนไลน์ เป็นการนิเทศที่เข้าถึงได้ทุกที่ ทุกเวลา สอดคล้องกับความต้องการของผู้รับการนิเทศ และประหยัดค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ปัจจุบันการนิเทศแบบพัฒนาการเป็นแนวทางหนึ่งที่ได้รับการนิเทศ โดยเน้นการพัฒนาให้ผู้รับการนิเทศมีความสามารถในการแก้ปัญหาและตัดสินใจได้ด้วยตนเอง และได้แบ่งวิธีการนิเทศแบบนี้เป็น 4 วิธี คือ แบบชี้แนะควบคุม แบบชี้แนะให้ข้อมูล แบบร่วมมือ และแบบไม่ชี้แนะ ซึ่งการเลือกใช้แบบใดจะขึ้นอยู่กับความพร้อมของผู้รับการนิเทศในแต่ละบุคคล โดยนำเทคนิค การนิเทศที่หลากหลายมาประยุกต์ใช้ได้ตามความเหมาะสม การเลือกใช้เทคนิคใดจะขึ้นอยู่กับเป้าหมายของการนิเทศและลักษณะของผู้รับการนิเทศ

องค์ความรู้ใหม่

การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการที่มีเป้าหมายหลักในการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนผ่านการทำงานร่วมกันระหว่างครูและผู้ที่ทำหน้าที่นิเทศ เช่น ผู้บริหาร ครูวิชาการ และศึกษานิเทศก์ การนิเทศการศึกษาต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน และตั้งอยู่บนหลักการประชาธิปไตย เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพให้กับผู้เรียน ด้วยวิธีการนิเทศที่หลากหลายและเหมาะสมกับบริบท มุ่งเน้นการทำงานร่วมกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การนิเทศประสบผลสำเร็จและบรรลุเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียน เพื่อให้เกิดประสิทธิผลสูงสุดในการนิเทศ และส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน สรุปเป็นกระบวนการนิเทศและเทคนิคการนิเทศทางการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ดังแผนภาพ

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

เอกสารอ้างอิง

- เฉลิมชัย พันธุ์เลิศ. (2558). *ระบบพี่เลี้ยง (Mentoring) ใน 9 วิธีสร้างครูสู่ศิษย์: เอกสารประมวลแนวคิดและแนวทางการพัฒนาวิชาชีพครูสำหรับคณะทำงาน*. กรุงเทพฯ : สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน.
- เสาวณี สิริสุขศิลป์. (2566). *ภาวะผู้นำทางการนิเทศการศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). ขอนแก่น : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ปาริชาติ เกสัชชา. (2560). การพัฒนาสมรรถนะครูคอมพิวเตอร์ด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ในการจัดการเรียนรู้ตามแนวคอนสตรัคติวิสต์ด้วยกระบวนการนิเทศแบบ AIPD_{DonE}. *วารสารการวิจัยการศึกษาขั้นพื้นฐาน*, 1(1), 61-79.
- วชิรา เครือคำอ้าย และชวลิต ขอดศิริ. (2561). *การพัฒนารูปแบบการนิเทศโดยใช้กระบวนการชี้แนะและระบบพี่เลี้ยงเพื่อส่งเสริมศักยภาพการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดเชียงใหม่*. (รายงานการวิจัย). สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- วัชรรา เล่าเรียนดี. (2556). *ศาสตร์การนิเทศการสอน และการโค้ช การพัฒนาวิชาชีพ : ทฤษฎีกลยุทธ์สู่การปฏิบัติ* (พิมพ์ครั้งที่ 12). นครปฐม : มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์นครปฐม.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2564). *ศาสตร์และศิลป์ในการนิเทศการศึกษา*. เข้าถึงได้จาก <https://anyflip.com/ppxub/fzwq/>
- หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2564). *แนวทางการนิเทศการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)*. (อัดสำเนา)
- Acheson, K.A. & Gall, M.D. (2003). *Techniques in the clinical supervision of teachers: Preservice and in service application*. (3rd ed.). New York : Longman.
- Glickman, C.D., Gordon, S.P & Ross-Gordon, J.M. (2018). *Supervision and Instructional Leadership: A Developmental Approach*. (10th ed.). New York : Pearson.
- Prasetia, I., Akrim, E. & Sulasmi, E. (2022). Developing collaborative-based supervision model which accentuates listening and responding skills. *Al-Ishlah: Jurnal Pendidikan*, 14(1), 709-720.

